

Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja

Suomalais-ugrilainen Seura

SUOMALAIS-UGRILAISEN SEURAN

AIKAKAUSKIRJA

JOURNAL

DE LA

SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE

XXV

HELSINGISSÄ
SUOMAL. KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ
1908

Sisällys. Table des matières.

Työalamme.

Se tehtävä, jonka Suomalais-ugrilainen seura, sitä neljännesvuosisataa sitten perustettaessa, määritteli toimintansa esineeksi, oli tieteellisesti tutkia suomalais-ugrilaisten kansojen kieliä, arkeologiaa ja etnografiaa ja sen kautta valaista niiden esihistoriaa. Ensi sijassa oli siis tutkimusta tutustutettava kaikkeen, mikä koski suomalaisia heimoja Venäjällä, jotka sivistyksen levitessä jokaisen manalle menevän polven mukana kadottavat osan omaperäisyyttään ja vähitellen sulautuvat venäläiseen ainekseen.

Tätä tarkoitusta silmällä pitäen on kuluneina vuosina lähetetty lukuisia stipendiaatteja tutkimaan mordvalaisia, tšeremissejä, syrjänejä, votjakkeja, voguleja ja ostjakkeja, ja se tieteellinen sato, jonka stipendiaatit monivuotisilla matkoillaan mainittujen kansojen keskuudessa ovat keränneet, on arvosteltava hyvinkin huomattavaksi. Näiden kautta ei ole ainoastaan suomen ja mainittujen kielten yhteenkuuluvaisuus tullut lähemmin valaistuksi ja todistetuksi, vaan myöskin tuon yhteenkuuluvaisuuden eri asteet ja yleensä kansojen sivistyskehitys on saanut lisävalaistusta. Kootun työn hedelmien täysin muokattua on tämä suhde vieläkin selvempänä esiintyvä.

Mutta Castrénin työ ei rajoittunut suomalais-ugrilaiseen kansaryhmään. Etsien Suomen kansan kehtoa, jonka hän luuli löytäneensä Altain seuduilta, laajensi hän työalansa koko pohjois-Aasiaa koskevaksi, ja hän oli ensimäinen, joka tutkimuksillaan huomattavassa määrin kokosi aineistoa todistaakseen oikeaksi käsityksen kielellisen yhteenkuuluvaisuuden olemassaolosta niiden viiden suuren kansaryhmän välillä, jotka katkeamattomana juonena ulottuvat Norjan rannoilta Taivaan valtakuntaan Tyynen meren rannalle, nimittäin suomalais-ugrilaisten, samojedien, turkkilaisten, mongolien, tungusien (ja sen ala-

osaston mandžujen). Ei voida epäillä, että CASTRÉN, jos hänelle olisi suotu pitempi elinaika, terävällä silmällään ja laajoilla tiedoillaan olisi vienyt tutkimusta pitkälle eteenpäin, ehkä pitemmälle kuin se tähän asti, puoli vuosisataa hänen kuolemansa jälkeen on ehtinyt.

Valitessaan M. A. CASTRÉNin syntymäpäivän, joulukuun 2:n, vuosipäiväkseen, Suomalais-ugrilainen seura tällä osoitti tahtovansa pyrkiä samaa päämaalia kohden, joka hänellä oli ollut. Seuran perustavassa kokouksessa lausuikin puheenjohtaja tämän julki, huomauttaen, että Seuran toimintapiiri sääntöehdotuksessa oli rajoitettu suomalais-ugrilaisiin kansoihin eli siis altailaisen kieliheimon läntiseen ryhmään, mutta että johdonmukainen Seuran synnyn aiheuttaneen ajatuksen kehittäminen epäilemättä johtaisi siihen, että vastaisuudessa Seura ulottaisi työnsä koko sille alalle, jolla CASTRÉN tutkimuksissaan oli liikkunut. Huomioonottaen tämän tehtävän ja CASTRÉNin ajatuksen suomalaisten altailaisesta alkuperästä ehdotettiinkin, että Seuran aikakauskirjan nimeksi pantaisiin Altai, mikä ehdotus kuitenkaan ei tullut hyväksytyksi siitä syystä, että Seuralla lähimmässä tulevaisuudessa ei arveltu olevan työvoimia eikä varoja niin laajan tehtävän suorittamiseen.

Mikä merkitys on sitten tällä laajemmalla tehtävällä suomalaiselle tutkimukselle?

Samoinkuin suomalais-ugrilaisten kansojen kielten ja erikoispiirteiden tutkiminen johtaa näiden keskinäisen suhteen lähempään tuntemiseen, valaisten samalla niitä historiallisia vaiheita, joiden alaisia kansat eronsa jälkeen ovat olleet, samalla tavoin voidaan saavuttaa yhtäläisiä tuloksia kaikkiin niihin kansoihin nähden, jotka luetaan altailaiseen kieliheimoon. Tällä työmaalla avautuu kuitenkin satakertaisesti avarampi ja vaikeampi ala. Keski- ja pohjois-Aasiassa tavataan nimittäin, suomalais-ugrilaisia lukematta, lukemattomia kansaheimoja, jotka kuuluvat yllämainittuihin neljään kansaryhmään ja joista monet ovat hyvin vähän tutkittuja tai kokonaan tutkimattomia. Länsi-Euroopan ja Venäjän oppineet kilpailevat näiden kansojen kielten ja folkloren tutkimisessa, mutta jokainen uusi edistys synnyttää uusien tutkimusten vaatimuksen. On ehkä jonkunverran totta siinä käsityksessä, että unkarilaisille ja suomalaisille tutkijoille on ylipäänsä helpompi kuin muille eurooppalaisille oppi-

neille käsittää useita aasialaisia kieliä sen tähden, että heidän kielensä ja viimemainittujen välillä on kielenrakenteessa paljon yhdenmukaisuutta. Jos asianlaita näin on, on siinä erikoinen kehoitus edellisille perehtyä tähän laajaan työalaan, joka pitkiksi ajoiksi vaatii lukuisten työntekijöiden koko työvoiman. Ennen kuin tarpeelliset valmistavat aineskokoelmat on saatu kerätyiksi, on kuitenkin mahdotonta lähemmin määritellä altailaisen kielikunnan eri kansaryhmien suhdetta toisiinsa. Mutta perusteellisilla syillä voidaan asettaa ehdottomaksi vaatimukseksi, että suomalainen tutkimus ottaa osaa tätä tarkoittaviin tutkimuksiin.

Se tehtävä, joka Suomalais-ugrilaisen seuran näissä kysymyksissä on omaksuttava, ei kuitenkaan voi rajoittua niiden kielten piiriin, joiden oletetaan olevan kaukaisemmassa tai läheisemmässä yhteydessä altailaisiin kansoihin. Eivät ainoastaan kielelliset, vaan myöskin arkeologiset tutkimukset Aasiassa antavat joka päivä runsaita lisiä sen sivistyskehityksen ja niiden kansaliikkeiden selvittämiseen, joita siellä kuluneiden vuosituhansien aikana on tapahtunut. Erittäin valaisevan esimerkin tästä tarjoavat saksalaisten retkikuntien keski-Aasiassa viimekuluneina vuosina suorittamat tutkimukset. Niiden kautta on m. m. saatu selville, että ajanlaskumme ensimäisillä vuosisadoilla siellä on tavattu kansoja, jotka ovat asuneet Kiinan Turkestanin länsiosissa ja puhuneet erästä iranista kieltä, joka on eronnut persiankielestä ja jolla on ollut omituisuuksia, mitkä tuovat sen lähelle länsieurooppalaisia kieliä. Jos suomensuvun alkukoti on ollut Altain tienoilla, voitaisiin ehkä tästä hämmästyttävästä tosiasiasta saada selitys siihen, että suomalaisissa kielissä tavataan joukko ikivanhoja lainasanoja, jotka tähän asti ovat jääneet selittämättömäksi peruksi kaukaisesta muinaisajasta.

Meillä ei kyllä ole aineellisia varoja voidaksemme laajasuuntaisia kaivauksia toimeenpanemalla ja etnografisia esineitä keräämällä täyttää suuria museoita ja näiden kautta havainnollisesti esittää aasialaisten kansojen muinaista ja nykyistä sivistystä. Meidän pitänee rajoittaa työmme lähimpinä oleviin kansoihin ja pienempien kokoelmien hankkimiseen, joita suomalaiset matkustajat ja retkikunnat tuovat vieraista kansoista valaistakseen heidän taideteollisuuttaan ja kehityskantaansa.

Toisin on kuitenkin asianlaita niiden kansojen kieliä ja historiaa koskeviin tutkimuksiin nähden, joita itäisessä maanosassa tuontuostakin on esiintynyt vallan etevimpinä haltijoina. Vuosituhansien kuluessa ovat nämä kansat tulleet lähempiin tai kaukaisempiin kosketuksiin altailaisten kansojen kanssa ja voittajina tai voitettuina arvaamattomasti näihin vaikuttaneet. Muistettakoon vain, miten tämän maanosan lounaisista ja eteläisistä maista eri uskontomuodot buddhalaisuus, kristinoppi, manikealaisuus ja muhamettilaisuus ovat levinneet pohjoiseen ja itäiseen Aasiaan, muistettakoon millainen taiteellinen ja henkinen sivistys näitä seurasi, ja heti ymmärrämme niiden herätteiden merkityksen, jotka niiden mukana saatettiin pohjoisempana olevien maiden asukkaille. Vähimmän tärkeä ei myöskään ollut kymmenkunnan eri kirjoituksen leveneminen, jotka seurasivat muuta viljelystä ja joita nerokkaalla tavalla sovitettiin vastaanottajan puheen mukaisiksi.

Historian tutkijasta tuntuu varmaan hyvin viehättävältä joka vuosi joukottain keräytyvän aineiston johdolla valaista uudelleen niitä maailmanhistoriallisia tapauksia, jotka kansainvaellusten ja Attilan, Dsingiskhanin ja Tamerlanin valloitusten kautta ovat muuttaneet toisiksi ihmiskunnan kohtalot. Ajateltakoon vain, miten viime vuosikymmenillä Eufratin laaksossa, Persiassa, Egyptissä, Palestinassa ja Vähässä Aasiassa sekä Kiinan Turkestanissa ja Indiassa suoritetut arkeologiset tutkimukset ovat muuttaneet käsityksemme ja tietomme vanhan ajan historiasta kokonaan toiseksi, vieden tietomme ihmiskunnnan vaiheista ja kehityksestä monta vuosituhatta taaksepäin. Ja samanlaisia voittoja saadaan kiinalaisten arkistojen tähän asti tuntemattomista aarteista, jotka yhä laajemmin ja laajemmin tulevat tutkimuksen käytettäviksi. Tähänastinen maailmanhistorian käsittely väistyy monipuolisemman ja oikeudenmukaisemman tieltä, jonka mukaan eurooppalainen sivistys esiintyy vain aasialaisen sivistyksen itsenäisenä jatkajana.

Että rajoitettujen apulähteidemme mukaan otamme osaa siihen laajasuuntaiseen tutkimustyöhön, jota eurooppalainen tutkimus nykyään omistaa Aasian muinaisuudelle ja nykyisyydelle, sillä on myöskin toinen erikoinen merkitys maallemme. Kuten tunnettua on eri tahoilla esitetty otaksumia altailaisten kielten alkuperäisistä suku-

laisuussuhteista milloin mihinkin muista aasialaisista kielistä. Näistä mainitaan eskimokielet, japanin-, kiinan-, tiibetin-, vieläpä sumeriset ja akkadiset sekä Indian dravida-kielet. Että tähänastinen todistelu on ollut heikoilla perusteilla, ei voida kieltää. Mutta kun useat niistä tutkijoista, jotka ovat ottaneet erikoisalakseen jonkun mainituista kielistä, ovat vedonneet siihen että suomalaisen tutkimuksen on tutustuttava siihen kuuluviin kysymyksiin, ei suomalainen tutkimus mielestäni voi vetäytyä täyttämästä tätä velvollisuutta, sitä nimittäin, että se vaikkakin rajoitetussa määrin, ottaa osaa koko Aasian kansoja koskevaan kielelliseen ja historialliseen tutkimustyöhön.

Todellisuudessa onkin Suomalais-ugrilaisen seuran työskentely jo osittain kehittynyt tähän suuntaan, ja on siis vain jatkettava samaa tietä. Sillä kukaan ei ole niin sokea, ettei hän huomaisi sitä totuutta, että kaikki suomalaisten miesten tällä alalla saavuttamat ennätykset, joilla on jotakin arvoa, saavuttavat yleiseurooppalaisessa tutkimuksessa sitä suuremman huomion ja tunnustuksen, mitä vähemmän työmme rajoittuu meitä lähimpinä oleviin tehtäviin.

Otto Donner.

LAPPALAISIA LAINASANOJA SUOMEN MURTEISSA

KIRJOITTANUT

FRANS ÄIMÄ

Kielemme lappalaisia lainoja ei aikaisemmin ole järjestelmällisesti käsitelty kirjallisuudessa; ainoastaan satunnaisesti on siellä täällä yksityisiä lainasanoja huomautettu. Esilläoleva tutkielma ei myöskään pyri antamaan tyhjentävää esitystä lapin kielen vaikutuksesta suomen kieleen ja suomalaisiin murteihin. Pohjoisimmat murteemme, joihin mainittu vaikutus suureksi osaksi rajoittuu, ovat nimittäin sanastollisessa suhteessa siksi vähän tunnettuja, ettei tällainen tehtävä koollaolevaa ainehistoa käyttämällä edes olisi mahdollinenkaan.

Sanan osoittaminen lappalaiseksi lainaksi voi varmimmin tapahtua äänteellisten kriteerioiden perustuksella. Silloinkuin näitä ei ole, on sana todennäköisesti lappalaisperäinen, 1:o jos se esiintyy ainoastaan lappiin rajoittuvissa murteissa, vastaava lapin sana sitävastoin laajemmalla alalla; 2:o jos sen merkitys on melkoista ahdasalaisempi kuin lapin sanan merkitys; 3:o jos lapin sana kuuluu laajaan sanaheimoon, jota kielessämme ainoastaan tuo yksinäinen sana edustaa. Niin kauvan kuin murresanastomme vielä on verraten vaillinaisesti tunnettu, on kuitenkin usein vaikea varmuudella päättää, ovatko äskenmainitut ehdot täytettyjä. Olen sentähden katsonut parhaaksi rajoittaa ainettani siten, että olen käsitellyt ainoastaan sellaisia sanoja, joiden lappalaisperäisyys on äänteellisesti todistettavissa.[1] Käsittelemieni sanojen luku on siten melkoisesti supistunut, tutkielma muodostunut alustavaksi esityöksi.

Olen myöskin rajoittanut ainettani siten, että olen jättänyt syrjään kaikki paikannimet. Paikannimien tutkimus liikkuu var-

[1] Rinnakkaismuodot, joissa ei esiinny äänteellisiä kriteerioita, olen kuitenkin ottanut mukaan.

malla pohjalla, ainoastaan silloinkuin sillä on laaja ainehisto käytettävänään. Nykyään koollaoleva, lappalaisperäiseltä näyttävä paikannimistö on kyllä siksi suuri, että sen mukaanottaminen olisi antanut kirjoitukselleni kokonaan toisen laajuuden, mutta toiselta puolen se luullakseni vieläkin vaatisi melkoista täydennystä, etenkin luonnonpaikkojen nimistöön nähden, jotta lappalaisperäisten nimien tutkimus voisi käydä täysin järjestelmälliseksi. Tätäkin tutkimusta varten olisi siis paikannimistömme keräystä jatkettava.

Eräs pienehkö aineenrajoitus on vielä mainittava. Pohjoisissa murteissa esiintyy joukko lappalaisia sanoja, jotka mainitaan ainoastaan muutamien henkilöiden käyttämiksi. Ruijassa, Utsjoella y. m. käyneet sekoittavat niitä mielellään puheesensa, osoittaakseen siten tälläkin että ovat mailmaa matkustaneet. Näitä tällaisia vakaantumattomia, „lappalaistelevassa kielessä“ käytettäviä sanoja ovat esim. **vuolkkia** 'matkustaa' = lp. **vuölgget** | **jokka** 'joki' = lp. **jokka** | **suohka** 'puuro' = lp. **suokkad** | **vuossata** 'keittää' = lp. **vuoššat** (Kittilästä, yliopp. Hj. Anthoni). Tällaiset sanat, joita arvatenkin on koko joukko, ja joiden erikoinen tutkiminen varmaankin olisi monessa suhteessa mieltäkiinnittävää, ovat tässä jätetyt syrjään.

Mitä lainasanojen leviämiseen tulee, on se, kuten jo huomautin, useimmissa tapauksissa rajoittunut pohjoisiin murteihin: Inarin, Enontekiön, Kittilän, Sodankylän, Kuolajärven, Kemijärven (sekä Ylitornion[1], Kemijoen, Kuusamon, Pudasjärven ja Iin) murteihin. Ainoastaan harvat lueteltavista lainasanoista esiintyvät tiettävästi laajemmalle levinneinä: paitsi **kenttä** sanaa, joka — varmaankin osittain yleiskielen välityksellä — on levinnyt koko kielialueelle, tunnetaan Keski-Pohjanmaalla (Kalajoki) lappalaisperäiset **nylkky, nylkyttää** ja **narkistaa** sanat, Etelä-Pohjanmaalla ja Hämeessä (Kurikka, Saarijärvi, Längelmäki): **iltti**, Etelä-Pohjanmaalla ja Savossa (Kurikka, Heinävesi): **killi-**, ? Hämeessä (Renvallin mukaan) ja Varsinais-Suomessa (Pyhämaa): **alkia** resp. *alkki*, Hämeessä ja Savossa (Pälkäne, Heinävesi): **jolkka** l. **jolkki**, Savossa (Heinävesi, Mikkelinpitäjä, Juva)

[1] Tornion puolesta on sanastoa yleensä hyvin vähän kerätty; Salonisen tutkimuksestakaan (Suomi II, 14) en ole saanut luettelooni kuin yhden ainoan sanan (I 27).

sitäpaitsi: **siisna, kelo,** *įuoperoįįa'*, Etelä-Pohjanmaalla (Kurikka): **nulkuttaa,** Hämeessä (Längelmäki): *pugto,* **julku.** Viimemainitulla sanalla on viron kielessäkin vastineensa. Vielä laajemmalla alalla: karjalassa, aunuksessa, vepsässä, vatjassa ja virossa, on vastineensa eräällä toisella lainasanalla, **juomikka** sanalla, jonka kuitenkin olen toistaiseksi lainasanojen luettelossa varustanut kysymysmerkillä. Huomattakoon vielä pohjoiskarjalassa tavattavat **kenttä, kontakka, kiekki, kuotkuva;** karj. **kežäüš** (ks. **kesas**), aun. **sieksu.**

Erinäisissä tapauksissa voi sanan leviäminen antaa johtoa sanan iän määräämiselle. Niinpä jos **juomikka** sanan lappalaisperäisyys pitää paikkansa, on meillä tässä sanassa kielemme säilyttämä muisto yhteissuomalaisten ja lappalaisten kosketuksista, joiden olemassaolo muutoin on lukuisilla vastakkaista tietä kulkeneilla lainoilla varmaan todistettavissa. **julku** sanaa on niinikään, sen leviämiseen nähden, pidettävä sangen vanhana lainana: se on jo tullut kieleen, ennenkuin virolaisten ja suomalaisten välinen läheinen yhteys oli lakannut. Myöskin äänteellisten kriteerioiden perustuksella voi joskus lainojen ikää määrätä. Alkulappalaisia „tunnusmerkkejä“ on sanoilla: **iltti, kelo, kelloa** l. **kelota,** ? **kilo,** ? **kilata** l. **kiloa,** vrt. II 2. Toiset lainat osoittavat selviä jälkiä jonkun lappalaismurteen äännekehityksestä ja ovat niin ollen verraten myöhäisiä. Niinpä edellyttävät seuraavat lainasanat Kuolanlappalaista äännekehitystä: **murista** l. *murusta,* **lompalo** l. **lompolo** etc., **juovantaa, juovattaa, teika-(luu), vongata, tavas, kontakka,** vrt. II 7, 8, 11, 23 muist., 25; Inarinlappalaisia „tunnusmerkkejä“ on sanoilla: **rossa, lyömänä, paarreli, (j)iekiö** l. **jiekiä, maka, vieko, piehani,** vrt. II 2, 8, 9, 17 muist., 17a; Norjanlappalaisia tunnusmerkkejä sanoilla: **kiiruna, alkis, kappira, narkistaa, iekko, sokkua, taakkoa, viekko,** vrt. II 6, 10, 12, 17 muist., sekä länsiruijalaisten murteiden tunnusmerkkejä sanoilla: **maakkanas, naakata, piekkana,** vrt. II 17 muist. Muutamien lainasanojen äänneasu on selitettävissä olettamalla ne joko Kuolan- tai Inarinlapin murteista lainatuiksi, esim. **jolkka** l. **jolkki, kermikkä** l. **k(i)ermikka, kiekirä, kieppi, maa(k)kina, naa(k)kia, tainikka, vuongis, vuonilo,** (?) **kipua,** *siermukka,* **suopunki, taamu(t)a, vaipukka,** vrt. II 2, 9; toiset taas voivat palautua joko Inarin- tai Norjanlappalaisiin murteihin: **kippoa, orro,**

taamoa, tainokka, keppiset, vuotkin, vrt. II 9, 10; taikka myöskin Norjan- tai Ruotsinlappalaisiin murteihin, kuten **alahkia, vierikki,** vrt. II 13. Useimmat lainasanat ovat kuitenkin sellaisia, ettei niiden äänneasu viittaa mihinkään erityiseen lapin murteesen, syystä että niiden lappalaiset vastineet eri murteissa eivät ole olleet suuremmassa määrin erikoistavan kehityksen alaisina.[1]

Lainasanojen edustamiin käsitealoihin nähden voi jo tässä tutkielmassa käsiteltävistä esimerkeistä tehdä sen johtopäätöksen, että useimmat lainasanat ovat poronhoitoon kuuluvia nimityksiä taikka myöskin luonnonpaikkojen yleisnimiä. Poronhoitoon kuuluvia nimityksiä ovat m. m. **kelo-** l. **kilosarvi, kelloa, kermikkä, konttavalma, maakkina, nulkka, sarvas,** (**tappo-**)**sorrakka, tainokka, vaipukka, vuonilo; keppiset, luppo; jokos, kiekerö; kaskata, laitistaa, taamua, veitta**: **veitallansa; kesas, orro, pilhi, suopunki.** Luonnonpaikkojen yleisnimiä: **jolma, kaiti, karkko, kuotkuva, lantto, lompolo, marasto** (**murista**), **muotka, vuopaja, vuotso.** Muista lainasanojen edustamista käsitealoista huomattakoon: vaatetus ja asunto (**iltti, kappira, loppa, paltsa, peski, sieppura, tieskari, vierki; laavu,** (?) **kenttä, kietka**), kalastus ja metsästys (**kaskama, paarreli**, *puǫto,* **siessi, sokkunuotta, vierkko** [**, julku**]; **naakata**), erinäiset työ- ja tarvekalut (*ickiö*, **jarho, suohkana**, **vuotkin; lieksi**), käsityöt ((?) **opella,** (?) **oppele**), kasvi- ja eläinkunta (**aihki, kelo, kuolmus, suosto;** (?) **juomikka, lyömänä; autti, kiekki** (aun. **sieksu**), **kiiruna, kolsa, piekanahaukka, ruokki; jolkka**), luonnonesineet ja -ilmiöt ((?) **jähkä, kieppi, kika, murkku, rossa.**); laatusanoja: **alahkia, järppä, kippa, naari, tavas, vuongas.**

[1] Kun edellisessä olemme puhuneet Kuolan-, Inarin- tai Norjanlappalaisista lainoista, niin emme sillä tarkoita, että puheenaolevat sanat kaikki olisivat nykyisistä samannimisistä murteista lainattuja. Päinvastoin on luultavaa, että useimmat lappalaiset lainat ovat kieleemme saatu nykyään jo hävinneistä lapin murteista, joita Suomen pohjoisosissa, nykyisestä lappalaisalueestamme etelään päin, on puhuttu. Lainasanan Kuolan-, Inarin- tai Norjanlappalainen alkuperä on siis useimmiten käsitettävä siten, että se lapin murre, josta sana on saatu, on asianomaisessa kohdassa ollut mainittujen murteiden kannalla. Tämä pidettäköön mielessä myöskin seur. esitykseen nähden.

I. Sanaluettelo.[1]

1. s. **aihki**, Lnr. („dial."): 'stor, ofantlig tall', it. Sodankylä Savukoski: sama; **aihkipetäjä**, Kuolajärvi Sipola: 'suuri petäjä'; **aihkipuu**, Ii Aejmelaeus: 'iso puu', apteekkari E. Emeleusen tiedonannon mukaan: 'pitkä petäjä ilman runko-oksia, ainoastaan tupsu latvassa'; **aikki**, Lnr., länt. Sodank. Savukoski: sama kuin **aihki**; **aikkimänty**, Lnr.: 'det gröfsta tallslag, hvaribland mastträd väljes'; **aikkipuu**, Kemijärvi Meriläinen: 'iso, pitkä puu', Pudasjärvi Siikanen: 'vanha petäjä, jolla on vain latvapuolella oksia'.

< lpN Qvigstad **hai'ka**, Ibbestad: 'sehr grosse und alte Birke', Ofoten: 'sehr grosser Baum', Puolmanki Nielsen *haįka* g. *hāįəka* 'grosse, alte föhre od. tanne', Kaarasjoki Qvigst. **hai'kâ**, L

[1] Paitsi painettuja lähteitä on käytetty etupäässä seuraavia käsinkirjoitettuja sanakokoelmia tai -luetteloita, jotka säilytetään Suom. Kirjallisuuden Seuran arkistossa: yliopp. Hj. Anthonin Kittilän, osittain myös Inarin, Sodankylän ja Enontekiön murteista, työmies V. Meriläisen Kittilän ja Kemijärven murteista, pastori E. V. Siikasen Pudasjärven murteesta, kirkkoherra V. V. G. Krogerusen, katekeetta K. A. Lepistön ja kansak.-opettaja Arvi Sipolan Kuolajärven murteesta, yliopp. G. Aejmelaeusen Kuolajärven, Ylitornion ja Iin murteista, talokkaanpojan K. A. Määttälän ja katekeetta Alex. Ahlqvistin Kuusamon murteesta, aistivialliskoulunopettaja S. Paulaharjun Kurikan murteesta, maisteri K. V. Rauhalan Saarijärven murteesta ja aliupseeri P. Kuokkasen Heinäveden murteesta. Suullisia tietoja olen saanut m. m. yliopp. K. G. Savukoskelta Sodankylän murteesta (milloin ei toisin osoiteta, tarkoittavat hänen tiedonantonsa pitäjän itäisen osan — Keminkylän — murretta). — Huom.! Rnv. = Renvallin sanakirja, Lnr. = Lönnrotin sanakirja, Lind. = Lindahl & Öhrling, Lexicon Lapponicum; Enont. Eskola = Pentti Eskola, Murresanoja Enontekiöstä, Virittäjä XI 17, 18.

haiᵃɔka-, R Piidin †*haⁱihka* g. †*häihka*, LIND. **haik**, Sorsele QVIGST. **haik(a)** 'grosse Föhre oder (Sors. auch) Tanne', E Frostviken HALÁSZ *haihka* l. *haika* 'stange'. Vrt. myös lpI *haịkkå-* (yhdyssanoissa), N QVIGST. **ai'kâ** l. **hai'ka**, L QVIGST. **haika**, E Jämtland QVIGST. **haihka** 'tammi'. Lappalaiset sanat lienevät vuorostaan skandinaavisia lainoja (niiden alkuna on a.-sk. **aik-*, josta m.-sk. *eik* f., vrt. WIKLUND LW 13, QVIGSTAD NL 84).

Vrt. II 22.

2. s. **alahkia,** Ii AEJMELAEUS: **maalla on paljo alahkiampi** — s. o. vapaampi — **olla kuin kaupungissa; täällä on alahkiat maat joka suunnalle,** s. o. avarat, asumattomat maat, „selkosmaat" | *alᵃk-kias*, Sodank. SAVUKOSKI: 'tilava, vapaa (olosta; *siellä on—alᵃkkìhampi olla*); avara (esim. *alᵃkkìhat mat*)' | **alkis** g. (?) **alkeen,** LNR. („dial."): 'tjenlig, passlig, lämplig, beqväm, lätt' | ? **alkia** (Hämeen murt.) l. **alkkia,** RNV.: 'aptus, commodus e. c. tempus, locus'; **alkea** l. **alkia,** LNR.: sama kuin **alkis,** esim. **aika, sija; a. lepo** 'leuto lepo'; **a. lukea, käsittää, ymmärtää** 'lätt att läsa etc.'; **pappi saarnasi alkeasti** 'så att det lätt förstods' | ? *alkki* (yks. gen. *-a*, part. *-at*, mon. nom. *-a*, part. *-ot*, komp. *alkkere*), Pyhämaa (maist. TOIVO HELO): 'huokea, helppo'; käyttöesimerkkejä: *kül huạnerakenus o alkkiat tüg̣t, mut pätirakenus sē oŋ—ɢroŋɢeli; o ni alkkiat reppemä; stä alkkemata-kam—ʙaịkka ei̯ hä mennü viạkkast* (ɔ: luki helpomman paikan yhtä harvaan kuin vaikeamman); *alkkiaste* 'huokeasti, helposti': *kül se alkkiasteŋ—ɢäü* | ? **alkio,** LNR. lisävihko: 'lätt, lindrig, billig'.

< lpI *äl̥k̥k̥ē* attr. *äl̥k̥k̥ēs* 'helppo', N **alkke** l. **alkkje** attr. **alkës** l. **alkjës** 'let, bekvem, magelig', L *alˈɔk̦e-* (WIKLUND Lärobok: **al'hkē**) attr. *al'k̦ēs* l. *alˈɔk̦ēs* 'leicht (zu machen)', *al'k̦ēs k̦iela* 'eine leichte sprache (zu lernen oder zu sprechen)', R LIND. **alkes** 'beqvämlig, lätt', **a. wiesom** 'vita commoda', **a. mannem le tokko** 'dit är en beqvämlig väg', Piid. †*ālhkēs* 'leicht (zu machen, zu verschaffen)'.

Vrt. II 10, 13, 22a.

3. s. **autti,** Inari: 'eräs merilintu, ? fuligula mollissima', Kittilä ANTHONI: „samankoollinen iso lintu niinkuin korri" (jälkimäiseltä

paikkakunnalta merkitty Ruijassa-kävijäin sanaksi; Cannelin tutkimuksessaan Kemin kielenmurteesta, 80. s., mainitsee murrealueen pohjoisista osista monikkomuodon **auttit**).

< lpK Turja *ᵗävt*, Kildin *ᵗavt*, Nuottajärvi *ᵗavt* 'haahka', I *haŭ₁ъw̄* 'autti' (ks. yllä), N **avdda** (Qvigst. **av'dâ**) l. **havdda** 'anas mollissima. Ederfugl'. — s. **auhti** g. **auhdin**, Lnr. lisäv.: 'ejder (somateria mollissima)' on varmaankin **auhto** sanaan nojautunut kansanjohdannainen.[1]

Vrt. II 23.

4. s. *iekiö* (Sodank. Savukoski), **iekko** (harv.; Kitt. Anthoni), **jiekiä** (Inari), **jiekiö** (Sodank. Savukoski, Kitt. Anthoni): 'rauta, jolla nahkoja pehmitetään („näskätään")'.

< lpI *jiе̮·hhē̦* l. *jiиэ·hhε*[2], N **jiekko**, merk. sama. Lapin sana on kenties skand. laina. Sen originaaliksi olen ajatellut m.-sk. **egg** sanaa, joka merkitsee 'eg paa skjærende redskab, fjeldryg' ja jonka oblikvisijoihin: yks. gen. **eggiar**, dat. **eggio**, **æggiu**, jne., lapin sana lähinnä on voinut nojautua. Merkitykseen nähden on huomattava, että „jiekiä" ainakin Inarissa tehdään vanhan viikatteen tai sirpin terästä. Mitä äänteellisiin seikkoihin tulee, tavataan äänneyhtymä **jie-** vastaamassa m.-sk. sananalkuista e:tä esim. lpN **jiessat** sanassa [merk. 'blifve sur, surne, blive blaasur (Mælk)'], jonka alkuna varmaankin on m.-sk. **esa* (> norj. **æsa**, vrt. Qvigstad NL 202); lp. **kk** (∼ *γ*) skand. **gg**:n vastineena on harvinainen: Qvigstad, NL 27, mainitsee ainoastaan yhden sellaisen tapauksen, nim. lpN **ruhkka** g. **ruga** 'Bodensatz' < norj. **grugg**, n.; lapin sanan 2. tavun vokaaliin nähden vrt. II 12.

Vrt. myös II 6a, 12, 17.

5. s. **iltti**, Rnv. (Pohjanmaan murteesta): 'pars superior calcei',

---

[1] Kemin murteen **autti** : **auttit** nojautuu taas nähtävästi **autto** : **auttot** suhteesen (alk. **auŧso-* ∼ **auδso-*, vrt. Wiklund, *Auhto* sanan syntyperä, Virittäjä IV 40—43).

[2] *uэ* muodossa *jiŭэ̆·hhε* perustuu nähtävästi kansanetymologiseen yhdistykseen *juэ̄hhiδ* sanan kanssa (merk. 'jakaa').

Lnr.: 'plös; öfver- l. framläder på skoplagg (kauto)', Inari, Kitt. Anthoni, Ylitornio Aejmelaeus: 'kauto'; Kurikka Paulaharju, Saarijärvi Rauhala, Längelmäki (E. A. Tunkelo): 'kengänkieli'; **iltti-kenkä,** Rnv.: 'calceus ex corio piloso', Lnr.: 'sko med plös; luden sko (vuotikas)'.

< lpK Turja *alts* g. †*altīzi*, Kild. †*əldas* g. †*əltas* 'jalkarinta; päällisnahka', I *ôlᴅᴀš* g. *ölᴅᴅiž* 'kauto', N **aldas** (Qvigst. **âldâs**) g. **alddas** 'Overlæder paa Sko', R Lind. **altas,** „Austr." **aldes** sama, L *al'tas* 'oberleder an schuhen; ohrmarke'. Suomen kielessä odottaisi muotoa **iltis*; **iltti** on kenties suomalaisella pohjalla analogisesti syntynyt; **kengäs: kenkä** = **iltis*: x, josta x = **iltti.**

Vrt. II 2, 23.

6. s. **jarho,** Lnr. (murt.): 'isbill (tuura), jernstör'.

< lpK Friis **čarv,** N Gullesfjord †*čar'fŭ*, L *tšar^ɛfω*, R Piid. †*čarfo*, Lind. **tjarfo,** Malå *tšar^{Kᵊ}vū* 'eishaue'. Lappalaisen sanan vanhoja suomalaisia vastineita ovat **saara** 'isbill' ja **sarvo, sarvu** etc. 'blomvass; rörvass, säf'. Wiklund, Zur geschichte der lappischen affrikaten, SUSA XXIII 16: 7—9.

Vrt. II 15.

7. s. **jokos,** 1) Ii Aejmelaeus: 'porojoukko'; Kuusamo Määttälä: **jokkoissa** 'ryhmissä, riveissä, peräkkäin l. jälekkäin (lienee alk. poromiesten sanoja), **no niitä nuita savotalaisie** (tukkityömiehiä) **kulᵘkoo ihan j.**'; 2) Rnv. (g. **jokoksen**): 'sulcus l. via trahæ rangiferinæ in nive', Lnr.: 'spår i snön efter lappsk släde (tola)', lisävihko: 'spår i snön efter rentåg', Ii (apteekkari E. Emeleusen tiedonannon mukaan): 'tie, jota myöten poroja on kuljetettu, ja jota porot jäljestäpäin käyttävät'[1] | *i̯oko* g. *i̯okkʰôn* (part. *i̯okotta*), Sodank. Savu-

[1] Lönnrotilla tavataan sitäpaitsi merkitys 'lappsläde', joka ei kuitenkaan sovellu yhteen kummankaan esittämämme lapin sanan merkityksen kanssa; **jokos** on tässä merkityksessä varmaankin jotain muuta, toistaiseksi tuntematonta alkuperää (huom. myös Eurénilla **jokas** g. **joaksen** (!) 'ett slags släde').

koski: 'ahkion jälki lumessa'; **joko** g. **jokkoon,** Kuolaj. Sipola: sama.

1) < lpN [**čoakaš** l.] **čoakuš** 'den Del af en Hjord, som staar tættest sammen, Kjærnen af Hjorden'. Kantasanana on **čoakke** g. **čoake** 'Samling, Klynge, Dynge, Sværm'.

2) < lpK Turja †*čiekas* (l. †*tā*,*lve-č.*) g. †*čīhkī*, Kild. †*čuekas* g. †*čūhku*, Nuottaj. †*čuahkas* g. †*čuehko* 'talvitie'.

Vrt. II 8 muist., 15.

8. s. **jolkka,** Rnv: 'canis lupus, inde homo vorax, avide degluttiens', Lnr.: 'varg, ulf; storätare; glupsk; mager', **joukko jolkkia poikia** 'pojklymlar', Pälkäne (Heikki Ojansuun tiedonannon mukaan): **jolkka-jussi** haukkumasana | **jolkki,** Lnr.: 'loj varelse, vräkling'; Heinävesi Kuokkanen: **poijaj—jol°kki ei viitit—tehäm—mitää, härkä-jolkki, poika-jolkki.**

< lpK Turja †*čalhk* 'susi'. Wiklund, main. kirj., 10. s.

Vrt. II 2, 9, 15.

9. s. **jolma,** Lnr.: 'sund emellan tvenne träsk, genom hvilket det ena träsket har aflopp i det andra'.

< lpK Nuottaj. †*čua*,*lm*, I *tšọ̈ạ̊lmmī*, N **čoalbme**, L *tšolᵉmē*, R Malå *tšolpmē*, E Vilhelmina *tšolmē*, Offerdal *tšolᵉmē* 'salmi'. Wiklund, main. kirj., 9. s. Lapin sanan alkuperäinen suomalainen vastine on **salmi.**

Vrt. II 15.

10. s. **jorva,** Rnv.: 'femur, pars cruris superior', Lnr.: 'lårstycke, lår (reisi)', Inari, Kuolaj. Krogerus: 'eläimen reisi („paisti")', Lepistö myös: 'ihmisen reisi', Sodank. Savukoski: 'eläimen t. ihmisen reisi', *jorvat* 'istumalihat | **jormaperä,** Kitt. Anthoni: 'pylly, takapuoli'.

Vrt. edellistä yhdysosaa sanoissa: lpK Turja †*čoara-(t)a*,*kte*,

Kild. †*čoara-tā‚χt*, Nuottaj. †*čuaarv-tā‚χt* 'sarvena, sarvento', N **čoarvve-dakte** 'fladt Ben i Laaret paa Dyr, Mindebenet'. lpK Turja †*čimpe* (alkuaan yhdyssana?) 'reisi', I *tšǭġrppēl* 'jorva' (ks. yllä), N **čoar-bælle** 'Laar, Laarsteg', L *tšor-pēllē, tšor‿vē-pēllē* 'schenkelstück', R Piid. †*čor-pèllè* 'lendenteil', Lind. **tjarwepele** 'lar, lårstycke'. Wiklund, main. kirj., 9. ja seur. s. Lapin sanojen alkuosana on varmaankin **čoarvve** 'sarvi', jota suomen kielessä alkuperin vastaa **sarvi** sana (huom. johdannaiset **sarvena, sarvento**!).

Vrt. II 15.

11. s. **julku,** Rnv.: 'pertica longior; fustis l. pertica cui quid involvitur; (fig.) homo longurio', Lnr.: 'läng stör l. stock, stång; träd hvarpå någonting rullas, rullstock; obäke, tamp; läng menniska, räkel; oformligt l. ofatt stor', **verkon julut** 'nätställningar, störar till nätens upphängande', Längelmäki (E. A. Tunkelon tiedonanto): 'salko (nuotanvedossa)', **aika miehen julku** | vir. **julk** g. **julgu** l. **julga** 'Kothstückchen, Frummel', **nūd on tall julgud taga** 'er entflieht in grosser Angst', **pū-julk** 'kleines längliches Stück Holz'.

< lpN **čulkko,** L *tšulᵘəkō* 'holzklotz, den man mit einer kette um den hals eines hundes bindet, so dass er die renntiere nicht verfolgen und beissen kann; floss an schleppnetzen'. Wiklund, main. kirj., 10. s.

Vrt. II 15.

12. s. **juomikka, -kko, juomukka, juomukainen, juomo,** karj. Genetz **juomiŋgańe, juomuŋgańe,** aun. Genetz **juomoi,** vatj. **jōmukas** 'juolukka (myrtillus uliginosa)'.

? < lpK Lusmjavr †*čimnos*, I *tšuomińųs* (pro? *tšuommińųs*), N **čuobmajas,** L (Lärobok) **tjuöpmā** g. **tjuömā,** R Lind. **tjuoma** 'variksenmarja (empetrum nigrum)'.

juomikka sanan rinnakkaismuodot: **juovukka, juovikka,**[1] **juo-**

[1] **juovukka, juovikka** tavataan Renvallilla myöskin merkityksessä 'ribes uva crispa, Stickelbeere'.

pukka, juopikka, juolas, juolukka, juolikka, samoinkuin karjP Genetz **juopukkaińi**, veps. (Setälä) P *d'eńikąįńe* l. *d'öńikęįńe*, E *ǵöńikąįńe* (merk. sama) | vir. **jōbik, jōvikas, jōvihk, johvik** 'Blaubeere (vaccinium uliginosum L.)' , vatj. **jõvikas**, vir. **jõhvik, -kas, jõvik, -kas** 'Moosbeere (vaccinium oxycoccus)' voisivat olla — osittain sangen vanhoja — kansanjohdannaisia, vrt. **juopua, juova, juolas, juoni** etc.; vatj. **jõvi**, vir. **jõhv** (= **jouhi**). — Puheenaoleville länsisuomalaisille marjannimille on prof. Setälä, joka myöskin pitää suurta osaa niistä kansanjohdannaisina, esittänyt toisen etymologian, yhdistäen ne lp. **jogŋa** sanaan (merk. puolukka), ks. Über einen „gutturalen" nasal im urfinnischen, Festskrift til Vilhelm Thomsen, 232. ja seur. s.

Vrt. II 15, 31.

13. s. **juoperoita,** Lnr. lisäv.: 'göra ngt illa, hafsigt', **käydä juoperoi** 'dinglar, gör krumbugter', **kirjoittaa juoperoi** 'skrifver osäkert, snedt'; Juva (yliopp. V. Hytönen): *käųvväį—įuoperoįįa.*

? < lpK Turja *ᵗčobra-* 'turmella' — 'verderben, zerstören'; vrt. lpN **čuorbbe** 'ubehændig, klodset, daarlig, skrobelig' (ensi tavun vokalismiin nähden vrt. K Turja *ᵗńolkᵢt* 'tasainen, sileä' ~ N **njuolggad** 'rectus, honestus').

Vrt. I 16, II 13, 15.

14. s. **juovua,** Lnr.: 'gå i samma linie, följa efter lös (om renar); [Lp. tjuovat]', Inari: 'seurata vapaana toisten perässä (poroista, lampaista, lehmistä)' | **juovuttaa,** Inari: 'saada juovumaan', **lehmä tai poro j. ihmistäkin, j. toisen perään** | **juovoa,** Lnr. lisäv.: 'gå, följa efter (juonattaa, seurata)', Sodank. Savukoski: sama, Anthoni Kitt., Enontekiö: 'juosta toisen perässä', Kuolaj. Lepistö: 'seurata kuljetettaessa toisiaan' | *įuovottā*, Sodank. Savukoski: 'saada juovomaan' | **juovantaa,** Lnr. lisäv.: 'följa spår' | **juovattaa,** Lnr. lisäv.: 'påskynda, pådrifva (jouduttaa), följa efter', Enont. Eskola: 'seurata kintereillä (esim. koira poroa)', Kitt. Anthoni: **se poro j. hyvin** s. o. juoksee hyvin toisen perässä, **tammukka j. uistimen perässä.**

< lpI *ťšųovvᵤvuδ* pr. *ťšųovrōm* 'juovoa (ks. yllä); seurata', N

čuovvot pr. **čuovom** 'følge, følge med, følge straks efter', L (Lärobok) **tjuŏvvōt** 'följa', R Piid. ⁺*čūvvūt*, ⁺*čŏvvut*, ⁺*čovvot*, Lind. **tjuowot** sama | lpI *tšuonvuoið* 'juovuttaa' (ks. yllä), N **čuovodet** 'følge uafbrudt, fra Sted til Sted', L ⁺*čūəvute*-, R Piid. ⁺*čūvuṭėt* 'folgen', Lind. **tjuowotet** sama | lpN **čuovotet** 'lade følge, bringe til at følge; være muligt at følge'.

Vrt. II 11, 15.

15. s. **jähkä,** Ii Aejmelaeus: 'jakso pystypilviä taivaanrannalla', **jääksi jähkä luoteen.**

? < lpN Qvigst. [**jiehkke** g. **jiehke**,] Koutokeino, Lyngen **jæhkke** g. **jæhke**, E Hatfjelddal Qvigst. **jehkkie** 'Gletscher'.

Lapin sana on varmaankin < m.-sk. **eka*, norj. **æka** f., vrt. Qvigstad NL 202, Wiklund UL 168.

Vrt. II 18.

16. s. **järppä,** Sodank. Savukoski: 'ajattelematon (hätäinen) ja itsepäinen', Kuolaj. Aejmelaeus: 'taitamaton, huono, epätarkka'.

< lpI *tšuərpbi* 'käsistään tekemätön, taitamaton, kehno', N **čuorbbe** attr. **čuorbes** 'ubehændig, klodset, daarlig, skrøbelig', L (Lärobok) **tjuŏrᵉpē** attr. **tjuŏr'pēs,** R Piid. ⁺*čo'rəpə* attr. ⁺*čūrhpēs* 'ungeschickt', Lind. **tjuorpe, tjuorpes** 'oslög, ohändig; obelefvad, oskickelig'.

Lapin sana on nähdäkseni yhdistettävissä seuraavaan suomalaiseen sanaryhmään: s. **hauras, hapras** 'skör, mör, spröd, kallbräckt (om jern), bräcklig, gisten, otät; lösaktig, lättsinnig, okysk', vatj. *abras*, vir. *abràz, abras, habras*, liiv. *a'brəz* 'hauras' | s. **hauri** g. **hauren** 'skör, spröd, otät, lösaktig, sköraktig, okysk, otuktig, kätjefull; varm imma l. ånga, solrök' | **hapero** 'spröd, skör; tassig, famlande' | **hapara** 1) 'smula, afskrap, affall, afskräde'; 2) = **hapero** | **haparo** 'kringströdt tillstånd, strå här och strå där'. Äänteellisiä vaikeuksia ei ole. lp. **č**:n ja suomen **h**:n vastaavaisuudesta on joitakin varmoja esimerkkejä olemassa, kuten lp. **čaitne** = s. **hähnä** | lp. **čabbes** = s. **hempeä,** vaikkakin tämä

vastaavaisuus vielä odottaa selvitystään. lp. **rbb** = s. **pr** (~ *βr) edellyttää, että lapin sanassa on tapahtunut metateesi (huom. lpK Turja *†čobra-* 'turmella'!). Mitä taas sanojen merkitykseen tulee, voisi olettaa, että lapin sana aiemmin on merkinnyt 'liikkeissään haparoivaa' t. j. s., vrt. **hapero** sanan merkityksiä 'tassig', (<) 'famlande'.

Vrt. I 13, II 8, 15, 23, 30.

17. s. **kaaristaa,** Rnv.: 'am Lappenschlitten festbinden', Lnr.: 'insnöra (lappslädor); fastbinda (ngn vid lappsläden)', Eurén: 'förespänna en ren' (?) **kaaristet,** Rnv.: 'Bindestrick am Lappenschlitten', **kaariste,** Lnr.: 'rem, hvarmed den åkande fastbindes vid lappsläden', Eurén: 'dragrem för rensläde' (?).

< lpN **gārastet** 'karke, snøre, binde lidt', R Lind. **karastet** litet binda', E Skalstugan Halász *karraštīt* 'zusammenbinden, zubinden' | lpK Turja *†karstīkk* 'nauha' — 'schnürband (z. B. am Ranzen)', I *kàrʿsstoȟ* 'nuora, jolla kuorma köytetään ahkioon kiinni (pujottamalla ahkion syrjissä olevia reikiä myöten)', N **gārastak** sama. (Wiklund UL 147.) Kantasanana on lpI *kārrịδ* 'köyttää kiinni (kuormat ahkioihin, lapsi kätkyeen; laukun suu)', N Qvigst. **gārråt** 'einschnüren', L *†kāra-*, R Piid. *kārrat* 'in einem schlitten od. dgl. festbinden', Lind. **karet** 'binda', E Härjedalen Halász *karrih* 'anbinden; gefangen nehmen'. jonka alkuperäinen suom. vastine on **kääriä** (Donner Vergl. Wörterb. 168, Qvigstad Beiträge 180).

Vrt. II 1, 32.

18. s. *kaịti* g. *kaịịin,* Enont. Anthoni: 'pieni metsänkaistale ylävällä maalla tunturin juurella'.

< lpI *skāịδδ̥* 'pitkä kukkulainen maakaista kahden jängän t. joen t. järven välillä', N **skaidde** g. **skaide** 'Landstrækning mellem to ikke langt fra hinanden løbende Elve, Landtunge', L (Lärobok) **skaiᵉtē** 'näset mellan två åar eller älfvar, som flyta tillsammans', R Lind. **skaite** 'udde; halfö'. Lapin sana on nähtävästi skandinaavilaista alkuperää: sanan originaali a.-sk. **skaiða* (> m.-sk. **skeið** n.),

josta myöskin s. **kaita** 'smalt ställe, pass, sund; kil, flik, teg', ks. FUF VI 182, alimuist.
Vrt. II 10.

19. s. **kappira**, LNR.: 'lappmössa'.

< lpI *kąpp'ęr*, N **gapper**, Puolm. NIELSEN *gaɔppir* g. *gaɔppīra*, etc. 'mütze' (< s. **kypärä** < liett. **kepùrė**, ks. THOMSEN BFB 185).
Vrt. II 2, 10, 17.

20. **karkko**, Kitt. ANTHONI: 'kivinen hiekkakangas'.

< lpI *kårraᵘ* 'kari, jossa ei kasva mitään; vedenalainen kari', N **garggo** g. **gargo** 'Sandbanke, Grund, Revle'. L Jällivaara NENSEN **Jegge Karko** 'kleine insel in einem moor'.
Vrt. II 23.

21. s. **kaskama**, Kitt. ANTHONI: 'suolakala', **iso k.** 'suolainen siika', **pikku k.** 'suolainen särki t. muu suolakala'.

< lpI *kòškkįm* 'pienehköstä siiasta tehty „kapa" (suoli otetaan pois ja kala halkaistaan kyljestä pitkinpäin niskasta pyrstöön asti; kuivataan *pâlhus*-nimisessä puussa, joka pistetään pyrstön tyvestä läpi)'. Lapin sana on mahdollisesti yhdistettävä **gäsket** sanaan (QVIGST. **gâsket**), merk. 'plukke, ribbe, pille, afplukke, afpille', s. **kitkeä** sanan vastineesen (vrt. QVIGSTAD Beiträge 181, SETÄLÄ, Zur finn.-ugr. lautlehre, FUF II 234).
Vrt. II 2, 9, 28.

22. s. **kaskata**, LNR. lisäv.: 'snöpa, gälla, kastrera (om renar)'; ***kaskaa (kaskettu)**, Kitt ANTHONI: sama | **kaskakka**, Inari: 'vastasalvettu poro, joka ei salvamisen jälkeen vielä ole pudottanut sarviaan', Kitt. ANTHONI: 'kaskettu poro'.

< lpK Turja, Kild., Nuottaj. †*kaɩcke-* 'purra, jyrsiä, puremalla kuohita', I *käšk̄kiδ*, pr. *kâskam* 'purra; karvastella', N **gäsket**

'bide, gnave', L (Lärobok) **kaskēt** pr. **kaskāu** 'bita; kastrera (renar med tänderna)', R Piid. †*kasskêt* pr. *kāskau* 'beissen', E Halász Stensele, Frostviken †*ḳacket*, †*ḳācket*, Offerdal †*ḳakcih*, †*ḳākcih*, Härjedalen †*ḳakcih*, Skalstugan †*ḳakčih* 'beissen, abbeisen' | lpI *kåşḳi̯h*' 'kaskakka' (ks. yllä), *kåşḳʲhhĕävùš* 'ruuna', *k.-vi̯ę̀rttsᵢ* 'salvettu jaara', N **gāskek** l. **gāsket** g.-**ka** 'gildet Ren', L *kasḳēḳe-* 'kastriert; 4-jähriger renntierochs', R Lind. **kaskek** 'snöpt, snöping'. Lapin teonsanalla on vastineensa tsheremissin kielessä, ks. Setälä, Zur finn.-ugr. lautlehre, FUF II 227.

Vrt. II 28.

23. s. **kelo**, Lnr.: 'förtorkad l. barrlös fura', lisäv.: 'afskalad; skafvad', **haavan k.** 'gammal, glest qvistad asp', Inari: 'kuivettunut l. havuton honka', Heinävesi Kuokkanen: 'kuivunut honkapuu'; **kelopuu**, Lnr.: 'förtorkad, barklös stående fura'; **kelohonka**, Sodank. Savukoski, Kitt. Anthoni: 'honka, josta parkki on lähtenyt, mutta joka silti vielä on eheätä, lahomatonta puuta'; **kelosarvi**, Lnr.: 'hudlöst renhorn; ren, som tidigt fäller håret från hornen', Inari: „kun poro on hangannut nahkan pois sarvestaan, niin sanotaan sellaista sarvea kelosarveksi" | **kilo** l. **kilon aika**, Rnv. (Kajaanin murteesta): 'tempus autumnale quo folia arborum decidunt'; **kilohonka** (harv.), Kitt. Anthoni: sama kuin **kelohonka**; **kilonaika**, Kuusamo Määttälä: 'se aika jolloin porot sarvistaan puihin jyräävät nahkan'; **kilosarvi**, Lnr.: 'bart l. hårlöst horn, djur med sådana horn; som har dylika horn (**k. poro**)', Sodank. Savukoski: sama, Kitt. Anthoni: 'poro, joka on kadottanut nahan sarvistaan'; **kilosarvet**, Kuolaj. Lepistö: 'nahattomat, kovat poronsarvet' | **kelota**, Lnr. lisäv.: 'skafva, skrapa, skubba, genom skafning afskala', **poro keloo sarvensa** | **kelloa**, Inari: **k. sarviaan** 'hangata sarviaan (porosta)' | **kilata**, Lnr. lisäv.: 'gnida, skafva, skubba', **porot kilaavat sarviaan kiloa**, Sodank. Savukoski, Kuolaj. Sipola: 'jyrätä puihin nahan sarvistaan (porosta)'.

Vrt. lpI *tšòlᵊttšŏ̯ạ̀r̭vvᵢ* 'kelosarvi; kelosarvinen' (ks. yllä), N **čalo-čoarvve** 'Horn, hvoraf Huden er afskallet', **čalo-čoar-hærgge** 'Ren, af hvis Horn Huden er skallet af', L Jokimuotka †*čalān oiᵉvē* sama;

lpN **čalos** (QVIGST. **čâlos**) 'næsten benhaard, stiv (om Skind, som har været vaadt og ei er bleven smurt)', L Jokimuotka *†čalūs* 'hart (von holz, wetzsteinen etc.)', | lpI *tšōlljô* 'kelloa sarviaan' (ks. yllä), N **čällat** (QVIGST. **čâllât**) pr. **čälam** 'skure, skubbe el. stange Hornene mod noget for at faa afskallet Huden, som sidder paa samme (om Renen)', L *†čala-* 'die haarige haut von den hörnern abreiben (wie es die renntiere im herbste tun)', R LIND. **tjallet**, Piid. *†čällat* sama.

kelo sana on vuorostaan lainattu takaisin Inarinlapin murteesen, jossa *ķeällu* tavataan merkityksessä 'silpu, sileä, oksaton, ohutkuorinen mänty'.

Vrt. II 2 muist., 9, 15, 20.

24. s. **kentta** l. **kenttä**, RNV.: 'campus elevatior incultus, cumulus prati sterilis; (Caj.) a r e a l. l o c u s d o m u s d e r e l i c t æ L a p p o n i c æ'[1], LNR.: 'hård jordyta nästan utan matmylla; hård gräsbeväxt jordvall (EURÉN); högländt ofruktbart ställe; mark, fält, plan, bana; lägerställe; fiskareläger; platsen efter en öfvergifven bostad' ; karjP **kenttä**, GENETZ: 'keto, autioksi jäänyt elosija: **„Lapin kenttie“** pohj. Karjalassa'.

? < lpI *ķiěbbǫ* 'niitty', N **giedde** sama, L (Lärobok) **kieddē** 'gräsvall', R LIND. **kedde** 'äng, vall', Piid. *†käddê*, 'weide, grasplatz', E HALÁSZ Stensele, Frostviken *†kiéttie*, Skalstugan *kĭttie* etc. 'abgezäunter platz, zum melken der renntiere'.

s. **kentä** 'malm, kamp, plan, flacka' ja **käntä** 'större fiskarläger, sopivat lapin sanan „äännelaillisiksi“ vastineiksi, eikä niitä niinmuodoin ä ä n t e e l l i s i s t ä syistä voi epäillä lainasanoiksi. Huom. vielä s. **kennä** ja **kenne** g. **kenneen** 'liten ås, ås mellan vatten l. dalsänkningar' (heikko aste yleistetty?); **kennäs** g. ***kennään**, LNR.: 'liten ås', **sotakennäs**; g. **kennäksen**, lisäv.: 'kunnas'.

Vrt. II 24.

---

[1] Viimemainittuun merkitykseen nähden vrt. Lapinmaan taloudellisten olojen tutkimista varten asetetun komitean mietintö (v. 1905) s. 34: **kentta** = kalastajalappalaisten tuvan ympärillä oleva maa, joka lannoitettiin heinän kasvuun.

25. s. **keppiset**, Kitt. Anthoni: 'keuhkot porolla'.

< lpI *ḳêp'i̯š* g. *ḳĕăpp'a*, N **gæpes** g. **gæppa**, Puolm. Nielsen *geɛ̄pis* g. *gḕɛ̄ppă*, L *ḳeəpēs* g. †*ḳæəpa*, R Piid. †*kêhpês* g. †*kähhpā* 'keuhko'.

Vrt. II 9.

Alkuperäinen suomen sana lienee sitävastoin **kepposet** 'keuhkot', vrt. viron **kopsud** sama (Lnr. lisäv.).

26. s. **kermikkä**, Lnr.: 'renkalf från första våren till hösten', Cannelin Kemin murteesta: 'yksivuotinen poro'; **kermikka** l. **kiermikka**, Inari: 'poronvasa syntymänsä jälkeisen vuoden huhtikuulla ja toukokuulla (jolloin uudet vasat syntyvät)'; *siermukka*, Sodank. Savukoski: sama kuin ed.

< lpI *ťši̯ęrm̄mi̯ḱ* 'kermikka' (ks. yllä), N **čærmak** (g.-**maka**) l. **čiermak** 'aarsgammel Rensdyrkalv', L (Lärobok) **tjär'mak**, R Lind. **tjerbmak** l. **tjärmuk** sama, E Skalstugan Halász †*čerrmaka* 'zweitjährige renntierkuh'.

Vrt. II 15.

27. s. **kesas** (Rnv. Oulun murteesta; Lnr., Kuolaj. Sipola) g. (Rnv.) **kesaan**, **kesäs** l. **kesäkset**, **kesätin**, **käsäs** g. **käsäksen**, **käsästä**, **käsätin** (Lnr.), **käsäys** (Lnr., it. Sodank. Savukoski), **käsitin** (Rnv. Carlö, Lnr., Inari), **käsäte** (Lnr., länt. ja pohj. Sodank. Savukoski, Kitt. Anthoni), **kesäte** (Lnr. lisäv., Inari, Kitt. Anthoni, Tornio Salonius) g. (Kitt.) **kesättheen** l. (Torn.) **kesätheen**, *kesate*' (länt. ja pohj. Sodank. Savukoski), **kesätti** (Inari) 'taljasta tehdyt poronlänget' | karj. Genetz **kežäüš** vrtlo **-ükše-** sama | s. **kesastaa** (Rnv., Lnr.), **kesästää**, **käsästää** (Lnr.) 'valjastaa (poro)'.

< lpK Turja, Kild. *keassas*, I *ḳēsi̯š* l. *ḳeȧsaš*, N **gæses** g. **gæssa**, L †*ḳăsas* 'taljasta tai hihnasta tehdyt poronlänget' (ks. v. Düben, Om Lappland och Lapparne 101) | lpK Kild. *keasχe-*, Nuottaj. *keaste-*, I *ḳeăsasstiδ*, N **gæsastet**, L †*ḳăsaste-* 'valjastaa' | lpE

Frostviken HALÁSZ *kiesastahka* 'kummet auf dem zugrenntier'. Lapin sanat ovat johdannaisia verbistä **gæsset** pr. **gæsam** (N) 'vetää'.
Vrt. II 5.

28. s. **kiekerö** (RNV., LNR., Inari, länt. Sodank. SAVUKOSKI, Kitt. ANTHONI, Kuolaj. SIPOLA, Kuusamo ALEX. AHLQVIST), **kiekero** (LNR., Kitt. MERILÄINEN), **kiekirä** (Inari), *kiekärö* (it. Sodank. SAVUKOSKI) 'poron laidunpaikka talvella; (Sodank. myös) talvilaitumena jo pidetty paikka (*ne oŋ—kaikki jo kiekärönä*)'[1].

< lpK Turja *†čīgr-sijje* 'laidun', Kild. *†čīyar* l. *†č.-sajj*, Nuottaj. *†čieyar* 'porolaidun', I *tšịẹ̀ŭ̯vąr̀* g. *tšịẹ̀hhịr̀*, N **čiegar** g. **čiekkar**, L *†čēkar*, R Piid. *†čēhkar*, LIND. **tjäker, tjäkär** 'paikka, missä porot talvella ovat jäkälää etsien kaivaneet ja tallanneet lumen'. Lapin sanan vastineista etäisemmissä sukukielissä ks. PAASONEN, Die finn.-ugr. *s*-laute I 121—2.
Vrt. II 15.

29. s. **kiekki** g. **kiekin**, LNR.: 'en art måse (lokki, tiira)' | karjP GENETZ **kiekki** 'kalasääski'.

< lpK Imandra PLESKE **čikŏ**,[2] I *tšịẹ̄ĥttšạ* g. *tšịẹŭ̯tšą*, N **čiefča** l. **čiekča** l. **čifča** l. **čikča**, L Jokimuotka *†čekča-*. R LIND. **tjäktja** l. **tjektja** 'Fiskefugl (pandion haliaëtus)'.

Lapin sanan vanha suomalainen vastine on **sääksi (kalasääksi)**, ks. DONNER Vergl. Wörterb. 629, QVIGSTAD Beiträge 223, WIKLUND UL 169, SETÄLÄ, Zur finn.-ugr. lautlehre, FUF II 232, 239, PAASONEN, Die finn.-ugr. *s*-laute I 121.
Vrt. I 74, II 6, 15, 27a.

30. s. **kieppi** g. **kiepin**, LNR.: 'hål i snö för hare l. fågel', Kuu-

---

[1] Kuolajärvellä esiintyy sana SIPOLAn mukaan eriävässä merkityksessä: „kun joku henkilö ottaa poron aidasta ja vie erityiseen paikkaan hoidettavaksi, on siellä hänen kiekerönsä; siis erikoinen pororyhmä".

[2] Ks. QVIGSTAD, Lapp. Fuglenavne; Nyt Mag. f. Naturvidenskab, 40. nid., 288. s.

samo MÄÄTTÄLÄ: 'kolo, jonka metso, teiri ja metsäkana tekevät lumeen, kun yöksi asettuvat'; *kieppä*, Sodank. SAVUKOSKI: 'kanalintujen kuoppa lumessa tai maassa; *sueŋ—k.*, *jänekseŋ—k.*'.

< lpI *tšiẹp'ạš* mon. nom. *tšiẹ̄pp*ᵉ*sẹh*, N **čieppa** g. **čiepa** 'Hul i Sneen, som Fugle ligge skjulte i', L †*čēɔpa-* 'kleine grube im schnee, worin auerhühner und birkhühner zu schlafen pflegen'.
Vrt. II 9, 15.

31. s. **kietka**, LNR. lisäv.: 'liten trälåda, i hvilken Lappqvinnan bär sitt barn på ryggen (komsio).'

< lpN **gietka** g. **gietkam**, Puolm. NIELSEN *gèēϑka* g. *gèeϑkam*, etc. 'wiege' (= s. **kätkyt**).
Vrt. II 6.

32. s. **kiiruna**, LNR. lisäv.: 'fjellripa (lagopus mutus); [Lp. kirun]', **kieruna**, LNR.: 'fjellripa (lagopus alpina)'. (Kyseessäolevaa lintulajia tavataan Suomessa ylipäätään ainoastaan Lapissa, ks. MELA, Suomen luurankoiset 165.)

< lpK Turja †*kierram* 'pieni riekko', I *ķeăruň* 'tuntuririekko (lagopus mutus)', N **giron**, L *ķērune-*, R LIND. **keron** 'lagopus alpina'.
Vrt. II 6.

33. s. **kika** g. **kian**, LNR. lisäv.: 'snöklimp l. isboll under foten (tiera)', Sodank. SAVUKOSKI: sama; **kikavalkonen**, Ii AEJMELAEUS: 'lumivalkea', **k. pää**.

< lpR Lycksele LIND. **tjikka** 'nivis manu formatus globulus'; vrt. lpN **čakke** (QVIGST. **čåkke**) g. **čage** 'Snebold, Sneklump', L †*čaɔķe-* 'schneeklumpen'.
Vrt. II 15.

34. s. **killi**, LNR.: 'utstående ställning', **silmät ovat killillään** 'ögonen äro plirande l. utstående', **silmät killin kallin** 'ögonen ut-

stående l. plirande', **toinen on silmä killurassa, toinen silmä killin kallin, kukon kupu on killillään** 'tuppens kräfva hänger (af fyllnad l. mätthet)'; Kurikka Paulaharju: **kattoo niin sil'mäk—killis** l. **killillänsä;** Heinävesi Kuokkanen: **sil'mätii om—miehellä niin killillään, jotta suap kepillä pois puottoo** | **killisilmä,** Lnr.: 'person med plirande ögon; plirögd', Kurikka Paulaharju: 'pienisilmäinen, teräväkatseinen', Heinävesi Kuokkanen: 'mulkosilmä'; **killivatsa,** Lnr.: 'utstående buk' | **killistää,** Lnr.: 'låta framlysa, plira, stirra, framsträcka', **vihottaret, vainottaret kihottivat korviansa, killistivät kirsojansa;** Kurikka Paulaharju: **kattuak—k.** 'katsoa terävästi, silmät pieniksi puristettuina'; Heinävesi Kuokkanen: **lehmä juuvva killistää mahasa hal'k** | **killittää,** Lnr. = ed., **katsoa k., juoda k. maitoa** | **killu,** Lnr.: 'hängande tillstånd', **olla killullansa** | **killua,** Lnr.: 'nedhänga lös, hänga' | **killottoo,** Heinävesi: **maha täynnä killottaa.**

< lpN **čille** 'Bule, Blære, Pukkel', **č.-čalmag** 'som har udstaaende Øine', **čillai** 'stormavet, vommet', **čilled** l. **čillot,** adv. 'bulet, blæret', **čillotet** 'gaa med stor Mave, gaa (om en storvommet En)'.
Vrt. II 10, 15.

35. s. **kippa,** Inari, Kitt. Anthoni: 'kipeä (eläin t. ihminen)', Sodank. Savukoski: 'sairaloinen, raihnainen' | **kippoa,** Kitt. Anthoni 'sairastaa, kitua', **on pakannut kippomhaan mies, kippoo niin se hauki venheessä;** ? **kipua,** Lnr.: 'smärta, svida, känna plåga, lida af sjukdom'.

< lpI *ṣḳı̀ppᵃ* pred. *ṣḳı̂vạṡ* 'laiha', N **skippa** pred. **skivas** l. **skibas** 'skranten, upasselig', L **skihpa** pred. **skipās** 'sjuk', R Lind. **skipp** sama | lpI *ṣḳıpp'ịδ* pr. *ṣḳı̂vạṁ* 'laihtua', N **skippat** pr. **skibam** l. **skivam** 'skrante, være upasselig, være klein', L **skihpat** pr. **skipāu** 'vara sjuk', R Lind. **skippet** sama, **skippot** myös 'sjukna'.

Lapin sanat kuuluvat etymologisesti yhteen s. **kipeä, kipu** sanojen kanssa.

Vrt. II 9, 17.

36. s. **kolsa,** Lnr.: 'en sjöfågel, sjöorre (?)', Sodank. Savukoski, Kuolaj. Aejmelaeus: 'iso koskelo (mergus merganser)'.

< lpI *kŏ̬ă̬l̬s̬s̬ȋ* 'koskelo', N **goalsse** (Puolm. *gŭ̬ålsi*, Kaarasj. *gu̬a̬lsi*, *gu̬a̬lši*, Nielsen Zur aussprache I 63) g. **goalse** 'mergus serrator, spidsnæbbet And', L **kålᵉsē** 'skrake', R Lind. **kålse** sama.

Lapin sanan alkuperäinen vastine Itämeren-suomalaisessa kielikunnassa on — kuten Setälä FUF VI 242—244 osoittaa — säilynyt vir. **kosla** muodossa (merk. 'ein Schwimmvogel'); s. **koskelo** muodon synnyn on kansanetymologinen yhdistäminen **koski** sanaan varmaan jo yhteissuomalaisena aikana aiheuttanut (ks. lähemmin Setälä, main. kirj.).

Vrt. II 30.

37. s. **kontakka,** Lnr.: 'lapparnes trumma' | karjP Genetz **kontakka** 'Lappalaisten rumpu (**Lapin kirjat puun-latvašša, puittokuin šoittu, kannel, millä arvautettih, minä päivänä meččä šoalista anto**)'.

< lpK Semiostrovsk †*Koamtka* 'Lapin jumalia' (ks. Genetz, Kuollan Lapin murt. sanak. XLI). Tämä sana on, kuten Genetz m. t. XLIV s. huomauttaa, diminutiivinen sivumuoto[1] useimmissa lapin murteissa tavattavasta noitarummun nimityksestä: lpK Turja †*kiemdes* g. †*koamtaẓi*, Semiostrovsk *kūmdes* g. *koamtas*, N **govdes** g. **govdda,** l. **gobdes** g. **gobda,** L *kōᵋptēs* g. *kòbᵋtāsa*, R Piid. †*koptês* g. *ko̦bᵋda*, Lind. **kåbda, kåbdes** sama (= s. **kannus,** vrt. Thomsen BFB 179, Setälä, Über Quantitätswechsel im fi.-ugrischen 10, Wiklund UL 228); se on alkuperin varmaankin merkinnyt noitarummun haltiaa.

Vrt. II 7, 25.

---

[1] Johtoaines on *-ka* < *†-kańč* ~ †*-gańč*: Lovozero †*tuᵢʒgańč* 'pieni lintu' = N **-kuš, -kuoš,** L *-ǝkuťš*: N **bardnekuoš,** L *pàrᵋnēǝkuťš*, dim. sanasta **bardne,** *pàrᵋnē* 'poika'.

38. s. **konttavalma,** Kitt. Anthoni: 'poro talvella kun ei ole vielä länkiä kantanut'.

1) **kontta-** < lpK Turja *ᵗkomte,* Kild. *ᵗkomt,* Nuottaj. *ᵗkoadd* 'villi; metsäpeura', I *kǫbbę,* N **godde,** L (Lärobok) **kåddē,** R Piid. *ᵗkoddê,* E Härjedalen Halász *kattie, ᵗkåttᵉe* 'villipeura'.
Vrt. II 24.

2) **-valma** (tavataan erityisenä sananakin: Kitt. Anthoni **valmat** 'längenaluset porolla'; huom. myös Lnr. **valmas** 'dragmuskel; djurens nacksena, halsmuskel, bog, bringa', **valmastaa** 'förespänna (ren)', **valmauta** 'få fel i bogen, boga sig'!) ~ lpI *vàlmmį* 'jalkain väli eläimellä', N **falbme** 'Bryst, Bringe, Rummet mellem Renens Forben, hvor Dragrebet ligger', L **valᵉmē** 'främre delen af bogen på djur'. Lapin ja suomen sanan keskinäinen suhde ei ole äänteellisillä perusteilla määrättävissä. Yhdyssana **konttavalma** on kuitenkin joka tapauksessa varmaankin kokonaisuudessaan lappalainen laina, vaikkakaan sen lappalaista vastinetta ei ole toistaiseksi osoitettu.

39. s. **kuolmus,** Inari: 'petäjän sisäpuolinen parkki (mäihän ja koskun välillä)' | **kuolmustaa,** Inari: 'vuolla „kuolmus" petäjän rangasta'.

< lpI *kuòlmąš* g. *küölmmįž* 'kuolmus', N **guolmas** 'den inderste Hinde eller bløde Del af Bark paa Gran og Fure, som undertiden bruges til Menneskeføde', L *kūəlmas* 'innerste rinde der föhre', R Lind. **qwolmes** 'bark på trän, i synnerhet tall, skalet på örternas stjelkar' | lpI *kuolmąsstįð* 'kuolmustaa', N **guolmastet** 'flække af den indre Barkhinde' R Lind. **qwolmestet** 'afbarka, skala'.

Lapin nimisana on epäilemättä sama kuin laatusana **guolmas** (N) 'bleg, gusten' (huom. I *küökšąð mąħtè—guòlmąš* 'kalpea kuin kuolmus'!), jonka Wiklund UL 129 yhdistää s. **kalme, kalmea** sanoihin.
Vrt. II 8.

40. s. **kuotkuva,** Lnr. lisäv.: 'smalt näs' karjP Genetz **kuotkuva** 'kaita kannas'.

< lpN **guotko** l. **guodko** l. **guosko** 'smal Landstrimmel mellem to Indsøer, der strække sig til samme Kant', Qvigst. **jawrē-guotko** g. „ sama.

Lapin sana kuuluu, kuten Setälä FUF II 226 huomauttaa, todennäköisesti samaan sanaheimoon kuin s. **katkata, katki** j. n. e. Vrt. myös Qvigstad Beiträge 190, Wiklund UL 129. ja seur. s.

Vrt. II 8.

41. s. **laavo** l. **laavu** 'Lapissa käytettävä matkateltta' (ks. Frans Äimä, Tietoja Inarin kalastajalappalaisten rakennuksista, Virittäjä VI 36).

< lpI *lâṷṷvu* g. *lāvō* 'laavo' (ks. yllä), N **lavvo** (Qvigst. **lāvvo**) g. **lavo** 'et mindre Telt, som føres med paa Reiser og hvori Støtterne gaa helt sammen i Toppen uden Røghul.

Lapin sana johtuu vuorostaan s. **lavo** sanasta, joka merkitsee 'lafve; sädesstack; drifbänk; badlafve', ja joka taas prof. Mikkolan mukaan, Berührungen 134, on vanha slaavilainen laina.

Vrt. II 1, 11.

42. s. **laikko,** Lnr. lisäv.: 'nytta, fördel', Sodank. Savukoski, Cannelin Kemin murteesta (m. t. 50. s.): 'vuokra'.

< lpN **laiggo** g. **laigo** 'Leie', L (Lärobok) **laiᵉkō** 'hyra, lega', R Lind. **laiko** l. **laigo,** E Qvigst. Hatfjelddal *laigu,* Drontheim *ᵗlaigọ, laiga,* Halász Skalstugan *laika,* Frostviken *ᵗlaikuọ, laikuo* 'schuld', Halász myös 'sache, angelegenheit'. Lapin sana vuorostaan on < a.-sk. **laiγōⁿ* (josta m.-sk. **leiga,** f.; vrt. Wiklund LW 53, Qvigstad NL 208).

Vrt. II 23.

43. **laitistaa,** Kitt. Anthoni: **l. tokkaa** „ajaa eellä porolla että tokka seuraa“, **koira** l. — s. o. „ojistaa, ajaa suoraan kokhoon“ —

poroja, Meriläinen: **poro l.**, s. o. „seuraa perästä kun nuorasta talutetaan, ei pane vastaan“ tai „vastaan panematta rihmassa seuraa toista ahkiota“; Sodank. Savukoski: 'olla laitis' | **laitis** g. (Sodank.) *laitt^hin*, Sodank. Savukoski, Kitt. Anthoni: 'hyvä talututtaa (porosta)' | **laitikas** [myös?? **laidis** g. **laidiksen**], Lnr.: 'eftergifven, som följer gerna och lätt med, **laitikas poro**; [Lp. laidok]'.

< lpI *lậi̯ð̂đ̂ɪstị̂ð* 'taluttaa hiukan', N **laiddĕstet** 'lede lidt, lokke efter sig', L *laitēste-* 'leiten, führen', R Lind. **laidestet** 'litet leda', Piid. *†lāiṭėstet* 'führen' (vb. mom.); kantasanana on lpI *lậi̯ð̂đ̂ið* 'taluttaa', N **laiddit** 'lede', L (Lärobok) **laiᵉtit**, R Lind. **laidet** sama, R Piid. *†lä'iṭet* 'führen' | lpN **laidas** g. **laiddas** 'som lader sig let lede eller føre (i Tømme el. Baand)' | lpR Lind. **laidok** 'den som låter sig ledas, som kan ledas (säges om kreatur, som låta leda sig)'.

Lapin teonsana on < a.-sk. **laiđian* (josta m.-sk. **leiða**), vrt. Thomsen Einfluss 148.

Vrt. II 23, 32.

44. s. **lantto**, Lnr. lisäv.: 'vattenputt (lätäkkö)', Inari: 'lammikko'.[1]

< lpI *làđđo̮ᵘ* 'lammikko', N **laddo** 'Dam, Pyt, lidet Kjen', L (Lärobok) **sladdō** 'liten tjärn', R Lind. **laddo**, (Boreal.) **sladdo** 'kärr, puss', Sorsele Qvigst. *laddoᵉ* 'kleiner See'.

Qvigstad (NL 205) vertaa lapin sanaa ruotsin murteissa tavattaviin **flade, flada** sanoihin (merk. 'kleine Ansammlung von Wasser'); esittämäämme suomen sanaan nähden on tästä vertailusta kuitenkin luovuttava.

Vrt. II 24.

45. s. **lieksi**, Lnr. lisäv.: 'en slags lampa, i hvilken finnes talg och i talgen ljusvekar'.

< lpN **liekse** g. **lievse**, l. **likse** g. **livse** 'Tran, „Lyse“; et Lys',

[1] **lantto** sana tavataan kielessämme vielä merkityksessä 'dal, fördjupning af litet omfång; sumpig, låg, lågländ'. Tässä merkityksessä sana kenties on alkuperäinen: **lansi** sanan johdannainen (vrt. **onsi : ontto**).

Puolm. Nielsen *lėeksi* 'thran', Hammerfest Qvigst. **lieksi** g. **lievsi**, l. **lefsi** g. **levsi** 'Licht, Lampe', L (Lärobok) **liksē** g. **liuvsē** 'tran', R Lind. **likse** 'smorning af fisk-fett, tran', Sorsele Qvigst. *liksie* 'Thran', E Jämtland Halász *liusie* etc. 'ein Licht'. Lapin sana on skandinaavinen laina; sen originaali on varmaankin a.-sk. **leusa*, **liusa* (> m.-sk. **liós**, **liús**, n., vrt. Wiklund LW 57, Qvigstad NL 218; germ. alkumuoto: **liuhsa*, ks. Falk & Torp Etym. ordb. sub voce **Lys**, Noreen, Altnord. gramm. I³ 216. §, 4. muist.).

Vrt. II 6, 26.

46. s. **lompolo**, Lnr.: 'bredt och strömtritt ställe uti floder, bred insjölik utvidgning af en flod (lampi joessa); sund', Inari: 'lampi', Kitt. Anthoni: 'pienehkö lampi', Meriläinen: 'pieni järvi', Ylitornio Aejmelaeus: 'järvi t. lampi, josta joki juoksee läpitse'; **lompalo**, Lnr.: sama kuin ed.; **lommol** g. **lompoleen**, Enont. Eskola: 'lampi, jonka läpi joki juoksee'; **lumpero** (**r** tullut l:n sijalle dissimilatsionin kautta), Kuolaj. Aejmelaeus: 'pieni lampi'.

< lpI *luòʙąl* g. *lüŏʙʙįl* 'lompolo' (ks. yllä), N **luobal** g. **luobbal** 'Tjern, liden Indsø', L (Lärobok) **luöppal** g. **luöbbala** sama, LW: 'stilles wasser zwischen zwei stromschnellen oder wasserfällen (kürzer als *savūn*[1])', E Skalstugan Halász *†luáppala* etc. 'kleiner see'.

Lapin sanan alkuperäinen vastine lienee s. **lampelo** 'litet träsk, putt'. — Toisin Wiklund UL 139, 207.

Vrt. II 9.

47. s. **loppa**, Sodank. Savukoski, Kitt. Anthoni: **loppakengässä** 'kengät jalassa ilman sukkia', Sodank.: *pani keŋŋät loppasilltʰä*, Kitt.: **pani kengät lopalta jalkhaan** s. o. ilman sukkia.

< lpR Lind. **låpa** (l. **låpates kabmak**) 'tåffel'; vrt. myös lpI *lŏăvɡ̊ttoḱ* 'tyhjä kenkä, joka pistetään jalkaan kiinni panematta', L Jokimuotka *lōpāɔtaɔka-* 'schlecht angezogener schuh'.

Vrt. II 17 muist.

---

[1] = **suvanto.**

48. s. **luoska, luoskio** l. **luosko,** Rnv.: 'homo max. femina negligens, squalida, nequam', Lnr.: 'smutsig, snuskig qvinna, snärta, slyna, luder, as', Inari: **veneluosko** 'vanha vene'; **luosku,** Lnr.: sama kuin **luoska.**

< lpN **luosko** l. **luotko** l. **luŏska** 'en gissen Gjenstand (f. Eks. Tønde, Kar, hvis Dele falde fra hinanden), en Skrabting', **farpal-luosko** 'en gissen Tønde, en Vragtønde', **vanas-luosko** 'en gammel ussel, gissen Baad', L Jokimuotka *luəška-* 'altes, schlechtes boot'.

Wiklund (UL 130) yhdistää puheenaolevan lappalaisen sanan s. **latku** sanaan, joka Lönnrotin mukaan merkitsee 'tunn, dålig mat l. dryck, välling, hundmat; (fig.) ngt dåligt i allm. (**vanhan virsikirjan latkut**)', lisäv.: 'sqvip, slask'.

Vrt. II 8, 11, 28.

49. s. **luppo,** Inari: „sellainen vika poron koparon tyvessä että ajettuu ja suonet mätänee, niin että koparo putoaa pois," Kitt. Anthoni: 'eräs porontauti (josta on seurauksena, että takajalat eivät pysy pystyssä)'.

< lpI *šlùbbo* 'luppo' (ks. yllä), N **šlubbo** 'Hævelse, Hovenhed i Renens Kløver', R Lind. **klubbe** 'svullnad och böld i fötterne hos renar, renarnes fotsjuka'.

Lapin sanan alkuna on joko m.-sk. **klubba** 'keule' (vrt. engl. **clubfooted** 'klumpfodet', skand. laina, ks. Falk & Torp Etym. ordbok I 381), kuten Qvigstad (NL 333, 334) arvelee, taikka m.-sk. **klumba** (vrt. iisl. **klumbufótr** 'klumpfodet'); edellisestä sanasta — tahi siitä periytyvästä ruotsin sanasta — on saatu myös s. **klupu** 'klubba, knoster; tröskslaga, slaga; knöl, bula' ja **lupu** klubba; karbas, färla, piske; puls, stake med klump i ändan', vrt. Thomsen Einfluss 171.

Vrt. II 19.

50. s. **lyömänä,** Inari Anthoni: 'hilla (rubus chamaemorus)'.

< lpI *luømɛ* g. *luụmmŏṅ* sama (= N **luŏme** g. **luŏbman**). Vrt. II 8.

51. s. **maakkana** l. **maakkina**, Rnv. (Oulun murteesta), Lnr.: 'kuusivuotias poro'; **maakina**, **maakkanas**, Lnr.: sama; **maakanas**, Inari: 'urosporo kuudennella ikävuodellaan', **maakkamus**, Kitt. Meriläinen: 'poro kuudennella ikävuodellaan'.

< lpN **mākan** (Qvigst. **mākån**) '6-aarig okseren', L *māɔkaniša-* (Lärobok **māhkānis**) sama, R Lind. **makanes**, **makenes** 'en brundren på 6:te året'.

Vrt. II 9, 17 muist.

52. s. **maka**, Lnr. lisäv. = **muka**, Cannelin Kemin murteesta (Inari): **arveli — —: ei näemmä tule hänelle vastusta, joka m. häneltä puolens pittää** (m. t. 108. s.), pohj. ja länt. Sodankylä Savukoski, Kitt. Anthoni: 'muka' | **mäkä**, Cannelin Kemin murteesta (m. t. 38. s.) = **maka**; edellinen sana on varmaankin vokaalisoinnun aiheuttama toisinto jälkimäisestä, vrt. esim. Tytärsaaren murt. *seịpäŋkä* ~ *poịaŋkā* (*-kä*, *-kā* = **kanssa**).[1]

< lpI *mak'à* 'muka' (norjanlappalainen laina?); N **makka** (Qvigst. **måkka**), **makkaš** 'egentlig, i Virkelighed, nemlig, kuns (om et tænkt Tilfælde)', **i læk makka riekta** 'det er egentlig ikke rigtigt', **jogo don makkaš læk nuft hægjo, go logak?** 'mon du virkelig er saa ussel, som du siger?', **mon, gutte makka galgašim læt goatteised** 'jeg, som egentlig skulde være Husbonde', **gæččaledno makkaš dal vuölgget** 'lad os kuns forsøge at reise'; L *mak* 'ska tro' — 'wirklich (meistens ironisch)', *te* ᐩ*lǣ son tal mak sḳipās* 'jetzt ist er krank, sagt er'; R Lind. **makk** 'scilicet'.

Genetz (Suomen partikkelimuodot 127) sekä Ojansuu (Virittäjä XI 160—2) ovat yhdistäneet Kemin murteen **maka** sanan Agricolalla tavattavaan **maa (ma)** sanaan, merk. 'niin, niinkuin'. Koska

---

[1] *mikä* sanaa käytetään Sodankylän itä- ja pohjoisosissa aivan samassa merkityksessä: *nị—se mikä om—meiniŋki* (Savukoski); vrt. R Lind. **mikk** = **makk** 'scilicet'.

vokaalivaihtelu **maka** ja **muka** sanoissa tuskin on muuten selitettävissä kuin olettamalla, että edellinen on „lainattu takaisin“ lapinkielestä, niin näyttää mainittu yhdistäminenkin olevan hyväksyttävissä ainoastaan sillä edellytyksellä, että AGRICOLAn **maa** sana myöskin voidaan katsoa lappalaiseksi lainaksi. **maa** sanan äänneasu tekee mielestäni kuitenkin tällaisen olettamisen vaikeaksi.

Vrt. II 2, 17 muist.

53. s. **marasto,** LNR.: 'torr, kuperad trakt, beväxt med spridda björkar', lisäv.: 'fjällets lägre skogbevuxna sluttning', Enont. ESKOLA: 'korkeahko, koivua kasvava mäkimaa' | **murista,** Kuolaj. AEJMELAEUS: 'metsän peittämä tunturin harjanne' | *murusta*, Sodank. SAVUKOSKI: 'jonkinlainen maa'.

< lpI (länsimurre) *mòrąšt* 'vanha palo, johon jäkälä on kasvanut mutta ei puita', N **moarast** l. **moaraŝt,** QVIGST. **mârâs** 'Aas, Aasryg med Skov paa'.

Vrt. II 2, 7, 9.

54. s. **muotka,** LNR. lisäv.: '1) = **matka**; 2) näs, landås mellan tvenne vatten, ställe der båten måste dragas öfver land (taival)'. Enont. ESKOLA: 'kannas kahden järven välillä, josta vene vedetään yli' | **muotkata,** LNR. lisäv.: 'draga båten öfver ett näs; färdas, resa (taivaltaa)'; **muotkia,** LNR. lisäv.: sama, Enont. ESKOLA: 'vetää vene yli muotkan'.

< lpI *mŭəlk̦k̦!* l. *mŭəδk̦k̦!* 'taivalluspaikka (joko kannas tai kosken sivu); kengän „taival“, kanta- ja etupuolipaikan väli', N **muötke** 'Eide (isthmus), smal Landstrimmel mellem to Søer eller Elve', R LIND. **muotke** l. **muorke** sama, L **muŏrᵉhkē** 'mårka' | lpI *mŭŏδkǩuδ*, N **muotkot** 'sætte eller transportere over Eide', R LIND. **muotkotet** sama.

lp. **muötke** on käsittääkseni yhdistettävä s. **matka** sanaan, jonka „säännöllinen“ vastine se äänneasultaan on. Meidän tulee siinä tapauksessa olettaa, että **muötke** aiemmin on merkinnyt sekä 'matkaa' että 'taivalta'. Tämä on varsin todennäköistä siihenkin

nähden, että tästä lapin sanasta lainatulla s. **muotka** sanalla on nämä molemmat merkitykset. Samantapainen merkityksenvaihdos ilmestyy myös s. **taival** sanassa: 1) Landenge, 2) Entfernung, Wegeslänge.[1]

Vrt. II 8.

55. s. **murkku,** Enont. Eskola: 'sumu (tunturissa)'.

< lpN **murkko** g. **murko** 'Taage, Kulderøg, Snetykke', L (Lärobok) **murᵉhkō** 'dimma', R Lind. **murko** 'dimba, tökn', Piid. †*murŏhkū* 'nebel', E Drontheim Qvigst. †*mọrrka* sama.

Lapin sana < m.-sk. **myrkvi,** m., ks. Thomsen Einfluss 157, Qvigstad NL 235.

Vrt. II 4.

56. s. **mutsahtaa,** Sodank. Savukoski: 'suutahtaa', Kitt. Anthoni: 'knysta mot, se surmulen ut (ei **saa m.**)'.

< lpI *smùt̄ťšàδ* 'sievistellä, pitää suuta pienenä eikä katsoa kovin rajusti, kauniisti oleskella', N **smuδδat** imperf. **-δčajim** 'gjøre Munden liden og pen, gjøre sig fin og lækker, smiske'.

Vrt. II 27.

57. s. **naakata,** Enont. Eskola: 'ryömimällä lähestyä (saalista)'; **naakkia,** Lnr.: 'krypa för att komma på villebråd, lura (vaania)'; **naakia,** Lnr. murt.: sama kuin ed., Enont. Eskola: sama kuin **naakata,** Inari: 'ryömiä otusta vaanien, vaania, väijyä, kulkea vaanien, hiipiä', Cannelin Kemin murteesta (Inari): **varkhain naaki, kun toinen syömässä oli** (m. t. 110. s.).

< lpI *ńāhhjδ* pr. *ńâŭ̯vạm* 'naakia' (ks. yllä), N **njākkat** (Qvigst. **njākkât**) pr. **njagam** 'liste, lure, smyge sig frem med krumbøiet Ryg', L (Lärobok) **njāhkat** pr. **njākau** 'smyga sig', R Lind. **niaket**

[1] Qvigstad (Beiträge 206) ja — joskin epäillen — Wiklund (UL 221) yhdistävät **muŏtke** sanan s. **mutka** sanaan. — lp. **matke** 'matka' on selvästikin suomalainen laina.

'krypa efter, lura efter, smyga sig fram krypandes', Piid. *ńāhkat* pr. *ńākau* 'schleichen, sich schleichend nähern', E HALÁSZ Stensele *ńākėt*, Undersåker, Skalstugan *ńākih* 'anschleichen, sich (wohin) stehlen; auflauern'.

Vrt. II 9, 17 muist.

58. s. **naari**, LNR. lisäv.: 'snäf, otillräcklig, liten (käpäkkä)', n. **kenkä, venhe**; Ylitornio AEJMELAEUS: 'vaappera (veneestä)'.

< lpN **njarre** attr. **njares** 'som ikke er dyb nok el. bred nok, knap, utilstrækkelig, lavbordet og smal (Baad), trang (om Klæder)', L *ńāre-* attr. *ńārės* 'seicht, untief', R LIND. **niare, niares** 'grund, af liten djuplek. Säges om fartyg och båtar, som äro låga'.

Vrt. II 10.

59. s. **narkistaa**, Kitt. ANTHONI: 'öfva samlag', Kalajoki: 'halailla'.

Vrt. lpK Turja *†narke-* 'maata (nainen)', I *nạr̥ggėδ*, N QVIGST. **nårgget**, L *nar'ke-* 'coire (de hominibus)'. Suomalainen sana edellyttää *-ste*-päätteistä johdannaista lapin kielessä.

Lapin sanan yhdistää QVIGSTAD (Beiträge 208) s. **nauraa** (**nakraa**) sanaan, jonka vastineilla karjalan ja viron kielissä on yhtäpitävä merkityskin. Huomattava on kuitenkin, että **nauraa** (< **naγraδak*), **nakraa** sanalla aiemmin varmaankin on ollut äännemetaforinen toisinto **niγra-*, **nikra-*, josta on säilynyt johdannainen: **niuristella** 'göra grimaser, grimasera', ja joka äänteellisesti paremmin soveltuu lp. **nårgget** sanan vastineeksi; vrt. WIKLUND UL 127.

Vrt. II 2, 10, 23, 30, 32.

60. s. **nulkka** g. **nulkan**, RNV. (Oulun murteesta): 'cursus lentus max. rangiferi', LNR.: 'lunk, traf', Inari, Sodank. SAVUKOSKI, Kitt. ANTHONI: sama; **nulkku**, Kitt. ANTHONI: sama; **nylkkä** g. **nylkän**, RNV. (Tornion ja Kemin murteesta): 'collis minor in viis', LNR.: 'liten backe l. upphöjning på vägar' (huom. merkityksenvaihdos!);

nylkäs g. **nylkkään**, Rnv. (Tornion ja Kemin murteesta), Lnr.: sama; **nylkkyjuoksu**, Lnr.: 'lunk'; *nül*ᵘ*kkü*, Kalajoki: sama | **nulkata** pr. **nulkkaan**, Rnv.: 'lente curro', Lnr.: 'trafva, lunka, springa smått', Sodank. Savukoski: sama; Cannelin mainitsee myös tämän sanan Kemin murteesta (m. t. 46. s.) pitäen sitä lainana ruotsin sanasta **lunka** | **nulkastaa**, Lnr. lisäv., Inari: sama kuin ed., Lnr. lisäv. myös 'skumpa' | **nulkuttaa**, Lnr.: 'springa smått, lunka', Sodank. Savukoski: *juostan—nul*ᵘ*kutella*', Kurikka Paulaharju: **nul**ᵘ**kuttaa** sama [, Heinävesi Kuokkanen: **härkä juoksoo ja munat heiluva nul**ᵘ**kuttaa** — varmaankin tilapäisenä sanatekeleenä]; **nylkyttää**, Lnr.: 'lunka'; *nül*ᵘ*küttä*', Kalajoki: sama.

< lpI (Lönnrot) **njolge** 'Trab', N **njolgge** g. **njolge** 'Luntetrav, langsomt Trav', R Lind. **njålkan, njålkai, njålkast** 'något fort, i lunk' | N **njolgget** pr. **njolgam** (min. us.) 'trave smaat, løbe i Luntetrav', L (Lärobok) **njål**¹**kåt** kielt. prees. **i njål'kåh** 'trafva'; — vrt. lpN **njulččot** pr. **njulčom** 'pluribus saltibus salire', R Lind. **njultjot**, Piid. †*ńulhčut* pr. †*ńulčuw*, E Halász Stensele †*ńulhčet*, †*ńülhčet*, †*ńölhčet*, †*ńolhčet*, Skalstugan †*ńüļči*' etc. 'springen, hüpfen' | lpI *ńọḽģẹ̀stịδ* 'nylkyttää', N **njolgastet** = **njolgget**, L *ńol'ķēste-*, *ńol'koste-* 'traben' | N **njolgatet** = **njolgget**, L *ńol'kote-* 'traben'.

Vrt. II 3, 9, 23.

61. s. **oppele**, Lnr. lisäv.: 'söm, syarbete (ommel, neule)' | **opella**, ibid.: 'ommella'.

Vrt. ? lpI *ùbbịl̮m* 'vanhanaikainen nelisärmäinen pora, jolla naulanreikä tehtiin', N **obbal** 'Syl, Pren'.

Vrt. II 19.

62. s. **orro**, Lnr.: 'rep', Kitt. Anthoni: **orrohihna** 'palmikoitu nuora, millä poroa joskus ajetaan'.

< lpI *òrrᵅ* g. *ôrᵅ* 'nuora', N **oarra** g. **oara** 'Reb, Toug, Snøre', Fellman Anteckningar II 268 14. l. 21. r. **oarra-lawčekuoim** 'nuorahihnalla' — 'med tömme af rep'.

Vrt. II 9, 20.

63. s. **paarreli,** Inari: 'tuulaskoura, parila'.

< lpI *pārrịl*, N **baral** (QVIGST. **bārâl**) g. **barral** sama.

Lapin sana on lainattu **s. parila** sanasta (myös **parilas, parilo,** LNR.: 'jernhalster för ljusterelden, ljusterjern; **parilaat** eldbår vid ljustring; **parilat** dyngbår'), joka vuorostaan varmaankin on skandinaavista alkuperää, m.-sk. **bera** 'kantaa' sanan johdannaisesta, vrt. myös m.-sk. **berill** 'Kar til vaade Varer' (SETÄLÄ).

Vrt. II 1, 9, 20.

64. s. **paltsa,** CANNELIN Kemin murteesta: 'kulunut peski'.

< lpI *spȧlttša* sama, N **spalčča** l. **spalǯǯa** 'noget, som er haarløst og garvet', **spalǯǯa-muǒdda** 'en garvet Skindkjortel', **buvte mu spalča** 'bring hid min Skindkufte'. Suomalaisen sanan lappalaisperäisyyttä huomauttaa jo CANNELIN m. t. 16. s.

Lapin sana kuuluu nähtävästi sanaheimoon, jota suomen kielessä vanhastaan edustaa sana **paljas,** vrt. WIKLUND, Zur geschichte der lappischen affrikaten, SUSA XXIII 16: 5.

Vrt. II 27.

65. s. **peski,** RNV. (Oulun murteesta): 'calceus l. chirotheca pilosa', LNR. 'lappmudd; luden sko, handske'. 'Poromekko' lienee yleisin merkitys.

< lpK Turja †*pieck*, I *pḙ̀šǩkᴬ*, N **bæska** 'poromekko'.

Vrt. II 28.

66. s. **petsäliemi,** LNR.: 'med fisk l. kött kokad soppa på ung tallbark'.

< lpI FELLMAN **petsä** l. **petse liema,**[1] nyk. *pḕtsṃă̂lḷị* 'liha- l. kalaliemi, johon jauhon y. m. höysteen ohessa pannaan petäjännilaa' (N **bæcce** g. **bæce,** etc. 'Fure' = s. **petäjä**).

Vrt. II 27.

[1] Anteckningar I 437, III 119, 346, 529—33.

67. s. **piekanahaukka**, Lnr.: 'fjösbent vråk (archibuteo lagopus)', Sodank. Savukoski: sama; **piekkana**, Inari: sama; **piehani**, Lnr. lisäv.: 'en hökart'.

< lpK Imandra Pleske **piekkan**[1], I *pieȟhiįǹ* l. *pieȟhiń*, N **biekkan** 'archibuteo lagopus'.

Vrt. II 9, 17 muist., 17a.

68. s. **pilhi**, Lnr. lisäv.: 'käfling i fören l. aktern på lappsläden ss. förstärkning l. prydnad'.

< lpN **bilhe** 'det øverste af Stavnen paa Renslæden' (ē-vartalo, huom. **bilhes** g. **bilhhas** 'Æmne til Stavn-Top paa Renslæden'!).

Lapin sana on vuorostaan suom. laina: **reen pihlajat** 'slädfjettrar af rönn' (vrt. vir. **pihel** g. **pihla** l. **pihli**).

Vrt. II 10, 30.

69. s. *puᵼto* l. *mülliimpuᵼto*, tavataan E. A. Tunkelon tiedonannon mukaan Längelmäen murteessa merkityksessä 'myllynpato'.

< lpI *puṗ̆ððu* 'pato', N **buotto** l. **buođđo** g. **buođo** 'Stængsel, Gjerde i Elv for Fiskefangst'.

Lapin sanan vanha suomalainen vastine on **pato**.

Vrt. II 8.

70. s. **rossa**, Inari Anthoni, Sodank. Savukoski: 'myrskynpuuska, tuulispää'.

< lpI *ròššᴬ* : *pĭęǒɢₑᵃ-r.* 'tuulenpuuska'; vrt. lpN **răssa** (Qvigst. **rássâ**) g. **rasa** 'haardt Arbeide, Kamp, Stritten, Strid, Larm'.

---

[1] Ks. Qvigstad, Lapp. Fuglenavne; Nyt. Mag. f. Naturvidenskab, 40. nid., 271. s.

Qvigstad (Beiträge 213) yhdistää norjanlappalaisen sanan s. **rysy** sanaan.

Vrt. II 2, 9, 20.

71. s. **ruokki** g. **ruokin,** Lnr.: 'tordmule (alca torda)'.

< lpN **ruokke** 'Lunnefugl, mormon arcticus' (ɔ: fratercula arctica L.); Qvigst. Hammerfest, Karlsø, Lyngen, Talvik **ruöhkke** g. „ 'Tordalk (alca torda L.)', Talvik myös 'Hyseprest (uria troile L.)'[1].

Lapin sanan alkuna on, kuten Qvigstad (tosin epäillen, NL 276) ja Wiklund (UL 211) ovat huomauttaneet, m.-sk. **hrokr** 'Topskarv (pelecanus ater, cristatus)'.

Vrt. II 8.

72. s. **sarvas,** Lnr. 'oskuren, osnöpt ren'.[2]

< lpK Turja, Kild. *†sarves* g. *sarva*, Nuottaj. *†sarves* g. *sarva* salvamaton urosporo l. -peura, hirvas', I *sā̆rvēs* g. *sàrvva*, N Qvigst. **sârves** g. **sâr'va,** L *sarvēs* g. *sar'va*, R Piid. *†sarvês* g. *†sa'răva* l. *†sa'rĕva*, Lind. **sarva, sarves** sama, E Skalstugan Halász *sarvies* 'alle renntierböcke zusammen'. Thomsen BFB 225.

Lapin sana on yhteissuomalainen laina; sen originaali **širvas* (> s. **hirvas**) on lainattu liettuan kielestä, ks. Thomsen m. p.

Vrt. II 2, 14.

73. s. **seutsi,** Inari: 'eläimen takajalan mutka', **seutsiluu,** Inari: 'seutsissa oleva taapäin pistävä luu'.

< lp[K Turja *†čłovča* 'takajalan kantanivel porolla',] I *tšeu̯ʙʙž̦* 'seutsi' (ks. yllä), N **čævčče, čiekče** l. **čiefče** 'Knæ-Senen

[1] Ks. Qvigstad, Lapp. fuglenavne; Nyt Mag. f. Naturvidenskab, 40. nid., 285. s.

[2] Sanaa on käytetty kirjakielessämme merkityksessä 'hirsch', vrt. Setälä, Oikeakielisyydestä, Valvoja 1894: 212. s.

paa Bagsiden af Bagfoden paa firføddede Dyr', L †čeķče- g. †čeulkčē 'calcaneus (ein knochen am hinterbein des renntieres', R Lind. **tjewtje** 'quadrupedum animalium poplites pedum posteriorum'.

Vrt. II 10, 27.

74. ann. Genetz Suistamo **sieksu** vrtlo **sieksa-**, Mela (Suomen luurankoiset 148) **kalasieskoi** 'kalasääksi (pandion haliaëtus)'.

< lpN **čiekča** etc. ks. I 29.

Vrt. II 6, 9.

75. s. **sieppura**, Lnr.: 'björnskinnsbräm l. krage, som Lapparne om vintern bära kring halsen', Inari: sama; *sieppuri*, Sodank. Savukoski: sama.

< lpN Koutokeino Qvigst. **čēporas** : **guowča-nakë-č.**, L et.-Jällivaara *tšεpuris* 'halskragen aus bärenfell', R Friis **čæporas** 'Krave af Bjørneskind med Hul i Midten til at trække ned over Hovedet saa den dækker Bryst, Skuldre og Ryg'; vrt. myös L †čæpure- attr. *-ris* 'der weissen hals hat (von renntieren und hunden)'. Wiklund UL 167.

Kuten Wiklund m. p. huomauttaa, kuuluvat lp. **čēporas** ja **čæve, čæbet** 'kaula' yhteen. Jälkimäisen sanan yhdistää Setälä, Zur finn.-ugr. lautlehre, FUF II 262, s. **sepi, sepä** sanaan (merk. 'reen kaula').

Vrt. II 17 muist.

76. s. *siermukka* ks. I 26.

77. s. **siessi**, Inari: 'kaarien väli veneessä', **keulasiessi, soutusiessi.**

> lp[I *šēäšsa* sama,] N Qvigst. **siesse** g. **siesse** l. **siese** 'Raum in einem Boote'.

Lapin sanan alkuna on a.-sk. akk. **sessa* tai m.-sk. **sess**, vrt. QVIGSTAD NL 286.

Vrt. II 6, 10.

78. s. **siisna**, LNR.: 'läng, smal rimsa, flik', Heinävesi KUOKKANEN: 'hiihna, viileke' (, **mittee pirun s—noja niitä riippuu tuolta sinun hatustasi**), Mikkelinpitäjä (lyseol. G. AEJMELAEUSen tiedonannon mukaan): 'pitkä kaistale, esim. seinäpaperia'; **sisna**, Inari: 'nivotettu nahka, talja, josta karva on kulunut', ANTHONI Kitt., Sodank., Enont.: 'poronnahka, josta karvat ovat poissa, raaka poronnahka'.

< lpK Turja *šišne*, Kild. *šišn* 'parkittu poronnahka', I *ši̮šn̂nẹ* 'sisna' (ks. yllä), N **siste, šiste** 'pellis rangiferina subacta'; vrt. lpN **saste** sama, L (Lärobok) **sasnē** 'tunnt lappläder', R LIND. **sassne** 'et skinn som håret är borttagit på; råaktig', **s. muora** 'råaktig ved', FRIIS „dial." (ɔ: ? E) **saste** sama.

Puheenaoleva lapin sana on laina yhteissuomen **šišna* sanasta (> s. **hihna**), joka vuorostaan on balttilainen laina, ks. THOMSEN BFB 223, SETÄLÄ ÄH 299, PAASONEN, Etymologische streifzüge, FUF II 189.

Vrt. II 14, 29.

79. s. **sokkua**, LNR.: 'falla af, sänka sig', **meri sokkuu** 'hafsvattnet faller'; lisäv.: 'komma på land', **lautta sokkuu, pölkyt sokkuvat**; ? Sodank. SAVUKOSKI: 'sortua, kaatua (väsymyksestä, juopumuksesta)'[1] | **sokkuvesi**, LNR. lisäv.: 'ebb (laskuvesi, luode)'; **sokkunuotta**, LNR.: 'not, som användes vid torskfångst och sammanföres ifrån fyra hörn' (= norj. **synkenot**, ks. В. К. БЕШЪ, Рыбные промыслы Западной Европы I (Pietari 1897): 19—22 s.).

---

[1] CANNELIN m. t. 7. s. mainitsee esimerkkinä Kemin murteen pohjoisissa osissa käytettävistä lappalaisista lainasanoista myöskin erään **sokkua** sanan, ilmoittamatta kuitenkaan sen merkitystä ja yhdistäen sen, epämääräisesti kyllä, lp. **čokkat** sanaan, jonka voi lukea sekä **čokkāt** että **čokkŭt**: edellinen merkitsee 'istua', jälkimäinen 'teroittaa'.

< lpK Turja *ᵗcoakka-* 'aleta, mataloitua', I *tsȯaḣhuð* 'kuivettua (esim. maitokeitto); laskea (järvestä)', N **coakkot** pr. **coagom** 1) 'falde, synke, aftage, formindskes (Vand, Hævelse)', **mærra coakko ja acca** 'Havet synker og stiger', 2) 'smelte sammen (om Metaller)', 3) 'komme paa Grund, strande', L (Lärobok) **tsahkot** kielt. prees. ī **tsākōh** 'bli grund, falla (om vatten), afdunsta; flyta upp, bli stannande genom vattnets fallande', R LIND. **tsåkot** 'uttorkas, blifva grund', Piid. *ᵗcōhkut* pr. *cōkuw* 'fallen (von flüssen), sich vermindern, abnehmen', *ᵗläppsa ᵗcǫhku* 'der augenstein vermindert sich' | lpK Turja *ᵗcoakkaj ᵗčūᵢcce* 'pakovesi, luode', I *tsȯȧ·hhō—ȟžâ̌tsı̨* 'laskuvesi, pakovesi'.

Vrt. II 17.

80. s. **sorrakka:** Kitt. ANTHONI **tapposorrakka** 'teurastettavaksi määrätty poroparvi'.

< lpI (länsimurre) *tšūrą* g. *tšurrū* 'porolauma, „poroparttio" („kun on vain osa tokkaa")', dim. *tšurr°gåð̌š*, N **čora** g. **čorraga** 'mindre Hob, Flok af Rensdyr (ca. 20—30 Stykker)', L (Lärobok) **tjara** g. **tjarraka** 'liten renhop (10—30)', R LIND. **tjarrek** 'en liten hop kreatur'.

Vrt. II 9, 20.

81. s. **suohkana,** Inari: 'naarauskoje'.

< lpN QVIGST. **suŏhkkân,** Kvænangen **suŏhkân** 'Geräth zur Hebung verlorener Gegenstände vom Meeresgrunde'.

Lapin sana on, kuten QVIGSTAD (NL 328) huomauttaa, skandinaavista alkua, vrt. m.-sk. **sókn,** f.

Vrt. II 9, 18.

82. s. **suopunki,** RNV. (Oulun ja Kajaanin murteesta), LNR.: 'köysi jolla poroja kiinni nakataan' (yleiskielessä merkityksessä 'lasso').

< lpI *suoppịñ* l. *suopp'ịñ*, N **suopan** g. **suoppan,** NIELSEN Puolm. *suŏɔpân* ill. *suŏɔpantı̨*, Kaarasj. *suŏɔpan*, L *šūɔɔpan*, E Stensele HALÁSZ

†*suąhpąńe, suohpońe* y. m. sama, R LIND. **suoppenje** l. **sjuoppenj(e)** 'restis, funis' (ks. v. DÜBEN, Om Lappland o. Lapparne 72). Lapin sana on tavallisella tekimen nimien johtopäätteellä johdettu *α*-loppuisesta verbistä, joka varmaankin aiemmin on tavattu kielessä, vrt. lpN **suoppot** pr. **suopom** 'kaste, udkaste, forskyde, forkaste (flere ting)'. WIKLUND UL 202; NIELSEN QuP 151.
Vrt. II 31.

83. s. **suosto,** Sodank. SAVUKOSKI: 'kuiva, pihkainen petäjä, jossa on kuori jäljellä', Kuolaj. LEPISTÖ (myös **suostohonka**): 'puoleksi kuivanut honka tai semmoinen kuivanut petäjä, joka on vähän hongittunut', Kemij. MERILÄINEN: „semmoinen puu, josta on kuori lähtenyt pois, mutta joka ei kumminkaan ole vielä kuivanut hongaksi“.

< lpL Jokimuotka *suəsnu-* 'hohl (von bäumen)', R LIND. **suosto** 'et halftorrt furuträ'; vrt. lpI *šùšūn̨* 'puolikuiva honka (jossa kaikki hienotkin oksat vielä ovat parkkeineen)', N **šosta** 'Furetræ, hvis Top er fortørret'.
Vrt. II 29.

84. s. **taakkoa** pr. **taakon,** LNR. lisäv.: 'dunka på, dänga, bulta, kraftigt slå, kugga (kolkuttaa, iskeä)'.

< lpK Turja *tākka-*, Kild. *tākke-*, Nuottaj. *tahke-*, Lovozero, Akkala †*tākke-* 'lyödä, takoa', N **dākkot** pr. **dagom** 'hamre, banke, smede'.

Lapin sana on vuorostaan, vähäiseen leviämiseensä nähden, varmaankin katsottava suomalaiseksi lainaksi (ɔ: < s. **takoa**).
Vrt. II 1, 17.

85. s. **taamua** l. **taamuta,** LNR.: 'tämja'; **taamua** pr. **taamon,** Inari: 'opettaa ajokkaaksi', **taamoa,** Kitt. ANTHONI: sama.

< lpI *tāmmįδ* pr. *tâmąn* sama, N QVIGST. **dābmât** pr. **dāmâm,** L *tāpma-*, R LIND. **tamet,** Piid. *tāpmat* pr. *tāmau* 'zähmen (dressieren)'.

Lapin sanan yhdistää QVIGSTAD (NL 123) m.-sk. ja norj. **temja** verbiin. Sen alkuna on kuitenkin äänteellisistä syistä pidettävä m.-sk. **temja** verbin edeltäjää, oletettavaa a.-sk. *tamian* verbiä. Toisin WIKLUND UL 37.

Vrt. II 1, 9.

86. s. **tainokka,** LNR.: 'gall renhora, som ej bär o. aldrig burit'; **tainikka,** Kitt. ANTHONI: sama.

< lpI *stāiïnḁ̀h*, N QVIGST. **stāinâk,** R LIND. **stainak**, Piid., L (Lärobok) **stäinak,** E Stensele HALÁSZ *stāináke, -neke* sama.

Vrt. II 9.

87. s. **tavas,** Kuolaj. AEJMELAEUS: 'täysivoimainen', **t. mies, t. miehiä.**

< lpK Turja †*tāvs* g. *-vvɪ̆zɪ̆*, Kild. †*tḁvas* 'väkevä, vahva, täysivoimainen', I *tāŭ̦vḁš* 'sitkeä, hyvä taipumaan'; vrt. lpN **davggad,** attr. **-vgas** 'fast, spænstig, som ei brister ved at bøies' (lappalaisten muotojen yhteenkuuluvaisuudesta ks. FRANS ÄIMÄ, Eräs lappalainen astevaihtelutapaus. SUSA XXIII 25: 8, 13).

Lapin sanan alkuperäinen vastine kielessämme on **taukea,** LNR. lisäv.: 'saktlig, stilla; **t. ajo** sakta körsel; **t. mies**' (sanaa käytetään E. A. TUNKELOn tiedonannon mukaan Längelmäen murteessa merkitsemässä 'tyvenluonteista ja -liikkeistä'). Huom. myös veps. *taug* 'flitzbogen (der kinder)' = lp. **davgge** 'arcus', jotka varmaankin kuuluvat samaan sanaheimoon (SETÄLÄ, Beiträge zur fi.-ugr. wortkunde, FUF VI 16).

Vrt. II 9, 23 muist.

88. s. **teikaluu,** LNR. lisäv.: 'axelben (hos fåglar)'; **teiko** l. **teiku** (g. **teikun**), Inari: 'pisin luu linnun siivessä'.

< lpI *tĕằịɢɢ"*, L *teiᵉku-* sama; vrt. lpN **gietta-dæiggo** 'Tykkjødet i Underarmen'.

Vrt. II 11, 23.

89. s. **tieskari,** Lnr. lisäv.: 'bräm i lapphandskar, fårskinnsbräm'.

< lpN **dieskar** l. **diskar** 'Foring eller Bræm inde i Handsken, som kan trækkes opover Armen, Vantekrave', R Lind. **tesker** 'handskefoder', E Skalstugan Halász *†tiáškara* sama.

Vrt. II 9.

90. s. **vaipukka,** Kitt. Anthoni: 'väsynyt poro, millä on paljon ajettu; kipeästä ihmisestäkin sanotaan: **se on semmonen v.**'

< lpN [**vaibat** l.] **vaibak** 'En som er bleven aldeles træt, som har gaaet eller slæbt sig aldeles træt'.

Anthonin Enontekiöstä mainitsema **vaipaltua** (**silmä vaipaltuu** 's. väsyy') on nähtävästi myöskin lappalaisperäinen; vastaavaa lappalaista **vaibbat** verbin (merk. 'väsyä') johdannaista en ole kuitenkaan sanakirjoista löytänyt.

Vrt. II 9, 23.

91. s. **vatastaa,** Lnr.: 'gå emot', **rupesi vatastamaan** 'började sjukas', lisäv.: 'taga miste (erehtyä)', **ahma vatasti hyppäyksessään poron päälle;** Sodank. Savukoski: 'olla kestämättä, pettää (esim. jää, silta; terveys); olla onnistumatta (esim. *iopa sulla vähäy—vatasti* s. o. laskut petti; *ahmalla vatasti hüpätessä*); olla sattumatta'; Kitt. Meriläinen: „jos mikä ei satu siihen paikkaan, mihin sen pitäisi sattua, esim. jos pyssyn kuula ei satu maaliin, niin sanotaan että vatastaa".

Vrt.? lpN **vaddo** 'Fare, Vaade, Skade', R Lind. **vaddo** 'sjukdom' | lpI *vånịš* 'tukala, hankala', N **vaddes** g. **vaddasa** 'vanskelig, svær', **vaddasi čađa mannat** 'gaa igjennem Vanskeligheder, vanskelige Steder'. Suomen sanan alkuna voisi olla lappalainen frekventatiiviverbi: ***vaddastallat,** josta lähinnä tietysti s. **vatastella.**

lp. **vaddo** ja **vaddes** ovat vuorostaan skandinaavisia lainoja, vrt. Qvigstad NL 339. Edellinen sana ei toisen tavun vokaaliinsa katsoen voi, kuten Qvigstad main. p. olettaa, johtua m.-sk. **vandi** sanasta (merk. 'vanskelighed, ulempe'); on kai edellytettävä alkuskandinaa-

vilaista maskuliinista sivumuotoa **vandō*ⁿ, vrt. Wiklund LG 133. §, 2. Jälkimäisen sanan alkuna on taas a.-sk. **vandaz*, josta m.-sk. **vandr** 'noieregnende, vanskelig' (ks. Falk & Torp Etym. ordb. sub voce **Vaande**).

Vrt. II 19a.

92. s. **veitta,** Lnr. lisäv.: 'obundet, löst l. fritt tillstånd (irta)', **veitallansa** 'lös, ledig (om kreatur)', **porot jätetään veitallensa** 'lemnas lösa'.[1]

< lpI *vẹ̄itʻąlị̂š* 'itsekseen, paimenetta oleva (poroista)', N **væidales, -las, væittales** 'som er paa fri Haand, paa egen Haand, paa fri Fod', **væidalassi,** adv. 'ud i Vildmarken, i det Fri, paa egen Haand, i Selvraadighed', R Lind. **weiteles** l. **wäiteles** 'sjelfsvåldig'. Vrt. lpL Jokimuotka *veiʻətu-* 'freier zustand (wenn das vieh ohne hirten gelassen ist)', *vēiətustaəte-* 'das vieh frei, ohne hirten weiden lassen' (Inarin- ja Luulajanlapin muotoihin katsoen oudostuttaa d:n esiintyminen norjanlappalaisessa sanassa).

Vrt. II 9.

93. s. **viekko** g. **viekon,** Lnr.: 'norsk vigt af omkr 2 lispund', Kitt. Anthoni: 'lappalaisten mittoja (= 2 Lᵫ)'; **vieko,** Inari: '18 kiloa, norj. mitta', Sodank. Savukoski: 'eräs vanha mitta'.

< lpI *veăhu, viăhu,* N **viekko** g. **viego** '18 kg., en Vog'. Wiklund UL 166.

Lapin sana on skandinaavista alkuperää (< a.-sk. **wăγō*, josta m.-sk. **vág,** f.), ks. Wiklund, m. t. 164. ja seur. s.

Vrt. II 17.

94. s. **vierki** g. **vierkin,** Inari: 'saukon- (joskus koiran- t. kissan-) nahkainen nauha lapin talvilakissa'; **vierikki,** Lnr. lisäv.: 'brätte, skärm (lieri)', **hatun v.**

---

[1] Kittilässä sanotaan Anthonin mukaan: **veikallans** (poro on v. **mettässä** 'i sin frihet'), joka varmaankin on **veikka** sanaan nojautunut kansanjohdannainen.

< lpI *viẹ̄rgg̣i* 'vierki' (ks. yllä), N **viergge** 'Bræm, lodden Skindkant om Hue', L (Lärobok) **vierᵉkē** g. **vierᶜkē** 'bard nedomkring en päls'.

Lapin sana lienee — merkityksen eroavaisuudesta huolimatta — katsottava lainaksi s. **verka** sanasta (tämä on taas vuorostaan germ. alkuperää, vrt. T. E. Karsten, Eine germanische Wortsippe im Finnischen, SUSA XXIII 20: 2, 3).

Vrt. II 6, 10, 13, 23.

95. s. **vierkko**, Lnr.: 'ett omkringlöpande jern på renens bringa, hvarvid körremmen är fästad; den med knopp försedda rörliga kroken på ett grimskaft'; **vierkku**, Lnr.: sama, Inari: „kiinnipitohihna sidotaan urosvierkun renkaaseen, jonka pää pyörii poron pankaan kiinnitetyssä naarasvierkku-nimisessä rautarenkaassa"; Oulu — Kittilä Anthoni: 'uistimen siimaan kiinnitetty pyörä (rissa), jonka avulla uistin pääsee pyörimään siiman kiertymättä'; *vierku* g. *vierkun*, Sodank. Savukoski: samanlainen laite.

< lpN **vierggo** g. **viergo** 'Svivel, Indretning, som dreier sig rundt om en Tap og bruges paa Fiskesnøre for at forhindre Snur', R Lind. **wärgo** 'en trälj, et band af vidjor, at sätta på renarne, när de skola ledas med töm'. — lpL *svèrᵏɔkω*, merk. sama kuin Norjanlapin sanalla, on sanansisäiseen konsonantismiinsa nähden (*ɔk*, ei *k*) kenties katsottava suomen kielestä takaisin lainatuksi. (Toisin Wiklund UL 166.)

Vrt. II 11, 23.

96. s. **vuongas** (o: *vuoŋŋas*), Lnr.: 'frisk, okörd, ej använd l. brukad', **v. poro** 'ren, som icke körts under vintern', **vuonkaat soutajat** 'friska roddare', **järvi on ollut vuongasna** 'har varit ofiskad'; lisäv.: 'under ett dygn ovitjadt notvarp' (adj.), 'ren som hvilat ett dygn' (adj. ja subst.); Inari: 'levähtänyt ja uusia voimia saanut', **v. järvi**; Sodank. Savukoski: sama, *v. poro, v. mies, v. kalavesi, vuoŋŋʰät soutajat*; Kitt. Anthoni: 'koskematon, viaton; levähtänyt', **v. paikka** 'p. missä porot eivät ole ennen syöneet', **vuonkhaat porot** 'porot joilla ei kotvaan aikaan ole ajettu', **vuonkhaasta**

kyllä voi lähteä taas s. o. tarpeeksi levättyä, **vuonkhaasta** l. **vuonkottain maistuu kala taas hyvältä** s. o. kun on ollut muuta ruokaa välillä kauvan aikaa; Kuolaj. Krogerus: 'väkevä; säästetty t. levännyt (esim. hevonen)', kompar. **vuongaampi** l. **vuongahampi**; Kuusamo Määttälä: **kun se oisi tuo poika vähänkään vuonkaampi** — s. o. vahvempi ja vanhempi — **että siit' oisi vähäkään apua töissä** | **vuongis,** Lnr. lisäv.: 'frisk, ovidrörd, okörd', **v. metsä** 'ohuggen skog'.

< lpI *vuǫ̀ⁿgš* 'kesy, ei arka (linnusta)', N **vuonjas** (g. **vuodnjas**) l. **vuoŋas** 'som har udhvilet og samlet nye Kræfter; spag, ikke sky, træg'; L Jokimuotka Nensen **vuongajaure** 'see, der von keinem flusse durchflossen wird', R Lind. **wuogna-jaure** 'en liten insjö, en sjö för sig sjelf' | lpI *vŭǫ̈ʒ̀ʒs* l. *vŭǫ̈ⁿʒs* g. *vųωŋŋvž* 'vuongas' (ks. yllä), *v. muòrrą* 'terve puu', *v. sǫ̈ąŕvvį̀* 'terve honka', *v. ȁlmài* 'levähtänyt mies', *v. jäùʀrrį̀* 'vuongas järvi'; L et. Jokimuotka *vuəŋńe-* attr. *vūəńēs* 'der ohne furcht, nicht scheu ist (von vögeln)'; R Lind. **wuonjes** 'trög'.

Vrt. II 9, 21.

97. s. **vuonilo,** Rnv. (Oulun murteesta): 'zweijährige Rennthierkuh', Lnr.: 'årsgammal renko, renko på andra året', Ii Aejmelaeus, Pudasj. Siikanen: 'toisella vuodella oleva naarasporo'; **vuonelo, vuonkeli,** Lnr.: = ed.; **vuonnelo,** Sodank. Savukoski, Kuolaj. Lepistö: 'toisella vuodella oleva naarasporo'; *vuoŋŋeli, vuoŋŋelo,* Inari: sama.

< lpK Turja ⁺*vīńl* g. *-ńńīlī* 'toisella vuodella oleva naarasporo', ⁺*v.-vāʒ* '2-vuotias vaadin', I *vuǫ̀ⁿǫl* g. *vuońńįl* = ⁺*vīńl*, N **vuonjal** g. **vuodnjala** 'toaarig Rensimle', L *vūəńal* 'name der rennkuh von dem herbste ihres zweiten jahres an bis an den frühling ihres vierten jahres', R Lind. **wuonjel** 'en ung ren-ko i tredje året', E Skalstugan Halász ⁺*wuäńele* 'eine drittjährige renntierkuh (die noch nicht gekalbt hat)'. Wiklund UL 203.

Vrt. II 21.

98. s. **vuonkua**, Lnr.: 'uppfriskas, förnyas, bli brukbar', lisäv.: 'vara ledig, hvila, bli kraftfullare (levätä, kostua, kotvittua), **apaja vuonkuu** säges om varp, i hvilket man på några nätter icke dragit not'; Inari: 'levähtää, niin että saa uusia voimia; olla kalastamatta (järvestä)'; Kitt. Anthoni: 'tulla ikäänkuin koskemattomaksi, ajamattomaksi', **kyllä vuonkuu poro tällä reisulla** | *vuoŋŋua*', Sodank. Savukoski: sama kuin Inarin **vuonkua** | **vongata** pr. **vonkaan**, Kuolaj. Aejmelaeus: 'levähtää'.

< lpK Turja *ᵗvïəññа-*, Kild. *ᵗvuəññe-*, Nuottaj. *ᵗvuaññe-* 'levätä, huoata', Akkala *ᵗoññə-* 'levätä', I *vuuŋŋuð* 'vuonkua' (ks. yllä), *vuuŋŋuṁ mèttsi* 'metsä, jossa johonkin aikaan ei ole metsästetty eikä puita hakattu'; vrt. lpN **vuodnjot** pr. **vuonjom** 'blive spag, ikke være sky længer'.

Vrt. II 8 muist., 11, 21.

99. s. **vuopaja**, Lnr.: 'djup inskärning i flod- l. träskstränder; vik; blöt, långsmal måsse mellan fast mark', Cannelin Kemin murteesta (m. t. 49. s.): 'joesta lähtevä syvä lahti', Inari, länt. ja pohj. Sodank. Savukoski, Kitt.: sama; **uopaja**, Lnr.: 'djup och smal vik, fjord (joenmuotoinen lahti)', it. Sodank. Savukoski: sama kuin **vuopaja**, Kuolaj. Lepistö: 'hiukan virtava joen suu kapeahkossa järven lahdessa'; **vuopio**, Lnr.: sama kuin **vuopaja**, Kitt. Anthoni: 'umpimutka joessa', Enont. Eskola: 'umpinainen joen syrjähaara'; **vuopa**, Rnv.: id. ac **neva**, **suo**; Lnr.: sama kuin **vuopaja**.

< lpI *vuŏ·pp'ɛ* g. „ (ill. *vuŏpp'ɛjaṅ*) 'vuopaja' (ks. yllä), N **vuoppe** g. „ l. **vuope** 'indesluttet Bugt eller Vig, lig et Tjern', (Qvigstad:) 'tiefer Einschnitt in einem Flussufer', (Nielsen:) 'bugt, vig i en elv eller indsø', L (Lärobok) **vuŏhppē** g. **vuŏphē** 'liten grund vik i älf, afva'. R Lind. **wuoppe** l. **wuöppe** 'sinus lacus'. Vrt. Nielsen, En gruppe urnord. laanord i lappisk, julkaisussa Mindekrift over prof. dr. Sophus Bugge, 228. s.

Lapin sanaa pitää Nielsen (main. p.) lainana a.-sk. **hōpia*

muodosta (> m.-sk. **hôpi*, vrt. **hóp**, Fritzner: 'liden indesluttet Bugt af Søen'). [1]

Vrt. II 16.

100. s. **vuotkin** g. **-imen,** Anthoni Sodank., Kitt.: „sarvinen ase millä pettua kiskothaan". [**vuotku,** Kuolaj. Sipola: 'maahan kaadettu kuivanut puu, josta on petäjä kiskottu leipään käyttöä varten'.]

< lpI *vùoǝ̀tk̦k̦im* sama, vrt. *vùoǝ̀tk̦k̦iδ* pr. *vŭụ̀ǒδham* 'nilottaa, nilotussarvella erottaa petäjästä parkki niloineen' (ks. H. H. Sandberg, Reseberättelse, Finska Forstföreningens Meddelanden XV 43, Pl. X).

Vrt. II 10.

101. **vuotso,** Lnr.: 'ngt slags kärr', Sodank. Savukoski, Kuolaj. Sipola: 'pitkä, kapea suo'; **vuotsu,** Kitt. Anthoni: 'vetinen paikka'.

< lpI *vŭụ̀ǒttšᵘ* 'pitkä ja kaitainen jänkä, jossa on paljon lahdelmia (vuomia)'.

Vrt. II 11, 27.

---

[1] Skand. sana onkin merkitykseltään lähempänä kuin s. **apaja, apajas** 'varp, notvarp, varpställe, notdrägt; vidsträckt (avara): **apajat maat**; stort dike, afloppsdike' (= vir. **abaja, abajas, abjas** 'Meerbusen, Bachbusen'), jota sen vastineeksi on aikaisemmin ajateltu (vrt. Muinaismuisto-Yhdistyksen kehoitus paikannimien ja sukunimien keräämiseen, Helsinki 1896). Viimemainittua sanaa pitää, Nielsenin tiedonannon mukaan (main. p.), Wiklund lainana a.-sk. **abjō*" muodosta (> m.-sk. **efja**, Fritzner: 'Dynd, Muddergrund; Bugt som fra en Elvs Bred har skaaret sig ind i Landet og hvis Vand er udelukket fra den i selve Elvelobet gaaende Strøm'). Tätä yhdistystä ei kuitenkaan ole toistaiseksi riittävästi perusteltu. Sanojen yhdistämistä vaikeuttaa se seikka, että s. **apaja,** vir. **abjas** y. m. varmaankin, kuten prof. Setälä minulle on huomauttanut, kuuluvat samaan sanaheimoon kuin s. **avea** l. **avia** l. **ava** 'vid, rymlig, öppen, flack', **avio** alk. 'julkinen' jne.

II. Todisteita sanojen lappalaisperäisyydestä.

Lueteltujen sanojen joukossa on useita, joiden lappalaisperäisyys tuskin kaipaa lisätodisteita. Kun lapin sanalla on osoitettu olevan kielessämme kaksi äänteellistä vastinetta ja niistä toinen kielten alkuyhteydestä johtuva, niin on ilmeistä että toinen suomen sana silloin on lappalainen laina (1). Samoin on suomen sana selvästikin lappalainen laina, kun on voitu osoittaa toinen suomen sana, josta lapin sana vuorostaan on lainattu (2). Jos lapin sana, johon suomen sanaa verrataan, osoitetaan skandinaaviseksi lainaksi, ei sillä sitävastoin tietystikään vielä ole todistettu, että jälkimäinen on lappalainen laina: on lisäksi osoitettava, ettei suomen sana ole äänteellisesti suorastaan yhdistettävissä skandinaaviseen sanaan, vaan että lainan on täytynyt tapahtua lapinkielen välityksellä (3). Lappalaisperäisyydestä on todisteita tarpeen myöskin, silloin kuin lapin sanalla ei tiettävästi ole vanhaa suomalaista vastinetta eikä sille ole voitu osoittaa skandinaavilaista eikä toista suomalaistakaan sanaa originaaliksi: silloin on äänteellisillä perusteilla todistettava että suomen sana on lappalainen laina eikä lapin sana päinvastoin suomalainen (4). Vaikka siis ainoastaan kahdessa jälkimäisessä tapauksessa (3—4) erityisiä äänteellisiä todisteita sanojen lappalaisperäisyydestä olisi tarpeen, jotavastoin kahdessa edellisessä tapauksessa (1—2) sanastossa esitettyjä seikkoja voitaisiin yleensä katsoa tarkoitukseen riittäviksi, esitämme tässä kuitenkin yleiskatsauksen vuoksi kaikki ne äänteelliset tunnusmerkit, joiden kautta luettelossamme esitetyt suomen sanat osoittautuvat lappalaisiksi lainoiksi. Tämän suoritamme sillä tavoin, että otsakkeessa viittaamme

lappalaisen äänteen kehityshistoriaan resp. sen alkuperään, otsakkeen alla taas osoitamme, miten lappalainen äänne on korvattu lainattaessa, ja mikäli mahdollista minkä lapin murteen resp. minkä kielellisen kehityskauden muotoon suomen sana äänteellisesti palautuu.

A. Vokaaliseikkoja.

a. Ensi tavun vokaali.

1. **lp. ā** 1) = **s. ää**; 2) < **s. a**; 3) < **a.-sk. a.**

> **s. aa** : 1) s. **kääriä** = lpN[1] **gārrât** : **gārastet** (**gārastak**) > s. **kaaristaa** (**kaariste**). — 2) s. **lavo** > lpN **lāvvo** > s. **laavo, laavu.** Muita esimerkkejä ks. I 63, 84. — 3) a.-sk. **tamian* > lpN **dābmât** > s. **taamua, taamuta, taamoa.**

2. lpK *a*, †*θ*, I *a*, *o*, N **â**, L *a* < a.-lp. *α*, aiemmasta vaihtelusta *i*, *é*, *u* ~ *ə*.[2] Vanhoja suom. vastineita: **i**, **y**; suom. lainoissa: < **i**, **u**, **y**.

1:o > s. **a** : s. **kitkeä** = lpN **gâsket**: ? ***gâskâm** (= I *kòškkim*) > s. **kaskama** | s. **nikra-*, **niγra-* (~ *nakra-*, **naγra-*) = lpN **nârgget** : ***nârgestet** > s. **narkistaa** | y.-s. **širvas* (josta nyk. **hirvas**) > lpN **sârves** > s. **sarvas** | s. **muka** > lpN **mâkka**, I *mak'à* > s. **maka** | s. **kypärä** > lpN (Puolm.) *gαōppir* > s. **kappira.** Huom. vielä I 53!

2:o > s. **o** : lpK Turja †*čalhk* > s. **jolkka** | s. **rysy** = lpI *ròšsá* > s. **rossa.** Viimemainittu sana on selvästikin inarilainen laina. s. **jolkka** taas on varmaankin lainattu sellaisesta murteesta, jossa alkup. *α* äännettä samaan äänteeseen palautuvan, toisen tavun vokaalin edellä edustaa *ę* (†*θ*), kuten muutamissa Kuolanlapin murteissa, taikka *o*, kuten Inarin murteessa on laita (huom. GENETZillä alkumuoto ČΘLKKΘ, Kuollan Lapin murteiden sanakirja n:o 802; pu-

[1] Silloinkuin ei suurempia äänteellisiä eroavaisuuksia ole lapin murteiden välillä, mainitaan seuraavassa ainoastaan norjanlappalaiset muodot resp. äänteet.

[2] Vrt. SETÄLÄ Quantitätswechsel 43—5, 50, 51.

heenaolevaa lapin sanaa ei tietääkseni ainakaan nyk. tavata Inarinlapin murteessa).

3:o > s. i : s. **iltti** (***iltis**), vrt. lpN **âldâs**. — Friis asettaa sanakirjassaan **aldas** sanan kantasanaksi **ala** (ɔ: **âlâ**) sanan (merk. 'päälle'), s. **yli** sanan vastineen. Jos sanat kuuluvat yhteen, kuten on todennäköistä, niin ei **iltti** sana voi olla **aldas** sanan vanha „äännelaillinen" vastine, ja lähellä on silloin olettaminen, että se on vanha lappalainen laina. Lainan on täytynyt tapahtua jo alkulappalaisena aikana, ennenkuin äännekehitys *i* ~ *ə* > *α* oli suoritettu.

Muist. s. **kelo, kilo** (vrt. lpN **čalo-**), **kelloa, kelota, kilata, kiloa** (vrt. lpN **čâllât**) ovat samoin nähtävästi lainatut aikana, jolloin vielä lapin *α*:n tilalla erinäisissä tapauksissa oli *ė*, *i* (~ *ə*). *i*:lliset muodot voivat kenties kuitenkin periytyä myöhemmältä ajalta, koska on mahdollista, että niiden lappalaisissa originaaleissa alkuperäinen **i** murteittain on säilynyt, niinkuin useissa sanoissa, joissa „tumma **a**" esiintyy palataalikonsonantin välittömässä läheisyydessä — esim. lpI *tšịδδᵃ* 'hiili' = N **čađđâ** | K *kiška-*, †*kìške-* 'kiskoa; repiä, raadella; nylkeä' = N **gâikkot**. Huom. myös s. **kika** ja **si(i)sna**, joiden lappalaisissa originaaleissa vieläkin tavataan vaihtelu **i** ~ **a** : R **tjikka** ~ N **čakke**; K *šišne* ~ L **sasnē**.

3. lp. [*o* ~] I **u* — E (*ń* äänteen jäljessä) *ü* (< *u*).

1:o > s. **u**: lpR Lind. **njâlkast, njâlkai, njâlkan,** I **ńūlĕɢɢjšt* *l.* **ńūlĕɢɢgšt* etc.: nom. **ńùlɢɢᵃ* > s. **nulkka, nulkku** | lpL **njâlᵗkât,** I **ńùlɢɢjδ* l. *ńùlɢɢạδ* > s. **nulkata** lpN **njolgastet,** L *ńolᵗkoste-*, I **ńùl-ɢạssti̮δ* > s. **nulkastaa** | lpN **njolgatet,** I **ńùlɢạltti̮δ* > s. **nulkuttaa.**

2:o > s. **y**: s. **nylkkä, nylkäs, nylkky, nylkyttää,** vrt. lpE †*ńülhčet*, †*ńüľči* (~ N **njulččot**).

u:lliset muodot voidaan ajatella periytyvän sellaisesta, nyk. jo hävinneestä lapinmurteesta, jossa kuten Inarin murteessa alkulappalaista *ŏ* vokaalia 2. tavun *α*:n edellä edustaa *u*, **y**:lliset muodot taas lapinmurteista, joissa kuten muutamissa etelälappalaisissa *u* *ń* äänteen jäljessä on palataliseerautunut.

4. lp. **u** < m.-sk. **y**.

> s. u : m.-sk. **myrkvi** > lpN **mur'ko** > s. **murkku.** Alkukielen **y**, jota äännettä lapinkielessä ei yleensä ole, on **mur'ko** sanassa, kuten

usein muulloinkin (ks. esimm. Qvigstad NL 43), korvattu u äänteellä. Skand. sanan y äänne palautuu taas aikaisempaan *i*:hin (ks. lähemmin Noreen, Altnord. Gr. I [3] 79. §, 3, 4), ja niin ollen **murkku** on selitettävissä ainoastaan siten, että sana lapin kielen välityksellä on saatu muin.-skandinaavian kielestä.

5. lpK *ea*, I *e*~*eä*, N, L **æ**.

> s. **e** ~ **ä**: lpK Turja, Kild. *keassas*, I *ķēsįš* l. *ķeäsaš* g. *ķēäšsa*, N **gæses** g. **gæssa**, L †*ķæ̈sas* > s. **kesas, kesäs** ~ **käsäs** (**kesäte** ~ **käsäte** y. m.) | lpK Kild. *keasχe-*, Nuottaj. *keaste-*, I *ķeäsasstįδ*, N **gæsastet** > s. **kesastaa** ~ **käsästää**. — Suomen sanoissa tavattava vaihtelu **e** ~ **ä** saa tyydyttävän selvityksensä niiden lappalaisperäisyydestä: lainanottaneissa murteissa ei ole ollut lapinkielen diftongille vastinetta, jonkatähden se on korvattu milloin e:llä milloin ä:llä; huomattakoon myös Inarin murteessa esiintyvä vaihtelu *e* ~ *eä* (Puolmangin murteessa vastaa sitä *eε* ~ *eȩ*, jos nim. sana siellä esiintyy).

6. lp. **ie** 1) = s. **e, ä, ää**; 2) < s. **e**; 3) < a-. t. m.-sk. **e**; 4) ~ lpN **i**.

1:o > s. **ie**: 1) s. **sepi, sepä** = lpN **čæve** etc.: **čēporas** > s. **sieppura** | s. **kätkyt** = lpN **gietka** > s. **kietka** | s. **sääksi** = lpN **čiekča** > s., karjP **kiekki**, aun. **sieksu, (kala-)sieskoi**. — 2) s. **verka** > lpN **viergge** > s. **vierki**. — 3) a.-sk. akk. **sessa* t. m.-sk. **sess** > lpN **siesse** > s. **siessi**. Toinen esimerkki: I 45.

2:o > s. **ie** ~ **ii**: 4) lpK Turja †*kierraȧn*, I *ķeäruȧ*, L *ķērune-*, R Lind. **keron** ~ N **giron** > s. **kieruna** ~ **kiiruna**. Viimemainittu muoto on selvästikin lainattu Norjanlapin murteesta, jossa toisen tavun *ŭ*:n edellä **ie** diftongin sijalla äännelaillisesti esiintyy i, vrt. Wiklund UL 188.

6a. lp. **jie** (sanan alussa) < ? m.-sk. **e**.

> s. **ie** t. **jie**: m.-sk. **eggr** g. **eggiar**, d. **eggio, æggiu** ? > lpN **jiekko**, I *jïe·ħhȩ* > s. **iekko**, *iekiö*, **jiekiä, jiekiö**.

7. lp. **oa** 1) = s. **a**; 2) ~ lpK *u.

1:o > s. **o**: s. **kannus** = lpK Turja †*kīəmdes* g. †*koamtazī*, [N **govdes** l. **gobdes** g. **govdda** l. **gobda**] etc.: K Semiostrovsk †*Koamtka* > s., karjP **kontakka**.

2:o > s. **u**: s. **murista**, *murusta* (ks. **marasto**), vrt. lpN **moarast**. — Norjanlapin **oa** diftongin äännelaillinen vastine Kildinin murteessa on käsitykseni mukaan *u*, silloin kuin toisen tavun vokaali on alkuperin ollut *a* – huom. lpN **čoavda** ~ K Kild. †*čuvt* 'avain'. On sentähden luultavaa, että s. **murista**, *murusta* on lainattu sellaisesta itälappalaisesta murteesta, jossa äskenmainittu äänne-edustus on sama kuin Kildinin murteessa. Oletettava originaalisana kuuluisi Kildinin murteessa **murest* t. **†murīst*.

8. lp. **uö** 1) = s. **a**; 2) < m.-sk. **o**; 3) ~ lpI *uø* (*uɯ̯*).

1:o > s. **uo**: s. **kalme, kalmea** ~ lpN **guolmas** > s. **kuolmus** | s. **katkata** etc. ~ lpN **guotko** > s., karjP **kuotkuva** | s. **latku** = lpN **luöska, luosko, luotko** > s. **luoska (luoskio), luosko, luosku** | s. **matka** = lpN **muötke** > s. **muotka** | s. **pato** = lpN **buotto** l. **buođđo** > s. *puoto* || m.-sk. **hrokr** > lpN **ruokke** > s. **ruokki**.

2:o > s. **o**: s. **lampelo** > lpN **luobal** g. **luobbal** > s. **lommol, lompalo, lompolo.** Puheenaoleva edustus johtunee diftongin komponenttien korkosuhteista lainanantaja-murteessa; huom. esim. Akkalan murteessa usein tavattava *o* = *ᵘo* alkup. *uö* diftongin edustajana, ks. Genetz, Orosz-lapp nyelvmutatványok 5.[1]

Muist. Sama *uö* diftongin vastine tavataan parissa sanassa, joidenka lappalaisten originaalien alkuperä on tuntematon: lpK †*čīəkas* > s. **jokos** 'spår i snön efter lappsk släde l. rentåg' | lpK Turja †*vīəňňa-*, Kild. †*vuəňňe-*, Nuottaj. †*vuaňňe-*, Akkala †*oňňə-*, I *vɯ̯ɒŋŋuð* > s. **vongata** (ks. **vuonkua**).

3:o > s. **u** : s. **lampelo** > lpN **luobal** > s. **lumpero.** Huom. *ū*, *u* alkulappalaisen *uö* diftongin edustajina Kildinin ja Akkalan murteissa! ks. Wiklund UL 222.[1]

---

[1] Näiden sanojen konsonantismi viittaa myöskin „itälappalaiseen“ alkuperään.

4:o > s. ä: s. **hapra|s, haura|s** ? = lpN **čuörbbe** > s. **järppä.** Lainanantaja-kieleksi on edellytettävä sellaista lapin murretta, jossa uö diftongin alkukomponentti kysymykseentulevassa asemassa on koroton, jälkikomponentti taas *ä*:hän vivahtava — kuten esim. Puolmangin murteen sentapaisissa muodoissa kuin *rüäuđi* 'rauta' = lpN **ruövdde** on asianlaita.

5:o > s. yö: lpI *luøme* g. *luømmöń* > s. **lyömänä.**

b. Toisen tavun vokaali.

9. lpK *a*, †*ĭ*, 0, I *a̤*, *i̤* (resp. *u̇*), N **å**, *α*, L *a*[1], R Piid. *a*, Lind. **a, e, ă,** 0, E *ȧ*, *e*, *ė*, ***i*** < a.-lp. *α*. Vanhoja suom. vastineita: **e**, ? **u**, **y**; lainoissa: < s. **i**, ? **u**; a.-sk. *i̤*, m.-sk. 0.

1:o > s. **a, ä**: s. **kitkeä** = lpN **gåsket**: ? ***gåskåm** (= I *kòšǩkịm*) > s. **kaskama** | s. **taukea** = lpN **davggad** : **davgas,** K Turja *tāvs* g. †*-vvĭzĭ*, Kild. *ta̤vas*, I *tāŭ̦va̤š* > s. **tavas** | s. **vaipua** > lpN **vaibbat** : ***vaibålduvvåt** > s. **vaipaltua** | s. **rysy** = lpI *rùšsĭ̤* > s. **rossa** | m.-sk. **sókn** > lpN **suöhkkån** > s. **suohkana** | lpI *pi̤e̤ȟhi̤ịǹ* l. **pi̤e̤ȟha̤ń*`, N **biekkan** > s. **piehani, pie(k)kana** | lpN **čiegar** > s. *kiekärö* | lpN **čieppa** > s. *kieppä.* Muita esimm. ks. I 8, 23 (**kilata**), 31, 35 (**kippa**), 46 (**lompalo**), 51 (**maakkana(s), maakanas, maakkamus**), 53 (**marasto**), 57 (**naakata**), 60 (**nulkka, nulkata, nulkastaa**), 74, 80, 89, 92, 96 (**vuongas**).

2:o > s. **o**: a.-sk. **tami̤an* > lpI *tāmmịδ* pr. *tāma̤m*, N **dābmåt,** L, R Piid. *tāpmat*, Lind. **tamet** > s. **taamoa** | lpI *tšōllịδ*, N **čållåt,** L †*čala-*, R Lind. **tjallet** > s. **kelloa, kelota, kiloa** | lpI *stāinịȟ* l. **stāina̤ȟ*`, N **stāinåk,** L, R Piid. **stäinak,** E *stāinȧke, -neke* > s. **tainokka.** Muita esimm. ks. I 35 (**kippoa**), 46 (**lompolo**), 62.

3:o > s. **u**: a.-sk. **tami̤an* > lpI *tāmmịδ* > s. **taamua, taamuta.** Vrt. muist.

4:o > s. **e**: s. **parila** > lpI *pārrịl* > s. **paarreli.** Vrt. muist.

Edustuksen moninaisuus johtuu varmaankin niinhyvin siitä, että korvattavalla lapin äänteellä ei aina ole ollut tarkkaa suoma-

---

[1] Joskus **å**: I 60, 81.

laista vastinetta, kuin siitä, että kyseessäolevat sanat periytyvät eri murteista. Norjanlapin å, Inarin ǫ, ǫ on voitu korvata yhtä hyvin a:lla kuin o:lla. Sanassa **kelloa** on o < a.-lp. *α*, vrt. II 2 muist. **lompolo** on itälappalaista alkuperää (ks. II 8), joten 2. tavun o siinä kenties palautuu ę äänteeseen; huom. ⁺ə Akkalan murteessa a.-lp *α*:n edustajana: ⁺*korrə*- 'sitoa', ⁺*jukkə*- 'juoda' jne. u:lla on taas varmaankin yleensä korvattu lainanantaja-murteen — Inarin- tai Kuolanlapin — *į* äänne, jolle edeltävä labiaalikonsonantti on voinut antaa jonkun verran *u*-väritystä. s. **paarreli** on selvästikin Inarinlappalainen laina.

Muist. On tapauksia, joissa 2. tavun vokaalina esiintyvän a.-lp. *α* äänteen tai sen edustajan vastine ei ole kriteeriona sanojen lappalaisperäisyydestä. Sellaisia ovat muutamat ylläluetelltujen lisäksi tavattavat **u**- ja **e**-esimerkit, ks. I 35 (**kipua** ?), 39, 53 (*murusta*), 60 (**nulkku, nulkuttaa**), 76, 82, 90; 28 (**kiekerö, -ro**), 46 (**lumpero**), 97 (*vuoŋŋeli*, **vuonelo** y. m.). **e**:llisiin sanoihin nähden huomattakoon (paitsi Inarin ja Kuolanlapin *į*:tä, ks. sanastoa) *e* 2. tavun *α*:n edustajana Kildinin ja Nuottajärven murteissa sellaisissa tapauksissa kuin ⁺*əde* g. ⁺*əttem* 'ydin', ⁺*əvdest* 'edessä'; samoin Ruotsinlappalaisissa murteissa esiintyvä *e*. Vielä tavataan joukko esimerkkejä, joissa on **i** vokaali a.-lp. *α* äänteen tai sen edustajan vastineena. Näistä esimerkeistä ovat nähtävästi useat Inarin- tai Kuolanlapin murteista lainattuja ja varmaankin ne, joilla on rinnakkaismuotoja, joiden 2. tavun vokaalina esiintyy **a** (**ä**), **o**, **u**, **e**: **jolkki** (~ **jolkka**), **kieppi** (~ *kieppä*), **maa(k)kina** (~ **maakkana**), **naa(k)kia** (~ **naakata**), **vuongis** (~ **vuongas**), **tainikka** (~ **tainokka**), **kermikkä** (~ *siermukka*), **kiekirä** (~ **kiekerö**, *kiekärö*), **vuonilo** (~ **vuonelo**); samoin sana **murista**, jonka ensi tavun vokaali jo viittaa originaalisanan Kuolanlappalaiseen äänneasuun, vrt. yllä II 7. Näiden rinnalla on ainakin yksi sana, nim. **iltti**, joka ensi tavun vokalismiinsa nähden on merkittävä alkulappalaiseksi lainaksi, vrt. yllä. 2. tavun **i** palautuu siis tässä sanassa alkulappalaiseen *i*:hin, *α* vokaalin edeltäjään (*i* > ? *ə* > *α*). Jäljellä on vielä muutamia sanoja, joiden ikää en voi määrätä: **kaaristaa, laitis, aihki, autti, kiekki, peski**. Jos viimeksimainitut, *i*-loppuiset sanat ovat katsottavat myöhäisiksi lainoiksi, ovat nekin varmaan Inarin- tai Kuolanlappalaisia lainoja: näissä murteissahan on loppu-*α* 2-tavuisista sanoista joko hävinnyt (lpK) taikka edustaa sitä hyvin reduseerattu vokaali (lpI: *ᵊ*, *ᵢ*), joten tällaisten sanojen lainaaminen *i*-loppuisina on verrattava esim. uudempien ruotsalaisten konsonanttiloppuisten lainasanojen käsittelyyn kielessämme (sitäpaitsi esiintyy sekä Inarin- että Kuolanlapin sanojen taivutuksessa *į*, resp. ⁺*ĭ*, *e*)·

10. lpK *e*, I *i̧*, *é*, *ę*, *e*, N **e**, Puolm. *i*, L *e*, R Lind. **e** < a.-lp. *ē* (< *ā*). Vanhoja suom. vastineita: **a, ä**; lainasanoissa: < s. **a, ä**, a.-sk. *a*.

> s. **i**: s. **nikra-*, **niṕra-* = lpN **nârgget**: ***nârgestet** > s. **narkistaa** | s. **verka** > lpN **viergge,** I *vïèṛg̜g̜!* > s. **vierki** | a.-sk. **skaiđa-* > lpN **skaidde,** I *skäịđđ!*, L **ska*itē** > s. **kaiti.** Muita esimm. ks. I 2 (**alkis**), 19, 25, 34, 45, 58, 68, 73, 77, 100.

Äänne-edustukseen nähden on lähellä olettaa lainanantaja-kieleksi Inarin murretta taikka niitä Norjanlapin murteita, joissa kuten Puolmangin murteessa alkulappalaista *ē*:tä edustaa **i** (taikka suljettu **e** äänne, ks. Qvigstad, Lappische Sprachproben 3).[1] Ajateltavissa on myöskin, että **i** jossakin 2-tavuisessa nimisanassa on korvannut lapinkielen loppu-*e*:n, koska suomenkielessä (yhteissuom. *e* > *i* muutoksen tapahduttua) *e*-loppuisia nomineja ei tavattu.

Muist. Paitsi **i**:tä tavataan kielemme lappalaisissa lainoissa myöskin **a (ä)** äänne vastaamassa alkulappalaista *ē* vokaalia ja sen edustajia: **jolma,** vrt. lpN **čoalbme** **kolsa,** vrt. lpN **goalsse**; muita esimm. ks. I 10, 15, 16, 22, 24, 38, 54, 66, 72, 78, 99. Useat näistä lainoista ovat kenties tehdyt alkulappalaisena aikana, ennen *ā* > *ē* muutoksen suorittamista. On kuitenkin huomattava, että kaikissa lapin murteissa vieläkin tavataan jälkiä alkulappalaisesta *ā* ~ *ē* vaihtelusta; *ē*-verbien paradigmoissa ovat *ā*:han palautuvat muodot *ē*:hen palautuvia lukuisammatkin. On näin ollen mahdollista, että ainakin osa näistä lainoista on tehty vasta sen jälkeen kuin äänteenmuutos *ā* > *ē* oli suoritettu.[2] Puheenaoleva äänne-edustus ei siis itse asiassa tarjoa luotettavaa osviittaa lainojen iän määräämiselle.

11. lpK *a*, *e*, *ᵗe*, I *u*, *ɯ*, *o*, N **o**[3], L **o** (= *ω*), **u**, R Piid. *u*, *o*, Lind. **o** < alp. *ω̄*.

> s. **u** ~ **o** ~ **a**: lpI *t̆šụ̈ṿɯ̆vɯð* pr. *t̆šụ̈ṿvōm*, N **čuovvot,**

[1] **alkis, kappira** ja **narkistaa** sanoihin nähden voivat ainoastaan jälkimäiset murteet tulla kysymykseen, koska inarilaisissa muodoissa esiintyy *e*, vrt. sanastoa.

[2] Koska suomenkielessä, kuten huomautimme, *e*-loppuisia nomineja ei tavattu ja lainattaessa siis oli välttämätöntä korvata lapin sanan loppu-*e* jollakin toisella äänteellä, niin on ajateltavissa, että etuvokaalisissa sanoissa myöskin *ä* silloin, *i*:n ohella, tuli käytäntöön.

[3] lpN **o** (sanan ensi tavua edempänä) äännearvoltaan = norj. **o** sanoissa **Mod, god** (ks. Friis, Lapp. Gramm. 4. §); Puolm. *u*, Kaarasj. *u*, *ω*, ks. Nielsen QuP 281—9, Zur aussprache I 25, 27.

L **tjuŏvvōt**, R Piid. †*čûvvūt*, †*čōvvut*, †*čovvot*, Lind. **tjuowot** > s. **juovua** ~ **juovoa** | lpI *tšṷi̯ŭvùɒi̯δ*, N **čuovodet**, L †*čūəvute-*, R Piid. †*čûvuţėt*. Lind. **tjuowotet**; lpN **čuovotet** > s. **juovantaa; juovattaa** ~ *i̯uovottā'* ~ **juovuttaa** | lpI *tšäi̯ɢɢᵘ*, N **[gietta-]dæiggo**, L *teiᵉku-* > s. **teiku** ~ **teiko** ~ **teikaluu** | lpK Turja †*vïəňňa-*, Kild. †*vuəňňe-*, Nuottaj. †*vuaňňe-*, Akkala †*oňňə-*, I *vuαŋŋuδ* > s. **vuonkua**, *vuoŋŋua'* ~ **vongata**. Muita esimm. ks. I 41, 48, 95, 101. — Suomen sanoissa tavattava **u** ~ **o** vaihtelu johtuu joko lapin murteissa esiintyvästä samanlaisesta vaihtelusta taikka myöskin lapin *ω* äänteen kahdenlaisesta korvaamisesta. **a**-lliset muodot taas palautuvat nähdäkseni Kuolanlapin murteihin: niiden originaaleja, paitsi **vongata** sanan, ei kuitenkaan ole toistaiseksi näistä murteista osoitettu.

12. lpI *ę̄*, *ɛ* ~ N **o**.

> s. **iä, iö** ~ **o**: lpI *jïę̄·ħhę̄*, *jüä·ħhɛ* ~ N **jiekko** > s. *iekiö*, **jiekiä, jiekiö** ~ **iekko**. — Lappalaiseen vokaalivaihteluun nähden vrt. lpK Kild. †*ko͵lte*, lat. *-tja*, Turja †*ka͵lte*, lat. *-teja*, Nuottaj. †*ko͵ltij* l. *galdij* 'avanto', I *kälƀɒē* (ill. *kälɒɒejah*) 'avanto, lähde' ~ N **galddo** (g. „) < s. **kaltio** t. a.-sk. **kalδiōⁿ* | lpI *i̯lƀɒę̄* 'laudoin' ~ N **ilddo** (g. „) < a.-sk. **hilϑiōⁿ* (> m.-sk. **hilla**, f.) | lpK Turja †*na͵lte*, lat. *-teja*, Kild. †*nα͵lte*, Nuottaj. †*na͵ltij*, I *sn̥elƀɒę̄* 'kehrävarsi' ~ N **snalddo**, L *snaltu-* < a.-sk. **snālδiōⁿ* y. m. Vrt. Nielsen, En gruppe urnord. laanord i lappisk; Mindeskrift over prof. dr. Sophus Bugge, 227. ja seurr. ss.

c. **Svarabhaktivokaali.**

13. Lapin svarabhaktivokaali, joka esiintyy sekä Norjan- että Ruotsinlappalaisissa murteissa, on kahdessa sanassa korvattu tavuamuodostavalla vokaalilla: lpN **alkke** ɔ: **al'ke**, L **alᵉhkē** > s. **alahkia** lpN **vierggo** ɔ: **vier'ge** > s. **vierikki** (ks. **vierki**). Huom. myös lpK †*čobra-* ? > s. **juoperoita**!

B. Konsonanttiseikkoja.

a. Sanan alkukonsonantti.

14. lp. **ś** (< **s**), **s** < y.-s. *š*.[1]

> s. **s**: y.-s. **šišna* (s. **hihna**) > lpK *šišne*, *šišn*, I *šìšunę* (vrt. L *sašne-*) > s. **sisna, siisna** | y.-s. **širvas* (s. **hirvas**) > lpN **sârves** > s. **sarvas.**

15. lp. **č** (= s. **s**, ? **h**).

1:o > s. **j**: s. **salmi** = lpN **čoalbme** > s. **jolma** | s. **sarvi (sarvena)** = lpN **čoarvve-(dakte), čoar-(bællë)** > s. **jorva** | s. **sarvo, sarvu** = lpN (Gullesfjord) *†čar'fu* > s. **jarho** | s. **hapra|s, haura s** ? = lpN **čuorbbe** > s. **järppä**; lpK *†čobra-* ? > s. **juoperoita.** Esimerkkejä, joiden vanhemmista suomalaisista vastineista ei ole tietoa, ks. I 7, 8, 11, 12, 14. Vrt. Wiklund, Zur geschichte der lappischen affrikaten, SUSA XXIII, 16: 7—11.

2:o > s. **k**: lpN **čalo-(čoarvve)** > s. **kelo, kilo**; lpN **čâllât** > s. **kelloa, kiloa** jne. | lpN **čærmak, čiermak** > s. **kermikkä, k(i)ermikka** | s. **sääksi** > lpN **čiekča** > s., karjP **kiekki** | lpR Lind. **tjikka** > s. **kika.** Muita esimm. ks. I 28, 30, 34.

Niinkuin esitetyistä tapauksista näkyy, on lp. **č** korvattu prepalataalisella **k**:lla (*ḱ*), silloinkuin sitä on seurannut etuvokaali: *ə* (> **å**), **i, æ, ie**, muutoin **j**:llä.[2] Tämän ohessa on vielä muutamia

---

[1] Y.-s. *š* äänteen korvaamisesta lp. **s** äänteellä ks. Setälä ÄH 321; vrt. myös Wiklund UL 41.

[2] On tosin huomattava, että muutamissa lapin sanoissa tavataan č:n, **j**:n ja **k**:n (**g**:n) vaihtelu, joka voisi asettaa puheenaolevan äänneseikan toiseen valaistukseen: 1) **č** ~ **j**: lpN **čærgga** 'acervus nivis concretus' ~ I *jèrggą* l. *jìèrggą* 'keli'; — 2) **č** ~ **k** (**g**): lpK Nuottaj. *†čierstolle-*, I *tšìęrąsstolljô* 'laskea mäkeä', *tšìęrąsstiô* 'laskea mäestä alas (kelkalla, suksilla)', N **čierastet** id., L (Lärobok) **tjärastit** 'åka på skidor utför backe' ~ K Turja *kīrste-*, Kild. *†kīr'se-* 'laskea kerta mäestä alas', Turja *†kīrstollì-*, Kild. *†kīr'selle-* 'laskea mäkeä', L **skärastit** sama kuin **tjärastit** | lpK Nuottaj. *†čihčem*, I *tšìtšjm*, N **čieča** 'seitsemän', **čiečča** 'seitsikko (korttipelissä)', R Piid. *†čččau*, Malå **čihča, čiča**, E *†čiče*,

lainoja, joissa lp. **č** on korvattu s:llä: s. **seutsi, sieppura,** *siermukka,* **sorrakka** | aun. **sieksu, (kala)sieskoi.**

16. lp. **vuo-** < a.-sk. *hō-*.[1]

> s. **vuo-, uo-**: a.-sk. **hōpia* > lpN **vuoppe** > s. **vuopaja, vuopio, vuopa, uopaja.**

b. Ensi ja toisen tavun rajalla oleva konsonantti resp. konsonanttiyhtymä.

17. lpN **kk** (~ **g**), **pp** (~ **b, v**). Vanhoja suom. vastineita: **k** (~ *γ) resp. **p** (~ *β). Skand. lainoissa: < a.-sk. γ, ? m.-sk. **gg** (< γγ[2]).

> s. **kk, pp.** Esim. lpN **coakkot** pr. **coagom** > s. **sokkua** | a.-sk. **wāγō* > lpN **viekko** g. **viego** > s. **viekko** | m.-sk. **eggr,** dat. sg. **eggio, æggiu** ? > lpN **jiekko** > s. **iekko** (ks. **iekiö**) lpN **skippa** pred. **skivas** > s **kippa.** Muita esimm. ks. I 19, 84.

Muist. Luetelluista esimerkeistä ovat ainakin **kk**:lliset varmaan Norjanlappalaista alkuperää. Geminaatta-**k** (resp. *ɔkk*) esiintyy nim. a.-lp. *ˀkk*:n edustajana ainoastaan Norjanlappalaisissa sekä Kuolanlappa-

---

†č'ēča etc. ~ K Turja *†kīččĭm*, Kild. *†kiččem*, 'seitsemän', N **gæča,** sama kuin **čiečča,** L **kietjau** 'seitsemän' | lpN **čærdda** 'Slag, Skik, Vis', L **tjärᵉta** 'sort, slag' ~ N **gærdda** = **čærdda**; 3) **č** ~ **j** ~ **k (g)**: lpK Turja *†čiññĭd*, Kild. *†čiññel*, Nuottaj. *†čieññel*, N **čieŋal** l. **čieŋŋal** l. **čiegŋal,** L **tjiekŋal,** R Piid. *†čēkŋal* ~ I *jįęŋŋįl* ~ *kįęŋŋįl*, R Malå **k'ägŋel,** E *†kūiñgla*, *†kieñgle* etc. 'syvä'; — 4) **j** ~ **k (g)**: lpN **jergo** ~ **gergo, gærgo** 'aldeles, bent, tvært, tværs' | lpI *jįellįh* 'suosikki', N **jiellat** ~ **gielak** 'Kjæledægge, Yndling, Øiesten' | lpI *jïěrěstuǒ* 'ihastua ja säikähtyä samalla', N **jierastuvvat** ~ **gerastuvvat** 'tam vehementer perturbari, ut manus tremant (de venatoribus)' | lpK Kild. *†jiel'χes*, Nuottaj. *†jiol'kes* 'sees, seijas' — 'klares Wetter', I *jïälàhąš* 'selkeä taivas, sees', N **jælakas** 'klar (om Luft)', L **jälakis** id. ~ I *kẹälạhąš* sama kuin *jïälàhąš*. (Vrt. myös QVIGSTAD NL 17, 2. muist.) Näiden vaihtelusuhteiden syntyä ei kuitenkaan vielä ole selvitetty. Emme niin ollen ole ainakaan toistaiseksi oikeutettuja olettamaan, että niiden piiriin aiemmin olisi kuuluneet myöskin yllä mainitut lapin sanat, joiden suomalaisissa vastineissa on **k** tai **j** lainanantaja-kielen **č**:tä vastaamassa.

[1] Vrt. THOMSEN GSI 57.

[2] Ks. NOREEN, Altnord. Gramm. I[3] 269. §, 1.

laisissa Turjan ja Kildinin murteissa, toisen tavun vokalismi taas viittaa ratkaisevasti edellisiin murteihin, vrt. II 11, 12. – Geminaattatenuiksen asemesta ja osittain sen rinnalla tavataan muutamissa tähänkuuluvissa lappalaisissa lainasanoissa yksinäiskonsonantti. Esim. lpI *jiẻ·hhẹ̄*, N **jiekko** > s. **(j)iekiö, jiekiä** ~ **iekko** | lpN **mākån** L *mūɔkaniša-*, R **makanes, makenes** > s. **maakanas, maakina** ~ **maakkanas, maakkina** j. n. e. | lpN **njākkåt** > s. **naakia** ~ **naakkia, naakata** pr. **naakkaan** | lpN **biekkan** > s. **piekana(-haukka)** ~ **piekkana** | lpN **skippat** > s. ? **kipua** ~ **kippoa** | lpI *veȧhu, viȧhu*, N **viekko** > s. **vieko** ~ **viekko** | lpN **måkka**, I *mak'ȧ* > s. **maka** | lpR Lycksele **tjikka** > s. **kika**. On selvää, että puheenaoleva vaihtelu edustuksessa johtuu eri lapin murteiden vaihtelevista äännesuhteista. Toisen tavun vokalismiinsa nähden ovat varmaankin **maa(k)kina, naa(k)kia, kipua** Kuolan- tai Inarinlapin murteista peräisin, vrt. yllä II 9. **maka, jiekiä, vieko** ja **kika** sanojen originaalit ovat niinikään etsittävät Norjanlapin ulkopuolelta, kolmen ensimainitun nähtävästi Inarinlapin murteesta,[1] viimeksimainitun kenties jostain Ruotsinlappalaisesta murteesta. **maakanas** ja **piekana**- voivat mahdollisesti periytyä itäruijalaisista murteista. Niiden originaalisanoissa on nimittäin 2. tavun vokaalina a.-lp. *ă*:n edustaja, ja mainituissa murteissa esiintyvät spiranttien kanssa vaihtelevat tenuikset geminaattoina ainoastaan alkup. *ā*:n, *ē*:n, *ō*:n edellä (NIELSENin „vahva aste I"), jotavastoin geminaatan sijalla on yksinäiskonsonantti, silloinkuin 2. tavun vokaali palautuu alkup. *ă*, *ĭ* (*i̯*), *ŭ* vokaaleihin (= „vahva aste II", vrt. NIELSEN Zur aussprache I 16, 24—31). **maakkanas, piekkana, naakata** palautuvat näin ollen nähtävästi länsiruijalaisiin (resp. kysymyksenalaisessa kohdassa niiden kannalla olleisiin) murteihin. — Huomattakoon lopuksi sanat **loppa** ja **sieppura**, jotka esitettävänä olevista lappalaisista muodoista — lpR **låpa**, N **čēporas**, L *tšēpuris* — huolimatta selvästikin edellyttävät **pp**:llisiä muotoja originaaleikseen.

17a. lpI (*h*)*h* < *ˀkk*.

> s. **h**: lpI *pi̯ẹhhi̯i̯ǹ* l. **pi̯ẹhhu̯ń* (vrt. N **biekkan**) > s. **piehani**.

18. lpN **hkk** < m.-sk. **k**.

> s. **hk**: m.-sk. **eka* > lpN **jæhkke** g. **jæhke** ? > s. **jähkä** | m.-sk. **sókn** > lpN **suŏhkkån** > s. **suohkana**.

[1] **jiekiä** ja **vieko** on näin ollen lainattu ennen *ˀkk* > (*h*)*h* muutoksen loppuunsuorittamista Inarinlapin murteessa, vrt. 17a: **piehani**.

19. lp. **bb**, *BB* < 1) m.-sk. **bb** l. **mb**; 2) = s. **mp**.

> s. **pp**: 1) m.-sk. **klubba** l. **klumba**, obl. -**u** > lpN **ǩlubbo**, I *ǩlùbBo* > s. **luppo**. Skand. **klubba** sana ei mielellään voi olla suomen sanan välitön originaali, koska skand. lainoissa lainanantajakielen geminaattameedioilla on samat vastineet kuin yksinäiskonsonantteina esiintyvillä meedioilla: sk. **gg**, **g** > s. **k** ~ *γ; sk. **dd**, **d** > s. **t** ~ *δ; sk. **bb**, **b** > s. **p** ~ *β; huom. esim. s. **vaku**: r. **vagga**; s. **rapu**: r. **krabba**; s. **(k)lupu**: r. **klubba**! Lapinkielessä sitävastoin skand. meediain kahdennus on yleensä säilytetty. Vrt. THOMSEN GSI 61, 62. Lapin geminaattameedia vahvassa asteessaan voittaa taas varmaankin pituudessa skandinaavisten kielten geminaattameedian, joten sen korvaaminen suomen geminaattatenuiksella tuntuu luonnolliselta. — 2) s. **ompelen**, **ommella** ~ lpN **obbal** ? > s. **oppele**, **opella**.

19a. lp. **dd** (*DD*) < a.-sk. *nd*.

? > s. (**tt* ~) **t**: a.-sk. **vandaz* > lpN **vaddes**: ? ***vaddastallat** ? > s. **vatastella**, **vatastaa**.

20. lpN **ss** ~ **s**; **ll** ~ **l**; **rr** ~ **r** (yleensä = s. **s**, **l**, **r**).

> s. **ss**, **ll**, **rr**: s. **rysy** = lpN **rässa** g. **rasa**, I *ròššᴬ* g. *rôzą* > s. **rossa** | lpN **čällăt** pr. **čälam** > s. **kelloa** (ks. **kelo**) | lpN **čorra** g. **čorraga** > s. **(tappo-)sorrakka**. Muita esimm.: I 62, 63.

21. lpN **gŋ** ~ **ŋ**; **dnj** ~ **nj** > a.-lp. *ŋ̆ŋ* ~ *ŋ*; *ń̆ń* ~ *ń*.[1]

1:o > **nk** ~ **ng** (ɔ: *ŋk* ~ *ŋŋ*): lpN **vuonjas** (g. **vuodnjas**) l. **vuoŋas** > s. **vuongas** g. **vuonkaan** (**vuonkottain**) lpK †*vīeŋŋa*-, N **vuodnjot** pr. **vuonjom** > s. **vuonkua** pr. **vuongun** | lpN **vuonjal** g. **vuodnjala**, E †*uṇäńele* > s. **vuonkeli** (ks. **vuonilo**).

[1] Alkuperäistä vokaalienvälistä *ŋ* äännettä edustaa kielessämme 0, v. vrt. SETÄLÄ, Über einen „gutturalen" nasal im urfinnischen; Festskrift til Vilhelm Thomsen, ss. 230—45.

2:o > *ŋŋ*: s. *vuoŋŋeli, vuoŋŋelo* (ks. **vuonilo**), *vuoŋŋuaʾ*.
3:o > **nn**: s. **vuonnelo.**
4:o > **n**: s. **vuonilo, vuonelo.**

22. lpN *ⁱ̯ʔk*, L *ⁱ̯ʔək* < a.-sk. *i̯k*.

> s. *i̯hk*: a.-sk. **aik-* > lpN **aiʾkâ, haiʾka**, Puolm. NIELSEN *haĭka* (ɔ: *haⁱ̯ʔka*, vrt. QuP II, 23. §) g. *hāi̯əka*, L *haiᵃəka-* > s. **aihki.**

22a. lpN *lʔk*,[1] L *lʔək*.

> s. **-l(a)hk-**: lpN **alkke**, L *alʔəke-* > s. **alahkia.** Vrt. II 13.

23. lpN *i̯*, *u̯*, **l**, **r** + **gg**, **dd**, **bb**.[2] Vanhoissa suom. vastineissa resp. suom. originaalisanoissa esiintyy yhtymän jälkikomponenttina yksinäisklusiili; skand. originaalisanoissa: *γ*, *δ*.

> s. *i̯*, *u̯*, **l**, **r** + **kk** (~ **k**), **tt** (~ **t** l. **tt**), **pp** (~ **p**): lpN **garggo** > s. **karkko** | s. **verka** > lpN **viergge** > s. **vierikki** (ks. **vierki**; vrt. II 13) | a.-sk. **laiγōⁿ* > lpN **laiggo** > s. **laikko** | a.-sk. **laiδian* > lpN **laiddet: laiddĕstet** > s. **laitistaa**; lpN **laidas** > s. **laitis** | lpN **avdda** > s. **autti**, nom. pl. **auttit** | s. **vaipua** > lpN **vaibbat** pr. **vaibam: vaibak** l. **vaibat** > s. **vaipukka**; lpN *****vaibâlduvvât*** > s. **vaipaltua.** Muita esimerkkejä ks. I 5, 60, 95. — Huomattakoon myös astevaihtelun puute s. **vierki, vierku** (ks. **vierkku**) ja **teiku** sanoissa: sg. gen. **vierkin, vierkun, teikun.** s. **järppä, narkistaa** sanoihin nähden vrt. alemp. II 30.

Muist. Poikkeava käsittely tavataan **kaiti** sanassa, jonka originaalissa puolivokaalin jälkeen alkuaan on ollut ja vieläkin murteittain esiintyy *δ* spirantti (lpI *skăi̯δδi̯*). Huomattakoon myöskin s. **tavas,**

---

[1] Puolmangin ja Kaarasjoen murteessa: *lᵊᵓk*, esim. Puolm. *dălᵊᵓki*, Kaarasj. *dąlᵊᵓki* 'sää', ks. NIELSEN Zur aussprache I 48.

[2] Esitän tässä ainoastaan Norjanlapin kirjakielen merkitsemistavan, vaikka se ei tarkkaan kuvastakaan nykyisten Norjanlapin murteiden ääntämistä; teen sen siitä syystä, että tuota merkitsemistä kuitenkin voidaan pitää useimmille lapin murteille, niiden aikaisempiin äännesuhteihin nähden, edustuskelpoisena, vrt. WIKLUND, Zur lehre vom stufenwechsel im lappischen, FUF VI 13.

jonka Kuolanlappalaisessa originaalisanassa: Turja †*tāvs*, *-vvīzī*, Kild. †*tavas*, *-v-*, *-vv-* palautuu aikaisempaan *ɣɣ* yhtymään, ks. FRANS ÄIMÄ, Eräs lappalainen astevaihtelutapaus, SUSA XXIII 25: 8, 13, 14, Die hypothese von einem postkonsonantischen wechsel *k* ~ *γ*, *t* ~ *δ*, *p* ~ *β* im urlappischen, FUF VI 182 alimuist.

24. lpN **dd** < *ńďd*; lpK *nt* (ɔ: Turja *nt*, *nťt*, Kild. *nᴅ*, *nᴅᴅ*) < a.-lp. ? *ńťt*. [1]

> s. **ntt**: ? s. **kenttä**, vrt. lpN **gledde** | lpK Turja †*ko*ᵢ*nte*, Kild. †*komt* > s. **kontta(-valma)** | s. **lantto**, vrt. lpN **laddo**.

25. lpN **vdd** l. **bd** ~ lpK *mt* < a.-lp. ? *mťt*. [1] Vanha suom. vastine *nt* ~ **nd* (< *mt* ~ *md*).

> s. (**ntt* ~) **nt**: s. **kannus** = lpK Turja †*kīemdes* g. †*koamtazī*, (N **govdes** l. **gobdes** g. **govdda** l. **gobda**) etc.: K Semiostrovsk †*Koamtka* > s., karjP **kontakka**. Sana on selvästikin Kuolanlappalaista alkuperää. [2]

26. lpN **ks** ~ **vs** < a.-sk. *ɣs*.

> s. **ks**: a.-sk. **leusa* > lpN **liekse** g. **lievse** > s. **lieksi**.

27. lp. **cc** (= s. t), **čč**, **ǯǯ**.

> s. **ts**: s. **petäjä** = lpN **bæcce**: I **petse liema** > s. **petsäliemi** | lpN **spalčča** l. **spalǯǯa** > s. **paltsa** | lpI *vṷōtšu* > s. **vuotso**, **vuotsu**. Muita esimm.: I 56, 73. — Niissä murteissa, joissa tähänkuuluvia suomen sanoja on tavattu (Inarin, Sodankylän, Kittilän, Kuolajärven ja Kemin), edustaa yhteissuomalaista *ts* ~ *ds* vaih-

---

[1] Ks. FRANS ÄIMÄ, Die hypothese etc., FUF VI 209 alimuist.

[2] Kolmessa viimemainitussa kohdassa (23—25) mainittuihin äänneseikkoihin nähden on huomattava, etteivät ne yksistään ole riittäviä todistamaan sanojen lappalaisperäisyyttä: suomen murteissa esiintyy nim. alkuperäisissäkin sanoissa sellaisia vaihtelusuhteita kuin **lamppi** ~ **lampi** | **sankko** ~ **sanko** jne.

telua tt ~ tt, joskus ht (~ ?); ks. CANNELIN, m. t. 16. s., vrt. 4. s. (Kuolajärveltä mainitsee ARVI SIPOLA muodot **patas** g. **pattaan**).

27a. lpN **kč** = s. **ks**.

> s. **kk**: s. **sääksi** = lpN **čiekča** > s., karjP **kiekki**, ɔ: *ķieķķi* (aunuksessa sitävastoin: **sieksu, kalasieskoi**). Vrt. II 15.

28. lp. **sk**, K, E **ck**. Vanha suom. vastine: **tk**[1] < alkusuom.-ugr. **čk**.[2]

> s. **sk**: lpK *ᵗkäₜcke-*, N **gäsket**, E *ķäcket* jne. > s. **kaskata** | lpN **gäskek** > s. **kaskakka** | s. **kitkeä** = lpN **gåsket**: (?) ***gåskâm** (= I *kòšǩkịm*) > s. **kaskama** s. **latku** = lpN **luŏsko, luotko, luŏska** > s. **luosk|a, -io, -o, -u** lpK Turja *ᵗpieck*, N **bæska** > s. **peski**.

Muist. Viimemainitussa sanassa, joka merkitykseensä nähden ilmeisesti on lappalainen lainasana, ei puheenaoleva äänteellinen kriteerio kuitenkaan ole ehdottomasti sitova, koska ei ole osoitettu, edellyttääkö lappalainen sana muljeeraamatonta vaiko muljeerattua **č** äännettä, jota jälkimäistä suomenkielessä v o i s i vanhastaan vastata myöskin **s** äänne.

29. lpK, I **šn**, L, R **sn** ~ N, R, (?) E **st** < a.-lp. *sn* (? *stn*) 1) < y.-s. **šn**, 2) ? < alkusuom.-ugr. **čn**.[3]

1:o > s. **sn**: 1) y.-s. ***šišna** (s. **hihna**) > lpK *šišne, sišn*, I *ŝiŝňe* (, L *sašne-*, R LIND. **sassne**) ~ N **siste** l. **šiste** l. **saste** (, FRIIS „dial." (ɔ: ? E) **saste**) > s. **siisna**.

2:o > s. **st**: lpL *suəsnu-* (, I *šùšňn*) ~ R LIND. **suosto** (, N **šosta**) > s. **suosto**.

[1] Harvoin **sk**, ks. SETÄLÄ, Zur finn.-ugr. lautlehre, FUF II 232, 237, kerran myös **hk**, SETÄLÄ, main. p. 235 s.
[2] Ks. SETÄLÄ, main. p. 220–48.
[3] Vrt. lapin murteissa esiintyvää konsonanttivaihtelua **gästet** sanassa, jonka **s** SETÄLÄn mukaan, main. p. 237. s., palautuu a.-s.-ugr. **č** äänteesen: K *ᵗkaₜšne-*, I *ķą̊šňņėδ*, L *kašne-* ~ N **gästet**.

30. Lapin sanassa on tapahtunut metateesi.

1:o s. **hapras** ? = lpN **čuorbbe** > s. **järppä** | s. **nikra-*, **niγra-* (~ *nakra-*, **naγra-*) > lpN **nårgget**: ***nårgestet** > s. **narkistaa** | s. **pihlaja** > lpN **bilhe** > s. **pilhi**.

c. **Toisen ja kolmannen tavun rajalla oleva konsonantti resp. konsonanttiyhtymä.**

31. lpK *n*, I *ń*, *i̯n*, N **n**, **j**, L *n*, R LIND. **nj**, E *ń* < a.-lp. *nj* l. *ńj*.[1]

> s. **nk**: lpI *suoppjń* l. *suoppi̯i̯ǹ*, N **suopan** g. **suoppan**, L *šūəəpan*, R LIND. **s(j)uoppenje**, E †*sughpgńe* > s. **suopunki** | lpK †*čîmnos*, I *tšuømińąš* (pro? *tšuøm̄mińąš*), N **čuobmajas** > karj. **ʒuomiŋgańe**, **juomuŋgańe**. — Vrt. II 21.

32. lp. **st** (momentaaniverbien johtopäätteessä) = s. **ht**.

> s. **st**: lpN **gārrât**: **gārastet** > s. **kaaristaa** | lpN **laiddit**: **laiddĕstet** > s. **laitistaa**; huom. vielä I 59. Kuten sanastosta näkyy, ei lainoissa ole säilynyt alkusanojen momentaanista merkitystä.

---

[1] Vrt. NIELSEN QuP 150.

THE

ESKIMO NUMERALS

A LECTURE READ BEFORE THE XV. INTERNATIONAL CONGRESS OF ORIENTALISTS IN THE SECTION OF LINGUISTICS, COPENHAGEN 1908

BY

WILLIAM THALBITZER

The Eskimo numerals.

On the Tchuktch peninsula, in the extreme north-eastern corner of Asia, live the Yuit, the westernmost branch of the Eskimo people, numbering at present about 1200 souls. As the nomad race to which they belong is found distributed over the whole north-west coast of America, it may be disputed whether this little Asiatic branch are the descendants of a remnant left behind in Asia, or the first immigrants of the race into that continent.

As is well known, four or five apparently unrelated peoples have been huddled together in the north-east corner of Asia. These peoples have in recent times drawn the attention to them, because it is believed that in their culture we have the clue to the problem of the mutual relations of race and migration prevailing between the peoples of Asia and America.[1]

This question, of course, depends in a great measure on the reciprocal relations of the neighbouring peoples in ancient times.

[1] Two expeditions have been sent out in recent years to this part of the world, namely, the Russian Yakut expedition, fitted out by the Imperial Russian Geographical Society; and the American Jesup expedition, of the American Museum of Natural History (New York). By means of these expeditions the Asiatic Eskimo and their nearest neighbours, the Tchuktchs, the Koryaks, the Jukaghirs, the Yakuts and the peoples of Kamtchatka, besides various races of North-American Indians, have been investigated with the express object of furthering the solution of the question of the earliest relations between the races of America and Asia.

Hence the question of the origin of the Eskimo culture has often been brought forward in this connection. I shall here only remind of that the first who raised it, the Danish scientist H. RINK, supported his theories not merely by ethnographic but also by linguistic considerations. He pointed out a striking resemblance between the Eskimo language and the Finnish and Samoyede languages in the dual sign *k* and the plural sign *t*, common to all these languages[2], and recent philologists have paid a respectful notice to his arguments. In fact Dr. C. UHLENBECK of Leiden, in „Zeitschr. d. d. morg. Gesellsch." vol. 59—61 has advanced this important question some steps further by pointing out several other grammatical correspondances between the Samoyede and the Eskimo languages.

No relationship seems to exist between the Eskimo and their Asiatic neighbours, the Tchuktch and the Koryaks. The Eskimo tongue is fundamentally different from the language of the Tchuktch; there are, however, some slight indications of a partial connection between the Eskimo language on the one hand and that of the Koryaks on the other. I shall try to show this by way of some few examples which I cite from IGNACY RADLIŃSKI, Słownik narzecza Koryaków wschodnich, ze zbiorów Prof. B. DYBOWSKIEGO. Krakowie 1894.

In the Eskimo language the intransitive verbs show the following endings in the quasi-indicative, 3 sing.: *-woq* or *-poq* (*takuwoq* 'he sees'; *iserpoq* 'he enters'), and in the noun participle: *-soq* or *-toq* (*isertoq* 'one who, or he who enters'). Similar endings appear in the verbs of the Koryak language (in the vocabulary): *apavok* 'haurire'; *aklevok* 'nectere'; *ametxevok* 'transire'; *atxavok* 'claudicare'; *akagipok* 'fatigare, vexare'; *alxapok* 'claudere'; *enjapsepok* 'anteponere, praeferre'; *nennynpok* 'nominare', cf. *nennynsatok* 'nominari', and *neanget* 'nomen'; — *aitatok* 'sequi, pellere, expellere'; *enajepatok* 'vestire'; *anatok* 'glutinare'; *jetok* 'juvare, subvenire'. But as far as the stems of the words are concerned they bear no resemblance to the Eskimo words. I doubt whether it is due to anything more than a mere chance that the following words of the two languages resemble each other: Kor. *paake* 'siccari',

[2] H. RINK, Om Eskimoernes Herkomst (Aarböger for Nordisk Oldkyndighed og Historie. Kjöbenhavn 1871. Pag. 288).

poparok 'siccare', *tapavok* 'siccavisse'; — Esk. *parqerpoq* 'is dried up', *parniwoq* 'has grown dry'; 'shrivels'; *panertoq* 'dry'. Kor. *evik* 'Lilium kamtschaticum'; — Esk. *iwik* (in plur. *iFFit*) 'grass'. Kor. *nevek (nevekok)* 'filia'; *navajpok* 'virgo adulta'; — Esk. *niwiarsiaq* 'a young unmarried woman', in Alaska *nuràaqcha* 'a pretty girl' (BARNUM). Kor. *imsuin* 'grando', *imsuitkn* 'grandinat'; — Esk. (Alaska) *ivzhuk* 'rain', *ivzarhlok* 'it rains'. Kor. *jajarit kogirgin* 'tympanum pulsare'; — Esk. *iaja·q* 'the drum' (so called in the mystical language of the angakoks[1]), *iaja·rpoq* 'beats the drum'. Kor. *enno* 'is, ille'; — Esk. (Alaska) *una* 'he, that one down there'; *imina* 'that one'. Kor. *enarajavok* 'cadere, labi' (*en-* seems to be a prefix); — Esk. *arajuppoq* (the whale) 'dives, goes under the water', cf. the Esk. suffix *-jawoq*, e. g. *nakkajawoq* (< *nakkarpoq*) 'may easily fall down, is ready to fall.'

There are a good deal other suffixes in the Koryak language which remind us of Eskimo suffixes, e. g. in Kor. *inenlek* 'dare, porrigere'; *inenpek* 'infigere, inserere'; *malek* 'ejicere, verrere'; *nygek* 'deferre, deportare'; *imlet* 'unda'; *imssuk* 'Foetorius erminea'; *uvik* 'anima'; *motkon* 'adeps' ('fat, blubber') *kinak* 'ut'; — and especial the endings *-rok* and *-kok:* Kor. *ilirok* 'vituperare'; *gasagkog* 'in sinistram (manum), sinistra (manu, parte)' *mrankog* 'in dextram (manum), dextra (manu, parte)'; *aggagkok* 'deo, ad deum', cf. *amaggagkok* 'in deo, ad deum, cum deo' from which it clearly appears that the function of the suffix *-kok (-kog)* is to form some casus obliquus. On the other hand, a great many Koryak words seem to be quite at variance with the phonetics of the Eskimo language, e. g. Kor. *kejgen* 'Ursus'; *kałakał* 'Castor marinus', 'beaver'; *kełyłan* 'Phoca vitulina', 'seal'; *koraga* 'Cervus', 'reindeer'; *nełgen* 'corium'; *nygnyg* 'corium Phocae vitulinae mollitum'; *jugej* 'Balaena mysticetus'; *jugjuj* 'balaenae, ex balaena'; and the plural formation is quite different from that of the Eskimo language, e. g. Kor. *nejnej* 'mons', *nejvgi* 'montes', in Esk. (Alaska) *iŋrik* 'mountain', in plur. *iŋrit*; — Kor. *amgmg* 'unda, undae praesertim altae, tumidae'. — I subjoin the following numerical words from the Koryak vocabulary: *enňen* 1 (cf. the Tchuktch *ènnen*); *enanmełlegen* 6; *kuneseg* 'semel', *niseseg* 'bis'.

As far as the Eskimo language is concerned I think it most reasonable for the present to regard it as an independent linguistic group, comprising a large number of dialects, of which the Alaskan ones in particular diverge greatly from the more easterly dialects of the coasts of Davis strait.

In my following account of *the numeral system* of the Eskimo

[1] RINK, Esk. Tribes I, 98; II, 97.

and the *etymology* of their numerals my object is to show that we are not to look for any relics of non-Eskimo or pre-Eskimo words in this department of the language.

In regard to numeration the civilization of the Eskimo is seen from its most primitive side; in most other intellectual points it bears testimony to a more advanced development.

When an Eskimo wants to count he has recourse to his fingers. First he lifts up his left hand in front of him, bringing it to a level with his chest or throat, with the palm turned downwards. Usually he lifts his right hand simultaneously with the left, and side by side with the latter, but with the palm turned upwards. This is the position of his hands when he counts.

On naming number 1 he stretches out the little finger of his left hand. At 2 he stretches out his next finger, at 3 he lifts the second finger, at 4 the forefinger, and at 5 he stretches out the thumb of the hand in question.

At 6 the numbers of the second hand begin and its fingers are pointed at successively in naming 6, 7, 8, 9 and 10. The entire series from extreme left to extreme right is thus run through.

Sometimes the numbers from 6 to 10 are not worked out in the way just mentioned, but only the right hand is lifted up with the palm turned upwards; then the left hand, after all its fingers have been counted on, grasps the wrist of the right hand as if to support the uplifted arm, and the three fingers of the right hand bend inwards towards the palm, only the little finger remaining stretched out to represent number 6. At 7 the third finger is stretched out, at 8, 9 and 10 the following fingers.

The toes represent the numbers from 11 to 20; but the trouble of pulling off one's boots is unnecessary: the Eskimo often serves his purpose by pointing with the fingers towards the feet; or he stoops down and lays his fingers on them, or lifts one of his feet up towards the hand.

At 20 the pointing ceases, as this number is called „a man counted to the end“ derived from the verb *na·wa·* which means „to bring to an end“. Now the Eskimo rises and straightens his back with a feeling of relief.

„Two men counted to an end“ indicates 40, but I doubt whether an Eskimo who has not been taught by Europeans has any clear conception of so high a number. Anything beyond 20 is no doubt a hazy notion to many Eskimos. They prefer to express any number exceeding 40 or even 20 as „a great number, very, very many“, and that in an emphatic tone indicative of a high degree of wonder: *amerḷ·aqa·t!* But attempts must have been made towards expressing higher numbers as the number immediately after 20 is called at Ammassalik in East Greenland: *ciᵘn·a·* 'the man's or number twenty's balance, or more than a man brought to the end' i. e. 21; at Mackenzie River: *cikpaq* which means the same as *ciᵘn·aq* [1]; in West-Greenland it is called *un·a.* By continuig with the names of the number 2, 3, 4, 5 after *ciᵘn·a(q)* one may count up to 25. East Greenl. *e· at·a ciᵘn·a·* 'the second man's balance' indicates 41, or, if not more clearly defined, perhaps any number beyond 40.

---

[1] These words are of the same stem as the verb *ciᵘn·erpa·*, e. g. *qulit ciᵘn·erpa·it* 'the number 10 leaves a balance to them' i. e. 'they are more than 10'.

East Greenland cardinal n.	East Greenland ordinal n.	West Greenland cardinal n.	West Greenland ordinal n.
1 *ata·ueser, ata·ueser*	*sʲv·ter*	*ata·ueseq*	*siul̥·eq*
2 *martik*	*a·rta·k*	*marl̥uk*	*a·p·a·, arl̥a·k* [1]
3 *piŋasin*	*piŋajuäk*	*piŋasut*	*piŋajuat; piŋajuäk*
4 *ciʲamat*	*ciʲama·k*	*sisamat*	*sisama·t*
5 *tät·imat*	*tät·ima·k*	*täl̥·imat*	*täl̥·ima·t*
(6)			*arʀerŋat* (N.):
6 *arpernaq*	*arpernaq*	*arʀineq: arʀinil̥·it*	*arʀernat, arʀaŋät* [1]
7 *arpernar martik*	*a·rta·k*	„ *marl̥uk*	*a·p·a·; arl̥a·k* [1]
8 *arpernar piŋasin*	*piŋajua*	„ *piŋasut*	*piŋajuat*
9 *arpernar ciamat*	*ciʲama·k*	„ *sisamat* (S.)	*sisama·t*
		qula·eluat: qolin iluät [1]	*qula·elua·t*
10 *qulin*	*qulia·ja*	*qulit*	*täl̥·ima·t; quliŋat*
11 *arqarnaq*	*arqarnaq*	*arqaneq, arqanil̥·it*	*arqarŋat* (N.), *arqar*
		isik·aneq, isik·anil̥·it (N.)	*isik·arŋat* (N.)
12 *arqarner martik*	*a·rta·k*	*arqaneq marl̥uk*	*a·p·a·; arl̥a·k*
		isik·aneq „	
13 *arqarner piŋasin*	*piŋajuäk*	„ *piŋasut*	*piŋajuat*
14 *arqarner ciamat*	*ciʲama·k*	„ *sisamat*	*sisama·t*
15 *arqarner tät·imat*	*tät·ima·k*	„ *täl̥·imat*	*täl̥·ima·t*
16 *arpersarnaq*	*arpersarnaq*	*arʀersaneq, arʀersanil̥·it, arʀarsänil̥·it* [1]	*arʀersarŋat*
			arʀersarnat
17 *arpersarnar martik*	*a·rta·k*	*arʀersaneq marl̥uk*	*a·p·a·; arl̥a·k*
18 *arpersarner piŋasin*	*piŋajuäk*	„ *piŋasut*	*piŋajuat*
19 *arpersarner ciamat*	*ciʲama·k*	„ *sisamat*	*sisama·t*
20 *arpersarner tät·imat, e· na·uetuartiŋo*	*tät·ima·k*	„ *täl̥·imat*	*täl̥·ima·t*
		inuk na·uel̥·oŋo	
21 *ciᵘn·aq*	*ciᵘn·a·*	*un·a·: un·is·ut* [2]	
22 *ciᵘn·ar martik*	*a·rta·k*	*un·is·ut marl̥uk*	
etc.	etc.	etc.	

[1] P. Egede, Grammatica Groenl. (1760) p. 166.

[2] O. Fabricius, Grönl. Grammatica (1801) p. 60; Kleinschmidt, Grammatik p. 38

Mackenzie River (Petitot) cardinal n. *tç [c]; ll [ḷ]; ϱk [q]; ϱ [r] or [ɡ]; æ [ə]*	**SW Alaska** (Barnum; Schultze; Jacobsen) cardinal n. *ch [c]; tl [ḷ]; ng, gn [ŋ]; y [j]; ī [ai]; k [k] or [q]; h'v [rʀ]*	
ataociq	*atauceq*	1
maḷərok: aipak	*malruk*	2
piɣacut: illa·k	*piŋŋaijun, piŋajun*	3
citamat	*stamin*	4
taḷ·émat	*taḷ·imin*	5
arvénéləϱit	*arʀinligin*	6
arvénéləϱit-aipak	*malrunligin: malroneligit* (N.)	7
piɣacunik-arvénèləϱit	*piŋŋaijunligin*	8
arvénéləϱit-citamat	*qolnnunrata: quḷainotailak* (N.)	9
qolin-illoat		
qolit: kalènnotot		
	qoln (koln): qulin (N.)	10
itiaɣnérat, ataoci-itiaɣnéləϱit	*qoln ataucimuk cipḷuku*	11
itiaɣnérat-aipak	*qoln malronuk cipḷuku*	12
maḷəronik itiaɣnéləϱit, cikpalik		
piɣacunik cikpalik	*qoln piŋŋaijunuk cipḷuku*	13
citamanik cikpalik	*akimiarunrata*	14
taḷ·émanik cikpalik		
	akimiak	15
iḷuin-itiaɣnéləϱit	*akimiak ataucimuk cipḷuku*	16
itiaɣnérat-arvénèləϱit		
„ *aipak*	*akimiak malronuk cipḷuku*	17
„ *illa·k*	*akimiak piŋŋaijunuk cipḷuku*	18
„ *citamat*	*juinanrata*	19
qoləti	*juinok: ju'in·uk: šwinak*	20
innuɣ na·joq		
cikpaq	*juinok ataucimuk cipḷuku*	21
cikpaq aipak	etc.	

(N.) = North Greenland or North Alaska.
(S.) = South „ „ South „

East Greenland		West Greenland	
cardinal n.	ordinal n.	cardinal n.	ordinal n.
1 *ata·ʷser, aʌa·ʷser*	*sⁱv·ter*	*ata·ʷseq*	*siul̥·eq*
2 *martik*	*a·rta·k*	*marl̥uk*	*a·p·a·, arl̥a·k* [1]
3 *piŋasin*	*piŋajuák*	*piŋasut*	*piŋajuat: piŋajuäk* [1]
4 *ciʲamat*	*ciʲama·k*	*sisamat*	*sisama·t*
5 *tät·imat*	*tät·ima·k*	*täl̥·imat*	*täl̥·ima·t*
(6)			*arʀerŋat* (N.):
6 *arpernaq*	*arpernaq*	*arʀineq: arʀinil̥·it*	*arʀernat, arʀaŋät* [1]
7 *arpernar martik*	*a·rta·k*	„ *marl̥uk*	*a·p·a·; arl̥a·k* [1]
8 *arpernar piŋasin*	*piŋajua*	„ *piŋasut*	*piŋajuat*
9 *arpernar ciamat*	*ciʲama·k*	„ *sisamat* (S.)	*sisama·t*
		qula·ᵉluat; qolin iluät [1]	*qula·ᵉlua·t*
10 *qulin*	*qulia·ja*	*qulit*	*täl̥·ima·t; quliŋat*
11 *arqarnaq*	*arqarnaq*	*arqaneq, arqanil̥·it*	*arqarŋat* (N.), *arqar·a*
		isik·aneq, isik·anil̥·it (N.)	*isik·arŋat* (N.)
12 *arqarner martik*	*a·rta·k*	*arqaneq marl̥uk*	*a·p·a·; arl̥a·k*
		isik·aneq „	
13 *arqarner piŋasin*	*piŋajuák*	„ *piŋasut*	*piŋajuat*
14 *arqarner ciamat*	*ciʲama·k*	„ *sisamat*	*sisama·t*
15 *arqarner tät·imat*	*tät·ima·k*	„ *täl̥·imat*	*täl̥·ima·t*
16 *arpersarnaq*	*arpersarnaq*	*arʀersaneq, arʀersanil̥·it, arʀarsänil̥·it* [1]	*arʀersarŋat* *arʀersarnat*
17 *arpersarnar martik*	*a·rta·k*	*arʀersaneq marl̥·uk*	*a·p·a·; arl̥a·k*
18 *arpersarner piŋasin*	*piŋajuák*	„ *piŋasut*	*piŋajuat*
19 *arpersarner ciamat*	*ciʲama·k*	„ *sisamat*	*sisama·t*
20 *arpersarner tät·imat, c· na·ʷtuartiŋo*	*tät·ima·k*	„ *täl̥·imat* *inuk na·ʷl̥·oŋo*	*täl̥·ima·t*
21 *ciʷn·aq*	*ciʷn·a·*	*un·a·: un·is·ut* [2]	
22 *ciʷn·ar martik*	*a·rta·k*	*un·is·ut marl̥uk*	
etc.	etc.	etc.	

[1] P. Egede, Grammatica Groenl. (1760) p. 166.

[2] O. Fabricius, Grönl. Grammatica (1801) p. 60; Kleinschmidt, Grammatik p. 38

Mackenzie River (Petitot) cardinal n. *tç [c]: ll [l̥]: ϱk [q]: ϱ [r] or [g]: œ [ə]*	SW Alaska (Barnum; Schultze; Jacobsen) cardinal n. *ch [c]: ll [l̥]: ng, gn [ŋ]: y [j]: ī [ai]: k [k] or [q]; k'v [rʀ]*	
ataociq	*ataucęq*	1
mal̥ərok: aipak	*malruk*	2
piŋacut: illa·k	*piŋŋaijun, piŋajun*	3
citamat	*stamin*	4
tal̥·émat	*tal̥·imin*	5
arvénèləϱit	*arʀinligin*	6
arvénèləϱit-aipak	*malrunligin; malronęligit* (N.)	7
piŋacunik-arvénèləϱit	*piŋŋaijunligin*	8
arvénèləϱit-citamat	*qolnnunrata: qul̥ainotailak* (N.)	9
qolin-illoat		
qolit: kalènnotot		
	qoln (koln); qulin (N.)	10
itiaŋnérat, ataoci-itiaŋnéləϱit	*qoln ataucimuk cipl̥uku*	11
itiaŋnérat-aipak	*qoln malronuk cipl̥uku*	12
mal̥əronik itiaŋnéləϱit, cikpalik		
piŋacunik cikpalik	*qoln piŋŋaijunuk cipl̥uku*	13
citamanik cikpatik	*akimiarunrata*	14
tal̥·émanik cikpalik		
	akimiak	15
il̥·uin-itiaŋnéləϱit	*akimiak ataucimuk cipl̥uku*	16
itiaŋnérat-arvénèləϱit		
„ *aipak*	*akimiak malronuk cipl̥uku*	17
„ *illa·k*	*akimiak piŋŋaijunuk cipl̥uku*	18
„ *citamat*	*juinanrata*	19
qoléti	*juinok: ju'in·uk: šuinak*	20
innuŋ na·joq		
cikpaq	*juinok ataucimuk cipl̥uku*	21
cikpaq aipak	etc.	

(N.) = North Greenland or North Alaska.
(S.) = South „ „ South „

A mere glance at the original Eskimo names of the numbers suffices to show that we have to do with an intimate connection between word and action, or word and gesture. The very words with which the numbers are designated bear the stamp of the continual use of the hands and feet in counting. This will be seen already from the fact that the numerical system is quinary, the numerals 1 to 20 being divided into 4 series:

1 2 3 4 5; **6** 7 8 9 10; **11** 12 13 14 15; **16** 17 18 19 20. In the simplest form of counting these numbers are expressed by the aid of 8 names, viz. the 4 names of the principal numbers or those that head the 4 series: 1, 6, 11 and 16, and 4 names for the numbers 2, 3, 4, 5. In other words: as soon as the numbers exceed 6 the Eskimo begins to run short of special designations for his numerical notions. He fills up the gaps in the ascending series of numbers by using up again the numerals of the first series. The numeral 2 comes up again as 7, 12 and 17; the name of 3 comes up again as 8, 13 and 18 etc. Only the leading numbers have special names, as has already been mentioned, and the Greenland series if literally translated will present the following appearance:

1 2 3 4 5; **6** 2 3 4 5; **11** 2 3 4 5; **16** 2 3 4 5

The last number of course means 20.

Each number between 1 and 20 is indicated by the name of the number that heads the series + the number of the finger or toe which answers to the number in question, e. g. 7 is expressed as **6** 2, *arfineq marḻuk*; 8 is given as **6** 3, *arfineq piŋasut* etc.

Ordinal numerals are formed by adding the possessive suffix to the stem of the cardinal: the third, *piŋajuak*, properly speaking means „*their *piŋajoq*" i. e. „their number 3", the pronoun „their" (*-ak*, dual of *a*) referring to the two first fingers. *piŋajoq* may have meant originally „the middle finger" but in the East Greenlandic dialect it is only used now in the double shape of *piŋajuak* „the third", and *piŋasin* „three", the latter form being a regular plural of **piŋaseq* which can be traced back to **piŋajoq* cf. WGreenl. *piŋasut* „three", *piŋajuat* „the third". — Only the ordinal numbers belonging to 1 and 2 have peculiar names, but it must be pointed out, that *siuḻeq* „the first" is identical to „the

foremost" (i. e. is localized); and the second is always regarded as the „companion" or „mate" *(a·p·a·, ar̥a·)*, pronominally, of the first. A free conception of numbers, emancipated from all materially localized conditions, seemingly does not exist for the Eskimo. He localizes his conception of numbers, both in thought and in gesture, to one of his fingers or toes.

Now in trying to trace the etymology of the numerals it is natural to begin by asking whether it be provable that the names of the numerals are related to the names of the fingers and the toes.

	West Greenland	**East Greenland**	**Alaska**
Thumb	*kul̥·oq*	*tik·iler̃*	
Forefinger	*ti'keq*	*ciama·q̃*	*tik'kok* (Schultze), *I'kuk* (Barnum)
Second finger	*qi'ter̥eq*	*qi'lerer̃*	
Third finger	*mikileraq*	*mikileraq̃*	
Little finger	*e'qerqoq*	*a'wät·er̃*	*mi'kidlera* (Schultze)[2]
Foot	*isi'gak, isiŋaq* plur. *i'sik·at*	*isia*[1] *tum·alit*	*'itlgünka* my feet (Barnum)
Great toe	*putugoq*	*i'sittjiŋ*	*pu'tuqua* (Schultze)
Right hand	*talerpik*		*tath'lechpik* (Schultze) *ta'thlĕrpik* (Barnum)
Left hand	*sa·mik*		*chä'rūmēk* (Barnum)
Finger-toe	*inuwaq*, plur. *inuᵂkat*		*yu'arak* (Schultze); plur. *yūri [jurai]* or *uwarat* (Barnum)

The fact that first strikes us is that the word for 11, *isik·aneq*, bears a strong resemblanee to the word for foot, *isiŋak (isiyak)*

---

[1] *isia* the upper and foremost part of a boot.

[2] *miklĕrăaka* I make it small; *miklĕrăăngă* I become small (Barnum); Greenl. *mikiwoq*.

plur. *isik·at.* 5 *täḷ·imat* likewise reminds us of the word for the right hand *talerpik* (Alaska *täḷ·erpik*) which in turn is derived from the word for arm *taleq*, plur. *täḷ·it.* But the rest of the names of the fingers (toes) may be put aside as of no account in this connection since they do not present any resemblances to the names of the numerals. To explain these we must start from other words than the present names of fingers and toes.

I shall first mention those numerals the etymology of which appears to me to be most firmly established and shall begin with 10 and 11.

10. Everything bears evidence that *qulit*, 10, simply expresses „the top ones", viz. all the fingers in contradistinction to *isik·aneq* „the toes taken as a whole". The stem **qule* occurs in all dialects and always denotes anything lying at the top or upwards, e. g. W. Greenland *qula·ne* „above him or it". This stem occurs very frequently in the form of a superlative adjective, namely with the suffix *-ḷeq: quḷeq* „the uppermost" < **qule-ḷeq:* cf. *aḷ·eq* „the nethermost, undermost" < *at-ḷeq.* Hence the Greenland form *qulit* is probably an archaic form and means „the upper ones, the ones above" viz. the fingers.

11. At 11 the thought turns to the toes and the numeral *isik·aneq* must, judging both from its form and its meaning, be derived from the common word for that part of the body (vid p. 9).

Of more frequent occurence than *isik·aneq* which is only used in some few dialects, is its synonym *arqaneq* which may be derived from a verb **arqawoq* 'is down' and is closely related to the verb *arqarpoq* 'goes down'. *arqaneq*, 11, then might mean 'the fact of being below' or perhaps taken more concretely 'the lower ones taken as a whole' i. e. the toes. — I shall presently mention the suffix *(-neq)* of these words. It is the same as we meet in the names for 6 and 16.

It is worth noticing that the Alaska grammars (p. 7) do not give any special name for 11, but express the numbers 11, 12, 13, 14, as 10 *(qulit)* plus *(šipluku)* 1, 2, 3, 4. In the East Eskimo *šipluku* would answer to *siᵘḷ·ugo* of the same base as the above-mentioned

ciᵂnaq ('balance') of the Ammassalik Eskimo, and the *cika* ('reste, coupon, retaille') of the Mackenzie dialect. In regard to the Mackenzie dialect, in it 11 is called *itiaŋnerat* (plural form) according to Petitot's Vocabulaire, undoubtedly derived from *itigaq*, in plur. *itikat* 'foot' + *neq* + possessive suffix ('their'), thus meaning properly 'the eleventh' [1]. The other form given by PETITOT *ataoci itiaŋnélərit* must denote 'those that are betoed with 1', 'those that are elevened by adding 1', in that *ataoci* is to be regarded as an instrumental case, as also proved by his forms for 12 and 15 (12: 'those that are betoed with 2'). The Mackenzie dialect stands near to the East Eskimo dialect and particularly to that of the north of Greenland in regard to this word for 11, it being derived from the term for foot. Most of the other dialects indicate 11 and the 4 following numbers as 'the below ones' (*arqaneq* 11, *arqaner marɫuk*, 11—2 = 12 etc.).

6 and 16. West Greenland *arfineq*, 6, and *arfersaneq*, 16 [2], I put in connection with *arfa·* 'the outer edge of his hand (from the root of the little finger to the wrist)'. There is some probability that these words are originally derived from a stem **arfe* which denotes transition, in this case from the one hand to the other. Cf. SW Alaska *ărh'vigtōă [ar'ᴇirtoa]* 'I cross over to'; Labrador *arvertarpoq [arfertarpoq]* used in a wider sense 'he wanders about, roams about' [3]. *arfineq* may then denote something like 'crossing' or 'the place of crossing' 'the place to where you pass across' viz. over to the other hand.

arfersaneq, 16 (in counting) = *arfersaniḳ·it* (used as an adjective) is of the same stem as *arfineq*, but the meaning of the suffix

---

[1] The NW Greenland *isik·aneq* may have evolved from **itiq.ikaneq*, with the stress in the second syllable.

[2] Labrador: 6 *arvingat, arvineq;* 16 *arvertangat*. v[F]

[3] This verb appears to have vanished from the Greenland language, for the Greenland *arparpoq* 'runs' answers to the Labrador *akpakpok [arparpoq]* and to the *ăk'făkortoa* 'I run' of the Alaska grammar.

employed is doubtful[1]. The first part of the word, viz. **arfersa* (Labr. **arferta*) at least gives the idea that, on counting from 15 to 16, one passes over from one foot to the edge *(arfe)* of the other.

The three numerals 6, 11 and 16 resemble each other in having the suffix *-neq* (in the West Greenland dialect), and by this characteristic they are distinguished from the rest of the numbers. They are the names of numbers in which one passes over from the one hand to the other, from the hand to the foot, and from the one foot to the other.

A particularly frequent suffix *-neq* is used in Greenlandic in connection with verbal stems to form verbal abstracts of decidedly nominal character, e. g.

tuawiorneq 'haste' < *tuawiorpoq* 'makes haste'.
takuneq 'sight' < *takuwa·* 'he sees it'.

Sometimes nouns of a more concrete signification are formed by the help of the suffix in question, e. g.

as·arneq 'land-breeze' (see foot-note [1]).
ars·arneq 'northern light' < *ars·arpoq* 'play at ball'.

This abstract verb suffix *-neq*, however, I have searched for in vain in the Alaska grammars.

On the other hand in the latter I have come across many instances of the suffix *-neq*, or another suffix of the same form, which, when used with a verb of adjectival meaning, forms adjectives in the superlative (that is to say is generally translated thus):

[1] The word is most fully retained in the East Greenland *arpersarnak* whose *-sar* reminds one of the suffix in a word like the West Greenland *as·arneq* 'land-breeze', < *as·iwoq* 'carries something out' + *-sar-* 'occasions that', consequently < **as·isarneq* 'the wind that carries outwards' (snow, dust, etc., from the interior of the land, on account of its violence). In analogy to this, *arfersarneq* may mean: the thing which causes the use of **arfeq*, i. e. the thing which causes a transition from the one foot to the other.

ajorneq	the worst, most bad	<	*ajorpoq*	is wicked, bad.
ajoŋ·in·eq	the best	<	*ajon·ilaq*	is good
an·eq	the largest	<	*aŋiwoq*	is large
mikin·eq	the smallest	<	*mikiwoq*	is small
portuneq	the highest	<	*portuwoq*	is high

Perhaps these two suffixes (*neq* no. 1 and 2) have originally been identical, but a differentiation has taken place within them as regards meaning; at least in translating them, we are obliged to make a qualitative distinction. If, however, this is necessary only for the European habit of mind, which cannot necessarily be assumed in the Eskimo who composed the numerals with the ending *-neq*, then this suffix will be identical in all the combinations which occur, and must have had originally a common signification which explains the present ramification of its signification. It is a kind of concretion that has taken place, which may even be fairly understood starting from the present signification of *-neq*. From **arqawoq* 'is below' comes *arqaneq*, which, according to the present use of language, denotes 'to be below': this has passed over to signify 'the lower or lowest one' by transitional stages similar to those in English and Danish words such as 'work', 'earning' (Danish: Arbejde, Fortjeneste) words which now not only signify the abstract 'to work', 'to earn', but also signify the result of labour, e. g. a book, or the amount which has been earned. In the Eskimo, the analogy with the above-mentioned superlative adjectives ending in *neq* appears to justify our interpreting *arfineq*, *arqaneq*, *isik·aneq* and *arfersaneq* in a similar manner as expressing something in the way of a superlative, an extremity. If they (at any rate the two first-named) have originally been formed from verbs, then *arfineq*, 6, must, according to its assumed original meaning 'crossing', be limited to the more concrete signification 'the crossing, viz. the little finger of the right hand', eo ipso one of the outmost fingers of the hand; and *arqaneq*, 11, must be limited to signify 'the outmost among the lower ones, among the toes'; *-neq* may in these words be semasiologically influenced by the superlative ending *-ĺeq* which is used only in words indicating place: *siu-*

l̥·eq 'the front one' (*siua* 'its front part'); *qiterl̥eq* 'the middle one' ('the middle'); *ilorl̥eq* 'the inner one'; *qàl̥·eq* 'the top one'; etc. *arqaneq* from **arqawoq* would answer exactly to *mikineq* 'the smallest one' from *mikiwoq* 'is small'; *mikineq* has been assimilated into *min·eq* in the Greenland; *arqaneq* has remained unassimilated.

Thus the suffix *-neq* may possibly be identical with the abstract verbal suffix which we find in Greenlandic but this does not agree with the fact that one at least of these numerals viz. *isik·aneq* is derived from a stem which is indubitably nominal[1]. I really think we must go a step further back in order to explain the origin of these numerals or rather of the suffix in question. The suffix *-neq* is to be regarded in a broader light, viz., as having been derived from the locative ending *-ne*. The original form of *isik·aneq* would then have been *isik·ane* 'on the toes', a regularly formed locative of *isik·at* 'the toes'; and the original forms of *arfineq* and *arqaneq* would be *arfine* 'on the outmost edge of the other hand (**arfe*)' and *arqane* 'on their lower ones (**arqat* < **atqat*), on those below the hands' i. e. the toes. As need arose for absolutive forms similar to *ata·ʳseq*, 1, and the other first numerals, the absolutive sign *q* was added, like the definite article, to the stereotyped locative forms themselves so as to give the now commonly used words *arfine-q*, *isik·ane-q*, *arqane-q*, *arfersane-q*.

We find in other languages, too, frequent instances of a casus obliquus having, by a kind of grammatical catachresis, been regarded as absolutive, or having in some way or other been severed from its original grammatical category. According to this view the original meaning of the suffix *-neq* would be 'the one being in a certain state or place' and it might thus have been once equally applicable on nouns and verbs (as are still many other suffixes).

This latter view of these numerals is endorsed by the following fact.

The form *arfineq* occurs exclusively in Greenland, indeed only

[1] *arfineq* likewise may well be regarded as derived from a noun namely **arfe* (3 possessive *arfa*).

in West Greenland. The Mackenzie river dialect and the dialects of Alaska have the forms M: *arvenelərit*, Al. *ahvinliggin [arʀinlixin]* which shows that a noun stem **arfine (*arfin)* also occurs in these dialects but without any trace of the absolutive mark, the final q[1]. The forms ending in q in West Greenland thus seem to be later formations by analogy. —

The forms of the ordinal numeral the 6th are East Greenl. *arpernaq:* West Greenl. *arferŋaq:* Labrador *arvingat:* Alaska *ăh'-vinrak [arʀinraq]*. The transition from the Alaska form *arʀinraq* to East Greenl. *arpernaq*, hence, from *-inra-* to *-erna-*, is a metathesis which is of common occurrence in the East Eskimo dialects. I have elsewhere[2] shown that the primitive phonetic conditions are to be found in the West Eskimo dialects where this metathesis has not taken place. Hence follows that in the ordinal numeral for the 6th the original suffix is not *-naq* or *ŋaq*, as might be supposed judging from the East Eskimo forms, but *-raq*. In consideration of analogous forms in the Alaska dialects this suffix appears to be a sort of noun-participle which is mentioned by Barnum in his Alaska Grammar[3] e. g. *ătūlrāă* 'he who sings'. In some of the examples given by the same author the suffix *-rāă* occurs as an adjective-suffix, thus *kuqtulrāă ingrik* 'a high mountain' *itulrāă kwĭq* 'a deep river'. I therefore believe that we may

---

[1] The suffixes *-lərit* and *-lixin* or *-ligin* may be explained as plurals of *-lik* 'supplied with, having'. These forms are also common in the Greenland language: *arfiniḷ·it*, *arqaniḷ·it* etc. where *-lit* is probably shortened from **-liit < *ligit < *likit*. *arfineq* is the form used in counting; *arfiniḷ·it* is used as an adjective (attributively and predicatively).

[2] In „A phonetical study of the Eskimo language" (Meddelelser om Grönland vol. 31) where I have described this change of sound as a retrogressive uvularization and verified it by a number of examples, e. g. Alaska *katunrak* which corresponds to the Greenland *qitornaq* 'child'; Alaska *tungralik* 'a shaman', strictly speaking 'supplied with *tungra* (spirit)' corresponding to the Greenland *torŋalik, tornalik* (*tornaq* 'a spirit'); here then the transition from *unr, uŋr to orn, orŋ* has taken place.

[3] Barnum, Grammatical fundamentals of the Innuit language, pag. 51 (§ 164—170) cf. § 462 and 693.

be justified in regarding the ending *-raq* of the Eskimo ordinal numerals 6 th, 11 th, 16 th as an absolutive form derived from a form that contained the 3 pers. possessive suffix *(a)*[1]. Here again we have a severance from the original grammatical category: *arperna* used originally to mean 'its, or his, crossing-place' it being uncertain whether 'its' (or 'his') is to be understood as 'of the hand' or 'of the person counting' or 'of the enumeration itself'. This possessive signification has in the course of time been forgotten and the absolutive mark, q, has been added to the possessive form as a kind of definite article.

I subjoin some more instances of the use of *-rak (-raq)* in the Alaska dialect, see BARNUM's grammar § 217:

pug'yarak 'inner entrance to a house', from *puguoa* 'I enter'
kawanutuyarak 'dream', from *kauwaqtoa* 'I dream'

arfinrak in the Alaska dialect may be a similar impersonal participle of the previously mentioned verb *arh'viqtoa* 'I cross over', and may consequently be translated as 'that which (or he who) is crossed over to'. The analogy with the examples given above is present as regards the meaning but not exactly as regards the way in which *-rak* is added to the verb; it appears to be added to the noun-stem **arfin-*. That the suffix *rak* may also in the Alaska language be added to stems not verbal is proved by the following examples taken from BARNUM's grammar:

kēmŭqkāñyărăk = *kēmăqtyăgak* 'a pup' from *kēmuqtă* 'a dog'
tŭntăyăgăk 'a fawn' from *tŭntā* 'a deer';

with which may perhaps be reckoned words such as *nŭrăk* a reindeer (Greenl. *norraq*) *a'wărăt* 'fingers', *thlērăk* 'an orphan'. But it appears to me that this theory of mine is especially strengthened when I compare *arfinrak* with *'tărēnrăk* 'picture', the latter appearing to be derived from the verb *tă'rēngnōa [ta'reŋoa]* 'I understand' *tă'rēnnăkă* 'I understand him'. In such words the suffix *-rak* has got the character of a diminutive suffix.

In the Greenland language the suffix *-rak* = *-raq* is retained in a few

---

[1] As have previously been mentioned, an ordinal numeral in the Eskimo language is simply a cardinal one with possessive suffix. — The words for 6, 11 and 16, in East Greenland *arpernaq*, *arqarnaq*, *arpersarnaq*, are analogous: *arpernaq* answers to the *arfinrak* of the Alaska language which is the prototype of the two others.

words as an inflectional rudiment: *qiporaq* 'a furrow', *quaraq* 'a thyrsus', *qut·oraq* 'thigh-bone', and especially in some words denoting the young of the animal to whose name the suffix has been added, e. g. *nanoraq* 'a bear's cub'.

In the American Anthropologist (N. S.) Vol. 9, 1907, Dixon and Kroeber have reviewed the numerical systems of 21 different languages in California and have examined and compared in a most interesting manner the widely different principles which lie at the bottom of these numerical systems. The Californian numerical systems seem as a whole to be less primitive than those of the Eskimo. The quinary process is common in California, but cannot be said to predominate. The authors distinguish between two classes of quinary systems, one of which is of particular interest here, and I quote from them the following: „. . . five, ten, fifteen and twenty serving as the bases from which the intervening numerals are formed either by addition or subtraction. This method, which is shown by Nahuatl and Eskimo, is the most complete type of quinary numeration“.

If we now turn to the Eskimo language, we find that in the East Eskimo tongue it is not the numbers 5, 10, 15 and 20 which form the bases, but 6, 11, 16 and 21 i. e. the first joint of each hand and foot. This holds good of the Eskimo language as far West as the Mackenzie river. The dialects of Alaska, on the other hand, occupy a position midway between this system and that referred to by Dixon and Kroeber: for the western dialects, while like East Eskimo they employ the number 6 *(arfinlixin)* as a basis for the two next numbers, pass over to using 10, 15, 20 as bases: thus, for instance, 11 is expressed as 10 with the addition of one, 12 as 10 with the addition of 2, and so on. 15 is called *akimiak* which doubtless means 'the one at the opposite side *(ake)*', viz. of the other hand or foot. 16 is 15 with the addition of 1, 17 is 15 with the addition of 2, etc. But since in the dialects on the coasts of the Behring strait, like in those on the coasts of the Davis strait, 10 is called *qulit* (Alaska *koln* = *qoln* < *qulin*[1]) 'the upper ones',

[1] The shift of final $t > n$ is very common in the Eskimo dialects. See Phonetical Study Esk. I. pag. 213 and 225.

there is some ground for supposing that the West Eskimo numerical system, as used in Alaska, does not represent the original state of the Eskimo language, which, in this case, must be sought far to the East.[1]

If on the other hand we consider the etymology of the numerals themselves we will find that the oldest forms have been preserved in the dialects of Alaska.

There still remains to be mentioned the numbers from 1 to 5:

1. The etymology of 1 is doubtful; there is some slight probability that *ata·ʷseq* is connected with a transitive verb yet extant in Alaska *ataunga [a'ta·ʷŋa]* 'I unite, join, make one' and the intransitive verb yet extant in Greenland *'atawoq* 'is connected with something else, is in its original connection with the other, not loosened from it'. The ending *-ʷseq* (in Alaska *-ceq*) is possibly identical with a frequently occurring verb abstract (cf. Greenland *iŋerl̥a·ʷseq* 'the way in which one moves' from *iŋerl̥awoq* 'he moves'; Alaska *yuchek* 'the state of being a man, manhood', from *yuk* 'a man' BARNUM § 152). Thus *ata·ʷseq* might suggest originally the fact that the fingers are united or collected before the beginning of the counting.

2. West Greenland *marl̥uk* has in the Mackenzie dialect the form *mallerok* or *malrok*, cf. Alaska *malruk*. The suffix *-rok* or *-ruk* is an obsolete participle-like suffix in the dual form. In many Greenland words it occurs in the singular in the form *-roq*, but it has lost its grammatical function: Greenl. *amaroq* 'wolf'; *isaroq* 'a wing'; *iteroq* 'stale urine'; *taleroq* 'fore-paw of a seal'; *al̥·eroq* 'a jawbone, lower-jaw'; *quloroq* 'a valetudinarian, sickly'; *qiperoq* 'a cut out hollow, a depression'; *qo·roq* 'a valley or furrow; *qer̥·oq* (mostly in the plural *qer̥·ut*) 'a tract covered with loose stones,

---

[1] If is worth noticing that it is not the quinary system itself which deviates in Alaska but only the mode of expressing it.

talus'; perhaps also *qo·q* 'urine', < **qoroq*. Also the words ending in *-qoq* (e. g. *serqoq* a knee) are probably related to these words.

The stem **mal(e)-* I believe to be identical with the stem in *malik* 'a wave', strictly speaking, 'one that follows', which again underlies the very frequently occurring *malippa* 'follows after him or it' (in succession); also 'imitates him', in the Mackenzie r. grammar: *mallægoyuagk* 'suivre'; *mallégotaït* 'suivre des yeux'. According to this, *malrok* means merely 'the two followers, they two who follow each other'. The Greenland form *marluk* is produced through a retrogressive uvularization which has obliterated every remembrance of the meaning it originally had in the East Eskimo dialects.

The East Greenland *a·rta·k*, which is used by preference in enumerating things, instead of *martik* which is used in ordinary conversation, must be regarded as an ordinal number, the 2 nd. It corresponds formally to the W. Greenl. *arla·* 'the one of two', consequently, in the dual form 'both of the two', and to *ălthhrăgnī* ('last year') which occurs in the Alaska dialects (Barnum § 616). It seems that in this *althra [alra]* we again meet with the diminutive *-rak*, united perhaps to the stem in the generally used Eskimo word for 'another' (common to all the Eskimo dialects): Greenl. *ala*, Alaska *ăthlă* (Barnum § 279); it appears, however, that in the West Eskimo dialects it cannot be used as an independent word, as in the Greenland language. It occurs in South Alaska in *althrăkŏk* 'a year' and in *ălththrăkū* 'next year'. In the dialect in question the same suffix *-kok* appears further to occur in the words: *tămălthkŏk* 'all', and *tūgnilthkok* 'relative' (Barnum § 650 and 659). It is possible that this *-kok* is equivalent to *[-qoq]*, as Barnum's orthographical indication of the sound *q* is very uncertain, and no doubt he has very often used *k* to indicate both *k* and *q*. In that case this suffix is perhaps identical with *-roq*, in the dual form *-ruk*.

The Alaska grammar contains a few forms which help to explain *-ruk*. The indications as to its meaning point in two different directions. In the following example it has entirely the character of a dual ending (Barnum § 612): *ăr'nŭk* 'a day', in the

dual *ŭrrŭnrūk*, in the plural *ŭrrŭnrŭt*. It occurs also in *pēnrūk* 'socks of native work', but as the other dual nouns which are mentioned (§ 17—18) do not end in *-rūk*, but have only the ending *-k* in common, I do not believe that the suffix is used to form the dual only. The second direction in which the indications respecting its meaning lead us is that of comparison. First, there is the suffix *-g͡nōărōōk* 'similar to, like' (§ 413), e. g. *pămŭng͡ng͡ōărōōk* 'it is like the upper one'. Then the shorter suffix *-rōōk* (or perhaps *-nrōōk*, *-ŋrōōk*) which is a common ending for the comparative, and as part of a verb admits of conjugation, e. g.

1 pers.	*nūūthlūrōūg͡nŭ* I am sicker	— — — *rōūkūt* we are sicker
2 pers.	— — — *rōūtñ* thou art sicker	— — — *rōūchē* ye or you are sicker
3 pers.	— — — *rōōk* he she it is sicker	— — — *rōūt* they are sicker (Barnum § 568)

nĭngthlĭngrōōk 'it is colder' *takinrōōk* 'it is longer'
pēningrōōk 'it is stronger' (Barnum § 570).

This suffix answers to the Greenland *-neru(woq)*, e. g. *takineruwoq* 'it is longer'. It is possible that it is only the first part of the suffix, viz. *-nr* which is used to form the comparative and that it should be divided thus: *-nro* + *ok*. In that case this suffix does not serve to explain the *-ruk* in *malruk*. But it may also be possible that the comparative suffix itself is a combination, of which the last part *-ru* may be identical with the dual-suffix *-ruk* which occurs in *malruk*, *ŭrrŭnruk* and *pēnrŭk*. At any rate the numeral *malruk* (East. Esk. *marluk*) evidently belongs to the oldest stratum of the Eskimo language.

3. W. Greenl. *piŋasut* which answers to the second finger of the hand, turns one's thought to a word of a similar stem, the Greenl. *piŋo*, *piŋut·aq* 'knoll (on the ground)'; *piŋujak* 'a blister on the skin'; cf. Labrador *pingalo* 'round outgrowth on a tree'. In the Alaska dictionaries I have not found any decided instances of

this stem [1]. But otherwise I find that the hint given by the above word is all that is wanted in the present case: the stem **piŋo* or (Labrador) **piŋa* denotes a knoll, an outgrowth, something which juts out, as the tip of the second finger which protrudes beyond the other fingers. The suffix *-sut* < *-jut* is the plural of the participle-ending *ioq* which is now archaic in the Greenland language, and is retained only in the Greenland ordinal number for the 3 rd: *piŋajuat* 'their (i. e. that of the two first ones) *piŋa(jo)*'.

4. W. Greenl. *sisamat;* Labrador and Mc Kenzie R: *sittamat, tsitamat;* Alaska *stamen (< sitam)* [2] points to a stem **sita*, which I do not know to occur in the Greenland language, neither have I succeeded in finding trace of it in any of the dictionaries [3]. The suffix *-mat*, plural of the singular *-mak*, which appears to be identical with the ending in the Greenland *apum·ak* 'the side frames of a kayak', *itumak* 'the palm of the hand', *igimaq* 'the head of the harpoon' (but hardly with *pim·ak* 'an expert', 'conceited', and *kumak* 'louse'), and related to the verbal suffix *-ma(woq)* 'is in a certain condition, is thus or thus' (e. g. *arqaumawoq* 'is below the water') indicates perhaps that the finger (third finger) is in this or that position, or that the result of the counting is such or such.

5. N. Greenl. *täl·imat* has the same suffix as *sisamat*. At 5 the whole hand has been counted to an end; the word reminds us of *tàleq*, in the plural *täl̥·it* 'arm', and is doubtless used as pars pro toto to indicate 'the hand', which has now been counted right

---

[1] Barnum's *pĭk'nă* 'the top one' *pĭng'nă* 'the one back there', *pĭng'yŏk* 'you up there' belong to a well-known demonstrative stem (Greenl. *pika* 'above here', *piŋ·a* 'he up there!') which I cannot as a matter of certainty identify with the above stem, since such identification would involve the admission that there may exist a mixture of such parts of speech (nouns and demonstratives) as have hitherto been kept quite distinct in the Eskimo grammar.

[2] Cf. Alaska *sla* = Greenl. *sila* 'weather'; Alaska *slin* = Greenl. *sil·ịt* 'whetstone'; Alaska *snĕ* = Greenl. *sina·* 'edge'; Alaska *ĭmă* = Greenl. *tima·* 'torso, body deprived of head and limbs'.

[3] It may be related to the Greenland stem in *serqoq*, in the West Eskimo *sitqoq* 'knee'.

through, there being probably no special collective term for this part of the body, but for 'the right hand' *talerpik* and 'the left hand' only. The Mackenzie *tallémat* answers to the Greenland form, but *tâleqk* (and *taïlek*) with a long *a* in the stem (provided this sound has been recorded correctly) is remarkable. The Alaska dictionary has *tàthlĕkă* 'mẏ arm' (BARNUM).

9. W. Greenl. *qula·iluât* answers to the *kqolin-illoat* of the Mackenzie R. dialect, and must denote 'the one within the *qulin*'. The Greenland form is noticeworth, because *qulit* (= *qulin*), the word for 10, apparently occurs in it as an *a-* stem (*qula·-*); it thereby proves to be identical with the well-known stem **qule*, with 3 possessive suffix *qula·* 'its upper part'. The original form of the numeral 9 in Greenland must have been *qula·'t-iluat* 'the upper ones (the hands), their interior', i. e. the finger situated within the outermost of the upper ones = the forefinger (of the right hand), the finger which is counted last of all before 10.

Thus all the Eskimo numerals are closely associated with parts of the human body; it seems, with regard to all numerical relations of life, that no sooner have attempts been made towards abstracting and expressing them, than they have been referred to the fingers and toes; the very names of the numeral conceptions refer to these parts of the body.

Provided that the etymologies here suggested are right, these names do not consist of independent radical words, but are derivative forms of words no longer in current use, or archaic forms.

The Eskimo numerals are, consequently, not remains which have survived from an ancient culture, nor words borrowed from a foreign language, but new formations developed within the original language common to all Eskimo tribes. As they are all recognizable as pure Eskimo words they cannot be presumed to play any prominent part in researches bearing on the genetical connection between the Eskimo and other languages.

GLAHN: Om Grönlændernes Maade at tælle paa (Norske Vidensk. Selsks. Skr. I, pag. 497 sq.). — JOHN MURDOCH: Notes on counting and measuring among the Eskimo of Point Barrow (The American Anthropologist 1890). — DIXON and KROEBER: Numeral systems of the languages of California (Amer. Anthropol. vol. 9, 1907). — PAULUS EGEDE: Grammatica Groenlandica (1760) pag. 166—167. — O. FABRICIUS: Grönlandsk Grammatica (1801) pag. 58 sq. — E. PETITOT: Grammaire Esquimaude (Vocabulaire Français-Esquimau, dialecte des Tchiglit des bouches du Mackenzie ... 1876, pag. XXXVIII—LXIV). — F. BARNUM: Grammatical fundamentals of the Innuit language (Alaska). 1901 — A. SCHULTZE: Grammar and Vocabulary of the Eskimo language (Alaska) 1894. — H. RINK: The Eskimo tribes (Meddelelser om Grönland XI, 2, 1891, pag. 76 sq.).

WILLIAM THALBITZER.

Tšeremissien uhritapoja.

Melkein kaikkialla, missä tšeremissejä suuremmassa määrässä asuu, kohtaavat seudulle tulijaa ensimäisenä pakanalliset uhrilehdot, jotka tuuheina metsäsaarekkeina kohoavat muuten usein aivan met-

Kuv. 1. *aγa-βai̯rem*, uhrilehto.

sättömästä ympäristöstä (ks. kuv. 1). Tosin nähdään niiden keskeltä silloin tällöin oikeauskoisen kirkon kuputornien häämöittävän, mutta nämä näyttävät vähäpätöisinä joutuvan varjoon „Aaprahamin uskon“ [1] monien upeiden temppelien rinnalla. Niissäkin

[1] Kasanin läänin tšeremissit nimittävät pakanallista uskontoaan „Aaprahamin uskoksi“.

seuduin, missä suurin osa tšeremisseistä on kristinuskoon kastettuja, pysytään sitkeästi kiinni vanhan uskonnon tavoissa. Kirkot ovat sunnuntaisin tyhjinä, mutta uhrilehtoon rientää sekä ristittyjä että ristimättömiä uhrijuhlaan osaa-ottamaan. Sunnuntaisin tšeremissi työskentelee pellollansa, mutta perjantaiksi hän pukeutuu juhlapukuun viettääkseen päivää juhlapäivänä. Onpa viime aikoina huomattu selviä oireita pyrkimyksestä kristillisyydestä pakanuuteen[1].

Tšeremissien pakanalliseen jumalanpalvelukseen tärkeimmän osan muodostavat uhritoimitukset. Niiden ulkonaiseen asemaan nähden tšeremissien uskonnossa, voisimme niissä mielestäni erottaa kaksi pääryhmää: 1. yksityisen henkilön joko yksinomaan omasta puolestaan tahi perheen päänä toimittamat uhrijumalanpalvelukset, sekä 2. yhteiset uhrit elikkä uhrijuhlat, joita toimittavat joko joku kyläkunta erikseen tahi useat kyläkunnat yhdessä. Seuraavassa aiomme kuvata, miten edellisiä eli yksityisuhreja toimitetaan Ruš-rodan kylässä Kasanin läänin Tsarevokokšaiskin piirissä. Esitykseen liitetyt kuvat ovat samassa kylässä otetut.

Yksityisuhreja toimitetaan joko yhden henkilön tahi perheen puolesta; jälkimäisessä tapauksessa perheen pää esiintyy uhrin toimeenpanijana.

Näitä uhreja on kahta lajia: ylhäisille eli taivaan jumalille (*küšəl tülə* = 'ylhäältä tuleva kasvu', *βui ümbal jumə* = 'pään päällinen *jumə* l. jumala') ja alhaisille jumaluusolennoille (*üləl tülə* = 'alhaalta tuleva kasvu', *kurək kuγu jumə* = 'vuoren suuri jumala').

---

[1] Ufan läänin Birskin piirissä kerrotaan muutamia aikoja sitte annetun uuden uskontovapauslain nojalla yksitoista tšeremissiläistä kyläkuntaa tehneen yhteisen anomuksen „Aaprahamin uskoon“ siirtyäkseen. Samaa todistanee myös seuraava tosiasia. Kolmenkymmenen virstan päässä Kasanista sijaitsevan Novyja Karmazy'n kylän tšeremisseillä ei viime aikoihin saakka ole ollut uhrilehtoa; kylän asukkaista on vain puolikymmentä kastamatonta. Nyt on viime vuonna erään kylän varakkaimman tšeremissin maaosuudelle perustettu keinotekoinen uhrilehto. Tämä on noin viittäkymmentä metriä pitkä ja kolmeakymmentä leveä lauta-aitauksella erotettu maa-alue, jonka toiselle pitkälle sivulle on kahteen riviin istutettu lehtipuita. Jäljistä päättäen on uutta uhrilehtoa ahkerasti käytetty, ylt'ympäri näkyi nuotioiden sijoja ja uhriaterioiden jäännöksiä.

Pidetään välttämättömänä, että jokainen yksityinen ihminen toimittaa elämänsä aikana neljä uhrisarjaa *küšəl tülə*'lle. Näistä on ensimäinen suoritettava silloin, kun nuorukainen on varttunut täysikasvuiseksi ja alkanut elää itsenäisenä miehenä. Näissä uhreissa uhrataan kokonainen sarja eläimiä, jotenka ne siis tulevat kalliiksi. Köyhät ihmiset eivät voi näitäkään välttämättöminä pidettyjä uhreja aina toimittaa; niinpä sattuu, että jossakin perheessä kokonaisen miespolven aikana ei uhrata ylhäisille jumalille. Toisaalta taasen voidaan näitä toimittaa useampiakin. Kun asiat jossakin perheessä ovat menestyneet hyvin ja siihen on karttunut varallisuutta, katsoo perheen pää silloin tällöin velvollisuudekseen uhrata *küšəl tülə*'lle.

Alhaisille jumaluuksille (*üləl tülə*'lle) uhrataan vähintäin joka kolmas vuosi koko perheen puolesta, sekä yksityisen ihmisen puolesta milloin hyvänsä sairaudentapauksissa. Sitäpaitsi tehdään ylimääräisiä uhreja, jos jonkin perheen asiat pitkän aikaa ovat olleet erityisemmin huonolla kannalla, esim. jos eläimet ovat menestyneet huonosti.

Kun jossakin perheessä on päätetty uhrata *küšəl tülə*'lle, kääntyy perheen pää muutamissa tapauksissa erityisten apurien eli tietäjien puoleen neuvotellakseen uhria koskevista asioista. Näitä tietäjiä on kahta lajia: 1. *mužetšə*, 2. *šińbžan-uššə*. Edelliset ovat arvoltaan vähäpätöisempiä tietäjämiehiä tai -naisia ja voi heitä yhdessä kylässä olla useampiakin. *šińbžan-uššə* sitävastoin on arvokkaampi, ja on niitä vain muutama kokonaisessa piirikunnassa. Heidän puoleensa käännytään erittäin tärkeissä asioissa ja on heidän sanoillaan ratkaiseva merkitys.

Näiden tietäjien puoleen käännytään pää-asiallisesti silloin, kun on kysymyksessä uhritoimitus *üləl tülə*'lle. Taivaan jumalille uhrataan enimmäkseen heidän neuvoaan kysymättä. Mutta kun esim. sairaudentapauksen johdosta uhrataan *üləl tülə*'lle tahikka kysymyksessä on ylimääräinen uhri viimeksimainituille alhaisille jumaluusolennoille, käännytään aina ensiksi *mužetšə*'n tahi *šińbžan-uššə*'n puoleen. Nämä antavat tiedon siitä, mille jumalalle kussakin kysymyksessä olevassa tapauksessa on uhrattava, sekä määräävät onko toimitettava varsinainen uhri vai riittääkö sillä kertaa uhri-

lupaus. Joskus he kieltävät sairasta ollenkaan ryhtymästä uhripuuhiin, koska tietävät, ettei siitä siinä tapauksessa ole mitään apua.

mužetšə ottaa tiedon asioista ennustamalla esim. vyönsä avulla tahikka tunnustelemalla klienttinsä suonta. *šińбžan-uššə* ennustaa katsomalla kirkkaaksi hiottuun rahaan tahikka veteen tuijottamalla. Muutamilla on erikoiset tiedustelutapansa; niinpä ennustaa Tsarevokokšaiskin piirin Ruš-rodan kylässä asuva tietäjä neljänkymmenen yhden kiven avulla.

Uhrilupaus.

Kuten edellä jo on mainittu, ei uhreja taloudellisten seikkojen vuoksi voida aina ajallaan suorittaa ja sairaudentapauksissakin, kun on kysymys uhrista *ülǝl tülǝ*'lle, ei aina voida varsinaista uhria toimittaa. Tällaisissa tapauksissa tehdään varsinaisen uhrin asemesta uhrilupaus. Lupauksen kautta ikäänkuin sitoudutaan vastaisuudessa toimittamaan uhri ja pyydetään jumalia sen johdosta asettumaan toistaiseksi lupauksentekijän suhteen samalle kannalle, kuin jos tämä olisi suorittanut uhrin.

Ylhäisille jumalille toimitetaan uhrilupaus kahdella tapaa: *βuťšuktǝmǝ* ja *sorβalmǝ*.

βuťšuktǝmǝ- (= 'odotuttaminen') lupauksen tekijä peseytyy iltasella saunassa ja tekee myöhällä muiden levolle mentyä puhtaasta liinakankaasta pienen pussin, johon panee hopearahan, vähän mehiläisvahaa sekä kourallisen maltaita jos talossa sattuu sellaisia olemaan. Raha osoittaa uhrieläintä, vahapala uhritoimituksessa käytettäviä kynttilöitä, maltaat uhrissa välttämätöntä olutta. Pussin hän vie aitan *(klat)* naulaan, tahi kiinnittää sen erityisellä rautanaulalla aitan seinään. Tällöin huomauttaa lupauksentekijä lupauksestaan jumalille sanomalla: „Tässä ovat raha, vaha ja maltaat; kun pääsen varoihini, toimitan uhrin.“

sorβalmǝ- (= 'pyytäminen') lupauksessa pyydetään jumalien jo edeltäkäsin antamaan apuansa tulevaisuudessa toimitettavan uhrin johdosta. Lupauksen tekijä käy perheineen aamusella saunassa, jossa peseytyy ja pukeutuu puhtaisiin vaatteisiin. Edelleen paiste-

taan blinejä ja valmistetaan pyöreä juustokakku *(tuara)* sekä vahakynttilöitä. Valmistukset suoritettua mennään aamupäivällä uhrilehtoon. Tänne lupauksen tekijä lähtee joko yksin tahi joskus vaimonsa kanssa. Lehdossa lupauksen tekijä asettuu uhripuunsa *(ona-pu)* seutuville (ks. kuv. 2). Kullakin perheellä on oma uhripaikkansa, mutta yksityiset uhrit toimitetaan samoissa lehdoissa missä uhrijuhlatkin.

Kuv. 2. Uhripuu *(ona-pu)*.

Mukanansa lupaaja tuo maljallisen blinejä, pyöreän juuston *(tuara)* sekä vahakynttilän. Kynttilä valmistetaan ottamalla liinakuontalosta kynttilänpituinen suortuva ja kiertämällä sitä yhteen suuntaan, kunnes saadaan nuorantapainen sydän, jonka ympäri kääritään uunin edessä pehmennetty vaha. Kätten välissä pyörittämällä tehdään kynttilä pyöreäksi.

Uhripuun luokse tultuansa ottaa lupauksentekijä päästänsä lakin, kiinnittää sen jälkeen kynttilän blinimaljan reunaan ja sytyttää sen. Tämän jälkeen hän asettaa maljan maahan puun juurelle ja asetuttuaan polvilleen alkaa rukoilla. Kaikki lupauksentekijät alkavat rukouksensa seuraavasti:

a, βuį ümвal kuγu jumə!
məį təįδeket [?] tiľšmaš salma puš tenə,
tiľšmaš sorta δenə sorβalaš toľəm.
malanem ońbźəkəžə kumalaš polšə!
ješ ümвakə neləm it kuδaltə,
βoľək ümвakə neləm it kuδaltə,

kində ümʙakə neləm it kuđaltə!
ońbẑəkəẑə kumalaš polšə,
kumalšaš oksa kə̜ťšalaš ońbẑəkəẑə jönem pu,
ońbẑək kumalšaš voľəkəm šo̜ťšəktə,
kindəm šo̜ťšəktə, mükšəm pu!

'Pään päällinen suuri *jumə!* Minä — — — täysinäisen paistinpannun höyryllä, täysillä kynttilöillä rukoilemaan tulin. Minua vastaisuudessa uhraamaan auta! Perheen päälle elä vaivaa päästä, karjan päälle elä vaivaa päästä, viljan päälle elä vaivaa päästä! Eteenkinpäin rukoilemaan auta, uhraamisrahoja keräämään vastakin menestystä anna, vastakin uhrieläimiä synnytä, viljaa kasvata, mehiläisiä anna!' [1]

Sitte kukin rukoilija jatkaa taitonsa mukaan, miten kullekin tilaisuuteen parhaiten sopii ja mitä hänelle kulloinkin erityisemmin on tarpeen.

Rukoiltua palataan kotia, missä muutamat sytyttävät rukouskynttilän ja asetettuaan sen pirtin peränurkkaan rukoilevat uudelleen.

Alhaisille jumaluusolennoille tehdään myöskin uhrilupauksia, mutta ainoastaan sairaudentapauksissa. *üləl tülə*'lle lupaaja ei valmistaudu saunassa käymällä ja puhtaisiin pukeutumalla.

Näitäkin uhrilupauksia on kahta lajia *sukəm štəmə* (= 'lupauksen tekeminen') ja *sukə* (= 'lupaus').

Edellisen lupauksen tekijä ottaa iltamyöhällä pienen vaatepussin, panee siihen rahaa, maltaita ja mettä, sekä pyytää tällöin jumalia helpottamaan tautia, koska hän tilaisuuden sattuessa sitoutuu toimittamaan uhrin. Pussi ripustetaan aitan kattoon tahi seinään.

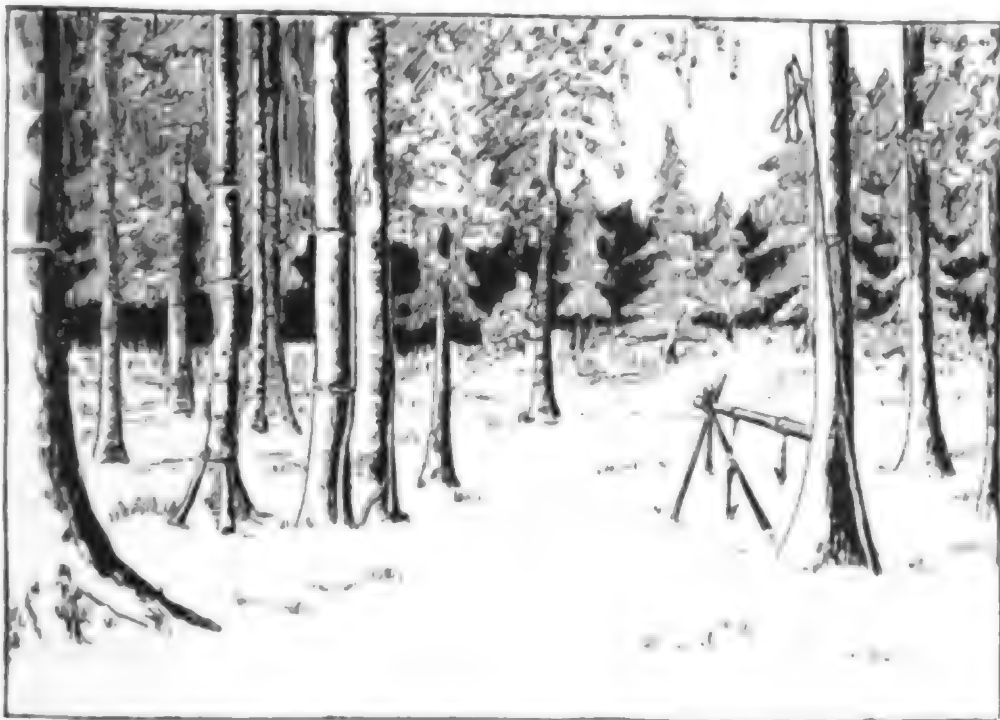
Samaten kuin ylhäisille jumalille, luvataan *üləl tülə*'llekin paitsi kotona myöskin uhrilehdossa. Tällaista lupausta nimitetään

---

[1] Tässä kirjoituksessa esiintyvien tšeremissinkielisten kohtien ja termien transskriptsiooni ja suomennos on suoritettu toht. Yrjö Wichmann'in avulla.

sukә̆'ksi ('lupaukseksi'). Se toimitetaan erityisessä lehdossa, missä ylipäätänsä kaikki *üläl tülä̆*'lle kuuluvat uhrit tehdään[2].

sukә̆-lupauksen tekijä valmistaa niinenkuoresta suitset, jonkunverran tavallisia pienemmät. Iltamyöhällä, muun kylänväen asetuttua levolle, lupauksen toimittaja lähtee uhrilehtoon. Paitsi suitsia ottavat muutamat lupauksentekijät mukaansa pieneen vaatepussiin erityisesti tätä varten valmistetun leivän.

Kuv. 3. *üläl tülä̆*'lle pyhitetty uhrilehto.

Lehdossa heitetään suitset puun oksalle, tahi asetetaan ne erityisellä, parin kolmen metrin pituisella seipäällä puuta vasten, sitomalla alhaalta seiväs puuhun kiinni. Samaten kiinnitetään pussi seipään nenässä puuhun. Edelleen sidotaan vitsaksella kolme halkoa pystyyn puun juurelle. (Ks. kuv. 3.) Halkojen yläpäähän tehtyyn rakoon pannaan kupariraha.

Muutamat lupaajat ripustavat edellisen lisäksi puuhun vielä vahakynttilänkin seipään nenässä.

[2] Kaikissa paikoissa, joissa matkani varrella poikkesin, oli olemassa erityinen uhrilehto *üläl tülä̆*'lle (ven. кереметище), paitsi Tsarevokokšaiskin Unžan kylässä. Täällä uhrattiin mainituille jumaluusolennoille kyläkunnan suurimman, yltympäri aidatun uhrilehdon reunoilla, aitauksen ulkopuolella.

Uhrilupausten esineet jätetään paikalle siksi, kunnes varsinainen uhri toimitetaan. Tällöin poltetaan sekä kotona että lehdossa tehdyn lupauksen esineet uhritulessa.

Varsinainen uhri.

Kun uhrilupauksen toimittaja on katsonut tilaisuuden tulleen täyttää lupauksensa, ryhtyy hän uhrin toimittamiseen, joko oman päätöksensä mukaan, tahi käännyttyään *šinbžan uššə*'n puoleen. Tälle hän ilmaisee aikovansa toimittaa sen tahi sen uhrin sekä esittää eläimet, mitkä on aikonut uhrata. Samalla hän tiedustaa *šinbžan uššə*'n mielipidettä sen suhteen, olisiko sopivaa juuri tällä kertaa toimittaa uhri, vai olisiko se lykättävä toistaiseksi. *šinbžan uššə* voi tällöin määrätä uhrattavaksi muita eläimiä, jos nimittäin uhrin toimittaja on tehnyt väärän yhdistelmän uhrielukoihin nähden. Kun uhrattavaksi aiotut eläimet ovat kootut ja määrätyt, ei niitä missään tapauksessa saa tappaa tahi myödä, jos uhrin toimittaminen jostakin syystä on lykättävä toistaiseksi.

βui̯ ümʙal jumə'lle (*küššl tülə*'lle) uhrataan syksyllä tahi talvella ennen sitä aikaa, kun eläimet alkavat muuttaa karvaansa.

Ylhäisille jumaluusolennoille uhrataan kokonainen sarja eläimiä, jommoisia sarjoja, kuten alussa on mainittu, jokainen on velvollinen elämänsä aikana uhraamaan vähintäin neljä.

Ensimäisen tällaisen uhrisarjan nimenä on *βui̯ ümʙal jumə̑lan* (= 'pään päälliselle *jumə*'lle l. jumalalle'). Tällöin uhrataan seuraaville jumaluusolennoille alla luetellut eläimet:

1. *jumə*'lle hevonen tahi varsa;
2. *jumən aβa*'lle ('*jumə*'n äidille') lehmä;
3. *jumən piamʙar*'ille ('*jumə*'n profeetalle') mullikka;
4. *jumən aš*'ille ('*jumə*'n terveydelle l. terveydeksi') hanhi tai sorsa;
5. *jumən kaznaťši*'lle ('*jumə*'n kassanhoitajalle') hanhi tai sorsa;
6. *jumən perke aβa*'lle ('*jumə*'n lisääntymisen-äidille') lammas;

7. *jumən serlaγəš*'ille ('*jumə*'n suojelukselle') lammas;
8. *jumən šörmətš-kəl kutšen pušə*'lle ('*jumə*'n päähisen-remmin pitäjälle ja antajalle') sorsa;
9. *jumən saktšə*'lle ('*jumə*'n enkelille') sorsa;
10. *jumən βiɒńəzə*'lle ('*jumə*'n sanansaattajalle l. lähetille') hanhi;
11. *tšeslan* ('kestitsemistä varten') sorsa.

Toisessa uhrissa voi uhrattavien eläinten luku olla vähempi, yhdeksän tahi seitsemän. Tätä sarjaa nimitetään yhteisellä nimellä *kuγu püršəlan* ('suurelle sallimukselle'). Tällöin uhrataan seuraavassa järjestyksessä:

1. *kuγu püršə*'lle ('suurelle sallimukselle') varsa;
2. *piamвar*'ille ('profeetalle') mullikka;
3. *perke aβa*'lle ('lisääntymisen äidille') lammas tahi sorsa;
4. *kaznatši*'lle ('kassanhoitajalle') hanhi tahi oinas;
5. *saktšə*'lle ('enkelille') sorsa;
6. *βiɒńəzə*'lle ('sanansaattajalle') sorsa;
7. *serlaγəš*'ille ('suojelukselle') sorsa.

Kolmannessa sarjassa uhrataan seitsemän eläintä. Uhrin nimenä on *šotšən aβalan* ('hedelmällisyyden äidille'). Uhrataan seuraavassa järjestyksessä:

1. *šotšən aβa*'lle ('hedelmällisyyden äidille') lehmä;
2. *ketšə aβa*'lle ('päivä-emolle') hanhi;
3. *perke aβa*'lle ('lisääntymisen äidille') lammas;
4. *šotšən aβan šotšənžə*'lle ('hedelmällisyyden äidin hedelmällisyydelle') lammas;
5. *aš*'ille ('terveydelle l. terveydeksi') hanhi;
6. *saktšə*'lle ('enkelille') sorsa;
7. *kaznatši*'lle ('kassanhoitajalle') sorsa.

Neljännessä sarjassa uhrataan samaten seitsemän eläintä. Sen nimi on *ikšəβə püršəlan* ('lasten onnenohjaajalle') tahi *erγə püršəlan* ('poikien onnenohjaajalle'). Uhrin järjestys on seuraava:

1. *ikšeβǝ pürǝš*'lle ('lasten onnenohjaajalle') varsa;
2. *piamвar*'ille ('profeetalle') mullikka;
3. *perke aβa*'lle ('lisääntymisen äidille') lammas;
4. *serlaγǝš*'ille ('suojelukselle') oinas;
5. *sakťšǝ*'lle ('enkelille') sorsa;
6. *aš*'ille ('terveydelle') hanhi;
7. *βiвńǝzǝ*'lle ('sanansaattajalle') sorsa.

Paitsi näitä neljää uhria, uhrataan ylhäisille jumaluusolennoille useampiakin sen mukaan, miten kunkin taloudellinen tila sallii. Tällaisia ylimääräisiä uhreja voidaan toimittaa yhdessä suurten yhteisten uhrijuhlien, esim. *sürem*'in kanssa, joissa ne muodostavat erityisen osan. Näitä uhritoimituksia ei kuitenkaan satu joka vuosi *sürem* juhlan yhteyteen.

Uhripappi *kart*.

Uhritoimitusta johtamassa on välttämättömästi oleva *kart*. Tämä voi olla joko uhraajan omasta suvusta tahi suvun ulkopuolelta valittu vanhempi mieshenkilö. Jollakin suvulla voi olla useampiakin *kart*'eja, esim. jokaisella veljellä perheessä voi olla oma *kart*'insa, mutta he voivat käyttää yhteistäkin. Voipa yhdellä henkilöllä olla useampiakin *kart*'eja; näistä on silloin yksi pää-*kart*, *tüŋ-kart*, muut apulaisia. Joskus *šińбžan uššǝ* määrää uhraajan valitsemaan uuden *kart*'in. *tüŋ-kart*'ia pidetään erityisen suuressa arvossa; häntä nimitetään isäksi *(aťša)* ja hänen vaimoansa äidiksi *(aβa)*. Tänä on usein n. s. *βuį puťšǝšǝ aťša*, s. o. sen vaimon mies, joka häämenoissa puki uhraajan vaimon päähän ensi kerran *šarpan*'in, naineen naisen päähineen. *tüŋ-kart*'ia ei vaihdeta, vaan pysyy se, jonka joku siksi on valinnut, tässä asemassa jommankumman kuolemaan saakka.

Uhritoimitus.

Kun joku on päättänyt tehdä uhrin *küšǝl tülǝ*'lle, valitsee hän, jos hän uhraa ensi kertaa, jo pitkän aikaa ennen *kart*'in ja pyytää

häntä määrättyyn aikaan tulemaan uhria toimittamaan. Ensi kerralla ei pyydetty useinkaan suostu eikä anna lupaustaan, jotenka pyyntö on uudistettava useampaan kertaan. Noin viikkoa ennen uhrin toimittamista uhraaja hankkii lopullisen tiedon *kart*'insa saapumisesta. Jos taas uhria ei toimiteta ensi kertaa, ja *kart* on jo aikaisemmin valittu, pyytää uhraaja häntä saapumaan talollensa määrättyyn aikaan.

Varhain uhripäivän aamuna on uhraajan talossa lämmitetty sauna, iossa koko perhe käy peseytymässä, pukeutuen puhtaisiin

Kuv. 4. Uhripaikka.

vaatteisiin. Samoin tekee *kart*, joka mukanaan on tuonut puhtaan vaatekerran. Aikaisemmin on uhraajan talossa keitetty olutta sekä valmistettu mesijuomaa *(pürə)*.

Ennen uhripaikalle lähtöä tehdään kotona seuraava toimitus. *kart* sulattaa lyijyä ja kaataa sen kirveen terälle tahi paistinpannuun, jota tehdessään lausuu: „jos uhrimme on otollinen, syntyköön pää häntineen“, s. o. muodostukoon lyijystä jonkun eläimen kuva. Jos lyijy ensikerralla muodostuu pyöreäksi laataksi, niin että sitä on mahdoton selittää joksikin eläimeksi, uudistetaan valaminen. Näin saatu lyijykappale otetaan mukaan ja kiinitetään niinenkuorisella siteellä uhripuuhun.

Joskus sattuu, että uhrattavaa sarjaa ei voida yhdellä kertaa uhrata täydellisenä. Tällöin toimitetaan jälkeenpäin täydennysuhri, mutta uutta lyijykuvaa ei sen ohella puuhun ripusteta.

Mukaan uhripaikalle otetaan paitsi tarpeellisia keittoastioita pyöreä tuohinen olutastia *(šoβaš)*, kauha *(šušlək)* sekä pienempi juomakauha *(korka)*, edelleen yhtä monta leipää kuin uhrattavia eläimiä on. Leivät leivotaan erikseen kunkin eläimen nimiin ja koristetaan päältäpäin säteettäin kolmella rivillä pieniä syvennyksiä, jotka jakavat leivän kolmeen osaan. Keskelle ja reunaan tehdään leipään tahtaasta kohonevat nyppylät (*ner* 'nenä'); leipä aloitetaan niin, että reunassa oleva nyppylä jää ensiksi leikattuun palaan (ks. kuv. 6).

Edelleen otetaan mukaan olutta, mesijuomaa. omatekoisia vahakynttilöitä sekä teurastukseen tarvittavat aseet.

Uhrilehtoon lähtevät tavallisesti ainoastaan perheen miespuoliset jäsenet. Joskus lähtee mukaan naispuolisiakin auttamaan uhrieläinten käsittelyssä ja keittämisessä. Sitäpaitsi kutsutaan pari kolme sivullista apumiestä hoitamaan uhrieläimiä.

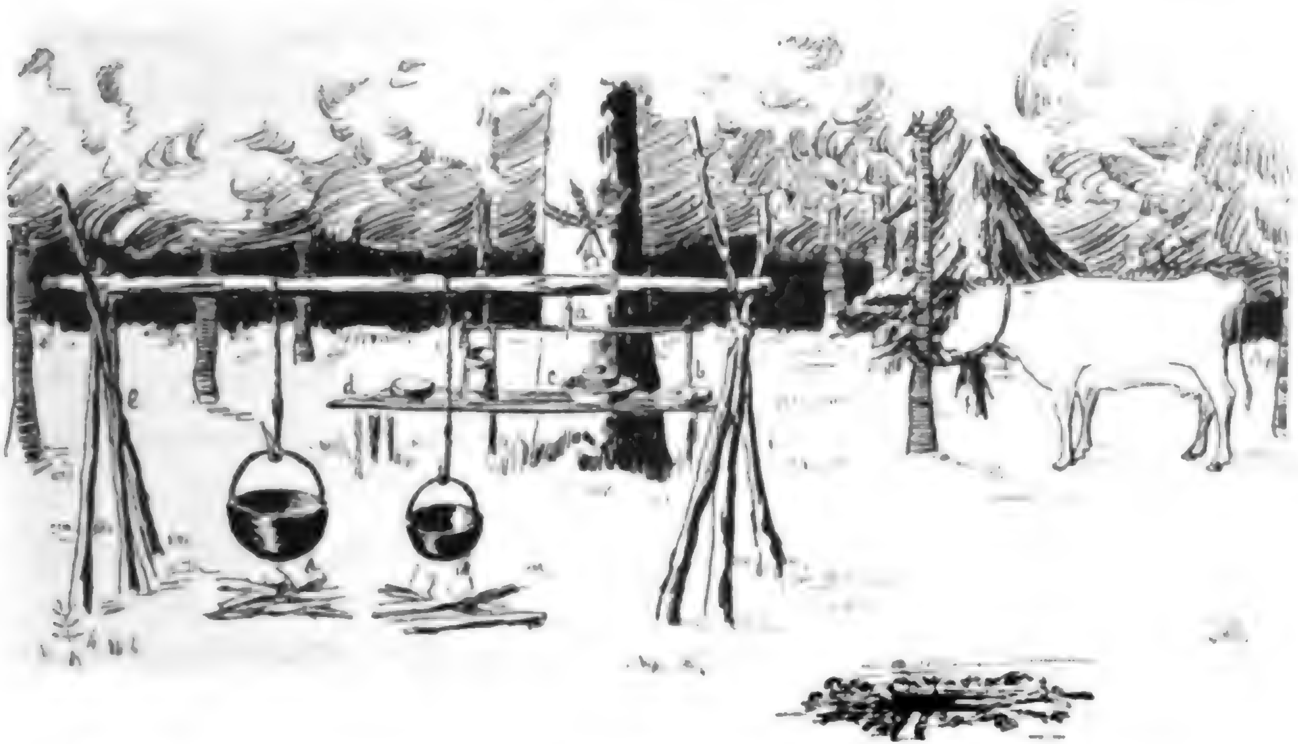
Kullakin perheenpäällä on oma uhripuunsa, jonka juurella nämä neljä obligatorista uhria toimitetaan. Eri jumaluuksille uhrataan saman puun juurella; ainoastaan kolmannessa uhrisarjassa *(šoˌťšən aβalan)* uhrataan ensimäinen eläin 'hedelmällisyyden äidille', *šoˌťšən aβa*'lle, yksinään erityisen puun juurella.

Uhripaikalle tultua tehdään ensimäiseksi nuotiotelineet *(kašta)* ihojen keittämistä varten, edelleen itse nuotio. Uhripuun juurelle laitetaan pienten lehtipuiden rungoista alttarintapainen teline *(šaγə)* ja sen yläpuolelle erityinen kynttiläteline *(sorta kašta)*. Olutastia kauhoineen, bliniastia, jossa päällimäisenä on pyöreä juustoleipä *(tuara)*, asetetaan telineille. (Ks. kuv. 5.)

Lehtoon tullessa ovat uhrieläimet jätetyt hiukan loitommalle uhripaikalta. Kun kaikki on valmiina, tuodaan ne järjestyksessään yksi kerrallaan uhripaikalle ja sidotaan johonkin läheiseen puuhun. Uhraaminen toimitetaan edellä esitetyssä järjestyksessä, siis ensimäisenä teurastetaan pääjumaluudelle uhrattava eläin, sitten muut sen mukaan, miten tärkeänä kutakin jumaluusolentoa pääjumalaan nähden pidetään. Kutakin uhrieläintä esiin tuotaessa asetetaan

sille kuuluva leipä uhritelineelle ja pistetään keskustassa olevaan nyppylään hopearaha, jumaluuden tärkeyden mukaan suurempi tahi pienempi.

Tämän jälkeen koettelee joko uhritoimituksen isäntä tahi *kart*, kelpaako eläin jumalalle vai eikö. Hän kaataa kauhasta vettä elukan selkään päästä alkaen häntään päin. Samalla hän vetää kuusenhavutukolla eläimen selkää pitkin. Jos eläin tällöin pudistautuu, katsotaan jumalan ottavan sen vastaan, jollei, uudistetaan temppu

Kuv. 5. *a.* Kynttiläteline. *b.* Uhrileipä. *c.* Bliniastia juustoleipineen. *d.* Alttarintapainen teline. *e.* Nuotiotelineet.

useaan kertaan kunnes se viimein tapahtuu. Sitten *kart* ottaa nuotiosta palavan kekäleen sekä toiseen käteensä kirveen ja veitsen sekä tekee, niitä myötäpäivään heiluttaen, ensiksi uhripuuhun päin kääntyneenä, sitte uhrieläimen vierellä, kolme suurta ympyrää. Tämän jälkeen sidotaan uhrieläimen jalat, se kaadetaan ja leikataan kurkku. Teurastaminen toimitetaan maahan kaivetun pienen haudan kohdalla (ks. kuv. 5) niin että veri juoksee hautaan. Jottei verta pärskyisi haudan ympärille varjellaan sen reunoja havuista tehdyllä suojuksella.

Sitten uhrieläin nyletään. Hevosen tahi varsan nahka poltetaan heti uhritulessa; lehmän, lampaan y. m. nahat viedään kotia

ja käytetään kuten teuraseläinten nahat tavallisesti. Vanhempaan aikaan ripustettiin kaikkien uhrieläinten nahat uhripuihin.

Kun uhrieläin on saatu teurastetuksi ja nyletyksi, erottelee *kart* siitä muutamia osia kahteen eri osastoon. Toiseen erotellut osat keitetään itse uhritilaisuudessa, toiset, joita nimitetään *oroləkl*-lihoiksi, viedään kotia ja käytetään kotona toimitettavassa uhrijuhlassa. Nämä osat ovat seuraavat:

1) pää kokonaisuudessaan uhritilaisuudessa käytettäviin lihoihin;

2) kaksi palaa kurkusta molemmin puolin leikkaushaavaa, päänpuoleinen pala uhritilaisuudessa käytettäviin, rungon puoleinen *orolək*-lihoihin;

3) molemmista etulavoista kaksi palaa kummastakin, yläpuolelta otetut uhritilaisuudessa käytettäviin, alapuolelta otetut *orolək*-lihoihin;

4) kummaltakin puolelta rintakehää viisi kylkiluuta, alkaen ylimmistä. Kolme luuta kummaltakin puolelta uhritilaisuudessa käytettäviin, loput *orolək*-lihojen joukkoon;

5) kaksi osaa ristiluiden lihoista, toinen uhrilihoihin, toinen *orolək*-lihoihin;

6) neljä selkänikamaa, joista yläpuolelta otetut uhritilaisuudessa käytettäviin, alapuolelta otetut *orolək*-lihoihin;

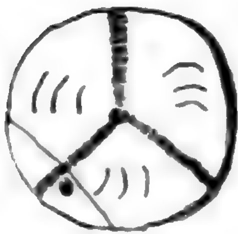
7) sydämestä, munuaisista, keuhkoista sekä paksusta suolesta kaksi palaa kustakin, jaettuna kuten edellisetkin.

Uhripaikalla käytettävät lihat pannaan telineissä nuotion päällä riippuviin kattiloihin kiehumaan. *orolək*-liha pannaan jo uhripaikalla erityiseen kattilaan, jossa se viedään kotia. Kaikki muu liha pannaan astioihin kotia vietäväksi.

Kun liha on keittynyt, leikkaa *kart* jokaisesta lihapalasta osan ja panee ne erityiseen astiaan. Tähän pannaan myös osa leivästä ja juustosta. Leipä leikataan siten, että sen reunaan leivottu nyppylä tulee leikattuun palaan (ks. kuv. 6). Astia asetetaan uhritelineelle.

Edelleen ottaa *kart* teroitettuun puupuikkoon keitetyistä sisälmyksistä kustakin pienen osan. Puikkoon pannaan seitsemän palaa seuraavassa järjestyksessä: takasuolesta, sydämestä, maksasta, pal-

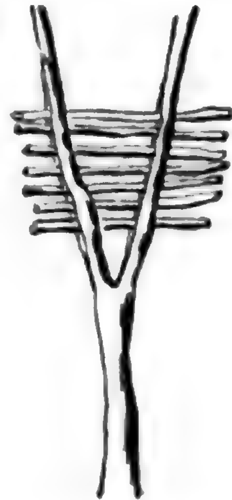
leasta, pernasta, huulesta ja keuhkoista. Puikkoa nimitetään *jəpš*'iksi (ks. kuv. 7) ja se kiinitetään uhripuun ympäri sidottuun niinisiteeseen. Paitsi tätä pannaan siteeseen halaistu lehmuksen oksa, johonka on pujotettu seitsemän niinenkuorista lastua (ks. kuv. 8). Jälkimäistä nimitetään *šulδəš*'iksi (oik. = 'leipäviipale'). Uhritoimituksen jälkeen poltetaan puikko lihoineen uhrivalkeassa, mutta niininoksa jää uhripuun siteeseen.

Kuv. 6. Uhrileipä.

Kuv. 7. *jəpš.*

Kuv. 8. *šulδəš.*

Kun kaikki edelläkerrotut valmistukset ovat tehdyt, aletaan rukoilla. Lähinnä uhripuuta uhritelineiden edessä seisoo *kart*, hänen takanaan nuotion ja uhripuun välillä uhrintoimittaja perheineen. Kaikki, paitsi *kart*'ia ovat polvillaan. Aluksi taaskin *kart*, kirves ja puukko toisessa, palava kekäle toisessa kädessä, tekee uhripuun edessä kolme ympyrää ilmassa, pyytäen jumalia suosiollisesti vastaanottamaan tarjottua uhria. Tämän jälkeen seuraa pääkohta, varsinaiset rukoukset, joissa pyydetään jumalilta kaikkea mahdollista hyvää. Rukoukset jakautuvat sisältönsä puolesta eri osiin. Tavallisesti rukoillaan seuraavassa järjestyksessä:

ješ perke ('perheen lisääntyminen'), rukous 'perheen lisääntymisestä',

βol'ək perke, rukous 'karjan lisääntymiseksi',

kində perke, rukous 'leivän (viljan) lisääntymiseksi',

müks perke, rukous 'mehiläisten lisääntymiseksi',

pundə-ši perke, rukous 'rahan lisääntymiseksi',

kužə ümər, kuγu pial, rukous 'pitkän iän, suuren onnen' edestä.

Rukoukset kestävät pitkän aikaa, usein parikin tuntia, riippuen siitä, miten taitava ja monisanainen *kart* on. Niiden jälkeen ryhdytään aterioimaan, jolloinka aloitetaan uhrieläimen maksasta. Ennen ruokailua heittää *kart* kauhalla vähän olutta ylös pyhää puuta vasten. Samaten heitetään kaikkien muiden eläinten paitsi lintujen verta pyhään puuhun. Syötyä levätään ja jutellaan jonkun aikaa.

Näin menetellään järjestyksessä kaikkien uhrattavien eläinten kanssa, paitsi että *orolək*-osa otetaan ainoastaan suurista elukoista. Samaten ei muiden elukoiden, paitsi ensimäistä, sisälmyksistä laiteta *jəpš* puikkoa eikä tehdä erityistä niininoksahaarukkaa.

Kunkin elukan teurastamisen ja määrättyjen osien keittämisen jälkeen rukoillaan samat rukoukset kuin ensimäisenkin teurastettua. Tällä tavoin kestävät uhrimenot aikaisesta aamusta iltaan saakka. Ennen uhripaikalta poislähtöä korjataan kaikki toimituksessa käytetyt tarvekalut, kuten keitto- ja astiatelineet, talteen seuraavaksi kerraksi. Kaikki eläinten luut poltetaan nuotiossa. Sen haudan päälle, johon eläinten veri vuodatettiin, sytytetään myöskin tuli ja kaikki poltetaan maata myöten; samassa haudassa poltetaan myös hevosten nahat. Samaten heitetään nuotioon uhritelineillä olleen maljan sisällys (valitut osat uhriteuraasta).

Ennen kotiinlähtöä pidetään rukous, jossa kiitetään jumalia siitä, että ovat ottaneet vastaan uhrit, ja lausutaan toivomus, että jumalat olisivat kaikkeen tyytyväiset.

Juhla uhritoimituksen jälkeen uhraajan kotona.

Uhrintoimittajan talossa on uhritoimituksesta palaajia varten valmistettu blinejä. Näiden kanssa syödään kotia tultua ensiksi ylijäänyt osa eläinten maksoista.

Seuraavana päivänä keitetään *orolək*-liha kodassa (*kuđə'*ssa). Sukulaiset ja naapurit kokoontuvat uhrintoimittajan taloon tuoden mukanaan blinejä. Sitäpaitsi kukin vieraista antaa isännälle *nađər*'in eli uhrirahan, jonka jälkeen kaikkia kestitään oluella, viinalla ja *orolək*-lihalla. Tilaisuudessa pitää *kart* erityisen rukouksen

jokaisen puolesta, joka on maksanut *nadər*'in. Rukoiltuaan *kart* tarjoo kauhasta olutta sille, jonka hyväksi on rukoillut. Edelleen hän ottaa pöydältä leivän, jonka päällä on pyöreä juusto, *tuara* ja tarjoo sitä klientilleen, joka haukattuaan vähän leivästä ja juustosta, antaa ne takaisin *kart*'ille. Tämän jälkeen alkaa yleinen kestitys uhrilihakeitolla ja oluella.

Uhrintoimittaja pitää suurena kunniana sitä, että vieraita tulee hänen taloonsa ja *nadər*'in maksettuaan ottavat osaa juhlaan.

Viikon kuluessa uhripäivästä ei eläinten lihoihin kosketa. Uhripäivää vastaavana päivänä seuraavalla viikolla pidetään kotoinen juhla, jonka nimenä on *orńalək*. Tämän jälkeen käytetään uhrilihaa talven kuluessa ruoaksi kuten tavallista. Sitä ei kuitenkaan saa syödessä ripotella maahan eikä antaa eläimille, ja siitä jäävät luut ovat poltettavat.

A. Hämäläinen.

———

Zur Frage nach den ursprünglichen Beziehungen der Geschlechter bei den Syrjänen.

Die ursprünglichen Beziehungen der Geschlechter bei den Syrjänen sind fast noch unerforscht. Zwar hat Professor SMIRNOV in seinem Werke „Пермяки“ auch die Frage nach der Geschichte der Familie bei den Permjaken berührt. Er hat hier seine Schlussfolgerungen beinahe ausschliesslich auf sprachliche Data basiert. Diese Methode erfordert ein sehr behutsames Vorgehen, und mit ihr allein lassen sich kaum so weitgehende Verallgemeinerungen machen und solche kühnen Schlüsse ziehen, wie wir sie bei Smirnov finden. Wie es sich mit seiner Methode verhält, mit welchem Erfolg er sich ihrer bedient hat und welche wissenschaftliche Bedeutung seinen Schlussfolgerungen zukommt, hat Professor SETÄLÄ dargelegt[1]. Ich brauche mich hier nicht bei Smirnovs Schlussfolgerungen aufzuhalten. Es wird wohl kaum einer der zeitgenössischen Gelehrten die Existenz der Kommunalehe in der Form des Hetärismus bei den Permjaken wie bei anderen Völkern, sei es auch auf dem Stadium ihrer frühsten Entwicklung, behaupten.

Aber viele[2] behaupten auch heute noch, dass neben der einen oder anderen Form der Familie bei den Syrjänen und Permjaken eine grosse Freiheit in den geschlechtlichen Beziehungen bestanden habe und noch bestehe; dass von den Permjaken und Syrjänen in

---

[1] Das Werk Prof. Smirnovs hat unter andern A. N. MAKSIMOV in seinem Buche „Что сдѣлано по изученіи исторіи семьи“ besprochen.

[2] Hauptsächlich nach den Werken von SMIRNOV, K. POPOV, den Vorlesungen von CHARJUZIN und einigen anderen.

dieser Hinsicht keine Verwandtschaftsbande respektiert würden. Sie liessen sich nur von ihrem Instinkt leiten, und es gebe nichts, was ihre wilde hässliche Leidenschaft bändige. Diese Behauptung erfordert schwerwiegendere Argumente als nur die fast grundlosen Behauptungen oder Angaben, die K. POPOV z. B. über die Menge der unehelichen Kindern vorbringt. Indem ich vorläufig die Frage nach der geschlechtlichen Freiheit bei den Syrjänen und Permjaken und nach ihrer sexuellen Lockerheit beiseite lasse, erlaube ich mir Data mitzuteilen, welche zeigen, dass bei den Syrjänen eine eigene sexuelle Moral bestanden hat und strichweise noch besteht, die die Beziehungen der Geschlechter zueinander beträchtlich regelt und dies auch früher getan hat. Das Vorhandensein einer sexuellen Moral schliesst selbstverständlich noch nicht deren Übertretung durch einzelne Personen aus. Wir haben aber hier von dem Volke zu sprechen, nicht von einzelnen Personen, während SMIRNOV und POPOV Einzelfälle angeführt und diese auf das ganze Volk ausgedehnt haben. — Die bestehende sexuelle Moral der Syrjänen ist, soweit meine Beobachtungen und Umfragen mir einen Schluss zu ziehen gestatten, von Einfluss auf die Regelung der Geschlechtsverhältnisse, wovon wir uns weiter unten überzeugen werden. Unter welchen Bedingungen diese eigentümliche Moral hervorgerufen worden, wie sie sich entwickelt hat und wieviel sie dem Einfluss anderer Völker verdankt, das ist vorläufig schwer zu entscheiden. Es ist dazu eine tiefgreifendere und umfassendere Erforschung der religiösen Weltanschauung der Syrjänen selbst und der anderen Völker finnischen Stammes nötig; dann erst wird diese Frage auf die Tagesordnung kommen können; solange müssen wir nur mit dem unter den Syrjänen gewonnenen Material operieren und uns der Vergleichungen mit anderen Völkern enthalten. —

Bei dem geschlechtlichen Verkehr entwickelt sich, nach der Auffassung der Syrjänen, das *pež*, das sich durch besondere, für den Menschen schädliche Eigenschaften und eine grosse Ansteckungskraft auszeichnet. Alle Männer werden nach geschlechtlichem Verkehr bis zur Vornahme einer bestimmten Reinigungszeremonie als von dem *pež* angesteckt betrachtet. Das *pež* ist eine besondere schädliche Eigenschaft, die keine bestimmte Gestalt oder Form

besitzt. Als *pež* werden die Mäuse und Eidechsen angesehen. Mit essbaren Dingen in Berührung gebracht, überträgt es auf diese seine Eigenschaften. *P'ež* hat auch einen weiteren Sinn; *pežaśnį* bedeutet: 'etwas stehlen, zu eignem Vorteil verbergen, etwas Unerlaubtes essen'. Aber nur das bei der sexuellen Vereinigung erworbene *pež* hat ansteckende Eigenschaften und äussert sich an anderen schädlich. Die Frau erscheint als Trägerin des *pež* (wenigstens, wie wir unten sehen werden, in bestimmtem Alter).

Männer, Kinder und einige Tiere nehmen, wenn sie eine Frau berühren, bestimmte, für sie schädliche Eigenschaften an. Diese schädlichen Eigenschaften können sich auch dann von der Frau auf andere übertragen, wenn sie nur über diese hinwegschreitet. Ein Kind, über das eine Frau hingegangen ist, wird krank. Ein Hund, dem eine Frau mit dem Fuss einen Stoss gegeben hat oder über den sie hinweggeschritten ist, verliert alle seine Fähigkeiten: den Geruchsinn, weshalb er keine Dienste mehr leisten kann, das Vermögen die Waldgeister auf der Jagd zu sehen, folglich kann er seinen Herrn nicht mehr vor ihnen im Walde beschützen. Ein Mann, der die Unvorsichtigkeit besessen und einer Frau erlaubt hat über ihn hinwegzuschreiten, verliert seine Kraft, wird krank, wird ein untauglicher Jäger und ein gehorsamer Vollzieher weiblicher Launen; so vermag er als Schwächling nicht mehr seine moralische Kraft gegenüber der Kraft der Frau durchzusetzen.

Die Eigenschaften der Frau können nicht nur bei unmittelbarer gegenseitiger Berührung auf Männer und Burschen übergehen, sondern auch dann, wenn sich ihre Hände gleichzeitig an einem bestimmten Gegenstand, besonders einer Spindel, berühren. Die Spindel stellt sich nach dem Glauben der Syrjänen als guter Leiter der weiblichen Eigenschaften dar, und wenn Mann und Frau so miteinander vereinigt sind, d. h. wenn sie gleichzeitig mit den Händen nach einer Spindel fassen, dann stecken die weiblichen Eigenschaften den Mann oder Burschen an. Daher gibt sich der Mann niemals dazu her einer Frau die Spindel aufzuheben, wenn sie sie beim Spinnen fallen lässt. Manchmal tun dies die Burschen, wenn sie ihrer Mutter oder Grossmutter gefällig sein wollen; aber sie

geben ihnen die Spindel nicht in die Hand, sondern legen sie neben die Spinnerin. Wenn jemand die Spindel aus Dummheit einer Frau in die Hand gibt, verliert er ein für allemal die Fähigkeit ein guter Jäger zu sein. Diesen grossen Fehler habe ich einmal in meiner Kindheit begangen. Die erwachsenen Männer gerieten in Unruhe, denn sie betrachteten mich als für die Jagd verloren, und ich hatte beim Anblick einer Flinte lange eine instinktive Furcht. Zu bemerken ist, dass die Frauen die Spindel absichtlich fallen lassen können und jemand bitten sie ihnen aufzuheben. Sie glauben, dass sie, wenn einer die Bitte erfüllt und ihnen die Spindel in die Hand gibt, von dem Manne für sie vorteilhafte Eigenschaften gewinnen. — Der schädliche Einfluss der Frau dehnt sich auch auf andere, leblose Gegenstände aus. Wenn eine Frau über eine Deichsel schreitet, bricht auf der Fahrt unfehlbar der Deichselring. In Netze und Schlingen, über die eine Frau getreten ist, geht kein Fisch und kein Wild mehr. In solchen Fällen räuchern die Fischer und Jäger die Netze und Schlingen mit Wacholder und seinen Beeren (fructus juniperi) aus. In Usťkulom[1] und einigen anderen Dörfern an der Vyčegda versicherten mir etliche Männer, dass sie, die Männer, selbst den Zwirn wüschen, der zur Herstellung von Netzen verwendet wird. „Indem wir den Zwirn waschen, spinnen wir ihn gleichsam noch einmal“, *„mịškẹmẹn biťlẹ vịľpẹv petskam“*, sagten mir die Syrjänen. In dem Dorfe Viľgort drehen die Fischer den Zwirn für die Netze immer selbst, lassen dies aber nie die Frauen tun. Sie schützen die Pferdehaare, aus denen sie die Schlingen herstellen, sehr eifersüchtig vor der Berührung der Frauen und zwar namentlich davor, dass diese über sie hinwegschreiten. Die Frau darf nicht den Teil der Korndarre betreten, wo die Garben getrocknet werden und nicht auf den Kornschober *(śẹrẹm)* steigen. Ebenso wenig darf die Frau in den Hopfengarten gehen und den Hopfen abnehmen. Vor nicht langer Zeit waren die Hopfengärten noch mit aufrechtstehenden Pfählen umgeben; dies geschah, damit keine Frau durch den Garten ging und der Hopfenpflanzung Schaden zufügte. Die syrjänischen Män-

[1] Aleksander Turjev, seine Brüder und Nachbarn.

ner gehen nicht nach einer Frau in die Badestube. Allerdings wird dies heute weniger eingehalten; aber in früheren Zeiten beobachteten die syrjänischen Männer diese Regel streng [1].

Der wahre Begriff des Schadens, den eine Frau herbeiführt, wenn sie einer dieser Vorschriften zuwiderhandelt, wird am besten durch den syrjänischen Ausdruck *ursavnį*, *urẹstnį* veranschaulicht. *Ursavnį* = 'auf einen anderen die Eigenschaften des *pež* übertragen', alsdann wird dieser krank oder auch nur hinfällig und schwach, sein Körper bedeckt sich mit Grind und weist überhaupt alle Symptome der Entartung auf. *Urẹśmįnį* 'durch Ansteckung mit dem *pež* krank werden'; dies können leichter Kinder, Jünglinge und junge Mädchen, die das Geschlechtsleben noch nicht kennen gelernt haben. Der Einfluss des *pež* auf den Fischfang und die Jagd, auf die Entwicklung der Pflanzen wird ebenfalls durch den Terminus *urẹsmẹ*, *ursaśis* ausgedrückt.

Die Männer dürfen auf der Jagd nicht das Wort Frau aussprechen oder an eine Frau denken. Wenn sie im Gespräch unbedingt von einer Frau sprechen müssen, geben sie den Begriff Frau durch einen anderen Ausdruck: *tšetšid* 'besäumte' wieder. Das Bild des syrjänischen Aberglaubens von dem schädlichen Einfluss der Frauen auf den Erfolg der Jagd wird etwas ergänzt durch eine Erzählung des Eś Prokẹ, eines jetzt etwa 75 Jahre alten Greises aus dem Dorfe Usťkulom. Dieser gab mir nach seinen Erinnerungen wieder, wie er zum ersten Mal mit einer Jägerartel auf die Jagd in den Wald zog. Als sie an dem Jagdplatz angekommen waren, zündete der Artelälteste einen Holzhaufen an, versammelte alle Mitglieder der Artel um denselben und hielt an sie eine Ansprache folgenden Inhalts: „Der gute Ausfall der Jagd wird davon abhängen, wie sich ein jeder von uns aufführen wird. Manche von Euch haben zuhause etwas mit Weibern zu tun gehabt. Die Jagd ist etwas Reines. Weder die wilden Tiere noch die Vögel lieben das *pež*. Jeder von Euch muss sich reinigen" — er führte alle Mitglieder um den Holzhaufen herum —, „denkt nicht an die Weiber, sprecht nicht das Wort „Weib" noch auch die Wörter „Pope"

[1] Usťkulom, Viľgort, Podjeľsk, Nebdin und angrenzende Dörfer.

und „Katze" aus". Aber er erlaubte ihnen wie alle übrigen Artelältesten diese Begriffe durch andere Wörter zu umschreiben, Weib durch *tšetšid* 'besäumte', Pope durch *knž jursi*, was 'langes Haar' bedeutet, Katze durch *šurja dorin pukalis* 'bei dem Pfosten sitzend'. Die Syrjänen halten nämlich auch den Priester und die Katze für Wesen, die durch das *pež* verunreinigt sind. Die Syrjänen sagen, bei der Katze sei die Seele *(lov* oder *lol) pež*, während beim Hunde nur die Haare *(gon) pež* seien, und diese auch nur nach der Auffassung der Frau [1].

Noch vor einigen Jahren erlaubten die Fischer den Frauen nicht den Kopf von Hechten zu essen [2].

Alles dies spricht dafür, dass die Syrjänen die Frau als ein durch *pež* verunreinigtes Wesen betrachten und dass die Berührung mit ihr Schaden bringt. Doch gibt es zahlreiche Tatsachen, die diesem direkt widersprechen. An vielen Orten nehmen die syrjänischen Frauen nicht nur am Fischfang, sondern auch an der Jagd teil. Sie fangen Haselhühner mittels Schlingen. In Ustkulom gehen die Töchter von Sandre Matrej mit ihrem Vater auf die Jagd. Alte Weiber, die mit dem Geschlechtsleben abgeschlossen haben, treten oft in der Rolle origineller Ärztinnen auf: sie baden kranke Kinder in der Badestube. Würden sie für unrein angesehen, dann könnte ihnen keine so hohe und ehrenvolle Rolle übertragen werden. Kranke Kinder baden können, wie wir weiter unten sehen werden, nur gesunde, reine *(sestem)* Leute. Vielleicht gilt die Frau nur in einem bestimmten Alter für unrein? Und tritt dieses Alter mit der Geschlechtsreife, dem Erscheinen der Menstruation ein und fällt es damit zusammen; oder wird die Frau erst dann als Trägerin des *pež* betrachtet, wenn sie mit einem Mann geschlechtlich zu verkehren beginnt, und befreit sie sich vom *pež*, wenn sich mit einem bestimmten Alter keine Menstruation mehr zeigt oder wenn sie das Geschlechtsleben aufgibt? Mit der Antwort auf diese Fragen muss man ein wenig warten. Vorher muss notwendigerweise ermittelt werden, wie sich die Syrjänen zu den Männern verhalten,

[1] Siehe Этнографическое обозрѣніе LXXIII. S. 20.

[2] Dorf Vilgort.

die mit Frauen geschlechtlichen Verkehr pflegen. Diese können die Rolle der originellen Ärzte, von denen wir unten sprechen werden, nicht übernehmen und nicht Kranke baden, die an *urçsmę* leiden und mit *pež* infiziert sind. Denn sie werden selber als unrein angesehen. Jeder Jäger, der auf die Jagd geht, unterzieht sich einer Reinigungszeremonie. So auch die Rossärzte, wenn sie ihrer Praxis nachgehen und bei jedem ernstlichen Fall, wie z. B. beim Kastrieren eines Pferdes. Die einfachste Reinigungszeremonie besteht darin, dass die Männer sich in der Badestube baden, sich darauf mit kaltem Wasser übergiessen und reine Wäsche anziehen. Die gründlichere Reinigung ist ziemlich verwickelt. Der Verunreinigte geht als erster in die Badestube, wo sich an dem betreffenden Tage noch niemand gebadet und gewaschen hat. Er spritzt Wasser auf den steinernen Ofen *(gor)* und fängt das durch die glühend heissen Steine des Ofens sickernde Wasser in ein Birkenrindengefäss *(tsuman)* auf; darauf übergiesst er sich mit diesem Wasser. — Übermass in sexueller Beziehung und Verkehr mit mehreren Frauen äussert sich nach dem Glauben der Syrjänen sehr schädlich an den Männern. Der Mann beginnt zu kränkeln und verliert alle seine Fähigkeiten. In solchen Fällen wird für die Heilung ein alter Mann herbeigeholt, der das Geschlechtsleben bereits aufgegeben hat. Der Alte und der Patient gehen als erste in die trockene Badestube (*kos gorvjlsa pjvśan*, wörtlich 'Badestube mit trocknem Ofen', wird die Badestube genannt, in der sich an dem Tage noch niemand gewaschen hat). Der Patient legt sich auf das oberste Brett. Der Alte macht Wasser für ihn zurecht, das er durch die erhitzten Steine fliessen lässt und peitscht den Patienten; danach speit er ihm zwischen die Beine und übergiesst ihn alsdann noch mit dem für ihn zurechtgemachten Wasser; dabei gibt er ihm den Rat alle Gedanken an eine Frau aufzugeben und nicht mehr von geschlechtlichem Verkehr zu sprechen. Hier reinigt das Wasser den Kranken vom *pež*, die Berührung des alten Mannes trägt dazu bei, und seine Reinheit *(sęstęm)* vertreibt das *pež* aus dem Kranken. Oft spielen die Rolle des Arztes statt alter Männer die Rossärzte, die nach der Vorstellung der Syrjänen sexuell enthaltsam sind. Wenn sie dem Patienten zwischen die Beine spucken,

sagen sie: *višęm ṕež mūn morę męd pęlę, kurja marja dinę.* 'Krankheit, Unreinheit, geh jenseits des Meeres, kurję maŕję'. Mitunter schicken die Rossärzte die Krankheit auch in das Geäst von Birken *(kịdś uvę).* Die Besprechungen der Rossärzte sind ziemlich einförmig und bestehen nur aus einigen Worten. — Der Glaube der Syrjänen, dass die Männer unter dem Einfluss der weiblichen Liebkosungen ihre Kraft und ihre Fähigkeiten verlieren, hat auch in den Schöpfungen der Volkspoesie einen Niederschlag gefunden. In der Legende „Pam Šipiča“ [1] büsst Šipiča unter dem Einfluss der Liebkosungen seiner Geliebten seine Kraft und seine Fähigkeiten ein und vermag das Boot der Räuber, nach anderen Varianten der Novgoroder, die auf der Vyčegda hinfahren, nicht in den Grund zu bohren und sie nicht zu töten usw. Er brauchte nur in das Wasser unterzutauchen, um seine Kraft und Macht zurückzugewinnen. Aber es war kein Wasser da, und das war die Ursache zu seinem Verderben. Diese Vorstellung spiegelt sich auch in der Legende „Tunnur-Jak“ [2] wieder, welche jedoch nur eine Variante der Legende „Pam Šipiča“ ist.

Der geschlechtliche Verkehr verunreinigt wie die Männer so auch die Frauen. Die ersteren müssen sich, wie erwähnt, von dem *ṕež* des Geschlechtslebens reinigen, ehe sie bestimmte Beschäftigungen beginnen, die Reinheit in dem Sinn, wie die Syrjänen dieses Wort auffassen, verlangen. Aber auch die Frauen der Gemeinde Usťkulom und einiger Dörfer der Gemeinde Podjeľsk [3] reinigen sich vom *ṕež* des Geschlechtslebens, bevor sie an die Aussaat, die Ernte und den Heuschlag gehen. Wie mir die Leute in Usťkulom erzählten, steckten die Frauen vor dem Backen heisse Kohlen durch den Kragen eines Hemdes. Nach der Vorstellung der Syrjänen reinigen heisse Kohlen (Feuer) vom *ṕež* des Geschlechtslebens. Hier wiesen sie mich an einen alten Mann, der seiner Schwiegertochter

---

[1] Этнографическое Обозрeнie LVII. V. P. Nalimov, Легенда о Памѣ Шипичѣ.

[2] K. F. Žakov, Въ хвойныхъ лѣсахъ, разсказы комі-морта. St. Petersburg 1908.

[3] Laboruum, Novik, Anyb und anderer Dörfer.

immer noch nicht erlaubt zu backen, ehe sie diese Zeremonie erfüllt. Auch heute darf keine Frau mit dem Backen anfangen, wenn sie sich nicht zuvor etwas auf den Kopf gesetzt hat. Der Kopfputz *(vadžer)* reinigt, wie mir versichert wurde, die Frau. Eine Frau, die sich der Reinigung nicht unterzogen hat, beleidigt das Brot, das sich dann an der Frau und an der ganzen Familie rächen kann. — Die Syrjänen reinigen sich auch von der Pollution. Sie stecken in solchen Fällen heisse Kohlen durch den Kragen eines Hemdes. Die Pollution ist für sie nichts anders als nächtlicher Beischlaf mit Waldgeistern, Waldmenschen (wie sie sich auch nennen [1]). Diese Wesen lieben die Menschen sehr. Sie kommen nachts zu ihnen und verbinden sich geschlechtlich mit ihnen. Heisse Kohlen reinigen vom *pež* das Geschlechtslebens mit Waldgeistern und beugen deren Kommen vor. — Ich erlaube mir ein charakteristisches Beispiel anzuführen: Ein Bauer aus dem Dorfe Usťkulom, Pišti Ivan, hatte gebeichtet und wollte am Morgen zum Abendmahl gehen. In der Nacht hatte er eine Pollution. Er wusch sich dann in der Badestube und beichtete noch einmal, weil er die Pollution als Coitus mit Waldgeistern betrachtete.

Aus dem oben angeführten Material kann man wohl also den Schluss ziehen, dass sich die Männer reinigen, bevor sie eine bestimmte Arbeit angreifen, z. B. auf die Jagd und den Fischfang ausziehen, die Frauen aber vor der Aussaat, der Ernte und dem Heuschlag. Es zeigt sich aber, dass sich früher auch die Männer aus denselben Anlässen einer Reinigung unterzogen. Hiervon versuchten mich wenigstens einige Syrjänen zu überzeugen, die mit der Vergangenheit ihres Volkes wohl vertraut sind. Als Erinnerung an diese Reinigung können auch die Unterhaltungen der Syrjänen über dieses Thema dienen, denen ich wiederholt zugehört habe. So sagten alte Männer, sie müssten sich jetzt beklagen, wie das Getreide schlecht gedeihe; früher sei alles ordentlich gemacht worden,

---

[1] Über die Waldmenschen vgl. V. P. Nalimov „Нѣкоторыя черты изъ языческаго міросозерцанія зырянъ", Этнографическое Обозрѣніе LVII. Einer ausführlichen Bearbeitung dieser Frage ist in naher Zukunft entgegenzusehen.

sie seien zur Aussaat, zur Ernte und zum Heumachen ausgezogen, nachdem sie sich in andächtigem Schweigen in der Badestube gebadet hätten; von alle dem werde heute nichts mehr beobachtet und das Getreide gedeiht nicht mehr. Die Syrjänen gehen auch heutzutage oft in die Badestube, aber wann damit eine zeremonielle Bedeutung verbunden ist, wann nicht, lässt sich nicht immer entscheiden. Nur an gewissen Tagen des Jahres trägt das Dampfbad bei den Syrjänen zeremoniellen Charakter. Ein aufmerksames Studium des Lebens der Syrjänen erlaubt uns die Vermutung auszusprechen, dass sich die Syrjänen wahrscheinlich jedesmal von dem sexuellen *pež* reinigen mussten, wenn sie irgendeine Arbeit in Angriff nehmen wollten. Wenn auf der Fahrt jemandem der Deichselring gebrochen ist, wird auch heute noch zu dem Unglücklichen gesagt, er habe mit einer Frau geschlafen und sich nicht gewaschen. Einen Menschen, der in geschlechtlichen Beziehungen zu einer Frau gestanden hat, kann nicht nur ein Pferd schwerer fahren, sondern auch der Schlitten spürt ein gewisses Gewicht. In einem Märchen springt das Pferd des Zarewitsch glücklich in das Tor der Feenprinzessin. In dem Schlosse lässt sich der Zarewitsch durch die Schönheit der Prinzessin verleiten und vereinigt sich geschlechtlich mit der schlafenden Schönen. Auf der Rückfahrt konnte das Pferd schon nicht mehr so ungehindert durch das Tor springen; es blieb mit den Hinterfüssen an einem Draht hängen, das sich an dem Tore befand. Es wurde ihm schwerer seinen Reiter zu tragen, der mit dem *pež* infiziert war und sich nicht gereinigt hatte, und konnte nicht mehr so frei und leicht durch das Tor kommen.[1]

Heute legen nicht alle Syrjänen der Reinigungszeremonie die gleiche Bedeutung bei und sie fassen den Einfluss des geschlechtlichen Verkehrs auf den Ausfall der Jagd ziemlich verschieden auf.

---

[1] Dieses Märchen ist wahrscheinlich von den Russen entlehnt; aber es hat in der Wiedererzählung bei den Syrjänen eine erheblich andere Färbung angenommen und spiegelt einige charakteristische Eigentümlichkeiten des syrjänischen Volkes wieder. Das Märchen trägt den Namen „Zarewitsch Iwan“.

Alexander Turjev aus dem Dorfe Usťkulom leugnet direkt den schädlichen Einfluss des geschlechtlichen Verkehrs auf den Erfolg der Jagd. Er erzählte mir, dass er in seiner Jugend diese Vorschriften befolgt, sich aber durch Erfahrung von der Unwahrheit dieser Lehre überzeugt habe. Der alte Eś Prokę aus der Gemeinde Usťkulom, dessen Erinnerung hier bereits herangezogen wurde, wie er zum ersten Male mit einer Jägerartel in den Wald ging, teilt ebenfalls nicht die Ansicht, dass der Geschlechtsverkehr auf den Ausfall der Jagd Einfluss habe. Er gehorchte anfänglich dem Artelältesten und unterdrückte jeden Gedanken an das Weib. Sie liessen sich in der Nähe eines Dorfes Kanava nieder, wo nur ein paar Häuser standen. Hier begegnete er einem hübschen jungen Mädchen, dem er sich auch näherte. Der geschlechtliche Verkehr mit ihr schadete ihm nicht nur nicht, sondern trug sogar erheblich zu seinem Glück bei. Bei der Erinnerung an die Tage seiner Jugend sagte der Alte zu mir: *vir mijan lęśalįś*, 'unser Blut passte zusammen'. Alle anderen Jäger stellen die Zeremonien der Reinigung vom *pež* und die strenge Enthaltsamkeit vom Geschlechtsgenuss auf der Jagd als eine notwendige Bedingung für deren glücklichen Ausfall hin. Der bemerkenswerteste Jäger der Gemeinde Usťkulom (vielleicht der erste im ganzen Land der Syrjänen), Piľ Vaś, sagte zu mir: „die Jagd ist etwas Reines, das Wild liebt nur die reinen *(sęstęm)* Menschen.“ (In den übrigen Fragen vertrat er eine radikale Denkweise und sprach ironisch über die Jäger, die Besprechungen verlangen. Die Besprechungen haben die Syrjänen nach seiner Ansicht von den Samojeden entlehnt, und er spottete über die Permjaken, welche die syrjänischen Jäger für Zauberer hielten und sich nicht entschliessen könnten den Spuren des syrjänischen Jägers zu folgen. Piľ Vaś glaubte auch nicht an eine Einmischung Gottes *(jen)* in die Angelegenheiten der Menschen oder er fasste diese Einmischung ziemlich originell auf. Er hielt es für notwendig bei Unglück *jen* zu schmähen, dann gebe *jen*, meinte er, nur immer mehr).

Ich habe mir erlaubt einige Persönlichkeiten reden zu lassen und bin dadurch etwas von meinem eigentlichen Gegenstand abgekommen. Wie mir scheint, war dies notwendig. Der Forscher

muss oft allerlei widersprechenden Tatsachen begegnen. Wichtig ist es da zu erörtern, welches alte Vorstellungen sind und was den zufälligen Charakter einer späteren Schicht an sich trägt. Hier erkennen auch die Gegner der geschlechtlichen Enthaltsamkeit auf der Jagd an, dass andere anders denken als sie und dass sie einmal dasselbe geglaubt haben wie die übrigen; erst die Erfahrung überzeugte sie von der Unwahrheit dieses Glaubens. Eś Prokę erscheint durchaus nicht als überzeugter Neuerer. Er erkennt die Kraft der Besprechungen an, obwohl er sagt, dass die Syrjänen dieselben von den Samojeden entlehnt haben. Als ich ihn auf Piľ Vaś verwies, bemerkte er, dieser sei immer ein rechtschaffner Mensch gewesen und habe sich immer rein zur Jagd gezeigt. Rechtschaffnen Menschen kann nach der Vorstellung der Syrjänen niemand etwas Schlimmes zufügen; aber nicht immer bewahrt die Rechtschaffenheit allein vor der Hinterlist schlechter Menschen; namentlich auf der Jagd muss man unbedingt die Reinheit beachten in dem Sinn, wie die Syrjänen dieses Wort auffassen. — Das gesammte oben vorgebrachte Material deutet darauf hin, dass die Syrjänen den schädlichen Einfluss des Geschlechtsverkehrs auf den guten Ausfall der Jagd anerkannt haben und zum Teil noch anerkennen.

Der Geschlechtsverkehr äussert sich nach der Vorstellung der Syrjänen nicht nur an denen hässlich, die sich ihm direkt hingegeben haben, sondern es leiden darunter ziemlich oft auch Fernstehende, die mit dem *pež* zufällig auf die eine oder die andere Weise in Berührung kommen. Nach syrjänischem Glauben muss man sofort nach dem Beischlaf in der Nacht die Türklinke waschen und sich auf diese Weise bemühen andere vor der Ansteckung durch das eigene *pež* zu bewahren. Charakteristisch ist für den Syrjänen eine Tatsache: Ein gewisser Śimę Sarę aus dem Dorfe Viľgort schlief in der Nacht, nachdem er am Tage das Abendmahl genommen, mit seiner Frau. Da er sich von der Sünde befreien wollte, heizte er nächtlicherweile die Badestube und wusch sich. — Besonders leicht werden die Kinder von dem sexuellen *pež* angesteckt. Sie brauchen nur bei Gegenständen zu stehen oder Gegenstände anzufassen, die mit dem sexuellen *pež* infiziert sind,

so werden sie auch schon krank. Alle Gegenstände, die sich eng mit den Geschlechtsorganen Erwachsener berühren, gelten als von dem sexuellen *pež* angesteckt. Unterhosen von Männern und Weiberhemden sind alles Gegenstände, die durch das *pež* verunreinigt sind. Mit Gegenständen wie *pež kęluj* dürfen die Kinder nicht zugedeckt werden[1]. Sie dürfen nicht damit in Berührung kommen, sonst werden sie krank, und ihre Heilung erfordert sehr viel Zeit. Ich kenne persönlich einen Mann aus dem Dorfe Vilgort, der aus der Badestube die Stangen *(śor)* hinauswarf, auf welche die Wäsche gehängt wird. Dieser Mann bemerkte nämlich, dass seine Brüder nicht nur reine, sondern auch schmutzige Wäsche auf die *śor* hängten. Er fürchtete, seine Kinder möchten der schmutzigen Wäsche zu nahe kommen und davon angesteckt werden und darum entfernte er die Stangen aus der Badestube. Er erlaubte seinen Brüdern nicht die unreine Wäsche *(pež kęluj)* in der Badestube oder auch im Hause auszuschütteln. Dieser Mann bildet keineswegs eine Ausnahme, sondern die meisten Syrjänen halten es so. Viele verwenden noch heutigen Tages für die Kinder besondere Gefässe in der Badestube. Sie fürchten, dass namentlich beim Übergiessen das *pež* der Erwachsenen auf die Kinder übergehen könnte. Der Trog, in dem die schmutzige Wäsche der Erwachsenen gewaschen wird, heisst *pež vor*. Die Kinder dürfen nicht an diesen unreinen Trog gehen. Heute noch waschen viele Frauen die Kinderwäsche besonders, nicht mit der der Erwachsenen zusammen. — Die unreine und die schmutzige Wäsche unterscheiden die Syrjänen durch verschiedene Namen; so heisst *pež kęluj* 'unreine Wäsche', *śęd kęluj* 'schmutzige Wäsche'.

Das Wäschewaschen ist verboten in der Christwoche *(režä dịri)* und während der Roggenblüte. Warum in der ersteren Zeit, will ich hier nicht erörtern weil es mich zu weit von meinem Thema abführen würde, und ich müsste zu weit auf mythologische Fragen eingehen, die jedoch eine eigene Behandlung erfordern.

---

[1] Die Syrjänen decken sich in Ermangelung von Bettdecken oft mit beliebigen anderen Gegenständen zu.

Während der Roggenblüte fürchtet man sich zu waschen, um dieselbe nicht zu schädigen, nicht zu beleidigen, man fürchtet durch Wäsche ein besonderes weibliches Wesen *(pęlęsnitsa)* zu kränken, das im Roggen lebt. Das Waschen der Wäsche wie auch das Pflegen des geschlechtlichen Verkehrs ist auch verboten, wenn Kranke im Hause sind oder wenn im Dorfe eine Epidemie wütet; die Kinderwäsche *(vežadtri)* darf jedoch während dieser Zeit gewaschen werden, weil sie nicht durch das *pež* angesteckt ist. Andere sehen auch hiervon ab. Alsdann fürchtet man durch das *pež* ein besonderes Wesen, die Krankheit *(višęm)*, zu erzürnen, die meistens in der Gestalt eines Mädchens umhergeht. Es ist sehr wohl möglich, dass früher das Waschen der unreinen Wäsche und der geschlechtliche Verkehr bei Krankheit im Hause oder bei einer Epidemie im Dorfe verboten wurden, um nicht das *pež* zu steigern, das, wie wir wissen, gewisse Krankheiten hervorruft.

Aus dem bisher beigebrachten Material lässt sich kein bestimmter Schluss ziehen, man kann nur sagen, dass der Geschlechtsverkehr nach der Ansicht der Syrjänen für sie und andere schädlich ist. Der Mann verliert seine Kraft und seine Fähigkeit, wie z. B. die Sicherheit im Schiessen. Verlieren aber auch die Frauen etwas? Es ist vorderhand sehr schwer diese Frage zu entscheiden. Die Frau unterzieht sich nach dem geschlechtlichen Verkehr der Reinigungszeremonie; aber durch die Reinigung stellt sie ihre Kräfte nicht wieder her. Der geschlechtliche Verkehr verunreinigt nur die Frau, und sie reinigt sich, um mit dem *pež* nicht das Brot und manche andere Gegenstände zu infizieren. So stellt sich heraus, dass der Mann beim geschlechtlichen Verkehr von dem *pež* angesteckt wird und seine Kraft und Fähigkeiten verliert, dass aber die Frau nur mit dem *pež* infiziert wird. Überhaupt, erscheint die Frau nicht als Trägerin des *pež*, so steckt sie auch den Mann nicht mit dem *pež* an. Die Frau darf auch nach der Reinigung nicht in die Korndarre, wo die Garben getrocknet werden, und auf den Kornschober gehen, noch den Hopfengarten betreten. Hier stehen sich die widersprechendsten Angaben gegenüber. Die alten Frauen, die das Geschlechtsleben hinter sich haben, gelten, wie wir schon wissen, nicht für unrein; aber soviel mir bekannt

ist, dürfen sie ebenso wenig in die Korndarre und auf den Kornschober gehen oder den Hopfengarten betreten. Anscheinend werden auch die jungen Mädchen nicht für unrein angesehen. Sie dürfen ungehindert über Männer und Hunde hinwegschreiten; nur wenn die jungen Burschen ihre Überlegenheit über die Mädchen ausdrücken wollen, sagen sie von einem Mädchen, das über einen Hund hinwegschreitet: *ponsę urostan*, 'du verunreinigst den Hund'. Auf meine Frage, ob die kleinen Mädchen als unrein betrachtet würden, antworteten die Syrjänen überall verneinend. Demnach erscheint also die Frau nach der Vorstellung der Syrjänen erst in einem gewissen Alter als die Trägerin des *pež*. Ob sich das *pež* bei den Frauen nur durch den geschlechtlichen Verkehr oder auch durch die Menstruation entwickelt, lässt sich vorläufig nicht entscheiden. Es wäre von Wichtigkeit zu wissen, wie sich die Syrjänen die Menstruation erklären. Aber über diese Frage habe ich bisher fast noch nichts ermitteln können. Ich habe gelegentlich von Syrjäninnen das Wort *pež vįvtįr*, *pež vivtira* gehört. Es bedeutet dies eine Wöchnerin, bei der nach der Niederkunft noch viel Wasser abgeht; *pež vįvtįr* sind die Lochien selbst. Manche Frauen haben diese Bezeichnung auch auf die Menstruation ausgedehnt. Die Männer schützen sich und auch die Hunde vor den Mädchen und lassen sie nicht über sich hinwegschreiten. Im Leben der Syrjänen kann man auch anscheinend widersprechendes Material finden. Oftmals witzeln die Syrjänen, wenn sie eine junge verheiratete Frau in einen Schlitten setzen: „du bist so schwer nach den nächtlichen Umarmungen mit deinem Manne, das Pferd wird kaum die Kraft haben uns zu fahren". Wenn sie eine junge Frau in ein Boot steigen lassen, sticheln sie manchmal: *ogej lįbej*, 'das Boot trägt eine so schwere Last nicht, und das Wasser fliesst über die Ränder'. Diese Witzworte spricht man nicht von den Mädchen.

Mit dem *pež* infizierte Männer, die über Kinder, Hunde oder andere Gegenstände hinwegschreiten, stecken dieselben an. Das *pež* eines infizierten Mannes überträgt sich auch auf die Frau, wenn das *pež* des Mannes nicht aus dem Verkehr mit dieser selben, sondern einer anderen Frau hervorgegangen ist. Darum darf

und soll ein Mann, der mit irgendeiner Frau geschlechtlichen Verkehr pflegt, nicht über eine andere hinwegschreiten. Widrigenfalls wird die andere Frau krank. Insbesondere hüten sich junge Mädchen davor, dass Männer über sie hinwegschreiten, die dem Geschlechtsgenuss ergeben sind. Sie fürchten sich vor Ansteckung und Krankheit, wahrscheinlich fürchteten sie sich früher auch schwanger zu werden. Und auch heute noch kann man, wiewohl sehr selten, sagen hören: *baba vịvtịrnad vožmalasnịkẹ śẹktan*, 'wenn Männer nach dem Verkehr mit einer Frau über Einen hinwegschreiten, kann man auch schwanger werden'. Charakteristisch ist bei den Syrjänen das Verfahren zur Heilung nicht trächtig werdender Kühe *(oz tịrśavnị)*; damit die Kuh trächtig wird, wird sie mit Männerunterhosen *(pež gats)* geschlagen, die der Mann beim Verkehr mit einer Frau angehabt hat. — Das *pež* eines infizierten Mannes kann auf eine andere Frau auch beim geschlechtlichen Verkehr übertragen werden. Das *pež* eines Mannes, der Verkehr mit mehreren Frauen gepflegt hat, zeichnet sich durch grosse Ansteckungskraft und Bösartigkeit aus, gleich dem *pež* einer Frau, die mit mehreren Männern gelebt hat.

Frauen und Tiere gelten nach der Niederkunft als unrein. Die Frauen dürfen nach einer Geburt sechs Wochenlang bis zur Reinigung nicht in die Kirche gehen, während des öffentlichen Dankgebetes sich nicht zu den Heiligenbildern begeben usw. Nach der Versicherung alter Leute hielten sich die Frauen früher nach der Niederkunft eine bestimmte Zeitlang in der Badestube auf. Einige Überlebsel dieser Sitte konnte auch ich beobachten. So bringen die Syrjäninnen heutzutage ein „reines Gebet“ in der Kirche dar; aber vor noch nicht langer Zeit verrichtete der Vater Elias im Dorfe Viľgort das „reine Gebet“ in der Badestube. Die betreffende Frau ging in die Badestube, daselbst stellte sich der Priester ein und sprach ein Gebet oder, wie die Syrjänen sagen, „gab“ er das reine Gebet. Danach wurde die Frau als gereinigt angesehen [1].

---

[1] Die Badestube ist nach der Vorstellung der Syrjänen unrein. Sie darf nicht mit Weihwasser *(veža va)* besprengt werden, sondern nur der

Leute, die bei der Geburt Hilfe geleistet haben, werden für unrein angesehen. Sie müssen sich einer Reinigungszeremonie unterwerfen. Die *gęgiń*, die Frau, welche dem Kinde den Nabel abschneidet, erhält vom Vater oder von der Mutter des Kindes ein Handtuch oder ein anderes Tuch. Beim Empfang desselben tut sie, als ob sie sich die Hände abtrocknete. Nach der Vorstellung der Syrjänen muss sie, wenn sie kein solches Tuch bekommt, im Jenseits ewig mit nassen Händen zwischen zwei Pfählen *(kịk śęr kostịnu)* stehen und die Vorübergehenden um Wasser bitten, um sich das *peź* abzuwaschen, und um ein Handtuch, um sich danach die Hände abzuwischen. In abgelegeneren Dörfern heisst es, das Kind, dem die *gęgiń* den Nabel abgeschnitten hat, werde krank, wenn diese kein Handtuch bekomme[1]. In diesem Fall kann sie sich nicht der Reinigungszeremonie unterziehen und sich folglich auch nicht von dem *peź* reinigen. Inzwischen ist die *gęgiń* nach der Vorstellung der Syrjänen, wie wir unten sehen werden, mit dem Kinde, dem sie den Nabel abgeschnitten hat, geistig verbunden. Das *peź* der *gęgiń* aber beeinflusst die Gesundheit des Kindes. — Nach einer Geburt wird auch das Vieh als verunreinigt angesehen. Man darf keine Milch von einer Kuh verzehren, die geboren hat, solange an dieser nicht die Reinigungszeremonie vollzogen ist. Für die Reinigung der Kühe wurde speziell ein Brot aus Gerste zubereitet; in das Brot wurde ein Loch gemacht, dann wurde es getrocknet und der Kuh zum Fressen gegeben. Das Brot reinigte die Kuh von dem *peź*. Manche machen heutzutage ein Brot mit Weihwasser *(veža va)*, das sie am 6. Januar holen, nachdem der Priester das Kreuz in das Wasser getaucht hat. Andere bereiten auch kein Brot zu, sondern geben nur geweihtes Wasser. Zu einer Wöchnerin oder einem Tier, das geboren hat, darf man nicht gehen, ohne einer eigenartigen Etikette Genüge geleistet zu haben; man muss Wasser in den Mund nehmen und die Wöchnerin oder das Tier damit bespritzen; statt Wasser darf man auch einen Kien-

---

steinerne Ofen *(gor)*. Möglicherweise gilt die Badestube für unrein, weil man sich dort vom sexuellen *peź* reinigt, vielleicht auch darum, weil die Frauen früher darin niederkamen.

[1] Viĺgort, Usťkulom; Podjeĺsk, Anyb und Nachbardörfer.

span in den Mund nehmen. Dies geschieht, um den Menschen oder das Tier nach der Niederkunft vor der Wirkung des bösen Blicks *(vomidź)* zu schützen. Diese Sitte hatte früher wahrscheinlich eine andere Bedeutung als jetzt. Man entschloss sich damals nicht gern eine Wöchnerin zu besuchen, da man fürchtete von dem *pež* angesteckt zu werden. Das Wasser oder der Kienspan schützte. Der Kienspan im Munde heisst auch heute noch *vudźer* 'vor allem Schaden bewahrend'.

In welchem Abhängigkeitsverhältnis das Kind zu der *gegiń* steht, ist schwer bestimmt zu entscheiden. Die Bezeichnung *gegiń* ist eine ehrenvolle. Nicht nur die geringfügigste Beleidigung der *gegiń* wird von den Syrjänen streng gerügt, sondern auch jeder Widerspruch bei den nichtigsten, bedeutungslosesten Fragen. Jede Frau, die ein gewisses Alter erreicht hat, muss *gegiń* werden und bei irgendjemand assistieren, wie es die Hebammen tun. Sonst muss sie, nach Ansicht einiger, im Jenseits bei einem Hunde assistieren, nach der Vorstellung andrer Frauen aber kommt eine solche Frau überhaupt nicht ins Jenseits[1]. Die Syrjänen haben folgende Legende: Eine Frau wurde von niemandem zu einer Geburt geholt und konnte daher keine *gegiń* werden; da sagte sie: „Könnte ich wenigstens bei einem Waldgeist assistieren". Die Waldgeister hatten Mitleid mit der armen Frau und liessen sie kommen und assistieren, sowie bei ihnen eine Niederkunft stattfand. — Die Syrjänen meinen auch heutzutage noch, dass die *gegiń* höher stehe als der Vater und mehr verehrt werden müsse als dieser. Dies sagt jede Syrjänin, manche aber sprechen sich sehr schroff über das Vaterrecht aus. Ich führe ein Beispiel hierzu an. Als ich im Sommer 1907 eine Fusstour durch die Dörfer an der Vyčegda unternahm, schloss ich mich einem Häuflein Weiber an, die von dem Dorfe Laborunm nach dem Dorfe Nęvik gingen. Im Gespräch mit ihnen versuchte ich auch einige Auskunft über ethnographische Dinge zu erhalten. Eine der Frauen erklärte mir: „Die Kinder müssen am meisten die Mutter ehren, dann die Patin und die *gegiń*, der Vater nimmt erst die vierte Stelle ein, und diese

[1] Diese Vorstellung ist überall an der Vyčegda verbreitet.

ist derart, dass es keine Sünde ist ihm die Faust unter die Nase zu halten. In der Tat, was ist denn ein Vater; erduldet er etwa irgendwelche Qualen, wird er etwa im Jenseits für sein Kind einstehen! Er setzt die Kinder zum Vergnügen in die Welt. Was ist das jetzt für eine Ordnung: der Vater wird zum Oberhaupt von allem; es gibt keine dümmeren Leute, als die, die Gesetze schreiben.“ Diese Frau bildet keine Ausnahme. Bis zum heutigen Tage dauert zwischen den Männern und Frauen ein hartnäckiger Kampf um das Recht an den Kindern fort. Die Frauen wollen das väterliche Recht nicht anerkennen, jenes Recht, zu dessen Einbürgerung die russische Macht und die russischen Gesetze in erheblichem Masse beigetragen haben. Diesen Kampf kann man auch beobachten, wenn man einen Blick in das häusliche Leben der Syrjänen, in die Sitzungen der Kommunalgerichte usw. wirft. Noch vor gar nicht langer Zeit wurde die Klage eines Vaters um seine Kinder nicht von dem Kommunalgericht angenommen, wenn die Mutter nicht ihre Einwilligung dazu gab. Ohne die Zustimmung der Mutter konnte der Vater seinen Sohn nicht abfinden; überhaupt kann man beim Studium des Gewohnheitsrechts viel Material finden, das von der vorzugsrechtlichen Rolle der Mutter zeugt. Ich erlaube mir noch eine Szene aus meinen Kindheitserinnerungen anzuführen. Ein alter Mann kam betrunken nachhause und begann seine Kinder auszuschelten. Die Mutter nahm ihre Kinder in Schutz und fiel über ihren Gatten her. Sie sagte, die Kinder seien ihre Kinder, und ihrem Vater könnten sie die Faust unter die Nase halten. Da fühlte sich der Alte beleidigt und fing an zu weinen wie ein Kind.

Manche Frauen wollen auch heute noch die *gegiń* höher verehrt wissen als die Mutter [1], obwohl sie hinzufügen: „Aber wer weiss es; so sagte man in alten Zeiten; ihr Büchermenschen müsst es besser wissen“. Um die Rolle der *gegiń* genau verstehen zu können, muss man notwendigerweise zusehen, welche Bedeutung jetzt die Syrjänen den Taufeltern *(vež ań, vež aj)* beilegen, denn die Taufmutter *(vež ań)* hat in vielen Fällen die *gegiń* aus ihrer Rolle verdrängt. Diese Verdrängung kann ohne Bruch mit der

[1] Dörfer Šoška, Viľgort, Podjeľsk, Usťkulom.

alten Weltanschauung der Syrjänen vor sich gegangen sein. Die Aufführung der *gegiń* spiegelte sich in der Gesundheit des Kindes wieder; ebenso die der *vež ań* in der Gesundheit des Kindes, das jene aus der Taufe gehoben hat. Die *gegiń* hatte im Jenseits Rechenschaft über die Gesundheit des Kindes abzulegen, jetzt trägt die *vež ań* die Verantwortung. Jede Frau, die ein gewisses Alter erreicht, muss *gegiń* werden, und jede Frau in einem bestimmten Alter muss ein Kind aus der Taufe heben, *vež ań* werden. Sonst muss sie in jener Welt bei einem jungen Hund zu Gevatter stehen.

Interessant ist die eigentümliche syrjänische Etikette, welche die Gevattern verpflichtet sind genau zu beobachten. Die Taufpaten verschiedenen Geschlechts dürfen nicht zu gleicher Zeit barfuss über die Diele gehen. Die Diele zeigt sich als schlechter Isolator, und die Taufpaten berühren sich, wenn sie barfuss darüber gehen, gewissermassen untereinander und stehen geschlechtlich in enger Verbindung miteinander [1]. Der Taufvater und die Taufmutter dürfen sich nicht gegenübersitzen; wenn sie es tun, können ihnen böse Gedanken kommen, und schliesslich können auch ohne böse Gedanken die Eigenschaften des einen von Auge zu Auge in gerader Linie auf den anderen übergehen; dies aber erinnert an den geschlechtlichen Verkehr. Die Übertretung aller dieser Vorschriften hat die Erkrankung des Kindes, das sie aus der Taufe gehoben haben, zur Folge. Heute sagen manche, wenn der Taufvater und die Taufmutter mit nackten Füssen über die Diele gehen, müssten sie in jener Welt, im jenseitigen Leben vor Hunger schreien [2]. Hier liegt offenbar Einfluss des Christentums vor, indem für bestimmte Vergehen die Strafe im Jenseits wartet. Aber diese Strafe wird jenen dafür auferlegt, dass ihr Fehltritt die Erkrankung des Kindes veranlasst hat. — Vor 20—30 Jahren hielten die Syrjänen die Verschwägerung durch die Taufeltern (*vež ań* und *vež aj*) noch höher. Dies bezeugen alle Syrjänen der ältesten Generation. Ein 84jähriger Mann aus dem Dorfe Ib, Stephan Petro-

[1] Überall an der Vyčegda und um Sysoľsk.

[2] Viľgort und Sịktidin Pon (ein Teil der Stadt Usťsysoľsk).

vič Kolegov, hat viel unter diesen strengen Vorschriften zu leiden gehabt. In seiner Jugend liebte er eine hübsche junge Syrjänin. Alles war bereit, und in Kürze sollte die Hochzeit stattfinden. Aber da zeigte es sich, dass der *vež aj* des Bräutigams und die *vež ań* der Braut verschwägert waren, wenn auch sehr entfernt. Dies störte ihr Glück. Der Alte hat seine Jugendfreundin bis heute nicht vergessen können. Er sagte zu uns: „Wir wollten uns heimlich trauen lassen, aber wir fürchteten, dass die Kinder Missgeburten werden könnten. Heute heiraten sich solche Verwandte wie wir, und sie bekommen Kinder — wie alle. Ich weiss nicht, wer recht hat; damals waren die Vorschriften streng. Das Alte lässt sich nicht zurückrufen.“ In wieweit sich hier christlicher Einfluss äussert, ist vorläufig sehr schwer festzustellen. Meines Wissens hat hier das Christentum noch keine tiefen Wurzeln geschlagen. In demselben Dorfe [1] nahm z. B. ein Syrjäne das Kreuz aus der Kapelle, beschimpfte es, spie darauf usw. Die Aufführung dieses Mannes verletzte das religiöse Gefühl der anderen Syrjänen nicht besonders. Piľ Vaś aus dem Dorf Usťkulom erzählte in vollständig nüchternem Zustand (er trinkt nie), wie er *jena-jen* [2] verhöhnt und *jen* ihm darauf Glück gesandt habe. Vor einigen Jahren schluckten Jäger das heilige Abendmahl nicht hinunter, sondern spieen es auf eine reine Leinwand aus; dann hängten sie diese im Walde an einen Baum und schossen mit der Flinte danach. Dergleichen Fälle liessen sich noch viele anführen.

Nicht weniger charakteristisch ist eine andere Tatsache, in der sich die Vorstellung der Syrjänen über den Einfluss der Aufführung des Taufvaters und der Taufmutter auf die Gesundheit des Kindes äussert, zu dem sie Gevatter gestanden haben. In einem Dorfe [3] liebten sich der Taufvater und die Taufmutter. Sie hatten einige Bildung genossen und sahen die strengen Vorschriften des syrjänischen Lebens unter dem Einfluss der Bildung oder der Leidenschaft mit liberalen Augen an. Der Zustand der Taufmutter

[1] L'ok grezd.

[2] *jen* — Gott, der Schöpfer des Weltalls.

[3] Dorf Čas.

kündete das Erscheinen eines neuen Wesens an. Es verbreitete sich aus diesem Anlass ein Gerede. Manche wollten nicht daran glauben. Die Syrjänen hielten eine solche Verbindung für widernatürlich. Es kam ein Kind zur Welt, und alle erwarteten mit Entsetzen, dass die unglücklichen Kleinen, die jene liberale Patin aus der Taufe gehoben hatte, krank werden würden.

Nach der Vorstellung der Syrjänen muss auch die Pockenimpferin einen strengen Lebenswandel führen, wenigstens während der Zeit, wo sie ihrem Gewerbe obliegt. Aus irgendeinem Grunde gingen bei einer Pockenimpferin die Pocken nicht an. Die Syrjänen schrieben dies der schlechten Aufführung der Impferin zu. Der alte Pockenimpfer Kanę Jakę sagte, dass er in der Zeit, wo er Pocken impfte, von seiner Frau getrennt geschlafen, aber, bevor er zum Impfen ausging, sich doch der Reinigungszeremonie unterzogen habe [1].

Die Aufführung der *gęgiń*, der *vež ań* und des *vež aj* beeinflusst, wie gesagt, die Gesundheit des Kindes. Und alle Personen, die sich als organisch mit einem bestimmten Kind verbunden betrachten, dürfen untereinander keinen geschlechtlichen Verkehr pflegen. Für verbunden werden gehalten die *gęgiń*, die *vež ań*, der *vež aj* und die Mutter des Kindes. Der *vež aj* (der einzige Mann unter allen diesen Personen) darf nicht nur nicht geschlechtlich mit Personen wie der *gęgiń*, der *vež ań* und der Mutter des Kindes verkehren, sondern er muss ihnen gegenüber auch eine ziemlich strenge Etikette beobachten. Der Vater des Kindes wurde früher anscheinend nicht als mit dem Kinde verbunden angesehen, und die Aufführung des Vaters des Kindes spiegelte sich nicht in der Gesundheit des Kindes wieder. Zwar durften die *gęgiń* und die *vež ań* nicht mit dem Vater des Kindes geschlechtlich verkehren, aber die Verwandtschaft der *vež ań* und des *vež aj* galt für näher (obwohl beide vor der Taufe einander vollständig fremd gewesen waren) als die Verwandtschaft der *vež ań* und des Vaters des Kindes. Die *gęgiń*, der *vež aj*, die *vež ań* und die Mutter des

[1] Dies erzählten die Tochter des Kanę Jakę und andere Frauen nach den Worten des Kanę Jakę.

Kindes dürfen sich nicht nur nie zanken und schimpfen, sondern auch einander kein unangenehmes widersprechendes Wort sagen — sonst wird ihr Kind krank. Soviel mir bekannt, findet diese strenge Vorschrift keine Anwendung auf den *vež aj* und den Vater des Kindes, obwohl ich es nicht mit voller Bestimmtheit behaupten kann. In bezug auf diese Frage habe ich ziemlich widersprechende Auskünfte erhalten. Man müsste dieselben analysieren und eine geographische Einteilung treffen; um aber richtige Schlüsse ziehen zu können, müsste das Rayon der Untersuchung erweitert werden. Spuren der *kuvada*[1] begegnen uns nur in Nošul und Letko, wo wahrscheinlich russischer Einfluss im Spiel ist. Hier wird dem Vater des Kindes Brot mit Senf und Salz gegeben. Dies muss er essen. Der *vež aj* und die *vež ań* durfen kein ausschweifendes Leben führen, d. h. nicht mit mehreren Frauen oder Männern zusammenleben — sonst wird das Kind, das sie aus der Taufe gehoben haben, krank. Die Liederlichkeit des Vaters des Kindes hat keinen Einfluss auf die Gesundheit des Kindes, wenn dieses nicht unmittelbar mit dem *pež* des Vaters in Berührung kommt; aber auch das *pež* einer vollständig fremden Person ist bei direkter Berührung schädlich für das Kind. Zwar dürfen die Eltern nicht geschlechtlich miteinander verkehren, wenn ihr Kind krank darniederligt. Aber diese Vorschrift dehnt sich auf alle Mitglieder der Familie aus, nicht nur auf die Eltern, ja sogar auch auf Fremde, die unter einem Dach mit dem kranken Kind wohnen.

Bei allen Hochzeitszeremonien tritt bei den Syrjänen der Vater in den Hintergrund. Die Braut wird nicht den Eltern, sondern der *vež ań* oder dem *vež aj* abgekauft *(veštini)*[2], nur in manchen Dörfern in der Nähe der Stadt wird die Braut von deren Mutter und von der *vež ań*, aber nicht von dem Vater gekauft. Das Lösegeld für die Braut wird wiederum nicht vom Vater des Bräutigams, son-

[1] Die Simulation der Niederkunft des Vaters des Kindes wird *kuvada* genannt. Die Bedeutung der *kuvada* wird von verschiedenen Autoren verschieden erklärt.

[2] Man verwechsle nicht die beiden syrjänischen Termini *veštini* 'loskaufen' und *ńebni* 'kaufen'. Hier hat der Ausdruck *veštini* die Bedeutung 'eine Zahlung für die Pflege, für Dienste leisten'.

dern vom *već aj* oder dem Bräutigam selbst bezahlt[1]. Noch heute meinen die Syrjänen, dass der Segen des *već aj* und der *već ań* mehr gilt als der Segen der Eltern *(bur śiem)*. Es sind der *već aj* und die *već ań* meistens Bruder und Schwester der Mutter des Kindes, und es wäre möglich — doch will ich es nicht behaupten –, dass der Kauf der Braut nur eine Reminiszenz an eine bestimmte Form der syrjänischen Familie, des Matriarchats, ist, unter dem die Kinder bei der Mutter blieben und der Vater keinerlei Recht auf sie hatte, sondern die Mutter nur besuchte. Solche Ehen, — wie sie die Syrjänen nennen — „auf Übereinkunft“ *(lęśalęni)*, kommen noch heute an der Pečora vor.

Die Aufführung der Impfer und Impferinnen hat zwar einen gewissen Einfluss auf die Gesundheit des Kindes, das sie geimpft haben, aber sonst stehen diese Leute mit dem Kind in keiner Verbindung. Die meisten Krankheiten denken sich die Syrjänen als eine hässliche schmutzige Frau *(lok peź niv)*, die Pocken aber halten sie für ein sauberes Mädchen. Die Pocken lieben das *peź* nicht, sie folgen dem unreinen Impfer nicht und gehen bei dem Kinde nicht an.

Das *peź* von Leuten, die geschlechtlich miteinander verkehren, überträgt sich bei Berührung auf Kinder. Wie soll man diese Vorstellung mit der gewöhnlichen Erscheinung vereinigen, dass eine junge Mutter, die mit ihrem Manne geschlechtlich verkehrt, tagtäglich mit ihren Kindern in Berührung kommt? Ich habe zufällig einmal folgende Szene beobachtet: Eine junge Frau, die in der Hoffnung war, säugte ein Kind. Da erscheint die Grossmutter des Kindes in der Stube, wirft sich auf die junge Frau, entreisst ihr das Kind und spricht: „Du bist selbst schwanger *(uręstan)* und nährst es immer noch!“ Die Grossmutter betrachtete das Kind aufmerksam, ob es noch gesund war. Die alten Weiber werfen den jungen oft übermässige Leidenschaftlichkeit beim geschlechtlichen Verkehr vor. „Es vergeht kein Jahr, da wird ihnen

[1] Eine ausführliche Schilderung der syrjänischen Hochzeitsgebräuche in ihrer Verschiedenartigkeit und ihrer Bedingtheit durch russischen Einfluss überhaupt wird nach geographischer Einteilung besonders geliefert werden.

schon das zweite Kind geboren. Darum kränkeln *(uręsmęnį)* jetzt die Kinder." Natürlich bedarf es schwerwiegenderer Belege dafür, dass die Frauen in früheren Zeiten, wenigstens während sie säugten, geschlechtlich enthaltsamer gewesen sind, als die Worte alter Weiber.

Heute ist bei dem heranwachsenden Geschlecht unter den Syrjänen eine gewisse Isolierung der Geschlechter zu bemerken, die auch den Reisenden und Ethnographen aufgefallen ist [1].

Die syrjänischen Eltern sind anscheinend nicht so zärtlich gegen ihre Kinder wie die Grossmütter, die Grossväter und die Onkel.

Da das oben angeführte Material dafür spricht, dass die Personen, denen die Pflege der Kinder obliegt, einen strengen Lebenswandel führen müssen und unter keinen Umständen geschlechtlich miteinander verkehren dürfen, so muss man sich fragen, ob diese Vorstellungen nicht bei manchen Völkern in gewissen Gegenden bis zu einem gewissen Grade die Entwicklung exogamischer Ehen beeinflussen.

Bei dem geschlechtlichen Verkehr verlieren die Männer ihre Kraft, die Frauen dagegen anscheinend nicht. Wie erklärt sich dies? Möglicherweise glauben die Syrjänen, dass die Männer bei der Berührung mit Frauen ihre Kraft auf diese übertragen. Dafür spricht die Tatsache, dass der Mann sich nicht getraut die Spindel aufzuheben und sie einer Frau zu reichen; indessen wünschen dies die Frauen, um Nutzen für sich daraus zu ziehen. Irgendetwas auf einzelne Tatsachen zu gründen ist jedoch nicht wissenschaftlich. Aber es gibt noch anderes Material, welches unsere Vermutung gewissermassen bestätigt. Wenn ein Mann auf der Jagd seine Fähigkeiten, die Sicherheit im Schiessen usw., verloren hat und überhaupt wenn ihn Missgeschick verfolgt, dann muss er sich nachhause begeben, sich mit irgendeiner Frau geschlechtlich vermischen und so die für ihn unerwünschten Eigenschaften auf sie übertragen; dann muss er sich in der Badestube waschen und reine Wäsche anziehen, woraufer wieder ein „echter" tüchtiger Jäger

---

[1] Maksimov, Годъ на сѣверѣ.

wird. Mit dieser Vorstellung bin ich zuerst in dem Dorfe Śed Jakov (zu Vil'gort gehörig) bekannt geworden, wo sie mir in entstellter Form mitgeteilt wurde: der Jäger muss sich nachhause begeben, sich in der Badestube waschen, reine Wäsche anziehen und dann mit irgendeiner Frau schlafen; danach kann er als gesunder Mensch wieder auf die Jagd ausziehen. Ich vermag dem keinen Glauben zu schenken, denn es widerspricht den Grundprinzipien des syrjänischen Volksglaubens und allen Regeln ihrer Jagd. Ich habe in Erfahrung zu bringen versucht, woher meine Nachbarn jene Angaben bezogen haben; sie beschäftigen sich selbst seit lange nicht mehr mit der Jagd und haben vieles von dem Volksglauben vergessen. Es gelang mir den Weg, auf dem ihnen die Sache zugekommen war, und den Mann, der sie ihnen erzählt hatte, ausfindig zu machen. Es zeigte sich, dass meine Nachbarn alles wirr wiedergegeben hatten. Jene Vorstellung ist ein eigentümliches Verfahren zur Heilung der Jäger, das noch weit und breit an der Vyčegda geübt wird. Worin aber besteht die Idee dieses eigentümlichen Heilverfahrens? Der Jäger büsst unter dem Einfluss der weiblichen Liebkosungen und des geschlechtlichen Verkehrs die Qualitäten eines guten Jägers ein. Und oft schreibt er all sein Missgeschick dem Einfluss der weiblichen Umarmungen zu. In solchen Fällen eilt er zu einer Frau und verkehrt wieder geschlechtlich mit ihr, da er die für ihn unerwünschten Eigenschaften auf sie übertragen möchte. Dies spricht schon, wie mir scheint, dafür, dass beim geschlechtlichen Verkehr die Eigenschaften der Männer auf die Frauen übergehen und umgekehrt. Und dies wird noch wahrscheinlicher, wenn man jenes eigentümliche Heilverfahren für Jäger mit einigen anderen Erscheinungen aus dem Gebiet des syrjänischen Volksglaubens vergleicht. Die Syrjänen glauben, dass man sich die Krankheit *pež* auch von stehendem Wasser zuziehen kann. Nach ihrer Vorstellung sind manche stehende Gewässer mit dem *pež* infiziert. Um von dem *pež* eines stehenden Gewässers angesteckt zu werden, genügt es sich in dem Wasser zu baden oder auch sich damit zu waschen. In dem gegebenen Fall hilft keine Heilkur ausser der einen, dass man die Eigenschaften des *pež* in dieses selbe Wasser überträgt, weshalb es nötig ist, dass man sich

in diesem Wasser badet oder einfach sich damit wäscht. So kann das *pež* aus dem stehenden Gewässer in den Menschen übergehen und umgekehrt.

Man muss sich nun fragen, ob bei dem geschlechtlichen Verkehr die Kraft des Mannes auf die Frau übergeht. Offenbar nicht. Wenn es der Fall wäre, dann erwürbe die Frau nach dem ersten Coitus die bestimmte Kraft, die der Mann verloren hat. Diese aber erwirbt sie nach der Vorstellung der Syrjänen nicht. Die Kraft und das *pež* lassen sich nicht identifizieren. Die Kraft ist eine natürliche Eigenschaft des Menschen, das *pež* etwas Fremdes, in dem stehenden Wasser Aufgelöstes, in der Luft Verbreitetes, manchen Menschen, Tieren usw. Innewohnendes. Der Mensch, der sich in stehendem Wasser badet und sich mit dem *pež* infiziert, gibt seine Eigenschaften nicht dem Wasser und empfängt selber nicht die Eigenschaften des Wassers, sondern er wird nur mit etwas Fremdem, in dem Wasser Aufgelöstem, mit dem *pež* infiziert. Die Syrjänen (und nicht sie allein) glauben sich denn auch oft vor Krankheiten zu schützen, wenn sie dieselben auf einen Anderen zu übertragen versuchen; zu diesem Zweck legen sie ein Tuch, ein Hemd oder einen anderen Gegenstand auf die kranke Stelle und werfen ihn dann auf die Strasse, wobei sie hoffen, dass ihn jemand mitnimmt. Wer ihn aufhebt, wird nach der Vorstellung der Syrjänen krank. Das *pež* geht auf ihn über; aber auch hier bewahrt sich der Kranke nur vor dem *pež*, nimmt aber nicht die Eigenschaften des anderen Menschen an, der den Gegenstand aufgehoben hat. Ich erlaube mir noch eine Reihe ähnlicher Beispiele anzuführen. Die Syrjänen werfen einen Birkenbesen hin, mit dem sie den Kranken im Dampfbad gepeitscht haben, in der Hoffnung, dass jemand darüber hinschreitet und das *pež* von dem Kranken auf den unvorsichtigen Menschen übergeht. Gewisse Krankheiten versuchen sie auch auf Tiere zu übertragen. Die Flechte, *iz kors* (Psoriasis vulgaris), heilen sie folgendermassen: die kranke Stelle wird mit heissem Brot umgeben und das Brot einem Schaf gereicht. Für radikaler wird es gehalten Haare von einem Hammel *(nigəna bal')* zu nehmen, der noch kein Jahr alt und noch nicht mit Schafen zusammen gewesen ist, und mit diesen Haaren die kranke Stelle zu umwickeln;

dann gibt man diese Haare nebst dem Brote jenem selben Hammel zu fressen. Das Gerstenkorn im Auge, auf syrjänisch *pon kol'k* 'Hundeei', erfordert folgende Behandlung. Es wird mit heissem Brot umgeben und dieses Brot einem Hunde zu essen gereicht. Die Krankheit geht im ersten Fall auf den Hammel und im zweiten auf den Hund über. Das eigentümliche Bestreben der Syrjänen Krankheiten auf andre zu übertragen hat dazu geführt, dass manche Leute an einem übertriebenen Misstrauen leiden. Beim Baden in der Badestube fürchten sich diese entsetzlich davor einen andern Menschen zu berühren; wenn sie Einer zufällig anstösst, übergiessen sie sich sofort mit kaltem Wasser. Manche fürchten sich mit fremden Leuten zu essen; sie blasen auf das Brot und auf das Essen und versuchen so das *pež* zu vertreiben und sich davor zu schützen. Noch heute blasen die meisten Syrjänen beim Biertrinken auf das Bier. Andere fürchten sich mit blossen Händen einen Türgriff anzufassen usw. Eine alte Frau[1] bat einige Leute, die sie für krank hielt, sich nicht von ihr zu verabschieden, wenn sie stürbe. (Beim Abschiednehmen küssen die Syrjänen die Verstorbenen). Sie fürchtete noch als Leiche angesteckt und von dem *pež* auch im Jenseits verfolgt zu werden.

Die Syrjänen versuchen nicht immer das *pež* auf einen andern Menschen zu übertragen. Kranke, die an *uręsmę*, dessen Ursache das *pež* ist, leiden, heilen sie auf recht originelle Weise. Sie fordern dazu einen reinen (*sęstęm*) Menschen auf, der den Kranken in der Badestube badet. Für *sęstęm* gelten Kinder, die noch nichts vom geschlechtlichen Verkehr wissen, alte Männer, die demselben entsagt haben, und schliesslich Leute, die von weither, hinter vielen Flüssen, Bächen und Bäumen hergekommen sind. Flüsse und Bäume reinigen den Menschen und sogar Gegenstände vom *pež*[2]. Die Syrjänen bitten oft die Kinder einen Kranken in der Badestube, wenn auch nur ein paarmaal, mit dem Birkenbesen zu schlagen, damit das *sęstęm* des Kindes das *pež* vertreibe. Alte Männer kurieren in

[1] Sie war aus dem Dorfe Vil'gort

[2] Этнографическое Обозрѣніе LXXIII. V. NALIMOV „Загробный міръ по вѣрованіямъ зырянъ".

der Badestube auf dieselbe Weise vom *uręsmę*, wie sie unreine Jäger vom *pež* reinigen.

Das *pež* kann auch eine bestimmte Gestalt annehmen. Die Gelbsucht ist nach der Vorstellung der Syrjänen nichts als *ľok pež nįv*, ein 'böses unreines Mädchen'. Als leidenschaftliches und geiles Weib besucht sie oft hübsche Burschen, wonach diese krank werden. Sich von der Gelbsucht heilen ist nach syrjänischem Volksglauben soviel wie dieses Weib wegjagen. Ich litt in meiner Kindheit selbst an dieser Krankheit. Im weiblichen Familienrat wurde beschlossen einen Arzt, ein altes Weib, zu holen, das nach den Worten meiner Tanten seit 20 Jahren keinen Verkehr mehr mit Männern gehabt hatte und jenseits eines Baches wohnte. Diese badete mich in der Badestube und sprach dabei: *„ľok pež nįv vermanę sulavnį mem panįd, sęstęm mortkęd votsa“*, 'böses, hässliches, unreines Weib, kannst du dich mir reinem Menschen widersetzen?' In dieser Heilung beobachten wir abermals einen Kampf zwischen *pež* und *sęstęm*.

Bei der Analyse des Materials über den syrjänischen Volksglauben lässt sich nicht die Erscheinung konstatieren, dass der Syrjäne die Eigenschaften eines anderen (besseren) Menschen anzunehmen versuchte oder sich fürchtete seine Eigenschaften einem anderen (schlechteren) Menschen zu überlassen. Bei einem oberflächlichen Blick auf einiges Material hätte man vielleicht einen solchen fehlerhaften Schluss ziehen können. Die syrjänischen Frauen fürchten, der Hund könne seine Trägheit auf sie übertragen. Wenn sich ein Hund reckt *(nęšmaśnį)*, dann tritt die Syrjänin mit dem Fuss nach ihm und sagt: „Weg mit dir, ich brauche deine Faulheit nicht, ich habe schon an meiner zuviel“. Aber die Syrjäninnen denken auf ihre Weise vom Hunde [1]; ich habe nicht bemerken können, dass die Männer befürchteten von der Faulheit des Hundes angesteckt zu werden. Schliesslich ist die Faulheit *(dįš)* nach syrjänischer Auffassung eine Krankheit, keine dem Organismus dieses oder jenes Individuums eigentümliche Eigenschaft. Die Syrjänen sagen, wenn ein Mensch

---

[1] Siehe Этнографическое Обозрѣніе LXXIII, V. P. NALIMOV „Загробный міръ по вѣрованіямъ зырянъ.

ńęšmašę[1], sich reckt, dann stiehlt ihm *omoľ* (der Bruder *jen*'s, des Schöpfers des Weltalls) die Kraft. Die Kraft ist ja eine Eigenschaft des Organismus. Aber auch diese Tatsachen sprechen wenig dafür, dass sich der Syrjäne in ferner Vergangenheit gefürchtet hätte seine Eigenschaften einem andern Wesen hinzugeben. *omoľ* hat erst in der letzten Zeit unter dem Einfluss des Christentums solche negativen Züge angenommen[1].

Die Syrjänen haben ein recht eigentümliches Verfahren untauglich gewordene Hunde zu heilen. Wenn ein Hund kastriert wird, raten die Rossärzte eine Hundehode zu trocknen, und diese dient dann als gute Arznei für denselben Hund. Wenn der Hund untauglich wird *(tšikęma)*, dann gibt man ihm die eigene Hode zu fressen; daraufhin gewinnt er seine früheren Eigenschaften wieder. auf diese Weise wird der *tšikędęm* von der Untauglichkeit geheilt. Wird dieselbe Hode aber einem andern untauglich gewordenen Hunde gegeben, so kann dieser nicht wiederhergestellt werden. Also können die Eigenschaften eines Hundes nicht auf einen andern übertragen werden. Die Krankheit *tšikędęm* aber geht von einem Hund auf einen anderen über. Wenn der untauglich gewordene Hund *(tšikędęm pon)* einen gesunden Hund beisst, wird der gesunde krank, der untaugliche aber erholt sich nach der Vorstellung der Syrjänen wieder. Beisst aber ein gesunder Hund einen kranken, so genest der kranke nicht. Die Gesundheit ist eine Eigenschaft des Organismus und kann nicht übertragen werden.

Die Syrjänen wollen, dass die Kühe im Sommer zusammen weiden. Hierdurch wird in beträchtlichem Masse die Mühe erleichtert, die das Zusammensuchen der Kühe verursacht[2]. Dies aber will der Syrjäne durch ein sehr originelles Mittel erreichen: von einer Kuh wird ein Büschel Haare (am besten von der Brust in der Nähe des Herzens) genommen und dasselbe mit Brot den übrigen Kühen zu fressen gegeben. Wenn der Syrjäne einen Hund *śmilitnį* will, damit er ihm folgt, dann speit er auf ein Stück Brot

---

[1] Siehe Этнографическое Обозрѣніе LVII, V. P. NALIMOV „Нѣкоторыя черты языческаго міросозерцанія зырянъ".

[2] Die Syrjänen haben keine Hirten.

und gibt es dem Hunde zu fressen. In dem ersten Fall fressen die Kühe, in dem zweiten der Hund einen Teil eines fremden Organismus. Aber hier nehmen sie ebenso wenig die Eigenschaften des fremden Organismus an. Das Stückchen von dem letzteren lebt in den Kühen und in dem Hunde als etwas Selbständiges weiter. Es sehnt sich nach dem ganzen Organismus (von dem es selbst einen Teil bildet), und diese Sehnsucht ist so gross, dass der Organismus der Kuh bezw. des Hundes sich diesem Stückchen nicht widersetzen kann. Die Kühe laufen hinter der einen Kuh her, dessen Haare sie gefressen haben; der Hund läuft dem Menschen nach, dessen Speichel er verschluckt hat. Aber auch hier haben die Kühe und der Hund nicht die Eigenschaften des fremden Organismus angenommen.

Ich habe unter den Syrjänen nur an einem Ort die Vorstellung konstatieren können, dass man, nachdem man einen bestimmten Teil des Organismus irgendeines Tieres verzehrt hat, dessen Eigenschaften erwirbt. In dem Dorfe Šoška wird Neuvermählten eine Hammelhode zu essen gegeben. Dadurch will man erreichen, dass die Jungverheirateten so geil werden wie der Hammel. Die Hammelhode dient auch als Heilmittel bei geschlechtlichem Unvermögen (Impotentia). Aber die Syrjänen von Šoška haben die Hochzeitsgebräuche (wie vieles Andere) von den Russen übernommen, und mit den Hochzeitsgebräuchen ging auch die Anwendung der Hammelhode zu ihnen über.

Aus dem gesamten oben mitgeteilten Material kann man vielleicht folgende Schlüsse ziehen:

Die Männer übertragen ihre Kraft beim geschlechtlichen Verkehr nicht auf die Frau, sondern infizieren sich nur mit dem *pež*, von dem auch die Frauen selbst angesteckt werden, und überhaupt können nach der Vorstellung der Syrjänen die Eigenschaften eines Organismus nicht auf einen anderen übertragen werden. Allerdings ist diese Schlussfolgerung auf Grund des vorgebrachten Materials etwas kühn.

Vasilij Nalimov.

Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista vuonna 1907.

Auszüge aus den sitzungsberichten der Finnisch-ugrischen Gesellschaft im j. 1907.

Matkakertomus vogulimailta.

V.

Niinkuin kerroin edellisessä matkakertomuksessani asetuin syksyllä v. 1905 kotimaasta palattuani Berezovin piirikunnassa elävän pohjoisimman voguliheimon keskuuteen Sartynjan kirkonkylään. Tämä paikka tuli nyt seuraavaan kevääseen asti pääkortteerikseni.

Ensi työkseni hankin kielimestarin, jonka avulla ryhdyin keräämään Sosvan vogulimurteen sanastoa. Kaikki näytti alussa käyvän toiveitten mukaisesti. Kielimestarini osottautui kelvolliseksi toimeensa ja työ edistyi säännöllisesti. Mutta sitten kaatoi paikkakunnalla jo toista vuotta liikkunut lavantauti vuoteen omaksi kielimestarini perheen, ja varovaisuuden vuoksi minun oli keskeytettävä työ hänen kanssaan. Kun lähes kuuden viikon kuluttua jälleen ryhdyin jatkamaan, alkoi ukko juonitella tehden lopuksi täyden tenän. Ei auttanut muu kuin hankkia uusi kielimestari. Tämän sain ala-Sosvalta Rjezimovan kylästä ja hänen kanssaan työskentelin sitten muutamilla keskeytyksillä aina seuraavan kesäkuun alkuun asti.

Sosvan vogulit, joihin läheisesti liittyvät sekä kielellisesti että alueellisesti ylä-Loźvan vogulit, edustavat heimonsa alkuperäisintä

enimmän venäläiseltä vaikutukselta säilynyttä kantaa. Kuten puku, asunto ja elintavat, samoin heidän koko ajatus- ja katsantokantansa on vahvaa kansallista leimaa. Omaperäisestä kansanrunoudesta he ovat eteläisiä veljiään rikkaampia; heidän muinaista ugrilaista luonnonuskoaan ei vielä epäilys ole pahoin järkyttänyt. Erilaatuista kansanrunoutta, nk. satuja, runoja, lauluja, rukouksia minulla siis oli tilaisuus sanakirjatyön lomassa kerätä melkoinen määrä. Osaksi niihin liittyviä, osaksi muita sävelmiä keräsin fonografiini 113 numeroa. Niinikään sain vogulien mytologiasta paljon uusia tietoja, erityisesti heidän uhrimenoistaan ja karhunkunnioituksestaan. Sartynjassa asuessani minulle sattui kahdesti tilaisuus ottaa osaa karhunpeijaisiin. Toiset olivat Sartynjan naapurikylässä, Bedkašissa 12—17 p. jouluk., toiset taas 200 virstaa alaspäin Sartynjasta, Šaitanskajan kylässä joulukuun loppu- ja tammikuun alkupäivinä (matkalla viivyin jouluk. 28—tammik. 4 p.).

Karhunpeijaiset, joita Sosvalla vielä melkein säännöllisesti vietetään karhuntapon jälkeen ja kestävät vähintään 4—5 päivää, joissakuissa tapauksissa toista viikkoa, ovat vogulin kansallisin juhla. Niissä kuvastuu voi sanoa vogulien koko elämänkäsitys, niihin on keskittyneenä kokonaisen kansan henkinen tietämys, sen uskonoppi ja sen taide. Kunkinpäiväinen ohjelma aljetaan laulamalla määrätty luku vanhoja n. s. karhulauluja, joissa kuvaillaan karhun syntyä, sen seikkailuja metsämiehen kanssa ja sen kuolemantakaista elämää. Senjälkeen esitetään monenmoisia tansseja, joita kanteleella säestetään; näytellään epälukuinen määrä vogulilaisen draaman tuotteita, joihin monesti liittyy soittoa ja tanssia. Kuten karhulaulut, niin tanssi- ja näytelmäesityksetkin ovat usein mytologista sisällystä — niinpä loihditaan laulun mahdilla peijaistupaan vogulien tärkeimmät jumaluusolennot karhun kunniaksi ja pelokkaan katselusväen hartaudeksi. Peijaisiin kuuluu vielä joukko uhreja ja muita menoja. Koko monimutkainen ohjelma todistaa näiden juhlain mitä suurinta vanhuutta; niihin tutustuminen on vogulien tutkijalle mitä tärkeintä; yksinpä vogulien uskonnollisista käsityksistä on karhunpeijaisia tuntematta mahdoton luoda itselleen tyydyttävää kuvaa.

Tammikuun kuluessa kunakin vuonna kutsutaan Sosvan vogu-

lit määrättyihin paikkoihin kunnankokouksia pitämään. Näihin tilaisuuksiin matkustavat kunnanvanhimmat apulaisineen ja tulkkeineen, kunnankirjuri, jauhomakasiinin hoitaja, stanovoi, urjädnikit, joskuspa itse ispravnikkakin, lisäksi välskäri, pappi, lukkari ja kymmenkunta Berezovin ja Sartynjan kauppiasta pitkänä karavaanina kiertäen koko Sosvan alueen. Kunnanmiehet toimittavat kruunun- ja kunnanverojen kantoa, perivät jauhomakasiinin saatavia, käsittelevät kunnanoikeuden alaan kuuluvia riita- y. m. juttuja, pappi, lukkari ja välskäri toimittavat omia manipulatsionejansa, kauppiaat taas huolehtivat rihkaman ja tietysti viinan myynnistä sekä tarjoavat luottoa rahapulassa oleville voguleille joko toiveissa olevaa pyyntisaalista tai seuraavana kesänä suoritettavaa ruumiillista työtä vastaan. En tahtonut päästää tilaisuutta tutustumatta tähän „venäläis- l. veroaikaan“, jolla Sosvan vogulien yksitoikkoisessa elämässä on niin suuri merkitys, ja liityin siis kunnan-, kruunun-, kirkon- ja kaupanmiesten karavaaniin. Tarkotukseni oli, paitsi yleensä käydä näkemässä koko Sosvan voguliväestöä, erityisesti hankkia tarkat tiedot vogulien lukumäärästä sekä kerätä kansatieteellisiä esineitä.

Tammik. 11 p. lähdimme Sartynjasta. Matkamme, joka suoritettiin porokyydillä, kulki Sosvan latvoille Njaksimvoľin kirkonkylään, jossa ensimäinen veronkantokokous pidettiin. Sitten — useissa tien varrella olevissa kylissä kokouksia pitäen — Sosvan sivujoen, Ljäpinin latvoilla olevaan Štšekurjan kirkonkylään. Täältä palasimme Sartynjaan, jonne saavuimme 23 p. Viikon päästä lähdimme uudestaan liikkeelle kulkien nyt Igrjumin kautta Obille Šarkalan kirkonkylään ja sieltä Tšemašin kirkonkylän kautta Berezoviin. Obilla sain tavata paitsi vogulilaista, myös ostjakkilaista väestöä, joka muuten voguleista eroaa vain kielellisesti. Berezovissa viivyttyäni lähes viikon päivät palasin Šaitanskajan ja Ljulikarin kautta Sartynjaan, jonne saavuin helmik. 7 p. Matkalla olin ollut n. kolme viikkoa ja jättänyt jälkeä n. 1,465 virstaa.

Mitä tulee väkilukutietojen keräämiseen, niin se Sosvalla ja Ljäpinilla onnistui täysin tyydyttävästi. Sitävastoin Obilla vaikeudet olivat suuremmat kuin olin osannut arvata. Obin alue on se „Amerikka“, jonne vogulien siirtolaisuus Sosvalta ja Ljäpinilta suun-

tautuu. Jo varsin vanhoista ajoista alkaen on vogulilaista ja ostjakkilaista asutusta täällä ollut rinnatusten, osittain eri, osittain samoissa kylissä, mutta virallisista lähteistä ei ole suurta apua näiden eri heimojen asuinpaikka- ja väkilukusuhteiden selvittämiseen. Puhumattakaan siitä että voguleja ja ostjakkeja yhteisesti nimitetään vain ostjakeiksi, luetaan suuri osa Obin voguleja yhä niihin Sosvan ja Ljäpinin kyliin, mistä he tai jopa ylimuistoisina aikoina heidän esi-isänsä ovat siirtyneet. Vaikeuksia enentää se seikka että toiseen ja toiseen suuntaan tapahtunut kielellinen sulautuminen on muuttanut alkuperäisiä kansallisuussuhteita. Niinikään ei ole helppo hankkia tietoja voguleista, joita asuu venäläisissä kylissä joko satunnaisesti palkkalaisina tai vakinaisesti; heitä ei tapaa edes veronkantokokouksissa, milloin heidän puolestaan verot suorittaa heidän isäntänsä tai luotonantajansa. Tiedot oli siis itse kerättävä, mutta vielä eräs seikka vaikeutti työtä: Berezovissa veronkantokokousta kestää n. kolme viikkoa, ja koko aika olisi pitänyt istua kokoushuoneessa aamusta iltaan odottamassa veronmaksajaa jostakin ehkä vielä luetteloistani poisjääneestä kylästä. Viisi päivää istuttuani uskoin kokoamieni tietojen täydentämisen kruunun jauhomakasiinin hoitajalle, joka sekä kielitaitonsa että myös toimensa vuoksi oli mielestäni kuin luotu tähän työhön. Mutta huolimatta vakaisista valoistaan mies toimitti hänelle antamani tehtävän sillä tavoin, ettei ainokaista numeroa paperille pannut, eipä edes viitsinyt minulle ilmoittaa laiminlyönnistään. Mielikarvaudella tunnustan, että pahamainen aukko täten jäi väkilukutietoihini, joiden keräämiseen muilla seuduin olin niin suurta huolta pannut.

Antellin kokoelmia varten keräsin kansatieteellisiä esineitä Sosvalta yli puolenkolmattasadan numeron. Suurin osa näistä on erilaisia nahasta tai kankaasta valmistettuja puku- ja kotitarveesineitä. Erityisesti mainittakoon miesten ja naisten poronnahkainen kesäpuku, miesten talvinen, kevyt, komeasti koristettu pargaturkki, poronnahkainen kesä- ja talvilakki, omituinen nelikulmaisesta kangaskaistasta tehty metsämiehen viitta, *luzan*. Kuosikoristeisista nahkateoksista mainitsen ompelutarvepussit sekä isonkokoiset „samojedinlaukut“. Ennen huomaamatta jäänyt seikka on, että Sosvalla ja etenkin Obilla leikkauskoristeisia esineitä suuressa mää-

rin valmistetaan myös erivärisistä kankaista. Muodoltaan näissä käytetyt koristeet ovat aivan samoja kuin nahka- ja tuohiteoksissa. Tällaisia esineitä ovat pitkät, kapeat, lastulla, poronkarvoilla tai höyhenillä täytetyt tyynyt ja samaan malliin leikatut poron selkävyöt, joita yhteensä on kokoelmassani 38 kpl., „samojedinlaukun“ tapaan tehdyt kangaslaukut, tuluspussit, neulatilkut ja aika sievät rukkaset. Helmikirjaisista pukuesineistä mainitsen kaulukset, hiansuut, rintakoristeet, tohvelit ja kovasintupet. Tuohiteoksia on parikymmentä numeroa, paitsi pientä määrää tuohilevyille kirjattuja kuosinäytteitä. Poronsarviteoksia on alku toistakymmentä, leikkikapineita kymmenkunta. Karhunpeijaisiin kuuluvia esineitä, vogulilaisen näytelmätaiteilijan näyttämölaitteita y. m. noin 30. Muutamia mytologisia esineitä, nk. „Maailmaa katsovan miehen satula“, jolle tämän vogulien suuresti kunnioittaman haltian arvellaan istuvan uhria vastaanottaessaan, jumalanukeksi puettu kuivattu hauenpoikanen, lyijystä valettu sammakonkuva, uhriviitta ja ennustusmiekka. Arkeologiaa edustaa 14 kiviasetta. Paitsi näitä keräsin Hämeen museota varten yli 70 numeroa käsittävän kokoelman vogulilaisia puku-, talous-, pyynti- y. m. esineitä, yleensä alkuperäisempää metsästäjä- ja kalastajakansan kultuuria valaisevaa.

Sartynjassa jatkoin työtäni kesäk. 6 p:ään asti, jolloin lähdin paluumatkalle. Berezoviin matkustin veneellä ja täältä laivassa Tobolskiin, jonne saavuin s. k. 20 p.

Minulla oli nyt tutkittuna kaikki vogulin murteet. Kuitenkin päätin ennen kotimaahan paluutani pistäytyä muutamaksi aikaa Turinskin piirikuntaan tarkistaakseni alkumatkalla vv. 1901—2 keräämiäni kielellisiä aineksia. Tobolskissa viivyttyäni viisi päivää lähdin siis matkaan Pelymka joelle ja saavuin heinäk. 5 p. Verh-Pelymskiin. Saatuani kielimestarin ryhdyin tehtävääni ja kävin, osittain kursoorisesti läpi koko sanastoni. Sen lisäksi korjasin kahdelta vielä elossa olevalta runonlaulajalta kansanrunoutta sievän kokoelman, voinpa sanoa, kaikki heidän vanhat runonsa. Fonografiini pelastin parikymmentä pelymkalaista sävelmää, joista ainakin enimmät olisivat laulajainsa mukana vaipuneet hautaan.

Syyskuun puolivälissä siirryin parisataa virstaa etelämpänä olevaan Pelymin kirkonkylään. Tänne hankin Vagilskin murre-

alueelta kielimestarin, jonka kanssa tarkistin vagilskilaiset kokoelmani. Vielä olin puuhassa kutsua työhöni entistä alaloźvalaista kielimestariani, mutta kelirikon vaiko kunnanmiesten huolettomuuden vuoksi häntä ei määräaikaan kuulunut.

Vogulinkielenopintoni oli nyt suoritettuna ja vähitellen talvitiekin siksi kunnossa että marrask. 11 p. saatoin lähteä työpaikastani, Pelymistä. Suorin ja mukavin tie Tobolskiin kulkee Tavda jokea myöten. Päätin kuitenkin kiertää Kondan kautta, kulkea halki sikäläisten vogulien ja ostjakkien alueen kartutellakseni kansatieteellisiä kokoelmiani. Matkani kulki aluksi asumattoman metsätaipaleen poikki Jevraan ja Satygiin, josta ajoin eräässä pohjoisempana olevassa Utšinan kylässä. Sitte kuljin ilman isompia pysäyksiä Leušin ja Nahratšin kirkonkyläin sekä Puštoin ja Šumilovan kautta Boltšarovoon, käväisin täältä ala-Kondalla Krasnojarskissa asti, suuntasin sitte Irtyšille Demjanskoen kirkonkylään, josta valtatietä Tobolskiin.

En tarvinnut katua matkaani. Tosin keli oli huono; lähteissäni Pelymistä lunta juuri maan peitteeksi, ja ajaessa koleata tietä kulkijan sisukset kovalla koetteella. Kengättömillä hevosilla oli vaikea pääsö iljankoisten jokien ja järvien poikki; eräälläkin alun kolmatta penikulmaa pitkällä taipaleella viivyimme yhdeksän tuntia. Mutta jos matka oli rasittava, niin tuloksetkin olivat tavallista paremmat. Voguleiltahan en saanut kuin kymmenkunta sävelmää fonografiini, kansatieteellistä vähän. Sen sijaan ostjakeilta, joiden alue alkaa alapuolelta Nahratšia Jesaulan kylästä, oli ostamista yltäkyllin. Ostjakkilaisista kokoelmistani on tärkeintä 64 koruompeleista paitaa, useita koruompeleisia liinoja, kuosikkaita sukkia, komea helmi- ja tinakoristeinen juhlaviitta, helmikoristeiset juhlakintaat sekä n. 80 numeroa naisten helmiompeleisia rinta-, kaula-, otsa- ja palmikkokoristeita. Saalis vei voiton rohkeimmistakin toiveistani, mutta olisi ollut vielä runsaampi, jolleivät käyttövarani olisi loppuneet. Krasnojarskissa sain kesken lakkauttaa osteluni, suorittamatta jäi myös alkuperäinen suunnitelmani täältä edetä aina Kondan suulle ja jatkaa keräyksiäni myös Irtyšillä.

Tobolskiin saavuin marrask. 25 p. Täällä sain viipyä kolmatta viikkoa odotellen sosvalaista kielimestariani, jonka Suomalais-

ugrilaisen Seuran suostumuksella olin aikonut ajaksi tuoda Suomeen hänen äänteittensä koneellista määrittelemistä varten. Odotellessani minulla oli sopiva tilaisuus kerätä hiippakunnanarkistosta vogulien ja ostjakkien väkilukutietoja. Työn oli kyllä jo syksyllä 1905 eräs tobolskilainen ottanut suorittaakseen, mutta matkoilta tekemiini uudisteltuihin kysymyksiini työn kulusta oli vastaukseksi tullut vain uudisteltuja anteeksipyyntöjä ja uusia lupauksia. Apunani kolme Tobolskissa asuvaa „valtiollista" ehdin parahiksi työn loppuun, kun vihdoin tuli tieto Berezovista, että sosvalainen kielimestarini oli sairaana eikä päässyt mukaan. Lähdin siis yksin. Tobolskista lähdin joulukuun 14 p., Tjumenista kuljin Permiin, josta uutta Vjätkan ja Vologdan kautta kulkevaa rataa Pietariin. Kotimaahan saavuin jouluk. 22 p:nä.

Tuloksina viisivuotisilta matkoiltani on ensiksikin sanastoa — suppeamman tai laajemman suunnitelman mukaan kerättyä — yhdestätoista enemmän tai vähemmän keskenään eroavasta murteesta. Kaikkiaan olen käyttänyt n. 30,000 8:o-kokoista sanalippua. Kustakin sanasta olen pitänyt välttämättömänä kirjottaa sen tärkeimmät taivutusmuodot mutta myös lukuisia esimerkkejä valaisemaan sanan ja sen eri muotojen käytäntöä ja merkitystä jatkuvassa puheessa; tällä tavoin sanastoni sisältää runsaasti lauseopillisiakin aineksia. Sanastotyötä systemaattisesti suorittaessani olen yksin tein saanut laajoja selontekoja vogulin kansan aineellisesta ja henkisestä elämästä sen eri puolilta, nk. elinkeinoista, asunnoista, puvuista, taloudellisista ja yhteiskunnallisista oloista, tavoista, huvituksista, uskonnollisista käsitteistä. Erilaista kansanrunoutta y. m. kielennäytteitä on arviolta n. 60 painoarkiksi, käännöstä sekä sana- ja asiaselityksiä lukuun ottamatta. Sävelmiä on fonografilla kerättynä Sosvalta, Pelymkalta ja Kondalta n. puolen toistasataa. Valokuvia paremmin tai huonommin onnistuneita on kolmattasataa. Kansatieteellisiä esineitä olen Antellin kokoelmia ja Hämeen museota varten kerännyt lähes puolen seitsemättäsataa numeroa. Vogulien lukumäärästä olen eri seuduilla tehnyt mahdollisimman tarkat luettelot ottaen huomioon vogulintaitoisten ja täysin venäläistyneiden henkilöiden lukusuhteet. Tämän lisäksi olen Tobolskin ja Jeka-

terinburgin hiippakunnan arkistoista osaksi itse kerännyt, osaksi keräyttänyt tietoja vogulien ja ostjakkien lukumäärästä viimeisten toistasadan vuoden kuluessa. Kopioinut olen pari Tobolskin hiippakunnan kirkolliseen muinaismuistomuseoon pelastamaani vanhaa vogulilaista käsikirjotusta.

Lopuksi pyydän tähän lausua suurimman kiitollisuuteni siitä aineellisesta kannatuksesta, jonka olen Suomalais-ugrilaiselta Seuralta ja Yliopiston Kanslerilta saanut ja joka yksin on tehnyt matkani mahdolliseksi.

Helsingissä tammik. 26 p. 1907.

Artturi Kannisto.

Matkakertomus.

Yliopiston Konsistorille.

— — —

Lähettäessäni Konsistorille viime vuonna toukokuussa ensimäisen matkakertomukseni, tutkin Vjatkan kuvernementin Uržumin piirin tšeremissien murretta Sernur nimisessä kylässä. Silloin olin jo läpikäynyt murteen sanaston ja kieliopin sekä kävin par'aikaa läpi Regulyn tšeremissiläisiä lause-esimerkkejä. Saatuani viimemainitun työn suoritetuksi, sain vielä kerätyksi muutamia kansanrunousnäytteitä. Kansanrunouden kokoamisessa olivat minulle apuna etupäässä vakinainen kielimestarini Ivan Nagorskih sekä sitäpaitsi Kupsolan kansakoulunopettaja Semenov ja Sernurin entinen polisi Gusev. Ennen lähtöäni tarkastin vielä toistamiseen kaikki kertyneet kansanrunouden- ja kielennäytteet kielimestarini avulla. Uržumin murteen alueelta kertyi kansanrunoutta kaikkiaan: 64 laulua, 34 taikaa, 37 sananlaskua, 67 arvoitusta, 3 loitsua, 6 satua ja sitäpaitsi kielennäytteiksi ja lisiksi tšeremissien etnografiaan: tšeremissinkieliset kertomukset kihlajaisista, häistä, hautajaismenoista, kolmesta eri vainajain muistojuhlasta, *aγa-βarja·m* sekä *šürem* nimi-

sistä uhrijuhlista ynnä „velhoista“. — Fonogrammeja otin Sernurissa 12. Näiden joukossa on kielennäytteiksi 3 satua ja muutamia sananlaskuja; muut fonogrammit ovat laulusävelmien näytteitä.

Sernurista suuntasin matkani eteläänpäin Kasanin kuvernementin Tsarevokokšaiskin piirissä olevaan Morkin kylään, samaan, jossa Porkka vainajakin aikoinaan tutki tšeremissiä. Toimeliaana lääkärinä eli täällä vielä Mihail Ivanovitš Kunaev, jonka apuun Porkan usein täytyi turvautua rintatautinsa vuoksi. Saman lääkärin apua sain minäkin käyttää kun eräs pahanluontoinen kulkutauti viikonpäiviksi kytki minut vuoteeseen.

Ensimäinen kielimestarini tällä paikkakunnalla, Vasilij Paiderekov, oli kotoisin Kužnurin kylästä, jonne on vain parin km:n matka Morkista. Pian täytyi minun kuitenkin erottaa tämä opettajani, koska hän liiaksi rakasti väkeviä. Onnistuin hänen sijaansa saamaan nuoren kirkkokoulunopettajan Timofei Jevsevjevin, joka pian osoittautui hyväksi kielimestariksi, vieläpä työskentelyn lomassa ehti kerätä kansanrunouttakin. Jevsevjev oli kotoisin Azjalin kylästä, joka on noin 5 km:n päässä Morkista länteenpäin. Hiukkasen eroa näkyi olevan Kužnurin ja Azjalin murteiden välillä, etupäässä sanavarastossa mutta myös ääntämisessä (esim. Azj. sananalk. *j* = Kužn. *d́*; Kužnurin murre on samaa kuin Porkan tutkima Unžan murre).

Paitsi puhtaasti kielellisiä aineksia, joita keräsin saman ohjelman mukaan kuin edellisilläkin tutkimusasemilla, sain Morkissa (Azjalissa) ko'otuksi kansanrunoutta: 35 laulua, 41 taikaa, 34 sananlaskua, 82 arvoitusta, 2 satua, sekä sitäpaitsi tšeremissinkielisiä kertomuksia hautajaismenoista, kolmesta vainajain muistojuhlasta sekä joulunvietosta. — Fonogrammeja on tältä paikkakunnalta vain neljä: kolme kanteleen-tapaisella soitettua sävelmää ja kielennäytteeksi yksi satu.

Heinäkuun 10 p:nä lähdin Morkista Kasaniin, jossa monenmoisten matka-asiain vuoksi viivyin pari päivää. Heinäkuun 15 p:nä saavuin sitten viidennelle ja viimeiselle tšeremissi-asemalleni, Vjatkan kuvernementin Malmyžin piirin Boljšaja Kiljmezj nimiseen kylään. Kielimestarina oli minulla täällä eräs nuori, hyvälahjainen kirjuri, Kuzjma Kornilov. Työohjelmani oli sama kuin edellisillä-

kin murrealueilla. Heinäkuun lopulla tein matkan 30 virstan päässä olevaan Azikovon kylään verratakseni sikäläistä murretta Kiljmezjin murteeseen. Kansanrunoutta ehdin kerätä ainoastaan vähäisen määrän: 10 laulua, 46 taikaa, 36 sananlaskua, 23 arvoitusta. — Fonogrammeja sain 6, niistä yksi kielennäyte, muut laulusävelmiä.

Ensimäisestä matkakertomuksestani sekä ylläesitetystä käy siis selville, että ensi matkavuotenani, joka ohjelmani mukaisesti oli omistettava tšeremissinkielen tutkimiseen, olen tutkinut viittä mainitun kielen murretta: 1) vuoritšeremissiä, 2) Jaranskin, 3) Uržumin, 4) Tsarevokokšaiskin ja 5) Malmyžin murretta. Ne ainekset, jotka tšeremissien keskuudessa olen saanut kerätyksi, ovat seuraavat:

1) 5 sanaluetteloa,
2) 5 kieliopinluonnosta,
3) 5 lause-esimerkkikokoelmaa (à 876 lausetta),
4) 185 laulua (niistä 76 kpl. tähän asti tuntemattomasta vuoritšeremissien lauluvarastosta),
5) 191 taikaa (enimmäkseen ennemerkkejä ilmasta ja vuodenkasvusta),
6) 132 sananlaskua,
7) 207 arvoitusta,
8) 23 satua ja kertomusta (viimemainittujen joukossa tšeremissinkielisiä esityksiä mehiläishoidosta, hää- ja hautajaismenoista, vainajain muistojuhlista y. m.),
9) 4 loitsua,
10) 34 fonogrammia (niiden joukossa 30 sävelmää sekä kielennäytteiksi 4 satua ynnä muutamia sananlaskuja ja arvoituksia),
11) 57 valokuvaa.

Vielä tulee minun mainita, että vaimoni, joka seurasi mukanani tutkimusmatkallani, käytti tilaisuutta hyväksensä ko'otakseen kansatieteellisiä aineksia. Tässä hän kohdisti huomionsa kolmeen aineellisen etnografian esineryhmään: I. naisen pukuun, II. puunkuoresta ja niinestä valmistettuihin tarvekaluihin (astioihin y. m. s.), III. riihirakennukseen. Hänen keräämänsä aineskokoelma käsittää deskriptiivisen esityksen näistä kolmesta esineryhmästä viiden eri,

kielellisestikin toisistaan eriävän tšeremissiryhmän alueelta, nim. 1) Kozmodemjanskin (vuoritšerem.), 2) Jaranskin, 3) Uržumin, 4) Tsarevokokšaiskin ja 5) Malmyžin tšeremissien alueilta. Esitykseen liittyy noin 360 piirustusta. Esinekokoelma (etupäässä naispukuun kuuluvia esineitä) käsittää 70 numeroa.

Mitä vielä ylempänä mainittuun Malmyžin murteeseen tulee, on se m. m. siinä suhteessa kielihistoriallisesti erittäin huomattava ja tärkeä, että siinä vielä on säilynyt jälkiä alkuperäisten *š*-, *ś*- ja *s*-äänteiden välisestä eroavaisuudesta. Tähän asti on (tätä ennen tunnettujen murteiden perustuksella) luultu, että mainittu eroavaisuus tšeremississä yleensä olisi hävinnyt (nim. siten, että mainitut äänteet ovat sulauneet *š*:ksi). — Mainittakoon lisäksi, että samassa Malmyžin murteessa myös erotus alkup. muljeeraamattoman *tš*:n ja muljeeratun *tś* (*tś*):n välillä on säilynyt, samoin kuin itä- ja myös vuorimurteessa, jota vastoin mainittu erotus muualla on hävinnyt. Tähän saakka on tiedetty tämän eroavaisuuden säilyneen vain itämurteessa. — Näistä **s**- ja **č**-äänteitä koskevista seikoista olen piakkoin ilmestyvään „Finnisch-ugrische Forschungen" aikakauskirjan tämänvuotiseen nidokseen kirjoittanut tutkielman: „Zur geschichte der finnisch-ugrischen anlautenden **s**- und **č**-laute im tscheremissischen".

Matkasuunnitelmassani ilmoitin aikomukseni olevan tutkia myös erästä pientä, Vjatkan kuvernementin Jelabugan piirissä olevaa tšeremissiläistä murrealuetta (Malmyžin piiristä itäänpäin). Minun täytyi kuitenkin tällä kertaa jättää tämä tehtäväni toistaiseksi, koska olot koko Venäjällä juuri niihin aikoihin, kuin lopettelin Malmyžin murteen tutkimista, olivat siksi levottomat ja uhkaavat, että katsoin olevani pakoitettu lähtemään kotimaahan. Itä-Venäjällä lisäsivät olojen kurjuutta lähestyvä nälänhätä ja kulkutaudit. Siinä toivossa, että olosuhteet Venäjällä vuoden kuluttua mahdollisesti olisivat suotuisammat tieteellisten tutkimusten harjoittamiselle, päätin siis toisena matkavuotenani suorittaa sen osan matkaohjelmastani, joka oli omistettu kielellisille tutkimuksille Romaniassa ja Unkarissa (etupäässä n. s. csángó-magyarien keskuu-

dessa), sekä senjälkeen kolmanneksi vuodeksi palata jälleen Venäjälle votjaakkilais- ja syrjäniläis-ohjelmani toteuttamista varten.

Viime vuoden elokuun lopulla (26 p:nä) saavuin Suomeen, jossa viivyin syyskuun 15 p:ään asti. Saman kuun 19 p:nä saavuin Budapestiin, jossa viivyin lokakuun 24 p:ään asti, osaksi jatkaakseni jo Helsingissä aloittamaani kirjoitusta ylempänä mainituista tšeremissiläisistä (ə:ää ja č:tä koskevista) äänneseikoista, osaksi valmistuakseni Romanian-matkaa varten.

Ennenkuin saatoin asettua Romanian Moldovassa asuvien csángó-magyarien keskuuteen, oli minun matkustettava Bukarestiin hankkiakseni itselleni sisäasiainministeriöstä luvan tutkimusten harjoittamiseen sekä suosituskirjan paikallisille viranomaisille. Näitä ilman ei Romaniassa tutkijan tarvitse ajatellakkaan maaseudulle asettumista; sikäläiset polisiviranomaiset ovat tässä suhteessa ankarammat kuin Venäjälläkin. Yliopistomme herra rehtorin antaman suosituksen avulla onnistuinkin Bukarestissa saamaan tarvitsemani asiakirjat. Lokakuun 31 p:nä saavuin tutkimusasemalleni Sŏbufala (rom. Săbăoani) nimiseen kylään Moldovan maakunnan Romanin piirissä.

Moldovan csángót asuvat pääasiallisesti kahdessa piirissä: pohjaisemmassa Romanin ja eteläisemmässä Bacăun piirissä. Muutamia csángó-kyliä tavataan sitäpaitsi vielä Neamțin ja Tecuciun piireissä (edell. Romanista luoteeseen, jälkim. Bacăusta etelään). Csángó-kyliä lienee tätä nykyä noin 30; näistä kuitenkin 13:ssa asuu myös romanilaistuneita csángóita, jotka kuitenkin ovat säilyttäneet katolisen uskontonsa ja muutenkin pitävät itseään magyareina (nimittäen itseään „unghur"eiksi). Summittaisen laskun mukaan lienee Moldovassa csángó-taloja (= -perheitä) tätä nykyä noin 8,000. Mainittakoon vielä, että on sellaisiakin kyliä, joiden kaikki asukkaat ovat kieleltään romanilaistuneet: vain kylän magyarilainen nimi, katolinen uskonto, naisten puku ja nimitys „unghur" vielä todistavat niiden muinaisesta csángólaisuudesta.

Moldovan magyarit on tavallisesti jaettu kahteen ryhmään, pohjaiseen (Romanin) ja eteläiseen (Bacăun). Tämä jako on kuitenkin tehty etupäässä vain maantieteellisistä syistä eikä ole otettu

huomioon sitä seikkaa, että tätä jakoa myös kielelliset eroavaisuudet tukevat. Sitenpä ei olekkaan tähänastisissa tutkimuksissa tehty riittävää erotusta molempain päämurteiden välillä, vaan ne on sekoitettu yhteen niin, että se kuva, minkä lukija csángó-magyarien kielestä saa, on jotakuinkin kirjava ja sekava. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin SZARVASin (valitettavasti jotenkin niukka) esitys, joka perustuu etelämurteeseen.

Koska pohjaismurre vähimmin on ollut myöhemmin Moldovaan muuttaneiden unkarilaisten (székely-magyarien) vaikutuksen alaisena, päätin ottaa mainitun murteen tutkimuksieni esineeksi ja asetuin, niinkuin jo mainitsin, Sóbufalaan, Moldovan suurimpaan csángókylään (noin 3,500 asukasta). Asuin kielimestarini, talonpoika ANTON ROBin talossa. Hänen kanssaan kävin läpi koko sen sanavaraston, mikä tavataan SZINNYEIn toimittamassa murteissanakirjassa „Magyar Tájszótár"issa (sisältää „enemmän kuin 80,000" sanaa) ja kysyin sitäpaitsi BALLAGIn „A Magyar Nyelv Teljes Szótára" (Pest 1873), ION GHETIEN „Dicționar Magiar-Român" (Budapest 1906) sanakirjojen sekä kahden murretutkimuksen mukaan sellaisia sanoja, jotka mainitusta SZINNYEIn toimittamasta sanakirjasta puuttuvat (tällaisia kysymiäni sanoja oli noin 4,680). Se sanasto, jonka täten Moldovan pohjaisten csángó-magyarien kielestä sain ko'otuksi, käsittää arviolta noin 6,000 sanaa. Saatuani sanakirjatyöni lopetetuksi, kävin SIMONYIn historiallisen kieliopin „Tüzetes magyar nyelvtan"in johdolla läpi sanaopin tärkeimmät kohdat.

Mainittujen, paljon aikaa kysyvien töiden ohella koetin myös, mikäli aikaa riitti, kerätä kansanrunoutta, joka muuten pohjaisten csángóitten keskuudesta näkyy olevan häviämäisillään. Varsinaisia kansanlauluja ei enää löydy; kun lauletaan, niin lauletaan romanialaisia lauluja. Ainoastaan hää- ja tanssitilaisuuksissa vielä tanssintahdissa resiteeraamalla huudetaan „tanssinsanoja", lyhyitä, korkeintaan 7-säkeisiä runomittaisia, osaksi loppusoinnullisia laulunpätkiä, samanlaisia joita varsinkin Háromszékin székely-unkarilaisilla Unkarin Erdélyissä (Siebenbürgenissä) tavataan (vrt. KRIZA JÁNOS, Vadrózsák, s. 323 ja seur.). Tällaisia „lauluja" merkitsin paperille 36 kpl. ja sitäpaitsi erään 14-säkeisen uudenvuodenlaulun. — Myös sananlaskuja keräytyi sanakirjatyön ohessa 170 kpl.

Maaliskuun keskivaiheilla puhkesi Moldovassa verinen talonpoikaiskapina, jonka pyörteeseen magyarilaisetkin kylät joutuivat. Tällöin en ollut vielä saanut kielellisiä keräystöitäni täysin lopetetuiksi, joten minun vielä niiden vuoksi täytyi viipyä Moldovassa puolitoista viikkoa. Lähtöpäiväksi olin ajatellut maaliskuun 26 päivää, mutta kun kylän köyhemmät talonpojat uhkasivat polttaa poroksi m. m. senkin varakkaan talon, jossa vaimoineni asuin, niin päätin jo 24 p:nä lähteä matkalle. Alkujaan olin aikonut kansanrunouden keräämistä varten viipyä vielä viikonpäivät paikkakunnalla, mutta tämä aie nyt pakostakin meni myttyyn.

Paluumatkalla pysähdyin vielä päiväksi ylempänä mainittuun Bacăun kaupunkiin, jossa mukanani seuranneen sŏbufalalaisen kielimestarini avulla sain käsiini kaksi lähiseudun csángó-magyaria. Toinen oli kotoisin Seret-joen itä-, toinen sen länsipuolelta. Tämä viivähdys oli minulle sangen hyödyllinen. Saatoin konstateerata, että tämä eteläinen murre tuntuvasti eroaa tutkimastani pohjaismurteesta siten, että se on nykyisiä Unkarin székely-murteita paljon lähempänä. Sitäpaitsi oli myös jonkun verran eroavaisuutta näiden molempien Bacăussa tapaamieni csángóitten kielessä. — Näiden murteiden keskinäisestä suhteesta on käsitykseni siis lyhyesti sanoen se, että pohjaiset, Romanin piirin csángót ovat säilyttäneet kielensä alkuperäisemmässä muodossa kuin eteläiset, Bacăun piirin csángót, joista Seretin länsipuolella asuvat ovat enite olleet myöhempien, Erdélyistä tulleiden székely-siirtolaisten vaikutuksen alaisina.

Mistä ja milloin Moldovan csángót ovat asettuneet nykyisille asuinsijoilleen, siitä eivät tutkijat vielä ole päässeet yksimielisyyteen. Useimmat arvelevat kyllä heidän muuttaneen Moldovaan Unkarista, Erdélyistä, — milloin — siitä ovat arvelut sangen epämääräiset. Mutta onpa esiintynyt sellainenkin mielipide, että csángót jäivät Moldovaan jo silloin kun magyarit olivat tämän maakunnan läpi matkalla Unkariin — siis jo ennen n. s. unkarilaista „maanvaltausta". Yhtymällä siihen, jo Szarvasin lausumaan mielipiteeseen, että csángón kieli on laskettava kuuluvaksi székely-murteisiin, sekä liittymällä niihin tutkijoihin, jotka eivät epäile csángómagyarien siirtyneen Moldovaan Unkarista, luulen voivani osoittaa,

että tämä siirtyminen ei ole tapahtunut XII:tta vuosisataa aikaisemmin eikä XV:ttä myöhemmin, luultavimmin suureksi osaksi mainittujen vuosisatain rajoittaman ajanjakson myöhemmällä puoliskolla. Ovatko Moldovan csángót itseensä sulattaneet turkkilaisia komaneja, niinkuin Munkácsi luulee, se on asia jota kyllä tietysti itsessään voi pitää mahdollisena, mutta ei suinkaan varmana, ei ainakaan mainitun tutkijan esiintuomien kielellisten seikkain perustuksella.

Romaniasta saavuin maalisk. 26 p:nä Unkariin, jossa asetuin Brassón piirissä asuvien „Hétfalun csángóitten“ murretta tutkimaan. Tätä nykyä kokoan par'aikaa sanakirjallisia aineksia, silmällä pitäen erityisiä äännehistoriallisesti tärkeitä kysymyksiä.

Hosszúfalu, toukokuun 10 p:nä 1907.

Yrjö Wichmann.

Matkakertomus

kansatieteelliseltä matkalta permalaiskansain keskuuteen kesällä 1907.

Näihin asti on permalaiskansain: syrjänien, permalaisten ja votjakkien luona varsin vähän toimeenpantu systemaattista kansatieteellisen aineksen kokoamista, joka seikka m. m. on haitannut vertailevien tutkimusten suorittamista suomalais-ugrilaisen kansatieteen alalla. Poistaakseni edes muutamissa suhteissa tätä epäkohtaa päätin viime kesäksi lähteä permalaismaille.

Suoritettuani tarpeelliset esityöt matkustin kesäkuun alulla Pietarin kautta Vjatkaan, jossa pysähdyin vain päiväksi viranomaisten suosituskirjain hankkimista varten. Ensimäiseksi työskentelypaikakseni valitsin Loźva-joen „permjakkien“ asuman Letkan kylän, joka sijaitsee liki viiden peninkulman päässä Vjatka-Kotlas radan Murašy nimiseltä asemalta. Täällä en, paha kyllä, asukasten epäluottamuksen takia voinut viipyä edes täyttä viikkoa. Saadakseni sivistyneen seutulaisen matkatoveriksi — tämän tarpeellisuuden te-

kivät kokemukseni Letkassa minulle ilmeiseksi — matkustin Ustsysolskin kaupunkiin, jossa sainkin oppaakseni entisen kansakoulunopettajan, nykyään valtion viinakauppavarojen kokoilijan A. Tsemberin. Hänen kanssaan pääasiallisimmin työskentelin Loksimjoella Mordinskoe'n kirkonkylässä. Vytšegda joen vartta nousin aina sen latvoille, jossa pysähdyin Skorodumskajan kylään. Täällä oli oppaanani seudun kansakoulunopettaja A. Šomysov. Alkuperäinen aikomukseni oli Vytšegdan latvoilta ajaa Tšerdynin ja Permin kautta votjakkimaille. Tästä suunnitelmasta kuitenkin luovuin, koska raskasten kokoelmaesineitten kuljetus maitse — veden mataluuden takia eivät höyryt kulkeneet Ustsysolskia ylemmäs — olisi käynyt kovin kalliiksi. Palasin siksi Vytšegdan vartta kulkevaa maantietä myöten takaisin Ustsysolskin kaupunkiin. Matkalla viivyin pisimmän ajan, kaksi vuorokautta Kotkerosin kylässä, jossa opastajanani oli sikäläisen viinakaupan hoitaja Isjurov. Ustsysolskista matkustin vielä muutamiksi päiviksi lähellä olevaan Vilgortin kylään, jossa pääasiallisimmin vain kokoilin kansatieteellisiä esineitä. Apulaisinani täällä työskentelivät Seuran stipendiaatti, ylioppilas V. Nalimov, virasta erotettu kansakoulunopettaja A. Tšeusov ja opettajatar, neiti Aleksandra Kuzivanova.

Heinäkuun lopulla matkustin Ustsysolskista Vjatkan ja Tšeptšá'n rautatieaseman kautta votjakkimaille. Ajoin juuri missään pysähtymättä huomattavasti venäläistyneen Glasovin piirin läpi Sarapulin kihlakuntaan, jossa aloin työskentelyni Buranovon kylässä. Valitsin tämän paikan lähtökohdaksi, koska semminkin sen puvut useitten muitten seutujen vaatetukseen nähden tarjosivat mieltäkiinnittävää. Luulin myöskin kylän papista, syntyperäisestä votjakista ja etnografisesta kirjailijasta Gr. Wereštšaginista olevan itselleni hyötyä. Ennen pitkää huomasin, että tässä kylässä alkoi samanlainen villi epäluottamus nousta vastaani kuin aikaisemmin Letkassa. Papista ei ollut juuri mitään apua, eikä hänen ystävällinen poikansa Ivan Wereštšaginkaan voinut sanottavia hyväkseni aikaansaada. Matkustin siksi Buranovosta Malmyžin piiriin päin. Kortšumin kylässä tein tuttavuutta opettaja Nikolai Wasiljevin, votjakkien mytologian tutkijan Ivan Wasiljevin pojan kanssa. Tämän nuoren miehen avulla työskentelin menestyksellä Kortšumin

epäluuloisen votjakkikansan keskuudessa. Matkustin täältä vielä länttä kohti, liki Malmyžin piirin rajaa pysähtyen lyhemmiksi ajoiksi Nilgi-Žikjissä ja Zumjassa, jossa jälkimäisessä kylässä käytin hyväkseni opettajatar AGAFIA KLAVIKOVAN apua. Puolivälissä elokuuta lähdin paluumatkalle Buranovoon, jonne olin jättänyt ensimäiset kokoilemani votjakkilaiset esineet. Täältä kävi matkani Sarapuliin ja laivatietä Kasaniin, josta minun oli määrä vielä pistäytyä tšeremissi-maille. Yhtämittainen intensivinen työ, jonka varsin vaikeissa oloissa olin suorittanut, alkoi kuitenkin jo väsäyttää. Lisäksi tuli se, että minulla oli jäljellä joukko sellaista työtä, joka varsinaisesti olisi pitänyt matkan varrella toimittaa; mainitsen vain yli puolentoista sadan valokuvauslevyn kehittämisen. Päätin siksi palata kotimaahan, jonne saavuin 21 p. elokuuta. Ennen lähtöäni Kasanista tein tuttavuutta tšeremissiläisen pikkukoulunopettajan T. JEVSEVJEVin kanssa. Neuvoin häntä kokoilemaan kotiseudullaan Morkin kylän ympäristössä kansatieteellistä ainesta muutamilta määrätyiltä aloilta. Tätä kirjottaessani on hän jo osan tuosta tehtävästään suorittanutkin.

Kaikkialla kiinnitin etupäässä huomiotani rakennuksiin, pukuihin, metsänkäyntiin ja kalastukseen. Toin mukanani esinekokoelman, jossa on yli 550 numeroa. Valokuvia otin yli 160.

Matkani suoritin etupäässä Kanslerin viraston minulle myöntämällä apurahalla. Siitä viidensadan markan suuruisesta lisäerästä, minkä Suomalais-ugrilaiselta seuralta sain, lausun tämän yhteydessä Seuralle sulimmat kiitokset.

Helsingissä 18 p. marraskuuta 1907.

U. T. SIRELIUS.

Matkakertomus.

Matka, jonka tarkoituksena oli hakea vanhoja kivikirjoituksia Luoteis-Mongoliassa, etupäässä Ubsa-järven ympäristössä ja Tannu-Ola vuoriston pohjoisrinteillä, alkoi toukokuun 13 päivänä tätä vuotta, jolloin lähtö Helsingistä tapahtui.

Sitten kuin Pietarista oli saatu Kiinan lähetystöltä kiinankielinen passi, jatkettiin matkaa junassa Venäjän ja Länsi-Siperian kautta Ob-joen varrella olevaan Novo-Nikolajevskiin, sekä tästä kaupungista laivalla mainittua jokea pitkin Biisk-nimiseen Etelä-Siperian kaupunkiin. Matkatoverina oli eräs virolainen työmies, joka Omskista saakka oli ollut mukana.

Šebelinán kylässä Biiskin läheisyydessä saatiin n. k. pitkä kyyti Ubsa-järven läheisyyteen, Ulan-komin luostarikaupunkiin saakka, siis varsinaisille tutkimusmaille asti. Tämän 700 km pitkän matkan voikin verrattain hyvin suorittaa „tarantassissa", sittenkuin maantietä on jatkettu pahimpien vuoristojen yli Kiinan rajalle asti. Mongolian puolella on aukeampia seutuja, missä tiettäkin voi tulla toimeen. — Useissa paikoin oli tien varsilla Altain vuoristossa sekä hautakumpuja että pystykiviä, eräässä paikassa Tšuja joen rannalla ihmisenmuotoisia veistokuviakin, n. k. baaboja. Bairim-vuoristossa löytyi piirustuksia muutamissa pystykivissä.

Ulan-komissa, jonne tultiin juhannusaattona, ostettiin 8 hevosta ja varustauduttiin karavanimatkalle. Tästä lähtien oli seurassa kolmantena miehenä Tšujan arolta kotoisin oleva telengiitti, joka toimi hevosmiehenä ja tulkkina.

Kolmen viikon kuluessa tutkittiin Ubsa-järven ympäristöt. Vuorten rinteillä ja vuorten välisillä aukeamilla oli useissa paikoin muistomerkkejä entisiltä ajoilta, etupäässä hautakumpuja, toisinaan 3—4 m:n korkuisiakin, ja pystykiviä, joilla kumminkaan ei ollut kirjaimia eikä piirustuksiakaan.

Samgaltai ja Soï-Burén jokien laaksoja seuraten ratsasti retkikunta Tannu-Olan vuoriselänteen yli Mongolian pohjoiseen rajamaakuntaan Uranhaihin, missä huomiota etupäässä kiinnitettiin ennen

tutkimattomiin seutuihin. Niinpä tutkittiin osa Ha-kemin eteläpuoleisista ranta-aroista, kaikkien Ulu-kemiin etelästäpäin yhtyvien lisäjokien yläosat, ja muutamat ennentutkimattomat jokilaaksot ja arot Ulu-kemin pohjoispuolella. Lukuunottamatta hautakumpuja („kurganeja") ja muutamia erittäin hyvin valmistettuja „baaboja", löydettiin kolme uutta pystykiviin hakattua kirjoitusta. Näistä oli kaksi n. k. Elegesin aron eteläreunalla, Eleges-joen oikealla puolen, melkein kahden päivämatkan päässä Ulu-kemistä. Kolmas löydettiin Ulu-kemin pohjoispuolella, Ižim-nimisen lisäjoen laaksossa, lähellä Tšakulista Ujukiin yli vuoristojen vievää tietä.

Matkat Uranhaissa kestivät kuukauden. Elokuun 10 päivänä lähti retkikunta Usin rajakylästä palkkahevosilla ja ratsasti viidessä päivässä Sajanin vuorten yli, saapuen elokuun 16 p:nä Verhne-Snetukin suomalaiseen siirtolaan, joka on Etelä-Siperiassa, mainittujen vuorten pohjoispuolella, Minusinskista 60 km kaakkoon. Minusinskista matkustettiin laivalla Jenisei-virtaa pitkin Krasnojarskiin, joka on Siperian rautatien varrella, ja sieltä sitten pääasiassa samoja teitä, joita keväällä oli seurattu, junassa Helsinkiin, jonne saavuttiin syyskuun 4 päivänä.

Hevosilla kuljetun matkan pituus on hiukan yli 2,000 km. Ennen tutkimattomat tien varsilla olevat seudut ovat kartoitetut. Näin syntyneen itinerarikartan esittämän tien pituus on 1,175 km. Valokuvia (enimmäkseen 13×18) on matkan varrella otettu 10 tusinaa.

J. G. Granö.

Matkakertomus.

Suomalais-ugrilaiselle Seuralle.

Lopetettuani talven kuluessa harjoittamani opinnot Kasanissa lähdin toukokuun neljäntenätoista päivänä matkalleni Volgan suomalaiskansojen luo. Aluksi suuntasin matkani Simbirskin läänin mordvalaisseuduille, pysähtyen ensiksi Ardatovin piirikunnan Ajaše-

von kylään, jota saattaa pitää sikäläisen vahvan mordvalaisasutuksen keskustana. Oli paras kevätkyntöjen aika, ja tämän vuoksi oli minulle aluksi sangen vaikeaa saada käsiini työssäni välttämättömiä puhekumppaneja. Tämä seikka haittasikin työtäni huomattavasti. Mainitussa paikassa otin selvää etupäässä naimistavoista, kirjoittaen muistoon yksityiskohtaisesti mordvalaiset häät lauluineen ja rukouksineen. Matkasuunnitelmani laatu ei kuitenkaan sallinut minun ryhtyä keräämään hääitkuja siinä määrässä, kun niitä seudulla vielä olisi ollut saatavissa. Kerrottiin näet muutamien morsianten „itkevän“ kokonaista kaksi viikkoa ennen isänkodosta lähtöä. Näiden muistoonkirjoittaminen veisi varsinkin mordvan kieltä heikosti taitavalta paljon aikaa. — Muuten ovat mordvalaiset häätkin alituista laulamista. Häämenojen pääkohdissa esiintyvät näet häiden päähenkilöt, *pokš-kuda* (puhemies), *kud-ava* (kaaso) sekä morsian ystävättärineen laulaen.

Atjaševossa otin vielä selvää vainajien muistojuhlista niiden yhteydessä esiintyvine „itkuineen“, jonka jälkeen jatkoin matkaani Pensan lääniin, asettuen Krasnoslobodskin piirin mokšalaisten luo. Täälläkin kirjoitin häät, jotka muutamissa suhteissa huomattavasti eroavat erzalaisista häistä. Niinpä esim. kosintamenettely on mokšalaisilla paljoa yksinkertaisempi ja morsian itkee hääitkuja pääasiallisesti vain juuri lähtönsä edellä isän kodista, nuodejoukon jo taloon saavuttua.

Vainajien muistojuhlat olivat sitävastoin täkäläisten mokšalaisten keskuudessa käytännössä laajemmin ja täydellisemmässä muodossa kuin erzalaisilla. Näistä seikoista osoittautui kuitenkin vaikeaksi ottaa lyhyen ajan kuluessa selvää; väestö, pitäen itseään vahvoina oikeauskoisina, kohtelee epäluulolla ainakin jokaista heille tuntematonta, joka koskettelee tätä alaa. Niinpä alettiin minua seudulla pitää „Antikristuksena“, eikä puoleeni suinkaan suopein silmin katseltu. Tunkeutuivatpa kyläläiset vielä eräänä yönä tietomestarini asuntoon, vaatien häntä lopettamaan kaikki suhteet kanssani. Sitäpaitsi oli kylässä pidetty neuvotteluja minunkin suhteeni ja aiottu ryhtyä väkivallalla karkoittamaan minua seudulta, mistä aikeesta onneksi ei kuitenkaan totta tullut.

Pian tulin huomaamaan, ettei käytettävissäni oleva aika olisi

likimainkaan riittänyt, jos olisin tarkalleen seurannut ilmoittamaani matkasuunnitelmaa. Päivän parin oleskelulla paikkakunnallaan ei olisi juuri sanottavaa saanut aikaan. Uskalsinkin sen vuoksi tehdä muutoksen matkasuunnitelmaani jättämällä käymättä Samaran ja Saratovin lääneissä. Sen sijaan matkustin Krasnoslobodskista Simbirskin läänin eteläosaan asettuen lyhyeksi ajaksi Karsunskin piirikunnan Bjelyj Kljutš-nimiseen kylään. Sikäläisten vahvasti venäläistyneiden erzalaisten luota matkustin Kasanin kautta Tšarevokokšaiskin piirikunnan tšeremissien pariin. Täällä asetuin aluksi noin kahdeksankymmenen virstan päässä Kasanista sijaitsevaan Rušrodan kylään. Välillä ja ympärillä olevissa kylissä toimitin esineostoja museota varten. Mainitussa kylässä viivyin joukon kolmatta viikkoa ottaen selkoa naimistavoista, uhritavoista, maanviljelyksestä ja mehiläishoidosta. Hääkausi oli seudulla juuri alkamassa, jotenka minulla oli tilaisuus silminnäkijänä ottaa osaa muutamiin häihin. Kosintamenettely on tšeremisseillä yksinkertaisempi kuin erzamordvalaisilla, jonka ohella on merkille pantava se seikka, että sulhanen ottaa asioiden menoon enemmän osaa kuin yleensä mordvalaisilla, missä hänen vielä nykyäänkin on melkein kokonaan alistuttava isänsä tai perheen pään tahdon alle. Niinpä ottaa tšeremissiläinen nuorukainen itsekohtaisesti osaa morsiamen ryöstöön, kun sitävastoin mordvalaisilla sen vielä käytännössä ollessa ryöstön toimittivat sulhasen veljet, sedät tahi jotkut muut läheiset sukulaiset. Niinikään voi asian alkuunpano kosintanaimisissa tapahtua tšeremisseillä sulhasen puolelta, kun se ainakin Simbirskin läänin erzalaisilla on vieläkin sulhasen suvun asia.

Ruš-rodassa tutkin, kuten mainittu, myöskin uhritapoja. Näistä ennätin selvittää yksityiset uhrit ylhäisille eli taivaan jumalille *(βui ümвal ịumə, küšəl-tülə)*. Pidetään välttämättömänä, että kukin yksityinen henkilö toimittaa neljä uhrisarjaa *küšəl tülə*'lle, joista ensimäinen on suoritettava silloin kuin nuorukainen on varttunut mieheksi ja alkaa elää itsenäisenä miehenä. Muutaman sivistyneen tšeremissin avulla onnistui minun saavuttaa pian joukko personallisia tuttavuuksia kylässä, jotenka minulle ei tehty mitään esteitä töissäni. Pää-apulaisekseni onnistui minun saada eräs arvossapidetty tšeremissiläinen tietomies, *šiи́bžan uš̌e*. Työskentelin eräässä ladossa,

jonne tšeremissit halusta keräätyivät tarinoimaan, ottaen tavallaan huomautuksillaan ja lisäyksillään työhöni osaa.

Ruš-rodassa oleskeluni aikana oli matkasuunnitelmani aika supistunut jo sangen vähiin. Suuntasin sen vuoksi matkani täältä Vjatkan lääniin, kulkien Uržumin piirikunnan läpi Malmyžin piiriin. Matkani varrella toimitin esineostoja. Malmyžissa asetuin muutamaksi aikaa erääseen votjakkikylään, jossa kirjoitin häät ja suoritin valokuvauksia. Näin oli käytettävissäni oleva aika loppuunkulunut ennättämättäni käydä kaikissa matkasuunnitelmassani osoitetuissa paikoissa. Tulin yhä enemmän siihen huomioon, että on välttämätöntä pysähtyä kullekin paikkakunnalle, missä on aikomus tällaisia tutkimuksia suorittaa, niin pitkäksi aikaa, että ehtii tutustua ympäristöönsä ja saada luotettavia tuttavuuksia, muussa tapauksessa on vaikeata saada esim. mytologian alalta mitään tietoonsa. Monenmoiset hankaluudet ja pikku vastukset vievät nekin paljon matkusteltaessa suuren osan ajasta.

Matkani tuloksina voin arvoisalle Seuralle esittää noin kuusikymmentäviisi arkkia käsikirjoitusta, joukon tekstipiirustuksia ja valokuvia. Samalla pyydän lausua Seuralle kiitollisuuteni siitä rahallisesta avustuksesta, jonka matkaani varten olen saanut.

Albert Hämäläinen.

Esimiehen, senaattori O. Donnerin alkajaispuhe

Suomalais-ugrilaisen seuran vuosikokouksessa ²/xii 1907.

Seuran säännöt edellyttävät, että puheenjohtaja vuosikokouksessa kiinnittää läsnäolevien huomiota johonkin yleismerkitykselliseen kysymykseen, joka koskee Seuran toimintapiiriin kuuluvaa tieteellistä alaa. Kun muut toimet ovat vaatineet melkein kaiken aikani, rohkenen tällä kertaa kosketella erästä erikoiskysymystä aikaisemmin tekemieni muistiinpanojen perusteella. Tässä suhteessa

on minulla ollut etu saada käyttää Seuran entisten stipendiaattien, herrojen KARJALAISEN, KANNISTON ja ÄIMÄN runsaita, tähän asti painosta julkaisemattomia aineksia ostjakin ja vogulin kielistä sekä erinäisistä lappalaisista murteista.

Käsiteltäväksi ottamani kysymys koskee sitä tapaa, jolla suomalais-ugrilaiset kielet osoittavat monikollisuutta, toisin sanoen tahtoisin antaa lyhyen esityksen mainittujen kielten duali- ja pluralimuodostuksen luonteenomaisimmista tunnuksista.

Kuten tunnettua on esiintyy nimittäin suomalais-ugrilaisissa kielissä se omituinen ilmiö, että useissa niissä pluralimuodostus tapahtuu aivan eri tavoin kuin toisissa, mutta että noita tässä suhteessa yhtäpitäviä kieliä ei silti voida yhdistää yhdeksi erikoiseksi kieliryhmäksi. Ugrilaisen kieliryhmän kielistä on unkarissa pluralin tunnuksena *k* ja *i*, sitävastoin ostjakissa ja vogulissa *t*. Useimmat länsisuomalaiset kielet käyttävät *t* tai *i*:tä, jotavastoin lappi unkarin tavoin käyttää *k* ja *i*:tä. Lopuksi ovat permiläiset kielet ottaneet pluralisuhteita osoittamaan kollektivisen lausuman *jos*, samalla kuin tšeremissi tähän käyttää *vyla*.

Tämän eroavaisuuden synnystä ovat sekä BLOMSTEDT[1] että AHLQVIST[2] lausuneet sen mielipiteen, että *k* on alkuperäinen tunnus, josta sitten *j* ja *i* ovat kehittyneet ja josta myöskin *t* on syntynyt, kun suomessa yksikään sana ei voi loppua *k*:hon. Myöskin BUDENZ[3] katsoo pluralisen *i*-muodostuksen synnyltään olevan yhteisen suomalais-ugrilaisille kielille.

1. *t* monikollisuutta osoittavana tunnuksena.

Jos äsken esitetty käsitys, että pluralin alkuperäisiä tunnuksia olisivat *k* ja *i*, on oikea, esiintyy kuitenkin uusia vaikeuksia kysymyksen ratkaisulle. Virossa, nimittäin laajimmalle levinneessä eli Räävelin murteessa esiintyy kyllä, vaikkakin harvoin, pluralimuotoja, jotka ovat muodostuneet suomenmukaisesti, esim. *lehmil, lapsiks, päist*, säännöllisessä taivutuksessa esiintyy kuitenkin pluralin merkkinä *de* tai *te*. Eteläisemmissä murteissa vaihtelevat molemmat

[1] Halotti Beszéd s. 35.
[2] Suomen kielen rakennus s. 86.
[3] Verzweigung der ugrischen Sprachen s. 61.

muodot esim. *karv*, gen. *karva* pl. *karvade; nōr*, gen. *nōre* pl. *nōrte*, elat. *nōrtest* l. *nōrtist; pūdest* l. *puist*, *jalg*, gen. *jala* pl. *jalgade*, elat. *jalgadest* l. *jalust* (*i*:n poisheitytty̆ä < *jaloista*); *rind*, pl. *rinnad*, part. *rindu*, iness. *rinnas* pl. *rindades* l. *rinnus*: *käzi*, gen. *käe* pl. *kätte*, elat. *kättest* l. *käzist; jumal*, pl. part. *jumalaid*, elat. *jumalaist* l. *jumalatest*.

Tätä vironkielessä useimmissa tapauksissa esiintyvää *d-* tai *t*-llistä pluralimuodostusta ei voida katsoa virolaisalueella syntyneeksi uutismuodostukseksi. Kaikissa suomalaismurteissa, vepsässä, vatjassa, karjalassa ja Suomen murteissa on pluralissa ainakin yksi sija, nominativia lukematta, joka muodostuu *d, t*:llä, nimittäin genitivi, tai kaksinkertaisella pluralintunnuksella *iden*, *ien* < *iden*: *miesten*, *maiden*, *osien*, *talojen*. Vielä enemmän jälkiä *te*-taivutuksesta esiintyy liivissä. Sjögrenin dativiksi nimittämä sija vastaa useissa tapauksissa täydellisesti suomen genitiviä, niin esim. sing. *jumālōn* pl. *jumāldōn*, nominativista *jumāld*: instr. sing. *jumālōks* pl. *jumāldōks*: *lapstōn leibō* = suom. *lasten leipää*. Laisin murteessa esiintyy *d*-muodostus vielä useammissa personalipronominin sijoissa: *mina* l. *ma* kuuluu gen. *min* pl. *mäd* (= suom. *meidän*): dat. sing. *minnōn* pl. *mädōn*; adess. sing. *minnul* pl. *mädl*: elat. sing. *minust* pl. *mädest*, *mädst*: instr. sing. *minnōks* pl. *mädkoks*, *mädk*[1]. Muut pluralimuodostukset ovat yhtäpitäviä vastaavien suomalaisten kanssa.

Täydellä syyllä käsittää Budenz[2] lappalaisen pluralin partitivissa ja genitivissä esiintyvän aineksen *id* jäännökseksi *d*-loppuisesta pluralin vartalosta, ja hän katsoo tämän pluraliaineksen esiintyvän myöskin votjakkilaisissa pronominalimuodostuksissa *miḱemez*, *tiḱedez*, joiden vartalo *miḱe*, *tiḱe* on identtinen suomen *meidä-*, *teidä-* kanssa, siten nimittäin, että *l* säännöllisesti vastaa suomen *d*:tä. Vieläpä unkarilaisessa pluralisessa possessivisuffiksissa *ja*, *je*, joka Müncheuer codexin mukaan on syntynyt aikaisemmasta *jal*, *jel* muodosta (*fialim* = *fiaim* 'poikani' plur.) Budenz näkee säännöllisen kaiun suomalaisesta *id*[3].

[1] Sjögren, Liv. Gramm. 77, 89, 115.

[2] Verzweigung der ugr. Spr. s. 63.

[3] Main. teos s. 62.

Määrätyn deklinationin pluralin tunnuksena on mordvassa nominativissa *tne*, joka sitten esiintyy muiden sijojen vartalona. Tämän muodostustavan käsittää Budenz jäännökseksi demonstrativipronominista: sing. *tä*, pl. *ńa, ne*. Määräämättömässä deklinatsionissa sitävastoin on pluralin nominativissa ainoastaan *t*, ja muissa sijoissa käytetään samaa vartaloa kuin määrätyssä deklinatsionissa. Vaikka mainittu *ńa, ne* olisi indenttinen demonstrativipronominin pluralimuodon kanssa, ei edelläkäypä *t* tässä yhteydessä voi mielellään vastata saman pronominin singularia. Sen esiintyminen yksin määräämättömän deklinatsionin pluralin nominativissa näyttää osoittavan, että mordvassa, samoin kuin useissa muissa sukulaiskielissä, pluralin tunnuksena on *t*, johon toinen, demonstrativinen aines on liittynyt.

Jos käännymme ostjakkiin ja voguliin näemme, että kaikissa näiden kielten murteissa, Karjalaisen ja Kanniston suosiollisesti minulle antamien tiedonantojen mukaan pluralia taivutuksessa osoitetaan *t*:llä.

Ylläesitetystä voidaan mielestäni täydellä syyllä vetää se johtopäätös, että kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä ennen niiden eroa oli suffiksiaines *t*, *te*, *d*, jota käytettiin sanataivutuksessa osoittamaan monikollisuutta. Ovatko ne samaan tarkoitukseen käyttäneet toistakin keinoa, on nyt tutkittava.

2. *k*, *γ*, *j*, *i* dualin tai pluralin tunnuksina.

Kuten tunnettua on, on pluralin tunnuksena unkarin taivutuksessa *k*: *hal* 'kala', pl. *halak* = suom. *kalat*. Possessivisuffikseissa on sama merkitsemistapa käytännössä, siten nimittäin että omistajain monikollisuutta osoitetaan personasuffiksilla + *k*, jos omistettu on singularissa; jos omistettuja on useampia, ilmaistaan tätä monikollisuutta *i*:llä, johon liittyy singularin ensimäistä tai toista personaa osoittava possessivisuffiksi *m* tai *d* tahi pluralin samojen personien suffiksit *nk*, *tk*.

Unkarin nominitaivutuksen nomin. pluralia enimmän lähenevät nykyään lapin nominitaivutuksen muodot. Äimän tekemän, viittä murretta koskevan selonteon perustalla on pluralin nominativin tunnuksena nomineissa *k*, *h*, ', muissa sijoissa sitävastoin *ij*, *i*, joko

yhteydessä *d*:n kanssa tai ilman sitä, siis läheisesti liittyen länsisuomalaisiin kieliin. Mutta sen lisäksi on lappi verbitaivutuksessa ja personalipronominissa säilyttänyt dualimuodon, joka epäilemättä on jäännös sellaisesta muodostustavasta, jollaista nykyään ei tavata ainoastaan ugrilaisissa kielissä vaan vieläpä volgalaisissa ja permiläisissä kielissäkin. Lappalainen personalipronomini osoittaa monikkoa *ij*, *ī*, *i*, *ija*, *ije*:llä sekä dualia *oi*, *oj*, *oaj*:lla. Selvän selityksen tähän muodostustapaan antaa vogulinkieli. Niistä yhdeksästä murteesta, joita Kannisto on tutkinut, käyttää kahdeksan dualin tunnuksena *äγ*, *eγ*, *iγ*, *ija*, *ī*, *i*; personalipronominissa on tämä tunnus sitävastoin *en*, *in*, *ēn* Tavdan murteessa, kun sitävastoin muissa murteissa sekä dualissa että pluralissa on *an*, *ān*, *oan*, ja Tavdan murteessa pluralissa *eń*.

Ostjakissa on dualin tunnuksena *ken*, *χen*, *γen*, joka säilyy kaikissa sijoissa. Sitävastoin pronominitaivutuksessa on ostjakissa dualissa *in*, pluralissa *eń*. Irtysh-ostjakissa on samoin kuin lapissa dualimuodostus ainoastaan pronomineissa ja verbeissä.

Jo Castrén teoksessaan Ostjakische Grammatik s. 32 huomauttaa, että duali- ja pluralitunnukset ostjakissa näyttävät olevan keskinäisessä yhteydessä toisiinsa. Personalipronominien pluralimuodot *meń*, *neń*, *teg* oP *miń*, *neń*, *tī* sisältävät sentähden luultavasti dualin alkuperäiset tunnukset *g*, *ń*, joka tavataan myöskin liivin plur. I pers. *mēg*, *meig*. Dualin tunnukset vogulin taivutuksessa *eγ*, *iγ*, *ija*, *ī*, *i* muodostavat siis väliasteen niihin pronominalisiin pluralimuodostuksiin, jotka tavataan lapissa *mīje*, *mī*, *tīje*, *tī*, *sīje*, *sī*, votjakissa *mī*, *tī* ja myöskin unkarissa *mī*, *tī*, *ők* < *övek*, vaikkakin viimemainittujen edeltäjinä ovat varmasti olleet *miv*, *tiv*, *iv*, luultavasti labialisella spirantilla gutturalisen spirantin asemesta. Tähän käsitykseen johtaa meidät se selvä dualimuoto, jonka unkari vielä on säilyttänyt sanassa *kettő* < *kettöve*, joka äänteellisesti vastaa oletettavaa vogulilaista säännöllistä muodostusta **ketteγe*.

Psykologisesti on helposti selitettävissä, miten dualinen muodostus, jota tavallisimmin käytettiin toista henkilöä puhuteltaessa, vähitellen tuli yleisemmäksi, kun yleensä dualia harvemmin käytetään. Huomattavaa on, että vogulin Tavdan murteelta puuttuu pronominin

pluralimuodot, jota vastoin muut murteet käyttävät *ēn*, *en*, *in* ja ostjakki *in*. Mutta samaa muotoa käytetään pronominin pluralimuotona myöskin mordvassa: moksha *min*, *tin*, *sin*, ersa *miń*, *tiń*, *siń*. Olkoon tämä muoto myöhemmin kehittynyt *iń*, *iγ*:stä tai jollakin muulla tavalla syntynyt, joka tapauksessa todistaa edellinen esitys, että plurali- ja dualimuodostukset eivät ole lähemmin toisiinsa liittyen muodostuneet niissä kielissä, jotka kuuluvat eri kieliryhmiin, suomalaiseen ja ugrilaiseen, vaan että ne kaikki eri tavoin ovat kehittäneet alkuperäiset muotoainekset. Tämä käy selville lisäksi *i*:n (< *ij*, *iγ*, *ig*) käyttämisestä pluralin tunnuksena. Kuten jo on mainittu käyttää unkari possessivipronominien yhteydessä monikollisia omistettuja osoittamaan samaa *i*:tä, jota länsisuomalaiset kielet käyttävät useimmissa pluralin sijoissa. Liivin elat. *me-i-šti* = suom. *me-i-stä* lienee siis kehittynyt alkuperäisestä **me-iγ-stä*, ja samoin lienee käsitettävä Lönnrotin vepsästä mainitsema pluralinen verbimuoto *anda-mai*, *anda-tei* perusmuodosta *anda*, joissa I ja II personan päätteet lähimmin liittyvät lappalaisiin I ja II personan pronominin dualimuotoihin *moi*, *toi*.

Tulokseksi edellä esitetystä jää:

1. *t* esiintyy yksinomaan pluralin tunnuksena kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä, joko koko nominitaivutuksessa, kuten ostjakissa, vogulissa, mordvassa, virossa, tai yksityisissä muodoissa, kuten länsisuomalaisissa kielissä, paitsi virossa, *t*, *d* joko *i*:n yhteydessä tai ilman sitä, lapissa *i-d*, votjakissa *i-l* < *i-d*, *i-t*, unkarissa *j* < *t*.

2. *k*, *γ*, *j*, *i* ei esiinny ainoastaan yksinomaisena pluralitunnuksena unkarissa ja länsisuomalaisissa kielissä, joilta nykyään puuttuu duali, vaan se on yksinomaisena nominalitaivutuksen dualin tunnusmerkkinä ostjakissa ja vogulissa, jotka sen lisäksi personalipronominin taivutuksessa käyttävät vain saman aineksen muunnoksia dualia ja pluralia osoittamaan. Lappi, joka tähän kuuluvista euroopanpuolisista kielistä yksin on säilyttänyt dualin pronomineissa ja verbeissä, seuraa pronominitaivutuksessa äskenmainittujen kielien esimerkkiä. Dualin katoaminen selittää, miten esim. vogulin dualimuoto *kolïg* 'kaksi kalaa', joka muodoltaan vastaa unkarin muotoa

halak ja lappalaista *kuöllek*, voi saada pluralisen merkityksen samalla kuin muut kielet säilyttivät *t*:llisen muodon, suomen *kalat*.

3. Edellisestä käy myöskin selville, että kaikissa tässä kysymykseen tulevissa kielissä on ollut vallitsevana epävarmuus *k*:n ja *i*:n käyttämisessä dualin tai pluralin tunnuksena. Oikeammin voidaan asianlaita määritellä siten, että kielitajunta vähitellen on käsittänyt liialliseksi eroittaa toisistaan kahta ja monta osoittavaa pluralia. — Tämän mukaan siis esiintyvät

t suomalais-ugrilaisten kielten alkuperäisenä pluralin tunnuksena,
k niiden alkuperäisenä dualin tunnuksena.

Edellä esitetyt tulokset saavat täydellisen vahvistuksen jos tarkastelemme vastaavia oloja samojedinkielessä. Sen lukuisissa murteissa on yleisenä pluralin tunnuksena *t*, joka esiintyy etenkin nominativissa; Jenisei-murteessa esiintyy ʾ. Muissa sijoissa osoitetaan dualia ja pluralia liittämällä yksikkömuotoon sanat kaksi, monta, kaikki. Usein osoitetaan monikollisuutta lainatuilla muotoaineksilla, esim. ostj.-samojed. *la* = tungus. *l*, turk. *lar*; kam. sam. *saṅ*, *zaṅ*, joka vivahtaa tšuvassilaiseen *sam*, *zam*:iin.

Mutta pluralin merkkinä käytetyn *t*:n ohella käyttävät samojedin murteet dualin tunnuksena *k*, *g*, *h*, *i*:tä. Tällaisena on nimittäin jurakissa *kʿa*, *gʾa*, *haʾ*, tavgy-murteessa *gai*, ostj.-sam. *k*, *g*. jenisej-sam. *ko*, *go*, *ho*. Tavgy-sam. sekoittaa dualin ja pluralin, mutta käyttää muutamissa sijoissa *i*:tä; jenisej-sam. eroittaa samoin dualin ja pluralin muodot väliinlykätyllä *i*:llä, tai dualissa *k*:lla. Kamass.-sam., jolta puuttuu duali, liittää säännöllisesti pluralin sijapäätteiden eteen tunnuksen *je*. Näemme siis samojedin murteissa kaikki ne äänneainekset, jotka ovat suomalais-ugrilaisten kielten tunnusmerkkejä, vieläpä samalla tavalla käytettyinä kuin viimemainituissakin kielissä. Ja samojedissakin sekoittuvat dualin ja pluralin muodostus toisiinsa, kuitenkin ainoastaan *i*:n käyttämisessä.

Valaisevaa viron *t*-lliselle pluralitaivutukselle ja vahvistavaa edellisessä esitetylle käsitykselle, että tämä *t* on ollut alkuperäinen pluralin ja *k* dualin tunnus suomalais-ugrilaisissa kielissä, on ost-

jakki-samojedin taivutus. Täysin yhtäpitävästi viron ja ostjakin kanssa taivutetaan

	sing.	dual.	plur.
nomin.	*loga* 'kettu'	*logāg*	*logat*
genit.	*logan*	*logāgan*	*logaden*
akkus.	*logap*	*logāgap*	*logadep*
lat.	*logan*	*logāgan*	*logaden*
lokat.	*loganan*	*logāganan*	*logadenan*
instrum.	*logahe*	*logāgahe*	*logadehe.*

Vaikkapa tämä ostjakki-samojedin taivutustapa näyttäytyisikin lainaksi ostjakista, mikä on epätodenmukaista, esiintyvät kuitenkin ylipäätään nuo kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä tavattavat, toisistaan eroavat, monikollisuutta osoittavat taivutusmuodot jäännöksinä aikaisemmista muodoista, jotka alkuperäisesti ovat olleet yhteisiä niille kaikille. Ja numerus-muodostuksessa osoittaa samojedinkieli niin läpikäyvää yhtäläisyyttä saman muotoaineksen käyttämisessä, että on syytä pitää tätä yhtäläisyyttä todisteena samojedin aikaisemmasta läheisestä yhteydestä suomalais-ugrilaisten kielten kanssa.

Discours prononcé par le sénateur O. Donner

à la séance annuelle ²/XII 1907.

Les statuts de la Société prévoient que le président, lors de l'assemblée générale annuelle, appellera l'attention de la Société sur une question d'un intérêt général et se rapportant au domaine scientifique de la Société. Comme mon temps a été très occupé par des travaux d'une autre nature, je me permets cette fois-ci de choisir un sujet plus spécial, en me guidant sur d'anciennes notes. Pour cette étude j'ai eu l'avantage, grâce à la complaisance d'anciens boursiers de la Société, MM. Karjalainen, Kannisto et

Äimä, de pouvoir utiliser de riches matériaux linguistiques encore inédits sur l'ostiak, le vogule et certains dialectes lapons.

Le sujet que je voudrais effleurer est la manière dont les langues finno-ougriennes désignent la pluralité, en d'autres termes un exposé des signes caractéristiques de la formation du pluriel et du duel dans ces langues.

Dans la déclinaison des langues finno-ougriennes se présente en effet, comme on sait, le fait curieux que la formation du pluriel dans certaines langues est différente de celle de certaines autres, sans que les langues qui concordent entre elles puissent à d'autres égards être réunies en un groupe spécial. Dans la famille ougrienne, le hongrois emploie comme signe du pluriel *k* et *i*, tandis que l'ostiak et le vogule ont *t*. La plupart des langues finnoises occidentales ont *t* et *i*, tandis que le lapon, d'accord avec le hongrois, emploie *k* et *i*. Enfin les langues permiennes ont pris pour désigner le puriel une expression collective *jos*, le tchérémisse se servant de *vylä*.

Pour expliquer cette différence, Blomstedt[1] et Ahlqvist[2] expriment l'opinion que *k* serait le signe primitif, duquel se seraient développés *j* et *i*, ainsi que le *t* du nominatif, aucun mot ne pouvant en finnois se terminer par *k*. Budenz[3] estime aussi que la formation plurielle en *i* a été originairement commune à toutes les langues finno-ougriennes.

1. *t* comme signe du pluriel.

Si les opinions précitées sont exactes, et que le signe caractéristique primitif du pluriel ait été *k*, *i*, on se trouve pourtant en présence de nouvelles difficultés. En esthonien, dans le dialecte le plus répandu ou dialecte de Reval, on a, quoique rarement, des formations plurielles correspondant à celles du finnois, p. ex. *lehmil*, *lapsiks*, *päist*. Mais la déclinaison régulière emploie

---

[1] Halotti Beszéd p. 35.

[2] Suom. kielen rakennus p. 86.

[3] Verzweig. d. ugr. Sprachen, p. 61.

pourtant comme signe du pluriel *de* ou *te*. Dans les dialectes méridionaux, les deux suffixes apparaissent *promiscue*, p. ex.: *karv*, Gén. *karva* Pl. *karvade; nõr*, Gén. *nõre* Pl. *nõrte*, Elat. *nõrtest* ou *nõrtist; pũdest* ou *puist; jalg*, Gén. *jala* Pl. *jalgade*, Elat. *jalgadest* ou *jalust* avec chute de *i* = *jaloista; rind* Pl. *rinnad*, Part. *rindu*, Iness. *rinnas* Pl. *rindades* ou *rinnus; käzi*, Gén. *käe* Pl. *kätte*, Elat. *kättest* ou *käzist; jumal*, Part. pl. *jumalaid*, Elat. *jumalaist* ou *jumalatest*.

Cette formation du pluriel en *d*, *t*, prédominante en esthonien, ne peut pas être considérée comme une innovation de cette langue. Tous les dialectes finnois: vepse, vote, carélien et dialectes de Finlande, ont au pluriel au moins un cas outre le nominatif formé en *d*, *t*, à savoir le génitif ou, avec le double signe du pluriel *iden*, *ien* < *iden*: *miesten*, *maiden*, *osien*, *talojen*. Il y a encore des traces plus nombreuses de la déclinaison par *te* en live. Le cas appelé par Sjögren datif correspond souvent tout à fait au gén. finnois: Sg *jumālõn* Pl *jumāldõn* du N *jumāld;* Instr. Sg *jumālõks* Pl *jumāldõks; lapstõn leibõ* = fi *lasten leipää*. Dans le dialecte de Lais, la formation en *d* apparaît à un plus grand nombre de cas chez les pronoms personnels: *mina* ou *ma* fait au Gén. *min*, Pl. *mäd* = *meidän;* D Sg *minnõn* Pl. *mädõn*, Ad. Sg *minnul* Pl. *mädl;* Elat. Sg *minust*, Pl *mädest*, *mädst:* Instr. Sg *minnõks*, El *mädkoks*, *mädk:* Sjögren, Liv. Gramm. 77, 89, 115. Les autres formes plurielles coïncident avec le finnois.

C'est avec raison que Budenz, Verzweig. d. ugr. Spr. p. 63 considère le lapon *id* au Part. et G Pl comme un reste du thème pluriel en *t*, et il estime que cet élément pluriel se retrouve aussi dans les formes pronominales votiakes *mil'emez*, *til'edez*, où le thème *mil'e*, *til'e* est identique au fi *meidä*, *teidä*, *l* répondant régulièrement au finnois *d*. Même le suffixe possessif Pl *ja*, *je* du hongrois, qui d'après le mss de Munich est sorti de *jal*, *jel* (*fialim* = *fiaim* 'mes fils') serait d'après Budenz (l. c. p. 62) un représentant régulier du fi *id*.

Le mordve emploie régulièrement comme signe du pluriel pour la déclinaison définie au N *tne*, qui ensuite se présente comme élément thématique pour les autres cas. Budenz explique cette formation comme un reste du pronom démonstratif: Sg *tä*, Pl *ńa*, *ne*. La

déclinaison indéfinie a au contraire au N Pl seulement *t*, et aux autres cas le même élément thématique que la déclinaison définie. Même si ce *ńa*, *ne* était identique au Pl du pronom démonstratif, il n'est guère admissible que le *t* qui précède corresponde dans cet assemblage au Sg de ce même pronom. Le fait qu'il se rencontre isolé dans la déclinaison indéfinie au N Pl semble bien indiquer que le mordve, comme tant d'autres des langues apparentées, a un signe du Pl *t*, auquel s'est ajouté un autre élément démonstratif.

Si on se tourne du côté de l'ostiak et du vogule, tous les dialectes, d'après les renseignements détaillés que m'ont donnés avec obligeance MM Karjalainen et Kannisto, montrent que le pluriel dans ces langues est marqué par *t*.

Des considérations qui précèdent, il me semble qu'on peut à bon droit conclure que toutes les langues finno-ougriennes, avant leur séparation, ont employé un suffixe *t*, *te*, *d* pour désigner le pluriel dans la flexion. Il reste à voir si elles en ont employé également d'autres.

2. *-k*, *γ*, *j*, *i*, comme signes du duel ou du pluriel.

Comme on sait, le signe du pluriel est dans la déclinaison hongroise un *k*: *hal* 'poisson', Pl. *halak* = fi *kalat*. Les suffixes possessifs présentent le même système, en ce qu'une pluralité de possesseurs se marque par un suffixe personnel + *k*, si l'objet est au singulier; s'il est au pluriel, ce pluriel est marqué par *i*, auquel s'ajoutent les suffixes possessifs pour la 1ère ou 2e personne du Sg *m*, *d*, ou du Pl *nk*, *t-k*.

La langue qui montre le plus de ressemblance avec le N Pl de la déclinaison nominale hongroise est actuellement le lapon. D'après les rapprochements faits par M Äimä pour 5 dialectes, le signe du N Pl pour les noms est *k*, *h*, *'*; aux autres cas il y a par contre *ij*, *i* avec ou sans adjonction de *d*, donc une grande analogie aves les langues finnoises occidentales. Mais le lapon a en outre conservé, dans la flexion du verbe et du pronom personnel, un duel qui évidemment est un reste d'une formation qui se retrouve non seulement dans le groupe ougrien, mais encore dans les lan-

gues de la Volga et du groupe permien. Le pronom personnel lapon désigne le pluriel par *ij, i, i, ija, ije,* et le duel par *oi, oj, oaj.* L'explication de cette formation est nettement donnée par le vogule. Parmi les neuf dialectes étudiés par M Kannisto, huit ont comme caractéristique du duel *äγ, eγ, iγ, ija, i, i;* dans le pronom personnel par contre, cette caractéristique est *en, in, ēn,* tandis que d'autres dialectes ont au Pl et au Du *an, ān, oan,* et le dialecte de Tawda *eń* au Pl.

En ostiak le signe du duel est pour les noms *ken, χen, γen,* qui se conserve à tous les cas. Par contre la déclinaison pronominale a pour le duel *in,* pour le pluriel *eń.* Les dialectes de l'Irtich n'ont le duel, de même que le lapon, que dans la flexion verbale et pronominale

Castrén remarquait déjà dans son „Ostjakische Grammatik", p. 32, que les signes du duel et du pluriel semblent être unis dans la formation du pluriel. Les formes des trois pronoms personnels du plur. *meń, neń, teg,* en ost. sept. *miń, neń, tï,* contiennent donc probablement le signe primitif du duel *g, ń,* qui se retrouve encore dans la 1 P Pl en live *mēg, meig.* La caractéristique du duel dans la déclinaison vogule *eγ, iγ, ija, ī, i* constitue donc le stade intermédiaire pour les formations plur. pronominales en lapon: *mīje, mī, tīje, tī, sīje, sī;* en votiak *mī, tī,* et aussi en hongrois *mī, tī, ők* < *övek,* bien que ces dernières soient immédiatement dérivées, comme on sait, de formes *miv, tiv, iv,* sans doute avec spirante labiale au lieu de la spirante gutturale. On est conduit à cette conception par la forme duelle très nette conservée en hongrois dans le mot *kettő* < *kettöve,* qui coïncide avec une formation hypothétique régulière vogule **ketteγe.*

Il est aisé de s'expliquer au point de vue psychologique que la forme du Du, qui s'employait surtout dans la conversation avec une autre personne, soit peu à peu devenue la plus générale à mesure que la catégorie du duel sortait de l'usage. Il est caractéristique que le dialecte de Tawda en vogule n'ait pas de duel pour le pronom, tandis que tous les autres dialectes emploient *ēn, en, in,* et l'ostiak *in.* Mais la même forme s'emploie aussi comme pluriel du pronom en mordve: moksha *min, tin, sin;* erse *miń, tiń,*

sïń. Que cet *iń*, *in* soit un développement ultérieur de *iń*, *i*, ou qu'il se soit formé d'une autre manière, les faits cités prouvent que les formations du Du et du Pl ne se sont pas faites par un raprochement de langues appartenant à deux groupes différents, l'ougrien et le finnois, mais que toutes ont traité de façon différente les éléments formatifs primitifs. C'est ce que montre encore l'empoi de *i* < *ij*, *iγ*, *ig* comme caractéristique du Pl. Comme on l'a vu plus haut, le hongrois, dans l'union avec le suffixe possessif, désigne la pluralité des objets par le même *i* qui apparaît dans les langues finnoises occidentales à la plupart des cas du pluriel. La forme live élat. *me-i-šti* = fi *me-i-stä* semble donc être sortie d'une forme *me-iγ-stä*, et on doit sans doute expliquer de même les formes plurales verbales vepses citées par Lönnrot, *anda-mai*, *anda-tei* de *anda*, où les désinences de la 1ère et 2e pers. rappellent de très près les formes Du laponnes des pronoms de la 1ère et 2e pers. *moi*, *toi*.

Les développements qui précèdent mènent aux résultats suivants:

1. *-t* apparaît comme signe exclusif du plur. dans toutes les langues finno-ougriennes, soit dans toute la flexion nominale comme en ostiak, en vogule, en mordve, en esthonien, ou dans des formes isolées comme dans les langues finnoises occidentales, sans en esthonien, *t*, *d*, combiné ou non avec *i*, en lapon *i-d*, en votiak *i-l* < *i-d*, *i-t*, en hongrois *j* < *t*.

2. *-k*, *γ*, *j*, *i* se rencontrent exclusivement comme signe du Pl en hongrois et dans les langues finnoises occidentales, qui n'ont pas de duel. Mais en outre il constitue le signe exclusif du duel dans la flexion nominale en ostiak et en vogule, lesquels emploient en outre dans la flexion du pronom personnel pour le Du et le Pl des modifications de cet élément. Le lapon, la seule parmi les langues européennes de ce groupe qui ait conservé un duel pour le pronom et le verbe, suit pour le pronom l'exemple de l'ostiak et du vogule. La disparition du duel explique p. ex. comment le duel vogule *kolïg* 'deux poissons', qui correspond formellement au hongrois *halak* et au lapon *kuölle̮k*, a pu prendre un sens pluriel, tandis que la plupart des autres langues gardaient la forme en *t*, ex.: fi *kalat*.

3. **Mais** on voit en même temps qu'il y a eu dans toutes ces langues une incertitude quant à l'emploi de *k*, *i* comme signe du duel et du pluriel. Ou, pour parler plus exactement, le sens linguistique a peu à peu jugé superflu de distinguer dans la pluralité deux et plusieurs.

On conclura donc que:

t a été le signe primitif du pluriel commun à toutes les langues finno-ougriennes,

k leur signe primitif du duel.

Les résultats qui précèdent sont entièrement confirmés par l'examen des phénomènes correspondants en samoyède. Dans les nombreux dialectes de cette langue, le signe du pluriel est en général *t*, ce qui est surtout clair au Nom.; dans le dialecte de l'Yénisséi, on a ʾ. Le duel et le pluriel, aux autres cas, sont marqués surtout par l'adjonction au Sg des mots *deux*, *beaucoup* ou *tous*. Souvent le plur. est marqué par des éléments formatifs empruntés, comme ost. samoy. *la* = tunguse *l*, turk. *lar*, kam. sam. *sań*, *zań* analogues au tchouvasse *sam*, *zam*.

Mais outre *t*, signe du plur., les dialectes samoyèdes emploient *k*, *g*, *h*, *i* comme signe du duel. On a en effet en Jurak *k'a*, *g'a*, *ha'*, en Tawgy *gai*, en ostiak-sam. *k*, *g*, dans le dial. de l'Yénis. *ko*, *go*, *ho*. Le dial. Tawgy confond le duel et le plur., mais emploie pour un certain nombre de cas *i*; celui de l'Yénis. distingue aussi les formes Du et Pl par infixion de *i*, ou pour le duel *k*. Le dial. Kamasse, qui n'a pas de duel. a régulièrement devant les désinences casuelles du Pl l'infixe *je*. Nous trouvons donc en samoyède tous les éléments phonétiques qui caractérisent les langues finno-ougriennes, et employés de même que dans ces langues. En samoyède ces formations du Du et du Pl se mêlent aussi, pourtant ici seulement dans l'emploi de *i*.

La déclinaison en ostiak-samoyède éclaire la déclinaison du Pl esthonien en *t*, et confirme l'opinion ci-dessus énoncée que *t* a été la caractéristique primitive du Pl et *k* celle du duel dans les lan-

gues finno-ougriennes. La flexion est en effet, en pleine conformité avec l'esthonien et l'ostiak:

	Sg	Du	Pl
Nom.	*loga* 'renard'	*logāg*	*logat*
Gén.	*logan*	*logāgan*	*logaden*
Acc.	*logap*	*logāgap*	*logadep*
Lat.	*logan*	*logāgan*	*logaden*
Loc.	*loganan*	*logāganan*	*logadenan*
Instr.	*logahe*	*logāgahe*	*logadehe.*

Même si cette formation du dial. ostiak-samoyède vient à se révéler contre toute vraisemblance comme un emprunt à l'ostiak, les formations différentes qui servent à l'expression du Pl dans les langues finno-ougriennes apparaissent comme des restes de formes précédentes primitivement communes à toutes. Et quant au nombre, le samoyède montre une telle concordance dans l'emploi des mêmes éléments formatifs qu'il y a lieu de voir dans cette concordande la preuve de relations antérieures étroites avec les langues finno-ougriennes.

Suomalais-ugrilaisen seuran vuosikertomus $^{2}/_{XII}$ 1906—$^{2}/_{XII}$ 1907.

Ryhtyessämme tekemään selkoa Seuran toiminnasta kuluneella vuodella on ensiksikin kiitollisuudella mainittava, että Seura tälläkin tilivuodella on maamme hallitukselta saanut toiminnalleen kannatusta. Tehdystä hakemuksesta on nimittäin Keisarillinen Senaatti suonut Seuran yleisen toiminnan kannattamiseksi kahdeksantuhannen (8,000) Smk. suuruisen valtioavun, aikakauskirjaa „Finnisch-ugrische Forschungen" varten kuudentuhannen (6,000) Smk. apurahan sekä suomalais-ugrilaisen bibliografian toimittamiseksi kaksituhatta (2,000) Smk. Nämä apurahat olivat myönnetyt kuitenkin vain vuodeksi 1907 riippuen tämä seikka eduskunnan uudistamisen aiheuttamasta tilikausien lyhentämisestä. Tämän johdosta jätti Seuran johtokunta viime keväänä Senaattiin pyynnön edelleen jatkuvasta valtionkannatuksesta, ja on Seuralla ollut ilo saada tieto, että vuodeksi 1908 on myönnetty samat määrärahat, kuin Seura vuonna 1907 on nauttinut. — Tyydytyksellä olemme myöskin nähneet, että maamme eduskunta yksimielisesti on yhtynyt kannattamaan tehtyä ehdotusta, että valtionvaroista myönnettäisiin 50,000 Smk. suuruinen vuotuinen määräraha suomenkielisen kirjallisuuden kannattamiseksi. Tämä kysymys koskee myöskin Suomalais-ugrilaista seuraa, sillä rahamäärän käyttämisestä päättävään hoitokuntaan on Seurakin — ehdotuksen mukaan — oikeutettu valitsemaan edustajansa, ja toivottava on, että Seurankin työalaa koskevat, joko Seuran tai muiden alkuunpanosta toimeensaadut suomenkieliset kansantajuiset julkaisut sekä niiden tekijät voivat mainitusta määrärahasta kannatusta saada.

Kokouksessaan viime lokakuun 19 p:nä sai Seura tiedon, että v. 1894 kesäkuun 20 p:nä lakkautetun „Eesti Kirjameeste Selts“in suorituskomitea oli saanut mainitun seuran asiat lopullisesti järjestetyiksi ja että Suomalais-ugrilaisella seuralla oli saatavana 902 ruplaa, minkä summan — vironkielisen kirjallisuuden kannattamiseksi perustetut rahastot — „Eesti Kirjameeste Selts“in viimeinen yleinen kokous oli Seurallemme annettavaksi määrännyt. Lahjoituskirja kuuluu seuraavasti:

„Eesti Kirjameeste Seltsi lõpukoosoleku (20 juunil 1894 a.) protokolli 7. *punkt:*

„Et E. K. Selts oma 20. aastasel tegewusel päratuma hulga wanawara (rahwalaulud, muinasjutud, wanasõnad, mõistatused, ebausukombed j. n. e.) on kogunud, mida selts omal ajal oma endise presidendi Peterburi Eesti Jaani koguduse õpetaja Dr. phil. J. Hurti kätte läbiuurimiseks on annud ja et nimetatud endine president 700 kaastöölise abil rahwa enese seast ise sellesamast materjalist wäga suure hulga on korjanud, kõik see teaduse ülitähtis materjal raha puuduse pärast on pidanud trükkimata seisma peale 2 osa „Wana Kandlest“, siis määras seltsi koosolek seltsi rahast nõndanimetatud „Kreutzwaldi kapitali“ 558 rubla 46 kop. (E. K. Seltsi kadunud auupresidendi Dr. Kreutzwaldi 75. syndimise päewa mälestuseks tema austajate poolt asutatud kapital Eesti parema kirjanduse edendamiseks) ja nõndanimetatud „Kopika kapitali“ Eesti parema kirjanduse hääks 37 rubla 89 kop., sellepeale, et nimetatud uurija Dr. J. Hurt selle summa abil ühe osakesegi tähendatud ülirohkest wanawara korjandusest Eesti keeles trüki läbi wõiks awaldada, selle tinkimisega, et raamatute müümisest sisse tulew raha nimetatud uurija wanawara edasi trükkimiseks tarwitaks. Ei peaks aga nimetatud uurija enesel mitte wõimalik olema ühel ehk teisel põhjusel tähendatud summa wanawara trükkimiseks ära tarwitada, siis peab ta hoolt kandma, et see raha määratud otstarbe peale „Soome-Ugri Seltsile“ Helsingis saaks antud, kes wiimasel ajal ka Eesti wanawara on hakanud korjama ja trüki läbi ilmutama. Sellega arwas ühtlasi selts oma põhjuskirja 2. § esimest jagu kõige paremine täita wõiwat.

P. Org,

endise E. K. Seltsi lõpukommisjoni walitatud liige“

Seura päättikin ottaa täten sille lahjoitetun rahaston vastaan ja käyttää sitä, mikäli mahdollista, sen alkuperäistä tarkoitusta silmällä pitäen. Lähempien määräysten laatiminen jätettiin johtokunnan huoleksi, jonka on asiasta sitten ehdotus Seuralle tehtävä. Lahjoitettu summa onkin jo Seuralle saapunut, ja tekee se Suomen rahassa 2408 mk. 27 penniä.

Toisessakin muodossa on Seura saanut kokea virolaisten ystäviensä suosiota. Viime tammikuussa kuolleen Seuran kirjeenvaihtajajäsenen tri J. Hurtin perilliset ovat päättäneet antaa vainajan erinomaisen runsaat kansanrunouskokoelmat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Suomalais-ugrilaisen seuran jäljennettäviksi ja sallia näiden jäljennösten käyttämisen mainittujen seurojen julkaisutarkoituksiin; alkuperäiset käsikirjoitukset, jotka toistaiseksi ovat Suomessa, viedään myöhemmin Viroon, arvattavasti Tarttoon säilytettäviksi. Jäljennöstyön kautta tulevat nuo suomalaiselle kansanrunoustutkimukselle välttämättömät ainekset suomalaistenkin tutkijain helposti käytettäviksi. Laajojen kokoelmien jäljentäminen kysyy kuitenkin enemmän varoja, kuin seuroilla tähän tarkoitukseen on käytettävänä, ja sentähden päättivät seurat kääntyä hallitukseen pyytäen avustusta yleisistä varoista. Katsoen työn tärkeyteen hallitus anomuksen hyväksyi, määräten tarkoitukseen yleisistä varoista maksettavaksi kymmenentuhatta markkaa, mikä summa valtionvaroista suoritettaisiin neljän vuoden kuluessa, tulevan, 1908 vuoden alusta lukien. — Jäljennystyö, jonka ehdottajana, järjestäjänä ja johtajana on professori Kaarle Krohn, on niin edistynyt, että suurin osa runoista, taiat, sananlaskut ja arvoitukset jo on puhtaaksikirjoitettu. Jäljellä ovat siis vielä sadut, joita ei olekaan aikomus sana sanalta kopioida, vaan joista on ajateltu laadittavaksi tarkat saksankieliset referaatit, jollaiset satututkimukselle kyllin hyvin korvaavat alkuperäiset käsikirjoitukset. Satuja tri Hurtin kokoelmissa on nimittäin niin suuri määrä, että niiden täydelliseen jäljentämiseen käytettävissä olevat varat eivät riitä. — Mitä tulee jäljennösten omistamiseen, on päätetty, prof. Krohnin ehdotuksesta, että Suomalais-ugrilainen seura saa sadut, sananlaskut ja arvoitukset, jota vastoin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura saa omikseen kaikki runot ja taiat.

Toisenkin lahjoituksen, joka todistaa siitä luottamuksesta, minkä Seura maamme rajojen ulkopuolella on saavuttanut, olemme kuluneella tilivuodella saaneet. Professori E. N. Setälän välityksellä on nimittäin valtioneuvoksetar Anderson lahjoittanut Seuralle ja Seuran käytettäväksi miesvainajansa, Kazanin yliopiston professorin, Seuran kirjeenvaihtajajäsenen Nikolai Andersonin jälkeenjättämiä käsikirjoituksia, jotka sisältävät sanavertailuja, kielennäytteitä, paikannimien etymologioita, mytologisia muistiinpanoja y. m.

Niistä lahjoituksista, joita Seuran kirjasto kuluneella vuodella on saanut tekee kirjastonhoitajamme myöhemmin selkoa. Emme voi kuitenkaan tässä sivuuttaa mainitsematta erästä suuriarvoista kirjastonlisäystä, joka ei vielä ole saapunut, mutta josta Seuralle marraskuun kokouksessa ilmoitettiin. Esimiehensä, senaattori Donnerin ehdotuksesta päätti Seura hänen välityksellään kääntyä Indian hallitukseen kysyen, millä ehdoilla Seura voisi saada lunastetuksi mainitun hallituksen julkaisemat, Indiassa asuvien kansojen kieliä esittävät ja koskettelevat julkaisut. Senaattori Donnerin saaman ilmoituksen mukaan on Indian ministeri John Morley, asiaa hänelle esiteltäessä suvainnut määrätä, että mainittu julkaisusarja oli Seuralle maksutta lähetettävä. Tästä suuriarvoisesta lahjasta tuntee Seura vilpitöntä kiitollisuutta ja luottaa, että näin saatu arvokas lisä kirjastoomme ei jää käyttämättömäksi pääomaksi, vaan että suomalaiset tutkijat saavat siitä uusia aiheita ja aineksia omalle tutkimustyölleen.

Puhuessamme Seuran kokoelmien saamista lisäyksistä on vielä mainittava, että prof. H. Paasonen, harjoittaessaan tutkimuksia Pietarin kirjastoissa löysi sieltä kaksi kadonneeksi luultua käsikirjoitusta, joissa tavataan arvokkaita tietoja mordvalaisista, etenkin heidän mytologiastaan. Varsinkin toinen näistä käsikirjoituksista on tärkeä, se kun on ollut pohjana Melnikovin esitykselle mordvalaisesta mytologiasta, ja siis nyt voimme tarkoin määrätä mikä Melnikovin teoksessa on hänen omaa lisäämäänsä, pääasiassa hänen mielikuvituksensa tuotetta. — Käsikirjoituksista päätti Seura ottaa jäljennökset arkistossa säilytettäväksi.

Paitsi yllämainittuja lisiä on Seura arkistoonsa lunastanut yli-

oppilas Väinö Salmiselta joukon lappalaisia joikusävelmiä sisältäviä grafofonilieriöitä, jotka hra Salminen matkoillansa oli laulattanut.

Seuran suhteesta ulkomaisiin tieteellisiin seuroihin ja yhdistyksiin mainittakoon, että Seura kuluneella vuodella on ryhtynyt julkaisujen vaihtoon Leipzigin kansatieteellisen kaupunginmuseon kanssa. — Julkaisujansa Seura on lahjoittanut melkein täydellisen kokoelman Vesisaareen perustetulle „Finmarks biblioteket“ nimiselle kirjastolle. Mainittu kirjasto on saatu toimeen muutama vuosi sitten, ja on kirjaston tarkoituksena koettaa saada kerätyksi sinne yhteen paikkaan kaikki Finmarkenia ja erittäinkin lappalaisia koskeva kirjallisuus; kirjasto olisi tietysti tarpeen vaatiessa sikäläisillä seuduilla kulkevien tutkijoiden ja asianharrastajien käytettävissä. — Seuralle, samoin kuin sen toimialalla työskentelevillekin on saapunut kutsumus ottaa osaa Köpenhaminassa v. 1908 elokuun lopulla toimeenpantavaan XV. orientalistikongressiin, ja on Seuraa kehoitettu valitsemaan siihen yksi tai useampia virallisia edustajia. Osanotostaan ja edustuksestaan ei Seura vielä ole tehnyt lopullista päätöstä, mutta arvattavasti sekä Seura että yksityiset Seuran jäsenet tulevat mainituilla tutkijapäivillä lukuisasti edustetuiksi. Onhan kongressin kokoontumispaikka verrattain lähellä, ja sitäpaitsi Suomen Höyrylaiva-osakeyhtiö on myöntänyt meno- ja paluuhinnoista 40 % alennuksen.

———

Kuluneellakin tilivuodella Seura on voimiensa mukaan raha-avuilla kannattanut Seuran toiminta-alaan kuuluvia tutkimuksia, myöntäen stipendejä sekä tutkimusmatkoihin että uusien julkaisujen valmistamiseen. Kun lisääntyneen aineiston ja jatkuvan tutkimuksen kautta saavutetut tulokset ovat tehneet tarpeelliseksi, että Seuran julkaisusta *Inscriptions de l'Orkhon* ja prof. Vilh. Thomsenin niitä koskevasta etevästä tutkimuksesta (Toimituksia V.) olisi saatava uusi painos, määräsi Seura prof. Thomsenille, joka kysyttäessä oli ilmoittanut olevansa valmis työhön ryhtymään, 5.000 Smk. hänen tutkimustensa kannattamiseksi. — Maisteri Artturi Kan-

NISTolle, joka parasta aikaa täällä kotimaassa valmistelee tutkimusta monivuotisilla vogulimatkoillaan keräämistään aineksista, on Seura antanut 500 Smk. apurahan. — Samoin on Seuran johtokunta määrännyt, että tri G. J. RAMSTEDTin tutkimuksia varten varatun „Siperialaisen tutkimusrahaston" varoja on ruvettava käyttämään tarkoitukseensa kuluvan syyslukukauden alusta, ja päätettiin niistä hra Ramstedtin tutkimusten avustamiseksi käyttää aina 4.000 Smk. vuotuisesti. Täten tahtoi Seura valmistaa hra RAMSTEDTille tilaisuuden antautua kokonaan tieteelliseen työhön, etupäässä valmistamaan painokuntoon runsaita kielitieteellisiä kokoelmiaan, joiden täydellä syyllä voi odottaa antavan runsaan valaistuksen hra RAMSTEDTin tutkimille kielille etupäässä, mutta välillisesti myöskin hyödyttävän suuresti suomalais-ugrilaistakin tutkimusta.

Niistä tutkimusmatkailijoista, jotka kuluneella tilivuodella muodossa tai toisessa ovat Seuran kannatusta nauttineet, tahdomme tässä antaa seuraavia tietoja.

Seuran viisi vuotta vogulien keskuudessa työskennellyt stipendiaatti, maisteri ARTTURI KANNISTO on tämän tilivuoden kuluessa lopettanut matkansa; hän saapui Suomeen viime vuoden joulukuun 22 päivänä. Suurimman osan viimeistä tutkimuskauttansa, syksystä v. 1905, vietti hra KANNISTO pohjoisimpina asuvien vogulien keskuudessa Beresovin piirissä. Ennen Siperiasta lähtöänsä kävi hän kuitenkin eteläisessä Turinskin piirissä tarkistamassa siellä aikaisemmin tekemänsä muistiinpanot. — Viisivuotisen matkansa tuloksina on hra KANNISTOlla sanastollista ainesta, — lyhyempiä tai pitempiä kokoelmia — yhdentoista murteen alalta, ja on hän niihin käyttänyt kaikkiaan n. 30,000 sanalippua. Sen lisäksi on kertynyt joukko lauseopillista aineistoa. kielennäytteitä n. 60 painoarkin verran, fonografilla muistiinpantuja sävelmiä n. 150, kolmattasataa valokuvaa, muistiinpanoja vogulien henkisestä ja aineellisesta elämästä sen eri puolilta, nk. elinkeinoista, asunnoista puvuista, taloudellisista ja yhteiskunnallisista oloista, tavoista, huvituksista, uskonnollisista käsitteistä ym. Antellin kokoelmia ja Hämeen museota varten on hra KANNISTO ostanut n. 650 esinettä. Kun oli toivottavaa, että Siperian suomensukuisten kansojen lukumäärästä ja sen vaihteluista

saataisiin, mikäli mahdollista, tietoja kuluneiltakin ajoilta, Seura päätti ja hra KANNISTO pani toimeen väkilukutietojen keräyksen sikäläisten seutujen kirkollisista arkistoista, keräsipä hän itsekin sellaisia kaikkialla missä vogulialueella liikkui. — Maisteri KANNISTON laajasuuntainen työ ja sen tulokset tuovat varmaankin paljon uutta valaistusta vogulien kaikinpuoliselle tuntemiselle. Vaikkakin meillä esim. vogulien kielestä ja kansanrunoudesta on runsaanpuolisesti tietoja, etupäässä unkarilaisen tutkijan MUNKÁCSIN julkaisuissa, on niistä saatavaa ainesta kielimiehen kuitenkin varovaisuudella käytettävä, sillä vogulinkielen merkitsemiseen niissä käytetty kirjoitustapa ei esitä tarpeellisella tarkkuudella kielen äänteitä ja on useinkin epäjohdonmukaista ja häilyvää. Varsinkin tässä suhteessa on meidän syytä odottaa hra KANNISTOlta runsaita lisiä ja oikaisuja.

Toisena Seuran stipendiaattina on mainittava Moskovan yliopiston ylioppilas, syntyperäinen syrjäni VASILIJ NALIMOV, jolle Seura antoi 200 ruplan apurahan syrjänien keskuuteen tehtävää kansatieteellistä tutkimusmatkaa varten. Hra NALIMOV aloitti matkansa toukokuun 30 p:nä ja lopetti sen syyskuun 30 p:nä, ollen siis matkalla kaikkiaan neljä kuukautta. Hän työskenteli etupäässä Sysolajoella, kulkien sitä pitkin Ib-kylään asti, ja Vytšegda-joella Ustkulom-kylään saakka; matkan lähtökohtana oli kirkonkylä Sloboda. Hän ei rajoittunut käymään ainoastaan niissä kylissä, jotka ovat mainittujen jokien varsilla, vaan kiersi hän kaikki ne pienet kyläkunnatkin, jotka ovat syrjässä valtatieltä. Ja juuri nämä syrjäkylät osoittautuivatkin parhaiksi saalispaikoiksi — kokemus, jonka varmaankin kaikki tutkimusmatkailijat ovat tehneet. Ne kysymykset, joihin hra NALIMOV etupäässä kohdisti huomionsa, koskivat etupäässä syrjänien uskonnollisia käsityksiä, joista seikoista hän syntyperäisenä syrjäninä kykenee saamaan paremmin ja enemmän tietoja, kuin joku rahvaalle vieras, sen ajatuskantaan perehtymätön kaukamaalainen tutkija. Ja päättäen tutkijan selonteosta, näyttääkin siltä, että hänen on onnistunut saada tietoja, jotka luovat mieltäkiinnittävän kuvan tuon ulkonaisesti hyvinkin hartaana ja kristillisenä esiintyvän kansan henkielämään. — Paitsi uskomuksista on hra NALIMOV koettanut ottaa selkoa syrjäniläisen perheen historiasta,

syrjänien oikeuskäsitteistä, onpa hän pannut muistiin jonkun verran tietoja „huomattavista paikoista“ etupäässä asutuskertomuksia (esim. nk. „tšuudilaisvarustuksista“) jne. — Kansatieteellisen aineksen lisäksi on tutkija toimittanut 366 antropologista mittausta, mikä aines ei kuitenkaan kuulu Seurallemme, vaan Moskovan antropologiselle seuralle, joka on ottanut osaa matkan kustantamiseen. — Hra Nalimov ilmoittaa kirjeessään, että hän jo on ryhtynyt keräämänsä aineiston muokkaamiseen, joten Seura piankin voinee toivoa häneltä painovalmiita lisiä syrjänien elämän henkisen puolen valaistukseksi.

Toinenkin tutkija, tri U. T. Sirelius on kuluneena vuotena saanut pienen kannatusavun Seuralta tutkimusmatkaa varten syrjänien keskuuteen; matkansa kustannusten suurimman osan sai hra S. Yliopiston opettajia varten määrätyistä varoista. — Matka kävi Vjatkan kautta Loźva-joella asuvien „permjakkien“ keskuuteen. sieltä Ustsysolskiin ja edelleen pitkin Vytšegdan vartta sen latvoille asti. — Votjakkialueella työskenteli hra Sirelius etupäässä Sarapulin kihlakunnassa. Erityiset seikat aiheuttivat, ettei hra Sirelius täysin voinut suorittaa sitä matkaohjelmaa, jonka hän työlleen ennen lähtöänsä oli laatinut. Venäjän nykyään rauhattomat olot ovat votjakeihinkin vaikuttaneet niin, että rahvas suurella epäluulolla katselee kaikkia vieraita; vähällä piti, ettei hra S. joutunut kiihtyneen rahvaan väkivaltaa kärsimään. — Aikomastaan matkasta Vytšegdan latvoilta suoraa Tšerdynin ja Permin kautta votjakkialueelle täytyi hänen myöskin luopua, sillä veden vähyys sikäläisissä joissa haittasi laivakulkua, joten olisi ollut matkustettava maisin, mikä olisi tullut hyvin kalliiksi. — Työssään sai hra Sirelius apua useilta seudun sivistyneiltä, etupäässä entisiltä ja nykyisiltä kansakoulunopettajilta ja -opettajattarilta. Tutkimuksissaan pani hän huomiota etupäässä rakennuksiin, pukuihin, metsänkäyntiin ja kalastukseen. Matkasaaliina on m. m. yli 550 numeroa sisältävä esinekokoelma ja n. 160 valokuvaa.

Neljäntenä tutkimusmatkailijana, tässä on mainittava maisteri J. G. Granö, joka oli saanut matkaansa Seuran valtuutuksen, vaikkakin varat matkan suorittamiseen oli saatu yksityiseltä taholta. Matka kesti toukokuun 13 p:stä syyskuun 4 p:ään, ja oli sen tarkoituksena hakea vanhoja kivikirjoituksia luoteis-Mongoliasta,

etupäässä Ubsa-järven ympäristöstä ja Tannu-Ola vuoriston pohjoisrinteiltä. Jo määräpaikkaansa matkustaessaan tapasi hra GRANÖ Altai-vuoristossa useissa paikoin sekä hautakumpuja että pystykiviä m. m. ihmisenmuotoisia veistokuviakin nk. „baaboja", löydettiinpä Bairim-vuoristossa pystykiviä, joissa oli piirustuksia. Vielä enemmän tavattiin tällaisia entisajan muistomerkkejä varsinaisella työalueella Ubsa-järven ympäristöllä, missä retkikunta toimitti tutkimuksia kolmen viikon ajan, mutta täälläkään ei tavattu kirjoituksia sisältäviä kiviä; runsaasti oli siellä hautakumpuja, toisinaan 3—4 metriäkin korkeita, sekä pystykiviä. Toinen hra GRANÖn tutkima seutu kuului Uranhain maakuntaan, ja sikäläisiltä aroilta ja jokilaaksoista hänen onnistuikin löytää kolme uutta pystykiveä, joissa oli kirjoitusta. Uranhain tutkimiseen käytti hra GRANÖ kuukaudenpäivät. — Matkaltansa on hänellä m. m. toista sataa valokuvaa ja ennen tutkimattomat tien varrella olevat seudut ovat 1175 km. pituudelta kartoitetut.

Puhuessamme Seuran avustuksella tai kannatuksella toimeenpannuista tutkimusmatkoista emme voi jättää mainitsematta, että Seuran entinen sihteeri, tri YRJÖ WICHMANN on edelleenkin jatkamassa sitä tutkimusmatkaa, jonka hän v. 1905, Rosenbergin stipendin saatuaan, aloitti. Yliopiston konsistorille jätetyn matkakertomuksen mukaan mainitsemme muutamia seikkoja hänen tutkimustensa kulusta. — Lopetettuaan elokuun lopussa v. 1906 työnsä tšeremissien keskuudessa oli hra WICHMANNilla kerättynä:

1) 5 sanaluetteloa,
2) 5 kieliopinluonnosta,
3) 5 lause-esimerkkikokoelmaa (à 876 lausetta),
4) 185 laulua (niistä 76 kappaletta tähän asti vähän tunnetusta vuoritšeremissien lauluvarastosta),
5) 191 taikaa (enimmäkseen ennemerkkejä ilmasta ja vuodenkasvusta),
6) 132 sananlaskua,
7) 207 arvoitusta,
8) 23 satua ja kertomusta (viimemainittujen joukossa tšeremissinkielisiä esityksiä mehiläishoidosta, hää- ja hautajaismenoista, vainajain muistojuhlista ym.),

9) 4 loitsua,
10) 34 fonogrammia (niiden joukossa 30 sävelmää sekä kielennäytteiksi 4 satua ynnä muutamia sananlaskuja ja arvoituksia),
11) 57 valokuvaa.

Tämän lisäksi oli rouva JULIE WICHMANN ryhtynyt tutkimaan tšeremissien aineellista etnografiaa ja valmistanut deskriptivisiä esityksiä 1) naisenpuvusta, 2) puunkuoresta ja niinestä valmistetuista tarvekaluista, 3) riihirakennuksista viiden eri tšeremissiryhmän alueelta, joita esityksiä varten hän on tehnyt 360 piirustusta; kerättyjen esineiden lukumäärä, etupäässä naispukuun kuuluvien, on 76. — Kuten tästä näkyy on hra WICHMANNin ensimäisen vuoden saalis runsas. — Kuten viime vuosikertomuksessa mainittiin, on tri WICHMANN jo järjestänyt keräämänsä tšeremissiläiset kansanrunousnäytteet, vaikkakin niiden painatukseen voidaan ryhtyä vasta hänen palattuaan kotimaahan. Toisena valmiina tuloksena tšeremissiläismatkaltansa on hänellä kirjoitus viimeksi ilmestyneessä „Finnisch-ugrische Forschungen“ien vihossa (VI. 1) „Zur geschichte der finnisch-ugrischen anlautenden *s* und *č*-laute im tscheremissischen“. — Lokakuusta v. 1906 on hra WICHMANN tutkinut unkarinmurteita aluksi Romaniassa, Moldovan maakunnan Romanin piirissä, missä asuu nk. csángóita. Rauhassa ei hän täällä kuitenkaan saanut työskennellä loppuun asti, sillä maaliskuun keskivaiheilla tänä vuonna Romaniassa puhjenneet talonpoikaislevottomuudet pakoittivat hänet keskeyttämään työnsä muudatta viikkoa aikaisemmin kuin hän alkuaan oli aikonut. — Saaliinansa on hra W:lla n. 6000 sanaa käsittävä sanasto, kieliopillisia muistiinpanoja, 36 kappaletta resitativisia „tanssinsanoja“ — näytteitä pohjoisten csángóitten häviämässä olevasta kansanrunoudesta — sekä 170 sananlaskua. — Paluumatkallaan Unkariin onnistui hra W:n tavata kaksi eteläistä csángó-murretta puhuvaa henkilöä, ja hän huomasi, että eteläinen murre tuntuvasti eroaa pohjoisesta, mikä seikka suureksi osaksi johtuu siitä, että eteläiset csángót ovat olleet Unkarista, Erdélyistä (Siebenbürgenistä) tulleiden székely-siirtolaisten myöhemmän vaikutuksen alaisina. — Erittäin tahdomme tässä huomauttaa matkakertomuksessa lausutusta mielipiteestä csángóitten alkuperästä. On

nimittäin joskus väitetty, että csángót olisivat jääneet Romaniaan jo unkarilaisten hyökätessä sen läpi Unkariin, siis jo IX:nnellä vuosisadalla; useimmat tutkijat ovat kuitenkin kannattaneet mielipidettä, että magyarinen rahvas Romanian puolella olisi siirtynyt sinne Unkarista. Tri WICHMANN yhtyy jälkimäisiin ja arvelee voivansa todistaa, että csángót ovat Romaniaan tulleet vasta XII:nnen ja XV:nnen vuosisatojen välisenä aikana, luultavasti mainitun ajanjakson myöhemmällä puoliskolla. Kysymyksen siitä, ovatko Moldovan csángót sulattaneet itseensä turkkilaisia komaneja, kuten unkarilainen MUNKÁCSI otaksuu, katsoo tri W. ratkaisemattomaksi; mahdollista se voi olla, mutta toistaiseksi ei sen puolustukseksi ole esitetty kyllin päteviä todisteita. — Romaniassa keräämänsä aineksen perustalla on hra W. julkaissut unkarilaisessa aikakauskirjassa „Nyelvtudományi Közlemények", sen XXXVII:nnessä osassa, pienen tutkielman nimellä „A *tš*, *s*, *z*, *š* és *ž* hangok története a moldvai csángó nyelvben". — Tässä yhteydessä sopinee mainita, että rouva WICHMANN Romaniassakin on jatkanut kansatieteellisiä tutkimuksiaan; sen tuloksista on unkarilaisen aikakauskirjan „Ethnographia"n viime vihossa pieni tiedonanto csángólaisen rahvaan taika- ja enneuskosta „A moldvai csángók babonás hitéből".

Siirtyessämme esittämään tietoja Seuran niin sanoaksemme sisäisestä toiminnasta, on mainittava kaksi uutta yritystä, joihin ryhtymisestä Seurassa kysymys on nostettu. Kokouksessa huhtikuun 20 p:nä herätti prof. E. N. SETÄLÄ kysymyksen, eikö olisi syytä Seuran ryhtyä toimiin paikannimien keräyksen aikaansaamiseksi, mikä keräys ulottuisi kaikille niille alueille, joilla on asunut tai nykyään asuu suomalais-ugrilaisia kansoja. Kun olisi hyvinkin vaikeaa, jopa mahdotontakin, Seuran yksin toteuttaa näin laajaa tehtävää, ehdotti esityksen tekijä, että Seura koettaisi saada aikaan yhteistyötä varsinkin Venäjällä toimivien tieteellisten seurojen ja yhdistysten kanssa. Suomessa suoritettavasta keräystyöstä olisi neuvoteltava täkäläisten, asiaa harrastavien seurojen, etupäässä Suomen Muinaismuisto-yhdistyksen kanssa, joka viimemainittu pitkät ajat on

asiaa ajanut ja joukon ainesta kootuksi saanut. Seura yhtyi täydellisesti ehdotusta kannattamaan, ja asetti komitean työsuunnitelmaa laatimaan. Komitean esitys niistä yleisistä periaatteista, joita työssä olisi noudatettava, saavutti Seuran hyväksymisen, mutta lähempiä ohjeita ei komitea viime keväänä ehtinyt laatimaan. Prof. J. J. Mikkola on hyväntahtoisesti ottanut valmistaakseen tarvittavat kysely- ja muistiinpanokaavakkeet, ja toivoa sopii, että piakkoin saadaan kerätyksi joku määrä koeaineistoa, jonka pohjalla lopullinen ehdotus valmistettaisiin. Koekeräyksen toimeenpanemiseen jossakin länsi-Suomen pitäjässä myönsi Seura 300 Smk. määrärahan.

Toinen ehdotettu yritys koskee uutta julkaisusarjaa. Katsoen Seuran velvollisuudeksi tehdä kannattamiensa tutkimustöiden tuloksia tunnetuksi suurellekin yleisölle ehdotti prof. Setälä, että Seura ryhtyisi julkaisemaan yleistajuista kuvaussarjaa suomalais-ugrilaisista kansoista, mikä sarja ilmestyisi suomeksi ja ehkä jonkun verran tieteellisemmässä asussa saksaksikin. Etusijassa olisi kuvauksia saatava alkuperäisellä kehityskannalla olevista kansoista, ja tulisi näiden esittää kansojen nykyiset asuma-alat, väestötilastoa, antropologisia seikkoja, kansojen historialliset vaiheet pääpiirteissään, asunnot, elinkeinot, elämäntavat, kosketella niiden kieltä, kansanrunoutta ja mytologiaa. Sarjan eri osat olisivat kotimaisten, Seuran toimesta ja kannatuksella matkustelleiden tutkijain kirjoittamat; Lapin kuvauksen toimittamiseen olisi ehkä pyydettävä ulkomaistenkin asiantuntijain avustusta. Periaatteessa Seura ehdotukseen yhtyi, katsoen tällaisen sarjan aikaansaamisen erittäin suotavaksi, ja jätti johtokuntansa huoleksi ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Muista kuluneen vuoden toimenpiteistä huomautettakoon tässä vain niistä, joihin on ryhdytty Orkhon-kirjoitusten tutkimusten jatkamiseksi sekä Seuran stipendiaattien kokoelmien julkisuuteen saattamiseksi; näistä toimenpiteistä edellä jo on kerrottu.

Kuluneen vuoden julkaisutoiminnasta on mainittava seuraavaa:

Painosta on valmistunut:

1) Aikakauskirjan XXIV. vihko, joka sisältää seuraavat kirjoitukset: 1. G. J. Ramstedt, Über die zahlwörter der altaischen

sprachen. 2. G. J. Ramstedt Über den ursprung der sog. Jenisej-ostjaken. 3) Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista 1904. 4. Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista 1905. 5. Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista 1906. Yhteensä 149 sivua + yksi kuva.

Toimitusten XXV. nidos ylipainoksena. Sisältää maisteri A. A. Aarneen väitöskirjana julkaiseman tutkimuksen Vergleichende märchenforschungen. I. Das märchen vom zauberring. II. Die drei zaubergegenstände und die wunderbaren früchte. III. Das märchen vom zaubervogel. — Seuran julkaisuna ilmestyy teos kirjakauppaan piakkoin.

3) Apuneuvoja suomalais-ugrilaisten kielten opintoja varten. III. Karjalan kielenopas. Kielennäytteitä, sanakirja ja äänneopillisia esimerkkiä. — Julkaisun on toimittanut dosentti, tri H. Ojansuu, ja on teoksen painatuskustannukset saatu yliopistolta, joten Seuran on tarvinnut ainoastaan julkaisijan työstä suorittaa vähäinen korvaus.

Painettavina tai tekeillä ovat mm.

1) Maisteri Armas Launiksen lappalaisia joikusävelmiä sisältävä julkaisu, josta neljä arkkia on painettu ja viides arkki ladottu. Teoksen painatusta hidastuttaa kirjapainon nuottimerkkivaraston vähyys sekä se, että tekijä nykyään on ulkomailla, joten korjausluku käy verrattain hitaasti. — Teokseen tulevaa lapinkielistä tekstiä on tri Konrad Nielsen Kristianiasta hyväntahtoisesti tarkastanut ja korjaillut, mikäli tällaisen, omituisia sanoja ja sanontatapoja sisältävän, toisen henkilön kirjallepaneman tekstin korjaaminen on ollut mahdollista.

2) Tri A. O. Heikelin julkaisu Itämerenmaakuntain pukumuodoista on ollut painatuksen alaisena viime keväästä ja on sitä jo painettu 14 arkkia kuvitettua deskriptivistä osaa. Loppukin on jo melkein valmista käsikirjoituksena, niin että tri Heikel toivoo saavansa teoksen painatetuksi ensi talven kuluessa.

3) Tri A. O. Heikelin tšeremissiläisiä kuoseja sisältävä julkaisu, jota varten piirustustyöt jo ovat suoritetut. Julkaisija on kuitenkin nykyänsä pannut kaiken aikansa baltilaisten pukumuoto-

jen tutkimiseen, joten tšeremissiläisen julkaisun on täytynyt jäädä syrjemmälle. Ensi keväänä arvelee tri HEIKEL pääsevänsä kokonaan antautumaan tšeremissiläisen julkaisun lopulliseen valmistustyöhön. — Teokseen tulee, kuten jo ennenkin on mainittu, enemmän kuin 130 kuvallista lehteä, osaksi värillisiä, osaksi värittämättömiä.

4) Maisteri F. ÄIMÄN tutkimus Inarin lapin ensi tavun vokalismista.

5) Tri YRJÖ WICHMANNin tšeremissiläinen kansanrunouskokoelma. Käsikirjoitus on valmis, saksannettukin.

6) Tri G. J. RAMSTEDTin julkaisu „Kalmukkilaisia kielennäytteitä I. Volga-kalmukkien satuja". Arviolta paisuu tämä julkaisu n. 12 à 13 painoarkin laajuiseksi, ja on käsikirjoituksesta jo enemmän kuin puoli täysin painokelpoista.

Seuran kirjallisesta toiminnasta puhuttaessa on lisäksi mainittava, että professorien E. N. SETÄLÄN ja KAARLE KROHNin julkaisemasta „Finnisch-ugrische Forschungen"ista on ilmestynyt VI:nnen nidoksen 1 vihko, joka sisältää kirjoituksia useilta sekä kotoisilta että ulkomaisilta tutkijoilta. — Tässä tilaisuudessa tahtoisimmme huomauttaa erittäin yhdestä mainitun vihon kirjoituksesta, jossa prof. E. N. SETÄLÄ tekee selkoa ohjelmasta lehtori POIROTin suorittamille ja vasta suoritettaville koneellisfoneettisille tutkimuksille, näiden tutkimusten tarkoituksesta ja alasta. Marraskuun kokouksessa oli Seuran jäsenillä tilaisuus sekä kuulla että nähdä, millaisia tärkeitä tuloksia tällainen tutkimus voi antaa kielentutkimuksen käytettäväksi. Olemme vakuutetut siitä, ettei yksikään asiaan perehtynyt ja asiaa harrastava henkilö voi olla yhtymättä prof. SETÄLÄN mainitussa kirjoituksessa lausumaan toivomukseen, että sekä Suomalais-ugrilainen seura että yliopisto ja maamme hallitus ojentavat auttavan kätensä, kun tarvitaan varoja tämän tutkimustyön jatkamiseen ja laajentamiseen.

Seuran kokouksissa kuluneella vuodella pidetyistä esitelmistä ja tiedonannoista mainittakoon seuraavat: Senaattori O. DONNER: Alkajaispuhe vuosikokouksessa $^{2}/_{XII}$ 1906, jossa hän käsitteli yk-

sityiskohtaisen sana- ja muotovaraston tutkimisen tärkeyttä kielisukulaisuuden selvillesaamiseksi ja huomautti samojedinkielen merkitystä suomalais-ugrilaiselle tutkimukselle; maisteri ARTTURI KANNISTO matkoistaan vogulimailla (26/I); prof. H. PAASONEN *jumala*-sanan ja sen sukukielissä tavattavien vastineiden alkuperästä (16/II). ARTTURI KANNISTO vogulien karhunpalveluksesta (16/II); prof. J. J. MIKKOLA *suomi*-sanan alkuperästä ja niistä johtopäätöksistä, joihin muutamat lätinkielessä tavattavat, suomi-sanaan yhdistettävät paikannimet antavat aihetta (17/V); prof. E. N. SETÄLÄ ennakkotietoja *Kaleva*-nimestä (17/V); tri G. J. RAMSTEDT burjattien uudesta kielensä kirjoittamistavasta ja heidän äskettäin perustamastaan kirjallisuusseurasta (21/IX); prof. H. PAASONEN kahdesta mordvalaisia koskevasta käsikirjoituksesta, jotka hän oli löytänyt Pietarin kirjastoista (21/IX); tri U. T. SIRELIUS syrjänien ja votjakkien luo tekemästään tutkimusmatkasta (21/IV); tri H. OJANSUU Agricolan käyttämistä partisipiali-lausumista (19/X); tri G. J. RAMSTEDT kansannimestä *oguz* (19/X); senaattori O. DONNER tiedonantoja ranskalaisen PELLIOTIN keski-Aasiaa tutkimassa olevan retkikunnan matkoista (16/XI); lehtori J. POIROT kielen koneellisesta tutkimisesta silmälläpitäen etupäässä suomalaiskieliä (16/XI).

Seuran *jäsenistössä* on tilivuoden kuluessa tapahtunut seuraavia muutoksia:

Manalle ovat menneet: Seuran viime vuosikokouksessa valitsema kunniajäsen, vertailevan kielentutkimuksen ja muinaisnorjankielen professori Kristianiasta SOPHUS BUGGE; kirjeenvaihtajajäsen, Viron kansan kansanrunouden verraton kerääjä, pastori, tohtori JAKOB HURT Pietarista; perustajajäsenet: kauppaneuvos LEONARD BORGSTRÖM Helsingistä, vapaaherra, pankinjohtaja JOHAN FRANS ANDREAS CRONSTEDT Helsingistä, liikemies JOHAN VALDEMAR ENQVIST Tampereelta, valtioneuvoksen leski ELISABETH HALLONBLAD Sortavalasta, tuomari MATTHIAS JAATINEN Helsingistä, senaattori, salaneuvos HJ. G. PALIN Helsingistä, kauppaneuvos, ARTHUR SOMMER Tampereelta; vuosijäsenet: professori K. G. LEINBERG Helsingistä, senaattori V. E. LILJEBLAD Helsingistä sokeainkoulunjohtaja K. LYYTIKÄINEN Kuopiosta ja professori K. A. R. TÖTTERMAN Helsingistä.

Uusiksi jäseniksi ovat Seuran kutsusta tulleet seuraavat henkilöt:

kunniajäseniksi:

Bugge, Sophus, vertailevan kielitieteen ja muinaisnorjankielen professori Kristianiasta,

Schuchardt, Hugo, täysinpalvellut professori, Grazista.

Storm, Joh., romanilaisen ja englantilaisen filologian professori, Kristianiasta.

perustajajäseniksi:

von Bonsdorff, Hjalmar, vapaaherra, professori, Helsingistä,
von Collan, Clas, pankinjohtaja, Helsingistä,
Gauthiot, Robert, professori, Parisista,
Huitu, Vihtori, maanviljelijä, Johanneksen pitäjästä,
Järnefelt, Jalo, pankinjohtaja, Helsingistä,
Lavonius, V. A., toimitusjohtaja, Helsingistä,
Levonius, J. A., pankinjohtaja, Helsingistä,
Moliis, Birger, insinöri, Helsingistä,
Rikberg, Axel, senaatinkamreri, Helsingistä,
Sievers, Richard, ylitirehtöri, Helsingistä.

vuosijäseniksi:

Cauton, Ossian, varatuomari, Sortavalasta,
Jotuni, Alfred, seminarinlehtori, Sortavalasta,
Pennanen, Matti, maisteri, Helsingistä,
Siegberg, Artur, maisteri, kollega, Helsingistä,
Ståhlberg, K. J., senaattori, Helsingistä.

Seuran asiamiehistä ovat kuluneella vuodella toimestaan luopuneet, paikkakunnalta poismuuttonsa tähden, tohtori K. O Lindeqvist ja maisteri J. M. Salenius ja ovat heidän sijaansa asiamiehiksi suostuneet rupeamaan tohtori Karl von Fieandt, Hämeenlinnaan ja maisteri Bruno Granit-Ilmoniemi Kuopioon.

Seuran toimimiehinä kuluneella tilivuodella ovat olleet: esimiehenä senaattori O. Donner, varaesimiehenä professori E. N.

Setälä, ensimäisenä sihteerinä dosentti K. F. Karjalainen, toisena sihteerinä maisteri F. Äimä, rahavartiana valtioneuvos J. Höckert, kirjastonhoitajina prof. Kaarle Krohn ja maisteri E. A. Tunkelo, kirjavarainhoitajana dosentti U. T. Sirelius, yliasiamiehenä varatuomari E. Polón, tilintarkastajina toimitusjohtaja A. Renqvist ja maisteri F. Äimä, tilintarkastajien varamiehinä tohtori R. Saxén ja pankinjohtaja Jalo Järnefelt. Tieteellisten seurojen valtuuskunnassa on Seuraa edustanut prof. E. N. Setälä ja varalle valittuna on ollut dosentti K. F. Karjalainen.

Ennen kuin lopetamme tämän vuosikatsauksen on meidän mainittava eräästä asiasta, joka voi vaikuttaa ainakin jonkun verran Seuran vastaisen toiminnan laajuuteen. Kuten tunnettu on, on Seura monien vuosien kuluessa saanut nauttia apurahaa Längmanin rahaston korkovaroista; yhteensä nousevat nämä avustukset 42,000 Suomen markkaan. Että tämä Suomen valtiosäätyjen suoma kannatus on ollut tärkeänä osana Seuran vuotuisissa tuloissa, ei tarvinne erityisesti huomauttaa. Kuluneella istuntokaudellaan on Suomen eduskunta, Pankkivaltuusmiesten tekemän ja Pankkivaliokunnan pääasiassa muuttamattomana kannattaman ehdotuksen mukaisesti, päättänyt jättää m. m. Suomalais-ugrilaisen seuran ilman tätä kannatusta seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi. Pankkivaltuusmiesten ehdotus sisältää, että koska jaettavana oleva summa tällä kertaa on entistään pienempi, Suomen Tiedeseura, Suomalais-ugrilainen seura ja Uusfilologinen yhdistys jätettäisiin huomioon ottamatta sentähden, että niiden toiminta on „puhtaasti tieteellistä laatua, joka ei tule suorastaan syvien rivien hyväksi eikä varsinaisessa merkityksessä tarkoita tiedon levittämistä maastamme“. Ei katsottane sopimattomaksi, että tässä teemme muutamia huomautuksia mainitun perustelun johdosta. Koska Pankkivaltuusmiesten lausunto meistä näyttää sisältävän ohjeen, jonka mukaan Längmanin rahaston korkovaroja yleensä olisi jaettava, tahtoisimme ensiksikin asettaa kysymyksenalaiseksi, eikö tämän jakoperusteen hyväksyminen olisi poikkeamista lahjoittajan nimenomaisista määräyksistä. Korkova-

roja on testamentin säännösten mukaan käytettävä „— — tieteitä ja kauno-taiteita sekä kirjallisia teoksia varten niin myös kirjain ilmaiseksi jakamista varten yhteiselle kansalle“. Toiseksi tahtoisimme huomauttaa, ettei Suomalais-ugrilainen seura eivätkä sen yksityiset jäsenet ole suinkaan niin yksipuolisesti tieteelliseen tutkimus- ja julkaisutyöhön piintyneet, etteivät he olisi koettaneet antaa välitöntä lisää yleisön — „syvien rivien“ — sivistys- ja tietovarastoon. Tahdomme vain mainita, että monet Seuran kannattamista tutkijoista ja sen piirissä työskentelevistä tiedemiehistä ovat kansantajuisissa luennoissa esittäneet tutkimustensa tuloksia suurelle yleisölle ja julkaisseet yleistajuisia suomenkielisiä esityksiä useimmiten Valvojassa, mutta myöskin Ajassa, Omassa Maassa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisuissa ym. Omissa julkaisuissaan on Seura tosin käyttänyt enimmäkseen saksankieltä, mutta onpa Aikakauskirjassa ilmestynyt suomenkielisiäkin esityksiä, esim. kuvauksia suomalais-ugrilaisista kansoista, etupäässä yleistajuisten matkakertomusten muodossa. — Suomalais-ugrilaisen seuran toiminta ei tosin varsinaisesti ole käsittänyt Suomen niemen — Lappia lukematta — ja sen suomalaisen asutuksen tutkimista eikä siis ole voinut antaa niistä välittömästi hankittuja tietoja, mutta voinemme hyvällä syyllä väittää, että se tieto, mikä Suomen kansasta annetaan, varsinkin sen historiasta ja henkielämästä, olisi monessa suhteessa vaillinaisempaa, ellei suomalais-ugrilaisen tutkimuksen kautta saavutetut tulokset tarjoaisi osaksi *kaikkea* tietoainesta, osaksi vertauskohtia, jotka valaisevat meillä kokoonsaatua aineistoa.

Helsingissä joulukuun 2 päivänä 1907.

Compte-rendu des travaux de la Société Finno-ougrienne du ²/XII 1906 au ²/XII 1907.

Au début de ce compte-rendu des travaux de la Société pendant l'année écoulée, nous devons d'abord noter avec reconnaissance que la Société a continué à recevoir pendant cette année des subventions du gouvernement. Sur la demande qui en avait été faite, le Sénat Impérial accorda en effet une subvention de huit mille (8,000) marcs pour les travaux généraux de la Société, une de six mille (6,000) pour la revue „Finnisch-Ugrische Forschungen", et une de deux mille (2,000) pour la rédaction d'une bibliographie finno-ougrienne. Mais ces subventions n'étaient accordées que pour l'année 1907, le renouvellement de la représentation nationale ayant abrégé la période budgétaire. Cette circonstance amena la Société à demander au Sénat le printemps dernier la continuation de la subvention; et elle a eu la joie d'apprendre que les mêmes subventions lui ont été accordées pour 1908 que pour 1907.— Nous avons vu également avec satisfaction que les représentants du pays ont à l'unanimité approuvé la proposition faite dans la diète d'accorder une subvention annuelle de 50,000 marcs pour favoriser le développement de la littérature finnoise. Cette question intéresse aussi la Société Finno-ougrienne, parce que, d'après le projet, elle a le droit d'élire un représentant dans le comité qui doit décider de l'emploi de cette somme; et il faut espérer que des travaux de vulgarisation en langue finnoise sur des sujets touchant aux domaine d'étu-

des de la Société, rédigés ou non sur son initiative, ainsi que les auteurs de ces ouvrages recevront des subventions de ce fonds.

Dans la séance du 19 octobre dernier, la Société reçut l'avis que le comite chargé de liquider la „Eesti Kirjameeste Selts“, dissoute le 20 juin 1904, avait terminé ses travaux, et que la Société Finno-ougrienne avait une créance de 902 roubles, somme que la „Eesti Kirjameeste Selts“ avait votée à la Société lors de sa dernière assemblée générale sur les fonds destinés à favoriser le développement de la littérature esthonienne. — La Société décida d'accepter le fonds qui lui était ainsi remis et de l'employer en conservant autant que possible le but primitif. Le bureau de la Société fut chargé de rédiger des règlements détaillés qu'il présentera ensuite à la Société. La somme ainsi donnée a déjà été touchée, et atteint, convertie en monnaie finlandaise, un montant de 2,408 marcs 27 penni.

La Société a encore reçu une autre marque de la faveur de ses amis esthoniens. Au mois de janvier dernier mourut le Dr Hurt, membre correspondant. Ses héritiers ont résolu de remettre à la Société de Littérature finnoise et à la Société Finno-ougrienne, les riches collections de poésie populaire faites par le défunt en leur permettant de les recopier et de les employer dans leurs publications. Les manuscrits originaux, qui actuellement se trouvent en Finlande, seront ensuite renvoyés en Esthonie, pour y être sans doute conservés à Dorpat. Par ce travail de copie, les collections du Dr Hurt, nécessaires aussi à l'étude de la poésie populaire finnoise, seront rendues aisément accessibles aux érudits finnois. Mais ce travail exigeait des ressources supérieures à celles que les sociétés intéréssées pouvaient y consacrer. Elles résolurent donc de s'adresser au gouvernement pour lui demander une subvention. En considération de l'importance du travail, le gouvernement y consentit, et accorda un crédit de dix mille marcs, payable par l'état en quatre ans à partir du début de 1908. — Le travail de copie, proposé, organisé et dirigé par le prof. Kaarle Krohn, a déjà commencé. La plus grande partie des chants, les formules magiques, les proverbes et les énigmes sont déjà recopiés. Il reste donc les légendes, que l'on n'a pas l'intention de copier in extenso.

mais dont on a pensé faire des résumés précis en allemand, qui pour les recherches pourront remplacer suffisamment les textes originaux. Il y a en effet dans les collections du Dr Hurt une masse de légendes telle que les ressources votées ne suffiraient pas pour une copie intégrale. Quant à la propriété des copies, on a décidé sur la proposition du prof. K. Krohn que la Société finno-ougrienne aura les légendes, les proverbes et les énigmes, et la Société de littérature finnoise les runes et les formules magiques.

Nous avons encore pendant l'année écoulée reçu une autre marque de la confiance que la Société a su inspirer en dehors des limites du pays. Par l'intermédiaire du prof. Setälä, Mme Anderson a donné à la Société les manuscrits laissés après sa mort par son mari Nikolas Anderson professeur à l'Université de Kazan, membre correspondant de la Société. Ces manuscrits contiennent des comparaisons étymologiques, des spécimens de langues, des étymologies de noms de lieux, des notes mythologiques, etc.

Le bibliothécaire de la Société rendra compte plus loin des dons reçus par la bibliothèque au cours de l'année. Mais nous ne pouvons nous empêcher de signaler ici un don qui n'est pas encore arrivé, mais dont la Société a été informée à la séance du mois de novembre. Sur la proposition de son président, le sénateur Donner, la Société avait résolu de s'adresser par son intermédiaire au gouvernement de l'Inde pour demander à quelles conditions la Société pourrait acheter les publications faites par ce gouvernement qui contiennent la description des langues parlées par les peuples habitant la péninsule. D'après les renseignements reçus par Mr Donner, le ministre de l'Inde, John Morley, lorsque la demande lui fut présentée, résolut que ces publications seraient envoyées gratuitement à la Société. La Société est pleine de reconnaissance pour ce don précieux, et est convaincue que ce cadeau ne restera pas un capital mort, mais que des érudits finlandais en tireront de nouvelles impulsions et des matériaux nouveaux pour leurs recherches.

Puisqu'il est ici question des contributions reçues par la Société, il faut encore signaler que le prof. H. Paasonen, au cours de recherches dans la bibliothèque de St-Pétersbourg, y trouva deux

manuscrits qu'on croyait perdus, et qui contiennent des renseignements précieux sur les Mordves, et en particulier sur leur mythologie. L'un surtout de ces manuscrits est important, parce qu'il a été la source employé par Melnikov pour son exposition de la mythologie mordve, et que nous pouvons par suite déterminer ce qui dans ce travail est addition propre de Melnikov et surtout invention de son imagination. – La Société décida de faire prendre de ses manuscrits des copies qui seront placées dans ses archives.

En outre la Société a acheté pour ses archives un certain nombre de rouleaux graphophoniques avec des mélodies runiques lapones, appartenant à l'étudiant Salminen et recueillis par lui pendant un voyage en Laponie.

En ce qui concerne les relations de la Société avec les sociétés savantes étrangères, on peut noter que la Société a commencé un échange de publications avec le musée ethnographique de Leipzig. — Elle a donné une collection presque complète de ses publications à la „Bibliothèque du Finmark“ fondée à Vesisaari. Cette bibliothèque a été créée il y a environ un an, et a pour objet de concentrer en un endroit toute la littérature concernant le Finmark et en particulier les Lapons. Cette bibliothèque serait naturellement, en cas de besoin, à la disposition de savants et de personnes d'intéressant à ces études, lors de leurs voyages dans cette région. — La Société et les personnes qui travaillent dans le même domaine d'études ont reçu une invitation à prendre part au XIe congrès des orientalistes qui se tiendra à Copenhague à la fin d'août 1908, et on a prié la Société de choisir un ou plusieurs représentants officiels. La Société n'a pas encore pris de décision définitive; mais il est probable qu'elle sera représentée, et que des membres nombreux se rendront à ce congrès. Le lieu de la réunion n'est pas très éloigné, et la Société finlandaise des bateaux à vapeur a accordé sur les billets d'aller et retour un rabais de 40 %.

Pendant l'année écoulée la Société a, dans la mesure de ses ressources, aidé les recherches dans son domaine d'études, en donnant des subventions à la fois pour des voyages d'études et pour l'achèvement de publications. — Les résultats obtenus par l'accroissement des matériaux et par la continuation des recherches ayant rendu nécessaire une réédition de la grande publication „Inscriptions de l'Orkhon“ et des remarquables études du prof. Wilh. Thomsen sur les „Inscriptions de l'Orkhon“ (Mémoires V), la Société a accordé à Mr Thomsen, pui, sur la demande faite, s'était déclaré prêt à se charger du travail, une somme de 5,000 marcs pour l'aider dans ses recherches. — A Mr Artturi Kannisto, qui prépare actuellement en Finlande une étude des matériaux rassemblés par lui pendant son séjour de plusieurs années chez les Vogules, la Société a donné une subvention de 500 marcs. — De même elle a décidé que le „Fonds pour les recherches sibériennes“ créé pour les recherches du Dr G. J. Ramstedt commencerait à être employé dès cet automne, et on résolut d'employer toujours une somme de 4,000 marcs par an sur les ressources de ce fonds comme subvention aux travaux de Mr Ramstedt. La Société a voulu par là permettre à Mr Ramstedt de se consacrer entièrement aux travaux scientifiques, et avant tout à la publication de ses riches collections philologiques, dont on peut attendre à bon droit qu'elles donneront une fidèle image des langues étudiées par Mr R., mais aussi qu'elles seront indirectement d'une très grande utilité pour les études finno-ougriennes.

On donnera ici quelques indications sur les explorateurs qui pendant l'année écoulée ont reçu d'une manière ou d'une autre des secours de la Société.

Mr Artturi Kannisto, boursier de la Société, qui pendant cinq années a travailé en pays vogule, a terminé son voyage au cours de la présente année; il rentra en Finlande le 22 déc. dernier. La plus grande partie de la dernière période de recherches, à partir de l'automne 1905, se passa chez les Vogules qui habitent le plus au nord dans le cercle de Beresov. Avant son départ de Sibérie le voyageur revint néanmoins dans la partie méridionale du cercle de Turinsk pour préciser les annotations faites dans un séjour antérieur. —

Comme résultat de son voyage de cinq années, Mr Kannisto rapporte des matériaux lexicographiques plus ou moins étendus relatifs à 11 dialectes, comprenant en tout env. 30,000 fiches. En outre une foule de matériaux syntactiques, env. 60 feuilles d'imprimerie d'échantillons linguistiques, env. 150 mélodies recueillies au phonographe, près de 300 photographies, des notes sur la vie matérielle et intellectuelle des Vogules prises en diverses régions: nourriture, habitations, costumes, conditions sociales et économiques, coutumes, divertissements, notions religieuses, etc. Pour les collections Antell et le musée de Tavastehus Mr Kannisto a acheté env. 650 objets. Comme il était désirable d'obtenir autant que possible des données concernant la population et le mouvement de la population parmi les peuples sibériens apparentés aux Finnois même pour les époques antérieures, la Société décida et Mr Kannisto organisa la collection de données concernant la population d'après les archives ecclésiatiques de ces régions; il recueillit d'ailleurs lui-même ces renseignements dans toutes les régions qu'il visita. — Les travaux étendus de Mr Kannisto et leurs résultats contribueront sûrement à jeter une lumière nouvelle sur le peuple des Vogules. Nous avons des renseignements détaillées p. ex. sur la langue des Vogules et la poésie populaire, surtout dans les travaux du savant hongrois Munkácsi; mais les matériaux qu'on y trouve sont d'un emploi difficille et exigent beaucoup de prudence, car la transcription employée n'indique pas les sons avec la précision nécessaire, et elle est en outre souvent inconséquente et vacillante. A ce point de vue surtout, on est en droit d'attendre des recherches de Mr Kannisto de nombreuses contributions et corrections.

Comme second boursier de la Socitété on peut nommer Mr Vasilij Nalimov, de naissance syriène, étudiant à l'Université de Moscou, auquel la Société a accordé une subvention de 200 roubles pour un voyage de recherches chez les Syriènes en vue de recherches ethnographiques. Mr Nalimov commença son voyage le 30 mai et le termina le 30 septembre. Il séjourna surtout dans la vallée de la Sysola, le long duquel il poussa jusqu'au village d'Ib, et de la Vytchegda jusqu'au village d'Ustkulom; le point de dé-

part avait été le village de Sloboda. L'explorateur ne se borna pas à visiter les villages situés sur ces rivières, mais pénétra jusque dans les petits villages éloignés des grandes voies de communication. Et ce fut précisément dans ces endroits écartés qu'il trouva le plus à glaner; tous les explorateurs auront sûrement fait la même expérience. Les questions spécialement étudiées par Mr Nalimov concernaient avant tout les notions religieuses, où il pouvait, en sa qualité de Syriène, recevoir des renseignements plus nombreux et meilleurs qu'un étranger inconnu de la population et ignorant ses manières de pensée. A en juger par le compte-rendu de l'explorateur, il semble avoir réussi à recueillir des données qui jettent un jour curieux sur la vie intellectuelle de ce peuple qui au premier abord paraît très pieux et chrétien. — En outre M. Nalimov a essayé de se procurer des renseignements sur l'histoire de la famille syriène, les idées juridiques, et il a même pris des notes sur des „endroits remarquables“, surtout des récits de colonisation (p. ex. sur les „forteresses tchoudes“) etc. — Pour l'accroissement des collections ethnographiques, l'explorateur a pris 366 mesures anthropologiques; mais ces matériaux appartiennent, non à notre société, mais à la Société anthropologique de Moscou, qui a contribué elle aussi à payer les frais du voyage de Mr Nalimov. Dans sa lettre, ce dernier déclare qu'il a déjà commencé la mise en oeuvre des matériaux rassemblés, de sorte que l'on peut espérer qu'il remettra bientôt un travail exposant l'état intellectuel des Syriènes.

Un autre érudit, le Dr U. T. Sirelius, a reçu également de la Société une petite bourse pour entreprendre un voyage d'exploration chez les Syriènes; la plus grande partie de la somme nécessaire avait été donnée par l'Université sur les fonds destinés au corps enseignant. L'itinéraire devait passer par Vjatka, la région des „Permiaks“ sur la rivièreLožva, le village d'Ustsysolsk et remonter la Vytchegda jusqu'à ses sources. — Dans la région des Votiaks Mr Sirelius s'arrêta surtout au village de Sarapul. Mais diverses circonstances l'empêchèrent de réaliser son programme de voyage. Les troubles actuellement régnants en Russie ont eu leur répercussion chez les Votiaks, et ont rendu ceux-ci très défiants à l'égard

de tous les étrangers; Mr SIRELIUS faillit même être maltraité par la population excitée. — Il dut aussi renoncer au voyage qu'il avait pensé faire des sources de la Vytchegda tout droit par Tcherdyn et Perm au pays des Votiaks; le manque d'eau rendait impossibles les communications fluviales, et le voyage par terre fût devenu très coûteux. — Dans ses travaux Mr SIRELIUS fut aidé par plusieurs personnes cultivées de la région, surtout des maîtres et maîtresses d'école. Les recherches portèrent surtout sur les bâtiments, les costumes, les procédés de chasse et de pêche. Entre autres résultats, il faut signaler que Mr S. rapporte une collection de plus de 550 objets et env. 160 photographies.

Nous mentionnerons encore comme explorateur Mr J. G. GRANÖ, qui reçut pour son voyage une lettre d'introduction de la Société, bien que les fonds nécessaires au voyage soient venus de source privée. Le voyage dura du 4 mai au 4 sept., et avait pour objet la recherche, dans le NW de la Mongolie, de vieilles inscriptions sur pierre, surtout dans le voisinage du lac Ubsa et les pentes septentrionales des montagnes de Tannu-Ola. Déjà pendant le voyage vers le lieu de destination, Mr GRANÖ rencontra dans l'Altaï en plusieurs endroits des tumuli et des pierres levées, entre autres des statues à forme humaine dites „baba"; il trouva même dans les montagnes de Bairim des pierres levées portant des dessins. Il en aperçut un plus grand nombre encore dans la région qu'il s'était proposé d'étudier, aux environs du lac d'Ubsa, où il séjourna environ 3 semaines; mais il ne trouva pas d'inscriptions. En revanche il y avait de nombreux tumuli atteignant jusqu'à 3 et 4 mètres, ainsi que des pierres levées. La seconde région explorée par Mr GRANÖ était située dans la province d'Uranhai. Dans les steppes et vallées fluviales, Mr GRANÖ réussit à trouver 3 nouvelles pierres levées présentant des inscriptions. L'exploration prit un mois. De ce voyage Mr GRANÖ a rapporté près de 200 photographies, et a cartographié sur une longueur de 1175 km des régions encore inexplorées.

Nous signalerons encore que l'ancien secrétaire de la Société, le Dr YRJÖ WICHMANN, continue le voyage commencé depuis 1905 après qu'il eut obtenu la bourse Rosenberg. Nous extrayons d'un

récit envoyé par lui à l'Université quelques renseignements sur ses recherches.

Lorsqu' il termina à la fin d'août ses travaux en pays tchérémisse, Mr Wichmann avait recueilli:

1) 5 listes de mots; 2) 5 esquisses de grammaires; 3) 5 recueils d'exemples syntactiques (comprenant 876 phrases); 4) 185 chants (dont 76 chez les Tchérémisses montagnards jusqu'ici peu connus); 5) 191 formules magiques (pour la plupart concernant la prévision du temps et de la récolte); 6) 132 proverbes; 7) 207 énigmes; 8) 23 légendes et récits (parmi ces derniers des exposés en tchérémisse de l'apiculture, des cérémonies de mariages et de funérailles, de fêtes commémoratives des morts, etc.); 9) 4 runes; 10) 34 phonogrammes (dont 30 mélodies et, comme spécimens linguistiques, 4 légendes et des proverbes et énigmes); 11) 57 photographies.

En outre Mme Julie Wichmann avait commencé à étudier l'ethnographie matérielle des Tchérémisses et rédigé des descriptions; 1) du costume des femmes; 2) des ustensiles de ménage fabriqués en écorce et en tille; 3) de la construction des granges dans cinq régions différentes du pays tchérémisse. Pour ces descriptions, Mme Wichmann avait fait 360 dessins; elle recueillit 76 objets, surtout des pièces de costumes de femmes.

Comme on le voit, le butin de l'expédition est considérable pour la première année. — Ainsi que nous l'avons dit dans le dernier compte-rendu, le Dr Wichmann a déjà mis en ordre les spécimens de poésie populaire recueillis par lui; mais on ne pourra en commencer l'impression que lorsqu'il sera de retour. Un autre résultat de son voyage est un article déjà prêt et paru dans le dernier fascicule des „Finnisch-Ugrische Forschungen“ (VI 1): „Zur geschichte der finnisch-ugrischen anlautenden *s*-und *š*-laute im tscheremissischen“.

A partir du mois d'octobre 1906 Mr Wichmann a étudié le hongrois, et d'abord en Roumanie, dans le cercle roumain de la Moldavie, où habitent les „csángós“. Il ne put cependant travailler en paix jusqu'au bout; car les troubles agraires survenus en Roumanie au milieu de mars le contraignirent à interrompre ses

recherches une semaine environ avant le terme qu'il s'était fixé primitivement. — De ce séjour il rapporte une liste de mots comprenant env. 6,000 rubriques, des notes grammaticales, 36 „mots de danse“, récitatifs, spécimens de la poésie populaire des csángós septentrionaux qui est en voie de disparition, et 170 proverbes. A son retour en Hongrie M. Wichmann eut la chance de rencontrer deux personnes parlant le dialecte csángó méridional, et il remarqua que ce dialecte diffère sensiblement du dialecte septentrional, ce qui s'explique en grande partie par le fait que les csángós méridionaux ont été soumis à l'influence d'émigrants székely d'Erdélyi (Siebenbürgen) en Transylvanie. — Nous signalerons ici en particulier l'opinion exprimée dans le récit de voyage sur l'origine des csángós. On a en effet une fois prétendu que les csángós seraient une tribu restée en Roumanie depuis la première invasion des Hongrois à destination de la Hongrie, c. à d. depuis le IXe S.; mais la plupart des savants ont soutenu que les paysans hongrois de Roumanie seraient émigrés de Hongrie. Mr Wichmann se rallie à cette dernière opinion, et croit pouvoir prouver que les csángós ne sont émigrés en Roumanie qu'entre le XIIe et le XVe S., probablement pendant la seconde moitié de cette période. Quant à savoir si les csángós de Moldavie se sont assimilé des Komanes turcs, comme le prétend le savant hongrois Munkácsi, Mr Wichmann regarde la question comme encore ouverte. Le fait est possible, mais on n'a pas encore apporté de preuves sérieuses à l'appui. En se basant sur matériaux recueillis par lui en Roumanie, Mr Wichmann a publié dans la revue hongroise „Nyelvtudományi Közlemények“, vol XXXVII, un petit article intitulé „A *tš*, *s*, *z*, *š* és *ž* hangok története a moldvai csángó nyelvben“. — On notera ici que Mme Wichmann a continué en Roumanie ses recherches ethnographiques, dont un résultat a paru dans la revue hongroise „Ethnographia“ sous forme d'une petite communication sur les superstitions des paysans csángós „A moldvai csángók babonás hitéből“.

Nous arrivons maintenant à la vie intérieure de la Société. Nous noterons d'abord deux projets qui ont été présentés dans les séances. A la séance du 20 avril le professeur E. N. SETÄLÄ souleva la question de savoir s'il n'y avait pas lieu pour la Société de prendre des mesures en vue de faire une collection des noms de lieux, qui s'étendrait à tous les territoires habités autrefois ou maintenant par des peuples finno-ougriens. Comme il serait très difficile et même impossible pour la Société seule de réaliser un programme aussi étendu, Mr SETÄLÄ proposait que celle-ci cherchât à s'entendre avec des sociétés savantes en Russie. En ce qui concerne la tâche à accomplir en Finlande, il y aurait lieu de s'entendre avec des sociétés finlandaises suceptibles de s'intéresser à l'entreprise, particulièrement avec la Société archéologique, qui déjà depuis longtemps a travaillé dans cette voie et rassemblé des matériaux. La Société appuya la motion à l'unanimité et institua un comité chargé de dresser un plan de travail. Les propositions de ce comité concernant les principes généraux à observer dans ces recherches furent approuvées par la Société; mais le comité n'eut pas le temps le printemps dernier d'élaborer de programme plus détaillé. Le prof. J. J. MIKKOLA a bien voulu se charger de rédiger les formulaires d'enquête nécessaires, et on peut espérer avoir bientôt recueilli des matériaux d'essai suffisants pour permettre de dresser un programme définitif des travaux. La Société accorda une somme de 300 marcs pour effectuer une collection d'essai dans une paroisse de la Finlande occidentale.

Le second projet concerne une nouvelle série de publications. Le prof. SETÄLÄ, estimant que c'est le devoir de la Société de chercher à faire connaître au grand public les résultats des travaux effectués ou soutenus par elle, proposa de commencer à éditer une nouvelle série d'ouvrages, comprenant des exposés populaires des populations finno-ougriennes, publiés en finnois, et, sous une forme plus scientifique, aussi en allemand. En premier lieu il faudrait obtenir des descriptions des peuples restés à un stade primitif de civilisation. On y décrirait les habitats actuels de ces peuples, la statistique démographique, les conditions anthropologiques. l'histoire de ces populations dans ses traits généraux, les habitations, les

industries, le genre de vie; on traiterait sommairement de leur langue, de leur poésie populaire et de leur mythologie. Les diverses parties de cette série seraient rédigées par des savants finlandais ayant voyagé sur l'initiative et avec l'appui de la Société. Pour une description de la Laponie, il y aurait peut-être lieu de s'adresser en outre à des étrangers. La Société se prononça en principe pour la proposition, considérant que la publication d'une telle série serait particulièrement désirable, et chargea le comitéde direction de prendre les mesures nécessaires.

Des autres décisions prises pendant l'année écoulée, il suffira de signaler celles qui ont pour objet la continuation des recherches sur les inscriptions de l'Orkhon, et la publication des collections des boursiers de la Société; ces mesures ont déjà été relatées plus haut.

En ce qui concerne les publications de la Société, nous signalerons ici les suivantes.

Ont paru:

1) *Journal*, tome XXIV, contenant les articles suivants: 1. G. J. Ramstedt, Über die zahlwörter der altaischen sprachen. 2. G. J. Ramstedt, Über den ursprung der sogenannten Jenisej-ostjaken. 3. Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista 1904. 4. Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista 1905. 5. Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista 1906. En tout 149 pages et 1 gravure.

2) *Mémoires* XXV, tirage à part. Contient le travail de Mr A. A. Aarne publié comme thèse de doctorat „Vergleichende märchenforschungen I. Das märchen vom zauberring. II. Die drei zaubergegenstände und die wunderbaren früchte. III. Das märchen vom zaubervogel". Ce travail paraîtra bientôt comme publication de la Société.

3) Conseils concernant les études des langues finno-ougriennes. III. Guide de la langue carélienne. Spécimens, lexique et exemples phonétiques. — Cette publication a été rédigée par le Dr H. Ojansuu, docent à l'Université, et les frais d'impression ont été fournis par l'Université, de sorte que la Société n'a eu besoin de donner qu'une petite subvention à l'auteur.

Sous presse ou en preparation:

1) la publication de Mr Armas Launis contenant des mélodies runiques laponnes, dont 4 feuilles sont imprimées et la 5e composée. L'impression est retardée par le petit nombre de types dont dispose l'imprimerie pour les notes, et aussi par le fait que l'auteur est actuellement à l'étranger, ce qui retarde la lecture des épreuves. — Le Dr Konrad Nielsen de Christiania a bien voulu se charger de revoir et de corriger le texte de ces mélodies, autant qu'il est possible de corriger un texte semblable, recueilli par une autre personne et contenant des mots et tournures particulières.

2) Le travail du Dr A. O. Heikel sur les costumes des Provinces Baltiques a été mis sous presse ou à l'impression depuis le printemps dernier, et on a déjà imprimé 14 feuilles de la partie descriptive et illustrée. La fin est presque terminée en manuscrit, et l'auteur espère avoir le travail imprimé au cours de l'hiver prochain.

3) Le travail du Dr A. O. Heikel sur les modes tchérémisses, pour lequel les dessins sont déjà faits. Comme l'auteur a dû consacrer tout son temps à la publication des costumes baltiques, cette publication tchérémisse a été un peu négligée. Le printemps prochain le Dr Heikel croit pouvoir se consacrer tout entier à l'achèvement de cet ouvrage. — Le travail comprendra, comme nous l'avons dit, plus de 130 feuilles illustrées, les unes en couleurs, les autres sans couleurs.

4) Le travail de Mr Äimä sur le vocalisme de la 1ère syllabe dans le lapon d'Inari.

5) La collection de poésies populaires tchérémisses du Dr Wichmann. Le manuscrit est prêt, et même traduit en allemand.

6) La publication du Dr G. J. Ramstedt „Kalmückische sprachproben. I. Kalmückische märchen". Il est à présumer que cette publication comprendra 12 à 13 feuilles, et plus de la moitié du manuscrit est déjà prêt pour l'impression.

Nous signalerons encore qu'il a paru, des „Finnisch-ugrische Forschungen" éditées par les prof. E. N. Setälä et Kaarle Krohn, le fasc. 1 du vol. VI, contenant des articles d'auteurs finlandais et étrangers. A cette occasion nous noterons spécialement l'un des

articles de ce fascicule, où le prof. SETÄLÄ rend compte du programme des recherches de phonétique expérimentale entreprises par Mr POIROT, de leur objet et du domaine qu'elles embrassent. Dans la séance du mois de novembre les membres de la Société ont pu voir et entendre quels résultats importants ces recherches peuvent apporter à la linguistique. Nous sommes persuadés que tous ceux qui connaissent ces questions ou s'y intéressent partageront l'espoir exprimé dans cet article par Mr SETÄLÄ, que la Société Finno-ougrienne, l'Université et le gouvernement ne refuseront pas leur appui quand on aura besoin de crédits pour continuer et étendre ces recherches.

Parmi les conférences et communications faites pendant les séances de la Société au cours de l'année écoulée, on peut citer les suivantes: Sénateur O. DONNER: Discours d'ouverture à l'assemblée générale annuelle du $^{2}/_{XII}$ 1906, où il traita de l'importance que présentent les études détaillées sur le vocabulaire et les flexions pour déterminer le degré de parenté des langues, et montra l'utilité du samoyède pour l'étude des langues finno-ougriennes; Mr ARTTURI KANNISTO sur ses voyages en pays vogule ($^{26}/_{I}$); le prof. H. PAASONEN sur l'origine du mot *jumala* et des mots correspondants dans les langues de la même famille ($^{16}/_{II}$); Mr ARTTURI KANNISTO sur la culte d'ours parmi les Vogules ($^{16}/_{II}$); prof. J. J. MIKKOLA sur l'origine du mot *Suomi* et les conclusions auxquelles conduisent certains noms de lieu composés en letton où le mot *suomi* entre comme élément ($^{17}/_{V}$); prof. E. N. SETÄLÄ communication préliminaire sur le mot *Kaleva* ($^{17}/_{II}$); Dr G. J. RAMSTEDT sur la nouvelle orthographie bouriate et la société de littérature bouriate nouvellement fondée ($^{21}/_{IX}$); prof. H. PAASONEN sur deux manuscrits traitant des Mordves, trouvés par lui à la bibliothèque de St. Pétersbourg ($^{21}/_{IX}$); Dr U. T. SIRELIUS sur son voyage chez les Syriènes et les Votiaks ($^{21}/_{IX}$); Dr H. OJANSUU sur les constructions participiales dans la langue d'Agricola ($^{19}/_{X}$); Dr G. J. RAMSTEDT sur

le nom de peuples *oguz* (19/x); sénateur O. Donner communication sur les voyages de la mission française Pelliot dans l'Asie Centrale (16/ix); lecteur J. Poirot sur les applications de la phonétique expérimentale à l'étude des langues, et spécialement des langues finno-ougriennes (16/ix).

Les changements suivants se sont accomplis dans le personnel de la Société:

Sont décédés: le professeur de linguistique comparée et de norrois à l'Université de Christiania Sophus Bugge, élu *membre d'honneur* à la dernière assemblée de la Société; un *membre correspondant*, l'inoubliable collectionneur de la poésie populaire esthonienne, pasteur, Dr Jacob Hurt de St. Pétersbourg; *membres fondateurs*: le conseiller de commerce Léonard Borgström de Helsingfors, le baron Johan Frans Andreas Cronstedt de Helsingfors, le conseiller intime Hj. G. Palin de Helsingfors, le commerçant Johan Waldemar Enquist de Tammerfors, Mme veuve Elisabeth Hallonblad de Sordavala, le juge Matthias Jaatinen de Helsingfors et le conseiller de commerce Arthur Sommer de Tammerfors; *membres annuels:* le prof. K. G. Leinberg de Helsingfors, le sénateur V. E. Liljeblad de Helsingfors, Mr K. Lyytikäinen, directeur d'une école d'aveugles à Kuopio et le professeur K. A. R. Tötterman de Helsingfors.

La Société a élu membres les personnes suivantes:

membres d'honneur:

Bugge, Sophus, professeur de linguistique comparée et de norrois à l'Université de Christiania,
Schuchardt, Hugo, ancien professeur à l'Université, Graz,
Storm, Johan, professeur de philologie romane et anglaise à l'Université de Christiania.

membres fondateurs:

von Bonsdorff, Hjalmar, baron, professeur, Helsingfors,
von Collan, Clas, directeur de banque, Helsingfors,

Gauthiot, Robert, professeur, Paris,
Huitu, Vihtori, agriculteur, paroisse de Johannes,
Järnefelt, Jalo, directeur de banque, Helsingfors,
Lavonius, V. A., directeur, Helsingfors,
Levonius, J. A., directeur de banque, Helsingfors,
Moliis, Birger, ingénieur, Helsingfors,
Rikberg, Axel, chef de bureau au Sénat, Helsingfors,
Sievers, Richard, directeur général, Helsingfors.

membres annuels:

Cauton, Ossian, avocat, Sordavala,
Jotuni, Alfred, professeur d'école normale, Sordavala,
Pennanen, Matti, maître-ès-arts, Helsingfors,
Siegberg, Artur, professeur de lycé, Helsingfors,
Ståhlberg, K. J., sénateur, Helsingfors.

Parmi les *représentants* de la Société, ont quitté leur poste par suite de déplacement: le Dr K. O. Lindeqvist et Mr J. M. Salenius; ils ont été remplacés par le Dr Karl von Fieandt à Tavastehus et Mr Bruno Granit-Ilmoniemi à Kuopio.

Les *fonctionnaires* de la Société ont été pendant l'année écoulée: président le sénateur O. Donner, vice-président le professeur E. N. Setälä, premier secrétaire le docent K. F. Karjalainen, second secrétaire Mr F. Äimä, caissier le conseiller d'état J. Höckert, bibliothécaires le professeur Kaarle Krohn et Mr E. A. Tunkelo, caissier de la bibliothèque le docent U. T. Sirelius, conseil judiciaire l'avocat E. Polón, commissaires le directeur A. Renqvist et Mr F. Äimä, avec pour suppléants le Dr R. Saxén et le directeur de banque Jalo Järnefelt. Dans la commission des sociétés savantes la Société a été représentée par le prof. E. N. Setälä; comme suppléant on élut le docent K. F. Karjalainen.

Helsingfors le 2 déc. 1907.

Suomalais-ugrilaisen seuran rahallinen asema

tammikuun 1 p:nä 1908.

Säästö tammikuun 1 p. 1907:

Perustajain rahasto	Smk.	85,080: —	
H. Åströmin rahasto	„	30,000: —	
O. Donnerin rahasto	„	51,430: 51	
Aug. Ahlqvistin rahasto	„	12.500: 91	
O. A. Malmin tutkimusrahasto	„	50,078: 86	
J. Abercrombyn lahjoitus	„	4,227: 72	
Siperialainen tutkimusrahasto	„	9,590: 17	
Määräraha Aikakauskirjalle	„	8,426: 27	
Määräraha tšeremissiläistä kuosijulkaisua varten	„	4,516: 15	
Määräraha baltilaista pukujulkaisua varten	„	629: 40	
Varattuja varoja	„	4,069: 43	260.549: 42

Tuloja:

Perustajamaksuja	1,200: —			
Jäsenmaksuja	1,150: —	Smk.	2,350: —	
Myydyistä julkaisuista		„	600: 81	
Sekalaisia tuloja		„	8: 84	
Korkoja		„	12,723: 49	
Valtioapu		„	8,000: —	
Valtioapu „Finnisch-ugrische Forschungen"ille		„	6,000: —	
Valtioapu Bibliografiaa varten		„	2,000: —	
Valtioapu tšeremissiläiselle kuosijulkaisulle		„	2,500: —	
Kreutzwaldin rahasto		„	2,408: 27	36,591: 41
			Yhteensä Smk.	297,140: 83

Menoja:

Sihteerin, rahavartian, kirjaston- ja kirjavarastonhoitajan palkkiot .	Smk.	1,400: —	
Stipendejä ja kannatusapuja . . .	„	9,815: 33	
Tri Hurtin kokoelmien puhtaaksikirjoitus	„	3,442: 25	
Painatuskustannuksia	„	—	
Kuvalaatat ja piirustukset	„	1,853: 20	
Kääntämispalkkioita	„	334: —	
„Finnisch-ugrische Forschungen“ille .	„	6,000: —	
Bibliografiaa varten	„	2,000: —	
Posti, lähetyskustannukset, sekalaista	„	314: 39	25,159: 17

Säästö tammikuun 1 p. 1908:

Perustajain rahasto	Smk.	88,020: —	
H. Åströmin rahasto	„	30,000: —	
O. Donnerin rahasto	„	51,673: 01	
Aug. Ahlqvistin rahasto	„	13,136: 75	
O. A. Malmin tutkimusrahasto . .	„	50,328: 86	
Kreutzwaldin rahasto	„	2,415: 94	
J. Abercrombyn lahjoitus	„	4,396: 83	
Siperialainen tutkimusrahasto . . .	„	7,256: 84	
Määräraha Aikakauskirjalle	„	8,805: 45	
Määräraha tšeremissiläistä kuosijulkaisua varten	„	5,880: 95	
Määräraha baltilaista pukujulkaisua varten	„	1,661: 40	
Varattuja varoja	„	8,405: 63	271,981: 66
		Yhteensä Smk.	297,140: 83

Helsingissä tammikuun 1 p:nä 1908.

John Höckert.

SUOMALAIS-UGRILAISEN SEURAN

AIKAKAUSKIRJA

JOURNAL

DE LA

SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE

XXVI

HELSINKI, 1909
SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA.

Sisällys. Table des matières.

Tšeremissien mehiläisviljelyksestä.

Voidaan ei ainoastaan sanoa, että mehiläinen hyönteismaailmassa on ainoa, joka on valloittanut merkillisen sijan ihmisen taloudessa, vaan lisäksi voimme väittää sen koko eläinkunnassa olevan ensimäisiä, joiden historia liittyy ihmisen aikaisimpaan historiaan. Kulttuurin ensimäisten ilmausten ohella on useasti löydetty todistuksia mehiläisen ja sen tuotteiden käytännöstä. Niillä kansoilla, jotka ovat eläneet sellaisissa seuduissa, joissa mehiläisen esiintyminen on ollut mahdollinen, ulottuu mehiläisen tuotteiden tunteminen ja käyttäminen näiden kansojen esihistorialliselle ajalle saakka. Niinpä on Sveitsin kivikautisista paalurakennuksista löydetty hyvin säilyneitä reiällisiä saviastioita, jotka on selitetty jonkinmoisiksi laitteiksi, joiden avulla hunaja eristettiin kennoista. Sitäpaitsi on samojen seutujen kivikautisista organisista jätteistä löydetty mehiläisviljelyksen tuotteita.[1]

Edelleen tiedämme mikä huomattava asema mehiläisellä on monien kansojen muinaistarustossa. Se esiintyy mitä erilaisimpien kansojen myyteissä, saduissa ja legendoissa, ja niinikään tapaamme sen kansojen aikaisimpien oikeuskäsitteiden ilmausten yhteydessä sekä niiden taikauskossa.

Tarkemmin asiaa ajatellessa ei näytäkään ihmeelliseltä, että mehiläinen jo luonnonkansojen elämässä saavutti tällaisen aseman. Hunaja jo semmoisenaan muodostaa huomattavan ravinto- ja nautin-

[1] Bessler, J. G., Geschichte der Bienenzucht. Stuttgart 1886, s. 2.

toaineen, eikä sen hankkiminen tuottanut luonnonihmisellekään voittamattomia vastuksia. Hänen tarvitsi vain löytää jostakin puunontelosta mehiläispesä ja tutustua sen tuotteisiin. Myöhemmin hän tuli huomaamaan, että jonkun menettelytavan kautta voitiin mehiläispesästä saada pysyväinen saalis. Pitemmälle edistyttyään hän keksi uusia käytäntötapoja medelle, oppi käyttämään sitä lääkeaineena ja valmistamaan siitä juomaa. Myöhemmin hän oppi käyttämään toistakin mehiläisen tuotetta, vahaa, ottaen sen ensiksi valaistuksen välikappaleeksi, sekä vihdoin kirjoituksenkin apuneuvoksi.

Alettuaan harjoittaa jonkunmoista mehiläishoitoa, tuli ihminen seuranneeksi lähemmin tuon pikku eläimen elämääkin. Moni kohta siinä jäi häneltä salaperäisen hämärän peittoon, mutta toisissa kohdin hän teki merkillisiä huomioita sen elintavoista. Hän oppi huomaamaan niissä järjestystä ja lainmukaisuutta. Joskus mehiläisyhteiskunta jostakin ihmiselle tuntemattomasta syystä kokonaan hävisi, kun taas toisissa tapauksissa uusia merkillisellä tavalla syntyi. Käsitykseen mehiläisestä liittyi näin jotakin mystillistä, ja sitä, samoinkuin hunajaakin, alettiin pitää puhtaan ja pyhän vertauskuvana.

Mitä suomalais-ugrilaisiin kansoihin tulee, näyttää mehiläishoito monelle niistä sangen aikaisin olleen tunnettu. Tässä suhteessa kiinnittävät jo *mehiläisen* ja *meden* nimitykset huomiotamme. Sanat ovat levinneet kautta koko suom.-ugrilaisen kielikunnan ja toisaalta tavataan niille vastineet indogermanisissa kielissä, mutta niiden suhteet eivät kielentutkijoille ole vieläkään täysin selvillä. Toiset näkevät suom.-ugrilaisissa sanoissa lainan indo-iranisista kielistä, kun taas muutamat ovat taipuvia lukemaan ne sellaisten sanojen joukkoon, jotka puhuvat näiden kansojen alkusukulaisuuden puolesta. [1]

On olemassa historiallisiakin viittauksia, jotka todistavat muutamien suomalais-ugrilaisten kansojen hyvin aikaisin harjoittaneen

---

[1] Ahlqvist sanoo *mesi*-sanan olevan niitä sanoja, jotka ovat yhteisiä „aarilaiselle ja turaniselle" kielikunnalle ja edellyttää lainaa toiselta tahi toiselta puolelta; Budenz jättää sanakirjassaan sen lainasanana käsittelemättä, Anderson, Köppen ja viimeksi Wiklund lukevat sanan alkusukulaisuutta todistavien joukkoon, Thomsen mainitsee sanan niiden harvojen joukossa, jotka ehkä voisivat osoittaa sukuyhteyteen indo-germanisten ja suom.-ugrilaisten kielten välillä.

mehiläishoitoa. Karamzin huomauttaa Carpinin ja Rubruquisin mainitsevan, että mordvalaisten maa ennenaikaan oli rikas ainoastaan pedonnahoista, medestä ja jahtihaukoista. Ja tsaari Feodor Joannovitšin aikoina mordvalaisten maa tuotti niin paljon mettä, että se oli ulkokaupankin esineenä.[1] Edelleen täytyi permalaisten Moskovan tsaarin alkaessa kantaa heiltä veroa, maksaa oikeudesta keittää mesijuomaa neljä rahaa soptsalta.[2] Seitsemännentoista vuosisadan tšeremissit tunsivat Smirnovin mukaan mehiläishoidon kolohoidon (бортничество) muodossa.[3]

Mehiläishoidon mainitaan metsästyksen rinnalla vielä viime vuosisadalla maanviljelyksen jälkeen olleen votjakkien huomattavimpia elinkeinoja. Ainakin Malmyšin piirin votjakit harjoittavat nykyäänkin mehiläishoitoa alkeellisen kolohoidon muodossa. Košurnikovin mukaan ei ole harvinaista tavata Sarapulin piirissä votjakkeja, joilla on 100—150 mehiläispesää.[4] Varsinaisen pesämehiläishoidon (ульевое пчеловодство) sanotaan heillä olevan uudenaikaisen viljelystavan, mutta tällekin kannalle kohottuaan votjakki vielä etsii mehiläispesuuksia metsästä ja muuttaa ne pesiinsä.[5]

Uudet metsälait yhteydessä metsien katoamisen kanssa ovat monesta paikoin tehneet lopun mehiläishoidon alkuperäisimmästä muodosta, kolohoidosta. Paitsi mitä on mainittu votjakeista, tiedämme kolomehiläishoitoa harjoitettavan Pensan läänin Krasnoslobodskin piirin mokšalaisissa metsäkylissä, sekä nähtävästi samassa muodossa Pensan läänin Insarin piirin mordvalaisilla.[6] Huomattavimmassa määrässä tavataan kolomehiläishoitoa kuitenkin metsäseutujen tšeremisseillä, vaikka näilläkin edellä mainitut syyt sekä uudenaikaiset viljelystavat ovat tehneet tämän alkuperäisen viljelystavan yhä harvinaisemmaksi. Venäläisten ottaessa haltuunsa Volgan, Kaman ja Vjatkan seudut, tavattiin siellä tuhansittain mehiläispuita.

---

[1] Karamzin, Исторія Государства Росс. T. IV, ss. 54, 60; T. X, s. 251

[2] ibid. T. IX, huom. 767.

[3] Черемисы, s. 87.

[4] Бытъ вотяковъ Сарапульскаго уѣзда; vrt. Smirnov, Вотяки. s. 111.

[5] Smirnov, Вотяки. s. 111.

[6] Savkin, V. На мордовскомъ пчельникѣ. (Изв Казанскаго Общ. археол., ист. и этногр. T. XX).

Venäläinen hallitus jätti tämän alkuperäisen elinkeinon rauhaan. Kun Kasanin valloituksen jälkeen ryhdyttiin rakentamaan valtion rakennuksia, käskettiin säilyttää mehiläispuut metsissä hakkaamatta.[1] Volgan ja Kaman seuduilla, etenkin Kasanin arkkipiispan perintömailla sanotaan XVI—XVII vuosis. mehiläishoitoa kolohoidon muodossa harjoittaneen ei ainoastaan „vierasheimoisten" vaan myöskin venäläisten. Mehiläismiehet samoilivat metsiä mehiläispuita etsien, ja löydettyään sellaisia merkitsivät ne puumerkillänsä.[2] Mehiläishoitoa koskevasta tilastosta käy selville, että Kasanin läänissä mehiläishoitoa kolohoidon muodossa nykyään tavataan pääasiallisesti vain niissä piirikunnissa, joissa tšeremissit muodostavat enemmistön.[3] Seuraavassa aiomme tehdä selvää, miten Kasanin läänin Tsarevokokšaiskin piirin tšeremissit harjoittavat mehiläishoitoa.[4]

II.

Mehiläishoitoa pidetään tšeremissien keskuudessa arvokkaana ammattina sekä sen harjoittajaa erityisessä kunniassa. Epärehellisten ja huonotapaisten ihmisten ei katsota voivan menestyksellä harjoittaa tätä ammattia. Itseään mehiläistä kunnioitetaan erityisesti; mehiläishoitaja ei nimitä sitä tavallisella nimellä *mükš*, vaan kiertää sen jollakin tavalla, käyttäen sen asemasta esim. *izi kai̯ək* 'pikku lintu', tahi *təγəδə jal* 'pikku jalkainen'. Mehiläisen tuotteita, mettä ja vahaa, pidetään myös erityisessä kunniassa. Meden katsotaan olevan puhtaimman kaikista ruoka-aineista. Kuten jo mainittu, täytyy mehiläisviljelijän täyttää muutamia eetillisiä vaatimuksia, ennenkuin hänen katsotaan voivan toimessaan menestyä. Mehiläishoitoa voi harjoittaa vain sellainen henkilö, jonka kotona vallitsevat hyvät tavat. Jos perheessä tapahtuu esim. kotivarkautta, häviävät mehi-

[1] Pokrovskij, I. Бортничество (пчеловодство) какъ одинъ изъ видовъ натуральнаго хозяйства близъ Казани въ XVI—XVII вв. (Изв. Каз. Общ. арх. ист. этногр. T. XVII, b. 1). s. 68.

[2] Ibid., s. 72.

[3] Пчеловодство въ Казанской губерніи. Казань 1906.

[4] Muistoonpanot ovat tehdyt Unžan kylässä.

läiset. Samaten täytyy niiden, jotka ovat liittyneet yhtiöön mehiläisiä viljelläkseen, noudattaa muutamia välttämättömiä määräyksiä. Missään tapauksessa he eivät saa riitautua keskenään, eivätkä osakkaat saa harjoittaa vilppiä toistensa suhteen. Jos joku oikeudetta salaa tahi anastaa jotakin tuotteista, alkaa yritys menestyä huonosti ja hajoaa pian kokonaan.[1]

Mehiläishoidolla on oma suojelushenkensä, *mükš šo₍tšən aβa* 'mehiläisten hedelmällisyyden äiti'. Tälle uhrataan Pietarin päivän seuduissa, sen jälkeen kun lehden kasvu puissa on päättynyt. Uhrina on lammas. Unžan kylässä toimitetaan uhri kylän suuressa, aidatussa uhripuistossa, erityisen puun luona. Tsarevokokšaiskin Ruš-rodan kylässä oli aikaisemmin erityinen puisto (*mükš-otə̂*), jossa mehiläishoidon suojelushengelle uhrattiin; nykyään on puistikosta vain pari puuta jälellä.

Kuten yleensä tšeremissiläisissä uhreissa, uhrataan *mükš šo₍tšən aβa*'llekin toimitettavassa uhrissa kokonainen sarja. Se tapahtuu seuraavassa järjestyksessä:

1. *mükš šo₍tšən aβa*'lle (mehiläisten siunauksen äidille) lammas;

2. *mükš püršə̑*'lle (mehiläisten sallimukselle) oinas:

3. *mükš šo₍tšən aβan βiᴅńəzə̑*'lle (mehiläisten siunauksen äidin sanansaattajalle) sorsa;

4. *püršən βiᴅńəzə̑*'lle (sallimuksen sanansaattajalle) sorsa;

5. *mükš perke*'lle (mehiläisten lisääntymiselle) sorsa;

6. *mükš kazna₍tši*'lle (mehiläisten kassanhoitajalle) sorsa;

7. *mükš saktšə̑*'lle (mehiläisten enkelille) sorsa.

---

[1] Prof. Sumtsovin mukaan ilmenee venäläisissä kansansaduissa suuri kunnioitus mehiläistä kohtaan. Tämä voi hänen mielestään olla osaksi myöhäistä kirkollista vaikutusta, johtuen mehiläisvahan merkityksestä kirkkopalveluksessa. (Этнографическое обозрѣніе XVII, s. 181). E. Jakuškinin mukaan katsotaan muutamissa paikoin ihmisen sielun, ollessaan erillään ruumiista, olevan mehiläisen kaltaisen (Этногр. обозр. IX, s. 7). Muinaiset pakanalliset germanit pitivät mehiläistä pyhänä eläimenä (Bessler, Geschichte der Bienenzucht, s. 51).

Sitäpaitsi rukoillaan kaikissa uhritoimituksissa, niinhyvin yksityisuhreissa kuin uhrijuhlissakin, myöskin mehiläisiä.[1]

Mehiläisviljelys kasvavissa puissa. („Kolohoito").

Alkuperäisimmän mehiläisviljelyksen perustana on se ilmiö, että metsämehiläiset pesivät onttoihin puihin, s. o. mehiläisyhteiskunnat ottavat asuntonsa lahoamisen kautta onteloksi muodostuneeseen seisovaan puuhun. Kulkutieksi onteloon tarvitsee mehiläinen vain hyönteisten tahi tikkojen muodostaman reiän puun seinämän läpi.

Ehtona tällaiselle mehiläisten esiintymiselle on siis ensiksikin se, että jollakin seudulla on olemassa kylliksi vanhaa metsää, jossa tällaisia ontelopuita tavataan. Toisena ehtona on taas se seikka, että seudulla esiintyy sellaisia kasveja, joista mehiläinen voi saada toimeentulolleen välttämättömän meden. Sässä suhteessa, ovat kuten tiedetään, muutamat lehtipuut, etenkin lehmus tärkeimpiä; edelleen käyttävät mehiläiset keväällä, jolloin medensaanti on vaikeinta, hyväkseen muutamien pajulajien kukkia.

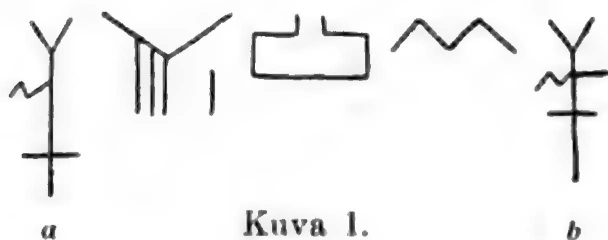
Jos joku löysi metsästä tällaisen mehiläispuun, tuli se samalla hänen yksityisomaisuudekseen. Siinä tapauksessa, että löydön tekivät useammat yht'aikaa, tuli se kaikkien yhteiseksi omaisuudeksi.

Osoittaaksensa omistusoikeuttansa löytöönsä, pani löytäjä puuhun merkkinsä (*tamγa;* vanha tšeremissiläinen nimitys *tišlə*). Tällaiset merkit olivat useimmiten jonkun esineen näköisiä, esim. kananjalan, tadikon, vyössä kannettavan nahkapussin muotoisia, toisinaan taas paljaita kulmikkaita murtoviivoja. Alkuaan oli suvun puumerkki yksinkertaisempi, mutta suvun yhä haarautuessa teki kukin siihen erikoisen lisäviivansa eroittamaan sen isänsä merkistä.

---

[1] Vrt. Suom.-ugr. seuran aikakausk. XXV,3. s. 6.

Pensan läänin Insarin piirin Vertelimin kylässä uhrasivat mordvalaiset Eliaan päivän aattona (heinäk. 19 p. v. l.) mehiläistarhassa lehmuksen juurella valkean hanhen. (Изв. Казанскаго Общ. археол., ист. и этногр., Т. XX. s. 193—194).

Kuva 1.

Niinpä teki merkin *a* sitä käyttäneen mehiläishoitajan poika muodossa *b*.[1]

Luonnon muodostamasta mehiläisontelosta, ei sellaisenaan voitu ottaa ulos mehiläisen tuotteita, sillä aukko, josta nämä kulkivat koloon, voi olla aivan pieni ja puu muutoin ympärykseltään eheä. Tätä tarkotusta varten tehdään puuhun pitkähkö aukko. Tämä suljetaan kahdella puukannella *(jaktem)*. (Kts. kuva 2). Koko laitosta nimitetään *βopš*'iksi. Kanteen tehdään neljä pyöreää pikku aukkoa, sekä alimaisen kansipuun alapäähän vähän suurempi kulmikas lovi. Koko aukon pituuden määränä pidetään 1,5 arssinaa, leveyden 2 veršokkia. Joskus lyötiin kansipuiden molemmille puolille naula niitä kiinnipitämään. Sitäpaitsi varustetaan kansipuut päältäpäin, jotta mehiläispuu tulisi suojelluksi tikkojen hävitykseltä kahdella hienohkolla, tiheäoksaisella kuusen karangolla, joiden oksat ovat katkaistut ja teroitetut teräviksi piikeiksi. Nämä karangot kiinitetään puunauloilla kansipuiden päälle, niin että niiden välille jää vain veršokin suuruinen loma.

Kuva 2.

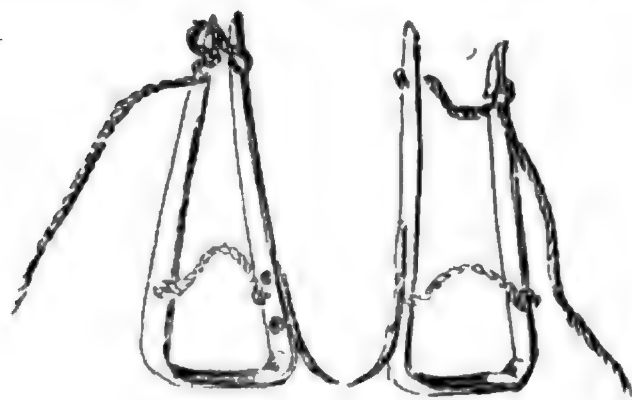
Mutta usein sijaitsi mehiläiskolo kymmenen, jopa viidentoista metrinkin korkeudella oksattomassa ikihongassa. Tällöin oli mehiläispesän kokeminen ja hoito ilman erityisiä apuneuvoja mahdoton. Tätä varten keksittiinkin erityiset kiipeämislaitteet, jotka osoittavat suurta harkintaa ja kekseliäisyyttä ja nykyisessä muodossaan varmaankin ovat pitkän kehityksen ja lukuisten parannusten tulos.

Kiipeämislaitteisiin *(βopš kandra)* kuuluu ensiksikin taivutetusta lehmuksesta tehdyt, rautaisilla kynsillä varustetut jalkineet, „rautajalat“ *(kürtńə jal)*. Ne sidotaan jalkoihin hamppunuorasiteillä (kuv. 3). Edelleen kuuluu niihin pitkä, niinistä punomalla valmis-

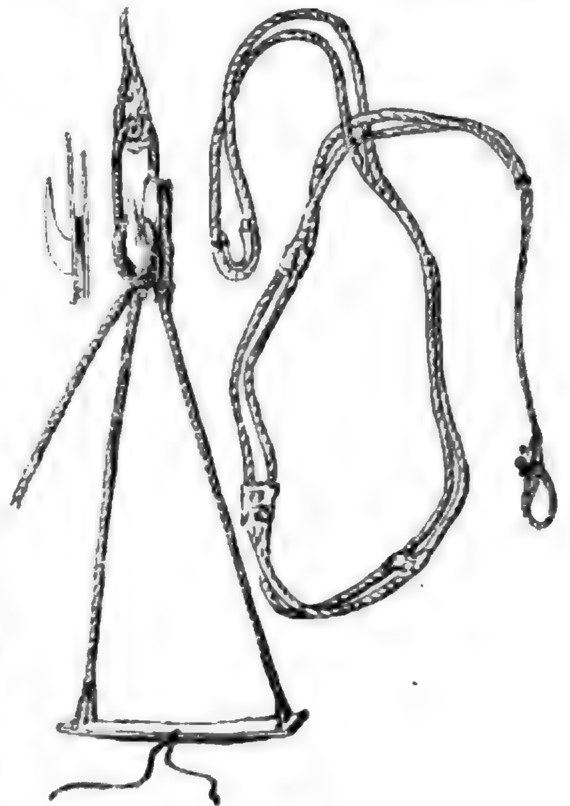
[1] Prof. YRJÖ WICHMANNin suullisen tiedonannon mukaan tekivät vuoritšeremissit Kozmodemjanskin piirissä kotona samanlaisen puumerkin kuin mehiläispuuhunkin, jottei omistusoikeutta voitaisi tehdä riidanalaiseksi.

tettu köysi, jonka toisessa päässä on istumalaite (kuv. 4, *a) šitᵭmə-olmə*. sekä pidäkenauha (*kerγə-ńerb*). Toisessa päässä liittyy köyteen väliköillä varustettu kaksinkertainen köysisilmukka (*leŋŋə*), jonka toinen pää niinikään on silmukallinen, toinen päättyy solmuun.

Kiipeämään lähdettäessä pannaan kaksinkertainen silmukka-nuora puun ympäri ja otetaan nuoran molemmista päistä kiini. Nojaten vuoronperään „rautajalkoihinsa“ ja silmukkaan, heittää kiipeäjä sitä kerta kerralta ylöspäin, kunnes on saavuttu tarpeelliselle korkeudelle. Täällä pujotetaan silmukka puun ympärille ja laitetaan

Kuva 3

Kuva 4·

kuntoon istuinlaite. Kireälle puun ympärille vetäytynyt silmukka kannattaa istujata niin, että hän voi turvallisesti vapaana työskennellä. (kuv. 5). Alaslaskeuduttua heittää hän taitavalla nykäyksellä kiipeämisnuoran solmun irti silmukasta, jolloinka nuora vapautuu ja irtautuu puusta (kuv. 6).

Hunaja kootaan koloista Eliaan päivän (heinäk. 20 p. v. l.) seuduissa. Tällöin otetaan ontelosta kennot alimaisen kansipuun kohdalta, yläosa koloa jätetään mehiläisten omiksi tarpeiksi. Puitansa kokemaan lähtevä mehiläismies ottaa mukaansa paitsi kiipeämislaitteita nahkaisen laukun, pienen puuvanteen ja puulapion. Kololle kiivettyä irroitetaan alimainen kansipuu ja sisällys otetaan puulapiolla laukkuun, jolloinka mukana oleva vanne pitää laukun suuta avattuna.

Tämän perästä jätetään *βopš* koskematta seuraavaan kevääseen saakka. Loppupuolella huhtikuuta, maan alkaessa jo paljastua lu-

mesta, käydään mehiläispuita katsomassa. Tällöin irroitetaan ylemmän kansipuun ala-osan kohdalla olevat tyhjät kennot, sekä, jos hunajaa näyttää vielä runsaasti olevan jälellä, otetaan noin kolmas osa jälellä olevasta kolon sisällyksestä, alhaalta päin lukien.

Kuva 5.

Edellä kuvaamamme mehiläisviljelystapa oli jossakin määrin mahdollinen alkuperäisimmälläkin asteella olevalle ihmiselle, mutta semmoisenaan se ei voinut muodostua erittäin tuottavaksi ja suuriarvoiseksi. Mehiläispuiden löytäminen oli tietysti harvinaista ja tällaisia saattoi tavata vain harvassa siellä täällä. Niiden etsiminen ja kokeminen vaati paljon aikaa ja vaivaa. Mutta kun oli edistytty tarpeellisen pitkälle, keksittiin keinoja tämän luonnonviljelystavan edistämiseksi keinotekoista tietä, s. o. alettiin valmistaa keinotekoisia mehiläispuita.

Niinpä nykyään tšeremisseilläkin, missä kolohoitoa vielä harjoitetaan, tavallisin mehiläisviljelystapa on tehdä puuhun keinotekoinen sisusta, ja odottaa kunnes mehiläiset asettuvat siihen.

Kolon tekoon käytetään, paitsi tavallista kirvestä, kaiverruskirvestä (*βuškə*, kuv. 7) sekä pitkävartista kaiverrustalttaa (*nüške*, kuv. 8). Koloa tehtäessä hakattiin ensiksi aukon suuruinen syvennys, sitten koverrettiin puun sisusta tarpeen mukaisesti ontoksi ja peitettiin aukko kansipuilla niinkuin edellä on kerrottu. Kolopuita valmistelevat mehiläishoitajat keväällä kelirikon aikaan, jolloin on runsaasti vapaata aikaa. Mehiläispuiksi valitaan tavallisimmin suu-

Kuva 6.

ria honkapuita, mutta voidaan tarkoitukseen käyttää suurta tammea ja lehmustakin. Paikaksi valitaan mieluimmin jonkin joen läheinen seutu. Mehiläispuita saattaa yhdellä omistajalla olla sataanviiteenkymmeneen saakka. Omistusoikeuttaan osoittaakseen asettaa kukin puuhunsa omistusmerkkinsä.

Nykyään, kuten jo mainittu, tehdään mehiläispuita vain harvoissa paikoissa, sillä yhteismetsissä ei ole tätä varten sopivia puita, ja valtion metsiin saa paikotellen vain erityistä maksua vastaan niitä tehdä, paikotellen on se kokonaan kiellettyä.

Tällä kannalla oli mehiläishoito mahdollinen niin kauan kuin ihmiset kunnioittivat toistensa omistusoikeutta. Entiseen aikaan turvasikin puumerkki kunkin mehiläispuut vieraiden kosketuksilta. Usein jättivät mehiläismiehet kiipeämislaitteensakin metsään puittensa seutuville, ollen turvalliset siitä, ettei kukaan koske vieraalla merkillä varustettuun puuhun. Sattui kuitenkin tapauksia, jolloin mehiläisvaras kävi kokemassa puita. Tällaisten varalta keksi mehiläishoitaja varkaalle säälimättömän koston. Huomattuaan vieraan käyvän puillansa, viilsi isäntä kiipeämislaitteen köyden eräästä huomaamattomasta paikasta (pidäkenaulan uurteesta) poikki, niin että se vain vähän jäi pitämään. Kiivettyään kololle asettautui varas istumalaitteelle, mutta hänen painostaan köysi katkesikin ja hän syöksyi korkeudesta päistikkaa maahan.

Kuva 7.

Kuva 8.

Tällaisten tapausten käydessä asutusten kasvaessa yhä tavallisemmiksi, täytyi mehiläismiesten miettiä keinoja niiden poistamiseksi. Sitäpaitsi vaati kaukana asunnoista hajallaan olevien mehiläispuiden hoitaminen paljon vaivaa ja aikaa. Tämän vuoksi tahdottiin saada mehiläispuut lähemmäksi asuntoa ja ahtaammalle alalle. Näin syntyivät liikkuvat mehiläispöntöt eli -patsaat *(omarta)*, ja mehiläishoito kehittyi alkuperäisestä luonnonviljelyksestä säännölliseksi mehiläishoidoksi.

Pönttöhoito.

Edellä esitetyt syyt yhteydessä metsien vähentymisen ja uusien metsälakien kanssa ovat tehneet kolohoidon yhä harvinaisemmaksi. Sen sijaan on tšeremisseillä samaten kuin votjakeillakin tullut paljoa kehittyneempi tapa, mehiläisten viljeleminen irtonaisissa pön-

töissä.[1] Näin on mehiläishoito siirtynyt metsästä ihmisasuntojen lähelle, joko erityisiin mehiläistarhoihin taikka mehiläishoitajan puutarhaan eli vihannesmaahan *(pakťša)*.

Pöntöt valmistetaan keväällä tahi kesällä, milloin on riittävästi vapaata aikaa. Ne tehdään noin 2 mtr. korkuisiksi; sisus koverretaan samanlaisilla aseilla kuin mehiläiskoloa seisovaan puuhunkin tehdessä ja aukko varustetaan samantapaisilla kansipuilla. Mätänemisen estämiseksi peitetään pöntöt niinen tahi kuusen kuorella ja asetetaan kivi- tahi puualustalle.

Kuva 9.

Tämä keinotekoinen pönttö vietiin metsään ja ripustettiin korkeaan puuhun odottamaan, kunnes mehiläisyhteiskunta oli ottanut siihen asuntonsa. Pöntöt ripustettiin tavallisesti metsään niityn reunaan tahikka joen rannalle. Kun mehiläispesue oli asettunut pönttöön, irroitettiin se puusta ja vietiin kartanolle, jossa pystytettiin pellon pientarelle, vihannestarhaan tahi erityiseen mehiläistarhaan, joksi valittiin aukea paikka lehtimetsässä mieluimmin joen seutuvilla (kuv. 9).

[1] Smirnov, puhuessaan votjakkien mehiläishoidosta, sanoo väliasteena kolohoidosta pönttöhoitoon mehiläistarhoissa olleen tavan ripustaa pöntöt korkeisiin puihin. Kuten seuraavasta käy selville, kuuluu tämä tapa kokonaan jälkimäiselle mehiläishoidon asteelle. (Vrt. Smirnov Вотяки, s. 111.)

Sen mukaan kuin mehiläishoitaja yhä enemmän tutustui mehiläisen elintapoihin, edistyi hän vieläkin pitemmälle ammatissaan. Kun oli opittu tuntemaan emon merkitys mehiläisyhteiskunnassa ja pyydystämään parvia, ei ollut enää tarvis ripustaa pönttöjä puihin odottamaan, että mehiläiset ottaisivat ne asunnokseen. Nykyään varustaudutaan paikotellen säkistä ja metalliverkolla

Kuva 10.

Kuva 11.

tehdyllä naamarilla, puukauhalla, sekä säkillä, jonka suuta niinen pinnasta tehty vanne pitää pingotettuna ja pyydystetään puun oksalle asettunut mehiläisparvi säkkiin (kuv. 10).[1] Suuren vaatteen alla etsitään joukosta mehiläisemo, joka vangitaan pieneen puiseen häkkiin *(mükš-aβa šetľek)* (kuv. 11). Tämä asetetaan pönttöön, jol-

[1] Parveillessaan (s. o., kun vanha mehiläisyhteiskunta uuden emon synnyttyä jakautuu kahtia) asettuvat mehiläiset puun oksaan tiheään sulloutuneeksi ryhmäksi.

loinka emon seuralaisetkin alkavat pitää sitä asuntonaan. Kun asukkaat ovat kotiutuneet, vapautetaan emo vankeudestansa. — Kuinka paljon viimeksimainituissa tavoissa saattaa olla uudenaikaisen mehiläisviljelyksen vaikutusta, on vaikeata määrätä.

III.

Sen perustalla, mitä edellä on esiintuotu, ei tietysti mitään ratkaisevaa voida sanoa mehiläishoidon alkuperästä ja iästä kysymyksessä olevilla kansoilla. Tämä edellyttää perinpohjaista tutustumista sekä suomalais-ugrilaisten, että muutamien muiden kansojen vanhoihin mehiläishoitotapoihin ja mehiläisen merkitykseen niiden tarustossa ja mytologiassa. Tässä suhteessa ovat tietysti tiedot tältä alalta länsisuomalaisista kansoista tärkeät. Rajoitumme tässä suhteessa vain muutamiin viittauksiin. Liiviläisten mainitaan muinoin olleen tunnettuja mehiläishoidostaan. Nyt ovat siitä muistoina jäljellä „paksut, harmaat mehiläispatsaat, joita siellä täällä näkee kallellaan puutarhoissa ja pensastoissa“. Näiden mainitaan olevan tehtyjä „pitkistä puuntyvistä, jotka ovat olleet sisältä lutoja, tahi joita on vartavasten ontoiksi koverrettu“.[1] Henrik Lättiläinen kertoo virolaisten ja liiviläisten mehiläispatsaista ja meden käyttämisestä.[2] Lättiläiset ovat myöskin harjoittaneet kolomehiläishoitoa ja käyttäneet jonkunlaisia kiipeämislaitteita. Mehiläispuiden (arbores apum) hävittäminen oli syynä lättiläisten ja liiviläisten liittoon saksalaisia vastaan, jonka seurauksena oli kristinuskosta luopuminen ja veriset taistelut.[3]

Voitaisiin ehkä olettaa länsisuomalaisten oppineen mehiläishoidon liettualais-lättiläisiltä. Mutta mahdollista on myös, että

[1] Alho (Vallin) V., Liivin kansa, sen entisyys ja nykyisyys, s. 129.

[2] ibid. s. 130.

[3] Bielenstein, Studien aus dem Gebiete der lettischen Archäologie, Ethnographie und Mythologie. Riga 1896. s. 2—3.

mehiläisviljelys alkuperäisimmissä muodoissaan olisi ollut tunnettu jo alkusuomalaisille heidän Itämeren rantoja kohden siirtyessään. Edellä esitetyn nojalla voidaan ainakin sanoa mehiläisviljelyksen Volgan suomaloisilla olleen kaukaisista ajoista tunnetun. Ei liene mahdotonta, että mehiläishoito alkeellisimmassa muodossaan toisten luonnonelinkeinojen rinnalla oli tunnettu jo suomalais-ugrilaisella alkuajalla, ja että esim. tšeremissit tältä kannalta olisivat omaperäisesti kehittyneet mehiläishoitotapoihin irtonaisissa pöntöissä.

Lopuksi viitattakoon parilla sanalla mehiläisen ja meden asemaan suomalaisissa loitsurunoissa. Näissä mehiläinen esiintyy (voiteen ja tulen sanoissa, raudan karkaisusanoissa) käskyläisenä, joka lähetetään hakemaan mettä tahi voidetta sekä tulen sanoissa noutamaan akkaa Pohjolasta. Mettä lähetetään mehiläinen hakemaan

Kuuen kukkasen nenästä,
Seitsemästä heinän päästä.

Edelleen noutamaan sitä Metsolasta ja Tapiolasta, sekä voiteen noudantaan

Tuurin uutehen tupahan
Palvosen laettomahan;

tahikka

— — Luojan porstuahan,
Kamarihin kaikkivallan.

Mehiläisen tehtävä voiteen valmistuksessa vastaa useilla kansoilla tavattavaa käsitystä hunajasta lääkeaineena. Lähettinä tavataan mehiläinen esim. mongolilaisissa saduissa, joissa se, Sumtsovin mukaan, esiintyy paratiisin käskyläisenä.[1] Sarttien legendoissa valkea mehiläinen esiintyy jumalan sanansaattajana, samoin romania-

[1] Vrt. Sumtsov, N. F., Изъ сказаній о пчелахъ. Этногр. обозр. XVII, s. 178–180.

laisessa maailmansyntysadussa. Koska tällainen piirre esiintyy selvänä ainoastaan mongolilaisissa saduissa ja legendoissa ja kun siitä muualla tavataan vain vähäisiä viittauksia, pitää Sumtsov näitä jälkimäisiä edelliseltä taholta saatuina. Sitävastoin hän asettaa erään votjakkilaisen sadun hyttysestä ja pääskysestä läheiseen yhteyteen mainittujen mongolilaisten kanssa.

A. Hämäläinen.

Ein Beitrag zur Anthropologie der Liven,

von Dr. med. E. Landau,

Assistent am anatomischen Institut in Dorpat.

Zweck der vorliegenden Abhandlung ist, eine der grossen Lücken der ohnehin sehr spärlichen anthropologischen Literatur über die Liven nach Möglichkeit auszufüllen. K. I. Behr, C. Grewingk, R. Virchow, F. Waldhauer und R. Weinberg — sind die Namen der Autoren, die sich für die Liven vom anthropologischen Standpunkte aus intressiert haben. Von diesen hat nur Waldhauer die von Liven bewohnte Gegend persönlich besucht. Von den übrigen hat Behr (in einer vorzüglichen archäologischen Untersuchung) einige von ihm während der Ausgrabungen gefundene Knochen der oberen Extremität beschrieben, Grewingk 16, Weinberg 7 Livenschädel, Virchow 17 livländische und kurische Schädel beschrieben. Waldhauer gibt eine kurze Darstellung der Sitten der noch jetzt lebenden Liven und anthropologische Messungen von 100 Personen männlichen Geschlechts. Weder Frauen, noch Kinder sind von ihm gemessen worden. Waldhauer bedauert, dass es ihm nicht gelungen ist, photographische Aufnahmen von Liven zu machen.

Bekanntlich zählen die Liven zu den einheimischen Bewohnern des Baltenlandes. Im XII Jahrhundert bewohnten sie die Niederungen der westlichen Düna und der livländischen Aa, den grössten Teil von Livland, in Kurland das Uferland, das bei einheimischen Forschern als „angrischer Strand“ bekannt ist. Der nördlichste

Teil Kurlands (das Vorgebirge Domesnäs mit den zugehörigen Dörfern Dondangen, Gross Irben, Klein Irben, Pisen u. and.), wo jetzt die letzten Nachkommen der einst kriegerischen und machtvollen Liven hausen, wurde im XII Jahrhundert von den Nachkommen der nun spurlos untergegangenen Kuren bewohnt.

Auf Vorschlag meines hochverehrten Lehrers, des Herrn Prof. Dr. A. Rauber entschloss ich mich die Liven in ihren heutigen Wohnorten näher kennen zu lernen. Die mündlichen Aussagen von Leuten, die den nördlichen Teil Kurlands besucht haben, waren ganz verschiedener, ja entgegengesetzter Art. Die einen behaupteten mit Bestimmtheit, dass die Liven heute noch existierten, die anderen meinten, sie hätten wohl die sogenannten Liven gesehen, es wären aber nicht Liven, sondern die allergewöhnlichsten lettischen Fischer. Nun tauchte die Frage auf, ob denn die Liven auch wirklich heute noch existierten. Schon der Lösung dieser einzigen Frage wegen hielt ich eine Reise nach Nordkurland für geboten. Die geplante Reise ist nun auch im Juli 1907 zu Stande gekommen. Aus von mir unabhängigen Gründen musste ich eine für wissenschaftliche Reisen sehr ungünstige Zeit wählen, und nur dank der Liebenswürdigkeit des Gen.-Majors N. Solonina, der mir ohne weiteres in der Stadt Windau zu arbeiten gestattete, verlief meine Reise nicht ganz resultatlos; in den Windauschen Kreis wollte mich jedoch der Kreischef ohne Soldatenbegleitung nicht lassen. Unter diesen Verhältnissen das Leben der Einwohner der Dörfer kennen zu lernen, hielt ich für sehr unbequem und verschob meine Reise in den Kreis auf eine gelegenere Zeit.

Die Resultate meiner ersten Livenreise sind folgende: erstens habe ich mich überzeugt, dass die Liven als Nationalität heute noch existieren, zweitens habe ich 30 Liven photographiert und 14 gemessen (darunter einige Frauen und Kinder), drittens habe ich durch meine Bekanntschaft mit den Liven günstigere Bedingungen geschaffen für weitere Untersuchungen — nicht nur für mich, sondern auch für andere Forscher.

Von dem einst kriegerischen („Die liven waren helde wis, Die wol zu Stritte tochten“ Script. Rer. Liv. I p. 553, 554) und ziemlich grossen Volke sind nur einige tausend Mann nachgeblieben.

Das erklärt sich dadurch, dass die Liven, die als erste mit den Missionären zu kämpfen hatten, nach vielen blutigen Schlachten endlich unterlegen, nun unter Leitung der deutschen Krieger mit den Letten und Esten kämpfen mussten. Es folgten Hungerjahre und dazu kam noch im Jahre 1710 die Pest, der zum Opfer der grösste Teil der Liven fiel. „Als später, wie wir sehen werden, auch Hungersnot und Pest das Land verwüstete und die Liven zu Kriegsdiensten unter Anführung der Deutschen gezwungen wurden, da wurde die livische Bevölkerung immer dünner und die Reste dieses Volkszweiges vermischte sich später mit den Letten und sind bis auf wenige Gemeinden, die sich am Dondangenschen Strande in Kurland und dem Fluss Salis in Livland rein erhalten haben, gänzlich untergegangen.“ (O. v. Rutenberg. Bd. I p. 66—67).

Nach Hillners Angaben befanden sich im Jahre 1847 im nördlichen Kurland ungefähr 2,000 Liven beiderlei Geschlechts. Nach Waldhauers Zählung dagegen im Jahre 1879 erreichte deren Zahl ungefähr 2,400, während nach offiziellen Daten im Jahre 1888 2,873 Liven angegeben waren; eine ungefähr gleiche Zahl giebt Väinö Wallin (Alho) an, der die Liven im Jahre 1888 besuchte. Eben wird die Zahl der Liven auch ungefähr dieselbe sein. — Noch im Anfang des vorigen Jahrhunderts existierte eine kleine livische Ansiedelung in Livland bei Neu-Salis, dort wo das Flüsschen Salis sich in den rigaschen Meerbusen ergiesst. Doch schon im Jahre 1846 fand der Akademiker Sjögren dort nur 22 Liven, nach 12 Jahren waren von diesen nur 8 Personen übrig, und bald darauf verschmolzen diese in der lettischen Bevölkerung.

Nach Angaben des Pastors Eisen (s. Schlözer) sind die Liven aus Salis „verloffene Dörptsche Bauern“, während die Liven aus Kurland nach der Meinung des Oberpastors v. Essen (s. ibid.) „entloffene Salische Bauern“ sind. Dieser Ansicht über die Liven, als wären sie estnische Flüchtlinge, widersprechen Fr. Hempel und der Akademiker Wiedemann, welcher 1858 den Sommer bei den Liven verbrachte. Dieser Gelehrte identifiziert die Liven mit den Kuren, er sagt: „. . . da ich überzeugt bin, dass Kuren und Liven nur nach der Lokalität verschiedene Namen für ein und dasselbe Volk sind“. Ganz dasselbe beweisst auch Väinö Alho mit Bezug-

nahme auf die Namen der Orte, welche schon mehrere Jahrhunderte lang bestehen, dass die dort ansässigen Liven nicht als vor kurzem angesiedelte Bewohner der estnischen Gegenden angesehen werden können. In übereinstimmung mit dieser Ansicht befinden sich folgende Worte von P. Einhorn: „Die am Angernschen Strande wollen aber nicht Esten seyn, sondern nennen sich Liven, heissen auch die Sprache, so sie reden, die livische Sprache, von den Liven, den ersten Einwohnern dieses Landes.“ Hillner und Waldhauer führen dieselben 12 Dörfer, in welchen die Liven leben, an:

1.	Gross Irben	livisch	Irra
2.	Pisen	„	Piza Külla
3.	Luschen	„	Luhsa
4.	Jaunseem	„	Ud-Külla
5.	Sikraggen	„	Sikrog
6.	Klein Irben	„	Pischke Irra
7.	Koschtraggen	„	Kuostrog
8.	Pitraggen	„	Pitrog
9.	Saunagen	„	Sonag
10.	Kolken	„	Knolka
11.	Waiden	„	Waida
12.	Mellesille	„	Musta-Num

In den Dörfern Mellesille und Pitroggen begannen die Letten schon zu Hillners Zeiten die Liven zu verdrängen, d. h. in der Mitte des vorigen Jahrhunderts. Die Liven siedelten sich an der Windauschen Küste an. An dem Windauschen nicht zufrierenden Hafen siedeln sich bis auf den heutigen Tag kleine Gruppen von Liven an, doch werden sie hier allmählich und unvermeidlich durch die Letten aufgesogen.

Aus den oben angeführten Gründen ist es mir vorläufig noch nicht möglich gewesen die livischen Dörfer zu besuchen, doch dank der Vermittelung des Buchhändlers und Redakteurs der lettischen Zeitung „Wenstpils Apskats“ in der Stadt Windau, Herrn T. G. Antmann, mit welchem ich durch Zufall bekannt wurde, hatte ich die Möglichkeit mich den Liven zu nähern, ohne die Stadt ver-

lassen zu müssen. In der Person des Herrn Antmann hatte ich das Vergnügen den ersten echten Liven kennen zu lernen, einen äusserst intelligenten und liebenswürdigen Mann. Er war so freundlich mich an den Windauschen Hafen zu geleiten und mich mit den livischen Fischern bekannt zu machen. Nachdem ich zu meinen Forschungen die Genehmigung der Administration erhalten hatte, wurde in der örtlichen lettischen Zeitung der Bevölkerung der Zweck meiner Herreise mitgeteilt. Die Leute empfingen mich mit grosser Neugier und freundlich, doch grosses Vertrauen erwiesen sie mir nicht, besonders die weniger zivilisierten Weiber, einige derselben liessen von sich weder photographische Aufnahmen machen, noch an sich anthropologische Messungen vornehmen, da nach ihren Äusserungen „solche Messungen zum Tode führten". Andre wieder vermuteten in mir einen Beamten der politischen Polizei, der sich mit „kriminal" Anthropologie beschäftige und nach Verbrechern suche.

Die im Windauschen Hafen lebenden Liven haben sich in den letzten 10—15 Jahren aus Dondangen, Irben u. s. w., aus rein livischen Dörfern, hier angesiedelt und haben bis auf den heutigen Tag ihre Beziehungen zu diesen Dörfern nicht unterbrochen, denn nicht selten begeben sie sich dahin, um ihre Verwandten zu besuchen. So fuhr auch während meiner dortigen Anwesenheit Frau K. Treilieb mit ihrer Tochter ins Dorf Saunaggen. Ich traf unter den Liven Verwandte und Bekannte derjenigen Liven, die im Jahre 1879 von F. Waldhauer in Domesnäs gemessen worden waren.

Fast in jeder Familie befindet sich das einzige in livischer Sprache gedruckte Buch und zwar das Evangelium Mathäi „Püwa Matteus Evangelium". Jeder Live kennt nicht nur seine eigne Herkunft und Abstammung, sondern auch die Verwandtschaft fast aller in Windau lebenden Liven und weiss dabei genau, in welchen Familien mütterlicher- oder väterlicherseits lettische Vereinigung stattgefunden hat. — Im Allgemeinen erfreuen sich die Liven keines Reichtums, doch befinden sich ausserhalb der Stadt einige neue ihnen gehörige Steingebäude.

Im Laufe des Tages fand ich nur die Kinder, die Greise und die Frauen zu Hause; während die Männer teils als Hafenwächter

dienen, oder aber Matrosen oder Schiffskapitäne sind. Die männliche Jugend (über 15—18 Jahren) war während der Sommermonate überhaupt fast garnicht anwesend. Wie ich erfuhr befindet sich dieselbe auf weiter Schiffahrt; wiederum aus einigen Familien lebten die Söhne in Amerika, wohin sie allmählich, wenn ihr Einkommen es gestattet, auch ihre Eltern und Verwandten hinübernehmen.

Von jeder Person machte ich 2 photographische Aufnahmen: ein face und ein profil. Meine Messungsinstrumente waren:

1. Glissière anthropométrique von Topinard, zur Messung für die Brust-, Schultern- und Lendenbreite u. s. w.
2. Tasterzirkel nach R. Virchow.
3. Stahlband in Zentimeter eingeteilt.
4. Von mir vervollkommnete Hartingsche Kephalographe.[1]

Ich hielt es für notwendig die Kopfkurven einzutragen, in Anbetracht dessen, dass nach den Arbeiten von Fr. R. Beck und Jan Czekanowski über die Methodik der Zusammenstellung der Resultate bei der Kephalographie und Kraniographie man auf Grund der Kurven lebender Menschen ziemlich genau die Geräumigkeit ihrer Schädel und sogar das Gewicht der darin befindlichen Gehirne schätzen kann. Ich habe im Auge die Forschungen von L. Stieda, Jan Czekanowski und besonders die Arbeiten von C. Rieger und seinem Schüler R. Beck. In dieser ersten Mitteilung habe ich die von Beck vorgeschlagene Methode nicht benutzt und verspare mir alle Zählungen und Schlüsse bis zu der Zeit, wo mir solideres statistisches Material zu entscheidenden Verallgemeinerungen zu Gebote steht. Falls mir nichts in den Weg kommt, hoffe ich nächstens wieder bei den gastlichen Liven zu weilen.

Ich gehe jetzt zur Beschreibung des von mir gesammelten Materials über. — Die beigelegten Kopfkurven habe ich mit den weiterzubeschreibenden Apparaten an 14 Personen gewonnen, und zwar von 5 erwachsenen Personen männlichen Geschlechts und von

[1] S. Anhang.

9 Personen weiblichen Geschlechts (unter ihnen von 4 Kindern, 2 jungen Mädchen, 1 jungen Frau und 2 bejahrten Frauen).

Die Kopfbreite dieser Personen betrug nach dem Breitenindex

N. 1.	Nikke Demberg	40 Jahre alt		brachycephal	(81,41)
N. 2	Klaudius Demberg	57 „	„	mesocephal	(78,23)
N. 3.	Fritz Demberg	67 „	„	dolichocephal	(76,30)
N. 4.	Kerste Schult	50 „	„	„	(77,48)
N. 5.	Milda-Mali Ottmann	11 „	„	brachycephal	(86,29)
N. 6.	Anna Martinson, g. Demb.	49 „	„	„	(83,79)
N. 7.	Alma Demberg	8 „	„	„	(86,29)
N. 8.	Erna Demberg	6 „	„	„	(83,61)
N. 9.	Karl Rosenfeldt	74 „	„	„	(82,01)
N. 10.	Jaahne Lepste	54 „	„	mesocephal	(78,63)
N. 11.	Alide Demberg	14 „	„	brachycephal	(83,66)
N 12.	Maja Treilieb	19 „	„	„	(81,86)
N. 13.	Lisette Walgansky	21 „	„	mesocephal	(78,81)
N. 14.	Pauline Bischof-Dischler	20 „	„	brachycephbl	(82,10)

Wie wir sehen, sind von den 14 gemessenen Personen nur 2 dolichocephal, die übrigen alle meso- und brachycephal. Dagegen sind die von R. Weinberg beschriebenen Schädel von alten Liven mesocephal mit starker Hinneigung zur Dolichocephalie, F. Waldhauer aber beschreibt die Köpfe der jetzigen Liven auch als brachy- und mesocephal. — Meine anthropometrischen Messungen ergaben bei den Männern dasselbe Resultat wie bei Waldhauer; was die Kinder und erwachsene Personen weiblichen Geschlechts anbelangt, so sind diese Messungen zum ersten Mal und an einem zu Verallgemeinerungen leider der Zahl nach noch ungenügenden Material angestellt.

Die beigelegten Tafeln (S. 17—23) geben die Kopfkurven wieder, welche mit den Kephalographen aufgenommen wurden (0,27 nat. Gr.).

a. Sagittale Kurve (vom Nasion zum Inion).
b. Horizontale Kurve (um den ganzen Kopf an seiner breitesten Stelle).

c. Frontale Kurve (von einem Gehörgang, Akusion, zum anderen).

Auf den beigelegten photographischen Aufnahmen (S. 24–31) findet man 23 reinblütige Liven und 1 Liven (A. Prinz), dessen Mutter Lettin war, abgebildet.

N.	15.	Ans Jahkobson	61	Jahre	alt.	Körperlänge	170	cm.
N.	16.	Nise Jurjenberg	19	„	„	„	155	„
N.	17.	Anlihse Kraul	22	„	„	„	160	„
N.	18.	Elisabeth Krinkel	7	„	„	„	114	„
N.	19.	Janis Krinkel	36	„	„	„	168	„
N.	20.	Marija Krinkel	34	„	„	„	153	„
N.	21.	Lihsa Rosenfeldt	77	„	„	„	160	„
N.	22.	Lihsa Sautinov	64	„	„	„	154	„
N.	23.	Nikolai Sprogis	47	„	„	„	168	„
N.	24.	Marija Urga	30	„	„	„	160	„
N.	25.	Alexander Prinz	72	„	„	„	173	„

Zum Schluss erlaube ich mir einige Bemerkungen allgemeinen Charakters. Alle mir bekannten Liven (mit Ausnahme von 2) sind von blühender Gesundheit und schönem, kräftigen Körperbau. Sie sind meist übermittelgross. Die Farbe der Haupthaare ist grösstenteils hell oder dunkelbraun, aber man trifft auch blonde mit grellroter Schattierung (entgegen den Behauptungen Waldhauers, der rote Haare bei den Liven als grösste Seltenheit beschreibt). Was den Bart anlangt, so habe ich bei zwei Brüdern (Fritz und Klaus Demberg) einen vollkommen roten Bart beobachtet. Die Augen sind gewöhlich klein, zuweilen sehr klein, und weit von einander abstehend; die Regenbogenhaut ist grau oder braun, selten blau. Das Gesicht ist breit-ovalformig, der Unterkiefer breit. Die Nase ist mittelgross, gerade, massiv, mit breitem Nasenrücken. Der Mund gewöhnlich mittelgross, nicht selten aber gross. Die Lippen sind meistens mitteldick. Unter den Männern habe ich keinen Kahlköpfigen gesehen. — Die ältern Frauen sind unschön und wenig anziehend, unter den jüngeren Mädchen dagegen habe recht hübsche Gestalten und blühende Gesichter gesehen.

Anhang.

Beschreibung des Kephalographen.

Der Kephalograph HARTINGS besteht aus einem ellipsoiden Rahmen, in dessen Wandung in gleichen Abständen von einander bewegliche Stäbchen angebracht sind. Diese Stäbchen können vermittelst eines sie alle umfassenden Bandes konzentrisch bewegt und dann an beliebiger Stelle durch Schrauben befestigt werden, welche die obere und untere Wand des Rahmens verstellen. Die Mängel dieser Apparate bestehen darin, dass erstens beim Andrehen der Schrauben die leicht beweglichen Stäbchen, ohne dass der Beobachtende es bemerkt, ihre Lage ändern können, und dass zweitens bei Übertragung der Kurve vom Apparat auf Papier sich sehr leicht Fehler einschleichen können, wenn die Enden der Stäbchen nicht dem unter den Apparat gelegten Papier fest anliegen. Die Mängel habe ich dadurch beseitigt, dass erstens jedes Stäbchen einzeln bewegt wird und durch eine darauf drückende innerhalb des Rahmens angebrachte Feder in seiner Lage erhalten wird; zweitens habe ich den Stäbchen die Form von brettchen gegeben, die an ihren Enden mit Füssen versehen sind, dank denen sie das unter den Apparat gelegte Papier dicht berühren. Damit diese Füsschen den Kopf unmittelbar berühren, befinden sich an ihren Enden, die seitlich schmäler sind, Einschnitte für die Haare, wie das aus der Abb. S. 32 Fig. *α* ersichtlich ist. Damit die zu messende Person selbst den Apparat halten könne, sind an ihm (an passender Stelle) Griffe angebracht. Für die Frontal- und Sagittalmessungen wird ein anderer Apparat nach derselben Idee hergerichtet, nur erhält der Rahmen die Form eines Halbkreises oder Halbovals.

Es wäre zweckmässig die Stäbchen zu numerieren und an ihrem oberen Rande eine Millimetereinteilung einzutragen. Nach einer derartigen Verbesserung wird es möglich werden, auf eine von selbst verständliche Weise, mit dem Kephalograph auch Kurven vom Halse, Beine u. s. w. einzutragen.

Dass die s. g. „Hutmacherapparate“ zu wissenschaftlichen Untersuchungen unbrauchbar sind, ist bereits von E. SCHMIDT in seinen „Anthropologischen Methoden“ angegeben worden.

Literatur.

Geschichte und Ethnographie.

Alho, Väinö. Liivin kansa, sen entisyys ja nykyisyys. Jyväskylä. Finnland 1891.

Behr, J. K. Die Gräber der Liven. Ein Beitrag zur nordischen Altertumskunde und Geschichte. Dresden 1850.

Bielenstein, A. Die Grenzen der lettischen Sprache und des lettischen Volksstammes in der Gegenwart und im 13 Jahrhundert. St. Petersburg 1892.

Einhorn, P. Historia lettica. Dorpat 1649.

Friebe, W. Ch. Handbuch der Geschichte Lief-, Ehst- und Kurlands zum Gebrauch für Jedermann. Riga 1791—1794.

Gebhardi, L. A. Geschichte von Littauen, Kurland und Liefland von A. L. Schlözer und L. A. Gebhardi.

Grewingk, C. Über Liven und Livenschädel. Vortrag, gehalten in der Sitzung der Gel. Estn. Ges. zu Dorpat am 29 Mai 1874 s. Beilage zur Neuen Dörptschen Zeitung 1874. N. 201.

Hempel, Fr. Abbildung und Beschreibung der Völkerstämme und Völker unter der russischen Kaisers Alexander menschenfreundlichen Regierung. Leipzig, nach 1803.

Hillner, W. Die Liven an der Nordküste von Curland. Arch. f. d. Gesch. Liv.-, Esth.- und Kurlands. Dorpat. Bd V. 1847.

Hupel. A. W. Topographische Nachrichten von Lief- und Ehstland. Bd. I u. II. Riga 1774—1777.

Iljinskij, M. Völker der Erde u. s. w. St. Petersburg 1897 (russisch).

Koskinen, Yrjö. Sur l'antiquité des Lives en Livonie. Acta societatis scientiarum Fennicae. Tomus VIII. Pars II. Helsingforsiae 1867.

Neumann, E. Die Liven und ihre Klagen. Baltische Monatschr. Bd. V. 1862.

Parrot, I. E. v. Versuch einer Entwicklung der Sprache, Abstammung, Geschichte, Mythologie und bürgerlichen Verhältnisse der Liven, Lätten, Esten u. s. w. Stuttgart 1828.

Rutenberg, O. v. Geschichte der Ostseeprovinzen. Liv.-, Esth- und Kurland von der ältesten Zeit bis zum Untergang ihrer Selbständigkeit. 2 Bnde. Leipzig 1859 u. 1861.

Schlözer, A. L. Gesammelte Nachrichten von den Überresten der Liven in Livland und Kurland. M. Johann I. Haigold's Beylagen zum Neuveränderten Russland. II Theil, Riga 1770.

Virchow, R. Archäologische Reise nach Livland. Verh. d. Ges. für Anthrop., Ethnogr. u. Urgesch. Berlin 1877.

Wallin, Väinö. Liiviläisten rakennukset. Helsingissä 1893.

Wiedemann, F. Joh. Joh. Andr. Sjögrens livische Grammatik nebst Sprachproben. St. Petersburg. Akademie d. Wiss. 1861.

Somatische Anthropologie.

Beck, Fr. R. Eine Methode zur Bestimmung des Schädelinhaltes und Hirngewichtes an Lebenden und ihre Beziehungen zum Kopfumfang. Zeitsch. f. Morph. u. Anthr. Bd X. 1906.

Czekanowski, I. Untersuchungen über das Verhältnis der Kopfmasse zu den Schädelmassen. Diss. Braunschweig 1907.

Rieger, C. Eine exakte Methode der Craniographie. Jena 1885.

Schmidt, E. Anthropologische Methoden. Leipzig 1888.

Stieda, L. Über die Berechnung des Schädelindex aus Messungen an lebenden Menschen. Arch. f. Anthrop. Bd XII. 1880.

Waldhauer, Fr. Zur Anthropologie der Liven. Diss. Dorpat 1879.

Weinberg, R. Crania livonica. Jurjeff—Dorpat 1902.

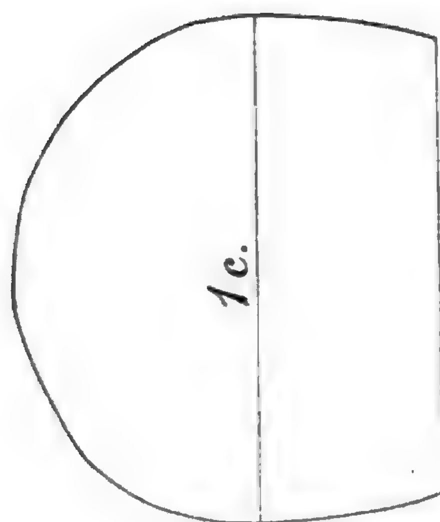
	Alter	Zahl der Kinder	Zahl der lebenden Kinder	Hautfarbe	Grad der Entwickelung der Haare am Körper	Farbe des Kopfhaares	Eigenschaften des Kopfhaares	Bart	Körperbau	Körperlänge
1	40	2	2	weiss	mittel	blondrot	glatt, schlicht, dünn	rötlich blond	sehr kräftig	174
2	57	9	6	weiss	mittel	braun	schlicht	rot	kräftig	167,5
3	67	5	4	weiss	mittel	rötlich blond	schlicht	voll, rotblond	kräftig	169
4	50	4	3	weiss	glatt	blond	dünn, wenig	—	mittel	159,5
5	11	—	—	weiss	—	blond	glatt, schlicht, dünn	—	mittel	147,5
6	49	5	4	weiss	—	blond	dünn, etwas gekräuselt	—	schwächlich	148
7	8	—	—	weiss	—	blond	schlicht	—	mittel	127
8	6	—	—	weiss	—	blond	schlicht, dünn	—	mittel	112
9	74	2	2	weiss	schwach	dunkelbraun	glatt, schlicht, viel Haar	grau, kurz	kräftig	160
10	54	8	8	weiss	glatt	dunkelblond	schlicht, dünn, gutes Haar	braun, etwas grau	sehr kräftig	179,5
11	14	—	—	weiss	—	blond	glatt, schlicht, dünn	—	mittel	153,5
12	19	—	—	weiss	—	dunkelblond	glatt, schlicht	—	mittel	158
13	21	—	—	weiss	—	dunkelbraun	glatt, schlicht, fett	—	mittel	157
14	20		—	weiss	—	dunkelblond	schlicht, fein	—	zart	163,5

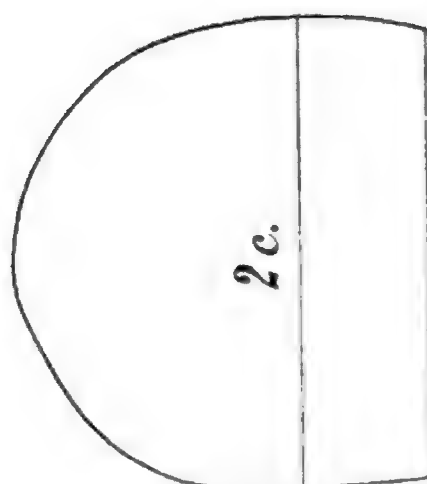
Länge der Hand	20,5	17,5	22,5	16,5	15	17	14	12,5	17	20,5	17	16,5	16	17
Vom Olecranon bis z. Spitze des Mittelfingers	47,3	46,5	49	43	40	41	33	29	47	48	40	39	40	42
Entfernung d. Acromion vom Epicond. ext.	36	33,5	27	32	27,5	30	22,5	22	28	32	28	30	27,5	30
Länge der oberen Extremität	76	73	74	65	62	63	54,5	46	72	76,5	65	67	68	72,5
Klafterweite	182	175	178	161,5	147,5	154	129	124	170	185	157	159	160	168
Hüftenbreite	36	34,5	34	36	24,5	32,5	22,5	19,5	36	37	29,5	33	33	32
Schulterbreite	38	36	36	33	30,5	33,5	26,5	25	36	39	33	33	32,5	30
Rumpflänge	67	66	68	62	52,2	60	46,5	38,5	61	69,5	59,5	62	62	60
Höhe des Vertex beim Sitzen	91,5	89	89,5	8	76,5	77	69	58,5	81,5	93,3	81	79,5	84,5	84
Höhe des Acromion vom Boden	140,5	140,5	143	131,5	119,5	122,5	100,5	89	132	149	125	132	126,5	132
Umfang der Wade	39,5	37,5	38	37,5	31	35	26	22	35	42	31	32	35	31,5
Umfang des Oberschenkels	57	50,5	47	51	41	52	33	29	46	53,5	42,5	54	55	50
Taillenumfang	95	89	99	93	56	75	61	58	93	104,5	61	73	68	73
Brustumfang	94	92	99	100	64,5	86	62	60	88,5	103	73,3	96	88	86
Höhe des Nabels	106,5	103	105,5	96	88	88,2	76	63	98	104	90	95,5	88,5	93
Oberer Rand des Brustbeines üb. d. Boden	144	140	140,5	139,5	120	120,5	102	87,5	132	145,1	124,2	128,5	127,5	134
Höhe des Kinnrandes über dem Boden	149	146	147,5	140,5	127	129	105	92	138	152,5	130,5	138	131,5	140
Höhe der Ohröffnung über dem Boden	160	155,5	157	146,5	133	134	114,5	97	146	165	141,5	146	142	146
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

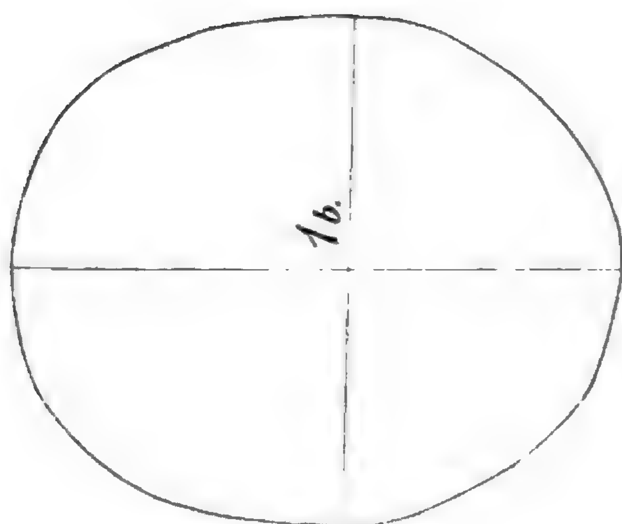
	Breite der Hand	Länge des Mittelfingers	Länge des zweiten Fingers	Länge des vierten Fingers	Unterschied zwischen dem 2. und 4. Finger	Länge der unteren Extremität (Sp. il. ant. sup.)	Länge des Oberschenkels (Troch. maj.)	Höhe der Gelenklinie des Knies vom Boden	Breite des Fusses	Länge des Fusses	Form des Gesichts	Lage der Augenliedspalte
1	11,5	12	11	11,5	0,5	97,5	49,5	42	10	27,5	oval	horizontal
2	9,5	11,5	10,5	11	0,5	97	89,5	39,5	9,5	26	oval	geschlitzt nach aussen, oben
3	9,5	12,5	11,5	11,5	0	98	40,5	39,5	10,5	28	oval	geschlitzt nach aussen, oben
4	10	10	8,5	9,5	1,0	95	37,5	38	9	24	oval	horizontal
5	9	9	8,5	8,2	0,3	88	34,5	35,2	8	23	rund	horizontal
6	9	10	9	10	1,0	88	37	36	9	24	oval	geschlitzt nach aussen, oben
7	8	8	7,5	7,5	0	69	26,5	33	7,5	20	oval	horizontal
8	7	7,5	7	6,5	0,5	59	25,5	29	6	18,5	rund	horizontal
9	10,5	11	10,5	10,2	0,3	94	37	45	10,5	24,5	rund	horizontal
10	12,5	12,2	11,1	12	0,9	98	38	48,5	10,5	27	oval	horizontal
11	9,2	10	9	9	0	88,2	35	38	8,5	23,5	oval	etwas geschlitzt nach aussen, (oben)
12	9	9,5	8,2	9	0,8	96	43	49	7	21,5	leicht oval	ein wenig geschlitzt nach aussen, oben
13	9	9,3	9,3	9,5	0,2	89,5	37,5	44	8	23	leicht oval	horizontal
14	9	10,5	9,3	10,0	0,8	95,5	40	48	8	24	beinahe rund	ein wenig geschlitzt nach aussen, oben

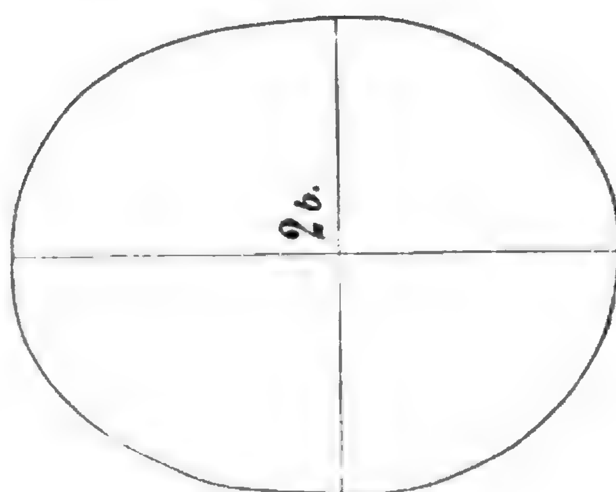
	Grösse der Augen	Farbe der Augen	Form der Nase	Lippen	Form und Richtung der Zähne	Breite des Mundes	Abstand der lateralen Augenwinkel
1	mittel	stahlgrau	gerade	mittel	normal	4,5	9,5
2	klein	hellbraun	gerade	mittelbreit	etwas nach innen	5	8,5
3	klein	stahlblau	gerade	mitteldick	etwas nach innen	5,5	9,5
4	gross	stahlgrau	gerade	mitteldick	normal	4,5	8,5
5	mittel	braun	etwas breit und platt	mittel	normal	5	8,5
6	klein	hellblau	gerade	mittel	normal	4,5	8
7	mittel	braun	gerade	mitteldick	normal	4	8
8	mittel	braun;	etwas breit und flach	mittel	Zähne weit von einander entfernt (oben)	3,5	7,5
9	klein	blau	gerade	dünn	ausgefallen	6	9
10	gross	hellblau	gerade	mitteldick	etwas nach innen	5,5	9,1
11	mittelgross	hellbraun	gerade	mittel	normal	5	9
12	mittelgross	braun	gerade, etwas Stumpfnäschen	mitteldick	normal	4,5	9
13	gross	hellbraun	gerade	mitteldick	normal	5,5	9,2
14	gross	braun	gerade	mitteldick	normal	5	9,5

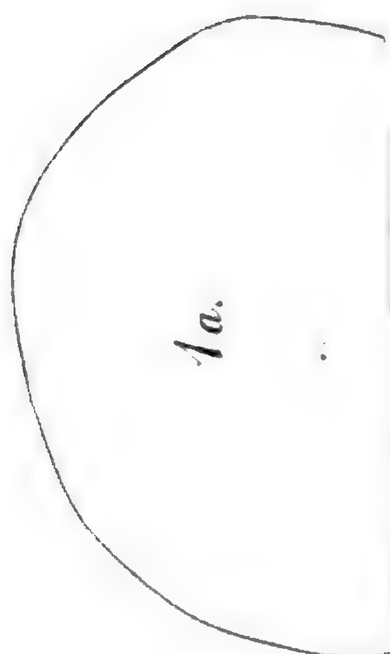
	Form des Ohres	Grösste Breite	Gröste Länge	Schädelumfang in der Medianebene	Grösster Horizontalumfang des Schädels	Abstand der beiden proc mastoid.	Breitendurchmesser in der Gegend der äusseren Ohröffnung	Breitendurchmesser der Schläfengegend	Geringste Breite der Stirn	Höhe der Stirn	Von Haarwuchsbeginn bis zum Kinnstachel	Länge des Unterkiefers	Abstand der Unterkieferwinkel	Abstand der Wangenbeinhöcker von einander	Abstand der medialen Augenwinkel
1	Läppchen angewachsen	16,2	19,4	35,4	56,4	12,5	12	12	11	6	17,5	14,5	13,5	13	4
2	normal	15,1	18,7	34,8	54,5	11	12,5	11,5	10,1	10,5	17,5	13	10,5	12	3
3	normal	15,3	19,7	34,4	56,3	11	13	12	10,9	6,5	18	11	12,5	12	3,5
4	klein, hübsch geformt	14,8	19,1	32,3	54	11	12,5	11	10	6,5	18	13,5	10	12	2,5
5	normal	15,1	16,7	33,2	52	11	12	11	10	5	16	11	9,5	11	3,5
6	normal	15	17	32,2	53,3	10	11,5	10,5	11	7	18	11,5	10	11,5	3
7	normal	15,1	16,5	30,6	52	10	11	10	9,5	5	15,5	10	9	10,5	3
8	normal	14,8	16,1	31,9	51	11	12	10,5	10	5,5	15	9	8	9,3	3
9	normal	15,5	18,1	34,1	54,5	13	13,5	11	11	6,5	16,5	11,8	11,5	12,5	3
10	normal	15,5	19,5	34,3	56	12	12,5	11	10,2	5,3	19	14,2	10	11,5	3
11	Läppchen angewachsen	15,2	17,3	33,1	53	11,5	12	11	10	5	16,5	12,5	10	11	3
12	normal	14,9	17	33,5	52,6	11,5	12,5	12	10,3	8	18	11	10	11	2,8
13	Läppchen angewachsen	16	18,4	36,4	56,6	12,5	12,5	11,5	10,2	7,5	19	11	10	11	3,5
14	Läppchen angewachsen	15,2	17,5	34	53,4	12	12,5	12	11,1	6,5	17,2	12,6	10,5	11	3

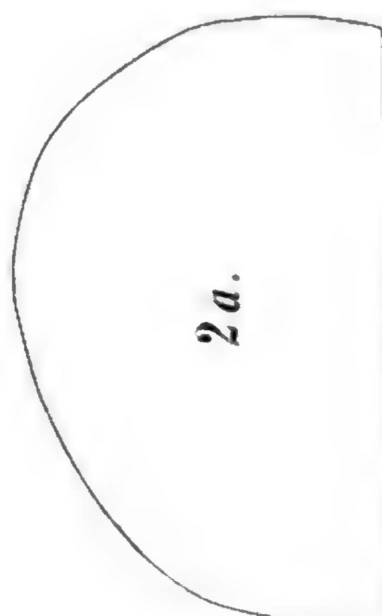

1c.

2c.

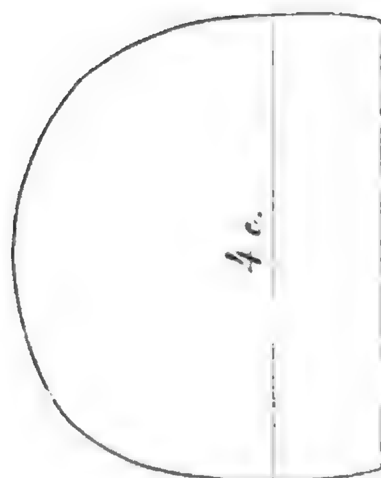

1b.

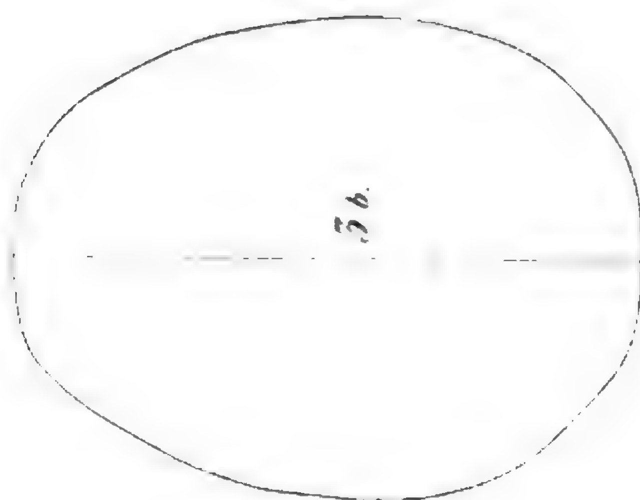

2b.

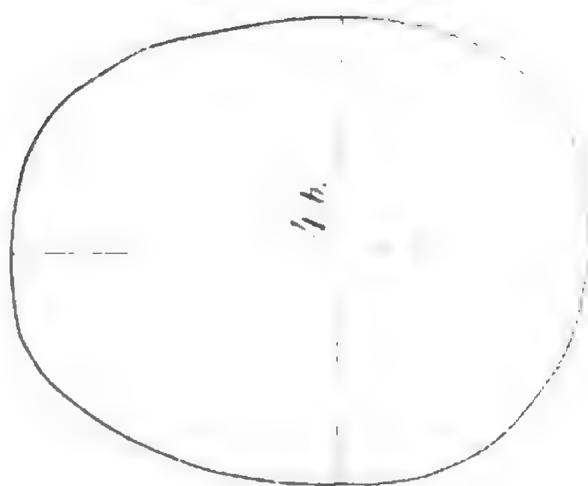

1a.

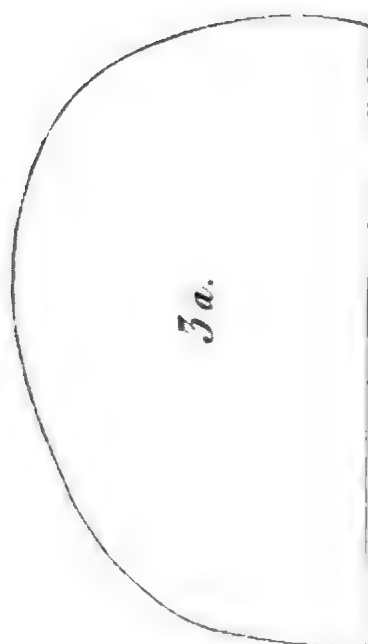

2a.

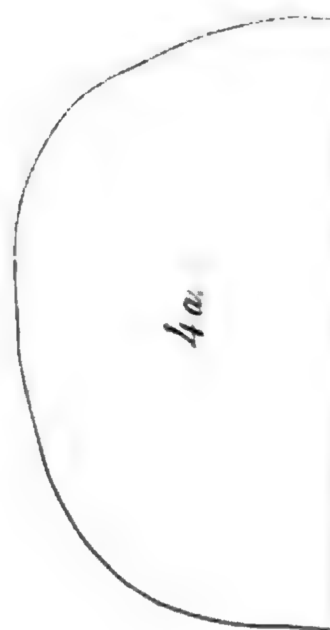

3 c.

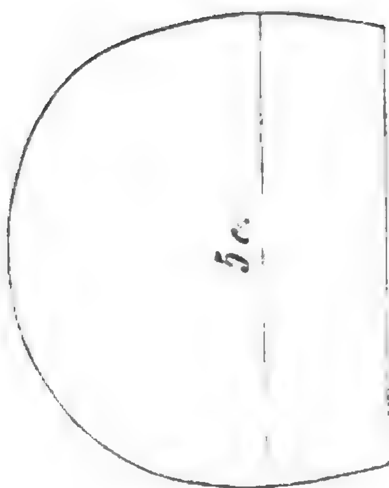

4 c.

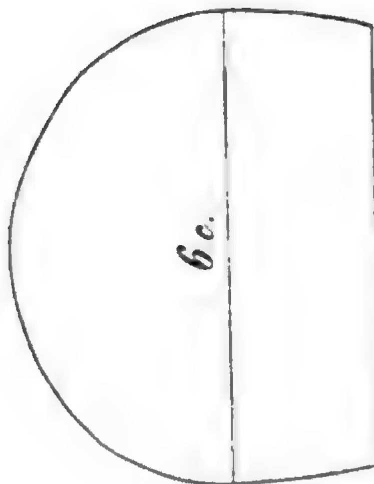

3 b.

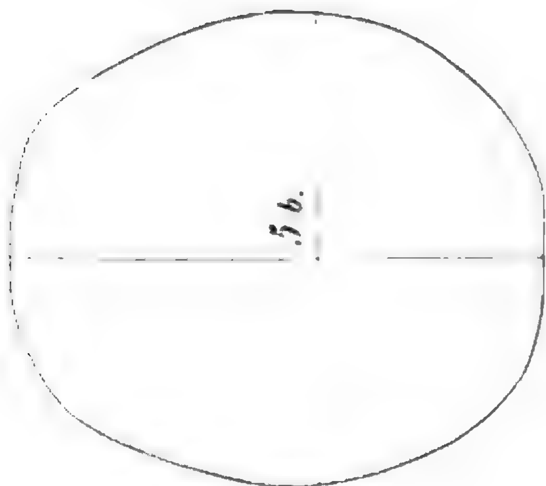

4 b.

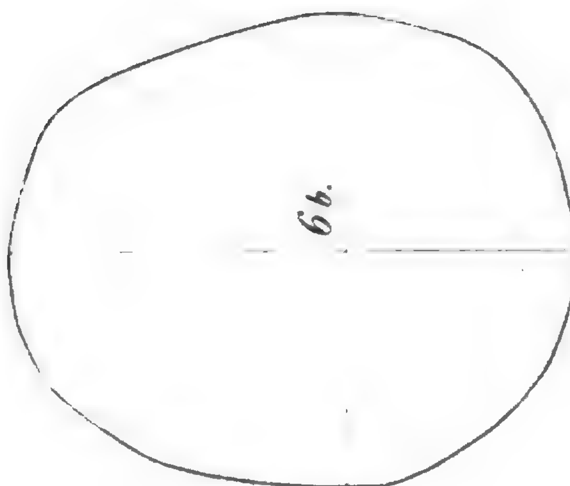

3 a.

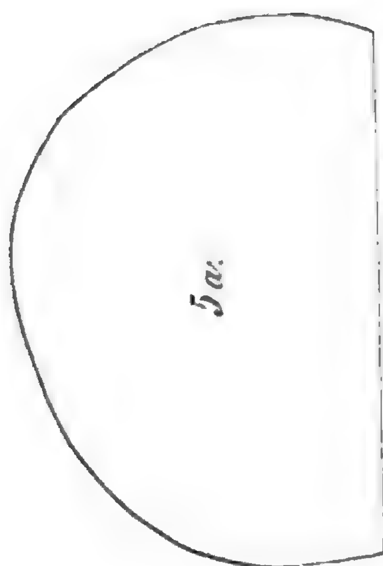

4 a.

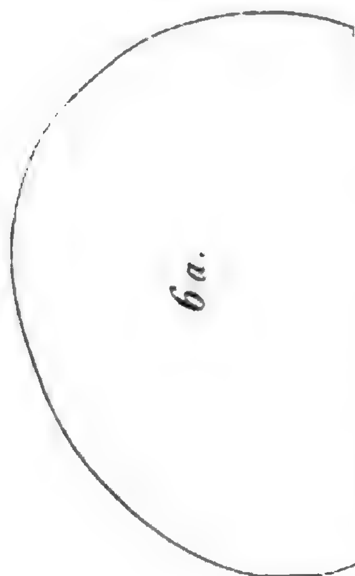

5c.

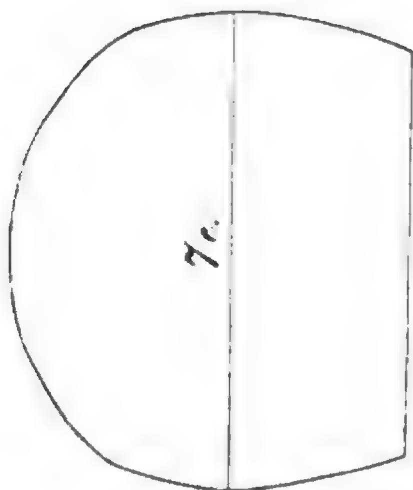

6c.

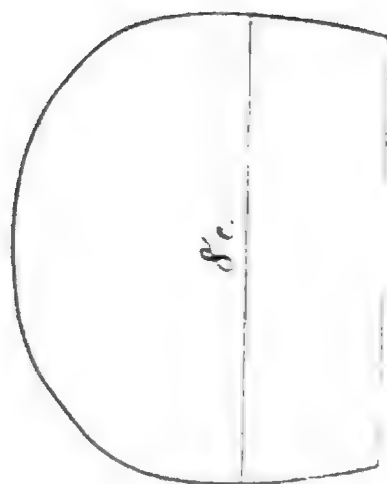

5b.

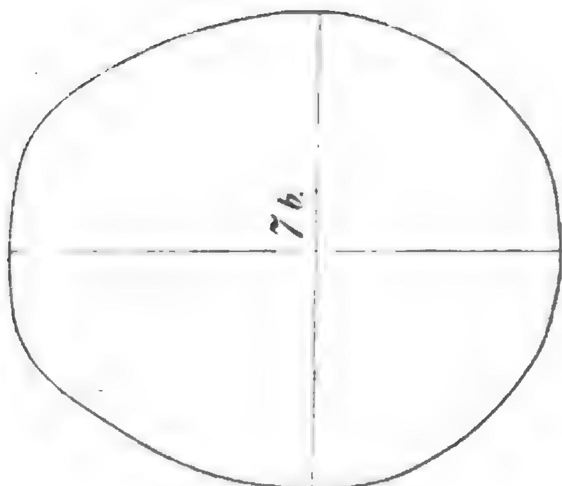

6b.

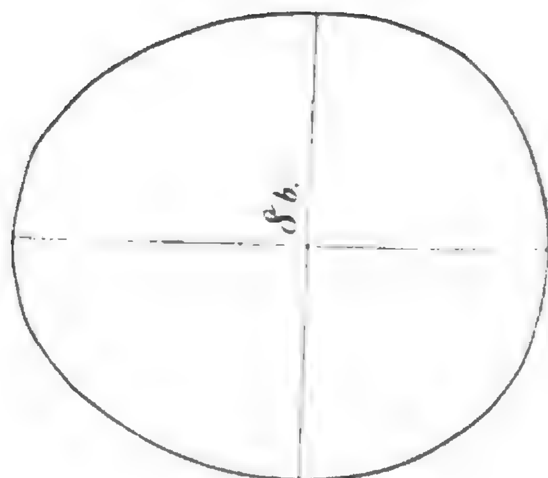

5a.

6a.

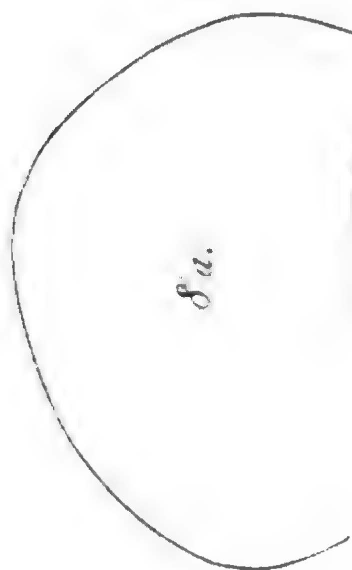

7c.

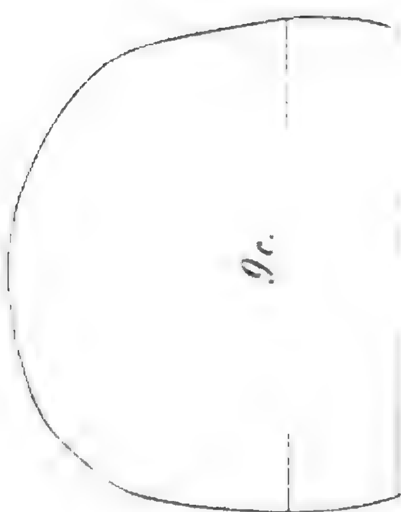

8c.

7b.

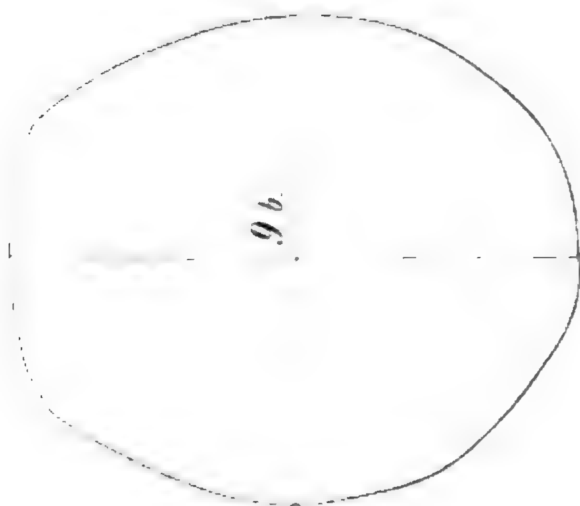

8b.

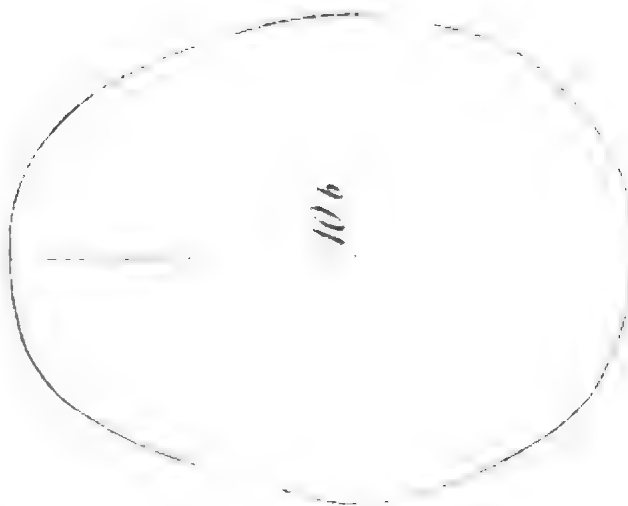

7a.

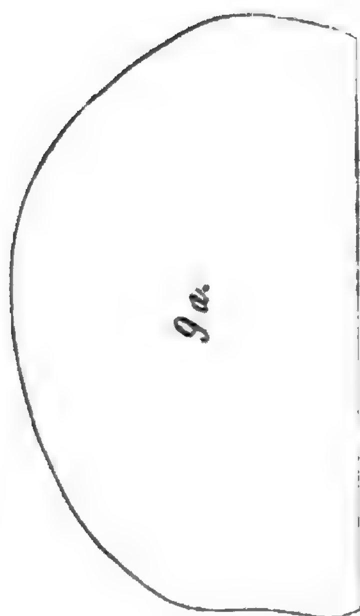

8a.

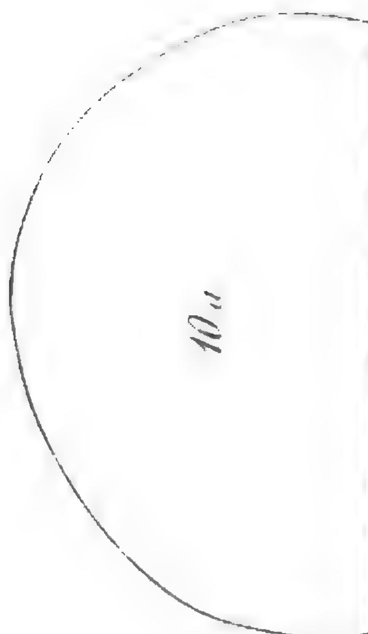

9c.

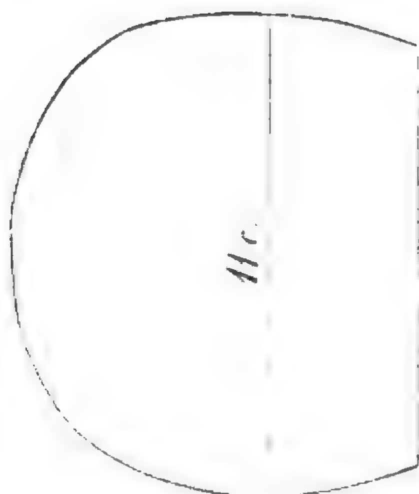

10c

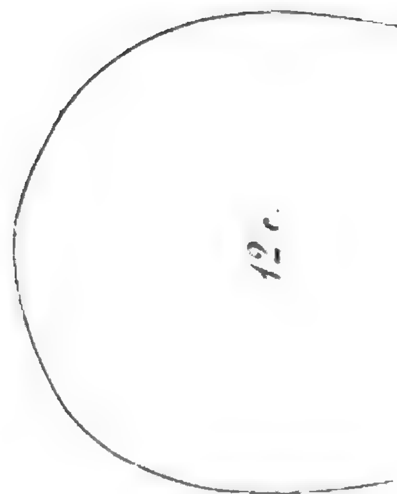

9b.

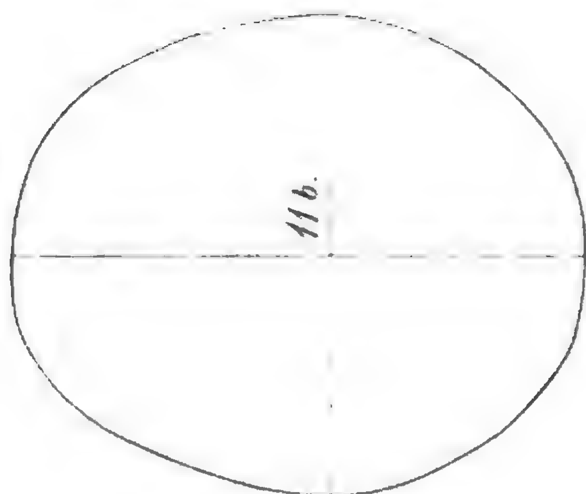

10b

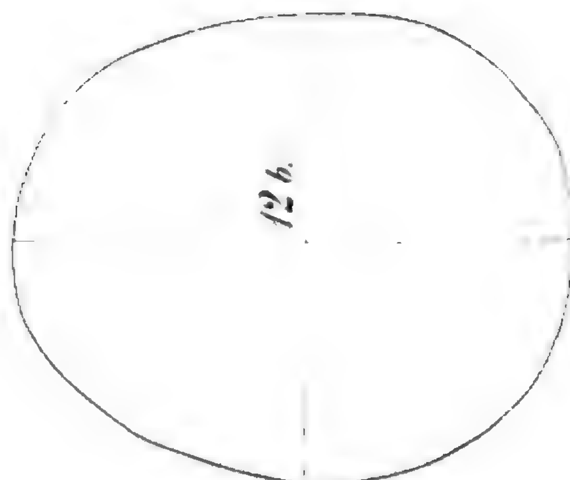

9a.

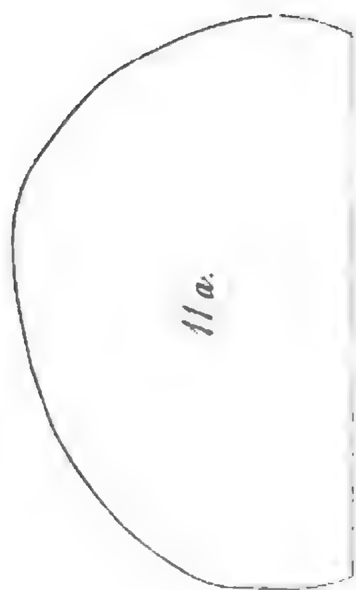

10a

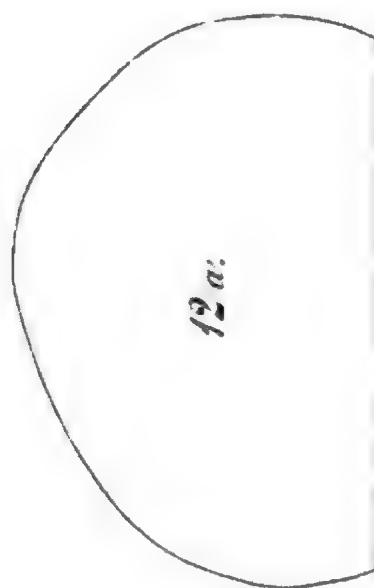

11 c.

12 c.

11 b.

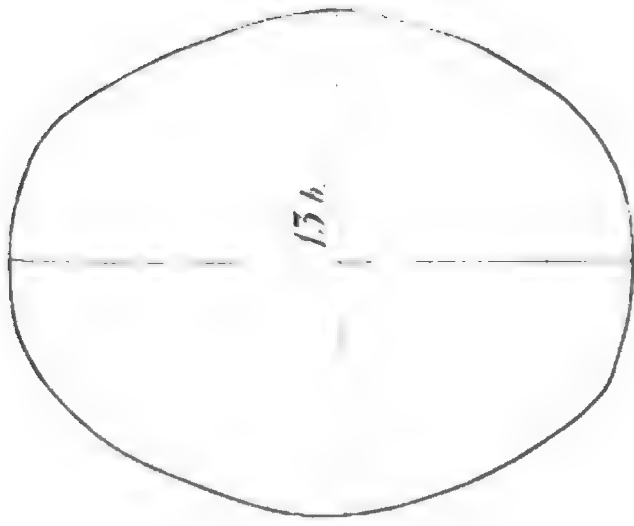

12 b.

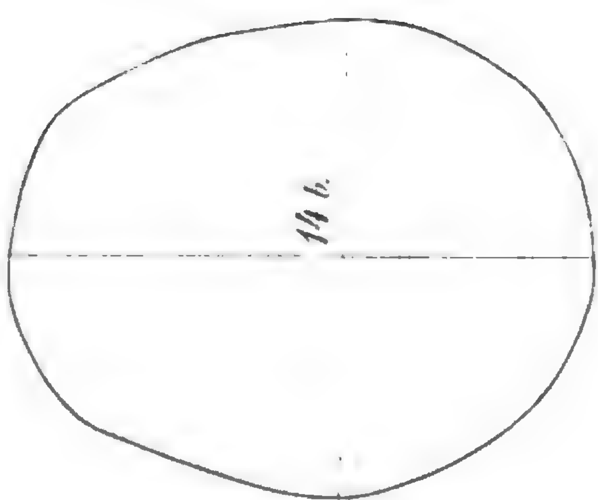

11 a.

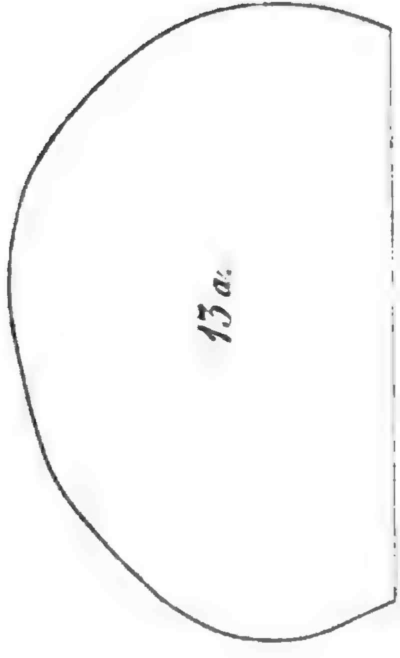

12 a.

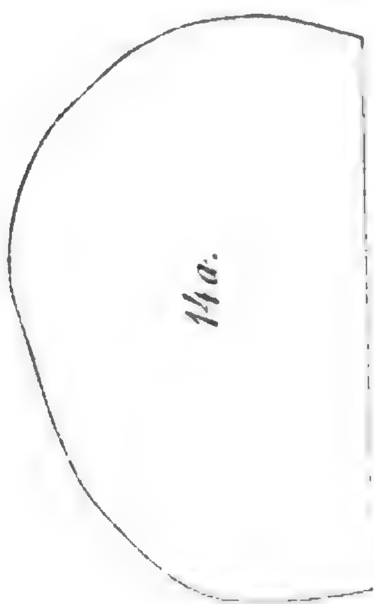

13 c.

14 c.

13 b.

14 b.

13 a.

14 a.

2

3

4

5

5

6

6

7

7

8

8

9

10

10

11

11

12

12

13

14

14

15

15

16

16

17

18

19

19

20

21

21

22

22

23

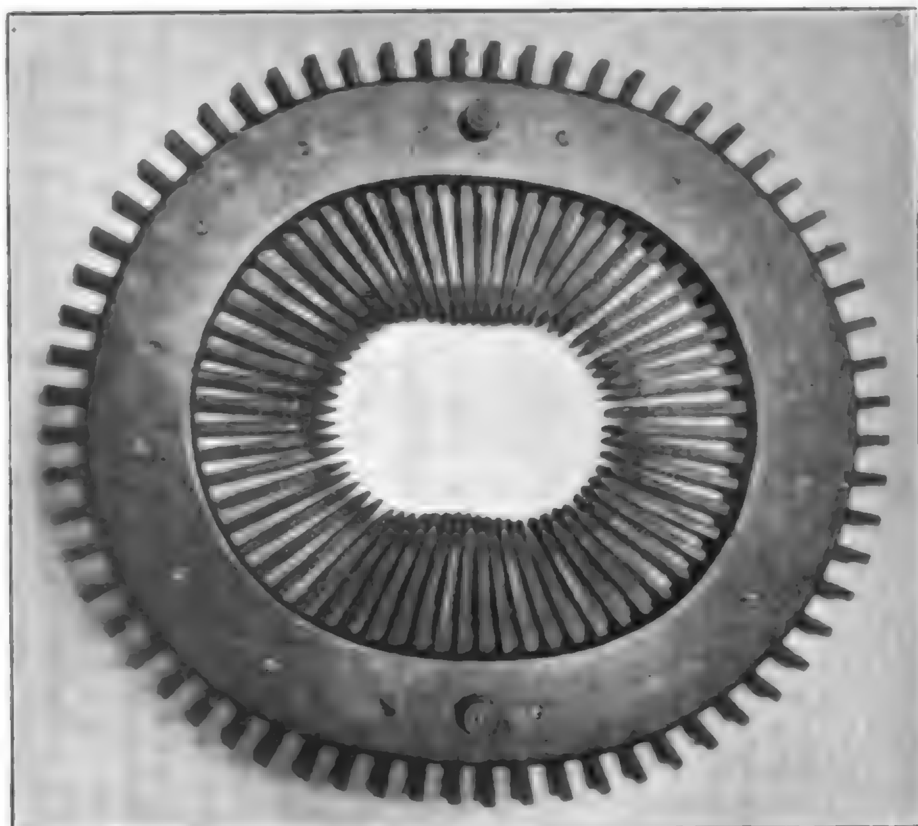

24

24

25

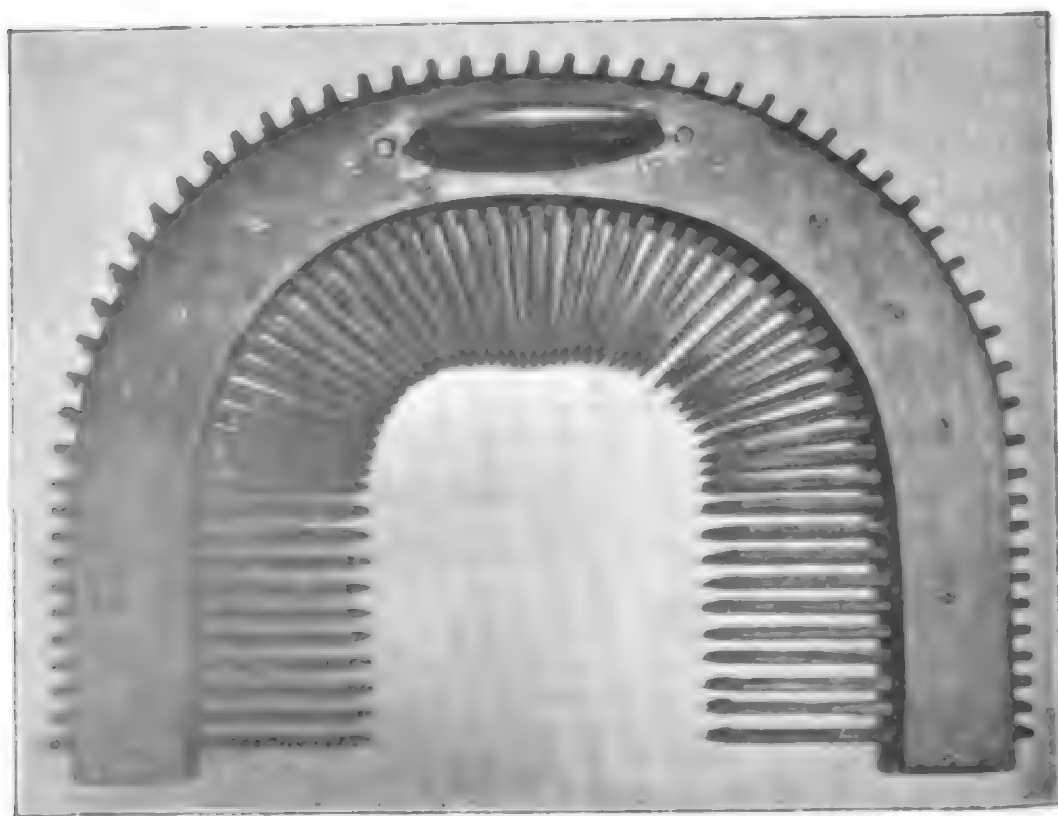

25

Kephalograph.

α

ARCHÄOLOGISCHE BEOBACHTUNGEN

VON MEINEN REISEN IN DEN NÖRDLICHEN GRENZGEGENDEN CHINAS IN DEN JAHREN 1906 UND 1907

VON

J. G. GRANÖ

MIT 16 TAFELN UND 1 KARTE

Die folgenden Reisebeobachtungen, die ich mir hiermit vorzulegen erlaube in der Hoffnung, dass sie für die Altertumskunde von einigem Nutzen sein könnten, sind Auszüge aus meinen Tagebüchern von den Jahren 1906 und 1907, wo ich verschiedene Teile der nordwestlichen Mongolei und von Uranchai bereist und für die Wissenschaft neue sowie von früherher bekannte alttürkische Inschriften auf Steinen und Felsen aufgesucht bezw. kopiert habe.

Meine Reise habe ich als Stipendiat der Finnisch-ugrischen Gesellschaft ausführen können. Für den mir damit übertragenen Vertrauensposten bin ich der Gesellschaft und ihrem Präsidenten, Herrn Senator O. Donner, der meine Reise angeregt und meine Wanderungen mit unermüdlichem Interesse verfolgt hat, grossen Dank schuldig.

Ebenso ist es mir eine angenehme Pflicht auszusprechen, dass mir das Kommitee für die Erforschung Zentralasiens in St. Petersburg stets bereitwillig die erforderlichen Erlaubnisscheine, die auf derartigen Reisen so hochwichtig sind, beschafft hat.

Meinen herzlichen Dank möchte ich schliesslich auch Herrn Dr. A. O. Heikel, dessen grosse Erfahrung und wertvolle Ratschläge mich während der Vorbereitungen zu meinen Reisen sehr gefördert haben, und Herrn Dozent Dr. G. J. Ramstedt, der die Schreibung der mongolischen und sojotischen Ortsnamen gütigst kontrolliert hat, ausdrücken.

Helsingfors, im Dezember 1908.

J. G. Granö.

Inhaltsverzeichnis.

Verzeichnis der Bilder- und Kartenbeilagen.

I. Reise in Uranchai und der nordwestlichen Mongolei im Jahre 1906.

Im Frühjahr 1906 sandte mich die Finnisch-Ugrische Gesellschaft nach Uranchai und der nördlichen Mongolei, um in Steine und Felsen eingehauene alttürkische Inschriften aufzusuchen. Die Gesellschaft betrachtete es ausserdem als wünschenswert, dass ich die Steininschriften neu photographierte, die Professor J. R. Aspelin[1] 1888 und Dr. A. O. Heikel[2] 1889 auf ihren Reisen in Uranchai gefunden und kopiert hatten und die danach einige russische Forscher in Augenschein genommen haben.[3] Die Ergebnisse, zu denen ich bei der Ausführung der hiermit angedeuteten Aufgaben auf meiner Reise gelangt bin, werden in einer besonderen Schrift vorgelegt werden. In den folgenden Zeilen beabsichtige ich eine kurze Übersicht über andere von mir angetroffene Altertümer zu geben, deren Art und Verbreitung für die Wissenschaft nicht ganz wertlos sein dürften. Zugleich halte ich es für meine Pflicht die Angaben über die geographische Lage mehrerer schon von früherher bekannten Altertümer in einigen Hinsichten zu ergänzen.

[1] Inscriptions de l'Iénisséi. Recueillies et publiées par la Société finlandaise d'archéologie. Helsingfors 1889.

[2] Dr. A. O. Heikels resa i Sajanska bergen sommaren 1889. Geogr. föreningens tidskrift 1890 und 1891. — De sibiriska Jenissejinskrifterna. Finskt museum V. 1898.

[3] Die Forschungen der Russen auf diesem Gebiet hat der St. Petersburger Akademiker *W. Radloff* 1899 in seinem Werke „Die alttürkischen Inschriften der Mongolei" I und II veröffentlicht. Zu diesem Buche gehört ein „Atlas der Alterthümer der Mongolei".

Da ich meine Aufmerksamkeit aus natürlichen Gründen nur auf einen schmalen Streifen des Gebietes an dem von mir zurückgelegten Wege habe richten können, ist es mir am geeignetsten erschienen meine archäologischen Beobachtungen nach meinem Reiseplan, nicht nach der Art der Altertümer zu gruppieren. Im Hinblick hierauf dürfte als Einleitung ein kurzer Bericht über die Reise am Platze sein.

Ich verliess Helsingfors am 9. Juni des genannten Jahres und kam einen Monat später in dem Dorfe Werchne-Kužebar im Kreise Minusinsk in Südsibirien an. Nachdem ich mich daselbst für die Karawanenreise ausgerüstet hatte, ritt ich über das bewaldete Sajanische Gebirge in das Tal des Bei-kem, des nördlichen Quellflusses des Jenissei, wobei ich die Flusstäler des Amyl und Sistig-kem benutzte. Von der Mündung des Sistig-kem setzte ich meinen Weg westwärts am nördlichen Ufer des Bei-kem entlang nach dem in der Nähe des Üjük angelegten kleinen russischen Dorfe Turan fort, das auf der Grenze grosser Wälder im Osten und nach Westen hin sich ausdehnender, schon in alter Zeit bewohnter Steppengegenden liegt. Einige Tage wurden dem Studium der Umgebungen von Turan gewidmet, und alsdann ging es über den Bei-kem nach dem Tale des östlichen Quellflusses des Jenissei, des Cha-kem. Beim Übersetzen über den genannten Fluss geschah ein bedauerliches Unglück: das Boot schlug um, und die Sachen wurden bis auf die Tagebücher, die von mir gezeichnete Itinerarkarte und einige geographische Instrumente ein Raub der Wellen. Mit genauer Not rettete ich mich mit meinen Leuten auf eine Insel. Der fühlbarste Verlust bei diesem Unfall war das Abhandenkommen meines photographischen Apparates. Daraus erklärt es sich, dass ein grosser Teil von den für diesen Aufsatz angefertigen Bildern auf genaue Zeichnungen und nicht auf Photographien zurückgeht.

Der Freundlichkeit und Hilfbereitschaft der in Uranchai ansässigen Russen habe ich es zu verdanken, dass ich trotz der materiellen Schwierigkeiten, in die mich der Unfall gebracht hatte, meine Reise fortsetzen konnte. Den südlichen Ufersteppen des

Cha-kem und Ulu-kem[1] folgend, ritt ich nach Westen bis zu dem Flusse Kemtšik, wandte mich dann südwärts und setzte meine Reise die Täler der Flüsse Džedan und Bora-šö entlang über das Tangnu-ūla-Gebirge fort, besuchte die Klosterstadt Ulān-kom und gelangte Anfang September nach Kobdo. In dieser Stadt blieb ich einige Tage, um mir Proviant und neue Pferde zu verschaffen. Gleichzeitig wandte ich mich an den in Kobdo wohnenden chinesischen Amban mit der Bitte um einen Führer über den Altai. Mein Versuch war von Erfolg gekrönt; ich erhielt einen Führer und dazu die Befugnis wie die chinesischen Beamten ohne Entgelt mongolische und kirgisische Pferde benutzen zu dürfen für den Fall, dass meine eignen Pferde ermüdeten.

So vollbrachte ich — in den kalten Herbsttagen — ohne grössere Schwierigkeiten die Reise über die hohen, an manchen Stellen schwer passierbaren, in ihren oberen Partien schneebedeckten Gebirge von Kobdo nach dem im Westen des Altai liegenden Šarasumy oder Tulta und von dort dem Irtysch-Tal folgend nach der russischen Grenzstadt Zaisang, wo ich am 7. Oktober mit drei Männern, die ich beim Aufbruch in Sibirien gedungen, anlangte. Von Zaisang reiste ich mit der Fahrpost nach Semipalatinsk, von da mit dem Dampfer nach Omsk und von dieser Stadt mit der Bahn nach Helsingfors, wo ich am 13. November ankam.

Im ganzen hatte ich mit Pferden 3170 km, davon im Sattel 2450 km zurückgelegt. Der in der Itinerarkarte bezeichnete Weg ist 2400 km lang.

1. Die Steppengebiete am Bei-kem und Cha-kem.

Die Steppen am *Üjük*, einem Nebenfluss des Bei-kem, sind seit alten Zeiten von Menschen bewohnt. In den Umgebungen des Dorfes Turan sieht man überall an den Abhängen der Berge sich hinschlängelnde und auf die Steppen sich verzweigende alte Bewässerungskanäle, von denen die Russen manche dem befruchten-

[1] So heisst der Jenissei in Uranchai.

den Wasser neugeöffnet haben; und weiter weg im Westen liegen im Tale des Üjük Hunderte von Grabhügeln, die aus Steinen aufgehäuft sind und in deren Nähe an vielen Stellen aufrechte, mitunter Inschriften und Zeichnungen tragende Steine stehen.

Etwa 8 km südwestlich von Turan befindet sich nördlich von dem Üjük, ungefähr 1 km von ihm entfernt, der kleine Salzsee *Bjelozero*. In der Umgebung dieses Sees sind eine grosse Menge Grabhügel zu bemerken, von denen einer, am westlichen Ufer, sich ein ganzes Stück über die anderen erhebt. Auf der östlichen sowohl als auf der westlichen Seite desselben erblickt man je einen $^1/_2$ m hohen aufrechtstehenden Stein mit einfachen eingehauenen Zeichnungen. Der Stein auf der westlichen Seite des Grabhügels ist von einer gürtelartigen Vertiefung umgeben, oberhalb deren sich ein Kreis befindet (Taf. I, Abb. 2). Auf dem östlichen ist ebenfalls eine solche Rinne zu sehen, durch die drei kurze, in verschiedener Richtung ziehende Vertiefungen querhin verlaufen (Abb. 3). — Um mehrere Grabhügel in der Nähe des Bjelozero befinden sich eine oder mehrere kreisförmige Setzungen aus kleinen Steinen.

Eine kleine Strecke südwestlich von dem bezeichneten grossen Grabhügel steht ein niedriger aufrechter Stein (Taf. I, Abb. 4), auf dessen einer Seite (4 a) ein Kreis und auf dessen anderer (4 b) eine wagrechte dreiteilige Linie und oberhalb derselben ein Kreis erscheint. — Etwa 2 km südwestlich vom Bjelozero stiessen wir auf einen 1,80 m langen, gleichfalls mit Zeichnungen bedeckten Stein (Taf. II, Abb. 5). Die breiteren Seiten dieses Steines liegen nach Nordosten und Südwesten. Unterhalb der deutlich erkennbaren gürtelartigen Vertiefung sieht man auf der nordöstlichen Seite das Bild eines Kreuzes (5 a), auf der südwestlichen das Bild eines gespannten Bogens (5 b). Auf der nordöstlichen Seite zeigen sich oberhalb der Vertiefung fünf Kreise, darunter zwei grössere, mit einem Mittelpunkt. Auf der schmalen südöstlichen Seite befinden sich drei parallele schräge Linien.

Vom Bjelozero setzt sich das Grabhügelgebiet westwärts ca. 20 km bis nach der russischen Wawilinschen Faktorei westlich vom *Tarlyk*, einem Nebenfluss des Üjük, fort. Einige der Grabhügel

haben einen Durchmesser von 50—75 m. Der grösste, dessen Durchmesser nicht weniger als 95 m beträgt, heisst *Aržan*. Auf seinem Scheitel befindet sich eine Brunnengrube, die sogar in der trockensten Zeit des Sommers frisches Wasser enthält. Vermutlich ist dieser Steinhügel um eine Quelle aufgeschüttet (Aržan = Gesundheitsquelle). Die Sojoten betrachten den Platz als Heiligtum und haben oben auf den Steinhaufen zwei Schamanenzelte aus Zweigen und Reisern gebaut. In dem einen befindet sich ein aus Holz geschnitztes Götzenbild, in dem andern ein auf die Tür zu gerichtetes hölzernes Schwert und eine Truhe, die kleine einfache Holzschnitzereien enthält. Bänder von verschiedenen Farben sind vor den Türen aufgehängt. Der Hügel Aržan liegt $1\frac{1}{2}$ km östlich von dem ausgetrockneten Bett des Baches Tšindžaš.

In der Kompassrichtung 175° von dem Hügel Aržan und etwa 1 km von ihm entfernt steht östlich eines kleinen Grabhügels ein hoher aufrechter Stein. Professor Aspelin hat ihn 1888 aufgefunden. Ausser schönen Zeichnungen (Hirschen und Ebern) bietet der Stein auf der östlichen Seite eine alttürkische Inschrift.[1] Seine Lage ist ca. 16 km von Turan.

Zwischen Aržan und Tarlyk, etwa 3 km östlich von dem letztgenannten Fluss, begegnet man auf der mit Grabhügeln bedeckten Steppe am Ufer des Üjük einem mit Zeichnungen versehenen, fünfkantigen, 2 m langen Stein (Taf. I, Abb. 1).[2] Rings um den Stein sind zwei Gürtel eingehauen, deren unteren zwei parallele Linien bilden. Ausserdem läuft um den Stein, unterhalb des etwas weiter oben befindlichen Gürtels, eine punktierte Linie, in der auf den Seitenflächen je ein Kreis zu sehen ist. Auf der westlichen Seite des Steines erscheint unterhalb der punktierten Linie das Bild eines Tieres und unter diesem eine Figur von der Form eines Vogelkopfes (1 a). Auf der südlichen Seite ziehen sich zwischen der punktierten Linie und der oberen gürtel-

[1] Eine Abbildung des Steines findet man in den „Inscriptions de l'Iénisséi", S. 16.

[2] Dieser Stein ist abgebildet in Radloffs Atlas (LXXII, 4 und auch XCVI, 3).

artigen Vertiefung drei kurze schräge Linien hin. Die östliche Seite zeigt nahe dem rechten Rand zwei konzentrische Kreise und links von ihnen zwei unbestimmbare Figuren (1 b). Auf der nordöstlichen Seite sind unterhalb eines ziemlich grossen Kreises mit einem kleinen Kreis in der Mitte zwei Fünfecke zu erkennen, deren untere Ecken rechte Winkel bilden. In diese Fünfecke sind eine grosse Anzahl mit den oberen Grenzvertiefungen parallellaufende Linien eingehackt.[1] Im oberen Teil beider Fünfecke befindet sich je eine Vertiefung von Punktform. Die nordöstliche Seite weist ausserdem oberhalb der punktierten Linie einen Kreis auf.

Annähernd 2 km nördlich von dem zuletzt beschriebenen Stein, hinter den nahen Hügeln, etwa 3 km vom Üjük und 2 $^{1}/_{2}$ km östlich von dem in den Üjük fliessenden Bach Tarlyk, befindet sich südlich des von der Wawilinschen Faktorei nach dem Dorf Us führenden Weges ein aufrechter Stein, auf dessen Seitenfläche Buchstaben eingehauen sind. Der Stein, der schief steht, erhebt sich in einer dem Tal des Üjük parallellaufenden Steppenniederung, die weiter nach dem Tarlyk hin zu einer Schwelle zwischen den Bergen ansteigt, sodass der Stein vom Tal des Tarlyk aus nicht zu sehen ist. Als ich diesen Stein aufsuchte, um ihn zu photographieren, hatten ihm nach allem zu urteilen ganz kurz vorher die Sojoten ihre Ehrfurcht bezeugt: zwischen zwei neben ihn gestellte spitzzulaufende Stangen waren verschieden gefärbte Bänder gehängt und auf der Erde zeigten sich versengte Wacholderzweige und Asche, woraus man schliessen konnte, dass an dem Stein ein Rauchopfer dargebracht worden war. — Der Tarlyk-Stein ist gleichfalls von Professor Aspelin auf seiner Forschungsreise entdeckt worden.[2]

---

[1] Derartige seltsame Zeichen, die ich auf anderen Steinen nicht gesehen habe, erscheinen nach der photographischen Reproduktion zu schliessen auch auf einem Stein, den Pozdnejeff südlicher in der Mongolei, östlich von Uljasutai, entdeckt hat. *А. Позднѣевъ*, Монголія и монголы. С.-Петербургъ 1896. I, S. 230.

[2] Inscr. de l'Ién., S. 16. Aspelin schreibt Tarlak, nicht Tarlyk.

Im Dorfe *Turan*, etwa 200 m von dem Bach Turan und 7 km von der Stelle, wo sich dieser mit dem Üjük vereinigt, ist ebenfalls ein langer mit einer Inschrift und Zeichnungen versehener aufrechtstehender Stein, der schönste im Gebiete des Üjük (siehe Inscr. de l'Ién., S. 15—16). Er befindet sich jetzt, nachdem sich das Dorf vergrössert hat, im Garten eines russischen Besitzers, westlich von der Hauptstrasse des Dorfes.

Im Zusammenhang mit den Altertümern der Umgebungen von Turan wäre noch zu erwähnen, dass etwa 2 km von dem Dorfe, rechts an der Strasse nach Us einige niedrige, aus Steinen aufgehäufte Grabhügel sowie ein vierkantiger Stein, den die Russen beim Ausheben eines Feldgrabens gefunden und aufgerichtet haben, zu sehen sind. An diesem Stein sind jedoch keinerlei Zeichen zu bemerken.

Während ich meine Reise von Turan am linken Ufer des Üjük nach der Faktorei der Gebrüder Safjanoff an der Mündung der kleinen, von links in den Üjük fliessenden Baches *Mezil* fortsetzte, sah ich an zwei Stellen Grabhügel, und zwar etwa 1 km nördlich von der Stelle, wo sich Turan und Üjük vereinigen, und ugf. 4 km westlich vom Mezil. Zwei Kilometer östlich von der erstgenannten Hügelgruppe stösst man bei dem kleinen, am Ufer des Flusses gelegenen Dorfe Üjük nördlich am Weg auf einen breiten aufrechtstehenden Stein von 2 m Länge (Taf. II, Abb. 6). Ausser der gewöhnlichen gürtelförmigen Vertiefung bemerkt man am oberen Ende des Steines auf der westlichen und östlichen Seite je einen Kreis. Auf der schmalen südlichen Seite sind ziemlich in der Mitte des Steines vier schmale, wagrechte und über ihnen drei andere breitere, schräge und parallele Linien zu erkennen (6 a).

Von der Safjanoffschen Faktorei ritt ich nach Süden, nach dem ca. 32 km davon gelegenen Tal des Flusses Šisterlik, dem ich bis zum Ufer des Bei-kem folgte. Auf der Strecke zwischen Šisterlik und Üjük nimmt der Bei-kem rechts zwei andere Nebenflüsse auf, von denen der nördlichere der Begre, der südlichere der Mugen ist. Nachdem ich den Üjük überschritten hatte, ritt ich einen steilen Konglomeratrücken hinan und begab mich von hier direkt nach Süden auf der langsam ansteigenden trocknen Steppe

weiter. Südlich von dem Rücken befanden sich in der Nähe eines ausgetrockneten Bachbettes zwei Steinhügel. Weiter weg, nahe der Stelle, wo der nach dem Šisterlik führende grosse Weg zu der Wasserscheide zwischen Üjük und Begre hinaufgeht, etwa 10 km vom Üjük, stehen im ganzen vier aufrechte Steine, ebenso in der Nähe eines trocknen Bachbettes. Einer von diesen Steinen trägt Zeichnungen (Taf. II, Abb. 7). Seine breiteren Seiten sind nach Norden und Süden gerichtet. Die Zeichnungen der nördlichen Seite sind deutlicher (7 b). Unterhalb einer quer über den Stein hinlaufenden Vertiefung ist deutlich das Bild eines Ebers und eines Steinbocks zu erkennen. Zwischen beiden befindet sich ein weniger bestimmtes Bild. Die Zeichnungen auf der südlichen Seite sind undeutlicher (7 a). Ausser zwei wagrechten Linien am oberen Teil des Steines und Punkten über denselben und einem Halbkreis erscheinen weiter unten ein buchstabenähnliches Zeichen, undeutliche wagrechte Linien und eine grosse, schwer bestimmbare Figur. Ganz dicht am Erdboden ist eine undeutlich hervortretende behauene Fläche.

Das Tal des *Begre* konnte ich 7 km weit untersuchen. Am Wege sah ich ein paar Grabhügel und vier aufrechtstehende Steine, auf denen keinerlei Zeichen oder Zeichnungen zu entdecken waren. Aus zahlreichen zugewachsenen Bewässerungskanälen konnte man jedoch schliessen, dass das Tal des Begre früher weithin angebaut gewesen ist.

Auf beiden Seiten des Baches *Mugen* erheben sich 50—100 m hohe, baumlose, spärlich mit Pflanzen bewachsene Hügel, die ein schmales Tal einschliessen, in dem ich keinerlei Altertümer erblickt habe. — Auf den trocknen Steppen, die die Ufer des *Šisterlik* umsäumen, bemerkte ich, etwa 5 km vom Bei-kem, nur einen aufrechtstehenden Stein. In der Nähe des Bei-kem, ca. 1 km südöstlich von der Mündung der Šisterlik, befinden sich an dem nach dem Dorfe Buluk führenden Wege einige aufrechtstehende Steine, auf denen sowenig wie auf dem am Šisterlik Bilder oder Schriftzüge zu sehen sind. Dagegen fand ich Zeichnungen auf einer Steinplatte an den den Bei-kem begleitenden Uferhügeln, etwa 3 km

nördlich von der Mündung des Šisterlik, an der Übergangsstelle über den Bei-kem (Taf. VI, Abb. 22). Diese Zeichnungen waren viel einfacher als die am Ufer des Üjük angetroffenen. Nur die Konturen waren in den Stein gegraben, während die Steinbilder am Üjük meistens ganz ausgeführt sind. Ausser dem Bild eines Hirsches sind die Konturen dreier langgehörnten Steinböcke in den Stein eingehauen. Über ihnen befinden sich zwei unvollendete Bilder.

2 km nördlich von der Mündung des Šisterlik nimmt der Bei-kem den Nebenfluss Tapsy auf. An der Mündung desselben hat Georgij Safjanoff, der älteste der Brüder, eine Faktorei. Hier erfuhr ich, dass es in der Berggegend zwischen Bei-kem und Cha-kem, die Safjanoff *Kara-art* nannte, laut Gerücht an vielen Stellen Grabhügel, aufrechtstehende Steine, alte Strassen, Bewässerungskanäle und andere Altertümer gebe, weshalb es angebracht war dieses Gebiet einmal gründlich zu untersuchen. Die Teile des Kara-art, die ich auf meiner Reise von der Faktorei am Tapsy südwärts nach dem Tal des Cha-kem durchforscht habe, sind die folgenden: der nördliche Teil der Steppe im Süden der Mündung des Tapsy, die Quellgegend des weiter südlich mit dem Bei-kem sich vereinigenden Baches Terekty, die westlichen und südlichen Abhänge des hohen Berges Bidik-kaja, die Täler der dem Cha-kem zufliessenden Flüsse Oj und Ondum (Ondup) und die östlich von diesen, an der südlichen Grenze des Kara-art, nördlich vom Cha-kem sich ausbreitenden Steppen (von Westen nach Osten aufgezählt): Kaja-baši, Kužyr, Baikak und Kundustü. Von der letztgenannten untersuchte ich nur den westlichen Teil bis zur Faktorei des Russen Štšepelin am Ufer des Cha-kem. Der Weg von der Safjanoffschen bis zur Štšepelinschen Faktorei ist nach meinem Itinerarium etwa 78 km weit. Davon kommen auf die Ufersteppen des Cha-kem 41 km, also mehr als die Hälfte. Von den nach dem Bei-kem abfallenden Hängen des Kara-art und von der Tapsy-Steppe habe ich keinen einzigen Grabhügel oder aufrechtstehenden Stein aufgezeichnet. Ebenso wenig bin ich Altertümer in dem Oj- und dem Ondum-Tale gewahr geworden. Auf den südlichen, ebenen

Steppen des Kara-art dagegen gibt es sehr viele Grabhügel und auch einige aufrechtstehende Steine, die indes keine Zeichnungen aufweisen. Etwa 4 km östlich vom westlichen Ende der Steppe *Kaja-baši* findet sich rechts am Wege die erste bemerkenswertere Grabhügelgruppe, und 3 km weiter steht in der Nähe eines ausgetrockneten Flussbettes ein einzelner Stein. Westlich von dem kleinen, von Norden in den Cha-kem fliessenden Bajan-gol, am östlichen Ende der Steppe Kaja-baši treten ebenfalls Grabhügel auf, desgleichen an mehreren Punkten zwischen dem letztgenannten Bach und dem Buren-kem, auf der Steppe *Kužyr.* Ferner ist ein länglicher aufrechtstehender Stein in der Nähe einiger Steinhügel am nördlichen Rande der Steppe Kužyr bei dem Berge Ak-taš zu sehen. Auf den Steppen Baikak und Kundustü habe ich keine Altertümer gefunden.

Der Štšepelinschen Faktorei fast gegenüber liegt am südlichen Ufer des Cha-kem die schmale Steppe *Sarchol-agzy.* Auf dieser sieht man ganz nahe der oberen Uferterrasse vier Grabhügel oder vielmehr breite Steinkreise. Westlich von den Steinkreisen (nicht, wie gewöhnlich, östlich) steht je ein ca. $^1/_2$ m hoher aufrecht gestellter Granitblock. Nur einer dieser Steine besitzt auf seiner westlichen Seite eine einfache herzförmige Zeichnung (Taf. III, Abb. 8). — Etwa 250 m südwestlich von den erwähnten Hügeln befindet sich neben einem kleinen Steinhügel ein 1 $^1/_2$ m breiter, nach oben noch breiter werdender, viereckiger Granitblock, auf dessen südwestlicher Seite drei ganz deutliche und auf dessen Nordwestseite zwei überaus undeutliche wagrechte Zeilen alttürkischer Schriftzüge zu sehen sind. Ungewiss ist, ob dieser Stein derselbe ist, den der russische Reisende Potanin 1879 in dieser Gegend gefunden hat.[1] Ungewiss einmal darum, weil Potanins Beschreibung des Ortes ziemlich schwankend ist; zweitens, weil Potanin nur eine Zeile Buchstaben auf einer Seite gesehen haben will; drittens, weil seine Kopie dieser Steinschrift bei einem Brand in der Wohnung

[1] *Г. Н. Потанинъ,* Очерки Сѣверо-западной Монголіи. С.-Петербургъ 1883. Bd. III, S. 130.

seines Reisebegleiters Adrianoff in Irkutsk verbrannte, und schliesslich, weil derselbe Adrianoff in einem späteren Reisebericht [1] mit Bestimmtheit behauptet, dass jene Zeichen durchaus nicht an die sonst auf den Steinen von Uranchai angetroffenen alttürkischen Charaktere erinnert hätten. Ich meinerseits wäre gleichwohl geneigt den von mir gefundenen Stein für denselben zu halten, den die genannten russischen Reisenden gesehen haben. Ich bin auf zwei verschiedenen Reisen in der Lage gewesen die südlichen Ufersteppen des Cha-kem in diesen Gegenden zu durchforschen und kann nicht verstehen, wie ein an der Karawanenstrasse gelegener Stein mir hätte entgehen können. Eher möchte ich der Ansicht Ausdruck geben, dass die Aufzeichnungen Potanins und Adrianoffs bezüglich dieses Steines einigermassen oberflächlich und mangelhaft sind.

An der Westgrenze der Steppe Sarchol-agzy erhebt sich steil am Ufer des Cha-kem ein hoher, z. T. bewaldeter Hügel, auf dessen westlicher Seite sich eine weit grössere Steppe als Sarchol-agzy ausdehnt. Westlich von dieser erhebt sich ebenfalls ein Bergrücken, an dessen Fuss zwei aufrechtstehende Steine — ohne Bilder und Schriftzüge — und mehrere Grabhügel zu bemerken sind. Noch weiter westwärts tut sich südlich vom Cha-kem die 7 km breite und weit nach Süden bis in die Nähe des Tangnu-ūla-Gebirges fortsetzende Steppe *Džider* auf, in deren Bereich am Reitweg viele Grabhügel, kreisförmige Steinsetzungen und ein paar grössere aufrechtstehende Steine auftreten.

2. Die Steppengebiete am Ulu-kem und Kemtšik.

Etwa 2 km vom Vereinigungspunkt des Bei-kem und Cha-kem oder mit anderen Worten von der Ursprungsstelle des Ulu-kem stösst man an dem vom Šisterlik nach Buluk führenden Wege auf einige Grabhügel und zwei aufrechtstehende Steine. Auf dem einen

[1] *А. В. Адріановъ*, Путешествіе на Алтай и за Саяны, совершенное въ 1881 году. С.-Петербургъ 1886, S. 428—9.

dieser letzteren sind unbedeutende Zeichnungen: auf der östlichen Seite ein Kreuz und und auf der südlichen zwei Steinböcke, von denen jedoch nur der obere ganz ausgeführt ist (Taf. III, Abb. 9 a und b). — Weiter nach Süden läuft der Weg am Fusse von Sandsteinrücken hin, die das Flusstal einschliessen. An manchen Stellen ist der Sandstein zu glatten Wänden zerklüftet, die beliebte Bildflächen für die Zeichenkünstler vergangener Zeiten gewesen sind. An zwei Stellen sind alte Zeichnungen von mannigfacher Form zu sehen. Erstens findet man an einer glatten Wand, ca. $^{1}/_{2}$ km von den obenerwähnten Grabhügeln, äusserst primitive Tierbilder: springende Böcke, zweibucklige Kamele und Hirsche (Taf. V, Abb. 23 F, G, H). Eine zweite Sammlung von Zeichnungen befindet sich an fünf Felswänden, $^{1}/_{2}$ km südlich von den vorhergehenden. Ausser mehreren Arten von Tieren (Böcken[1], Kamelen, Elentieren, Hirschen, Pferden) und Reitern, von denen einige einen Bogen in der Hand haben, erscheinen an diesen Felswänden auch verschiedenartige Zeichen (23 A, B, C, D, E). Ganz nahe bei diesen Zeichnungen ist sehr geschickt ein grosses Elentierbild eingegraben[2] (23 L), und an einer anderen Steinwand ein Bärenbild (23 M), gleichfalls in grossen Dimensionen. Östlich von dem Bärenbild sind in zwei Steinplatten Zeichen eingehauen, von denen einige an Buchstaben erinnern (23 F, I). — Alle diese Zeichnungen befinden sich etwa 1 km nördlich von dem am jenseitigen Ufer des Flusses gelegenen Dorfe *Buluk*.

Auf meinem Ritt von Buluk nach Westen über die südlichen Ufersteppen des Ulu-kem sah ich die ersten Grabhügel ugf. 10 km westlich von dem Fluss Eleges auf der Steppe *Bai-bulun*. Viel zahlreicher waren dieselben indes auf der weiter westlich gelegenen Steppe *Ottok-taš*, die ihren Namen nach einem sie im Westen begrenzenden kieselführenden Berge erhalten hat. Diese Steppe.

[1] Die Steinböcke sind in diesen Gegenden heute ausgestorben, ebenso die Wildschweine.

[2] Adrianoff, der diese Felsenbilder in seinem obenzitierten Werke veröffentlicht, hat dieses Elentierbild wie auch einige andere Zeichnungen auf irreführende Weise gedeutet. Siehe auch Radloffs Atlas XCVII, 1.

in deren westlichem Teil Georgij Safjanoff ein Vorwerk (zaimka) hat, ist ca. 11 km lang. An mehreren Punkten sieht man am Wege Grabhügel, aufrechtstehende Steine und quadratische oder rechteckige Steinsetzungen. Ein aufrechtstehender Stein trägt ein einfaches Zeichen (Taf. III, Abb. 10). — Lange suchte ich auf der Steppe Ottok-taš nach dem von Professor Aspelin gefundenen Inschriftstein.[1] Schliesslich entdeckte ich ihn in der Nähe des Reitweges, etwa 1 $^1/_2$ km von den Gebäuden Safjanoffs.[2] Er lag der Länge nach mit der Schriftseite nach unten am Boden. Auf seiner anderen Seite ist das Bild eines gespannten Bogens angebracht (Taf. III, Abb. 12). — Auf der Steppe Ottok-taš ist auch, in der Nähe der Stelle, wo der obere östliche Teil der Steppe terrassenförmig zu dem tieferen westlichen Teil absinkt, eine einfache, die Gestalt eines Menschen wiedergebende Bildsäule oder Baba, wie diese Altertümer in der Literatur immer allgemeiner genannt werden (баба = alte Frau), anzutreffen. Die Gesichtszüge dieser Baba sind auf der einen Seite eines vierkantigen Steines eingehauen. Die Form des Rumpfes ist auf die Weise etwas zum Ausdruck gebracht, dass in die Seitenflächen unter dem Bild des Kopfes Vertiefungen, die den Hals andeuten, eingegraben sind (Taf. III, Abb. 11).

Ca. 35 km westlich von dem Berge Ottok-taš erhebt der imposante Kalkberg Chair-chan seine hellen Spitzen über die Umgebung. Auf den umliegenden Steppen sind ausser einigen aufrechtstehenden Steinen auf der westlich von ihm gelegenen Ebene, durch die sich der Džaganari von dem Tangnu-ūla-Gebirge nach dem Ulu-kem hinschlängelt, keine Altertümer zu sehen. Von dem Džaganari sind es 25 km bis zu dem folgenden Nebenfluss des Ulu-kem, zum *Tšä-köl*, in dessen Nachbarschaft — 5 $^1/_2$ km nach Osten — Professor Aspelin 4 mit Inschriften versehene Steine fand, von denen später einer durch Russen in das Museum von Minu-

---

[1] Inscr. de l'Ién., S. 15.

[2] Die übrigen mit Inschriften versehenen Steine des Ulu-kem brauchen hier nicht weiter besprochen zu werden, da Aspelins Angaben über ihre geographische Lage richtig und deutlich sind.

sinsk geschafft worden ist. In der Nähe dieser Steine sind mehrere kleine Grabhügel. — Östlich von der Mündung des Tšä-köl liegt das gleichnamige russische Dorf.

Wenn man vom Tšä-köl in das Tal des Kemtšik, eines grossen von Westen kommenden Nebenflusses des Ulu-kem, reist, nimmt man gewöhnlich den Weg direkt nach Westen über die Berge, sodass der Vereinigungspunkt des Kemtšik und Ulu-kem weit im Norden liegen bleibt. Diesen kürzeren Weg schlug auch ich ein, umso mehr als eine andere von Professor Aspelin gefundene Steingruppe weiter oben im Tale des Tšä-köl und zugleich auch an diesem Wege lag. Während ich nach diesen Steinen suchte, sah ich auf derselben Steppe, in deren östlichstem Winkel die Steine liegen und die den Namen *Bulak* führt, zwei Grabhügelgruppen, die eine nahe dem Vereinigungspunkt der Steppe Bulak mit dem Tale des Tšä-köl und die andere etwa 6 km von dem Flusse, in der Nähe der Steine. Die Länge der Strecke vom Dorfe Tšä-köl bis zu diesen Steinen beträgt, wenn man den die Ufer des Tšä-köl begleitenden Weg benutzt, 24 km. Über die Berge ist es kürzer, nach Professor Aspelin 15 km.[1]

Bei der Steppe Bulak läuft der nach dem Kemtšik führende Weg über den Tšä-köl und zieht sich dann an den trocknen, nach und nach ansteigenden Steppenabhängen nach Westen. Hie und da treten an dem Wege kleine Grabhügel auf; aufrechtstehende Steine sind nicht zu sehen. Die Wasserscheide ist mit lichtem Lärchenwald bestanden. Westlich von ihr haben wir wieder endlose dürre Steppen, die westwärts allmählich niedriger werden. Ungefähr 15 km westlich von der Wasserscheide befindet sich das ausgetrocknete Bett eines Baches. An seinem Rand liegt ein isolierter hoher Grabhügel, von einem Erdwall, nicht, wie es gewöhnlich der Fall ist, von einer Steinsetzung umgeben. Nordöstlich von dem Erdwall steht ein aufrechter Stein ohne Bilder und Schriftzüge.

Der vom Tšä-köl kommende Weg vereinigt sich in der Nähe der Faktorei des Russen Bjakoff mit dem am rechten Ufer des

[1] Inscr. d l'Ién., S. 14.

Kemtšik hinlaufenden Weg. Etwa 3 km nördlich von hier ragt aus den Fluten des Kemtšik der steile Felsen *Kaja-baši* empor, dessen glatte und weiche Tonschieferseite in langen Reihen eine von Adrianoff entdeckte alttürkische Inschrift aufweist. Die Buchstaben sind klein, nur ca. 2 cm hoch, haben sich aber trotzdem die Jahrhunderte hindurch deutlich erhalten. Ausser diesen wahrscheinlich mit einem sehr spitzen Werkzeug eingeritzten Charakteren sind mit einem stumpferen Gegenstand einfache Zeichnungen in den Felsen Kaja-baši eingehauen.

Nachdem ich die Schrift und die Zeichnungen des Felsens kopiert hatte, wandte ich mich nach Süden, wo die mongolische Klosterstadt Ulān-kom im Süden des Tangnu-ula-Gebirges mein nächstes Ziel war. Der Weg steigt das Tal des Džedan, eines Nebenflusses des Kemtšik, entlang in das Gebirge. Der Džedan vereinigt sich ca. 5 km südwestlich der Bjakoffschen Faktorei mit dem Kemtšik. Er entsteht aus zwei Quellflüssen, dem Grossen und dem Kleinen *Köndergei*, die auf der Open Ufersteppe des Kemtšik zusammenfliessen. Dem ersteren folgt der Weg. An seinem Ufer liegen drei Grabhügelgruppen, von denen die südlichste nördlich von der Stelle erscheint, wo der Bach Kebenek von links in den Grossen Köndergei mündet. Weiter oben an den Abhängen des Tangnu-ūla waren keine Grabhügel mehr zu sehen, wohl aber hie und da ein vereinzelter aufrechtstehender Stein. Die Abhänge bewaldeten sich, der Saumpfad schlängelte sich bald an unwegsamen Mooren, bald an schwer zugänglichen Gipfeln hin, bis ich schliesslich mit meinen Leuten die obersten Kämme des Gebirges erreichte, die oberhalb der Waldgrenze allenthalben arg mit Geröll bedeckt waren. Nachdem wir einige Zeit in diesen unwirtlichen Grenzgegenden des ewigen Schnees irregeritten waren, fanden wir einen aus Quellen südlich von dem Hauptstock des Tangnu-ūla entspringenden Bach, dessen Tal wir zu folgen begannen und der weiter unten, nachdem er mehrere Nebenflusse aufgenommen hatte, zu einem Fluss anschwoll. Dieser Bach war der Bora-šō,[1] einer der nördlichen Quellflüsse des Ubsa-Sees.

[1] Die Sojoten von Uranchai sprechen den Namen Bora-šei aus.

3. Die Umgebungen von Ulān-kom und Kobdo.

Im Tale des *Bora-šō*, in der Gegend, wo der Wald vor der Steppenvegetation zurückzuweichen beginnt, d. h. 10 km südlich von der Wasserscheide, die der Rücken des Tangnu-ūla darstellt, findet man rechts am Flusse, auf einer kleinen, von Lärchenwald begrenzten Lichtung der Steppe nicht weniger als 9 aufrechtstehende Steine. Zwei von ihnen erheben sich etwa 200 m südlich von den anderen. Schriftzüge oder Zeichnungen weist jedoch keiner auf. Nördlich von den Steinen zeigten sich einige kreisförmige Steinsetzungen.

3 km weiter abwärts stösst man am rechten Rand des Tales, links am Wege, wieder auf zwei aufrechtstehende Steine. Von diesen sind es 5 km bis zu der mongolischen Grenzwache Bora-šō,[1] wo die Passrevision stattfindet. Südlich von der Grenzwache folgt der Weg weiterhin dem rechten Ufer des Bora-šō. Nach 9 km erblickt man einige aufrechtstehende Steine, und 6 km von der Grenzwache überschreitet der Weg den von Westen in den Bora-šō fliessenden Bach *Chorlomā*. Südlich von der Mündung dieses Baches liegt am Fusse eines an seinem Tale hinlaufenden Bergrückens, ca. 2 ½ km westlich von der im Tal des Bora-šō hinziehenden grossen Strasse, ein alter Begräbnisplatz, der sich ¾ km lang ausdehnt (siehe den Lageplan Taf. VII, Abb. 25).

Grabhügel sind auf dem Begräbnisplatz am Chorlomā nur einige zu sehen, aufrechtstehende Steine dagegen viele. Von diesen steht der grösste Teil auf diese oder jene Weise zu den zahlreichen Steinquadraten in Beziehung, deren Seiten gewöhnlich von einem Stein gebildet werden und deren Fläche zwischen 2 und 6 qm schwankt. Die grössten aufrechten Steine stehen meistens in den Quadraten, die kleineren gewöhnlich östlich von ihnen. In zwei Quadraten am westlichen Ende des Gebietes erscheinen je zwei aufrechte Steine (Taf. VII, Abb. 24, auf dem Lageplan mit 10 bezeichnet), und an eine Stelle mitten auf dem Begräbnisplatz

[1] Auf den russischen Karten Боргучайту.

sind niedrige Steine in lange, ostwärts laufende Reihen gesetzt (Abb. 24, 8). Auf der nördlichen, östlichen und südlichen Seite des am weitesten im Osten gelegenen Quadrates begrenzen ähnliche in Reihen gesetzte Steine quadratische Flächen. Steinquadrate sind im ganzen etwa vierzig vorhanden. An sechs verschiedenen Stellen sind ihrer zwei oder mehr nebeneinander, jedesmal in nordsüdlicher Richtung.

Von den aufrechtstehenden Steinen sind zwei deutlich Babas. Der eine (Taf. IV, Abb. 16, auf dem Lageplan mit 2 bezeichnet) ist im westlichen Teil des Gebietes, östlich von einem Quadrat zu finden. Er ist 1 m hoch und stark verwittert. Von der anderen Baba, die in ein Grab eingesunken ist und gleichfalls östlich von einem Quadrat liegt (auf dem Lageplan 3), sieht man nur den oberen Teil des Kopfes bis zur Nase. Sie ähnelt in ihrer Gestalt der ersteren. — Weiter östlich stehen nebeneinander zwei aufrechte Steine, in deren breite östliche Seiten ein Menschenbild eingegraben ist (auf dem Lageplan 4 und 5). Diese Steine befinden sich östlich von zwei Quadraten. Zu derselben Quadratgruppe gehören ferner zwei andere Quadrate, eines im Süden, von denselben Dimensionen wie die besprochenen, und das andere im Norden, ganz klein. Der südlichere der aufrechtstehenden Steine (Taf. IV, Abb. 14, auf dem Lageplan 4) stellt einen Mann mit einem langen Gesicht und einer Mütze auf dem Kopf dar, der in seinem Habitus an einen Kirgisen oder Tataren erinnert. Der Kopf ist wohl glatt geschoren, da nichts vom Haupthaar zu sehen ist. In der rechten Hand hält er etwas wie ein Gefäss, in der linken Gegenstände, die wie ein Stab und ein Schwert aussehen. — Der daneben stehende Stein (Abb. 15, auf dem Lageplan 5) stellt gleichfalls einen Mann dar, der wie der vorhergehende in der rechten Hand ein Gefäss, in der linken ein Schwert (?) hält.

Östlich von einem kleinen Quadrat, etwas östlich von den beschriebenen Steinen (auf dem Lageplan 6), steht ein niedriger Stein mit einer Zeichnung auf der östlichen Seite, die möglicherweise Augen und Nase eines Menschen darstellt (Taf. IV, Abb. 17). — Nördlich von der zuerst betrachteten Baba ist an einem auf-

rechtstehenden Stein östlich von einem Quadrat eine undeutliche Zeichnung zu erkennen (Taf. IV, Abb. 13, auf dem Lageplan 1).

Wenn ich noch erwähne, dass ein niedriger aufrechtstehender Stein einem Menschenkopf von der Seite ähnelt (Taf. IV, Abb. 18; ob der Stein tatsächlich einen solchen vorstellen soll, kann ich nicht sagen) und dass am südlichen Rand des Begräbnisplatzes, unmittelbar am Fusse der nahen Berge, zwei lange isolierte aufrechte Steine stehen, so habe ich die Hauptzüge des Begräbnisplatzes am Chorlomā geschildert.

Südlich vom Chorlomā geht der Reitweg über einen westlich am Bora-šō hinziehenden Hügel. Südlich von demselben sind vier aufrechtstehende Steine zu sehen, davon einer links und drei rechts am Wege. Etwas weiter nach Süden liegen am Wege mehrere grössere Grabhügel, von denen einige von Steinkreisen umgeben sind. — Etwa 21 km von dem Begräbnisplatz am Chorlomā findet man im Tale des Bora-šō, auf der linken Seite des Flusses, inmitten der Gerstenfelder der Mongolen zwei lange Steine. Sie sind beide 2 m lang und über $^1/_2$ m breit und stehen innerhalb von Steinquadraten. Zeichen irgendwelcher Art weisen ihre Seiten nicht auf.

Bei den zuletzt erwähnten aufrechtstehenden Steinen wendet sich der Reitweg geradeaus nach Süden, indem er das Tal des Bora-šō linker Hand liegen lässt, und folgt den weiten unbewohnten Geröll- und Lehmflächen westlich vom Ubsa-See nach *Ulān-kom.*

Eine kurze Strecke (ca. 1 $^1/_2$ km) südlich von Ulān-kom erhebt sich über die Ebene am Ubsa-See der Berg *Ulān-džindemen.* Auf allen Seiten befinden sich am Fusse dieser Anhöhe Grabhügel und überall aufrechtstehende Steine mit quadratischen Steinsetzungen. Doch sucht man hier vergebens nach Steinzeichnungen und Inschriften. Das einzige eingehauene Zeichen, das ich hier gesehen habe, wies die südliche Seite eines aufrechtstehenden Steines im Osten der Anhöhe auf. Es ist ganz einfach (Taf. V, Abb. 19).

In dem Gebiet zwischen Ulān-kom und Kobdo habe ich an vier Stellen Grabhügel oder aufrechtstehende Steine bemerkt:

1. Südlich, ca. 25 km von Ulān-kom liegt rechts an dem nach Kobdo führenden Weg ein einzelner aufrechtstehender Stein.

2. Etwa 100 km südlich von Ulān-kom, südlich von dem See *Chara-usu* zeigen sich an mehreren Punkten am Wege nach Kobdo Grabhügel und im ganzen acht aufrechtstehende Steine. Der südlichste Stein ist etwa 12 km vom Chara-usu zu finden.

3. Östlich von dem *Kobdo-Fluss* erhebt sich ein 75—100 m hoher Granitrücken. Am Fusse desselben ist viel Sand niedergegangen, auf dem mehrere aufrechte Steine stehen. Grabhügel sind ebenfalls zu sehen. Südlich von dem Rücken erscheinen zwei ugf. $2\,{}^1/_2$ m lange Babas. Die eine liegt umgestürzt da. Beide haben ursprünglich mit dem Gesicht nach Osten in kleinen Steinquadraten gestanden. Potanin gibt in seinem Reisebericht eine Abbildung von der stehenden Baba.[1]

4. Im Tale des Flusses *Bujantū*, rechts an dem nach Kobdo führenden Weg und ca. 11 km nördlich von dieser Stadt, befinden sich am Fusse von Granitfelsen zahlreiche aufrechte Steine, von denen die meisten in quadratischen Steinsetzungen stehen. Eine Ausnahme von dieser Regel macht ein langer Stein, der in einer kleinen kreisförmigen Steinsetzung Platz gefunden hat. Unter den Steinen richtete ich mein Augenmerk besonders auf einen, um den die Mongolen Bänder gehängt hatten. Er erinnert in hohem Grade an den am Üjük-Flusse angetroffenen. Dieselben gürtelförmigen Vertiefungen, derselbe Kreis, dieselben schrägen parallelen Linien! Auf der östlichen Seitenfläche des Steines ist unterhalb des unteren Gürtels das Bild eines aufgehängten Bogens (?) (Taf. V, Abb. 21 a) und über demselben Gürtel noch etwas ganz undeutlich zu sehen. Auf der Südseite ist unterhalb des unteren Gürtels eine gerade Linie eingehauen (21 b). Der Stein hat die Form eines Pfostens. — In der Gegend, wo der Bujantū die Ebene von *Kobdo* verlässt, findet man ebenfalls einige aufrechtstehende Steine am Fusse der benachbarten Anhöhen, ebenso da, wo dieser selbe Fluss vom Altai auf die Ebene von Kobdo hinaustritt. An der letzteren Stelle, die

[1] A. a. O., Bd. II, S. 67, Abb. 26.

ca. 7 km südwestlich von Kobdo liegt, stehen auf der rechten Seite des Bujantū, am Rande des Gebirges, 8 lange aufrechte Steine.

4. Der Altai und das Tal des Schwarzen Irtysch.

Indem ich meinem Weg von Kobdo über den Altai nach dem Irtyschtal fortsetzte, folgte ich zuerst dem Bujantū und dann dem Quellfluss desselben, dem *Teljun*, anfangs nach Süden, danach westwärts. Die Quellbäche des Teljun fliessen durch weithin offene, von Bergen umkränzte Hochlandsteppen. An der Stelle, wo der Teljun diese Steppen verlässt, d. h. ca. 90 km von Kobdo, befindet sich eine grosse Gruppe aus Steinen aufgehäufter Grabhügel am linken Ufer des Flusses. Vom Teljun ritt ich über weite, baumlose Hochlandsteppen und kahle Bergrücken nach dem See *Tulbu-nūr*, der ca. 120 km nordwestlich von der Grabhügelgruppe des Teljun liegt. Am östlichen Ende des Tulbu-nūr sah ich einige Grabhügel und hie und da einen unbedeutenden aufrechtstehenden Stein.

Vom Tulbu-nūr begab ich mich nach dem eine Tagereise (ca. 35 km) westlicher gelegenen Tal des *Saksai*, eines Nebenflusses des Kobdo, dem ich 45 km weit nach Süden folgte bis zu dem Punkt, wo ihm von links der Bach Barlam zufliesst. Im Tale des Saksai fand ich an drei Stellen Altertümer:

1. Geradeaus westlich vom Tulbu-nūr sind östlich vom Saksai, hart am Flusse, Steinquadrate und einige lange aufrechtstehende Steine zu sehen.

2. 10 km südlich von der letztgenannten Stelle erhebt sich westlich vom Saksai ein niedriger aufrechtstehender Stein.

3. In der Nähe der Stelle, wo sich links der Bach *Kol-zety* mit dem Saksai vereinigt, liegen eine Menge Grabhügel, von denen einige dadurch bemerkenswert sind, dass östlich von ihnen Steine in Reihen aufgestellt sind. Bei einem Grabhügel steht ein einzelner aufrechter Stein. In der Nähe dieser alten Gräber liegen mehrere aus neuerer Zeit stammende Kirgisengräber (in den westlichen Teilen des Altai wohnen Kirgisen).

Vom Tal des Saksai sind es ugf. 45 km bis zu dem See *Dain-nūr*. Der Weg folgt dem Tal des Baches Barlam, zieht sich südlich an den kleinen Barlam-Seen hin und steigt dann zu einem Rücken hinan, der etwa 2500 m über dem Meeresspiegel liegt. Westlich von diesem Rücken läuft der Weg nördlich an dem See Chologaštegen hin in die Niederung des Dain-nūr.

Am südlichen Ende des Dain-nūr liegt da, wo sich der Reitweg von der Uferebene des Sees zum *Urmögeity-Pass* erhebt, eine kleine Blockhütte, in der sich eine kunstvoll ausgehauene, 1 ½ m hohe Steinbaba befindet. Eine Abbildung von dieser Baba und eine Beschreibung derselben hat seinerzeit schon Potanin[1] veröffentlicht, sodass hier nicht weiter darauf eingegegangen zu werden braucht. Der Stein dürfte noch heute von den Kirgisen verehrt werden, denn er ist mit Fett bestrichen und an seinem Kinn ist ein langer Bart aus Pferdehaaren angebracht. Vor der Hütte befindet sich ein Grabhügel und in einigem Abstand davon ein aufrechtstehender Stein, in den buchstabenähnliche Zeichen eingehauen sind (Taf. V, Abb. 20). Etwa 7 km weiter nach Westen steht eine einfache, ½ m hohe Granitbaba, die mit einer Halsrinne und Mund- und Augengruben versehen ist.

Der westlich vom Dain-nūr gelegene Bergrücken Urmögeity bildet die Wasserscheide zwischen den Flusssystemen des Kobdo und Irtysch. Er ist beinahe 3000 m hoch, und seine obersten Partien waren mit Schnee bedeckt, als ich hinüberritt. Westlich von der Wasserscheide folgt der Weg dem Ufer des an Stromschnellen reichen ***Kran***, eines Nebenflusses des Irtysch. Nur an zwei Stellen sah ich im Tale des Kran einen vereinzelten Grabhügel. Aufrechtstehende Steine habe ich nicht bemerkt.

Auf der letzten Strecke zwischen Šara-sumy am Ufer des Kran und der Stadt Zaisang in Südsibirien bin ich keinerlei Altertümern begegnet. Südlich von der Mündung des Kran ritt ich bei der Furt Ak-bulgun über den Schwarzen Irtysch (Kara Irtsis) und dann über trockne Steppengegenden nach Zaisang.

[1] A. a. O., Bd. II, S. 72—3, Abb. 34.

II. Reise in Südsibirien, der nordwestlichen Mongolei und Uranchai im Jahre 1907.

Am 13. Mai 1907 trat ich von Helsingfors meine zweite Reise nach der Mongolei an, zu demselben Zweck wie im vorhergehenden Jahr und auch diesmal als Stipendiat der Finnisch-ugrischen Gesellschaft.

Nachdem mich das Kommitee für die Erforschung Zentralasiens in St. Petersburg gütigst mit den erforderlichen Empfehlungsschreiben und Erlaubnisscheinen versehen hatte, reiste ich mit der Eisenbahn nach der am Ob in Sibirien liegenden Stadt Nowo-Nikolajewsk, von wo ich mit dem Dampfer auf dem genannten Fluss südwärts nach der Kreisstadt Bijsk an der Grenze des Altai fuhr. Hier rüstete ich mich (1. VI.—4. VI) für die Reise aus und benutzte dann die russische Poststrasse, die den Tälern des zum Stromsystem des Ob gehörenden Flüssen Katun und Tšuja folgt, bis zu ihrem Endpunkt Koš-agatš auf der sog. Tšuja-Steppe in der Nähe der russisch-chinesischen Grenze. Von diesem russischen Dorf das etwas über 400 km südöstlich von Bijsk entfernt liegt, setzte ich meine Reise in Begleitung eines Gehilfen, des estnischen Arbeiters Karl Vokk, und meines Dolmetschers, eines Telengiten aus Koš-agatš, über die chinesische Grenze nach dem Tal des in den Atšit-nūr fliessenden Cholyn-kol fort. Nördlich vom Atšit-nūr breitet sich eine Steppenlandschaft aus, deren Randpartien aus Steinwüste und deren niedrigste zentrale Teile aus schwer passierbarem Sumpfgelände bestehen. Mitten durch die Steppe, am Ostrand der Sümpfe hin, strömt der von dichter Weidenvegetation eingeschlossene Bekon-beren. Östlich von diesem Flusse ragt der isolierte Hügel Baišyngty auf, an dessen Fuss sich einige russische und chinesische Faktoreien angesiedelt haben. Nachdem ich hier dem gastfreien Hause des Kaufmanns Maltseff einen Besuch abgestattet, setzte ich meine Reise über das am Ostrande der Steppe

des Atšit-nūr aufsteigenden Bairim-Gebirges[1] durch den gleichnamigen Pass nach der südlichen Ufersteppe des Ürjüg-nūr fort. Von hier waren es 1 ½ Tage über kahle Berge und öde Steppen nach dem im Ubsasee-Gebiet gelegenen Ulān-kom, wo ich auch im Vorjahre auf der Reise nach Kobdo gewesen war. Zwischen dem Ürjüg-nūr und dem Gebiete des Ubsa-Sees erhebt sich das Gebirge in mehreren parallelen Rücken. Die östlichste Passstelle, die ich benutzte, heisst Ulan-dabā.

Die Reise von Bijsk nach Ulān-kom — ca. 700 km — legte ich im Tarantass, einem vierräderigen russischen Wagen, zurück. Ich hatte in einem russischen Dorf in der Nähe von Bijsk zwei Dreispänner nach Ulān-kom gemietet. Hier, wo ich am 10. VI. ankam, kaufte ich mir Karawanenpferde und setzte dann drei Wochen meine Forschungen in den Gegenden südlich und östlich des Ubsa-Sees fort. Hauptsächlich durchstreifte ich die Nachbarschaft der Gebirge, unternahm aber auch ein paar Touren in die Ebenen. Unter anderm zog ich auf dem Wege von dem Kloster Bajit nach dem Flusse Tes durch das Dünengebiet im Südosten des Ubsa-Sees.

Von der mongolischen Grenzwache Dzindzilik wandte ich mich nordwärts über das Gebirge Tangnu-ūla und benutzte auf dieser Strecke den ausserordentlich leicht überschreitbaren Pass Chamar-dabā, der vom Kara-kul, einem kleinem Quellsee des in den Tes mündenden Samgaltai, in das Tal des Soi, eines Nebenflusses des Cha-kem, führt.

Bevor ich mit meiner Karawane auf die Ufersteppen des Cha-kem gelangte, traf die Expedition an einem Lagerplatz das Unglück, dass der Dolmetscher, der Telengite, den ich in Koš-agatš gedungen hatte, im Dunkel der Nacht, während er die Wache hatte, zwei von meinen Pferden stahl und sich davonmachte. Die Folge hiervon war, dass ich mich etwa eine Woche nur mit einem Karawanengenossen, dem obenerwähnten Esten, durchschlagen musste. Den ausgerissenen Dolmetscher einzufangen erwies sich bald als

[1] Auf den russischen Karten heisst dieses Gebirge Barmen. Dieser Name ist den Bewohnern der Gegend unbekannt.

unmöglich, grossenteils vielleicht auch darum, weil ich in ganz ungenügendem Masse der Sprache der Bewohner des Landes, der Sojoten, mächtig war.

In Buluk am Ulu-kem, einem russischen Dorfe, von dem schon gelegentlich meiner ersten Reise die Rede gewesen ist, konnte ich den Unbequemlichkeiten, in die uns der Streich des Telengiten versetzt hatten, abhelfen. Ich bekam dort einen neuen Dolmetscher, einen jungen Abakan-Tataren,[1] der sein ganzes Leben in Uranchai gelebt hatte und daher seiner Aufgabe ausserordentlich gut gerecht werden konnte. Mit dem neuen Führer setzte ich meine Reise nach den nördlichen Abhängen des Tangnu-ūla fort, in deren Flusstälern ich eine grosse Anzahl Altertümer fand, auf die in der folgenden Spezialdarstellung näher eingegangen werden wird.

Nachdem ich von den südlich von Tšā-köl gelegenen, von Prof. Aspelin aufgefundenen und im Bericht über meine erste Reise erwähnten Inschriftsteinen (S. 14) einen, der in zwei Teilen quer am Boden lag, aufgepackt hatte, um ihn mit nach Finland zu nehmen,[2] widmete ich einige Tage (1. VIII.—4. VIII) dem Studium der Steppen, die sich zwischen Tšā-köl und dem Flusse Üjük, nördlich vom Ulu-kem ausbreiten. — An dem Inschriftstein vom Tarlyk vorbei (siehe oben S. 6) ging es dann schliesslich auf der Strasse im Tale des Baches Tšindžaš nach dem Grenzdorf Us, wo ich am 7. August anlangte; mein estnischer Reisegefährte war bereits auf dem Wege hierher mein einziger Begleiter gewesen, da ich den Dolmetscher schon in Tšā-köl als entbehrlich entlassen hatte.

In Us verkaufte ich meine Pferde und dang einen russischen Fuhrwerksbesitzer, der mich mit seinen eigenen Reitpferden nebst meinem Gepäck in vier Tagen auf dem sog. User Reitweg über das schwer passierbare Sajanische Gebirge nach dem Dorfe Gregorjewka in Südsibirien beförderte. Grosse Schwierigkeiten be-

[1] Diese Tataren wohnen auf den Abakanschen Steppen in Südsibirien, in der Gegend von Minusinsk, und sind nahe mit den Sojoten verwandt.

[2] Die alttürkische Inschrift des so nach Helsingfors gelangten Steines hat der Akademiker Radloff vor 13 Jahren nach einer Kopie übersetzt (a. a. O., S. 321, 8 d; siehe auch Inscr. de l'Ién. XII).

reitete der Transport des obenerwähnten Inschriftsteins. Er war zwischen zwei auf dem Erdboden schleifenden, nach Art von Deichseln an einem Pferd befestigten Stangen angebunden und verursachte bei den plötzlichen Strassenbiegungen, im Dickicht des Waldes, auf den Mooren und steilen Anstiegen der Berge viel Unbequemlichkeit. Oftmals mussten die Männer dem ziehenden Pferd beispringen. Es ist dies das erste Mal, dass ein derartiger Gegenstand über das Sajanische Gebirge transportiert worden ist. Ich hätte zwar Gelegenheit gehabt den Stein auf einem den Jenissei entlang nach Minusinsk gehenden Frachtfloss abzusetzen, aber diese Flösse sind keineswegs sichere Beförderungsmittel, sondern erleiden auf den Stromschnellen des Flusses oft Unfälle. Ich wagte die wertvolle Antiquität darum nicht auf gut Glück seinem Schicksal zu überlassen, sondern transportierte ihn lieber mit mir über das Gebirge. Ihn — was eine dritte Möglichkeit gewesen wäre — Russen anzuvertrauen, um ihn im Winter per Schlitten auf dem Jenissei nach Sibirien befördern zu lassen, hätte soviel geheissen wie ihn an Ort und Stelle liegen lassen.

Von Gregorjewka ist es mit dem Wagen eine Tagereise bis Minusinsk. Von dieser Stadt fuhr ich ohne grössere Schwierigkeiten mit dem Dampfer den Jenissei stromabwärts nach Krasnojarsk und von da über Westsibirien und Nordrussland an Wjatka und Wologda vorbei nach Petersburg. Helsingfors, den Ausgangspunkt meiner Reise, erreichte ich am 31. August.

Im Sommer 1907 hatte ich mit Pferden 2350 km, davon 1550 km im Sattel, zurückgelegt. Die Itinerarkarte von diesem Jahre umfasst 950 km.

1. Die Täler des Katun und Tšuja.

Der Reisende, der im Fuhrwerk von Bijsk nach Koš-agatš fährt, bemerkt während der ersten hundert Kilometer keinerlei Altertümer, weder aufrechtstehende Steine noch Grabhügel. Der Weg geht nur immer tiefer ins Gebirge, über immer höhere Gipfel, durch immer engere Täler, bis er den Wanderer schliesslich

nach dem Dorfe Šebelina bringt. Der Gesichtskreis wird hier von zerklüfteten Bergspitzen eingeengt, und auf der Sohle des Tales führt ein Gebirgsbach seine Wasser an dem Dorfe vorüber mit starkem Getöse nach dem weiter östlich dahinströmenden Katun.

Von Šebelina steigt die Poststrasse immer höher ins Gebirge hinauf und erreicht schliesslich die Wasserscheide zwischen dem Sema und dem Urusul, zwei Nebenflüssen des Katun, deren oberstes Plateau schon zur alpinen Vegetationszone gehört. Von diesem Rücken nach Süden hinabsteigend gelangt der Reisende alsbald an den kleinen Tenga-See, der den untersten Teil eines offenen, waldlosen Tales erfüllt und in dem der kleine gleichnamige nördliche Nebenfluss des Urusul entspringt. Man bemerkt deutlich, dass die Umgebungen des Tenga-Flusses nicht mehr von einer so grossen Regenmenge befeuchtet werden wie die nördlichen Abhänge der erwähnten Wasserscheide. Je weiter man nach Süden vordringt, um so deutlicher erkennt man, wie die Wälder aus den Tälern höher auf die Hänge der Berge zurückweichen, die Steppenvegetation dagegen immer weiter um sich greift.

Die Altertümer sind von den alten Nomadenvölkern der Steppen errichtet worden; daher sucht man solche in den bewaldeten Gegenden vergebens. Auf dem Wege von Bijsk nach Koš-agatš bewahrheitet sich diese Beobachtung ebenso schlagend wie in Uranchai oder im chinesischen Altai, denn erst auf den Ufersteppen des *Tenga-Flusses* erblickt der von Norden kommende Reisende die ersten Altertümer an der Strasse. In der Nähe des Platzes, wo der reiche Kalmücke Ardamai als Beweis seiner Frömmigkeit eine griechisch-katholische Kirche hat bauen lassen, beginnen nämlich aufrechtstehende Steine und Grabhügel aufzutreten, und einige Kilometer südlicher sind in einige aufrechtstehende Steine auch Zeichnungen eingegraben. Ein solcher Stein weist sechs punktierte Vertiefungen auf (Taf. VIII, Abb. 27), und in der Nähe desselben stehen in einigem Abstand voneinander drei ganz einfache Babas (Taf. VIII, Abb. 26, 28, 29). Nur die Gesichtszüge sind ausgehauen, sonst sind die Säulen ganz glatt. Eine von diesen Babas unterscheidet sich in der Hinsicht von allen andern mir begegneten, in Stein gehauenen

Menschenbildern, dass die Kopfbedeckung, mit der das Bild versehen ist, in ihrer Form eine andere ist als gewöhnlich (Taf. VIII, Abb. 29). Der längste der hier beschriebenen Steine vom Tenga ist die Baba, welche Abbildung 26 auf Taf. VIII wiedergibt. Sie misst nahezu 2 m. — Weiter unterhalb an den Ufern des Urusul findet man auch in der Nähe des Dorfes *Ongudai* Grabhügel und aufrechtstehende Steine. Zeichnungen habe ich dagegen in diesen Gegenden nicht entdeckt.

Dem Tale des Katun habe ich nur eine kurze Strecke folgen können, und zwar von der sog. untersten Furt bis zu der Stelle, wo der Tšuja einmündet. Das Tal ist überall eng; der Weg ist an manchen Punkten in die fast senkrecht abstürzende Felswand gebrochen. Steppenpartien sind nirgends zu sehen, ebenso wenig Altertümer. — An der Mündung des von Osten kommenden Inja-Flusses liess ich mich mit meinem Gepäck nach dem östlichen Ufer des Katun übersetzen.

Die Mündungspartie des Tšuja-Tales weicht in auffälligem Masse von dem Teil des Katun-Tales ab, an dem ich entlang gezogen war. Ab und zu tun sich zwischen den Bergen an den Ufern des Flusses Steppengebiete auf, auf denen sowohl Viehherden und Filzjurten der heutigen Nomaden, der Kalmücken, als auch alte Grabhügel und aufrechtstehende Steine zu sehen sind. Etwa 20 km von der Furt des Inja stiess ich auf einer solchen Steppe am Ufer des *Tšuja* auf zwei aufrechtstehende Steine, in die menschliche Gesichtszüge eingehauen waren und die stark an die oben beschriebenen Babas vom Tenga erinnerten, sowie auf einen ca. 1 1/2 m langen Stein, der mit Zeichnungen bedeckt war (Taf. IX, Abb. 30). Auf der glatten Breitseite des Steines befand sich das Bild eines Tieres (eines Hundes?) und darüber eine Zeichnung, die ich mir nicht habe deuten können. Auf der kleineren zersprungenen Fläche des Steines sah ich das Bild eines Dolches und darüber jene charakteristischen drei parallelen Linie, die mir von meiner vorjährigen Reise her wohl bekannt waren und von denen im Zusammenhang mit ihr die Rede gewesen ist.

Weiter nach Süden zu wird die Natur auch im Tšuja-Tale wilder. An den Ufern des Flusses ragen Schiefer- und Kalkberge hoch in das Ätherblau empor, und weiss schäumende Giessbäche stürzen über die Berghänge in das Flusstal hinunter, bei dessen Erweiterung die schneebedeckten Tšuja-Alpen die Bewunderung des Reisenden erregen. — Erst in der Gegend von Koš-agatš rollt sich das Flusstal zu der weiten Tšuja-Steppe auf. Die Steppe ist durchgehends trocken und sandig; nur in der Nachbarschaft des Flusses schimmern hie und da die Spiegel von Tümpeln und Sumpflachen. Grasende Viehherden tauchen zahlreich auf, denn hier wohnen viele nomadisierende Telengiten und ausserdem auch einige Kirgisen, die in den letzten Jahren aus den Tälern des Irtysch und seiner Nebenflüsse über die Berge hierher gewandert sind. Das Zentrum der russischen Kaufleute ist Koš-agatš am Ufer des Tšuja, am Nordrand der Steppe.

Es ist sehr eigentümlich, dass es auf der *Tšuja-Steppe* kaum Altertümer gibt. Vielleicht muss dafür die hohe Lage des Gebietes und das infolgedessen ungünstige Klima verantwortlich gemacht werden. Wenigstens habe ich in den nördlichen Teilen der Steppe — die südlichen habe ich nicht abgesucht — nur ca. 6 km von Koš-agatš an dem Weg, den die nach Kobdo und Uljäsutai Reisenden benutzen, Begräbnisplätze bemerkt. Hier sah ich rechts am Wege eine niedrige, schlecht behauene Baba und etwas weiter nach Osten, links am Wege, einen Stein, der östlich von einem Steinquadrat stand (vgl. Taf. VII, Abb. 24). Auf der östlichen Seite dieses Steines befanden sich undeutliche Zeichnungen, über die keine Klarheit zu gewinnen war. Diese Undeutlichkeit beruhte zum grossen Teil darauf, dass der Stein arg von Vögeln beschmutzt worden war. Die grossen Vogelschwärme, die sich alljährlich auf ihren Wanderzügen hier aufhalten, benutzen nämlich derartige aufrechtstehende Steine gern als Sitzgelegenheit, da von ihnen aus leicht zu erkennen ist, ob aus der Umgebung Gefahr droht. Die allermeisten aufrechtstehenden Steine der Steppengegenden haben sich daher im Lauf der Jahrhunderte mit einem weissen, von den Exkrementen der Vögel gebildeten Überzug bedeckt, der die Steinzeich-

nungen und -inschriften mitunter bis zu dem Grade undeutlich erscheinen lässt, dass ihre Nachbildung und Deutung direkt unmöglich ist. Vergeblich hat man bisher mit den verschiedensten Mitteln die weisse Hülle zu entfernen versucht.

2. Die Gebiete am Atšit-nūr und Ürjüg-nūr.

Die russisch-chinesische Grenze folgt der Wasserscheide zwischen dem Ob und dem Kobdo-Fluss, die mit dem Wagen leicht zu überwinden ist, obwohl kein besonderer Weg für Fuhrwerke gebahnt ist. Fast an der höchsten Übergangsstelle erhebt sich ein isolierter, über 2 m hoher aufrechtstehender Stein. Wann und aus welchem Grunde er errichtet ist, lässt sich schwer ausmachen. Andere Altertümer sind nicht in der Nähe, auch sind keine Zeichen auf ihm zu erkennen.

Die ersten Altertümer sah ich auf der Steppe des *Atšit-nūr* am Fusse des Berges *Baišyngty*. Letzterer ist gewissermassen ein Gebirge en miniature, in dessen nächster Umgebung Triebsand in bedeutender Mächtigkeit auftritt. Aus dem Sande ragen stellenweise Grabhügel sowie einige aufrechtstehende Steine und einfache Babas hervor.

Ungefähr 20 km östlich vom Baišyngty, 4 $1/2$ km östlich eines Teiches, läuft der Weg zwischen zwei niedrigen Bergrücken hin. In diesem Tale kommen rechts am Wege am Fusse einer Anhöhe ebenfalls ein Grabhügel und ein aufrechtstehender Stein zu Gesicht. [1]

Von dem zuletzt erwähnten Platz hat man noch ca. 26 km in nordöstlicher Richtung zurückzulegen, ehe der Weg endgiltig längs einem in seinem unteren Teil trocknen Flusstal in das östlich von der Steppe am Atšit-nūr liegende *Bairim-Gebirge* hinaufsteigt. Über einen weiter oberhalb in diesem Tale fliessenden Bach führt der

[1] Potanin, der 1879 teilweise auf denselben Wegen von Koš-agatš nach Ulan-kom zog, umging die in Rede stehende Berggruppe im Süden. Wie er sagt, hat er hier einige Grabhügel und einen aufrechtstehenden Stein gesehen (a. a. O. III, S. 15).

Weg etwa 12 km von der Stelle, wo er sich mit dem Flusstal vereinigt. Nördlich dieses Übergangs steht zwischen dem Fluss, im Westen davon, eine unbedeutende Baba (Taf. IX, Abb. 31). Ungefähr 4 km nördlich von hier, nahe der Stelle, wo der Reitweg abermals denselben Fluss überschreitet, und zwar diesmal endgiltig, um ihn rechts liegen zu lassen und ein trockenes Tal mit breiter Sohle entlang zum Bairim-Pass hinaufzusteigen, liegt rechts vom Weg eine Gruppe von Grabhügeln und aufrechtstehenden Steinen (Taf. IX, Abb. 32, Grundriss, und Taf. X, Abb. 33—35).[1]

Dem Weg zunächst, also ganz im Westen, liegt hie und da ein aus Steinen aufgeschichteter kleiner Grabhügel. Östlich davon sind kleine, faustgrosse und etwas voluminösere Steine in unbestimmten, grösseren und kleineren Kreisen gesetzt, in deren Mitte ein einzelner aufrechter Stein ohne Zeichnungen steht. Östlich von den undeutlichen Kreisen erhebt sich ein ca. 2 m hoher Steinhaufen von 10 m Durchmesser, um den ein deutlich markierter Kreis aus kleinen Steinen gesetzt ist. Im Osten von diesem grössten Grabhügel, ausserhalb des Steinkreises, stehen in einer Reihe von Norden nach Süden vier aufrechte Steine, von denen der nördlichste am längsten, ca. 1 $^1/_2$ m hoch, ist. Drei von diesen Steinen besitzen Zeichnungen: der erste, zweite und vierte von Norden gerechnet (Taf. IX, Abb. 32, a, b, c). Der letzte (Taf. X, Abb. 35) weist nur auf seiner Nordseite, nahe dem rechten Rand, das Bild einer langgehörnten Gemse auf. Auf dem der Reihenfolge nach dritten konnte ich keinerlei Zeichen erkennen. Dagegen sind auf dem ersten und zweiten Zeichnungen in grosser Mengen zu unterscheiden.

Der am weitesten nördlich stehende Stein ist seiner Form nach länglich schmal (Taf. X, Abb. 33 a—d). Sein oberes Ende ist, wie bei so vielen Steinen auch in Uranchai, mit einer punktierten Linie umgeben. Auf der Nordseite (Abb. 33 a) befindet sich über dieser Linie ein Kreis, unter ihr einige mit der Zeit verwischte,

[1] Potanin erwähnt diese Altertümer nicht in seinem Werke, obwohl er denselben Weg passiert hat.

ganz undeutliche Gruben und Vertiefungen. Auf der Ostseite des Steines (Abb. 33 b) erscheinen über der erwähnten punktierten Linie jene gewöhnlichen drei parallelen Linie (vgl. die Steine am Üjük, Taf. II); weiter unten sind zwei deutlich erhaltene, ganz eingehauene Tierbilder (was für Tiere sie darstellen sollen, ist schwer zu sagen) und zwischen diesen eine gerade Linie angebracht, die als Pfahl, Speer oder dergleichen anzusprechen sein dürfte. Ausserdem sind auf der Ostseite einige undeutliche, schwer abgrenzbare behauene Partien. Die Südseite (Abb. 33 c) weist wiederum, genau wie die Nordseite, über der punktierten Linie einen Kreis auf; unterhalb der Linie findet man ein deutliches Tierbild und weiter unter am linken Rand einige Linien sowie am Erdboden ein undeutliches Bild, das möglicherweise einen Eber darstellt. Auf der Westseite des Steines (Abb. 34 d) haben wir schliesslich das Bild eines gehörnten (?) Tieres in Längsstellung; weiter unten ist nichts deutlich zu erkennen.

Der der Reihenfolge nach zweite Stein (Taf. X, Abb. 34 a—b) ist eine ca. 1 m hohe, platte, schön geglättete Steinscheibe, deren Breitseiten nach Norden und Süden sehen. Abbildung 34 a gibt die Nord- und Ostseite, 34 b die Süd- und Westseite des Steines wieder. Die Zeichnungen sind auf diesem Stein sehr deutlich erhalten. Am oberen Teil läuft eine gürtelförmige Rinne und unterhalb derselben parallel eine punktierte Linie um den Stein. Auf der Nordseite erscheint zwischen beiden ein Kreis und weiter unten, unterhalb der punktierten Linie, ein undeutliches Tierbild sowie ein deutlich eingegrabener Bogen, rechts von welchem am unteren Rand des Steines ein buchstabenähnliches Zeichen sichtbar ist. Die Ostseite hat zwischen der gürtelförmigen Rinne und der punktierten Linie drei schräge, parallellaufende Linien. Unterhalb der punktierten Linie erkennt man deutlich das Bild eines Dolches und unter diesem wieder drei parallele Linien. Ausser diesen Zeichnungen zeigen sich auf der Ostseite einige undeutliche, eingehauene Rinnen. Auf der Südseite haben wir dicht unter der gürtelförmigen Rinne einen Kreis und unter der punktierten Linie drei Tierbilder, von denen wenigstens das unterste einen gehörnten Steinbock dar-

stellt, und ferner am linken Rand der Seite eine Art Zeichen. Auf der Westseite veranlasst die Kreisfigur eine Unterbrechung der punktierte Linie. Unterhalb der letzteren befindet sich das Bild eines Edelhirsches oder vielmehr des in dieser Gegend vorkommenden Maralhirsches, weiter unten ein anderes, undeutlicheres Tierbild.

Das Auftreten der vorstehend beschriebenen Steine in der Nähe des Bairim-Passes ist darum bemerkenswert, weil die auf ihnen angetroffenen Zeichnungen, vor allem die punktierten Linien, die gürtelförmigen Rinnen, Kreise und parallelen Linien eng mit den Zeichnungen am Üjük in Uranchai verwandt sind. Auf meinen Reisen in der nordwestlichen Mongolei habe ich abgesehen von diesem Platze nirgends sonst als am Ufer des Bujantū bei Kobdo einen Stein (Taf. V, Abb. 21) gefunden, der inbezug auf seine Zeichnungen zu derselben Gruppe gehörte, wenn nicht allenfalls auch der obenerwähnte Stein am Tšuja (Taf. IX, Abb. 30) im Hinblick auf die drei parallelen Linien über dem Bild eines Dolches hinzugezählt werden könnte. Russische Forscher haben allerdings ähnliche Steinzeichnungen in einigen anderen Teilen der Mongolei gefunden. So z. B. Potanin. Dieser stiess auf eine ganze Gruppe solcher Steine — 7 Exemplare — in der Nähe des Flusses Telgirmorin, südlich des Sees Kosso-gol.[1] Drei parallele Linien weist auch der Stein auf, den derselbe Forscher im chinesischen Altai bei dem Dain-kul sah.[2] Ebenso erwähnt Pozdnejeff ähnlich schön verzierte aufrechtstehende Steine östlich von Uljäsutai, bei Dagan-del.[3]

Westlich und nördlich von der zuletzt beschriebenen Hügel- und Steingruppe liegen auch jenseits des im Tale dahinfliessenden Flusses einige Grabhügel.

Am höchsten Punkt des Bairim-Passes erhebt sich ein grosser Steinhügel, der in seiner Form durchaus an einen Grabhügel erinnert. Indes darf man bezweifeln, ob er ein solcher ist, denn bekannlich schütten ja die heutigen Mongolen, wohl in Befolgung

[1] A. a. O. II, S. 68—71, Abb. 28 und 29.

[2] Ebenda II, S. 71, Abb. 30.

[3] A. a. O. I, S. 228—31.

einer alten Sitte, Steinhügel, „obo", an den höchsten Stellen der Übergänge über die Gebirge auf. Auf diesen Haufen sieht man ausserdem oft Stangen aufgestellt, an die verschieden bunte Bänder, Pferdehaar und anderes gebunden sind. Mitunter ist an solchen Stellen aus Stangen ein spitzzulaufendes Zelt errichtet. Alles dies rührt von Leuten her, die den über die Berge führenden Weg gegangen sind, und bezeichnet einen Ausdruck des Dankes an die himmlischen Mächte, welche den Reisenden glücklich zu dem Übergang haben gelangen lassen. Den Steinhaufen des Bairim-Passes halten die heutigen Mongolen allerdings für ein „obo". Das erhellt daraus, dass oben auf ihm an Stangen Bänder aufgehängt sind, und auch daraus, dass die obersten Steine augenscheinlich später herbeigeschafft sind. Es ist daher am wahrscheinlichsten, dass dieser Steinhügel einen jahrhundertealten Weg bezeichnet, an dessen oberster Stelle viele Generationen ihr Dankgebet gesprochen und ihr Scherflein niedergelegt haben, obwohl es anderseits nicht unmöglich ist, das diese Steinschüttung ursprünglich ein Grabhügel ist, woran er in seiner Form ohne Zweifel mehr erinnert als an ein „obo". [1]

Vom Bairim-Pass senkt sich der Weg steil über einen unbewaldeten Abhang in das Tal des Flusses Chara-bura, [2] der zu dem Seegebiet des *Ürjüg-nūr* gehört. Der Spiegel dieses Sees ist bereits aus weiter Ferne sichtbar. Um ihn erheben sich hohe, steil abfallende Berge, auf denen hie und da eine Lärche wächst, aber diese Hänge steigen nicht unmittelbar aus den Fluten des Sees auf, sondern an den Ufern desselben dehnen sich in einer Breite von einigen Kilometern ebene Steppen aus. Die Ufersteppen des Ürjüg-nūr und die nahen Flusstäler gehören zu den liebsten Sommerplätzen der Nomaden der Steppen am Atšit-nūr und Ubsa. Hier oben im Gebirge ist es kühler; hier gibt es auch keine Mücken, die z. B. in Ulān-kom in manchen Sommern eine wahre Landplage sind.

---

[1] Potanin ist der Ansicht, dass der untere Teil dieses Steinhaufens ein Grabhügel sei, auf den ein „obo" aufgesetzt ist (a. a. O. III, S. 16).

[2] Potanin gebraucht den Namen Burgassutai.

Viele Altertümer besitzen auch die Steppen am Ürjüg-nur. ein Beweis, dass die Siedelung in dieser Gegend alt ist. Im Tale des Chara-bura liegt unmittelbar an der Stelle, wo der vom Bairim kommende Reitweg über den die Talsohle entlang strömenden Fluss führt, am Fusse eines westlich von dem Wege und dem Flusse aufragenden Berges eine Gruppe von Grabhügeln und aufrechtstehenden Steinen und eine Baba. — Nachdem der Weg einen niedrigen Rücken im Osten des Chara-bura überschritten hat, bringt er den Reisenden auf eine ziemlich ausgedehnte Ufersteppe, die den Ürjüg-nūr im Süden einfasst. Hier sieht man am Wege an mehreren Stellen Grabhügel und auch aufrechtstehende Steine, letztere namentlich an dem trocknen Flussbett am Ostrand der Steppe.[1]

Der Weg vom Ürjüg-nur nach Ulān-kom geht über drei von Nordwest nach Südost streichende Bergrücken. In den Steppentälern zwischen diesen habe ich keinerlei Altertümer gesehen. In diesen Tälern gibt es auch gegenwärtig keine Siedelungen, denn sie sind trocken und führen kein Wasser. Von dem östlichsten Pass, Ulān-dabā, senkt sich der Weg durch ein schmales Tal in die Niederung des Ubsa hinunter, die sich alsbald ostwärts weit unten in unübersehbarer Fläche auftut.

3. Das Ubsa-Gebiet.

Die Steppengegend am Ubsa-See dehnt sich wie eine Meeresfläche und grösstenteils gleich eben wie eine solche aus. Nur sehr selten erheben sich Hügelkuppen über das sandige, zum Teil Wüste darstellende Flachland, in dessen niedrigstem Abschnitt sich 60 km lang und ebenso breit der flachufrige salzige Ubsa-See ausbreitet.

An den Ufern des Ubsa halten sich im Sommer ungeheure Massen von Mücken auf, die den Mongolen für die warme Jahreszeit in die höheren Berggegenden vertreiben. Am südlichen Gestade des Sees macht ausserdem der Mangel süssen Wassers in den

[1] Potanin erwähnt von den Ufersteppen des Ürjüg-nūr kein einziges Denkmal. Er reiste auf demselben Wege wie ich von diesem See nach Ulān-kom.

meisten Jahreszeiten, ausser im tiefen Winter, wo Menschen und Tiere den Schnee verwenden können, Siedelungen unmöglich. Im allgemeinen liegen daher die Klöster und Dörfer in den die Steppe einschliessenden Bergen oder wenigstens in deren Nähe, an den Gebirgsbächen. Dem See am nächsten findet man Ulān-kom, aber auch von hier sind es in der Luftlinie bis zum Ufer des Ubsa ca. 25 km.

Ungefähr 14 km geradeaus östlich von der Stelle, wo der vom Passe Ulān-dabā herabkommende Reitweg auf die Ubsa-Steppe tritt, und in derselben Himmelsrichtung ca. 2 $^1/_2$ km von da, wo der von Strauchwerk eingefasste Fluss *Kundelun* aus dem Gebirge nordostwärts durch die Ebene strömt, erhebt sich auf der eintönigen Steppe eine isolierte Bergkuppe. Südwestlich von dieser befinden sich einige Grabhügel und drei aufrechtstehende Steine, auf deren stark verwitterten Flächen keinerlei Zeichen zu erkennen sind.

Vom Kundelun nach Ulān-kom sind es etwa 28 km. Der Weg läuft fortwährend nach Südosten, zuerst ca. 16 km über eine dürre Steppe, in deren südöstlichem Teil ein ausgetrocknetes Flusstal zu bemerken ist, dann an einem rechts liegen bleibenden Bergrücken vorüber. Von hier ist es 5 km bis zu einem Arm des Flusses *Chara-kere,* von wo der Weg über üppige Grasflur nach Ulankom (ca. 6 km) führt. 1 $^1/_2$ km nordwestlich von dieser Klosterstadt steht südwestlich von dem vorerwähnten Weg eine einzelne Lehmhütte, in der sich eine kunstvoll aus einem Stein ausgehauene Baba befindet, die nach allem zu urteilen von den Bewohner der Umgebung verehrt wird.[1] — Die Altertümer des Berges Ulān-džindemen, südlich von Ulān-kom, habe ich im Zusammenhang mit meiner ersten Reise beschrieben (S. 18).

Von Ulān-kom nahm ich, nachdem ich meine Reiterkarawane geordnet, den Weg über die Bäche im Osten von der Stadt und nördlich an dem jenseits derselben gelegenen Bergrücken hin nach

[1] Diese Bildsäule, die ich wegen der in dem Raume herrschenden Dunkelheit nicht habe photographieren können, erinnert sehr an die auf meiner ersten Reise gesehene, von Potanin näher geschilderte Baba am Dain-gol (siehe oben S. 21).

dem Ufer des Ubsa, um zu ermitteln, ob vielleicht auf den südlichen Ufersteppen dieses Sees Altertümer zu finden seien, welche darauf hinwiesen, dass die klimatischen und hydrographischen Verhältnisse in jenen heute öden Gegenden früher günstigere gewesen sind und Siedelungen ermöglicht haben. Ich begab mich von dem erwähnten Bergrücken nach ENE. An manchen Stellen war der sandige Boden leicht gewellte deutliche Dünenlandschaft, die jedoch stellenweise schon durch Vegetation gefestigt war. Hie und da erschienen zwischen den Sandrücken mit Rasen umsäumte Teiche, im allgemeinen aber war die Gegend öde und einförmig. Vergeblich suchte das Auge nach Erinnerungen menschlicher Tätigkeit, der Charakter der Natur deutete eher darauf, dass die kulturgeographischen Verhältnisse früher keineswegs bessere gewesen ist, eher das Gegenteil. Die von Ulān-kom bis zum Ufer des Ubsa zurückgelegte Strecke betrug ca. 32 km; wir folgten dahin keinem besonderen Weg, sondern ritten nach dem Kompass. An dem ebenen Ufer des Sees begaben wir uns an demselben Tage noch etwa 23 km ostwärts und suchten vergebens nach einem, nach den Karten von Süden in den Ubsa mündenden Fluss, an dessen Ufer ich geeignete Lagerplätze in der Nähe von Süsswasser zu finden gedacht hatte. Wir liessen uns schliesslich bei Einbruch der Dunkelheit an einer trocknen Stelle nahe dem Seeufer nieder. Die Pferde litten stark unter dem Durst, die Teilnehmer der Expedition erhielten jedoch einen genügenden Abendtee aus einer mitgenommenen Lederflasche. Am nächsten Tage ritten wir, auch diesmal ohne Weg, ca. 25 km weiter geradeaus nach Osten, indem wir uns zunächst in der Nachbarschaft des Ubsa hielten, ohne jedoch den Fluss aufzufinden oder irgendwelche Altertümer zu sehen. Überall um uns herum dehnte sich endlos trockene Steppe aus, die immer mehr den Charakter einer Sandwüste annahm, je weiter nach Osten wir vordrangen. Als die Sonne am höchsten stand und uns alle ein quälender Durst arg zusetzte, erkannte ich das Ergebnislose unsres Suchens und machte eine Wendung nach Südosten, auf das die Ubsa-Steppe im Süden begrenzende Gebirge zu, dessen oberste Partie von dunklem Wald bedeckt zu sein schien. Es hatte sich nun

mit Bestimmtheit erwiesen, dass der von den Karten angegebene Fluss in Wirklichkeit nicht existierte. Wir hatten nicht einmal ein ausgetrocknetes Bett gesehen, das in dem Frühjahr Wasser geführt hätte. Es ist nämlich zu bemerken, dass die vom Gebirge auf die weiten Gebiete der Wüste hinaustretenden Flüsse ihr Wasser infolge von Eingriffen durch Menschenhand oft nicht bis an ihr Ziel zu befördern vermögen. Alsdann haben die Mongolen alles Flusswasser in die zahlreichen vielverzweigten Bewässerungskanäle abgeleitet, ohne die die Gersten-, Weizen- und Hirsefelder kein Getreide hervorbringen könnten, da hier die künstliche Bewässerung, wie überhaupt im trocknen Klima, eine notwendige Voraussetzung für das Gelingen der Bodenkultur ist. Daher enden mitunter sogar recht bedeutende Flusse gleich am Fusse des Gebirges, wo Äcker angelegt sind, blind. In solchen Fällen ist jedoch natürlicherweise weiter unten auf der Steppe ein deutliches Flusstal zu erkennen, wiewohl es trocken ist. — Einen ganzen schwülen Tag mussten wir durstig im Sattel hängen; erst gegen Abend erreichten wir den Fuss des Gebirges und ein ausgetrocknetes Bett, das — wie wir später erfuhren — einige Kilometer östlich von der Stelle liegt, wo der Bach Kedergen-kol im Sande stecken bleibt. Hier am Rande der Steppe, westlich jenes Flussbettes, sahen wir drei Grabhügel. Nachdem wir etwa 5 km über die ersten Bergrücken geritten waren, gelangten wir in das Tal des eben erwähnten Kedergen-kol, wo wir nach dem anstrengenden Weg durch die Steppe in der Nähe des frischen Wassers einen ganzen Tag Rast hielten.

Die Ufer des *Kedergen-kol* begleitet anfangs ein grosser Reitweg, der nach dem ca. 10 km östlich von der Mündung des Flusses (d h. von der Stelle, wo er endet) gelegenen Kloster *Bajit* führt. Nur während der zwei letzten Kilometer vor Bajit läuft der Weg nördlich vom Fluss hin durch ausgetrocknete, sanft geneigte Täler. In diesen Steppentälern, die zu den besten sommerlichen Wohnplätzen der Nomaden gehören, begegnet man mehreren Grabhügeln und unmittelbar an der Stelle, wo der Weg vom Tale

des Kedergen-kol nach links abbiegt, einem einzelnen, unbedeutenden aufrechtstehenden Stein.

Etwa 8 km östlich von Bajit zieht sich ein trocknes Flusstal nach Nordwesten. Am westlichen Rande dieses Tales befinden sich in einer Gruppe zwei aufrechtstehende Steine ohne Zeichnungen und Buchstaben sowie einige Grabhügel. — Nachdem der Weg einen ziemlich hohen, mit Lärchenbäumen bestandenen Rücken überschritten hat, führt er ca. 16 km östlich von Bajit zu dem Bache *Burgustā*, der nach Nordosten fliesst und sich nach dem Bericht der Mongolen alsbald im Sande verliert. Vom Burgustā bis zu dem nächsten weiter östlich in gleicher Richtung fliessenden Fluss, dessen Namen ich nicht habe erfahren können, sind es etwa 22 km. Der Reitpfad folgt ziemlich genau dem Südrand der Ubsa-Steppe und überschreitet sieben Bachbetten, in denen wohl im Frühjahr, wenn der Schnee auf den Bergen schmilzt, das Wasser giessbachartig herniederbraust. Auf dieser Strecke befinden sich an zwei Punkten Altertümer. Erstens zeigen sich ca. 2 km östlich vom Burgustā auf beiden Seiten des Weges, namentlich aber auf der nördlichen, Grabhügel und — auf der zuletzt genannten Seite des Weges — ein niedriger aufrechtstehender Stein; zweitens liegen etwa 4 km westlich von dem obenerwähnten Flusse, im Osten vom Burgusta, gleichfalls einige Grabhügel und ein aufrechtstehender Stein, alle diese jedoch in einer Gruppe links am Weg, am Südabhang eines Berges, der sich zwischen der Ubsa-Steppe und dem Reitweg erhebt.

Das Tal des östlich vom Burgustā anzutreffenden Flusses ist archäologisch recht interessant. Am östlichen Ufer des Flusses, in der Nähe einer Furt, befinden sich nämlich Altertümer, die wegen einer gewissen Eigenart näher beschrieben zu werden verdienen (Taf. XI, Grundriss, Abb. 36).

Auf der Uferebene, hart am Ufer des Flusses, sind zwei aus ziemlich kleinen, etwa backsteingrossen und etwas grösseren Steinen hergestellte Setzungen zu sehen, die eine rechteckig, die andere kreisförmig. Die erstere, die etwa 10 m lang und 4 m breit ist, wird von einer aus gleich grossen Steinen gebildeten Linie so

in zwei Teile geteilt, dass das kleinere Gebiet nach Norden zu liegen kommt. In die Ecken der so entstandenen beiden Vierecke sind durchschnittlich ca. 1 $^{1}/_{2}$ m hohe aufrechtstehende Steine gestellt, deren es also im ganzen sechs sind. Die Fläche des Kreises anderseits, dessen Durchmesser etwas kleiner als die Länge des beschriebenen Rechtecks ist, ist derart in vier Teile geteilt, dass an diesen Stellen längere Steine aufgestellt sind, deren platte Seiten dem Mittelpunkt des Kreises zugekehrt sind. Die Steine weisen keinerlei Zeichnungen noch andere Zeichen auf. Innerhalb des Rechtecks und des Kreises befinden sich keine Steinschüttungen oder Erdhaufen.

Unmittelbar bei dem beschriebenen, aus Steinen gesetzten Rechteck und zwar östlich davon liegt ein zweites, kleineres, unbestimmteres, ebenfalls zweiteiliges Rechteck, in dessen Ecken keine grösseren Steine stehen (siehe Grundriss), und nördlich davon ein Steinhaufen, den ein aus kleinen Steinen hergestellter Kreis umgibt, sowie etwas weiter östlich Reste von Lehmmauern. Es sind zwei 3—4 m lange Lehmwände zu unterscheiden, die sich noch ein wenig über den Erdboden erheben. Diese Wände, die einen rechten Winkel bilden, sind wohl späteren Ursprungs als die Steinsetzungen und der daneben liegende Grabhügel.

Ausser dieser Gruppe von Altertümern, wie sie von den Forschungsreisenden weiter im Osten und Süden angetroffen worden sind,[1] gibt es in demselben Flusstale auch sonst Grabhügel. Ausserdem sind auf einem nahen Bergrücken östlich des Tales mehrere aufrechtstehende Steine zu finden.

Von dem Flusse, um den es sich hier gehandelt hat, bis zu dem folgenden Fluss im Osten namens *Hangiltšik* sind es 35 km. Diese Strecke ist ein ganz trockner, wasserloser, nach Norden geneigter steppenartiger Abhang. Wir überschritten auch jetzt sechs ausgetrocknete Flussbetten. An zwei Stellen geht der Weg über niedrige, weiter in die Ubsa-Steppe hinausgreifende Bergrücken. Etwa 4 km von dem dieses Gebiet im Westen begrenzenden Fluss

[1] Z. b. Pozdnejeff, a. a. O. I, Abb. S. 225 und 228.

liegt zwischen zwei ausgetrockneten Flussbetten nördlich vom Reitweg ein grosser, weithin sichtbarer aus Steinen aufgehäufter Grabhügel, nach den Grabhügeln am Üjük (siehe S. 5) der grösste, den ich gesehen habe (Taf. XI, Abb. 38). Obwohl er sonst als deutlicher Typus der westmongolischen Grabhügel zu bezeichnen ist, hat er eine Sondereigenschaft, derentwegen ich am Schluss des Aufsatzes eine Photographie von ihm beigefügt habe. Ich habe nämlich nirgends anders bemerkt, oder wenigstens nicht darauf geachtet, dass auf der Spitze eines Grabhügels Steine aufrecht placiert gewesen wären, wie in diesem Fall. Die Höhe des fraglichen Grabhügels beträgt 4,75 m und sein Durchmesser 23 m. Seine äusseren Teile sind durchweg aus Steinen geschichtet, deren einigermassen wechselnde Grösse am besten aus der Abbildung ersichtlich werden dürfte. Östlich von diesem grossen Grabhügel liegen in einigem Abstand voneinander drei kleine und $^1/_2$ km weiter östlich, jenseits eines trocknen Flussbettes, noch drei Grabhügel. 2 km östlich von den letzteren befinden sich ebenfalls zwei solche auf der rechten Seite des Weges. Von diesen eine kurze Strecke, ca. 1 $^1/_2$ km, nach Osten stehen am Wege einige aufrechte Steine.

In der Nähe des Hangiltšik gibt es keine Altertümer. Dagegen dehnen sich westlich von ihm grosse Felder aus, in deren Kanäle die gesamte Wassermenge des Flusses geleitet ist, sodass sein Bett vollständig trocken liegt. Genügend Wasser führt dagegen der *Baryn-turūn*, der an der Stelle, wo unser Weg herlief, ca. 6 km weiter nach Osten zu suchen war. Die Täler des Hangiltšik und Baryn-turūn vereinigen sich weiter im Norden, wo das vom letzteren aus dem Gebirge in das gemeinsame Tal gebrachte Wasser schliesslich im Sande verschwindet.

Vom Baryn-turūn wandte ich mich nach Nordwesten mit dem See Bajin-nūr als nächstes Ziel, der nördlich einer im Südosten des Ubsa gelegenen, stark hügeligen Sandwüste zu finden ist. Kein Windhauch regte sich an dem Tage, als wir über die Dünenrücken zogen, die in dieser Gegend die ebene Fläche am Ubsa bedecken. Der reine Sand bildete überall um uns hohe Wälle, deren Oberfläche die letzten Windstösse fein gekräuselt hatten. Am Abend

erreichten wir das Ufer des Bajin-nür. Dieser See ist von Norden nach Süden etwa 10 km lang. Seine Breite beträgt in ostwestlicher Richtung ca. 4 km. Sein Wasser ist süss, denn aus dem See strömt es nordwärts als ein Fluss namens Chojoto-kol in den Narin-kol, der in den Ubsa mündet.

Ohne eine einzige Antiquität zu finden, untersuchte ich das östliche Ufer des Bajin-nur und das von Sandfeldern eingefasste Tal des Chojoto-kol vom Bajin-nür etwa 12 km weit. Wo sich von rechts der Utu-buluk mit dem Chojoto-kol vereinigt, liess ich diesen Fluss zur linken und gelangte nach einem Ritt von 16 km über sandige Steppe an das Ufer des Narin-kol, nachdem ich zuerst dessen linken Nebenfluss, den Bajan-kol, überschritten hatte. Der Narin-kol ist ein 4—5 m breiter, an den schmälsten Stellen 1 ½ m tiefer Fluss von ausserordentlich gewundenem Lauf, an dessen Ufern Schilfgras wächst und einige Dutzend Meter breites oder schmäleres, hohes und dichtes Weidengestrüpp den Boden bedeckt.

Vom Narin-kol führte der Weg südlich an dem salzigen, ugf. 2 ½ km langen Šara-nur hin über dürre, hügelige Steppen nach dem *Tes-Flusse.*[1] Es ist dieser einer der grössten Flüsse des Ubsa-Gebietes. Er entspringt fern im Osten und ergiesst seine stattliche Wassermasse von dieser Himmelsrichtung her in den Ubsa-See. Breite Waldbestände — Lärchen, Pappeln, Birken, Weiden — säumen überall seine Ufer. — Das Gebiet zwischen dem Narin-kol und dem Tes ist durchweg öde und wasserlos. Altertümern bin ich nicht begegnet, ausser einem einzelnen aufrechtstehenden Stein auf der westlichen Uferterrasse des Tes.

Vom Tes hatte ich mit meiner Karawane etwa 10 km zurückzulegen, bis ich die Grenzwache *Dzindzilik* erreichte, die am Ufer des Narin, eines dem Erdzin-kol zufliessenden und daher zum Strom-

---

[1] Am Šara-nūr stiess meine Reiseroute mit der von Potanin im Oktober 1879 gewanderten zusammen. Potanin kam von Osten und zog etwas weiter nördlich hin, sodass er vom Tes an das nördliche Ufer des Šara-nur gelangte. Am Fusse des im Gebiete zwischen dem See und dem Tes aufragenden Berges Jamalyk sah er eine grosse Gruppe — ca. 50 Stück — Grabhügel (a. a. O. I, S. 291).

gebiet des Tes gehörenden Baches, liegt. Westlich von Dzindzilik befindet sich 2 km entfernt, südlich vom Weg, am Fusse eines Bergrückens ein Steinhaufen, auf dessen Spitze eine $^1/_2$ m lange Granitplatte mit eigenartigen alten Zeichnungen ruht (Taf. XI, Abb. 37). Mit diesen Kunsterzeugnissen ist nur eine Seite des Steines bedeckt. Zuoberst sieht man ein menschliches Gesicht, das von dem Bild einer Kopfbedeckung oder einer Zierborte umrändert ist. Unterhalb des Gesichtes befindet sich ein von geraden Linien begrenztes langes und schmales Rechteck, in das eine Reihe untereinander ähnlicher, dekorativer Figuren eingehauen ist. Die Zeichnungen dieses Steines sind sehr alt, denn sie sind grossenteils mit Flechten bedeckt und ausserdem durch Verwitterung des Steines undeutlich geworden.

Dzindzilik ist der östlichste Punkt, den ich aufgesucht habe. Von hier wandte ich mich nach Norden, um nach Uranchai zu kommen. Der Reitpfad führt zuerst über einen Bergrücken in das Tal des Erdzin-kol. Hierauf folgt eine Reihe von Osten nach Westen paralleler Höhenzüge, zwischen denen nicht weniger als neun Täler eingeschnitten sind, von denen drei Nebenflüsse zum Tes geleiten. Indem man diese Rücken und Täler passiert, nähert sich der Weg immer mehr dem höchsten Kamme des Tangnu-ūla-Gebirges, das er nördlich von dem kleinen zum Samgaltai (einem Nebenfluss des Tes) gehörenden Sees Kara-kul erreicht, um es in dem Passe Chamar-dabā zu überschreiten, jenseits von welchem das Gebiet von Uranchai beginnt.

Die einzige Stelle, wo ich zwischen Dzindzilik und Chamar-dabā Altertümer bemerkt habe, befand sich auf dem ersten Höhenzug nördlich vom *Erdzin-kol.* Hier liegen in der Nähe eines ausgetrockneten Flussbettes am Wege einige Grabhügel.

4. Uranchai.

Schneller als wir ahnten, lag der Pass Chamar-dabā hinter uns. Der Weg gehörte nicht zu den gewöhnlichen schwierigen Übergängen, es war da kein unangenehmes Geröll und kein Zwerg-

birken tragender hoher Tundrenboden, sondern überall schöner Lärchenwald und grüner Rasen, durch den sich der Reitweg wie ein breites dunkles Band über rund modellierte Hügel und durch üppige Tallandschaften schlängelte. Der Chamar-dabā ist für den Verkehr der weitaus günstigste Pass des Tangnu-ula-Gebirges. Sogar mit Tarataikas (zweirädigen Lastwagen) kann man ihn passieren, ein Umstand, den sich die Russen von Uranchai seit langem für ihre Handelsreisen nach der Mongolei zunutze gemacht haben.

Wir waren von dem See Kara-kul ca. 25 km vorwärtsgekommen — zuerst etwa 11 km nach Norden an einem kleinen Bach, der nach der Angabe der Sojoten zum Flusssystem des Eleges gehört und dann ostnordöstlich über einige Bergrücken, zwischen denen in Tälern zum Stromgebiet des Cha-kem gehörige Bäche fliessen — als ich am Wege die ersten Altertümer von Uranchai erblickte. Es lagen da an der Stelle, wo der Weg von neuem nach Norden abbiegt, in dem breiten, auf dem Boden ebenen Steppental des dem Cha-kem zufliessenden Baches *Šūrmak* auf beiden Seiten des Weges einige Grabhügel. Auch bemerkte ich hier einen umgestürzt an der Erde liegenden Stein, in dessen oberem Ende die gewöhnliche gürtelförmige Rinne eingehauen war. Etwa 2 km nördlich von diesem Fundplatz stiess ich auf der linken Seite des Šurmak und des Weges gleichfalls auf eine Gruppe von Grabhügeln und auf zwei aufrechtstehende Steine.

Weiter nördlich wendet sich der Šurmak nach Nordwesten und nimmt von links auf einer Strecke von 12 km vier Nebenflüsse auf, die im Spätsommer meistens ausgetrocknet sind. Zwischen den beiden nördlichsten befinden sich, links am Wege, eine Gruppe von Grabhügeln und zwei aufrechtstehende Steine. Unmittelbar im Norden von diesen Altertümern macht der Weg eine Biegung nach rechts und führt über den Šūrmak, wonach er diesen 10 km weit auf den Abhängen der rechts von ihm gelegenen Bergrücken hin begleitet, um schliesslich den von rechts kommenden Irtysch[1] zu

[1] Den Namen Irtysch habe ich den russischen Karten entnommen. Wie die Bewohner der Gegend den Fluss nennen, habe ich nicht in Erfahrung bringen können.

überschreiten, mit dem sich der Šurmak in dieser Gegend als Nebenfluss vereinigt. Der Fluss, der aus dieser Verbindung entsteht, trägt den Namen *Soi*. Etwas weiter nördlich empfängt der letztere von dem ziemlich grossen Dšagytai-kul von Westen eine beträchtliche Wassermenge. Am Ufer des Soi findet man ca. 7 km nördlich der erwähnten Furt des Irtysch, an der Stelle, wo der Reitweg vor seinem Eintritt in dichten Lärchenwald eine Schwenkung nach Nordosten macht, auf der Ufersteppe viele Grabhügel und mehrere aufrechtstehende Steine. Die letzteren und die Mehrzahl der Grabhügel erscheinen links von dem Wege.

Die Ufer des Soi verfolgten wir 30 km weit, eine Strecke, auf der der Fluss nordostwärts verläuft.[1] Danach liessen wir ihn rechts liegen, lenkten unsere Schritte über die nahen Bergrücken, zuerst nach Nordwesten und dann nach Norden und gelangten schliesslich dort, wo sich der kleine, mit Wald gesäumte Bach Kara-sugh von Süden her mit dem Cha-kem vereinigt, an das Ufer des letztgenannten Flusses. Vom Soi bis hierher sind es annähernd 50 km.

Die Ufer des Cha-kem entlang setzte ich dann meine Reise nach Westen fort. Vom Kara-sugh zieht sich baumlose Steppe ca. 18 km nach Westen weiter, bis ihr ein hoher Bergzug, der bis zum Ufer des Flusses vorstösst, in dieser Himmelsrichtung ein Ziel setzt. Östlich von diesem Berg, unmittelbar an seinem Fusse, befinden sich einige kleine Grabhügel und zwei aufrechtstehende Steine. Westlich von dem Berg liegt wiederum eine ähnliche, wiewohl kleinere Steppe namens *Sarchol-agzy*, im Süden des Cha-kem. Dieselbe geht in ihrem westlichen Teil in eine ganz schmale Ebene zwischen dem Fluss und den nahen Bergen über und hat eine Länge von etwa 10 km. Auf dieser Steppe erheben sich an mehreren Stellen

[1] Der Soi figuriert auf den Karten als Buren. Ich habe nicht ermitteln können, ob der Buren ein weiter unterhalb dem Soi von Osten zuströmender Fluss ist oder ob ein besonderer Fluss dieses Namens östlich vom Soi in den Cha-kem mündet. Die Angaben der Sojoten widersprachen sich in diesem Punkt. Sicher ist jedenfalls, dass der Buren irgendwo in der Nähe des Soi zu suchen ist.

bescheidene Grabhügel. Aufrechtstehende Steine habe ich an drei Punkten gesehen. Erstens steht ein vereinzelter Stein etwa in der Mitte der Steppe, nördlich vom Weg in der Nähe einiger Grabhügel. Ein paar Kilometer westlich von dieser Stelle befinden sich in der Nähe des Weges, gleichfalls bei Grabhügeln, zwei aufrechtstehende Steine. Schliesslich stösst man in der westlichsten Ecke der Steppe Sarchol-agzy auf einige gleichartige Steine, von denen einer mit einer einfachen Zeichnung, ein anderer mit einer alttürkischen Inschrift versehen ist. Diese beiden Steine habe ich schon gelegentlich meiner ersten Reise beschrieben; es war dies nämlich der östlichste Punkt, bis zu dem ich im Jahre vorher gelangt war (siehe oben S. 10, Taf. III. Abb. 8).

Von dem Inschriftstein der Steppe Sarghol-agzy folgte ich dem im vorhergehenden Jahre eingeschlagenen Wege nach Westen bis zu dem am Ufer des Ulu-kem gelegenen Buluk, von wo ich mich südwärts, auf neues Gebiet wandte, um die Täler der über die nördlichen Abhänge des Tangnu-ulā-Gebirges herabkommenden Nebenflüsse des Ulu-kem zu untersuchen. Mein erstes Arbeitsfeld wurde so das Tal des *Eleges.*[1] Dieser Fluss, der ca. 25 km von Buluk in den Ulu-kem mündet, empfängt den grössten Teil seines Wassers von aus Osten kommenden Nebenflüssen, deren nördlichster der *Medzegei* ist. Vor der Vereinigung dieses Flusses mit seinem Hauptfluss durchströmt der letztere die weite Eleges-Steppe, die ihre Längsrichtung von Ostsüdosten nach Westnordwesten hat. Auf die Steppe gelangt man bequem, wenn man von Buluk geradeaus nach Süden an einigen Seen (Algöi-kul, Tuss-kul, Hulusunnū-kul) vorbei nach dem Flusse Medzegei reitet, dem man dann bis zu seiner Mündung folgt, wo man ihn überschreitet; so kommt man an den nördlichen Rand der Eleges-Steppe. Von Buluk bis hierher sind es ca. 55 km.

Die Breite der Eleges-Steppe beträgt, den Flus Eleges entlang berechnet, etwa 15 km. Ihre Breite, die um das vielfache grösser ist, bin ich nicht in der Lage gewesen zu bestimmen.[2]

[1] In der Literatur findet man die Namen Elegesta und Elegeš.

[2] Diese Steppe ist früher von niemand untersucht worden.

Östlich vom Eleges liegen auf dieser Steppe ziemlich ausgedehnte sojotische Felder, die durch Kanäle von dem Fluss aus bewässert werden. An vielen Stellen, namentlich westlich von dem Flusse, bemerkt man Spuren von älteren Kanalnetzen und Wohnplätzen. Im übrigen ist das Ostufer im allgemeinen niedrig und sumpfig, während das Westufer hoch und trocken ist. — Im folgenden führe ich die Altertümer an, die ich bei meiner Wanderung auf der Eleges-Steppe in den dem Fluss benachbarten Teilen während dreier Tage gesehen habe.

1. Am Südrande der Steppe erhebt sich etwa 1 km vom Flussufer und östlich davon als erste Vorhut des Gebirges ein isolierter Hügel. Ein Sojote sagte, diese Anhöhe werde Keželechtaš genannt. Östlich von ihrer höchsten Spitze, an einer Stelle, die von dem in der Nähe des Eleges-Ufers hinführenden Wege nicht zu sehen ist, liegen zwei niedrige, aus Steinen aufgehäufte Grabhügel, östlich von welchen zwei durchschnittlich 1 1/2 m hohe aufrechte Steine mit je einer alttürkischen Inschrift in mehreren senkrechten Zeilen stehen.[1] Südlich dieser Gruppe von Altertümern findet man am Rande der Eleges-Steppe ferner ein paar Grabhügel und einen aufrechtstehenden Stein, der indes weder Schriftzüge noch Zeichnungen aufweist.

2. Etwa 2 km nördlich der zuletzt erwähnten Stelle, auf derselben Seite des Flusses und ca. 1/2 km vom Ufer erblickte ich auf einer von Bäumen umrahmten Stelle einen alten Opferplatz (Taf. XII, Abb. 39 a). Der viereckige, bescheidene Opferstein ist am oberen Ende mit einer Randvertiefung versehen. Mitten auf der oberen Fläche ist eine kleine runde Höhlung zu sehen (Abb. 39 b). Zu beiden Seiten des Opfersteins sind zwei aus Stein gehauene Löwenbilder (?) so aufgestellt, dass die Köpfe nach Osten schauen. In den Rumpf sind Furchen eingegraben, die die Haarbedeckung vorstellen dürften. Der vordere Teil des Kopfes ist an beiden Bildsäulen abgebrochen oder vielleicht abgeschlagen. Nördlich von diesen Steinen, einige Meter von ihnen entfernt, befinden sich zwei

[1] Diese für die Wissenschaft neuen Steine und ihre Inschriften werden in einer besonderen Veröffentlichung genauer behandelt werden.

Widderbilder (?), die mit dem Kopf nach Südosten aufgestellt sind (Abb. 39 c). Dem am weitesten nördlich stehenden fehlt der Kopf vollständig.

3. Auf der dürren Steppe im Westen des Eleges zeigen sich, wie schon erwähnt, Spuren von alten Wohnplätzen und Bewässerungskanälen. Ausserdem findet man hier viele Grabhügel. An einer Stelle im südlichen Teil der Steppe, etwa 1 km von Flusse, fielen mir zwei viereckige Steine auf, die in geringer Entfernung voneinander am Boden lagen. Die Seitenlänge des grösseren betrug ca. $^1/_2$ m. Mitten auf ihrer Oberfläche, die sorgfältig geglättet war, befand sich eine runde Vertiefung von 15—20 cm Durchmesser und gleicher Tiefe (auf Taf. XIV gibt Abb. 42 den grösseren dieser Steine wieder). Wahrscheinlich haben diese Steine als Sockel von ausgehauenen Steinen, möglicherweise von Bildsäulen gedient, die dann irgendwohin verschleppt worden sind.

4. Auf derselben Seite des Flusses wie die zuletzt erwähnten Altertümer erscheint am Südrand der Steppe, 3—4 km vom Flussufer, ein einzelner Grabhügel und östlich davon, dicht daneben ein nahezu 2 m hoher aufrechtstehender Stein. Westlich von diesem Begräbnisplatz läuft ein Reitpfad hin, der an einem ausgetrockneten Tal in das Gebirge führt, das sich zwischen der Eleges-Steppe und dem weiter im Süden dem Eleges von Westen zufliessenden Bache Ongaža erhebt. Nach einem Ritt von ein paar Stunden in dem erwähnten Tale aufwärts gelangt man schliesslich an den Fuss des höchsten Gipfels des Gebirges, wo schöner Birken- und Lärchenwald wächst. Gerüchtweise war mir zu Ohren gekommen, dass es hier irgendwo Zeichnungen, vielleicht auch Inschriften an Felswänden gebe. Der Südabhang des obersten Gipfels besteht in einer schwindelnd steilen Schieferwand, deren Untersuchung mit grossen Schwierigkeiten verbunden war. Ich fand hier tatsächlich Felsenzeichnungen (Taf. XIII, Abb. 40), die in ihrer Technik stark an jene erinnern, die ich im Jahre vorher bei Buluk, nördlich vom Ulu-kem gesehen hatte (vgl. S. 12, Taf. VI). Auch hier finden sich Bilder von Edelhirschen, Steinböcken, zweibuckligen Kamelen und reitenden Menschen sowie einzelne Zeichen.

Zu den Altertümern der Eleges-Steppe ist schliesslich gewissermassen auch der berühmte Inschriftstein der Gegend zu zählen, der längste aufrechtstehende Stein in Uranchai (über 3 m), den Prof. Aspelin 1888 nach den Angaben des Kaufmanns Safjanoff fand.[1] Er liegt nämlich nur einige Kilometer nördlich der eigentlichen Steppe in einem von Hügeln eingeschlossenen Steppental. Ich hatte ihn im vorhergehenden Sommer, als ich am Südufer des Ulu-kem entlang nach Westen reiste, kopiert.

Den kleinen, obenerwähnten Bach Ongaža entlang, der eher an einen Feldgraben als einen Fluss erinnert (Breite 0,5 m, Tiefe 0,3 m!), setzte ich meine Reise nach Westen fort, ritt mit meiner Karawane südlich an dem unbedeutenden Salzsee Ak-kul hin und gelangte so in das Tal des Flusses *Baryk* (Barlyk, Barak), einige Kilometer südlich von der Stelle, wo der russische Forschungsreisende Klementz 4 Inschriftsteine gefunden hatte, die nachmals von dem Akademiker Radloff gedeutet worden sind.[2] Meiner Absicht, diese Steine in Augenschein zu nehmen, traten die am Baryk wohnenden sojotischen Beamten entgegen, die mich zwangen meine Reise über die nahen Berge nach Westen fortzusetzen. Nachdem uns die sojotischen Wächter unserem Schicksal überlassen hatten — sie hatten uns über den ersten Höhenzug im Westen des Baryk eskortiert — strebte ich dem Tal des Bajan-gol zu, das 35 km vom Baryk entfernt liegt.

Der *Bajan-gol* wird von zwei ziemlich gleich grossen Quellflüssen gebildet, deren rechter von Ostsüdosten und deren linker von Südosten kommt. In der Nähe des Vereinigungspunkts dieser beiden Quellflüsse läuft der vom Baryk kommende Reitweg quer durch das Tal des Bajan-gol. Etwas südlicher (vgl. die Kartenskizze 49 auf Taf. XVI) passiert das Tal eine grösserer Weg. Derselbe führt von Tša-köl am Ufer des Ulu-kem in das Tal des Nebenflusses des Eleges, des Köndergei, das 20—30 km südlich von dem erwähnten Ongaža liegt. Im Tale des Bajan-gol befinden sich in dieser Gegend ein paar Dutzend Sojotenjurten und recht ausge-

[1] Inscr. de l'Ién., S. 15.

[2] A. a. O. I, S. 307—10, Atlas LXVI—LXXIX.

dehnte Felder, die mit Wasser aus dem Fluss bewässert werden. In dem Flusstal gibt es auch reichlich Lärchenwald.

Ein armer Sojote, dem ich für seine Mühe eine gute Bezahlung versprochen hatte, zeigte mir in aller Stille mehrere interessante Altertümer, die die Sojoten in hohem Grade verehren und die jünger sind als die Grabhügel und aufrechtstehenden Steine von Uranchai. Ich beginne mit den nördlichsten.

1. Etwa 1 ½ km nördlich vom Vereinigungspunkt der beiden obenerwähnten Quellflüsse des Bajan-gol liegt inmitten der Äcker im Westen des Flusses eine schöne Gruppe von Altertümern (Taf. XIII, Abb. 41, in dem Lageplan, Taf. XVI, Abb. 49, die mit e bezeichnete Stelle). Aus grosser Entfernung kann man zwei 2 m hohe Steinsäulen unterscheiden, die sich, wenn man näher herankommt, als mit bedeutendem Geschick ausgehauene Altertümer erweisen, die in lange Mäntel gekleidete Männer darstellen. Die Bildsäulen stehen auf kompakten Steinsockeln und sehen einander an, die eine nach Osten und die andere nach Westen. Die östlichere (Taf. XIV, Abb, 44) hat einen Backenbart, Schnurrbart und starke Augenbrauen, die weiter westlich stehende ist bartlos. Sonst sind sich beide ganz ähnlich. Nördlich von diesen Männer darstellenden Bildsäulen befinden sich vier andere Skulpturen, die paarweise so placiert sind, dass ihre Aufstellungspunkte Eckplätze in dem gedachten Quadrat bilden, in dessen anderen Winkeln die beschriebenen Bildsäulen zu finden sind. Es ist schwer zu entscheiden, was diese kleineren Skulpturen vorstellen sollen. Die grösseren, die auf Steinsockeln ruhen, sind vielleicht als Tiger (?) zu deuten, weil in den Stein Riefen eingegraben sind, die an die dunklen Streifen dieses Tieres erinnern; möglicherweise auch haben wir ein fabelhaftes Ungeheuer darin zu erblicken. Die Zähne sind sichtbar, und der Blick ist wild (Taf. XIV, Abb. 43). Die kleineren daneben befindlichen stellen vielleicht, wie einige der oben berührten Steine des Opferplatzes am Eleges, einen Widder dar. — Von allen alten Steinen, die ich in Uranchai und der nördlichen Mongolei gesehen habe, sind die „Männer“ vom Bajan-gol mit der grössten Kunstfertigkeit ausgehauen. In bezug auf das künstlerische Ebenmass der Formen

stehen sie hoch über den anderen Babas. Es ist ja auch leicht zu verstehen, dass sie von den Vögeln nicht erwähnenswert beschmutzt worden sind, wie die meisten anderen Bildsäulen der Mongolei; denn sie sind so natürlich ausgeführt, dass sich die geflügelten Wanderer nicht auf sie niederzusetzen gewagt haben. — Die Sojoten legen vor dieser Gruppe eine grosse Achtung an den Tag. Wie man aus Abb. 41 ersieht, haben sie südlich von den Skulpturen zwei Stangen aufgerichtet, zwischen denen an einem Seil Bänder von verschiedenen Farben hängen. Ja ein solches Band ist auch der Bildsäule im Osten um den Hals geschlungen; der weiter westlich stehenden ist dagegen der Mund mit Fett beschmiert. Die Sojoten haben die Gruppe so geheim gehalten, dass keiner von den Russen, denen ich in Uranchai begegnet bin, etwas von diesen Steinen wusste. Der einzige Reisende, der vor mir hier gewesen ist, ist Adrianoff. Er hatte diese Bildsäulen jedoch nur ganz flüchtig besucht. Aus Furcht vor den Sojoten wagte er nicht zu ihnen heranzureiten, sondern betrachtete sie nur aus einiger Entfernung. Aus diesem Grunde hat er wohl die kleineren von den oben beschriebenen Steinen überhaupt nicht gesehen, und aus demselben Grunde dürfte er anderseits etwas zu viel gesehen haben, was in Wirklichkeit nicht vorhanden ist. Er erkannte nämlich chinesischen Stiefel an den Bildsäulen und eine chinesische Inschrift an den Sockeln. Eine andere Möglichkeit ist allerdings die, dass die von Adrianoff gesehenen Altertümer gar nicht mit den hier besprochenen identisch sind, denn er sagt, die Bildsäulen ständen „auf der rechten Seite des Šaganari (Torkalyk), etwa 5 Werst von dem hart am Ufer des Jenissei aufsteigenden Berge Kairakan.“ Diese Ortsangabe kann indes nicht richtig sein, denn erstens sind es vom Chair-chan (Kairakan) bis zu dem Flusse Džaganari (Šaganari), der westlich von dem genannten Berge fliesst, auf dem geradesten Weg wenigstens 15 km, und zweitens ist gerade der Bajan-gol der nächste Fluss vom Chair-chan aus. — Übrigens hält Adrianoff diese Altertümer für verhältnismässig unbedeutend, weil sie nicht besonders alt und von den Chinesen, als sie hier sassen, zurückgelassen

worden seien.[1] — Bemerkenswert ist, dass Pozdnejeff im eigentlichen China, in der Gegend von Kalgan, ziemlich ähnliche Bildsäulen gesehen hat.[2] Dieser Forscher spricht die Vermutung aus, sie stammten aus den Zeiten der Ming-Dynastie und wiesen auf Begräbnisplätze von Vornehmen hin. Wie es sich hiermit auch verhalten mag, ist die Existenz solcher Altertümer in dem entlegenen Uranchai ohne Zweifel von Interesse. Ich habe übrigens bemerkt, dass die von Pozdnejeff angetroffenen Bildsäulen seiner Angabe zufolge genau wie die oben beschriebene Gruppe vom Bajangol inmitten von Äckern stehen.

2. Etwa $^1/_2$ km von dem Vereinigungspunkt der Quellflüsse des Bajan-gol liegt in der Nähe, d. h. östlich des westlichen Flusses auf einem von Wald umschlossenen offenen Platze ein etwas über $^1/_2$ m langer Stein auf der Erde, von dem nur die eine Seitenfläche zu sehen ist (in der Kartenskizze, Abb. 49, bei d). Da ich keinerlei Aufsehen erregen durfte, fand ich keine Zeit den Stein blosszulegen, sondern zeichnete nur die Seite ab, die sichtbar war (Taf. XVI, Abb. 48). Die Bedeutung des Steines ist mir unklar. Es ist daran ein kopfartiger vorstehender Teil, ausserdem eine gürtelartige Rinne und an der hinteren Partie ein deutlich erkennbares Zeichen, vielleicht der Stempel des Besitzers des Steines, zu bemerken.

3. Etwas weiter nach Süden befindet sich eine $^1/_2$ m lange, ein wildes und grauenerregendes fabelhaftes, löwenähnliches Tier darstellende Skulptur (in der Kartenskizze bei c). Sie ist stark mit Flechten überwachsen, denn sie steht in grünem Rasen, wo die Feuchtigkeit der Luft gross ist. Ihr Name ist „der bewegliche Stein", und ich hatte schon am Eleges merkwürdige Erzählungen von ihr gehört. In finstern Herbstnächten hat sie sich viele Male, natürlich durch Vermittlung irgendeines Schelmes oder eines Schamanen, von ihrem Platz verschoben. In Abb. 47 b erscheint der

[1] A. a. O., S. 422—3. Ausserdem will derselbe Gelehrte auf der Ufersteppe des Ulu-kem, als er 1879 mit Potanin diese Gegend durchreiste, das Bild eines aus Stein gehauenen Löwen gesehen haben (ebenda S. 423).

[2] A. a. O. II, S. 50 und 124—5.

Stein von vorn, in 47 a von der Seite. In Ergänzung dieser photographischen Nachbildungen sei erwähnt, dass das Untier 4 Schwänze besitzt, die sich parallel, aber verschieden lang auf dem Rücken hinanwinden. Der erste von ihnen, von der linken Seite des Tieres gesehen, sowie der der Reihenfolge nach dritte und vierte endigen in eine Schlinge. Der zweite ist am längsten und verläuft geradlinig bis in die Nähe des Genicks.

4. Noch weiter südlich (in der Kartenskizze bei b) befindet sich auf derselben Lichtung, etwas weiter nach Westen, das ausgehauene Bild eines sitzenden Menschen, dem der Kopf fehlt (Taf. XV, Abb. 46 a und b). Der rechte Arm ist auf die Brust gelegt, der linke ist abgebrochen.

5. Etwas südlich von dem zuletzt erwähnten Steine sah ich in einer Grube, die kurz vorher aus mir unbekannten Gründen gegraben war, einen Teil eines behauenen Steines aus dem Sande hervorragen (in der Kartenskizze bei a). Nachdem ich mit meinem Dolmetscher einige Zeit gegraben hatte, kam die Oberfläche des Steines vollständig zum Vorschein. Er befand sich jedoch in solcher Lage, dass ich ihn nicht seinem ganzen Umfang nach photographieren konnte. Die Länge dieses Steines beträgt etwas über 1 m. In seiner Form gleicht er einer Ellipse. Eine Unterbrechung der regelmässig bogenförmigen Konturen bringt der einem durchgebrochenen menschlichen Hals ähnliche vorragende Teil an dem Ende des Steines zustande, das beim Photographieren nicht auf die Platte gekommen ist (Taf XV, Abb. 45). Quer über den Stein läuft eine Rinne, welche vermuten lässt, dass noch etwas anderes dazu gehört hat. Die obere und die Seitenflächen sind etwas mit undeutlichen Verzierungen verziert, von denen die photographische Nachbildung die beste Vorstellung geben dürfte.

Aus dem obigen ist zu verstehen, dass das Tal des Bajan-gol eine alte Kulturstätte ist, bei der vielleicht auch Nachgrabungen zu Ergebnissen führen könnten, sei es auch nur zu dem, dass über die Altertümer, die ich hier nur kurz und flüchtig beschrieben habe, volles Licht verbreitet würde.

Etwa 10 km weiter westlich vom Bajan-gol fliesst der *Torgoly* in den Ulu-kem. Auf dem Terrain zwischen diesen beiden Flüssen liegt ein unbedeutendes Tal, auf dessen Sohle ein kleiner, in seinem unteren Lauf trockner Bach hinfliesst. Auf den östlichen Böschungen dieses Tales sind mehrere Grabhügel und aufrechtstehende Steine zu sehen. Ebenso auch im Tale des Torgoly, in der Nähe des Reitwegs.

Vom Torgoly nach Westen bewegten wir uns anfangs über ausgedehnte ebene Geröllflächen nach den zahlreichen Armen des Flusses *Džaganari*. An mehreren Stellen bemerkte ich hier Grabhügel. Der Džaganari hat nach meiner Berechnung nicht weniger als 14 Arme. Westlich von ihnen erhebt sich ein ziemlich hoher Bergrücken, jenseits dessen Täler nach dem Tšä-köl hinunter ziehen. Bei unserem Ritt über den Rücken stiessen wir ganz unerwartet auf die Inschriftsteine des Tšä-köl, von denen ich, wie ich schon im Jahre vorher geplant hatte, einen mit nach Finland nahm. Hierüber habe ich schon früher berichtet (S. 24).

Von dem Dorfe Tšä-köl unternahm ich Streifzüge in die Umgegend, um einige von Prof. Aspelin und Dr. Heikel entdeckte Inschriftsteine aufzusuchen, nach denen ich auf meiner ersten Reise vergeblich gefahndet hatte. Nachdem ich hierbei mehr vom Glück begünstigt worden war, nahm ich die Untersuchung der Gebiete im Norden des Ulu-kem in Angriff und liess daher mein Gepäck und meine Pferde über den Ulu-kem bringen.

Bei Tšä-köl liegt nördlich vom Ulu-kem das austrocknete Tal des Flusses *Kuili-kem* (Kuli-kem). Östlich desselben befinden sich einige Grabhügel und ca. 3 km. östlich davon ein Inschriftstein, den seinerzeit Prof. Aspelin aufgefunden hatte.[1] Etwas weiter nach Osten verlässt der Weg den Ulu-kem, indem er nach links abbiegt, und führt über eine grosse Steppe, die der Bach *Eli-kem* mit seinen Armen bewässert. Auch hier zeigen sich stellenweise Grabhügel.

In der nordöstlichen Ecke der Eli-kem-Steppe ritten wir über einen niedrigen Bergzug und gelangten auf eine ausgedehnte offene

[1] Inscr. de l'Ién., S. 15.

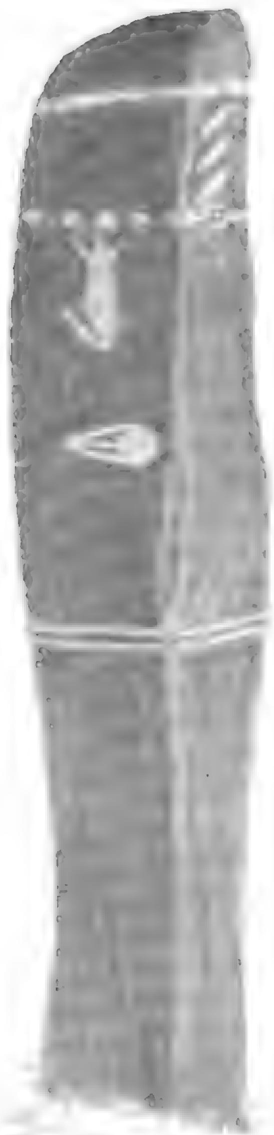
Fläche, an deren östlichem Rand die beiden Quellarme des Baches *Temir-sugh* hinfliessen und auf der ebenfalls ein paar Grabhügel lagen. Dann erstiegen wir die Wasserscheide zwischen dem Temirsugh und dem von Norden in den Ulu-kem fliessenden *Iẑim*, auf deren sanft geneigten Abhängen hie und da am Wege Grabhügel und niedrige aufrechtstehende Steine zu Gesicht kamen. Nachdem wir den Bergzug überschritten hatten, näherten wir uns dem *Telē*, einem Nebenfluss des Iẑim, der sich von rechts mit seinem Hauptfluss vereinigt. Etwa 2 km westlich von diesem Fluss und nördlich des von Tšä-köl nach dem Üjük führenden Weges, ungefähr 150 m von ihm entfernt, stehen in einer Reihe von Süden nach Norden vier Steine mit den glattesten Seiten nach Osten. Der nördlichste von ihnen, der der längste, d. h. etwa 2 m hoch ist, trägt auf seiner Ostseite eine alttürkische Inschrift in 3 1/2 Zeilen. Die Inschrift ist bisher unbekannt gewesen, sodass sie für die Wissenschaft neu ist. Bei den Steinen befinden sich keine Grabhügel.

Weitere Altertümer habe ich in dem Tale des Iẑim nicht gesehen. Wir folgten dann den von Wald eingefassten Pfaden des Tales, wobei wir nicht weniger als 44 mal über den Fluss setzten. Auch in der Berggegend, die sich zwischen dem Tale des Iẑim und des Üjük ausbreitet, war nichts von Altertümern zu entdecken. Diejenigen der Steppen im Norden des letztgenannten Flusses sind bereits im Zusammenhang mit der ersten Reise beschrieben worden (S. 3—7).

In der Gegend von Us habe ich keine Grabhügel und aufrechtstehende Steine gesehen, und ebenso ist es natürlicherweise auch ein ganz vergebliches Unternehmen in dem öden, von Wäldern bedeckten Berglande, das sich wie eine mächtige Mauer zwischen Us und Gregorjewka erhebt, nach alten Altertümern zu suchen.

Tafel I.

a

b

Fig. 1. Ujük, Tarlyk.

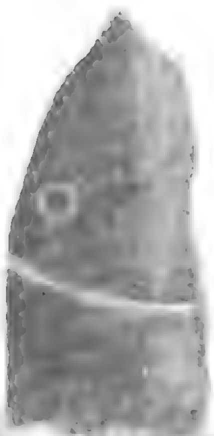
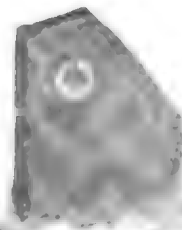

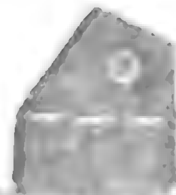
Fig. 2. Üjük, Bjelozero.

Fig. 3. Ujük. Bjelozero.

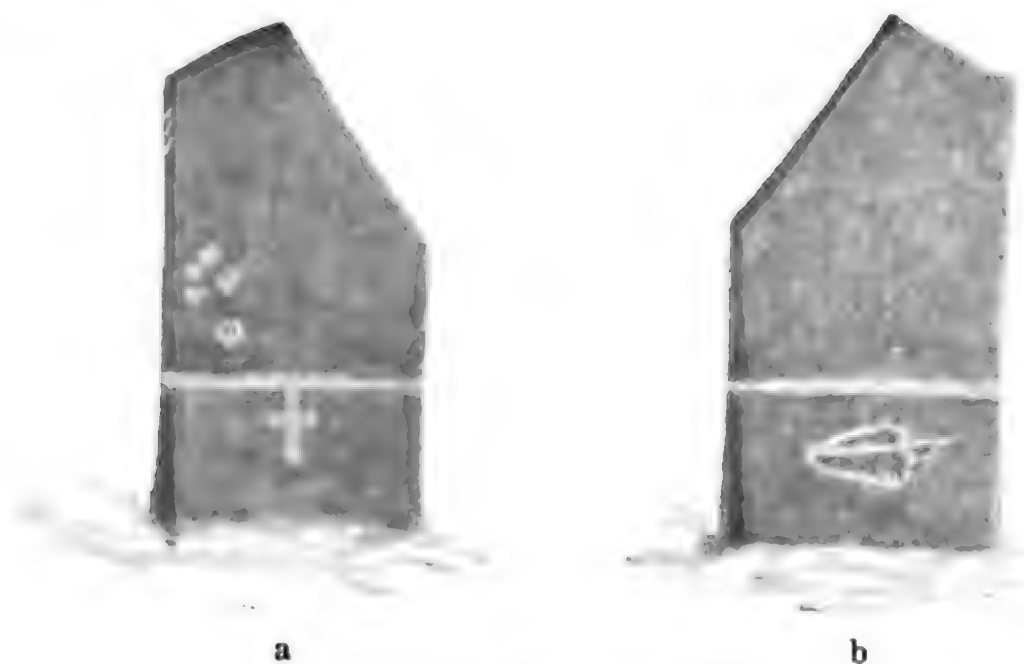
a

b

Fig. 4. Ujük, Bjelozero.

Tafel II.

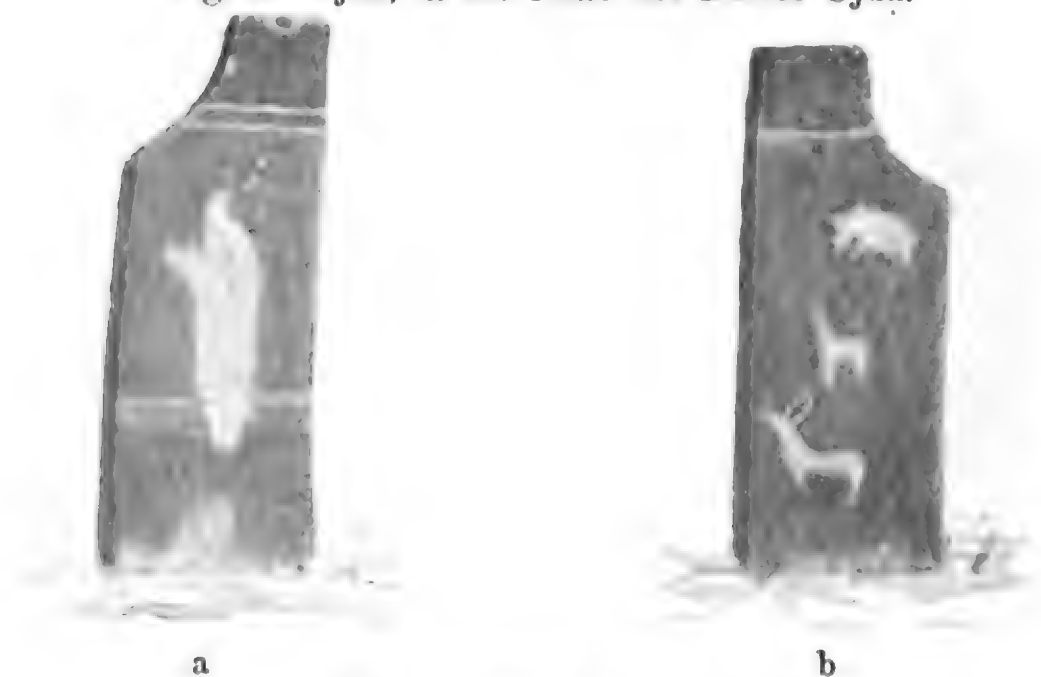
a b

Fig. 5. Üjük, Bjelozero.

a b

Fig. 6. Üjük, in der Nähe des Dorfes Üjük.

a b

Fig. 7. Ujük, Mezil.

Tafel III.

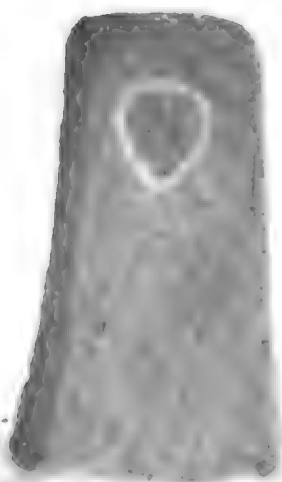

Fig. 8. Cha-kem, Sarchol-agzy.

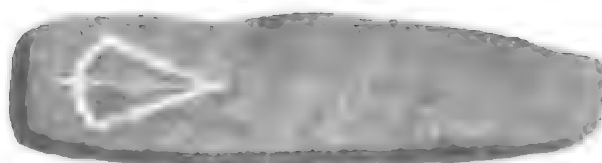

Fig. 12. Ulu-kem, Ottok-taš.

a

b

Fig. 9. Ulu-kem, Buluk.

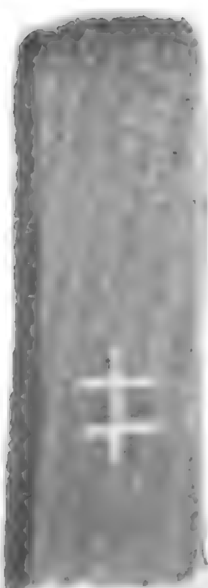

Fig. 10. Ulu-kem, Ottok-taš.

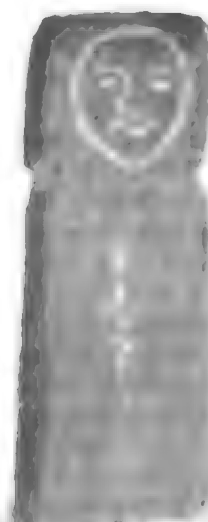

Fig. 11. Ulu-kem, Ottok-taš.

Tafel IV.

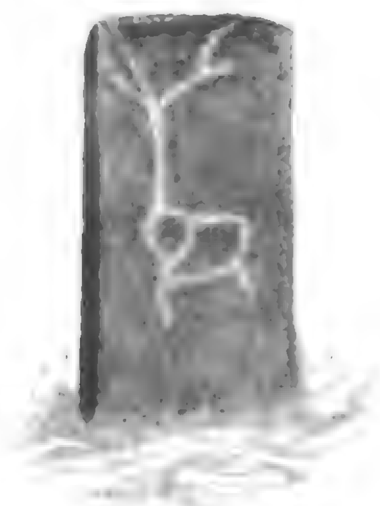

Fig. 13. Bora-šō, Chorlomā.

Fig. 14. Bora-šō, Chorlomā.

Fig. 15. Bora-šō, Chorlomā.

Fig. 16. Bora-šō, Chorlomā.

Fig. 17. Bora-šō, Chorlomā.

Fig. 18. Bora-šō, Chorlomā.

Tafel V.

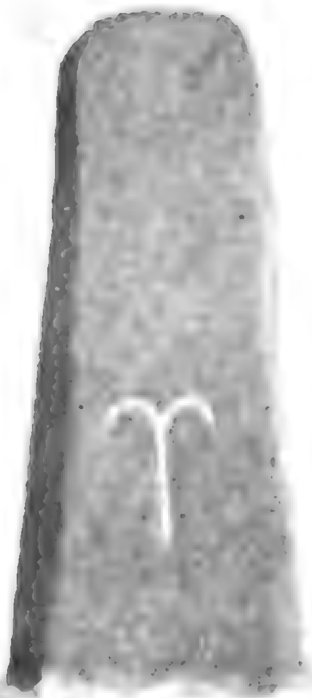

Fig. 19. Ulān-kom, Ulān-džindemen.

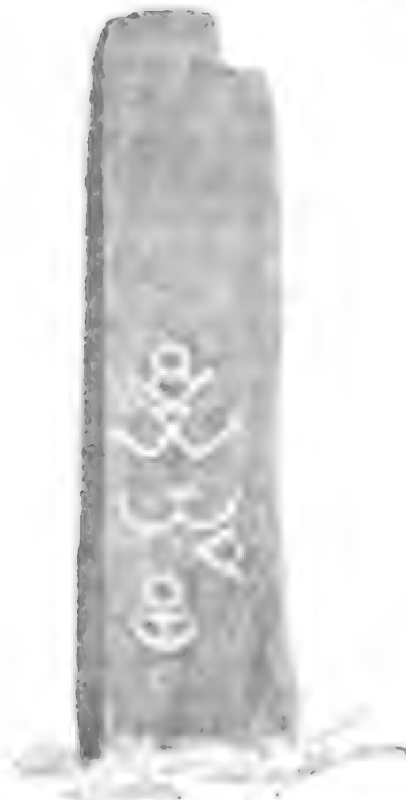

Fig. 20. Altai, Dain-nūr.

a

b

Fig. 21. Kobdo, Bujantū.

Tafel VI.

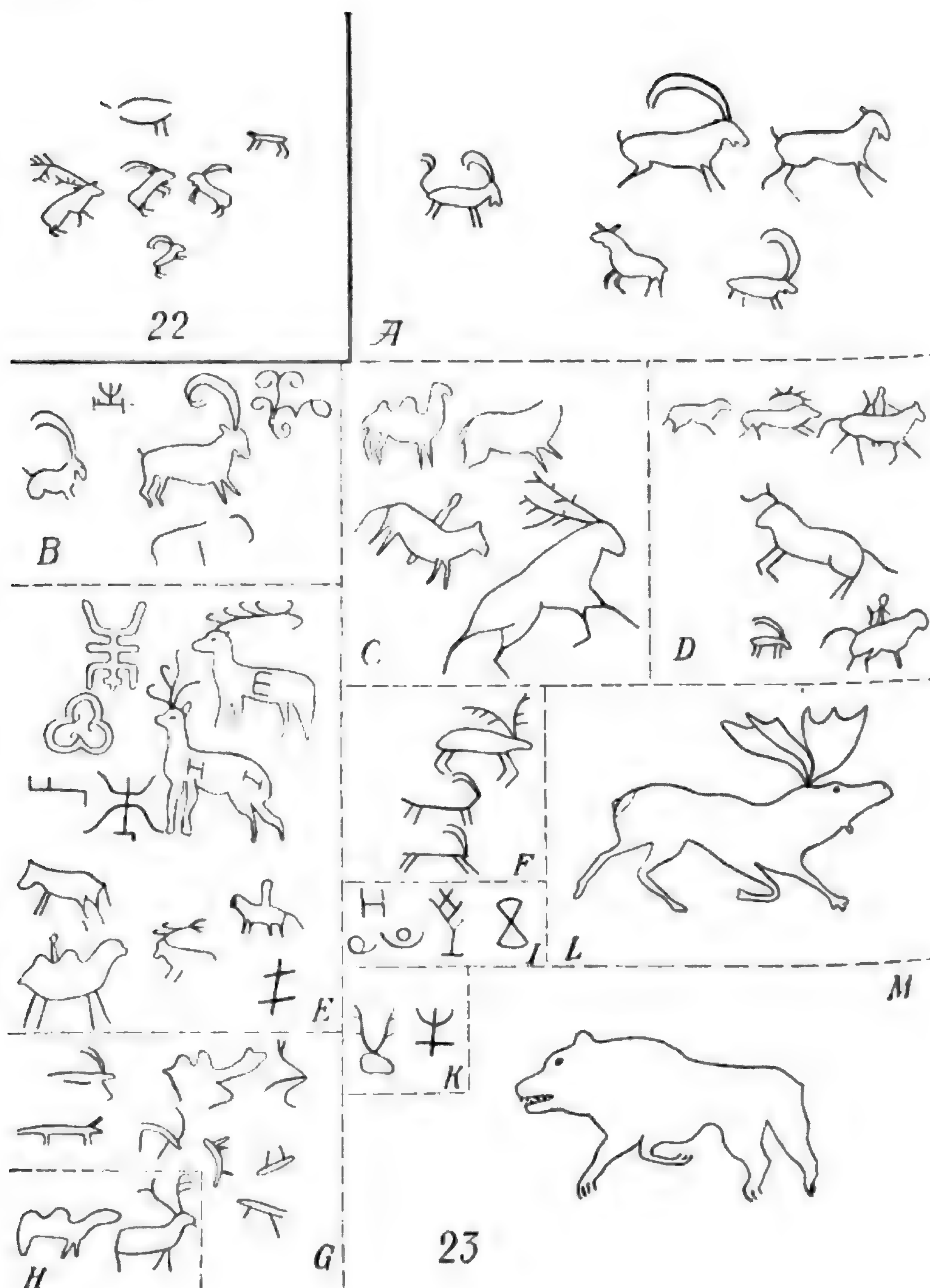

Fig. 22. Bei-kem, Šisterlik.

Fig. 23. Ulu-kem, Buluk.

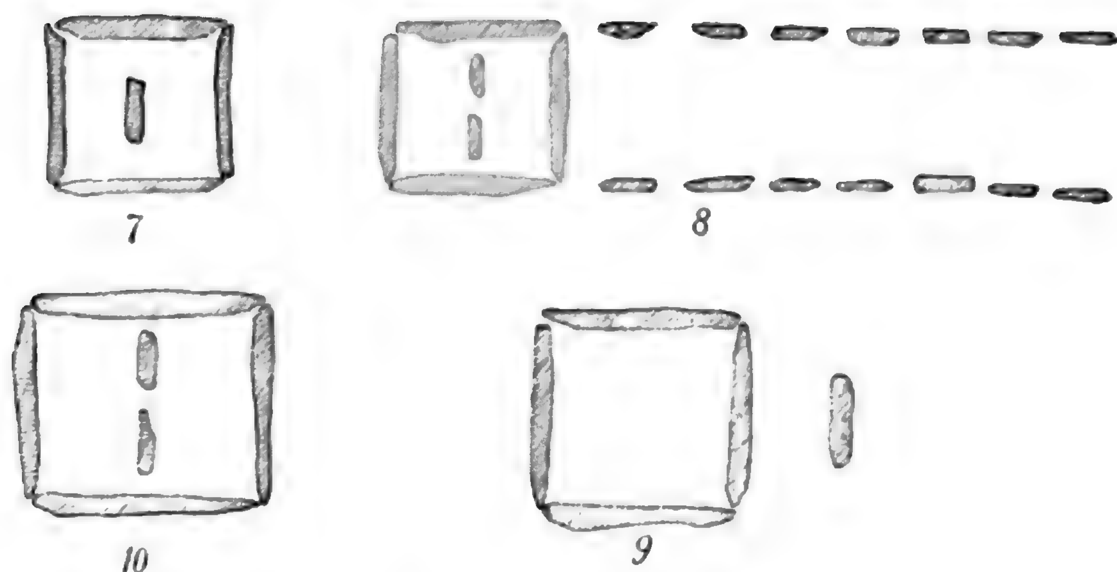

Fig. 24. Bora-šō, Chorlomā.

Die Zahlen verweisen auf die untenstehende Karte.

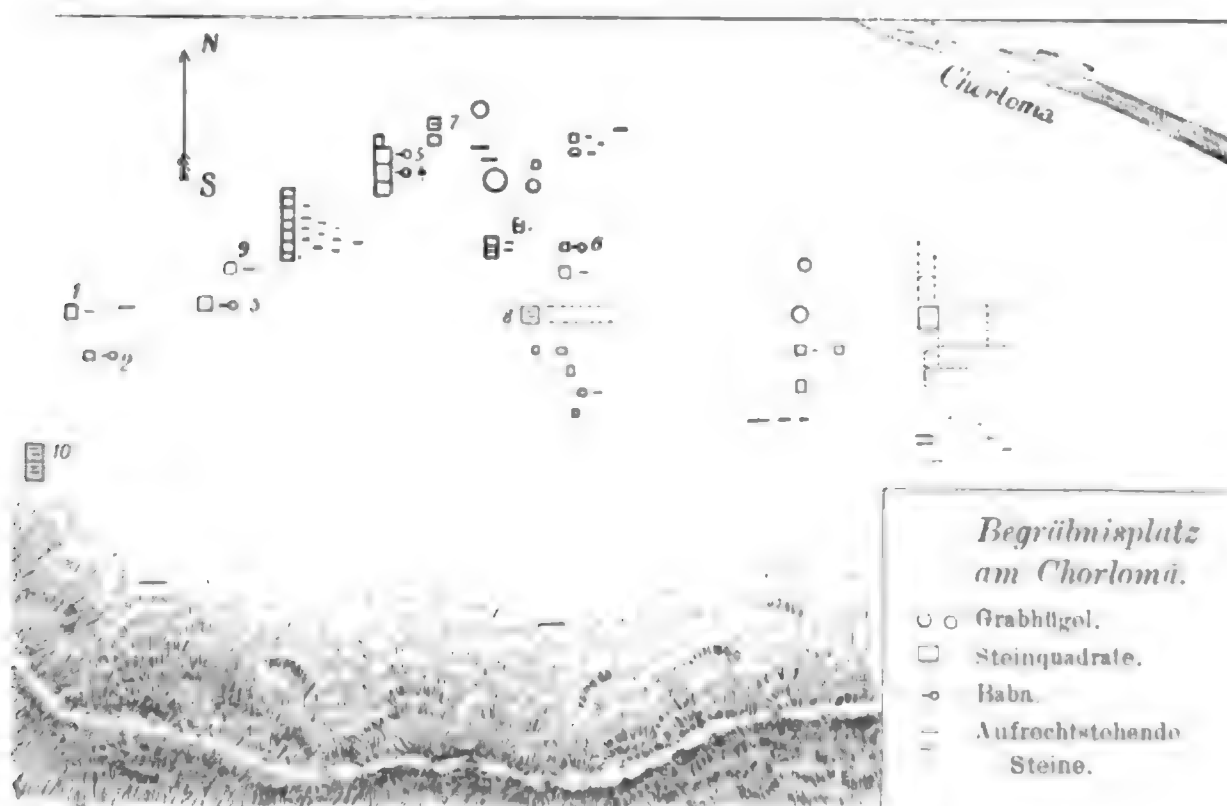

Fig. 25. Bora-šō, Chorlomā.

Tafel VIII.

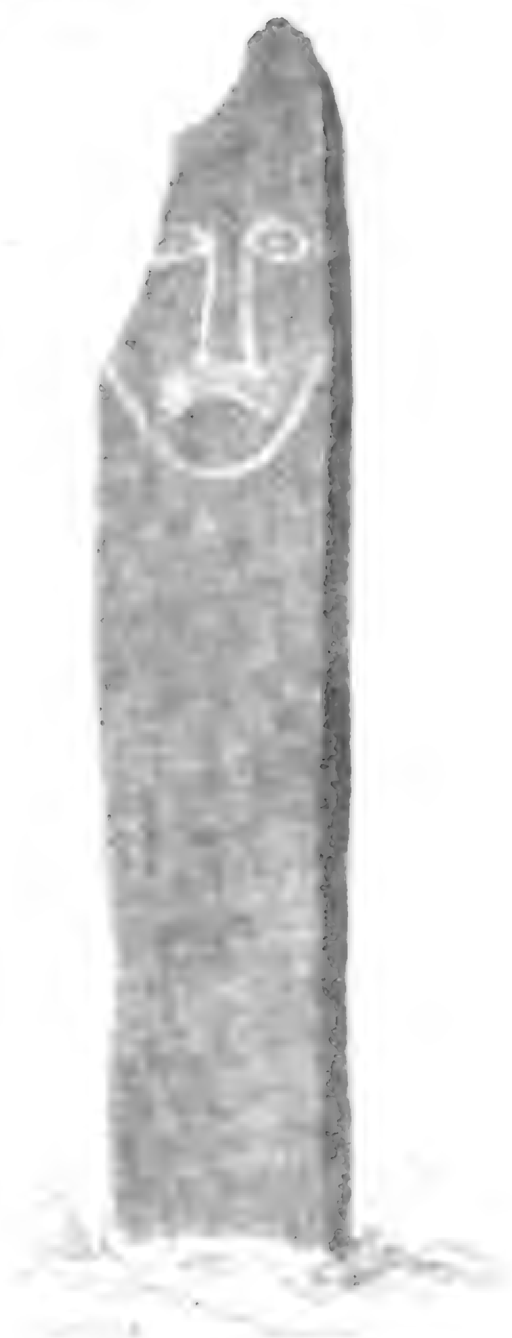

Fig. 26. Katun, Tenga.

Fig. 27. Katun, Tenga.

Fig. 28. Katun, Tenga.

Fig. 29. Katun, Tenga.

Fig. 30. Tšuja.

Fig. 31. Bairim-Pass.

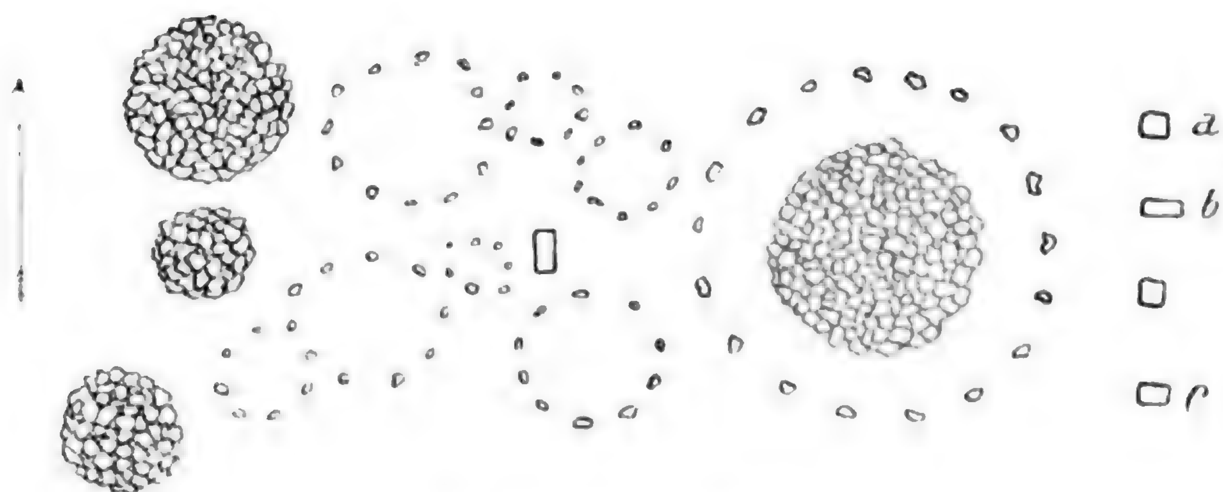
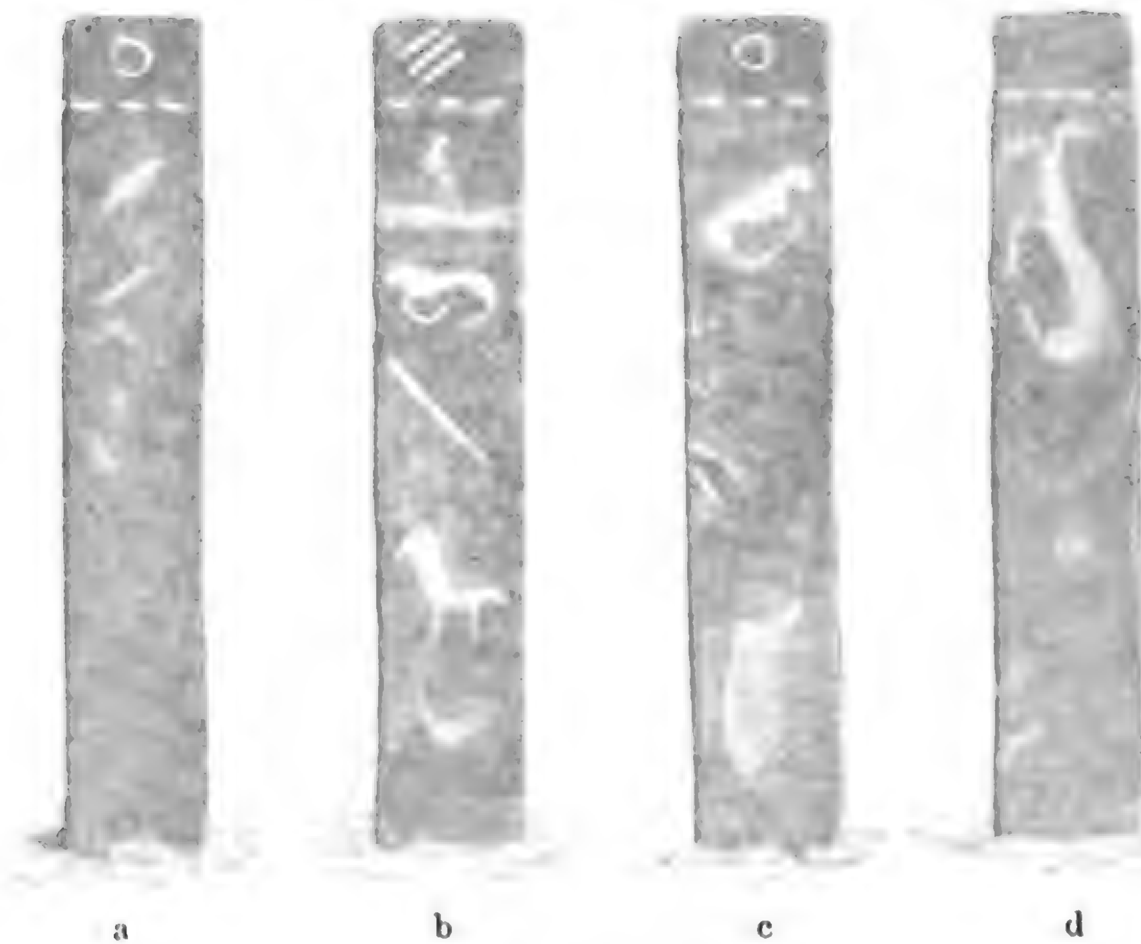

Fig. 32. Bairim-Pass.

Tafel X.

a b c d

Fig. 33. Bairim-Pass.

a b

Fig. 34. Bairim-Pass.

Fig. 35. Bairim-Pass.

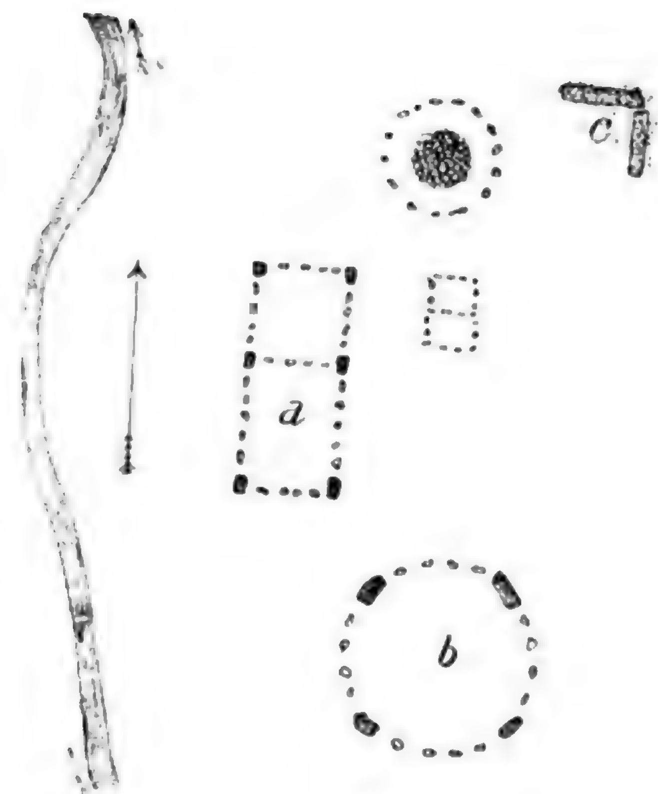

Fig. 36. Östlich vom Kloster Bajit.

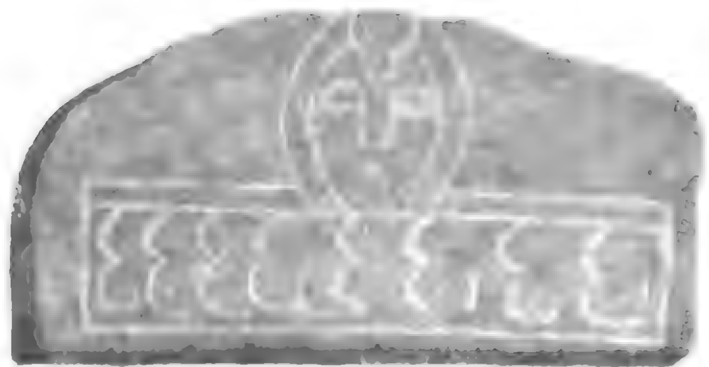

Fig. 37. Dzindzilik.

Fig. 38. Östlich von dem Bache Burgustä.

Tafel XII.

a

b

c

Fig. 39. Eleges-Steppe.

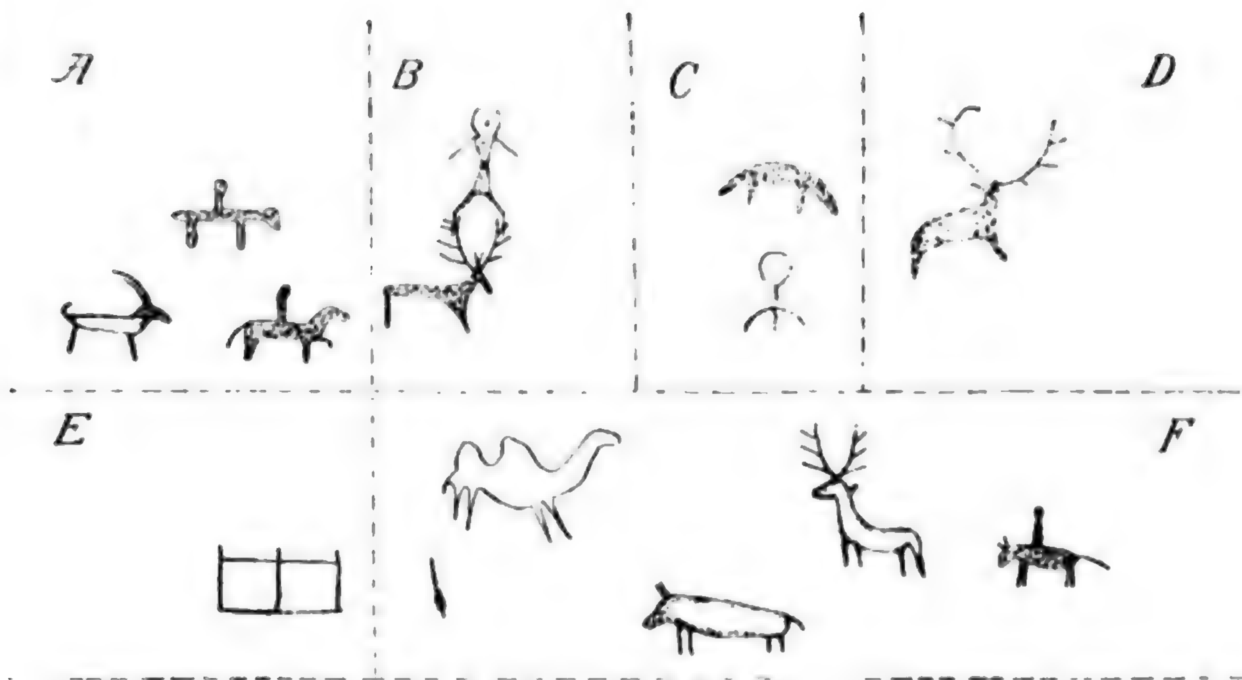

Fig. 40. In der Nähe der Eleges-Steppe.

Fig. 41. Uluk-kem, Bajan-gol.

Tafel XIV.

Fig. 42. Eleges-Steppe.

Fig. 43. Bajan-gol.

Fig. 44. Bajan-gol.

Fig. 45 Bajan-gol.

a

b

Fig. 46. Bajan-gol.

image
not
available

ÜBER

DIE URSPRÜNGLICHEN SEELENVORSTELLUNGEN

BEI DEN FINNISCH UGRISCHEN VÖLKERN

UND

DIE BENENNUNGEN DER SEELE IN IHREN SPRACHEN

VON

H. PAASONEN.

Über die ursprünglichen seelenvorstellungen bei den finnisch-ugrischen völkern und die benennungen der seele in ihren sprachen.

I.

Von der wahrscheinlich allerprimitivsten auffassung, nach welcher man sich die seele als unlösbar an den körper, bezw. an ein bestimmtes organ desselben gebunden, nur als eine eigenschaft des körpers selbst vorstellte[1], haben unter den finnisch-ugrischen völkern die wogulen und ostjaken die deutlichsten spuren bewahrt. GONDATTI erzählt (Изв. Имп. Общ. любит. естеств., антр. и этногр. Т. XLVIII, вып. 2-й p. 64 = Слѣды язычества у инородцевъ сѣверо-западной Сибири p. 36), dass die ehemaligen wogulischen helden immer das herz und die leber der besiegten feinde verzehrten, damit die kraft der letzteren in ihren körper übergehe und der gegner nicht mehr wiederauferstehen könne. Eine ähnliche tradition hat sich in einem von PATKANOV aufgezeichneten ostjakischen heldenliede erhalten, in welchem erzählt wird, wie die Irtysch-ostjaken das grab ihres verstorbenen feindes aufwühlten, dem leichnam sein steinhartes herz herausschnitten und dasselbe, nachdem sie es zuerst zerstückelt hatten, verzehrten (siehe Типъ остяцкаго богатыря p. 66). Ein weiteres beispiel von der vorstellung, dass

[1] Vgl. zu der nachfolgenden darstellung W. WUNDT Völkerpsychologie. Zweiter band. Mythus und religion. Zweiter teil p. 1–46.

die eingeweide eine belebende, seelische kraft besitzen, kann ich aus meinen eigenen ostjakischen sammlungen mitteilen. In einem heldenmärchen aus der Konda-gegend kommt ein wort *ìs-pāχə̑l* (etwa „seelenklumpen") vor, worüber mein sprachmeister folgende auskunft zu geben wusste: Als die schlacht für eine zeit unterbrochen wurde, schnitten die helden den leib eines auf ihrer seite gefallenen mannes auf, zogen ihm das herz, die leber und die übrigen eingeweide samt der harnblase heraus und steckten jene in die blase hinein, mit welcher sie dann eine art ballspiel anfingen: wer den ball, *ìs-pāχə̑l* genannt, in der luft auffing oder nur von ihm getroffen wurde, genas sogleich von seinen wunden. — Diese volksüberlieferungen bestätigen ihrerseits die glaubwürdigkeit einer ähnlichen historischen nachricht über die magyaren, die nächsten stammverwandten der wogulen und ostjaken, welche uns in Regino's chronik (für das jahr 889) bewahrt worden ist, wo es heisst: „Corda hominum, quos capiunt, particulatim dividentes veluti pro remedio deuorant".

Jene alte vorstellung von einer körperseele (organseele) hat auch in der sprache der wogulen spuren hinterlassen, wie aus den mitteilungen Munkácsi's hervorgeht. In seinem sehr wertvollen aufsatz „Seelenglaube und totenkult der wogulen" (Keleti Szemle — Revue Orientale VI p. 72), in welchem er auch die oben erwähnten nachrichten zusammengestellt hat, erzählt der verfasser, dass er auf seine frage, wie моя душа (= „meine seele") wogulisch ausgedrückt werden müsse, von seinem sprachmeister aus der gegend der Tavda die antwort bekam: *ťäm šu̥m-pèrkʿèm*, und fügt hinzu: „Die entsprechende form im nördlichen dialekte lautet: *sim-por* und bedeutet „herz" = nordwog. *sim* 'herz' + *por* (< tat. *baur*, *bawə̑r* 'leber')." [1]

[1] M.'s deutung des zweiten zusammensetzungsgliedes ist jedoch kaum richtig. Wie wäre denn das *k* in der zuerst angeführten form zu erklären? Offenbar ist wog. *por*, *pèrkʿ*- mit folgendem ostjakischen wort identisch: südostj. **poraχ** 'das innere' (Castrén), **pōroχ** 'inneres: körper, leib, magen' (Patkanov); nach meinen aufzeichnungen: *pōrə̑χ* 'magen, eingeweide'; bei Ahlqvist nordostj. **pōriχ** 'das dicke ende (eines

II.

Indessen hatte sich offenbar schon in der finnisch-ugrischen urzeit die vorstellung von einer freien, selbständigen, vom körper trennbaren seele ausgebildet. Und zwar war diese vorstellung schon zu jener zeit die vorherrschende, wie aus einer vergleichenden betrachtung des seelenglaubens bei den völkern unseres stammes, besonders den östlichen, und den benennungen der seele in ihren sprachen hervorgeht.

Die ursprüngliche auffassung von dem wesen des menschen, wie sie in ihren hauptzügen noch allgemein deutlich genug hervortritt, war nämlich diese.

Der lebendige mensch hat ausser seinem materiellen körper einen atem, der den körper belebt und funktionieren lässt, und ausserdem eine besondere seele.

Bei dem tode verlässt der atem den körper durch die mund- und nasenöffnung, er „geht hinaus, weg“, wie der typische ausdruck bei den west- und ostfinnen übereinstimmend lautet.[1] Was aus ihm dann wird, ist gänzlich unbekannt; er verflüchtigt sich wohl in die luft wie andere dünste. — Vorstellungen wie die, dass der atem *(lil)* als träger des lebens nach dem tode des menschen in ein neugeborenes kind übergehe, wie sie nach Gondatti, **Изв. Имп. Общ. люб. естеств., антр. и этногр.** T. XLVIII, **вып.** 2-й p. 65, bei den wogulen sich findet, sind gewiss späteren ursprungs.

Ganz anders verhält es sich mit der eigentlichen „seele“ des menschen, seinem gespenst oder schatten.

---

baumstammes)'. Offenbar ist auch für das wogulische wort, das heute nur in jener verbindung vorzukommen scheint, die bedeutung 'magen, eingeweide' anzusetzen; dafür zeugt Munkácsi's angabe a. a. o., dass sein sprachmeister mit demselben wort wie „seele“ *(†šam-por)* auch „herz und magen“ erklärte.

[1] Fi. **jo hänestä on henki lähtenyt** = er ist schon tot, estn. **hing on ju välja minemas** = er ist schon im verscheiden, **hing on keele peal** dass., **juba leil läinud** der atem hat schon aufgehört; mord. *ojmezę ľiś* = er ist verschieden; syrj. **lol petö** „der atem geht aus“ (beim verscheiden); wog. *lilitä minəs* „sein atem ist fortgegangen“.

Bei lebzeiten ist sie gewöhnlich eine treue begleiterin des menschlichen körpers, kann aber — aus verschiedenem anlass — sich von diesem auch zeitweise trennen. So z. b. kann die seele eines träumenden auf eigene hand weite wege wandern: „mit meiner seele war ich in der stadt“ drückt sich der tscheremisse aus, wenn er sagen will, dass er von einem besuch in der (fern gelegenen) stadt geträumt hat. Wenn der mordwine in einer vision einen bekannten gesehen hat, erklärt er, nachdem er sich überzeugt hat, dass es doch nicht der betr. mensch in seiner körperlichen erscheinung gewesen sein kann: „es war nicht er, es war nur seine seele“. In einem von Patkanov aufgezeichneten ostjakischen liede wird erzählt, wie dem helden während eines handgemenges ein schwertgriff auf den kopf fiel, so dass er die besinnung verlor: während dieser zeit stieg sein schatten (seine seele) zum himmel (spätere vorstellung) empor und kehrte nach einiger zeit wieder zurück, weil ihm dort von den schatten seiner getöteten brüder angesagt wurde, dass seine zeit noch nicht gekommen war (Die Irtysch-ostjaken I p. 148—149, II p. 32). Die seele eines werdenden zauberers geht nach der allgemeinen vorstellung lange „im jenseits“ in die lehre und stattet auch später nach beendeter lehrzeit, wenn es gilt die profession auszuüben, besuche daselbst ab. Auch bei heftigem erschrecken kann die seele sich für einige zeit von dem körper trennen, — diese vorstellung findet sich, soviel ich weiss, wenigstens bei den tscheremissen, wotjaken und ostjaken: „du treibst meine seele hinaus (jagst meine seele fort)“, sagt der tscheremisse im gouv. Ufa, wenn man ihn plötzlich aufschrickt; vgl. über die wotjaken Smirnov Вотяки p. 177.

Auch dann, wenn der mensch stirbt, tritt keine wesentliche veränderung in dem verhältnis der seele zum körper ein. Jene bleibt in der regel fortwährend in engster verbindung mit diesem und folgt ihm in das grab, wo beide ein neues heim finden. Allerdings wird jetzt das band, das die seele an den körper knüpft, noch lockerer als früher. Schon wenn der verstorbene von seinem letzten lagerplatz im hause aufgehoben wird, um in seine neue wohnung übergesiedelt zu werden, muss man sich alle mühe geben, um das zurückbleiben der seele zu verhindern, und aus dem grabe

kommt die seele aus verschiedenem anlass, als geladener gast, aber leider oft genug auch ungerufen entweder in sichtbarer oder unsichtbarer gestalt zu den hinterbliebenen.

Wie ist nun die gestalt beschaffen, in der diese mehr oder weniger treue begleiterin des körpers erscheint?

In seiner untersuchung des ahnenkultus der alten finnen (Vainajain palvelus muinaisilla suomalaisilla p. 7) bemerkt Varonen, dass man von den finnen keine sicheren, bestimmten nachrichten darüber besitzt, in welcher gestalt sie sich die seelen der verstorbenen vorgestellt haben. Offenbar hat jedoch der brave Renvall das richtige getroffen, wenn er in seinem finnischen lexikon erklärt, dass „die schatten in den gräbern" (hahmot haudoissa) körperlose wesen von menschlicher gestalt seien: „manes corpore carentes, sed figura humana ornati". Diese vorstellung von der menschlichen seele ist noch allgemein bei den ostfinnischen völkern die vorherrschende und sie ist unzweifelhaft die ursprüngliche. Wenn z. b. der mordwine nach einer vision zur besinnung gekommen so urteilt: „nein, es war nicht er, es war nur seine seele", so ist ja ohne weiteres klar, dass die betr. seele in seinen augen ganz dieselbe form hatte wie der ihm bekannte lebendige mensch selbst. Und nicht anders verhält es sich mit der seele eines verstorbenen. Nachdem der mordwine an der gedächtnisfeier in seinem hause die seelen seiner verstorbenen angehörigen und ahnen, die als geladene gäste derselben in unsichtbarer gestalt beiwohnen, aufs beste mit speisen und getränk bewirtet und sie dann nach der grabstätte zurückbegleitet hat, ruft er diesen doch einigermassen unheimlichen gästen zum abschied nach: „Kommt nicht ohne einladung! Ein feuerbrand in eueren hinteren, ein alter topf auf den kopf!" Als die seele eines ostjakischen heldenknaben, um seinen hunger zu stillen, aus dem reich der toten in die vaterstadt zurückkehrte, packten die zahlreichen hunde dort die dicken sehnen seiner wadenmuskeln und als er endlich in das haus gelangt mit seinen fingerspitzen ein stückchen von der von seiner mutter ihm vorgelegten schönen kost in den mund nahm, da blieb es ihm als rauher bissen mitten im halse stecken (Patkanov, Die Irtysch.-ostj. II p. 87—89). Bezeichnend ist der ausdruck in einem ande-

ren südostjakischen liede, wo der held, der im begriff ist einen kriegszug anzutreten, sich selbst unter tränen fragt: werden unsere mit armen begabte seelen von uns männern, die wir arme haben, und unsere mit beinen begabte seelen von uns mit beinen versehenen männern in unsere vaterstadt zurückkehren oder werden unsere farbig schimmernden kopfhäute von irgendeines mannes sohn irgendwo skalpiert werden? (ibid. p. 46). — Die seele eines nahen verwandten nimmt ganz natürlich für die hinterbliebenen gern die form des erinnerungsbildes an, welches sich bei dem letzten zusammensein mit dem verstorbenen, bei dem begräbnis ihnen in das gedächtnis eingeprägt hat. So z. b. erzählt in einem mokscha-mordwinischen liede ein von den nogaj-tataren fortgeschlepptes mordwinisches mädchen, wie sie sich in ihrer not zuletzt an ihren verstorbenen grossvater — und zwar mit erfolg — mit der bitte um hilfe wendete: 'Höre mich, grossvater, der du dich in der erde, im sande (d. h. im grabe) befindest, rette mich, ältervater, aus diesem lodernden feuer!' „Als ich aus dem fenster hinaus schaue, da kommt er schon, der grossvater, auf seinen gelben stab gestützt,[1] in den bastschuhen, in welchen er ins grab gebettet wurde — — —."

Wie aus dieser darstellung ersichtlich ist, spielt in der ursprünglichen seelenvorstellung der finnisch-ugrischen völker — anders als bei den indogermanischen völkern — der atem gar keine rolle: die seele hat bei ihnen die form einer schatten- oder gespenstseele, die vornehmlich auf die lebhaften erinnerungs- und phantasiebilder, die im traume und in visionen gesehen werden, zurückgeht.

Für diese schattenseele finden sich in den jetzigen sprachen mehrere namen, von denen wenigstens zwei in die urzeit zurückgehen.

Die *ostjaken* und *wogulen* haben dafür eine gemeinsame be-

[1] Den alten leuten wird auch ihr stab mit in den sarg gelegt.

nennung: ostj. *ìs*, wog. *īs*, *is* u. s. w.[1] Es ist meines erachtens dasselbe wort, das in allen übrigen sprachen mit ausnahme des ungarischen als pronomen ('selbst', bezw. pron. refl.) funktioniert: fi. **itse-**, estn. **ise-**, lpN **ješ**, gen. **ječa**, lpK †*jičč*, †*īč* u. s. w.; mord. *eś*; tscher. *š-ke*, *əš-ke*, syrj. *aťś-*, *aś-*, wotj. *aťś-*, *aťś-*, *aś-*. Von der ursprünglichen bedeutung „seele" hat sich auch in diesen meist noch eine spur erhalten. So finden wir in dem supplementheft zu Lönnrot's finnisch-schwedischem wörterbuch die phrase: „juoppo meni itsettömäksi", was so wiedergegeben wird: der trinker verlor das bewusstsein, eig. „wurde bewusstlos" (schwed. „blef sanslös"). Wenn wir bedenken, dass, wie wir oben gesehen haben, nach der primitiven vorstellung, wenn der mensch das bewusstsein verliert, seine seele sich von dem körper trennt, so sehen wir ohne weiteres ein, dass die genannte redensart: „meni itsettömäksi", ursprünglich diesen sinn hatte: verlor die s e e l e, „wurde seelenlos".[2] Ähnlich sagt der syrjäne, wenn jemand der atem ausgeht, sein *aťś* sei weg (siehe Wiedemann's Syrjänisch-deutsches wörterbuch s. v. **atś** : **atś vaịny, a. munny** „ausser atem kommen"), wobei zu beachten ist, dass, wie oben p. 4 angedeutet, unter den verwandten völkern noch jetzt die vorstellung gang und gäbe ist, dass bei heftigem erschrecken, wobei ja auch der mensch den atem verliert, seine seele den körper verlässt. Auch im tscheremissischen finden wir das wort als nomen substantivum wenigstens annäherungsweise in der bedeutung „seele" gebraucht, nämlich in dem 1832 in Kasan gedruckten katechismus von einem unbekannten verfasser, worin es nach Wiedemann, Grammatik der tscheremissischen sprache p. 64, heisst: **tsyla m'a schkewľana dono kumalasch tydalan,** was Wiedemann offenbar im anschluss an den russischen text deutsch so wiedergiebt: „mit unserem ganzen

[1] Daneben ist in den sprachen beider völker auch ein zusammengesetzter ausdruck im gebrauch: ostj. *ìs-χǫr* (süd-ostj.), u. s. w., wog. † *is-χǫr*, †*is-k'uǫr*, u. s. w. (siehe Keleti Szemle VI p. 102). Das zweite glied, allein gebraucht, bedeutet im ostj. 'bild, form, gestalt', nach Ahlqvist wog. **qōr, χūr** auch 'gesicht'.

[2] Vgl. auch (?) fi. **itti** (dial.) 'wesen' („varelse, väsen", Lönnr.); etwa aus einem dialekt, wo *ts* > **tt**?

wesen vor ihm uns beugen". Wenn endlich der mordwine das hitzige fieber und die epilepsie, d. h. krankheiten, in denen der mensch das bewusstsein zu verlieren pflegt, *eś-orma, eś-urma* nennt, was der jetzigen bedeutung von *eś* gemäss mit „selbst-krankheit" zu übersetzen wäre, so ist es einleuchtend, dass zu der zeit, als jene benennungen zuerst entstanden, das wort *eś* in der sprache noch die bedeutung „seele" gehabt haben muss. Eine interessante parallele zu diesem bedeutungswandel finden wir übrigens sowohl auf dem indogermanischen als auf dem semitischen sprachgebiet: altind. **ātmā** 'seele' sowie hebr. **nefeš** id. bestreiten in diesen sprachen zugleich dieselbe pronominale funktion. Und derselbe prozess hat sich auf finnisch-ugrischem boden auch später bei einem anderen worte wiederholt. Das wort *tšon, tšon* 'seele', welches die tscheremissen später nebst einer neuen vorstellung von der menschlichen seele von den tschuwassen übernommen haben (tschuw. *tšon* < pers. **ǯān** 'leben. seele'), wird wenigstens bei den östlichen tscheremissen anstatt des pron. *ške* gebraucht, vgl. Genetz, Ost-tscheremissische sprachstudien I (= JSFOu. VII) p. 44: *məń tšonemlan oδa išanə-γəń* (in einem märchen), was p. 134 deutsch so wiedergegeben wird: „wenn ihr's mir selbst nicht glauben wollt — —" (eig. „— — meiner seele — —").

Möglicherweise ist als allerursprünglichste bedeutung für das vorliegende wort „schatten" anzusetzen in anbetracht dessen, dass wog. *is*, nach der mitteilung von Munkácsi in Keleti Szemle VI p. 102, auch diese bedeutung hat, z. b. wogML *jiw-is* 'der schatten des baumes', *kwäl-is* 'der schatten des hauses'. Jedenfalls wurde das wort schon in der finnisch-ugrischen ursprache in der bedeutung 'seele (schattenseele)' gebraucht. Wie oben gezeigt, hat sich auch in denjenigen sprachen, in welchen das wort jetzt als pronomen ('selbst') fungiert, meistens noch eine spur von dieser ursprünglicheren bedeutung bewahrt, und die umwandlung desselben zum pronomen in denselben lässt sich überhaupt nur unter jener voraussetzung verstehen.[1]

[1] Munkácsi Keleti Szemle VI p. 102 nimmt als ursprüngliche bedeutung 'alt, bejahrt' an, indem er das wort für 'seele, schatten' mit

Vielleicht steckt der hier behandelte finnisch-ugrische seelenname noch in dem rätselhaften ungarischen **iz** (**iz**; auch **isz, isz**, siehe Magyar Tájszótár), mit dessen etymologischer deutung man sich viel mühe gegeben hat.[1] Als dessen bedeutung wird a. a. o. 'krebs, krebsgeschwür; eine schlechte krankheit, die das zahnfleisch angreift, mundfäule (bei kindern)' angegeben („fene, rákfene; a foghúst pusztitó rút betegség, kis gyermekeknél az ú. n. szájpenész“). Wenn wir aber den gebrauch dieses wortes in scheltenden ausdrücken, die eine verwünschung enthalten, näher beachten, können wir nicht umhin den schluss zu ziehen, dass ung. **iz** nach der ursprünglichen vorstellung ein böses, gefürchtetes w e s e n mit zähnen und gliedern war: es soll nicht nur den betreffenden, resp. seine leber a u f f r e s s e n oder zerbeissen (**iz ëgyen mëg! rágjon mëg az iz! roagja meg az iz moájoát!**), sondern ihn auch „h o l e n“, f o r t b r i n g e n, m i t s i c h n e h m e n (**vigyen el az iz!**) und z e r r e i s s e n (**tépjen szét az iz!**). Nun ist es ja bei den verschiedensten völkern oft das traurige schicksal der menschlichen seele gewesen sich nach dem tode in einen grauenhaften geist zu verwandeln, der die hinterbliebenen auf verschiedene weise angreift oder verletzt (vgl. z. b. teleutisch, altaisch *üzüt* 'die seele des verstorbenen, die nach dem tode in dem hause erscheint, in dem er gelebt hat, — — kann sogar i n d e n k ö r p e r d e r i m h a u s e w o h n e n d e n e i n d r i n g e n u n d i h n e n s c h m e r z e n v e r u r s a c h e n'. Radloff, Vers. eines wbuches der türk-dial.; vgl. weiter unten finn. **huu, huunpurema**); auch finden wir, dass aus einem bösen geist ein spezieller krankheitsgeist geworden ist, dessen name dann auf die krankheit selbst übertragen wird (vgl. z. b. wotj. *kil* 'schwere krankheit, epidemische

---

dem adjektivum, das jene bedeutung hat, identifiziert. Die wörter sind jedoch auseinanderzuhalten: das adj. lautet im ostj. (nach Karjalainen) in allen dialekten mit *i*, an, z. b. südostj. *ils* (während das wort für 'seele' überall einen vokalischen anlaut hat: südostj. *is*, u. s. w.), und dies ist nach einer mitteilung von mag. phil. Kannisto auch im wogulischen in allen von ihm untersuchten mundarten der fall.

[1] Zuletzt ist das wort von Munkácsi, Árja és kaukázusi elemek p. 380, mit pahl. **isk, yask,** av. **yaska-** 'krankheit', neupers. **ȝesk** 'unglück' verbunden worden.

krankheit, fieber, typhus; ein böser geist, der schwere krankheiten verbreitet'. syrj. *kul'* 'böser geist, spez. neck, wassergeist', u. s. w.). Ein solcher prozess liegt, scheint es, auch hier vor: aus der „seele" ist zuletzt eine widerwärtige hautkrankheit geworden.

Was die lautverhältnisse bei den oben verbundenen wörtern anbelangt, liegt im wog. *(is, is)* und ostjakischen *(is)* die schwache (?), spirantische stufe vor, ähnlich wie in estn. **ise-**, mord. *eś*, wotj. *aś-*, u. s. w., während fi. **itse-**, syrj. *aťś-*, wotj. *aťś-*, *aťś-*, auf die starke (?) stufe mit einer affrikata (fiugr. *ťś-*, resp. *ťś*) zurückgeben. Ähnlich begegnet im ostj. und wog. die schwache stufe (mit *s*) z. b. in ostj. *sìwəs* (Konda), *sìwəs* (Jugan) 'fischadler', wog. (Ahlqvist) **siwüs** 'möwe', vgl. syrj. **tšiktši** (Wiedem.), lpN **čiefča** | ostj. *lìs* (Konda), *lìs* (Jugan) 'jägerschlinge', wogN *lēs* id., vgl. syrj. **lets** 'schlinge, dohne', permO †*leć* id. | ostj. *kǫ'sə* 'Leuciscus rutilus', wogT †*kāsèn*, wogP †*kousèn*, wogK †*koasèn*, wogUL †*kąsi*, wogML †*kąsi*, wogN †*kāseuw* id., vgl. syrj. **gyts**, **gyts** 'karausche, Cyprinus carassius', permW **gyć** id. — Im ung. **isz**, **isz** vertritt **sz** die ursprüngliche schwache stufe ähnlich wie z. b. im ung. **keszeg** 'weissfisch'. vgl. syrj. **gyts**, **gyts** u. s. w. (siehe oben); daneben **z** in der nebenform **iz** ähnlich wie in **szűz** 'keusch; jungfrau, jungfer; rein, unvermischt', vgl. wogML †*śēś* : †*śēś oąj* 'jungfer' (eig. „reines mädchen"), syrj. *sęd'ź* 'rein, klar, ungemischt', wo allerdings das syrj. eine stimmhafte affrikata hat. aber dazu ist wieder zu vergleichen ung. **szösz** 'hanf, werg' = syrj. *sęd'z'* 'faser, hede, werg', wo umgekehrt einer syrj. stimmhaften affrikata im ung. ein stimmloser *s*-laut entspricht.[1]

Besser hat das andere finnisch-ugrische wort für 'seele', zu dessen betrachtung wir jetzt übergehen, seine ursprüngliche bedeutung behauptet.

Bei den *mordwinen* (erzä-mordwinen) im gouv. Nižnij-Novgo-

[1] Zum vokalismus (ung. **i** = fi. **i** = syrj. **a**) vgl. ung. **íny** 'zahnfleisch' = fi. **ikene-** id., syrj. **ań** in **piń-ań** id.

rod, kreis Arzamas, wird zur bezeichnung der menschlichen seele ein wort *tšov* gebraucht, jedoch nicht allein, sondern immer in verbindung mit einem anderen wort:[1] *paťša*, resp. *tšopaťša*. So z. b. sagt der dortige mordwine bei der gedächtnisfeier für die verstorbenen: *sįńesk tšovisk paťšask ťešę uľiť* = ihre seelen sind hier anwesend (*-sk* = poss.-suff. der 3. pers. plur.) oder *tšovzo paťšazo ťešę uľi* = seine seele ist hier anwesend (*-zo* = poss.-suff. der 3. pers. sing.); *uľi araś, avakaj, tšovot tšopaťšat?* (hast du, mütterchen, eine seele oder nicht?) fragt im anfange eines klageliedes die tochter ihre verstorbene mutter an ihrem grabe. Anderswo wird von den mordwinen die seele gewöhnlich *tšopatša, šopatša*[2] genannt, ein wort, das mit dem erwähnten letzteren parallelwort bei den erzä-mordwinen im gouv. Nižnij-Novgorod identisch ist (*tš* ~ *ťś* wie z. b. in mord. *kuťškan* — mordE (Wiedem.) auch **kutškan** 'adler'). Letzteres ist offenbar eine zusammensetzung v. *tšov* + *patša* (*paťša*).

Seine ursprüngliche bedeutung ('seele') hat das wort gleichfalls im *wogulischen* bewahrt. Dem mord. *tšov* entspricht nämlich im wogulischen *tow, towi*, welches die Konda-wogulen nach mündlicher mitteilung von mag. phil. A. Kannisto in demselben sinn wie *is* gebrauchen.

Auch im *finnischen* und im *syrjänischen* hat sich die ursprüngliche bedeutung nicht wesentlich verändert.

Im finnischen ist mit den vorigen zu verbinden: **huu** 'poltergeist, gespenst' („gast, spöke, vålnad" Lönnr.). Das wort scheint heute meistens nur in der zusammensetzung **huun-purema** vorzukommen, was nach Lönnrot 'leberfleck, sommersprosse' bedeutet („lefverfläck; fräkne (pisama)"); bei Renvall: „leberflecken (ab. inus. **huu** et **purema** morsus a **puren**)". In dem supplementheft zu Lönnrot's lexikon finden wir für **huunpurema** eine erklärung, in der die ursprüngliche bedeutung noch ziemlich deutlich hervortritt: nach derselben sind **huunpuremat** „kleine flecke in der haut, die

---

[1] Vgl. ostj. *is-χǫr*, wog. †*is-χǫr*, siehe oben p. 7, note.

[2] Z. b. *avoľ sońś, tšopatšazo uľńeś* 'es war nicht er, es war (nur) seine seele', vgl. oben p. 4 und 5.

sich besonders nach dem tode eines nahen verwandten zeigen sollen" (små hudfläckar, som isynnerhet efter en nära slägtings död skola visa sig). Als ergänzung dazu kann eine mitteilung aus dem kirchspiel Laihia (Süd-Österbotten) dienen, die sich in den neuen (handschriftlichen) wörtersammlungen der Finnischen Literaturgesellschaft findet; das wort wird daselbst so erklärt: „tuonen merkki ihossa; huu on purrut sanotaan, jos jotain merkkiä ihossa löytyy, nim. syntymämerkkiä".[1] Es leuchtet ein, dass **huu** ursprünglich die seele eines verstorbenen war, die bei den hinterbliebenen besuche abstattete und an deren körper spuren von ihren zähnen hinterliess.[2]

Dieselbe bedeutung hat das entsprechende wort im syrjänischen: syrj. **šön**, nach Wiedemann: „schatten (von verstorbenen)".[3]

Endlich finden wir das wort noch im *ostjakischen* wieder, ob-

[1] Das wort **huunpurema** ist in den genannten wörtersammlungen bisjetzt nach aus folgenden kirchspielen belegt: Orihvesi, Sääksmäki, Nakkila, Kurikka, Saarijärvi (in der form **huumpure**), Hausjärvi (in der verdrehten form **puumpurema**), die ursprüngliche bedeutung hat sich aber schon ganz verwischt: es wird erklärt als „fleck in der haut, der von der geburt an da ist", resp. „von selbst entsteht", als „stich eines flohes" u. s. w.

[2] Es sei hier erwähnt, dass fi. **huu** von Mikkola, Bezzenbergers Beiträge XXII p. 239—241, mit got. **hugs**, aisl. **hugr** 'seele', allerdings mehr nur im vorbeigehen, zusammengestellt worden ist. Wenn wirklich eine entlehnung vorläge, müsste das wort aus einem späteren schwedischen dialekt, worin **g** geschwunden wäre, in das finnische übernommen worden sein. Eine entsprechende form ist aber in den schwedischen dialekten Finlands nicht zu finden (Wendell in seinem dialektlexikon führt nur **hoga** 'hág (= sinn)' an) Ausserdem spricht gegen die annahme einer solchen entlehnung die bedeutung, denn die ursprüngliche bedeutung des germ. wortes: 'seele' hat sich offenbar auf schwedischem sprachboden schon sehr früh verwischt.

[3] Nach mündlicher mitteilung des herrn V. Nalimov, eines geborenen syrjänen aus Ustj-Sysoljsk, gebrauchen die syrjänen, wenn man einen verstorbenen erwähnt, einen ihnen selbst nicht mehr recht verständlichen ausruf: *šon anęi!* (das wort *anęi* kommt nach herrn N. noch in dem ausruf: *mort anęi!* (*mort* = mensch) vor, welchen er russisch „о человѣче, милый мой!" wiedergab). — Vgl. hierzu noch bei Wiedemann: **šonjan, šonjanöi** 'verstorben'.

schon meistens in ziemlich stark veränderter bedeutung. Es ist das ostj. *tòŋ.χ*, *ƚùŋ.'k'*, *lùŋ.k'*, *ịùŋ.'k'* u. s. w.[1] womit die ostjaken jetzt ihre irdischen götter, die schutzgeister des hauses, des dorfes und grösserer gebiete benennen. Diese aber sind offenbar ursprünglich nichts anderes als die seelen von ahnen, ehemaligen fürsten und helden (vgl. PATKANOV Die Irtysch-ostjaken II p. 222: „**tõnx** eig. geist, seele eines verstorbenen helden, götze"). Bisweilen hat das volk noch ein klares bewusstsein von dem menschlichen ursprung derselben bewahrt. So sind z. b. die *sōịəm-tòŋ.χ* genannten geister bei den Konda-ostjaken (*sōịəm* 'bach, fluss'), nach der aussage meines sprachmeisters, ertrunkene menschen: jedes geschlecht hat für seine so verunglückten mitglieder ein gemeinsames götzenhaus (*sōịəm-tòŋ.χ-tạpə̀s)*, wo ihnen jährlich zweimal, im frühling und herbst vor dem beginn des fischfanges, geopfert wird, dem zuletzt verstorbenen ein hahn, den früheren tücher; der ertrunkene erscheint im verlauf des nächsten jahres dem priester und wird dann zu dem götzenhaus begleitet, wobei er gleich ein hemd oder tuch als opfer bekommt.

Es ist besonderer beachtung wert, dass in den von PÁPAY veröffentlichten nordostjakischen liedern das wort *loŋχ* oft in der bedeutung „der tote", bezw. „leichnam" gebraucht wird, — auch als parallelwort zu *χala* 'tot, verstorben'. So warnt der himmelsgott *(Num-Tōrəm)* in dem ersten bärengesange den bären, als er ihn auf die erde hinablässt, er solle nicht „einen verstorbenen, faulen (?) leichnam" *(il-χaləm tēri loŋχ-ki)* oder „einen gefallenen, schimmeligen leichnam" *(il-ūsəm χìšəm loŋχ-ki)* auffressen, wenn er einen solchen finden werde (siehe p. 228, vers 240 ff. und anderswo in demselben gesange); vgl. auch p. 184, vers 1270, 1271. P. 174 (vers 876 und 888) finden wir *χala-χo χala ḁlmem, loŋγi-χo loŋγi ḁlmem* (= '[wie ein] toter mensch meinen totenschlaf, [wie ein] *loŋχ*-mensch meinen *loŋχ*-schlaf') parallel gebraucht. P. 276 werden die hervorgezauberten götzengeister *χḁləm loŋχot*, neben *χḁləmoṭet* (= 'die verstorbenen') genannt, was PÁPAY „meghalt bál-

[1] Vgl. Karjalainen, Zur ostj. lautgesch. I (= MSFOu. XXIII) p. 102.

ványszellemek", deutsch „die gestorbenen götzengeister" übersetzt; richtiger wäre wohl: 'die seelen od. geister der verstorbenen', — es sind ja doch nicht die götzengeister gestorben, sondern die gestorbenen *(χaləmoṭet)* sind zu götzengeistern geworden, sind mit ihnen identisch. P. 175 (vers 917 ff.) spricht der held des gesanges nach der beigefügten übersetzung: „[wenn ich falle] mein totmenschen-todesschatten er möge einkehren, mein götzenmenschen-götzenschatten er möge eintreten; [wenn ich aber nicht fallen werde] vielleicht bring ich mein lockiges haupt als lebender mensch in das, meines an speisen reichen hauses innere". Es steht ja hier *loŋγi-χo loŋγi χorēm* neben *χala-χo χala χorēm* als gegensatz zu *liləŋ χo sewəŋ oγem*, und man könnte die ausdrücke gut so übersetzen: 'mein totmenschen-todesschatten, mein gespenstmenschen-gespenstschatten', contr. 'das lockige haupt, das ich als lebender (mit atem, leben, *lil* begabter) mensch trage'. Besonders deutlich tritt die ursprüngliche bedeutung: 'seele, schatten (eines verstorbenen)', hervor in der stelle p. 163, wo ein held zu einem anderen spricht (vers 499 ff. und anderswo in demselben liede): *muj χoṭi vąš ūri nīməl āṭəm ār orṭemna il-χaləm tēri loŋγen kārisa*, was in der beigefügten übersetzung fast sinnlos so wiedergegeben ist: „vielleicht wurde gar von meinen schlechtnamigen (d. h. aus gemeinem volke stammenden) vielen stadt-fürstenhelden dein verstorbener, flechtiger (?) tote gestört", — es ist ja offenbar von seiner seele, seinem schatten die rede, der als „verstorben", „flechtig", „verschimmelt" bezeichnet wird, weil die vorstellung noch nicht verwischt ist, dass der held *(ort)* eigentlich die seele eines verstorbenen ist.

So sehen wir also auch auf dem finnisch-ugrischen gebiete denjenigen entwicklungsgang sich noch in der sprache widerspiegeln, wodurch, indem der primitive seelendienst in nächstem zusammenhang mit dem fortschritt in der sozialen organisation allmählich die höhere form eines ausgebildeten ahnenkultus annahm, die seele eines verstorbenen sich in einen von den sterblichen verehrten gott verwandelte.

Die lautverhältnisse in den von mir hier gemachten wortzusammenstellungen bedürfen einer näheren erörterung.

Die verschiedenen wortformen in den heutigen sprachen gehen auf **šɜŋ̣ɜ*, **šɜŋ̣kɜ* zurück. Für die fiugr. ursprache müssen wir ein *š*- ansetzen. Dieser laut hat sich (im anlaut) im syrjänisch-wotjakischen und tscheremissischen unverändert bewahrt, desgleichen im mordwinischen, jedoch so, dass er in dem erzä-dialekt meistens einen *t*-vorschlag annahm, infolge dessen in diesem dialekt jetzt *tš*- auch als vertreter eines fiugr. *š*- (= mordM *š*-) auftritt (vgl. Mord. lautl. p. 29). Im lappischen begegnet teils *š*, teils ein sekundäres *s* (wie andererseits der fiugr. dentale *s*-laut in dieser sprache nicht nur als *s*, sondern bisweilen auch als *š* auftritt).

In den sprachen des ugrischen zweiges ist der *š*-laut (im anlaut) ganz wie der fiugr. dentale (unmouillierte) *s*-laut vertreten: wog. *t*, ostj. *t*, l-laute (*ʟ̥*, *ʟ*, *l̦*), *ἰ*, ung. 0 (schwund), was gewiss so zu erklären ist, dass das *š* — wahrscheinlich zu der zeit, als die genannten sprachen noch eine einheit bildeten, — mit *s* zusammenfiel und somit dann auch dessen spätere schicksale teilte. Die belege für anl. fiugr. *š*, die sich auf mehrere sprachzweige erstrecken, sind spärlich; der wichtigste unter ihnen ist das wort für 'maus': syrj. *ši̮r*, wotj. *ši̮r*, *šir*, mordM *šejə̑r*, mordE *tšejeŕ*, (?) lpL *šńērra*, fi. **hiiri**, wog. *täŋər*, ostj. *tėŋkər*, *tėŋɢər*, *ʟ̥ėŋɢər*, *lȯŋgər*, *ἰo̜ŋk'ər'* u. s. w., ung. **egér**. Aber es giebt mehrere fälle, wo syrj.-wotj. *š* im (wog. und ostj.) ähnliche entsprechungen hat, und diese haben eine kaum geringere beweiskraft, da ja im syrj.-wotj. der *š*-laut (im anlaut) von den vertretern der übrigen fiugr. konsonantischen laute (**s**-,**č**-laute) überhaupt scharf gesondert ist. Solche sind z. b. syrj. **šyrny** 'schneiden, zerschneiden, zerhacken, zerreiben; scheren, rasieren', wotj. †*šir*-, †*šėr*- 'schneiden, abschneiden, abstutzen, entzwei spalten' ∼ ostj. *ţärţ*-, *ʟ̥o̜rţ*-, *ʟŏrţ*-, *l̦o̜rţ*-, *ἰo̜rţ*- u. s. w. 'beschneiden (haar u. a.)' (Karjalainen l. c. p. 57) | syrj. **šörgödny** 'ausspannen, ausdehnen, auseinander legen, breit machen' ∼ ostj. *tērəmtəm* (Konda), *ʟ̥ārəmtəɣl̥əm* (Jugan) 'ausbreiten', ostjN (Ahlqv.) **lērymtlem** 'streuen, unterstreuen' | syrj. **šört**, syrjI *šẹrt* 'gespinst, garn, zwirn', wotj. *šort* 'garn, zwirn, garnende', tscher. *šürtö*, *šərtə* 'garn, zwirn' ∼ ostj. *tu̇rt* (Konda), *ʟ̥o̜rt* (Jugan) 'wurzel, wurzelfaser', *ńo̜χə̑-tu̇rt* (Konda) 'fleischfaser', *ȧmp-tu̇rt* 'koppelband für hunde aus einem alten netz u. dgl.' syrj. *šor* 'unter dem schnee gesammeltes wasser, quelle,

bach', syrjI *šor* 'quelle, bach, flüsschen', wotj. *šur* 'fluss, bach' ~ wog. *tūr, tor* 'see, teich', ostj. *tòr* (Konda) 'kleiner see ohne abfluss', *ṭår* (Jugan) 'wiese, die überschwemmt wird, seichte bucht', ostjN (Ahlqv.) **lōr** 'eine von einem flusse durch überschwemmung gebildete seichte bucht', **jar** (Vas-Jugan, nach Pápai) id.; vgl. auch ung. **ár** 'flut', **ár-víz** überschwemmung', **víz-ár** 'wasserflut', **ár-patak** 'quelle'.

In diesem worte wechseln — wie oft in wörtern mit urspr. inlaut. *ŋ* — formen mit und ohne nachfolg. homorg. verschlusslaut. Der fiugr. hintere *ŋ*-laut wie gewöhnlich = mord. *v*, fi. 0[1] (= schwund, wohl in dem falle, dass der vorhergehende und nachfolgende vokal im urfinn. identisch waren; sonst **v**); zu vergleichen. auch in bezug auf den vokalismus, mord. *kov*, mordE dial. noch *koŋ* 'mond', fi. **kuu** id.; fiugr. **ŋ̇*- = syrj. *n*, ähnlich wie z. b. in perm. *von, vun* 'bruder', wotj. †*vin*, †*vên* 'jüngerer bruder', vgl. tscher. *βeŋe, βiŋgə* 'schwiegersohn', ostj. *we̮ŋ* id., u. s. w.; fiugr. *-*ŋ*- = wog. *w*, ähnlich wie in wogN *tūw, tuw* 'sommer', vgl. ostj. *tọŋ* u. s. w. id.[2]

Ich kann in diesem zusammenhang nicht unerwähnt lassen, dass Munkácsi, Keleti Szemle VII p. 90, mit syrj. **šōn** folgendes ostjakische wort verbindet: ostj. *tšọ̆ŋət* (Konda), *tšẹ̆ŋət́* (Tremjugan), *šūŋ˛ət́* (Nizjam), *šọ̆ŋ˛ət́* (Kazym) 'verstorbener, seliger' (dem namen nachgestellt), *šọ̆ŋət* (Obdorsk) 'puppe zum andenken an einen verstorbenen' (nach Karjalainen, Zur ostj. lautgesch. I p. 70), und mit diesen weiter tscher. *šoŋgo, šoŋgə̑* 'alt', indem er sich auf die vermeintliche semasiologische parallele: wog. *jis* '1) alt; 2) schatten eines verstorbenen' beruft (was, wie oben p. 8, note gezeigt, auf einem

[1] Vgl. Setälä, Festskrift til Vilh. Thomsen p. 235 f.

[2] Auf grund der zweifachen vertretung im tscher., syrj.-wotj., wog. und ostj. (und lapp.) können wir mit wahrscheinlichkeit schliessen, dass es von den intervokalischen *ŋ*-lauten in der fiugr. ursprache ursprünglich zwei stufen gegeben hat, eine stärkere und eine schwächere (wahrsch. war der unterschied auch ein quantitativer), vgl. Setälä JSFOu. XIV, 3 p. 18; die erstere stufe vertritt jetzt in den genannten sprachen ein nasal: *ŋ*, im syrj.-wotj. auch *m, n, ń*, die letztere ein halbvokal, resp. *v*- od. *j*-laut oder 0 (= schwund).

missverständnis beruht). Auf die ausführliche begründung der von mir oben aufgestellten etymologien hinweisend, will ich hier nur noch bemerken, dass ostj. *tšǭŋət*, *šūŋ̣əṭ'* u. s. w. auf eine vordervokalische grundform mit anl. **ṭṣ̌-* zurückgeht (in betreff des vokalismus siehe Karjalainen l. c. p. 249 f.), welcher laut ja in den permischen sprachen als (kakuminale) affrikata bewahrt ist, und dass auch in anbetracht des wog. *tow*, *towi*, welches ja doch offenbar nicht vom ostj. *tòŋ̣χ̣*, *ḷöŋ̣'ḳ* u. s. w. getrennt werden kann, die von Munkácsi vorgeschlagene etymologie nicht aufrecht erhalten werden kann (im wog. ist fiugr. *ṭṣ̌-* = urostj. *tš-* durch *s*, *š* vertreten).

Eine besondere, gemeinsame benennung für die schattenseele begegnet uns bei den *tscheremissen* und *wotjaken*; das betr. wort finden wir aber auch bei den syrjänen und den sibirischen völkern in einer mehr oder weniger veränderten bedeutung wieder.

Bei den östlichen tscheremissen im gouv. Ufa, kreis Birsk, welche ich vor acht jahren besuchte, heisst die seele *ört*, welches wort begrifflich dem *ĭs*, *ìs* der wogulen und ostjaken, dem *tšov*, *tšopatša* der mordwinen völlig entspricht. So z. b. sagt der tscheremisse, wenn ein anderer ihn heftig aufschrickt: *örtem luktat* = du treibst meine seele fort; wer geträumt hat, dass er in der stadt war, drückt sich so aus: *örtem dene olaške mijšəm* „mit meiner seele ging ich in die stadt" (vgl. oben p. 4). Das *ört* (die schattenseele) trennt sich vom körper schon etwas früher, als das leben aufhört; man sagt nämlich von einem menschen, der im sterben liegt: *örtše kajen, t́šonze lektən oγəl* = sein *ört* ist (schon) weg, (aber) sein *t́šon* ist noch da (über *t́šon* vgl. oben p. 8).[1]

[1] Nicht der mensch allein ist im besitze eines *ört*. Es giebt auch ein *surt-ört*, *pört-ö.* („*ö.* der wohnstätte, des hauses"), welches man ähnlich wie das menschliche *ört* durch aufschrecken entfernen, fortjagen kann: *pört-örtem luktat* „du treibst das *ört* meines hauses weg", sagt der tscheremisse, wenn ein fremder in seiner stube grossen lärm macht.

In derselben bedeutung finden wir das wort auch bei den wotjaken. Wotj. *urt* bedeutet nach Wiedemann 'seele, geist (von verstorbenen), gespenst, vision', und diese angabe wird durch Smirnov's ausführungen, Вотяки p. 176 f., bestätigt; daselbst wird (p. 174) u. a. die redensart: **urtäz koškam „духъ ушелъ“** (= seine seele ist weggegangen) angeführt, womit die wotjaken ein heftiges erschrecken ausdrücken.[1] (Munkácsi in seinem wotj. wörterbuch kennt das wort nur in übertragener bedeutung: „geistesgegenwart, mut“; vgl. daselbst: †*urtšė potäm* „sie verloren den mut“). Indessen scheint sich bei den wotjaken diese ursprüngliche vorstellung von einer schattenseele *(urt)* öfters schon verwischt zu haben, um einer neuen seelenvorstellung, in der der atem *(lul)* die hauptrolle spielt, platz zu machen, vgl. Smirnov a. a. o., wo *lul* und *urt* als synonyme bezeichnungen für die seele („душа“) angeführt werden, und das daselbst erwähnte märchen bei Gavrilov, in dem die seele *(lul)* aus dem munde eines schlafenden einen ausflug in eine baumhöhlung macht.

Dies gilt, scheint es, in noch höherem grade von den *syrjänen*, bei welchen die seele, die nach dem tode des menschen ihr dasein fortführt, jetzt wohl allgemein den ursprünglichen namen des atems *(lol, lov)* trägt.[2]

Ausserdem habe ich ein *pü-ört* „baum-ört“ und ein *mᵊlande-ört* „erd-ört“ verzeichnet, denen im dorf Tschurajeva unter vielen anderen gottheiten oder geistern an dem pflugfest, *aγa-pajrąm* genannt, speise- und trankopfer dargebracht wurden (das erstgenannte bekam an einem von den bienenzüchtern gefeierten feste auch eine ente zum opfer), vgl. meinen aufsatz: Beiträge zur kenntnis der religion und des cultus der tscheremissen, Keleti Szemle II pp. 200, 203. — Vgl. bei Szilasi *ört* 'seele, mut' (nach Genetz), bei Troitzkij 'духъ, чутье'; *surt-ört* 'домовой-духъ (божество)', bei Ramstedt (aus dem bergdialekt) *ört* 'schreck, todesangst'; aus den belegen bei den genannten verfassern kann man noch die eigentliche bedeutung gut herauslesen.

[1] Auch das getreide hat ein *urt*. Nach der vorstellung der wotjaken im gouv. Ufa, kreis Birsk rührt die missernte davon her, dass *dü-urt* („хлѣбный духъ“) auf ein anderes ackerfeld geht (Smirnov a. a. o.).

[2] In seinem aufsatz Пермяки in Вѣстникъ Европы 1883 (№ 4, p. 577) erwähnt Dobrotvorskij, dass die permjaken im kreis Orlov an

Die ursprüngliche seele des lebendigen menschen, die schattenseele, ist bei ihnen einer eigentümlichen umwandlung unterworfen worden: sie hat sich vom körper ganz getrennt und wohnt nunmehr in der luft. Mit dem alten namen (syrj. *ort*) hat dieser doppelgänger des menschen auch die menschliche form bewahrt, wie aus den mitteilungen Nalimov's a. a. o. hervorgeht: er ist ganz das abbild der betr. person. Seine hauptaufgabe ist den tod der letzteren durch sein erscheinen anzukündigen.[1] Dass auch das *ort* der syrjänen ursprünglich eins mit der schattenseele war, leuchtet aus einer angabe Nalimov's hervor. Er erwähnt nämlich, dass nach dem glauben einiger syrjänen die seele eines verstorbenen („душа усопшаго", also wohl *lov*) in das *ort* übergeht: „der verstorbene und *ort* sind in solchem fall ein und dasselbe wesen" (auch nach Wiedemann bedeutet ja *ort* u. a. „schatten (v. verstorbenen)"). Die neue seele hat also noch nicht überall die alte schattenseele gänzlich aus ihrer stellung zu verdrängen vermocht, sondern hat bei dem tode des menschen mit ihr einen kompromiss schliessen müssen.

Sehr nahe verwandt mit dem *ort* der syrjänen in dessen späterer gestalt ist das *urt* der *wogulen*, ein ebenbild der seele eines

---

der gedächtnisfeier, die am dritten tage nach dem todesfall zuhause abgehalten wird, die tür aufmachen, sich zu tisch setzen und die seele, *lol* („душу, тѣнь, лола") zum mitessen einladen. Nalimov, Загробный міръ по вѣрованіямъ зырянъ (Этногр. Обозрѣніе LXXIII), teilt mit, dass die seele (душа) nach der vorstellung der syrjänen innerhalb des schädels lebt; daselbst wird die seele, welche bei dem tode nicht vergeht, *lov* genannt.

[1] Wiedemann in seinem syrj. wörterbuch übersetzt *ort* mit „schatten (v. verstorbenen), schutzgeist, erscheinung, vision, trugbild, gespenst" und fügt hinzu: „Die syrjänen glauben, dass jeder mensch von der geburt an seinen eigenen *ort* habe, der in der luft wohne und den tod seines schutzbefohlenen vorhersage, meist den nächsten angehörigen und freunden, selten ihm selbst, dadurch, dass er sich in sichtbarer gestalt zeige." Nach einer von K. Popov, Зыряне и зырянскій край (Изв. Имп. Общ. любит. естеств., антроп. и этногр., Т. XIII, вып. 2-й, p. 57), mitgeteilten nachricht hat *ort* ausserdem nach dem tode des menschen die obliegenheit nach all den plätzen hinzugehen, die der letztere während seines lebens besucht hat.

lebendigen menschen, über welches Munkácsi, Keleti Szemle VI p. 111, nach den aussagen einer alten wogulin folgende auskunft gibt: „Der *urt* lebt im walde; wenn der mensch sterben muss, so schreit sein eigener *urt*. Wenn ein kleines kind stirbt, so spricht er mit der stimme eines kleinen kindes; wenn ein erwachsener stirbt, dann ist seine stimme die eines erwachsenen. Sein äusseres ist buntfarbig; seine flügel sehen denen einer fledermaus ähnlich aus. Ein zauberer sieht ihn in unmittelbarer nähe. Wenn ihn jemand hört, so richtet er an ihn folgende bitte: 'Wenn mein verwandter stirbt, so nähere dich mir!' Falls es nun wirklich ein verwandter ist, so nähert er sich ihm; wenn es jedoch ein anderer ist, so weicht er ihm aus.“

Die ähnlichkeit zwischen dem syrjänischen und wogulischen doppelgänger ist in der tat so gross, dass wir kaum umhin können anzunehmen, dass die wogulen die vorstellung von einem solchen in fertig ausgebildeter form von den permiern übernommen haben.[1] Wahrscheinlich haben sie auch den namen mit entlehnt.

Indessen finden wir diesen seelennamen bei den ostjaken, dem brudervolke der wogulen, in zwei sowohl lautlich als begrifflich geschiedenen formen wieder, und in der einen von denselben geht das ostjakische wort offenbar in sehr alte zeit zurück.

Es giebt nämlich im *ostjakischen* (nach Karjalainen, Zur ostj. lautgesch. I p. 124) erstens ein wort *ụrt* (oberdemjanischer dialekt), '*ụ'ṭ* (dialekt am Tremjugan) mit der bedeutung 'schatten' (nach mündlicher mitteilung von herrn K. eigentlich 'schatten von einem verstorbenen, der sich auf seinem grabe zeigt'). Dasselbe ist wahrscheinlich als eine entlehnung aus dem permischen zu betrachten.[2]

[1] Wenn das wogulische *urt* mit flügeln versehen ist, so ist andererseits zu beachten, dass auch der syrjänische doppelgänger bisweilen die gestalt eines vogels annimmt, „переселяется въ птицъ“ (siehe Nalimov l. c.).

[2] Nach Karjalainen l. c. p. 225 geht oberdemj. *ụ*, Tremjug. *u* auf ein urostj. **u* zurück, das teilweise mit *ọ* wechselte. Die entlehnung muss in ziemlich alter zeit stattgefunden haben. Wie K. daselbst bemerkt, ist nämlich der lautwandel **u* > *ụ* in dem oberdemj.

Dafür zeugt seine geringe verbreitung (herr K. hat es nur in den genannten dialekten angetroffen), die begriffliche ähnlichkeit[1] und dabei nicht am wenigsten der umstand, dass dasselbe wort in einer anderen lautform und zwar in einer sekundären, spezifisch ostjakischen bedeutung auf dem ganzen ostjakischen sprachgebiet vorliegt: (nach KARJALAINEN p. 144) ostj. *ùrṭ* (oberdemj. dial.[2]) 'held', '*ŏ̜ṛ'ṭ'* (Tremjugan-dial.) 'polizeibeamter; könig (in den karten)' (am Vas-Jugan auch 'hausherr, besitzer'), *uṛ'ṭ'* (Nizjam-dial.[2]), *ò̜ṛt* (Obdorskischer dial.[2]), *u̜ò̜r'ṭ'* (Kazym-dial.[2]) 'held' (bei PATKANOV: **ūrt, vōrt** 'herr, fürst, held').[3] Die so benannten „fürstenhelden" in den epischen und mythischen schöpfungen der ostjaken stehen oft ganz auf gleicher linie mit den oben besprochenen *tòŋ̜χ*, *lŏŋ̜'ḳ* genannten geistern, die, wie wir gesehen haben, ursprünglich nichts anderes als seelen von verstorbenen sind. So werden in einem südostjakischen liede bei Patkanov (Die Irtysch-ostjaken II p. 22, 24) die helden der Emder-stadt *ùrt*, einer von ihnen aber *tòŋ̜χ* (p. 24) betitelt; die heldenjünglinge einer anderen stadt werden in demselben liede mit einem gemeinsamen namen „drei zum wasser steigende und fische angelnde *ùrt*" genannt, während der mittlere von ihnen den namen „spät kommender *tòŋ̜χ* mit einem (messer)säbel an der seite" trägt. In der vierten götterbeschwörungsformel bei PÁPAY (Sammlung ostjakischer volksdichtung pp. 272—276) treten mehrere götzengeister auf, die bald *ort* bald *loŋχ* genannt werden: so heisst einer von ihnen (siehe vers 25) *ontlal-meŋki vēšeŋ ort-poχ*

dialekt verhältnismässig hohen alters, denn die tatarischen lehnwörter haben an demselben nicht mehr teilgenommen (tat. *u* = oberdemj. *u*, z. b. *pùsä* 'halbbier' < tat. *buza* id.).

[1] Wie oben p. 19 gezeigt, ist ja nach einer älteren vorstellung, die sich stellenweise bis heute behauptet hat, auch syrj. *ort* mit der seele eines verstorbenen identisch.

[2] folkl.

[3] Oberdemj. *u*, Tremj. *ŏ̜* u. s. w. gehen auf ein urostj. *o̜* zurück. siehe KARJALAINEN l. c. p. 255. — WogN *ūrt*, das in der zusammensetzung †*χǐn'-ūrt-χum* „kór-fejedelem-férfi" in MUNKÁCSI's Vogul népköltési gyüjtemény II p. 407 (vers 87) vorliegt, ist offenbar eine entlehnung aus dem ostjakischen.

„waldgeist-lockiger *ort*-sohn (fürstensohn)“, ein anderer (v. 15) *kārəŋ śaśpi ont-loŋχ aj poχ* „des borkenrückigen wald-*loŋχ*'s kleiner sohn“, und diese geister, von welchen einer sich selbst *tōrəm* „gott“ nennt (v. 33 ff.),[1] werden mit einem gemeinsamen namen im anfang der beschwörungsformel *naj-ort*, am ende aber *χ̥ūləm-loŋχ*[2] genannt. — Dass diese ostjakischen *ùrt*, *ort* genannten „fürsten“ oder „helden“ in naher beziehung zu den toten, den schatten der verstorbenen stehen, darauf weist auch der sonderbare name des heldengreises (*ùrt*) in der stadt **Kary-pōspat voś**, der nach Patkanov's übersetzung „der, welcher dreihundert jahre gefault (?) hat — junges von einem kleinen taucher, junges von einem grossen taucher — verwester held“ lautet (siehe Die Irtysch-ostjaken II p. 26, 222). — Wir können also bei diesem worte eine ähnliche begriffliche entwicklung auf ostjakischem boden konstatieren, wie früher bei einem anderen ursprünglichen seelennamen (ostj. *tòŋ̥χ*, *lŏŋ̥k*).[3]

---

[1] Vgl. das zweite bärenlied, worin sich der gott von Pelim (*Poləm-tōrəm*) „*vort*“ (= *ort*) nennt (p. 257).

[2] Vgl. oben p. 13.

[3] Munkácsi, NyK XXV p. 178, Árja és kaukázusi elemek p. 615 f., p. 244, erklärt, unter annahme einer metathesis, ostj. *ùrt* u. s. w. für identisch mit wog. ⁺*o̥tėr*, ⁺*ōtėr* 'herr, fürst; held, göttlicher held', welches letztere nach ihm, wie auch nach Setälä, JSFOu. XVII, 4 p. 31, ein arisches lehnwort sein soll, vgl. ai. **ásuras** 'mit wunderkraft versehen, übermenschlich; wunderkräftiger gott, wunderkräftiger dämon', av. **ahurō** 'herr'. Dagegen spricht jedoch entschieden der umstand, dass in diesem wort im ostjakischen *t* in allen dialekten begegnet, während einen fiugr. dentalen *s*-laut im ostj. (im aus- od. inlaut) ein *t*-laut nur in den südlichen (Irtysch-)dialekten und im Nizjam-dialekt vertritt, in allen übrigen dialekten aber ein *l*-laut, siehe z. b. das wort für „fichte“, Karjalainen l. c. p. 141. Indessen sind auch nach meiner meinung das ostj. und wog. wort, welche ganz dieselbe mythologische bedeutung haben, schwerlich von einander zu trennen, und ich bin geneigt — unter annahme einer in den fiugr. sprachen nicht ungewöhnlichen metathesis — auch wog. ⁺*o̥tėr* ⁺*ōtėr* als einen genuinen vertreter des oben behandelten seelennamens zu betrachten (vgl. oben p. 19—20).

Bevor wir die ostfinnischen völker verlassen, sei hier noch ein genuiner seelenname im *tscheremissischen* erwähnt, der jedoch wahrscheinlich nicht im sinne der schattenseele gebraucht worden ist. In dem bergdialekt finden wir: *i̯äŋ* 'atem; seele'; *i̯äŋ läktən* 'er starb' (Ramstedt). In den übrigen dialekten finden wir das wort in der offenbar sekundären bedeutung 'mensch' wieder: tscherO *jeŋ* u. s. w.[1] Auch dieser seelenname ist zum träger eines mythologischen begriffes geworden: *kuγo̧ jeŋ* heisst bei den östlichen tscheremissen im kreis Birsk, gouv. Ufa, ein böser geist, dem von einzelnen bei erkrankungen, vielleicht auch von ganzen gemeinden bei seuchen, viel opfer dargebracht werden, die manchen tscheremissen beinahe zu grunde richten, siehe meinen aufsatz „Beiträge zur kenntnis der religion und des cultus der tscheremissen", Keleti Szemle II p. 210; nach Jakovlev, **Религіозные обряды черемисъ** p. 78 ff., wird er von den wiesentscheremissen zu den keremetgeistern gerechnet. Das wort liegt in derselben bedeutung wie im bergdialekt noch im *lappischen* vor: lpK *jiŋk* etc. 'seele, menschengeist', lpE **jiegg, jegg** '(fi.) henki'. Höchst wahrscheinlich ist damit weiter zu verbinden mordE **eńge** (ɔ : *eŋǵe*) 'reif, rauchfrost' (Wiedemann),[2] — der tscheremissisch-lappische seelenname hat sich wohl, wie aus dieser zusammenstellung hervorgeht, ursprünglich auf den atem bezogen (Ramstedt gibt ja auch 'atem' neben 'seele' als bedeutung an).[3]

---

[1] TscherO *e* = tscherB *ä* wie z. b. in *jer* 'see' ~ tscherB *i̯är*, *lektam* 'gehe hinaus' ~ tscherB *läktäm*, *šekš* 'galle' ~ tscherB *šäkχš*, u. s. w.

[2] Im mordwinischen ist *j* vor *e* im wortanlaut geschwunden, z. b. mordE *ej*, *eŋ́* 'eis' = fi. **jää**, u. s. w.; vgl. Mord. lautlehre p. 66.

[3] Das tscher. wort kann nicht aus dem tatarischen entlehnt sein, wie Szilasi in seinem tscher. wörterbuch (für das bergtscher. wort) annimmt: tat. *jan* (< pers. *džān* 'leben, seele'). Andererseits liegt im tschuw. *śi̯n* 'mensch' nicht eine entlehnung aus dem tscheremissischen vor, wie Munkácsi, Árja és kaukázusi elemek I p. 502, vermutet, son-

Bei den *finnen* scheint die schattenseele zuletzt den namen **haamu, hahmo** getragen zu haben, vgl. oben p. 5. Das wort bedeutet auch (nach Renvall) 'forma l. species rei externa, umbra rei', wie seine lappische entsprechung: lpS **šibmo** 'forma, figura' (Lindahl & Öhrling), Lule-lapp. *šip̄mu-* 'ähnlichkeit' (Wiklund). Es liegt ausserdem im mordwinischen vor: mord. *šama, tšama* 'gesicht, antlitz'. — Auch ist bei den finnen (Finlands) das wort **haltia**, das in mythologischem sinn eigentlich von den genien, schutzgeistern der naturgegenstände u. s. w. gebraucht wurde, durch spätere übertragung zum namen der schattenseele eines verstorbenen geworden, siehe J. Häyhä Kuvaelmia Itä-suomalaisten vanhoista tavoista. II. Maahanpaniaiset p. 28 („nach dem glauben des volkes geht nicht der verstorbene selbst um, sondern es spukt sein haltia").

Es ist wohl anzunehmen, dass die vorstellung von einer schattenseele auch bei den *lappen* ursprünglich nicht gefehlt hat, obgleich sie sich schon früh verwischt zu haben scheint, da sie ja auch bei den ältesten darstellern der lappischen mythologie wie Rehn und Jessen,[1] der doch die seelenvorstellungen der lappen umständlich behandelt, wenigstens nicht klar hervortritt. In der tat finden wir in Friis' Lexicon lapponicum eine deutliche anspie-

---

dern tschuw. *šįn* entspricht — mit einem ähnlichen bedeutungswandel, den man in dem eben behandelten tscheremissischen worte beobachtet — folgendem türk. worte: kom. alt. bar. ujg. *jaŋ* 'seele' (tschuw. *į* = gemeintürk. *a*, wie sonst oft; tschuw. *n* < *ŋ*, vgl. FUF VI p. 114).

[1] Afhandling om de Norske Finners og Lappers hedenske Religion (Kopenhagen 1767), p. 69—70. — Vgl. jedoch Qvigstad, Kildeskrifter til den lappiske mythologie (= Det Kgl. Norske Vidensk. Selskabs skrifter 1903. N:o 1) p. 23 und bes. p. 49, Wiklund, Bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif 1905 (heft 90) p. 23.

lung auf jene vorstellung: unter **habme** („facies, forma, species, habitus, figura") lesen wir die phrase: **„lægo dat du habme duššе daihe don ješ?** er det kun dit Skyggebillede eller dig selv?" (= ist es nur dein schattenbild oder bist du es selbst?); allerdings könnten ja die betr. lappen diese vorstellung wie auch ihre bezeichnung (lp. **habme** ist, wie das anl. **h** zeigt aus dem finnischen entlehnt) von den finnen übernommen haben.

Man darf wohl annehmen, dass in den lappischen namen für 'geist, gespenst' ursprüngliche benennungen der schattenseele stecken. Eine solche möchte man z. b. in folgendem worte vermuten: lpN **suögje** 'spiritus nocens, daemon, qui malis hominum gaudet', bei Friis auch **šuogja, čuogja** id., lpS (Lindahl & Öhrling) **sjuoje** 'lares, penates', schwed. 'tomtgubbar, älfvor'.[1] Das wort dürfte wohl mit lpN **suögje** 'tutela, refugium' (= fi. **suoja**) ursprüngl. identisch sein, welches ein allgemein verbreitetes finnisch-ugrisches wort ist, das auch in der bedeutung 'schatten' angetroffen wird: wogN **jiw sajin** (nach Reguly) 'in den schatten des baumes', vgl. meine schrift „Die finnisch-ugrischen *s*-laute" I p. 70 ff. Aus dieser bedeutung aber kann sich gut die bedeutung '(schatten)seele' entwickelt haben, vgl. wog. *is* '(schatten)seele', *jiw-is* 'schatten eines baumes' (siehe oben p. 8), woraus sich die jetzige bedeutung 'spiritus nocens' ohne weiteres erklären würde. Dies scheint in der tat sehr wahrscheinlich, wenn wir noch beachten, dass es im lappischen (lpN., nach Friis) ein wort **šuöje-lodde** („**š**.-vogel") gibt mit der bedeutung: „oscen faticana, cujus cantus, cum noctu ejulat, hominem sonat hominisque cujusdam mortem vaticinatur — Fejdfugl (en Fugl, som om Natten undertiden skal lade sig høre med en jamrende Røst, der ligner et Menneskes)." Finden wir hier nicht einen früheren bekannten, — die eigentümliche umgestaltung der menschlichen seele, den *ort* genannten doppelgänger des menschen bei den syrjänen wieder, der gleichfalls, und zwar auch in der gestalt eines vogels, den tod des menschen vorhersagt?

---

[1] Weiteres über die **sueje** genannten geister bei Düben, Om Lappland och lapparne p. 239.

(vgl. oben p. 19 f.). Das lappische **šuöje-lodde** muss also wohl als „seelen-vogel" gedeutet werden.[1]

Helsingfors 7. XII. 1908.

H. PAASONEN.

[1] Was ist weiter, etymologisch betrachtet, lp. **saivvo,** welches sich ursprünglich höchst wahrscheinlich auf die seele eines verstorbenen bezogen hat (vgl. DÜBEN l. c. p. 242, FELLMAN Anteckningar under min vistelse i Lappmarken II p. 61 ff., bes. p. 65 und QVIGSTAD Kildeskrifter til den lapp. Mythol. p. 49, wo **saivo** auch = „Angelus tutelaris" des lebenden menschen)? Wäre es möglich es mit lpN **suoivva** gen. **suoiva** 'schatten' in verbindung zu bringen (auch **suoivan,** gen. **suoivvan,** suffigierte form, wie **suoiva,** g. **suoivvaga** id., vgl. **suoivvot** 'beschatten')? Es scheint ja im lappischen, obwohl selten, einen wechsel **uo** ∼ **a** in der ersten silbe zu geben, wie andererseits bisweilen **a** mit **o** (**u**) in der zweiten wechselt, siehe WIKLUND Laut- und formenlehre der Lule-lappischen dialekte p. 55 und 71.

Nachtrag.

Eine ganz ähnliche historische nachricht wie die oben p. 2 über die magyaren angeführte ist uns über die esten des XIII. jahrhunderts überliefert. In der alten Livländischen Chronik lesen wir für das jahr 1222:

Post hoc iidem Saccalanenses abierunt in Gerwam, et comprehendentes ibidem Hebbum, Danum, qui erat Advocatus eorum, cum ceteris Danis reduxerunt eum in castrum suum, et crudeli martyrio cruciaverunt eum, et alios, dilacerantes viscera eorum, et extrahentes cor Hebbi adhuc vivum de ventre suo, et assantes ad ignem et dividentes inter se, comederunt illud, ut fortes contra Christianos efficerentur, et corpora eorum canibus et volatilibus caeli rodenda dederunt. (Origines Livoniae sacrae et civilis sev Chronicon Livonicvm vetvs, ed. Ioan. Daniel Grvber. Francofvrti et Lipsiae. Anno MDCCXL.)

A CONTRIBUTION

TO THE EXISTING KNOWLEDGE

OF THE

EASTERN-TURKESTAN DIALECT

AS IT IS SPOKEN AND WRITTEN

AT THE PRESENT TIME

IN THE DISTRICTS

OF

YARKAND AND KASHGAR

BY

G. RAQUETTE.

HELSINGFORS,
SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE.
1909.

Printed by E. J. BRILL, Leyden (Holland).

CONTENTS.

INTRODUCTION.

Of the vowels.

It is only after long and careful investigation that I have arrived at the result which I have herewith set forth in the form of a table of vowels of the East-Turkestan dialect. In the often not unimportant variations in the dialects of the different towns and villages, which variations depend chiefly just on the vowels, lies the great difficulty of making such a table, which can claim to hold good over a large territory. I therefore wish from the outset to draw attention to the fact that reference is here made only to the language spoken in and around Kashgar and Yarkand and the tracts lying between. And not even in this circumscribed area can the vowel-table be applicable in exactly the same way. A vowel, for instance, which is pronounced with the a-sound in Kashgar can in Yarkand take the sound of ä, and so on. But I am convinced of this, that anyone coming as a stranger to the country and pronouncing the vowels according to the manner indicated in this little work need never be misunderstood by the people on account of the vowels sounds. With the extremely scanty and unsatisfactory resources which have hitherto been attainable in this respect it must have been impossible to even approximately form an idea of how this language sounds unless one has been in a position to study it on the spot. And therefore Europeans in this country — as during my ten years' residence in Turkestan, I have had repeated opportunities of witnessing — are exposed to every kind of trouble and mistake until their servants have learnt to use the European — jargon. It cannot always be of small importance — to name one instance among many — if one should command a person to kill,

murder (öltörọ̈ñ), when one only means to ask him to take a seat (oltọ̊rọñ).

With the exception of some immaterial shades which occur in the vulgar tongue, the vowel sounds in this dialect are 15 in number. Of these 7 are hard, 7 soft and 1 neutral, while 7 can be either long or short.

For the characterization of these vowels Dr. Lepsius' Standard Alphabet is, with some minor and necessary deviations, the most satisfactory and suitable. In the following they are accordingly characterized thus:

a = usual open a as in the English words hard, half.
Ex: Ala, party-coloured, bala, child.

ạ = closed a as in the English word what.
Ex: Xạtụn, woman.

o = usual English o in long, Swedish å as in lång.
Ex: Toq, satisfied, sated.

ọ = closed o, between the Swedish å and o, as in the German Mondor-English o in lord.
Ex: Axọn, gentleman, learned man.

u = German u or Swedish o as in bom; English oo as in soon
Ex: Qum, sand.

ụ = closed Swedish u as it is oftenest pronounced in Dalarne and Finland.
Ex: J̌ụvāb, answer.

ụ = usual Swedish u as in hus, rum, English as in juice.
Ex: Tụz, straight, kụn, day.

ü = German ü as in Lützen.
Ex: Čüjä, chicken.

ö = usual ö-sound as in the Swedish word kött, somewhat like u in the English word putty.
Ex: Köl, pond, lake.

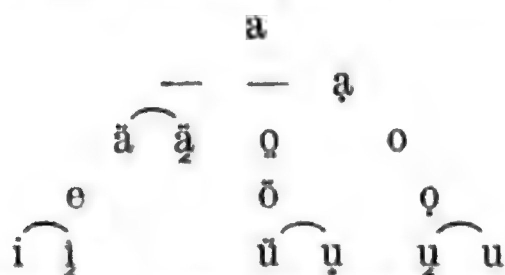
ọ = an open ö-sound between ö and a as in the English word hut.
Ex: Kọhnä, old.

ä = German or Swedish ä as in Länder, English e in lend.
Ex: Käm, little.

ạ̈ = a hard, somewhat broader ä-sound than the preceding.
Ex: Qạ̈nd, sugar.

e = usual e as in get.
  Ex: Nečä, how many?
i = usual i as in sit.
  Ex: Čit, cotton stuff.
į = a hard i-sound, which is formed between the middle part of the tongue and the palate.
  Ex: Qįz, girl.

The vowel pyramid for this language would accordingly be this:

Of these the following can also have a long vowel sound: a, ạ, o, ọ, u, i and į. In such case they are written ā, ạ̄, ō, ọ̄, ū, ī and į̄.

Hard are ạ, o, ọ, u, ụ, ä̧ and į.
Soft are ụ, ü, ö, ọ, ä, e and i.
Neutral is a.

Undecided vowels occur rather often, especially in terminations. In most cases the sound-colour comes nearest to e, i or ö. The sound which the vowel most nearly approaches is then indicated respectively ę, į, ǫ or į, ų̊, ǫ̊ and so forth.

To these basis for the characterizing of the vowels some remarks should be added, for with these 15 short and 7 long vowels all the shades of vowel sounds are, as already shown, by no means indicated.

Thus there occurs occasionally a peculiar sibilant i-sound, which deserves notice. It is produced by pressing, or perhaps more properly blowing out, with closed jaws an i-sound between the tongue and the forepart of the palate. Any special vowel-mark for this I have not considered necessary, partly because it is seldom heard except in vulgar speech, and partly because it occurs in only a limited number of words. It would scarcely be met with in any but the following words: It, dog, pit, louse, il or yil, year, kī, soiled linen, kīm, garment, ikį, two. Sometimes it is also heard in bir, one, kim, who, and kitāb, book.

Regarding the two ā-sounds, ā and ą̄, it should be remarked that they are frequently, in respect of sound-colour, precisely identical. But the one cannot, all the same, exclude the other, because one is a soft, and the other a hard sound, which also in most cases is conspicuous in the pronunciation. The vowel-harmony, the claims of which, despite a very perceptible endeavour in the use of modern language to free itself from them, are strict, calls for them both.

The case is about the same as regards ụ and ų. With some exceptions they are so nearly alike that an unaccustomed ear has difficulty at first in distinguishing which of the two sounds it is. Occasionally one notices in them a slight tendency to ō.

The ō-sound varies considerably in different tracts. In Kashgar one frequently even hears ǫ sounding like o. This circumstance is so much the more remarkable as one of these vowels is soft and the other hard.

In this dialect ạ is a relatively seldom occurring vowel. In the West-Turkestan dialect it is, on the contrary, very common.

Ŭ is also a vowel that is not of particularly frequent recurrence.

In some publications of specimens of language from the Eastern Turkestan one finds a very misleading confusion of this latter vowel, sometimes with ụ and sometimes with ō. There are even instances where it has been confused with u. These are meanwhile all distinctly different vowels, which cannot be confused without occasioning perplexity and rendering the language more or less incomprehensible.

Of the characterization of the consonants.

In the following the characterization of the consonants is altogether in accordance with Dr. Lepsius' system, with only the one deviation that the ng-sound is written ñ instead of ṅ.

Seeing that ط in this dialect sounds like an ordinary *t*, ظ, ژ. ض, ذ like z and ص and ث like s, the corresponding signs of the same *ṭ*, *ḏ̱*, *ž*, *ẕ*, *ð*, *ṣ̱*, *θ* should also in transcription be pronounced respectively t (ت), z (ز), s (س).

From a purely phonetic point of view all these signs might

be excluded and quite simply be in every case replaced by t, z, or s, but since in a good transcription one has a right to expect that one may revert directly from the same to the original text, that is to say, that the reader ought to be able to see already from the transcription how a word is spelt in the text, such a procedure would cause a break in the representation.

V and w, it may be observed, sound like in English.

Singularly enough, there occurs in the spoken language sometimes a distinct lisping sound, which ought also phonetically to be written with ث, but the mollahs conceive it as an ordinary t-sound and write it accordingly, for instance فوتلا or پوتلا, amentum, but they pronounce the word poθla.

Objections have been made to the use of q as a sign for ق, according to the proposal of Dr. Lepsius and others, and some explorers even make use in this case of the sign ḳ. Practically, it can certainly be done, but since the Hebrew ק as well as the Semitic ق have of old been written as q, for which also historical support is found in the occurrence of a corresponding letter ϙ in very old Greek inscriptions[1]) q would evidently be the proper sign for the guttural k-sound.

1) According to Redhouse and others.

I.

The Professor and the Mendicant Triar.

(True incident).

In Yangi-Hesar 1) there is a professor named S̱aber axọn Xą̊lpą̊t 2). This person went one day with his students into the country to the house of Mą̊hmą̊d Niaz Xą̊lpą̊. Mą̊hmą̊d Niaz Ką̊lpą̊ took them to the melon-field. After having spread a carpet in the bower he set out tea. After tea Xą̊lpą̊m conducted the visitors into the melon-field and walked himself behind S̱aber axọn. Whenever the latter began to break off an ag-navat, našekār or lovlayi 3) melon Xą̊lpą̊m would not allow him to break it off, saying "Tomorrow there will come a visitor again; I had reserved that for him." But the melons that were not good, those he broke off and gave them.

That professor was very indignant and turned back, and sitting in the bower he wrote, while the owner went home to fetch food, the following verse:

"If I go out to Häräm (for) pleasure, Xą̊lpą̊m has planted [melons;
If I go one step, he goes one, black-souled, greedy Xą̊lpą̊m.
Each melon — *one* human being; 'tis as though he had sown blood.
He has planted cardamons, cloves and long-pepper." 4)

When he had placed this verse among the branches of the bower he returned to the town.

The following day other mollahs went out to Xą̊lpą̊m's melon-field. They found this verse, read (it), laughed and said to Mą̊hmą̊d Niaz Ką̊lpą̊m. "It were well if you gave S̱aber axọn the melons that you were going to give to us." (So) saying they departed to the town.

S̱aber axọn Xậlpật taught this verse to his disciples and the little children and said "When Mậhmậd Niaz Xậlpậm comes to the town you must annoy him."

Five or six days afterwards Mậhmậd Niaz Xậlpậm came riding (on a) horse into the town. As he passed the bazaar the children and S̱aber axọn's disciples caused (him) much annoyance and did not allow (him) to ride. At last there was no way of escape for Xậlpậm. When he had fetched a sheep and a platter 5) of bread and had begged pardon, he was released.

II.

Two Rhymesters.

(True incident).

In the town of Yarkand there was a mollah named S'äd-ullah axọn, who was hard of hearing. His nickname was Balti, because he was a Balti. And (further) there was a mollah called 'Abd-ullah axọn. And his father was a qaẕị. 1)

One day as these two sat and conversed in the vicinity of some other persons, S'ậd-ullah axọn said to the qaẕị's son "I will repeat a rhyme to you. If you give an answer to it, I will put a coat 2) on you. If you cannot give an answer, then you must put a coat on me." (So) saying, he repeated these words:

"If he is a husbandman and has his fields hoed and does [not give bread,
If he is a qaẕị and does not give the people oath 3) —
Such a qaẕị may go to hell, friends!"

S'ậd-ullah axọn sat on a box-seat 4) and said this. As he said it the qaẕị's son also threw (out) a saying, thus:

"In ignorance you take a box-seat for a raised seat. 5)
If one speaks, you say tañ, because you do not understand.
Such a Balti may go to Baltistan, friends!"

On account of these speeches they both became enraged, seized each other by the coat collar (and) fought with their fists, but not being able to make an end of the dispute, it was brought before the hʿäkim beg. Hʿäkim beg interrogated them, adjudged the blame to rest upon S'ậd-ullah axọn (and) pronounced sentence,

saying "S'ad-ullah axon shall give an invitation to tea 6) and is the one to blame (that is to say, an unreasonable fellow)!"

III.

The clever Physician.

Once upon a time there was a physician. When this physician entered the room where the sick person was, he looked all about the room, and whatever met his eyes in the shape of an eatable, he looked at that thing and said "You have eaten such and such a thing. That is what has done you harm." The physician had a pupil. Wherever the physician went, there went his pupil with him.

A rich man had become paralysed (that is to say) unable to walk. Many physicians had treated (him, but) his disease did not abate. 2) At last, having heard that the aforesaid physician's pupil was a wonderful medical adept, he summoned him to his house.

When the physician's pupil (in question) having entered the room, had made a careful survey of it, he perceived that there was nothing at all in the shape of an eatable in it. In one corner of the room an old donkey-saddle had been thrown down. When he saw this he exclaimed "O rich man! you have eaten an old donkey-saddle, (through which) your disease has grown worse, and you have become paralysed." When he said (this) the rich man was very angry with the physician and saying "Does one who is called a human being eat donkey-saddles?" he sprang up in his rage in order to strike (him and) — walked!

The physician, poor fellow, was terrified and had fled away. The rich man was struck with wonder, (and) saying "This is a great man, (for) my leg, which grew no better for any physician's medicine, has now got quite well through this person," caused that physician's pupil to be summoned, apologized to him, and sent him away with many valuable gifts.

IV.

The Dunce's Adventure.

Once upon a time there was a dunce. (Now) the dunce had taken a wife. The woman has said "Fetch a quarter 1) of meat from the bazaar and give me!" Then that dunce has said "I shall forget the quarter while I am going to the bazaar." That dunce's woman has said "Go (and) say quarter, quarter, until thou reachest the bazaar."

(Now) as that dunce during the walk to the bazaar goes along saying "Quarter, quarter 1), he has come to a canal. During the crossing of that canal that dunce has forgotten the quarter (and) has run backwards and forwards along the canal. 2)

People going to the bazaar had asked (him) saying "What is the matter? Has something floated away from thee in the canal?" 3) That dunce said "(A) little bit has floated away from me." When the people said "How much was it about?" he said "It was a little bit." When they said "Was it as much as a čärįk?" he said "No." When they said "Was it as much as a half čärįk?" he said "No." When they said "Was it as much as a quarter?" he said "yes, quarter, quarter" (and) went on (his way).

As he (now) went along saying "Quarter, quarter," a rich man had made ready a large barn. When he, looking sideways (at the barn), went past, saying "Quarter, quarter," the rich man gave him many blows with a stick, 4) saying "When I make ready a barn like that, shalt thou make a mock of me and call such a quantity of my wheat put in a bin a quarter," and sent him off, saying "Go and say, may his (or its) one become a thousand!"

As that dunce (now) goes along, saying "May its one become a thousand, may its one become a thousand!" there was a sheep, belonging to a man, which had become full of vermin. 5) While he is busy picking the vermin out of the sheep and that dunce goes by, saying, as he looks at the sheep "May its one become a thousand, may its one become a thousand!" that man said "When I am all the time at work and am not able to make an

end of the vermin in this my sheep, shalt thou (then go and) make a mock of me, saying 'May its one become a thousand!'" That man gave him many blows with a stick (and) said "Go (thy way) dancing!"

As (now) that dunce goes dancing along, a hunter has stood and intended to shoot an antelope. That dunce has then come dancing and frightened the antelope away. When that hunter had given him many blows with a stick, he sent him off, saying "Go creeping!" That dunce went now creeping along (and) came (properly, entered) into a ditch in a melon cultivator's melon-field. When that melon cultivator looks out towards the melon-field, there is a person creeping onward in the ditch of the melon-field. 6) Then the melon cultivator has caught him (and) given him many blows with a stick.

The dunce died. The melon cultivator bound the dunce's body upon an ass (and) drove (it) away. The ass carried the dunce's body to the barn belonging to the rich man who had been the first to beat (him) and went in (and) began to eat the wheat. The rich man came, (and) when, saying "Why dost thou not keep back thine ass?" he gave the dunce's body a blow with a pitchfork, the dunce's body fell down from off the ass's back (and) lay (there) without speaking.

The dunce had (lit. has) a mother. When she, having heard (of her son's death and) have come (to the place), said "Thou hast killed my child. I shall complain to the king," that rich man was afraid, (and) after he had caused (the deeds of possession) to be stamped, he gave all the wheat, the ground and his seraglio to the dunce's mother.

V.

The Punishment of Greed.

There is a story 1) that once upon a time there was a person called Šāh Ṯālib Mọllam. This person had sown a piece of ground in the country (with) melons. The melons had ripened and become ready.

One day came His Highness Xa̭zri, the Prophet, (and) said to

Šāh Ṯālib Mọllam "O Šāh Ṯālib Mọllam, if your melons are ripe, give me a melon. I am very thirsty." 2) Šāh Ṯālib Mọllam said "Go past, O my Sofi!" 3)

Xạzri the prophet, said "Thou didst not give me a melon. May each person who eats thy melons become a farter (through) the mouth, God is great!" he prayed.

Afterwards Šāh Ṯālib Mọllam repented and went into the melon plantation; but when, having fetched a melon, he comes out, Xạzri, the prophet, has disappeared. Šāh Ṯālib Mọllam said "This person is no (other) than His Highness the prophet Xạzri; I have done a wondrous ill deed." (And) he was sorry.

However it was, 4) he now became himself excessively thirsty (and) hungry, cut a melon (in pieces) (and) ate. Finally his wife 5) came out from the town with bread. When Šāh Ṯālib Mọllam saw his wife, he said "Putt abomin — putt — able putt crone, putt not to putt come out putt with the bread sooner." Then said his wife "What has come to your mouth?" Her husband said "Putt just now putt there came putt a putt sofi putt (and) begged putt a melon putt of me. Putt when putt I putt did not putt give putt (him) one putt he said Putt may whoever (properly, every person) putt who eats putt these putt melons putt become putt a farter through the mouth putt; God is great!"

Then thought his wife "I will eat one and try," and ate a melon. "If I afterwards have a prayer read for my husband, (then) he will get well" thought she (and) went to the town, entered the house of a baxšis 7) (and) said "Putt my lord, my husband's putt (and) my putt mouths putt have become farters Putt read putt a prayer putt for us." The mollah went out with her to the melon place. The Prayer-reading mollah said "I am thirsty. Give me a melon! After I have eaten, then I will read the prayer." The woman said "Putt my lord, putt if you (would only) eat putt the melon putt afterwards. Putt read putt the prayer putt at once!" The mollah did not obey. (Then) this woman went and fetched a melon from the field (and) gave it (him).

When he had eaten the melon the mollah took the knife in his hand 8) (and) sat down to read the prayer: "Putt from the

stoned-to-death putt satan putt I take refuge putt with putt God. Putt it won't go, putt it won't go, putt it won't go," said he. Being unable to read the prayer, he went back to the town. After that this woman gave the seeds of the melon to the fowls. When the fowls had eaten the seeds, they cackled "Putt ka-ka putt kā!" After that the cock crowed "Putt qị-qị-putt qịq!" The sparrows drank the juice of the melon and twittered "Putt ǰiv-ǰiv putt ǰiv!" The crested lark drank also the juice of this melon and sang "Putt čụ-čụ̄ putt čụ̄!" The ass ate the rind and brayed "Putt á-á putt á!" The cow also ate and lowed "Putt mọ-mọ putt mọ̄!" Also the sheep ate and bleated "Putt mă-mă putt mā!"

After this Šāh Ṭālib Mọllam took a load 9) of melons into the town to sell. A man took a melon and said "What does it cost?" 10) Mọllam said "Putt the melon putt (costs) putt twenty pul." This man (or, the man in question) said "I will give ten pul for the melon." Mọllam said "Putt take (it)!" The man in question ate the melon on the spot, got up and went. Mọllam said "Putt hallo! Putt brother 11) putt are you not going to pay putt for the putt melon?" 12) Then that man said "Putt what has come putt to putt my mouth? Putt for what putt shall I putt give money?" and went his way.

After him came a Chinaman. He took a melon in his hand and said "Hʿay sir! For how much money give (!) this melon, what?" 13) Mollam said "Putt rich sir, putt give putt a half tằñgă 14) putt for the melon, (so) it will do!" The Chinese said "Give (!) for sixteen pul, what?" Mollam said "Putt take it!" The Chinese also ate the melon on the spot, got up and went (his way). Mọllam said "Putt hallo! Putt honoured Sir, putt will you not putt pay for putt the melon?" The Chinese said "Putt hallo! Putt kụžide! Putt vañpažide! Putt niañmaypide! 15) Putt xalạ̄mesati! 16) Kụ-žide, putt what putt does (!) my mouth (accusative) putt has it become?" and went (his way).

Mọllam repented that he had brought the melons to the town and said "Putt it had been better putt if I had not brought putt the melons." (With that) he went out to the melon plantation. That year no one bought (for money) any of Mọllam's melons. They remained on the ground and rotted.

VI.

The Great God's government.

A story has been related thus:

A man had sown millet. One day he gave (an) order to his child "My child, go and see after the millet!" When the child came to the millet-place, sparrows were eating up the millet. The child (in question) came and said to its father "O father, the sparrows are eating up the millet." Its father said "O my child, even for the sparrows is God king." The following day, when the child of the man (in question) goes again to the millet-place, all the sparrows are lying dead. One sparrow only was (still) living. A kite came and took that one also and flew away. The child (in question) came and lamented to its father "O my father, when I go to the millet-place the sparrows are lying dead, but one sparrow was still living. A kite took that one too and flew away." Its father said "O my child, even for the kite is God king."

The following day when the child (in question) went again to the millet-place and looked about, the kite had been hung up in a crow-ǰigdä 1) and had died. The child (in question) said to its father "O father, the kite that took away the sparrow has been hung up in the crow-ǰigdä and has died." Its father said "O my child, even for the ǰigdä is God king." The following day the child (in question) went again to the millet-place and saw that the ǰigdä (in question) had entirely withered away. The child (in question) feared extremely, was sorry and came to its father and said "O father, that ǰigdä has entirely withered away."

The father admonished his child: "O my child, the great God's government is such. This is the great God's justice. Over the great God's kingdom there is no other God or king, who may say 'Do this (work)! Do not this (work)!' The great God is such a king, as makes that which is non-existent to be, and that which is, to be non-existent. Of the real (or true) regency is the great God worthy and deserving." These admonitions he gave his child.

VII.1)

A Promissory note.

In the year one thousand three hundred and twenty-five, the month rājābs the sixth. I, who am Muhammed Niaz Axọn, from the quarter Quruq-köl-bash, little beard, medium sized, Muhammed Kurban Khuǰa's son, have (herewith) made open, legal and judicial acknowledgement, that I am indebted ten kicks, four boxes on the ear, ten cuts with a whip, ten blows with a stick, five blows with a fist to Roze Axọn, from the quarter Aq-mesǰed, uncle Kurban Bay's son. The aforesaid boxes on the ear, kiçks, cuts with a whip, blows with a stick (and) blows with a fist I have undertaken within the course of a month, not making legal process, to pay in full. (His Mark).

Five ringdoves, four crows, ten sparrows, four hoopoes, two quails are witnesses.

VIII.

Love song.

Oh, that I had a samovar! 1)
Oh, that your tea stood and boiled!
While we are drinking a cup of tea,
Oh, that my friend were dancing! 2)

Come, my friend, let us laugh!
Let us be glad and play!

Teapot on teapot.
On the samovar is (also a) teapot.
Zeidun beg's friend
(Is) Maysäk in Geyšañ

Come, my friend, let us laugh!
Let us be glad and play!

On the horse's head (is a) rope.
Goes he not, I will beat (him with) the whip.

When I long after the friend,
How many are (not) the Ṭụrfan-roads! 3)

Come, my friend, let us laugh!
Let us be glad and play!

My friend says "I will go!"
I allow (him) not to go.
I take him round the neck,
(And) I allow (him) not to go past.

Come, my friend, let us laugh!
Let us be glad and play!

My friend went to Andiǰan.
He threw (in) fire into this heart.
May my friend come from Andiǰan!
May he give peace to this heart!

Come, my friend, let us laugh!
Let us be glad and play!

My friend went to Sampula 4)
My bosom was filled with ingots of silver.
These days' prostitutes
Defiled themselves in their trousers.

Come, my friend, let us laugh!
Let us be glad and play!

IX.

Libellous Song.

(from Yarkand)

Will the money that is spent in that shop, also be in [this shop?
Oh, my friend!
Will the light-o'-love, who is called Izna-gụl, be over (or, free) from youths?
I fainted (and) got well,
I grew yellow (and) became (like) straw.
Oh, my friend!

Over (properly, at) the divorce I am amazed.
My God, make (me) not desolate!

White mattress is still mattress, blue mattress is still [mattress.
Oh, my friend!
The light-o'-love, who is called Izna-gul, will die with youths.
I fainted (and) got well,
I grew yellow (and) became (like) straw.
Oh, my friend!
Over (at) the divorce I am amazed.
My God, make (me) not desolate!

My cap of printed silk remained on the branch of the [peach (tree).
Oh, my friend!
The friend whom I took in poverty, remained in the town [of Kashgar
I fainted (and) got well,
I grew yellow (and) became (like) straw.
Oh, my friend!
Over (at) the divorce I am amazed.
My God, make (me) not desolate!

(Oh) had I but silver coins (so that) I might build a [saloon 2) on an open place!
Oh, my friend!
(O) were my friend but mine (so that) I might clasp my [arms round his neck!
I fainted, (and) got well,
I grew yellow (and) became (like) straw.
Oh, my friend!
Over (at) the divorce I am amazed.
My God, make (me) not desolate!

X.

Love song.

Is (perchance) that which his friend has in her bosom apples
[or quinces?
On her hand is a pair of rings. Is (perchance) her friend
[a goldsmith? 1)
Give peace, O Lord God!
What time it has become again!

Had there not been a wall between, I should often have
[seen his friend.
My heart has been filled with blood, layer on layer like
[a hollyhock. 2)
Give peace, O Lord God!
What time it has become again!

In Kargalek it has snowed. See, in Poskam it is cold.
The hashish-smokers have monopolized Charso 3) and the
goitre Ghadegarlek. 4)
Give peace, O Lord God!
What time it has become again!

So many ladies are coming! Over the green meadow comes
[my lady.
After sitting in the white saloon, comes the desire over
[me to smoke tobacco.
Give peace, O Lord God!
What time it has become again!

EXPLANATORY REMARKS.

I

Original text.

1) The word is generally written with د, d, at the end, though this is never pronounced.

2) Sometimes one finds it written قوغون.

3) The verb can also be written پتوماك. The forms occasionally used, especially by foreigners فيتماك or پيتماك and فيتاماك or پتياماك are incorrect. Probably the mistake is due to an erroneous conception of the vowels.

4) In East-Turkestan the manner of writing اط, horse, is preferred in order to distinguish this word from ات, name.

I

Transcription.

1) The name is formed of yäñi, new, and ḥiṣār, fortified place. The usual pronunciation in everyday speech is Yäñiṣār.

2) Is also pronounced qoγọn.

3) Ki prefaces both direct and indirect statements. It can therefore be translated with thus, to, or also with a colon only.

4) Is mostly pronounced in everyday speech šhärgä.

5) The vowel in دور, dụr, is always hard, and therefore always takes the present-future participle form terminationγan, even in weak verbs. The past participle is called on the contrary, for instance, in this case, bergän.

6) Bolmaq, to become, to be, occurs frequently also in the sense of being good for something, as to become or to be good, to be acceptable.

I

Translation.

1) In the translations all the names of places in this work are written as they are pronounced in English.

2) Axọn means practically Herr, Sir, Mr., or Herrn, the gentleman, and xạ̈lpạ̈t, teacher, schoolmaster — thus, Herr schoolmaster S̱aber. Titles in conjunction with names have in this case so much the character of proper nouns that I have considered it better not to translate them in the text. The same is the case with xạ̈lpạ̈, which means mendicant friar.

3) Different names for good varieties of melons.

4) Pilpildạ̈raz, long pepper, the unripe spadix of Chavica Roxburghii, is used in Turkestan as medicine and occasionally as spice in food.

5) A sort of wooden tray with short legs.

II

Original text.

1) Is written sometimes ایلدی, sometimes ایردی.

2) This form is preferred by most literary writers, although the form دوست also frequently occurs. This is likewise the case with other foreign words as استاد or استا, امید and the like, which are also written اوستا, اومید.

3) Is more often written کفلار. In consequence of the spoken language being without the f-sound, there is in writing a constant confusion with regard to the indication of the f and p sounds. Those writers who are most versed in Persian and Arabic generally make the distinction by using ف, f, in those cases where the word has originally the f-sound, and in other cases with پ, p.

II

Transcription.

1) The usual pronunciation of this name is Yarkän or Yärken in other places in Turkestan, but the people of the place say Yäyken. This is simply on account of their inability to pronounce the r-sound. The native Yarkandi leaves out the r entirely unless he makes it sound like y, (that is to say, the Swedish j.)

Regarding the derivation of the name, one meets with many different statements among the people. One very general opinion is that mentioned by Prof. H. Cordier in the latest edition of Yules' English edition of Marco Polo. He says "A Chinese traveller, translated by M. Gucluy says the word Yarkand is made of Iar, earth, and Kiang, (kand?), large, vast, but this derivation is doubtful." Kiang is here, of course, a Chinese perversion of کنك, käñ, wide, spacious, and has nothing to do with känd, village, town. Yar is according to this statement, derived from یر, yer, earth, place, ground. The name would thus according to this derivation signify spacious ground or the like. The whole of this attempt at derivation has evidently as little probability in it as a lot of other nonsense which knowing mollahs are always ready to serve up to travellers. Some other extravagant and improbable derivations ought perhaps to be rescued from oblivion. Thus it is affirmed that the name Yarkand is formed of یار, yar, friend, and قند, qąnd, sugar — thus sugar-friend, sweet friend. This derivation is in connection with the march of the holy imams to Khotan. They had met with nothing but enmity everywhere else, but when they came to Yarkand, they were received with hospitality and friendship. Therefore in perpetual remembrance of the same they are said to have given the place this — sweet name. In connection with the same story there occurs also the derivation یار, yar, friend, and کند, känd, village, town, — thus, friend-village. Again another attempt at derivation, which is given in connection with the history of the Chiltan Masar, lets the name be forms the name

from يار, yar, friend, and the presumptive auxiliary verb-from ايكان, ịkän, is, should be.

The only derivation which seems to me probable is that which forms the name from يار, yar, ravine-wall, and كند, känd, or كنت, känt, town, village. Its meaning would thus be ravine village.

A tradition current amongst the population, which in olden times must have been written down, gives support to this derivation. An old, trustworthy person has related to me that in his youth he had read a very old manuscript, now quite lost, in which this tradition was written down. It says that the present town of Yarkand was originally one or more villages, which had arisen round some shepherds' huts on the edge of the ravine through which the river flowed. But after the town تتار, Tatār, had been buried under Taklamakan's sand by the judgment of God, the village, or villages, on the edge of the ravine grew into a town, which retained the place's original name.

That the river Yarkand or a branch thereof once on a time flowed just where the old town is now situated, can scarcely be doubted. There can still, to this day be seen a valley, in certain places of considerable depth, lying in a direction approximately from southwest to northeast through the town. Along the edge of the hill that in the northwest ascends from this valley there runs a street which to this day bears the name of يار كوچه, yarkụčä, ravine street, and on the opposite side there are still the remains of an old town-wall. This last-named circumstance denotes that the town in olden times was situated on the southeastern side of the river, which flowed between the banks of the ravine. The population of the town has been accustomed to fetch sand from the bottom of this valley, within the memory of man, which proves the reliability of the tradition, since the soil in other places does not appear to contain any layers of sand.

2) Is pronounced also ǰ̥āvāb.

3) The word seems to be formed of kata, large, and sandọq, box, trunk.

II

Translation.

1) Qaẓị is the official title of that member of the Muhammedan's ecclesiastical council who superintends the taking of oaths.

2) Properly, to cover or spread over.

3) That is to say, not let the people take an oath. The usual expression for taking an oath is otherwise q̤äsäm qịlmạq.

4) A large chest about 6 foot long with several compartments, opening from above.

5) Refers, in a better-class house, to an elevation situated at the furthest end of the room, constructed of unburnt bricks and covered with carpets. Otherwise a dais.

6) In reconciliation ceremonies, whichever party has to give way in the dispute must invite the other party to tea. In Yarkand it also happens in lesser disputes that the water pipe is substituted for tea. (Čilịm tụtmạq).

III

Original text.

1) This verb is written sometimes قراماق or قاراماق and sometimes قارلاماق. It is pronounced both in Yarkand and Kashgar as qaylamạq, but the phonetically correct way of writing it occurs but seldom.

III

Transcription.

1) This rendering is grammatically incorrect. The past participle forms ought in such a case, with or without other sentences, to constitute the subordinate sentence and stand as the verbal attribute to the subject in the chief sentence. The circumstance that the narrator here in the second sentence, which should have been the subordinate one, has introduced a new subject, ṭäbiblär, makes it necessary to have yet another new subject, kesällịgi,

for the third sentence, for otherwise it would have been the physician who did not recover. Thus the two first sentences, instead of being subordinate, become each of itself an incomplete chief sentence.

In relating stories and in writing this mistake is often made. In common conversation it occurs more seldom. On the other hand it more frequently happens that the speaker entirely drops the chief sentence with the personal verb. Sometimes one may even see this in writing.

III

Translation.

1) This story is in its substance noteworthy in two respects. With regard to the first, there lies in the representation of the two physicians' methods of examination and diagnosis, a sharp and cutting irony, directed against the native-born physicians of the country. It is simply their usual method a little coloured. As regards the other, one sees that the author is no stranger to the phenomena in the group of so-called functional diseases, which are well known, if not fully explained, in modern Western medical science when, for instance, a person who has for many years lain paralysed in bed, jumps up and saves himself from a burning house or, in consequence of some other violent mental shock, as in this case, recovers all at once the use of his limbs.

2) Literally, did not get well or recover.

IV

Original text.

1) Is also written قورتلاماق, which in my opinion is the right way. The substantive ought also to be written قورت, quruṭ, worm, vermin.

2) Ought rather to be written پاوان.

IV

Transcription.

1) Here the narrator has sought, by the use of the present and perfect, to give the story a livelier colour and bring the incident to the present time. In verbal narration of a story or anecdote this is not unusual, although the narrator seldom succeeds in keeping up the rôle throughout. So one finds here also how the narrator flags and at last relapses entirely to the usual style of relating with the perf. historicum.

2) Å̬lı̥̬p atsă is generally pronounced as å̬lı̥̬vå̬tsă or å̬lı̥̬vatsă.

There is a group of compound verbs which generally express a withdrawing, which in Swedish can best be translated by the word bort, in English by away. These verbs in the present tense indicate very strongly the signification of events actually happening. They are formed of the perf. participle in -ip -u̬p or -p with either of the verbs atmạq, to throw, or etmăk, to do, as auxiliary verbs. With yatmaq, to lie, are formed some others, which seem to occur only in the present tense, and express more strongly than the simple present that the occurrence is in the act of taking place. All these have this in common, that their auxiliary verbs are in everyday speech pronounced exactly alike—vatsă—vatädu̬r—vatti, etc., with or without a connective vowel. The final p of the participle is dropped.

Ex. tašlävatädu̬r, (is written تاشلاب اتاوور) he is just throwing away; hʿäydävatti, (is written حايراب ابتى) he drove away; ye(i̥)vatädu̬r, (is written ييب ياتاوور) he is just eating.

3) Is pronounced in everyday speech as tutu̬vå̬li̥p, which, when the auxiliary verb du̬r immediately follows, is further contracted to tutu̬vap.

4) Hʿäydävatti. See remark 2.

5) A whole number of the compound verbs have given rise to new verbs, which have been developed in the spoken language, although the written language continues by predilection to retain the original form. Thus, for instance, this å̬li̥p bari̥p of almạq, to take, and barmạq, to go, is pronounced in common speech

as apă̦rị̇p, which is the perf. participle of aparmạq, to bring, to take over, and is formed by the contraction of the two aforesaid verbs.

IV

Translation.

1) A quarter here has reference to ¼ Cārị̇k. A Čārị̇k is in Kashqar = 8,96 kg. The Yarkand Čārị̇k is less, and is equal to only 7,28 kg.

2) Literally: to the foot of the canal (and) to its upper he has run without aim. Yụrmäk means to go or go round or backwards and forwards without any definite aim.

3) Bir nemäñ = a something of thine.

4) Literally: a number of sticks.

5) Qurụt means properly worm and the verb formed from it to become wormy, or full of worms.

6) The melon-thief's usual road.

V

Original text.

1) This is a way of spelling the perf. hist. of ايتماق as the mollahs by predilection maintain, although the word is never pronounced with the d-sound. On the contrary, it is always written according to the sound of ايتماق, ايتاوور, ايتيب, and so on.

2) Occasionally one may find this word written صوفوم, which arises from the circumstance that less expert writers have allowed themselves to be misled by the vowel harmony into the addition of the possessive suffix, not taking into account that the word ends in the vowel i. From the same cause one may see such forms as قوزوسى instead of قوزيسى, his lamb́, and so forth.

3) Is also written حلى and is then pronounced hʿelị̇.

4) Since ف is always pronounced like p, there follows in consequence a confusion also in written language, so that ف is often written instead of پ. For this reason one finds also in writing شافاق, فل, فوت, and so forth.

V

Transcription.

1) The first person's possessive suffix is often appended in words of address to express respect, affability or affection. Ex: axǫnụm, Sir! balam, my child! In the first of these examples there is an expression of respect and in the second of affection, fondness.

2) As the accusative termination almost always at the same time implies a determination, so it is rejected when there is a question of indecisive meaning.

3) Dedi or dep of demăk, to say, with or without an auxiliary verb, occurs almost always after a direct statement in order to indicate the meaning as such. They can be translated with said, saying, etc., but they can often be left out and citation marks substituted. Occasionally they can be translated with meant, thought, thinking.

4) A derived form of the verb usurmąq, to let the wind go.

5) Vulg.: Xǫt'nį.

6) Čirmăk or kirmăk, to enter, to go in, is written always and in all forms with ک, but it is pronounced almost always with the č-sound. This change of sound has doubtless arisen from the vowel being pronounced with the sibilant i-sound (see introduction), which finally drew the consonant also with it and changed it from k to č. This explanation finds support in the case of another word, کیم, kim, who, which. This word is pronounced in careful language as kim, the vowel inclining nevertheless to the sibilant sound, but in more or less vulgar speech, especially with a hasty pronunciation of the word, it becomes čim.

7) The conditional form has a very extensive application. Besides its proper use as conditional form it occurs.

a) with the meaning of may or might;

b) as historic form;

c) as expressing a polite appeal or a wish. In every case, however, there lies more or less the idea of conditions.

As the conditional also expresses appeal, it has in such cases

generally the occurrent form, third pers. plur. pres., gradually passing into the contracted imperative form — slä. This instance is a very good illustration of this case. Observe the forms yesälär and qoyslä in connection with it.

8) A Chinese perversion of the language. See further note 14 under translation.

9) Chinese word, corresponding to the Turki bay, rich man.

10) Occasionally also pronounced täña.

11) A Chinese title, which the people use only for the Chinese.

12) A contracted form of the conditional present of the compound verb ạlịp čirmäk.

V

Translation.

1) The word čöčäk is used in connection with stories and narratives which do not lay claim either to historical veracity or the imparting of moral precepts, but are simply related with a view to amusement. This does not, however, prevent that this čöčäk may often convey a good moral lesson.

2) Properly: I thirsted much.

3) Sofi or sopi is a name given to persons leading an ascetic life. They subsist entirely upon alms.

4) Literally, if he looked after.

5) Xạtụn means woman, but in everyday speech the word is also used in the signification of wife.

6) Anañịzki means properly, that which belongs to your mother. Such absolute genitives in the second person plural are the commonest abusive words and oaths. So, for instance occur dadañịzki, that which belongs to your father, balañịzki, that which belongs to your child, xạtụnụñịzki, that which belongs to your woman (or wife).

7) Baxšị has in this language two distinct meanings. That person is so denominated whose calling it is to "read away sickness" and also the person who keeps falcons and eagles for sale. Here the word has of course the first meaning.

8) In the reading over "bewitched" and sick persons a knife

is used, which is loose in the handle, so that it can be shaken with a rattling sound. The malady is by means of this knife to be transferred to a fowl or a pigeon, which is specially procured for the purpose. The performer of the ceremony sits beside the patient, reading and rattling the knife. Every now and then he gets up, and, walking round him, touches alternately the patient and the fowl or pigeon with the blunt point of the knife.

9) Ulaγ means for the one thing a beast of burden and for the other a load which is borne by such a beast.

10) Literally: "How many monies?"

11) Aka means properly elder brother, but is also used in the signification of father or papa. The word has besides a still more widespread use in familiar address to elderly people and then most nearly approaches the English uncle.

12) Literally: "Are you not going to give the melon's money?"

13) Here and in the following the author ridicules the Chinese for their pigeon-Turki. Chinese who are not born in Turkestan seem never to be able to learn to speak even passably the language of the country. There exists therefore a Turco-Chinese jargon, which only Chinese, and those who are accustomed to associate with Chinese, understand.

In this case the Chinaman commits the error of using an imperative form in an interrogative sentence and — besides the perversion of hʿu̧y to hʿăy and mu to ba — of introducing two words of interrogation into the sentence.

14) One tăñga — 50 pul, about 2½ d.

15) The Chinese invective, which I have considered it best not to translate.

16) A perversion of hʿaramzādă, unclean offspring, bastard, which by the Turks is used as a term of abuse.

17) Literally: they stood or having stood.

VI

Original text.

1) I have found in three different authorities three different ways of spelling this word, زار, صار and سار.

The last is in accordance with the sound, for which reason I have chosen it.

VI

Transcription.

1) It is not uncommon for the verb to be in the singular although the subject in the sentence is in the plural. In conversation it is very common indeed. Of course this applies to the third person only.

VI

Translation.

1) The botanical name of the ǰigdä tree is, according to a statement of Hedin, Eleagnus Hortensis. Crow-ǰigdä is an inferior and wilder kind.

VII

Transcription.

1) Substantives which end in غ, ق, خ or ش, respectively γ, q, x, š, take, when the vowel is at the same time hard, the dative termination قه, qā̤, instead of غه, γā̤.

2) This is the Persian name for the hoopoe. Its common name in Turkestan is hŏp-ăp or hŏp-ăp-ŏp.

VII

Translation.

1) This document I obtained a year ago in the bazaar at Jarkend, where it went from man to man and was read with universal amusement. I have included it in this collection partly as a specimen of law-style in this language, of which it is a faithful representation, and partly as exemplifying the manner in which the people's humour can find expression.

VIII

Transcription.

1) Kụlăilį is an incorrect form, which the author has taken the liberty of using for the sake of the rhyme. It ought to be kụlălį.

The hortative conjunctive's first person is formed of the root of the verb with the termination — aį or — ăį in the singular and alį or ălį, — anį or — ănį, — alįq or — ălįk in the plural.

Exceptions to this general rule are those verbs the roots of which terminate in a, o, u or ŏ.

In roots with *a* the a of the termination is dropped in the singular and plural, and a semi-vowel — i — is inserted in both singular and plural.

When the root ends in o, u or ŏ the a of the termination is dropped only in the plural, but the semi-vowel — i — is inserted in both singular and plural.

Yụmạq, to wash, forms an exception to the exceptions and makes these forms according to the primary rule.

Ex: kụl-ăį of kụlmăk, to laugh; ber-ălį of bermăk, to give; ye-ălį of yemăk, to eat; įšla-i and įšla-i-lį of įšlạmạq, to work; oqọ-i-ai and oqọ-i-lį of oqọmạq, to read.

2) Although the word is always written aγramčį it is generally pronounced arγamčį, which in Yarkand of course becomes aγamčį.

1) It is not usual to let the pronoun as a termination be added to the conjunctive forms. One may sometimes however see it in verse. According to the general mode of speech this expression would be called măn ketăį.

4) The dative plural of yambu, a stamped Chinese silver ingot, in value equal to about 80 Russian roubles. For the sake of the rhyme the final r of the plural is dropped, which in any case would be mute in the Yarkand dialect.

5) Here also the plural's final r is dropped.

VIII

Translation.

1) Regarding the use of the conditional forms see remark 7 in the transcription under V.

2) Oynamąq means both to play and to dance. If it is desired to show that only to dance is meant the verb can be determined by ụsul, dance.

3) Here the connection seems to be that her friend has journeyed to Turfan. She does not however allow herself to be troubled about that, for she can hunt him up, since she has both horse and whip, and the roads to Turfan are many.

4) A village due east of Khotan.

5) By ǰalap is in general understood a woman who is a prostitute, but the word is far from being always used in this its proper meaning. It is often employed as a term of abuse without any reference whatever to its true import. I have thus, for instance, heard mothers call their own children ǰalapniñ balalą̈rį, children of a prostitute.

In the song the word is clearly used in this modified meaning. The singer feels herself to some extent annoyed by the envy of the other women on account of the wealth that she has become possessed of through her friend's successful business in Sampula. The last line of the verse gives a vulgar and coarse expression for the manifestation of envy.

IX

Transcription.

1) Izna-gụl is a libellous term. Izna seems to be a perversion of zina, fornication. Gụl, flower, has, singularly enough, a hard vowel in this language and consequently takes also the hard case-termination.

2) The word is really kõrpä and is written also كورپه, although the writer has here for the rhyme's sake dropped the r.

3) Kōpä is intended to be the third person singular present-future indicative, formed from the participle form in -ar(-är) of kōpmäk, to die, although the writer for the rhyme's sake and in accordance with the Yarkand dialect has dropped the r.

4) Is pronounced also Kašqar and Qašqar.

IX

Translation.

1) The refrain seems to have reference to a certain incident, when the object of the libellous verse, after having for a time been married to a rich and great man, was divorced at the instigation of her husband's relations.

2) Säray means not only an inn, but is also used to denote a large guest-room for invitations and similar purposes in a private home.

X

Original text.

1) بينا is an altogether incorrect manner of spelling, which has here been resorted to only for the sake of the rhyme. The word is otherwise always written بينه.

2) Most writers like to retain the manner of spelling ساوق.

X

Transcription.

1) A contracted form of the interrogative particle mu and the presumptive form of the auxiliary verb ikän. Without contraction this form never occurs, but the less contracted mikän, is not uncommon.

2) Vowel harmony requires that this form should be called tolup, and so it also sometimes occurs, especially in the written language. Modern phraseology shows meanwhile in many cases a manifest tendency to free itself from the restraints of vowel harmony.

X

Translation.

1) Zărgăr ought perhaps rather to be translated "silversmith."

2) Leile-gųl or leile-qazaq means hollyhock in Kashgar. In Yarkand one understands by it another flower, which from the description I should imagine to be some kind of double poppy.

3) The name of a district (măhălă) in Yarkand.

4) The name of a district (măhălă) in Yarkand.

As is well known, Yarkand has for several hundred years been notorious for its goitre. (See Marco Polo). Of the native population there are very few who have not a larger or smaller lump in the throat. They seem in general to be very little incommoded by it, but cretin degeneration is nevertheless very apparent. Idiocy and deaf and dumbness with or without any great deformity are very common indeed among the Yarkand population.

Among the Chinese population the disease is extremely rare even in Yarkand, which circumstance is indubitably to be explained by the fact that the Chinese never drink water that has not been boiled.

I

ینکی حصاردا صابر اخوند[1]) خلفت دیب بر مدرس کشی بار ایکان ۱
اول کشی طالبلاری برله صحراغه محمد نیاز خلفه‌نینک اوییکا بر کون
چقتی محمد نیاز خلفه اولارنی قاوغونلوققه[2]) الیب باردی ساتمانینک
ایچیکا بساط سالیب چای قویدی چای‌دین یانیب خلفم مهمانلارنی
قاوغونلوققه بلشلاب کیریب اوزی صابر اخوندنینک ارقه‌سیدین مانکیب یورور
ایردی قایسی آق نبات ناشکر نولایی قاوغونلارنی اوزکالی قویسه خلفم ایرته
ینه مهمان چقادور شونینک‌غه اتاب قویبوب ایردیم دیب اوزکالی قویمادی
لیکن یخشی ایملس قاوغونلارنی اوزوب بردی اول مدرس کشی تولا خفه ۲
بولوب یانیب چقیب ساتمادا اولتوروب ایکاسی اوبکا غزاغه کتکانده بر
نظم قتوریکه)[3]

سیلی حرمکا چقسام خلفم قاوغون تریب دور
بر قدم مانکسلم بر قدم مانکادور کونکلی قرا آچ خلفم
هر بر قاوغون بر آدم گویاکه خون تریب دور
لاچیین‌دانه قلم‌فور فلفل‌دراز تریب دور

بو نظمنی ساتمانینک شاخلاری‌نینک اراسی‌ده قویوب یانیب شهرکا کیریب
کتی ایرته‌سی باشقه ملالار خلفم‌نینک قاوغونلوقیغه چقتی اولار بو نظمنی ۳
تاپیب اوقوب کولوب محمد نیاز خلفه‌غه اینی‌لارکه بیزکا برادورغان
قاوغونلارنی صابر اخوندغه برسانکیز بولور ایردی دیب شهرکا کیریب
کتی‌لار صابر اخوند خلفت شاکردلاریکا اوشاق بلالارغه اول نظمنی ۴
اورکاتیب محمد نیاز خلفمنی شهرکا کلکانده خفه قیلیبنک‌لار دیدی بش
التی کوندین کین محمد نیاز خلفه اطغه[4]) مینیب شهرکا کلدی ۵

بازاردین اوتوب بارسه اوشاق بلالار صابر اخوندنینك شاگردلاری برله خفه قیلیب مینکالی قویمادیلار آخر محمد نیاز خلفهنینك علاجی یوق بر قوی بر خوان توقاچ الیب کیریب عذره ایتب قوتولدی

I

Yäñi-hịsārdā̤ [1]) Saber axọn xā̤lpā̤t dep bir mụdäres kiši bar 1
ikän. O(l) kiši ṯälibläri bi(r)la shärāγā̤ Mā̤hmā̤d Niaz xā̤lpā̤nịñ öyigä bir kụn čị̇qtị. Mā̤hmā̤d Niaz xā̤lpā̤ olā̤rnị qạwγọnlọqqā̤ [2]) ā̤lịp bardi. Satmā̤nịñ ičigä besaṯ sā̤lịp čay qoydi. Čaydịn yänịp xā̤lpā̤m mehmanlärni qạwγọnlọqqā̤ bašlap čirịp, özi Saber axọn(d)-niñ a(r)qā̤sidịn mañịp yụrụ̈r e(r)di. Qaysi aq navat našekär lovlayi qạwγọnlā̤rni ụzgälị qopsä, xā̤lpā̤m "ä(r)tä yenä mehman čị̇qadụr; šunịñγā̤ atab qoyụ̈p e(r)dim," dep, ụzgäli qoymā̤di. Lekịn yaxšị ämäs qạwγonlā̤rni ụzụ̈p berdi. O(l) mụdäres kiši tolla xapa bolụ̈p 2
yā̤nịp čị̇qịp satmā̤dā̤ oltụrụp igäsi öygä γị̇zaγā̤ ketgändä bir näẕmi pụtụdi-ki [3]):

"Seilị Hʿärámgá cị̇qsam, xā̤lpā̤m qạwγọn terịp dụr.
Bir qā̤dā̤m mañsam bir qā̤dā̤m mañadụr, kọñli qara ač xā̤lpā̤m.
Här bir gạwγọn bir ā̤dā̤m. Gụyaki xun terịp dụr.
Lačindanä qā̤lā̤mpọr pilpildā̤raz terịp dụr."

Bu näẕmịni satmā̤nịñ šaxlā̤rịnịñ aräsidä qoyụp yā̤nịp šähärgä [4])
čirịp ketti. Ä(r)täsi bašqā̤ mọlalā̤r xā̤lpā̤mnịñ qạwγọnlọqị̇γā̤ čị̇qti. 3
Olā̤r bu näẕmịni tapịp oqọp kụlụ̈p Mā̤hmā̤d Niaz xā̤lpā̤γā̤ ā̤ytilär-ki: "bizgä berädụrγan [5]) qạwγọnlā̤rni Saber axọn(d)γā̤ bersäñịz bolụr [6]) e(r)di", dep, šähärgä čirịp kettilär. Saber axọn(d) xā̤lpā̤t šagerdlärịgä 4
ušaq balalā̤rγā̤ o(l) näẕmịni örgätịp: "Mā̤hmā̤d Niaz xā̤lpā̤mnị šähärgä kelgändä xapa qị̇lị̇ñlā̤r," dedi. Beš alte kụndịn kīn Mā̤hmā̤d 5
Niaz xā̤lpā̤ atγā̤ minịp šähärgä keldi. Bazardịn ötọ̈p barsä, ušaq balalā̤r Saber axọn(d)nịñ šagerdläri bi(r)la xapa qị̇lịp mingäli qoymā̤dịlā̤r. Axer Mā̤hmā̤d Niaz xā̤lpā̤mnịñ ʾị̇laǰi yoq, bir qoy bir xon toqač ā̤lịp čirịp ʾụzrä ā̤ytịp qutuldi.

II

1 یارکند شهریده سعد الله اخون دیب قولاقی کاس بر ملا بار ایکن [1])

انینك لقبی بالطی ایدی چونكه بالطستانلیق ایدی وینه عبد اللّه اخون
دیب بر ملا بار ایدی و انینك اتاسی قاضی ایدی بركون بو ایكی كشی ٢
بر نچه آدمنینك الدیدا اولتوروب سوزلاشسه سعد اللّه اخون قاضی نینك
اوغلیغه ایتیكه من سیزكا بر میثره سوزنی دیمن سیز هم منكا شول سوزوم
نینك جوابینی برسانكیز من سیزكا بر تون یاپای اگر جواب برالماسینكیز
سیز منكا بر تون یاپینك دیب بو سوزنی ایتی

دهقان بولوب كتمن چاپتوروب نان برماسه
قاضی بولوب كشی لاركا انت برماسه
انداغ قاضی جهنم كا كتسون دستلار[2] ٣

سعد اللّه اخون بر كات صندوق نینك توپه سیده اولتوروب اول سوزنی
دیدی دیكانده قاضی نینك اوغلی هم مونداغ بر سوزنی تاشلادیكه

كات صندوقنی بیلماسلیك دین كانك دیدورلار
كپنی قیلسه اوقماسلیقدین تانك ویدورلار
انداغ بالطی بالطستانغه كتسون دستلار

بو كپلار[3] اوچون ایكولان خفه بولوب بربرنینك یاقالار یدیبن توتوب ۴
موشلاشیب جدلنی توكاتالمای حاكم بیك نینك الدیغه تارتیلدی حاكم
بیك سوراغ قیلیب كناهنی سعد اللّه اخونغه توختاتیب سعد اللّه اخون
چای قیبوب نامقول بولسون دیب حكم قیلدی

II

1 Yarkän(d)[1] š(ä)häridä S'ą̄d-ullah axọn dep quląqį gas bir mọla bar edi. Äniñ lą̄qą̄bį bạlṭi edi, čụnki bạlṭestānlįq edi. Wä yenä 'Abdullah axọn dep bir mọla bar edi; wä äniñ atasį qaz̨į edi.
2 Bir kụn bu iki kiši bir nečä ą̄dą̄mnįñ aldidą̄ oltụrụp sözlaššä S'ą̄d-ullah axọn qazįnįñ oγlįγą̄ ą̄ytiki: "män sizgä bir miθrä sözni de(i)män. Siz häm mäñä šu(l) sözọ̈mnįñ ȷ̌ụvābįni bersäñiz män sizgä bir tọn yapaį. Egär ȷ̌ụvāb[2]) berälmäsįñįz siz mäñä bir tọn yapįñ," dep, bu söznį ą̄yti:

"Dặhqan bolụp ketmān čaptụrụp nan bermäsä,
Qazị bolụp kišilärgä ant bermäsä,
Andạy qazị ǰehänämgä ketsụn, dọstlặr!"

S'ặd-ullah axọn bir kat-sandọqnịñ [3]) töpäsidä oltụrụp o(l) sözni 3
dedi. Degändä qazịnịñ oγlị häm mundạγ bir sözni tašlặdiki:

„Kat-s̱andọqnị bilmäslịkdịn kañ de(i)dụrlặr.
Gepni qịlsä, oqmaslịqdịn tañ de(i)dụrlặr.
Andạγ bạltị Bạltẹstānγặ ketsụn, dọstlặr!"

Bu geplär ụ̈čụn ikụwlặn xapa bolụp birbirnịñ yaqalặrịdịn tụtụp 4
mụšlặšịp ǰịdặlnị tụgätälmäi h'äkim begniñ aldịγặ tartịldi. H'äkim beg soraγ qịlịp gụnāhni S'ặd-ullah axọnγặ toxtặtịp S'ặd-ullah axọn čay qọyụp namaqul bolsụn dep h'ọkụm qịldi.

III

١ اوتکان زمانده بر طبیب بارایردی اول طبیب کسل بار اویکا کیرسه
اوی نینك ایچیکا قارلاب [1]) بیدورغان نرسه‌دین هر نرسه کوزیکا کورونسه
شول نرسه‌کا قارلاب فلان نرسه‌نی یب سیز شول نرسه سیزکا زیان قیلیب دور
دیرایردی اول طبیب‌نینك بر شاگردی بارایردی اول طبیب هر جایغه بارسه
٢ شاگردی هم برله بارورایردی بر بلی لقوا مانکالمایدرغان کسل بولوب تولا
طبیب‌لار دارو قیلیب کسل‌لیکنی سقایمادی آخریدا مذکور طبیب‌نینك
٣ شاگردینی نهایتی استاد طبیب ایمش دیب انکلاب اویکا قچقردی اول
طبیب‌نینك شاگردی اویکا کیریب خوب سرحساب سالیب قارلاسه
بیدورغان نرسه‌دین هیچ نمه یوق ایکان ایشاك‌نینك کهنه بر توقامینی
اوی‌نینك بولونکیغه تاشلاب قویغان ایردی شونی کوروب ایتیکه ای بلی
سیز کهنه بر توقامنی یب کسلینکیز زیاده بولوب لقوا بولوب سیز دیدی
دیکان زمانده اول بلی طبیبکا کایب آدم ویکان توقام ییمدور دیب
٤ اچیغیدا اورغالی یوکوروب قوپوب مانکیب کتّی طبیب بیچاره قورقوب
قاچیب چقیب کتیب ایردی اول بلی تعجیب قیلیب بو اولوغ آدم
ایکان هیچ طبیب‌نینك داروسی بیلان سقایماغان پوتوم اول کشی نینك

سببی‌دین سقایلدی دیب اول طبیب‌نینک شاگردینی قچقرتیب عذره
خوالیق قیلیب انعام احسان‌لار بیلان یاندوردی

III

1 Ötgän zämāndä bir ṭābib bar e(r)di. O(l) ṭābib kesäl bar öygä čirsä öynįñ ičįgä qa(r)lap yeidu̧rγan närsädįn här närsä közigä körǫnsä šu(l) närsägä qa(r)lap: "palan närsäni yep sįz; šu(l) närsä sizgä zian qı̧lįp du̧r," der e(r)di. O(l) ṭābibnįñ bir šāge(r)dį bar e(r)di. O(l) ṭābib här ǰayγą̄ barsä, šāge(r)dį häm bi(r)lä baru̧r e(r)di.
2 Bir bay lą̄qva, mañalmaidu̧rγan, kesäl bolu̧p, tolla ṭābiblär darǫ qı̧lįp, kesällįgi saqaı̧mą̄di [1]). Axerı̧dą̄ mäδku̧r ṭabibnįñ šage(r)dįni,
3 nähāyäti u̧stą̄(d) ṭābib įmiš dep, añlap, öyigä qı̧čqı̧rdi. O(l) ṭābibnįñ šage(r)dį öygä čirįp xǫp särrhᶜsab sälįp qa(r)lą̄sä yeidu̧rγan närsädįn heč nemä yoq ikän. Išäknįñ kōhnä bir toqamįni öynįñ buluñįγą̄ tašlap qoyγan e(r)di. Šu̧ni körǫp ą̄yti-ki: "äy bay, sįz kǫhnä bir toqamni yep, kesälįñįz ziadä bolu̧p lą̄qva bolu̧p sįz," dedi. Degän zämāndä o(l) bay ṭābibgä kaı̧p: "ädäm degän toqam yeą̄m-
4 du̧r," dep, ačı̧γı̧dą̄ urγą̄lı̧ yu̧gu̧ru̧p qopu̧p mañįp ketti. Ṭābib bičarä qorqǫp qačįp čı̧qįp ketįp e(r)di. O(l) bay tʾą̄ǰı̧b qı̧lįp: "bu uluγ ą̄dą̄m ikän; heč ṭābibnįñ darǫsi bilän saqaı̧maγan pu̧tu̧m o(l) kišinįñ säbäbidįn saqaı̧di," dep, o(l) ṭābibnįñ šagerdįni qı̧čqı̧rętįp ʾu̧zrä xālı̧q qı̧lįp inʾām ähsānlär bilän yandu̧rdi.

IV

ایلکری‌کی زمانده بر احمق بار ایکان اول احمق بر خاتون الیب دور ١
اول خاتونی منکا بازاردین ایشک کوشت الیب کلیب برکین دیب دور
اول احمق من بازارکا بارغونچه‌لیک ایشک‌نی اونوتوب قلورمن دیب دور اول
احمقنینک خاتونی بازارکا یتیب بارغونچه‌لیک ایشک ایشک دیب بارغین
دیب دور اول احمق بازارکا بارغونچه ایشک ایشک دیب کتیب بارسه ٢
یولدا بر اوستنک اوچراب دور اول اوستنکدین اوتکونچه‌لیک اول احمق
ایشک‌نی اونوتوب قالیب اوستنک‌نینک ایاغیغه یوقاریسیغه یوکوروب یوروب

٣ دور بازارکا بارادورغان آدملار نمه بولدی اوستنلکده برنمنك اقیب کتّی‌مو دیب
سوراب ایردیلار اول احمق کچیك کینه بر نمم اقیب کتیب دور دیدی
ادملار قانچه‌راق بار ایردی دیسه کچیك کینه بار ایردی دیدی بر
چارکچه بارابردی مو دیسه یوق دیدی بریم چارکچه بارمو دیسه یوق
٤ دیدی ایشکچه بار مو دیسه حا ایشك ایشك دیب کتّی ایشك ایشك
دیب کتیب بارسه بر بای نورغون خرمان طیّار قیلغان ایکان قاشیدین
قارلاب ایشك دیب اوتوب کتّیب بارسه بای شونچه خرمان‌نی طیّار
قیلسام سن منی زانکله قیلیب شونچه چچ قیلغان بغدابیم‌نی ایشك
دیر مو سن دیب بر مونچه طیاق اوروب بری مینك بولغای بری مینك
٥ بولغای دیب کتکین دیب یولغه سالیب قویدی اول احمق بری مینك
بولغای بری مینك بولغای دیب کتیب بارسه بر ادم‌نینك بر قویی
قورونلاب [1]) قالغان ایکان قوی‌نینك قوروتینی الیب اتسه اول احمق قویغه
قارلاب اوتوب کتیب باریب بری مینك بولغای بری مینك بولغای دیسه
اول آدم من بو قویوم‌نینك قوروتینی الیب توکاتلمای تورسلم سن منی زانکله
قیلیب بری مینك بولغای دیب مانکام‌سن دیب اول آدم بر مونچه طیاق
٦ اوروب اوسول اویناب کتکین دیدی اول احمق اوسول اویناب کتیب بارسه
بر قاوان [2]) بر کیاك‌نی اتای دیب توروب دور اول احمق اوسول اویناب کلیب
کیاك‌نی قاچوروب دور اول قاوان بر مونچه طیاق اوروب اورمولاب کتکین
دیب یولغه سالدی اول احمق اورمولاب کتیب باریب بر قاوغونچی‌نینك
قاوغونلوقی‌نینك چوناکیکا کیردی اول قاوغونچی قاوغونلوققه قارلاسه بر آدم
قاوغونلوق‌نینك جوناکیده اورمولاب کتیب بارادور قاوغونچی توتوب الیب
٧ برمونچه طیاق اوروب ایکان احمق اولوب قالدی قاوغونچی احمق‌نینك
اولوکی‌نی بر ایشاککا تانکیب حایداب ایتّی ایشاك احمق‌نینك اولوکینی
الیب باریب بالدورقی اورغان بای‌نینك خرمانیغه کیریب بغدای یکالی
توردی بای کلیب ایشاکینك‌نی نمه‌ایشقه توسمای‌سن دیب آری برله
احمق‌نینك اولوکی‌نی برنی اورسه احمق‌نینك اولوکی ایشاکدین یقیلیب

توشوب کب قیلمای یانی احمقنینك بر اناسی بر ایکان انکلاب کلیب ٨
بلامغی اولتوروب سن پادشاهغه عرض قیلامن دیب دیسه اول بای قورقوب
شمه بغدای یرزمین حویلی حرملارینی احمقنینك اناسیغه مهور
بلستوروب بردی

IV

1 Ilgäri̥ki zämāndä bir a̤hᶜma̤q bar ikän. [1]) O(l) a̤hᶜma̤q bir xa̤tu̥n a̤li̥p du̥r. O(l) xa̤tu̥ni: "mäñä bazardi̥n išek gu̥št a̤li̥p keli̥p ber gi̥n", dep du̥r. O(l) a̤hᶜma̤q: "män bazargä barγu̥nča̤lek išekni onu̥tu̥p qa̤lu̥rma̤n," dep du̥r. O(l) a̤hᶜma̤qni̥ñ xa̤tu̥ni: "bazarga
2 yeti̥p barγunča̤lek, išek išek, dep, barγi̥n," dep du̥r. O(l) a̤hᶜma̤q bazargä barγunča̤: "išek, išek," dep keti̥p barsä, yolda̤ bir östäñ u̥črap du̥r. O(l) östäñdi̥n ötgu̥nčälek o(l) a̤hᶜma̤q išekni onu̥tu̥p
3 qali̥p östäñni̥ñ ayaγi̥γa̤ yu̥qari̥si̥γa̤ yu̥gu̥ru̥p yu̥ru̥p du̥r. Bazargä baradu̥rγan a̤da̤mla̤r: "nemä boldi̥; östäñdä bir nemäñ a̤qi̥p ketti mu?" dep, sorap e(r)dilär. O(l) a̤hᶜma̤q: "kičik gi̥nä bir nemäm a̤qi̥p keti̥p du̥r," dedi Ä̤da̤mla̤r: "qančeraq bar e(r)di?" desä, "kičik gi̥nä bar e(r)di," dedi. "Bir čäri̥kče bar e(r)di mu?" desä, "yoq" dedi. "Yeri̥m čäri̥kče bar mu?" desä, "yoq" dedi. Išekče
4 bar mu?" desä, "hᶜa! išek, išek," dep ketti. "Išek išek," dep keti̥p barsä, bir bay nurγun xi̥rmān teyar qi̥lγan ikän. Qašidi̥n qa(r)lap: "išek išek," dep ötöp keti̥p barsä, bay: "šu̥nčä xi̥rmānni teyar qi̥lsa̤m sän mäni zañlä qi̥li̥p šu̥nčä čeč qi̥lγan buγdayi̥mni išek der mu sän," dep, bir mu̥nče tayaq uru̥p: "biri miñ bolγai
5 biri miñ bolγai, dep, ketgi̥n," dep, yolγa̤ sa̤li̥p qoydi. O(l) a̤hᶜma̤q: "biri miñ bolγai, biri miñ bolγai," dep, keti̥p barsä, bir a̤da̤mni̥ñ bir qoyi quru̥tlap qalγan ikän. Qoyni̥ñ quru̥tini a̤li̥p atsä [2]) o(l) a̤hᶜma̤q qoyγa̤ qa(r)lap ötöp keti̥p bari̥p: "biri miñ bolγai, biri miñ bolγai," desä, o(l) a̤da̤m: "män bu qoyu̥mni̥ñ quru̥ti̥ni̥ a̤li̥p tögätälmäi tursam sän mäni zañlä qi̥li̥p, biri miñ bolγai dep, mañamsän dep, o(l) a̤da̤m bir mu̥nče tayaq uru̥p: "usul oynap
6 ketgi̥n," dedi. O(l) a̤hᶜma̤q usul oynap keti̥p barsä bir pavan bir kīkni atai dep turu̥p du̥r. O(l) a̤hᶜma̤q usul oynap keli̥p kīkni qa̤čūru̥p du̥r. O(l) pavan bir mu̥nče tayaq urup: "örmöläp ketgi̥n," dep, yolγä saldi. O(l) a̤hᶜma̤q örmöläp keti̥p ba̤ri̥p bir qa̤wγo̥nči̥ni̥ñ

qąwɣǫnlǫqįnįñ čönäkigä čirdi. O(l) qąwɣǫnči qąwɣǫnlǫqqą̈ qa(r)lą̈sä
bir ą̈dą̈m qąwɣǫnlǫqnįñ čönäkidä örmöläp ketįp barą̈dųr. Qąwɣǫnčį
tutųp ą̈lįp[3]) bir mųnče ṭayaq urųp ikän. Ą̈h'mą̈q ölǫ̈p qąldi. 7
Qąwɣǫnčį ą̈h'mą̈qnįñ ölų̈kini bir išäkgä tą̈ñįp h'äydäp etti[4]).
Išäk ą̈h'mą̈qnįñ ölų̈kini ą̈lįp bą̈rįp[5]) baldų̈rqį urɣan baynįñ xįr-
mą̈nįɣą̈ čirįp buɣday yegäli tųrdi. Bay kelįp: "išäkįñni nemišgä
tosmaisän?" dep, ari bi(r)lä ą̈h'mą̈qnįñ ölų̈kini birni ursä, ą̈h'mą̈qnįñ
ölų̈ki išäkdįn yįqįlįp tųšųp gep qįlmai yatti. Ą̈h'mą̈qnįñ bir anasi 8
bar ikän. Añlap kelįp: balamnį öltörǫ̈psän; padšahɣą̈ 'ärẕ qįlą̈mą̈n,
dep, desä, o(l) bay qorqųp häme boɣday yerzemin hųylį h'ärämlärįni
ą̈h'mą̈qnįñ anasiyä m(h)or bastųrų̈p berdi.

V

١ بر چوچك باركه اوتكان زماندا شاه طالب ملام ديب بر كشى بار
ايردى اول كشى صحرادا بر پارچه قاوغون تريغان ايكان قاوغون پشيب
٢ طيار بولوب ايدى بركون حضرت خضرى پيغمبركليب شاه طالب ملامغه
ايديلار [1]) كه اى شاه طالب ملام قاوغونونكيز پشقان بولسه منكا بر
قاوغون برينك تولا اوساديم ديب ايردى شاه طالب ملام ايديكه اوتوب
٣ بارينك اى صوفيم [2]) ديدى خضرى پيغمبر ايديلاركه منكا بر قاوغون
برمادينك هر كشى سنينك قاوغونونكنى يسه اغزى اوسورغاى بولسون الله
٤ اكبر ديب دعا قيلدى اندين كين شاه طالب ملام پشيمان بولوب
قاوغونلوققه كيريب برقاوعونى اليب چقسه خضرى پيغمبر غايب بولوبدور
شاه طالب ملام ايديكه بوكشى هيچ ايماس ليكن حضرت خضرى
٥ پيغمبر ايكان عجب يمان ايش قيليب دورمن ديب خفا بولدى بالقصه
اوزى هم نهايتنى اوساب قورساقى اجيب بر قاوغونى پچيب يدى القصه
خاتونى شهردين نان اليب چقتى شاه طالب ملام خاتونىنى كوروب ايديكه
پُوتّ انانك پُوتّ يزكى پُوت قرى پُوت نانى پُوتّ پات اليب پُوتّ
چقمادينك ديدى اندين خاتونى ايدى اغزلارى نمه بولوب قالدى ايرى
ايديكه پُتّ بليا پُتّ بر پُتّ صوفيم پُتّ كليب پُتّ منديين پُتّ بر پُتّ

قاوغون پُتّ تیلاب پُتّ ایروی پُتّ من پُتّ برملسام پُتّ بو پُتّ قاغون‌نی
پُتّ هر کشی پُتّ یسه پُتّ اغزی پُتّ اوسورغـاق پُتّ بولسون پُتّ
الله اکبر پُتّ دیدی خانونی من بر یب باقلای دیب بر قـاوغـون‌نی یـدی ٦
اندین کین ایریم‌کا دعا اوقونسام سافاییدوردیب شهرکا باریب بر باخشی‌نینك
اوییکا کیریب پُتّ اخونوم پتّ ایریم‌نینك پُتّ منینك پُتّ اغزیمیز پُتّ
اوسورغاق پُتّ بولوب پُتّ قالدی پُتّ بیزکا دعا پُتّ اوقوب پُتّ قویسلا
دیدی ملا بیله قاوغونلوققه چقتی دعاخوان ملا ایدیکه من اوساب دورمن
منکا بر قاوغون برینك یب اندین دعا اوقـویای دیدی اول خـاتون ایدیکه
پُتّ اخونوم پُتّ قاوغون‌نی پُتّ کین یسه‌لار پُتّ حلا³) دعا پُتّ اوقوب
پُتّ قویسلا دیدی ملا اونامادی بو خـاتـون اتیزدیـن بـر قـاوغـون الیب
کلیب بردی ملا قاوغون‌نی یب قـولیغه پچاق‌نی الیب دعا اوقوغالی اولتوروب ٧
پُتّ اعوذ بالله پُتّ من الشیطان پُتّ الرجیم پُتّ بـولمادی پُتّ بولمادی
پُتّ بولمادی دیب دعا اوقـویالملی شهرکا کیریب کتّی انـدیـن بو خـاتـون
قاوغون‌نینك اوروغی‌نی توخیغه بردی تـوخـی اوروغ‌نی یـب پُتّ کاکا پُتّ کا
دیب سارادی اندین خروس پُتّ قی‌قی پُتّ قیـق دیـب چیـرلادی آق
قوچقاچ قاوغون‌نینك سوینی ایچیب پُتّ جیوجیو پُتّ جیو دیب سارادی
تورغای هـم بـو قـاوغون‌نینك سـوینی ایچیب پُتّ چوچو پُتّ چو دیب
سارادی شاپاقنی⁴) ایشاك یب پُتّ عاعا پُتّ عا دیب هانکرادی کاله هم
یب پُتّ مومو پُتّ مو دیب موردی قوی هم یـب پُتّ ماما پُتّ ما
دیب ماردی اندین شاه طالب ملام شهرکا بر اولاغ قاوغون‌نی سانغالی الیب ٨
کیردی بر آدم بر قـاوغون‌نی الیب نچه پُل دیدی ملام پُتّ قاوغون پُتّ
یکرمه پُل دیدی بو آدم قاوغونغه اون پُل برای دیـدی مـلام پُتّ الینك
دیدی بو آدم شو برده قاوغون‌نی یبت قوپوب کتّی ملام پُتّ حوی پُتّ اکا
پُتّ قاوغون‌نینك پُلی‌نی پُتّ برمامسیز دیـدی اندین بـو آدم پُتّ اغزیم
پُتّ نمه پُتّ بـولـدی پُتّ نمه‌کا پُتّ پُـل پُتّ بـرامن دیـب کتّی
آرقسیدین بر خطای کلدی بر قاوغون‌نی قـولیغه الیب حی اخـون بـو ٩

قاوغون‌نی نچه پُلغه برینك با دیدی ملام پُتّ جانكوده پُتّ قاوغونغه
پُتّ بریم تنكه پُتّ برینك بولسون دیدی خطای اون‌الته پُلغه برینك
با دیدی ملام پُتّ الینك دیدی خطای هم شول یرده قاوغون‌نی یب
قوپوب كتّی ملام ایدی پُتّ حوی پُتّ لویه پُتّ قاوغون‌نینك پُتّ
پُلی‌نی پُتّ برمسیز دیدی خطای ایدیكه پُتّ حی پُتّ كوزیده پُتّ
وانك‌پازیده پُتّ نیانكمای‌پیده پُتّ خانمسانی كوزیده پُتّ اغزیم‌نی
ا. نمه پُتّ قیلیغنك پُتّ بولدی دیب كتّی ملام شهركا قاوغون الیب
كیركانیكا پشیمان بولوب پُتّ قاوغون پُتّ اكیرماسام پُتّ بولور ایكان
دیب قاوغونلوققه چقیب كتّی اول یل ملام‌نینك قاوغونی‌نی هیچ كیم
پُلغه الماى اتیزده توروب سسیب كتّی.

V

Bir čöčäk bar ki ötgän zämāndä Šāh Ṯālib mọlam[1]) dep bir 1
kiši bar e(r)di. O(l) kiši ṣ̱ḁhᶜrādḁ bir parčä qḁwγọn[2]) tịrịγan ikän.
Qḁwγọn pịšịp ṭeyar bolụp edi. Bir kụn Hᶜäẕrät-i-Xḁẕri peyγambär 2
kelịp Šāh Ṯālib mọlamγḁ ḁytilär ki: “äy Šāh Ṯālib mọlam,
qḁwγọnụñịz pịšqan bolsä mäñä bir qḁwγọn berịñ, tola ụsḁdịm,”
dep e(r)di. Šāh Ṯālib mọlam ḁyti-ki: “ötọp bḁriñ, äy Ṣopịm,”
dedi[3]). Xḁẕri peyγambär ḁytilär ki: “mäñä bir qḁwγọn bermädịñ. 3
Här kiši sänịñ qḁwγọnụñni yesä aγịzị ọsụrγḁq[4]) bolsụn, Allahäkbär,”
dep doᵓa qịldi. Ändịn kīn Šāh Ṯālib mọlam pụšeymān 4
bolụp qḁwγọnlọqqḁ čirịp bir qḁwγọnnị ḁlịp cịqsä, Xḁẕri peyγambär
γāib bolụp dụr. Šāh Ṯālib mọlam ḁyti-ki: “bu kiši heč emäs
lekịn Hᶜäẕrät-i-Xḁẕri peyγambär ikän; äjeb yämān iš qịlịp dụr
män,” dep xap(p)a boldi. Baqsä özi häm nāhāyäti ụsap qo(r)saqị 5
ḁčịp, bir qḁwγọnnị pịčịp yedi. Älqịṣṣḁ xạtụni[5]) šähärdịn nan
ḁlịp čịqti. Šāh Ṯālib mọlam xạtụnịnị körọp ḁyti-ki: “putt anañ-putt-ịzki
putt qḁrị, putt nanni putt pat ḁlịp putt čịqmḁdịñ,”
dedi. Andịn xạtụnị ḁyti: “ḁγịzlḁrị nemä bolụp qaldi?” Eri ḁyti-ki:
“putt baya putt bir putt ṣopịm putt kelịp putt mändịn putt
bir putt qḁwγọn putt tiläp putt e(r)di. Putt män putt bermäsäm
putt bu putt qḁwγọnnị putt här kiši putt yesä putt aγịzị putt

6 ǫsụrγạq putt bolsụn putt Alla-häkbär putt dedi." Xạtụnị, "män
bir ye(ị)p baqai," dep, bir qạwγọnnị yedi. Andịn kīn erịmgä
dọ'ā oqọtsäm saqaidụr, "dep, šähärgä bạ̈rịp bir bạxšịnịñ öyịgä
čirịp [6]): "putt axọnụm putt erimnịñ putt mänịñ putt aγịzịmịz
putt ọsụrγạq putt bolụp putt qạldi; putt bịzgä dọ'ā putt oqọ̈p
putt qoyslä," dedi. Mọla bilä qạwγọnlọqqạ̈ čịqti. Dọ'ā-xọn mọla
ạ̈yti-ki: "män ụsap dụr män; mäñä bir qạwγọn berịñ ye(ị)p
andịn dọ'ā oqụyaị," dedi. O(l) xạtụn ạ̈yti-ki: "putt axọnụ̂m putt
qạwγọnnị putt kīn yesälär [7]); putt hᶜele dọ'ā putt oqọp putt
qoyslä," dedi. Mọla ọnọmạ̈di. Bu xạtụn etizdịn bir qạwγọn ạ̈lịp
7 kelịp berdi. Mọla qạwγọnnị ye(i)p qolịγạ̈ pịčaqnị ạ̈lịp dọ'ā oqọ̈γạ̈lị
oltụrụp: "putt äụδụ putt billāhi putt minäš šeytānir putt rejim.
Putt bolmạ̈di putt bolmạ̈di putt bolmạ̈di," dep, dọ'ā oqụyalmai,
sähärgä čirịp ketti. Andịn bu xạtụn qạwγọnnịñ uruγịnị toxaγạ̈
berdi. Toxa uruγnị ye(i)p: "putt ka ka putt kā," dep, sarạ̈di.
Andịn xọrus: "putt qị qị putt qịq," dep, čịrlạ̈di. Aq qučqač
qạwγọnnịñ süini ičịp: "putt ǰiv ǰiv putt ǰiv," dep, sarạ̈di. To(r)γay
häm bu qạwγọnnịñ süịni ičịp: "putt čụ čụ putt čụ̄," dep sarạ̈di.
Šapaqịnị išäk ye(i)p: "putt ʾa ʾa putt ʾā," dep, hañrạ̈di. Kala
häm ye(ị)p: "putt mọ-mọ putt mộ," dep, mọrädi. Qoy häm ye(ị)p:
8 "putt mä mä putt mä," dep, märredi. Andịn Šāh Ṯālib mọlam
šähärgä bir ulaγ qạwγọnnị satγạ̈lị ạ̈lịp čirdi. Bir ạ̈dạ̈m bir qạw-
γọnnị ạ̈lịp: "nečä pul?" dedi. Mọlam: "putt qạwγọn putt yigermẹ
pul," dedi. Bu ạ̈dạ̈m: "qạwγọnγạ̈ on pul beräi," dedi. Mọlam:
"putt ạ̈lịñ," dedi. Bu ạ̈dạ̈m šụ yerdä qạwγọnnị ye(ị)p qopụp
ketti. Mọlam: "putt hᶜụy putt aka, putt qạwγọnnịñ pulịni putt
bermämsịz?" dedi. Andịn bu ạ̈dạ̈m: "putt aγịzịm putt nemä
putt boldi; putt nemägä putt pul putt berämän?" dep, ketti.
9 A(r)q(ạ̈)sidịn bir xịtay keldi. Bir qạwγọnnị qolịγạ̈ ạ̈lịp: hᶜäy
axun! bu qạwγọnnị nečä pulγạ̈ be(r)ịñ ba?" [8]) dedi. Mọlam:
"putt ǰañgụdä [9]), putt qạwγọnγạ̈ putt yerịm täñgä [10]) putt berịñ
bolsụn," dedi. Xịtay: "onaltẹ pulγạ̈ berịñ ba," dedi. Mọlam:
"putt ạ̈lịñ," dedi. Xịtay häm šụ(l) yerdä qạwγọnnị ye(ị)p gopụp
ketti. Mọlam ạ̈yti: "putt hᶜụy putt loya! [11]) qạwγọnnịñ putt
pulịnị putt bermämsịz?" dedi. Xịtay ạ̈yti-ki: "putt hᶜäy putt
kụžide putt vañpažide putt niañmay-pide putt xalạ̈mesati kužide
10 putt aγịzịmnị nemä putt qịlịñ putt boldi," dep, ketti. Mọlam

šāhärgä qạwγọn ạ̄lịp čirgänigä pụšeymān bolụp: "putt qạwγọn putt ạ̄čirmäsäm[12]) putt bolụr ikän," dep, qạwγọnlọqqạ̄ čịqịp ketti. O(l) yil molamnịñ qạwγọnịnị heč kim pulγạ̄ almạ̄di. Etizdā tụrụp sesịp ketti.

VI

١ حکایت مونداغ کلتوروبدورلارکه بر آدم تریق تریب ایردی بر کون
بلاسی‌نی بیوردیکه بلام باریب تریقنی یوقلاب کلینك دیدی بلاسی
تریقلیققه بارغاندا تریقنی قوچقاچ یب توراددور اول بلا کلیب اتاسیغه
ایتیکه ای اتا تریقنی قوچقاچلار یب توراددورلار دیدی اتاسی ایتیکه
ای بلام قوچقاچلارغه مو خدا پادشاه دیدی ایرتهسی ینه اول آدمنینك
بلاسی تریقلیققه بارسه همه قوچقاچلار اولوك توراددورلار بر قوچقاچ
تیریك قالغان ایکان انی هم بر سار[1]) کلیب الیب کتّی اول بلا کلیب
اتاسیغه عرض قیلدیکه ای اتام من تریقلیققه بارسام قوچقاچلار اولوك
یاتادور امّا بر قوچقاچ تیریك قالیب ایکان انی هم بر سار الیب کتّی
٢ دیدی اتاسی ایدیکه ای بلام سارغه هم خدا پادشاه دیدی ایرتهسی
اول بلا ینه تریقلیققه باریب قارلاسه اول سار بر قارغه جیگدهسیکا
اسیلیب اولوب دور اول بلا اتاسیغه ایدیکه ای اتا قوچقاچنی الیب
کتکان سار قارغهجیگدهسیکا اسیلیب اولوب قالیب دور دیب ایردی
اتاسی ایتیکه ای بلام جیگدهکا هم خدا پادشاه دیدی اول بلا ینه
ایرتهسی تریقلیققه باریب کوردیکه اول جیگده تمام قوروب کتیب دور
اول بلا نهایتی قورقوب خفا بولوب کلیب اتاسیغه ایتیکه ای اتا اول
٣ جیگده تمام قوروب دوردیب ایردی اتاسی بلاسیغه نصیحت قیلدیکه
ای بلام خدای تعالی‌نینك پادشاهلیقی شونداغ دور خدای‌تعالی‌نینك
عدالتی شبودور خدای‌تعالی‌نینك پادشاهلیقی‌نینك اوستیده ینه بر خدای
ویا بر پادشاهی یوق دورکه بو ایشنی قیلینك بو ایشنی قیلمانك
دیکای خدای‌تعالی انداغ پادشاه دورکه یوق نرسهلارنی بار قیلادور بار

نرسهلارنی یوق قیلادور اصلا پارشاهلیق خدای تعالیغه لایق و سزاوار
دور دیب بلاسیغه شبو نصیحتلارنی قیلدی

VI

1 Hᶜäkayät mundaγ kältụrụp-dụrlḁr ki bir ḁdḁm ti̯ri̯q teri̯p e(r)di. Bir kụn balasi̯ni̯ bụyụrdi-ki: "balam, bḁri̯p ti̯ri̯qni yọqlap keli̯ñ," dedi. Balasi ti̯ri̯qli̯qqḁ barγḁndḁ ti̯ri̯qni qučqač ye(i̯)p tụrḁdụr. O(l) bala keli̯p atasiγḁ ḁyti̯-ki: "äy ata, ti̯ri̯qni̯ qučqačlḁr ye(i̯)p tụrḁdụrlḁr," dedi. Atasi ḁyti-ki: "äy balam qučqačlḁrγḁ mu Xudā pad(i̯)šāh," dedi. Ä(r)täsi yenä o(l) ḁdḁmniñ balasi ti̯ri̯qli̯qqḁ barsä, hämä qučqačlḁr ölụk tụrḁdụrlḁr. Bir qučqač ti̯ri̯k qalγan ikän. Äni häm bir sa(r) keli̯p ḁli̯p ketti. O(l) bala keli̯p atasiγḁ ʾärẕ qi̯ldi̯-ki: "äy atam, män ti̯ri̯qli̯qqḁ barsäm qučqačlḁr ölụk yatḁdụr [1] amma bir qučqač ti̯ri̯k qali̯p ikän. Äni häm bir sa(r) ḁli̯p ketti," dedi. Atasi ḁyti-ki: "äy balam sa(r)γḁ häm xudā pad(i̯)šāh," dedi.
2 Ä(r)täsi o(l) bala yenä ti̯ri̯qli̯qqḁ bḁri̯p qaylḁsä, o(l) sa(r) bir qa(r)γa-ǰigdäsi̯gä äsili̯p ölụp dụr. O(l) bala atasi̯γḁ aγti-ki: "äy ata qučqačni ali̯p ketgän sa(r) qarγa-ǰigdäsigä ḁsi̯li̯p ölọ̈p qali̯p dụr," dep erdi. Atasi ḁyti-ki: "äy balam, ǰigdägä häm xudā pad(i̯)šāh," dedi. O(l) bala yena ä(r)täsi ti̯ri̯q-li̯qqḁ bḁri̯p kördi-ki, o(l) ǰigdä tämām qurụp keti̯p dụr. O(l) bala nāhāyäti qorqọ̈p xap(p)a bolụp keli̯p atasi̯γḁ ḁyti-ki: "äy ata, o(l) ǰigdä tämām
3 qurụp dụr," dep erdi. Atasi balasi̯γḁ nāẕi(h)ät qi̯ldi-ki: "äy balam xudāi t'ālaniñ pad(i̯)šāhli̯qi̯ šụndaγ dụr. Xudāi t'ālani̯ñ ʾadālāti šụ̈bu dụr. Xudāi t'ālaniñ pad(i)ša(h)li̯qi̯ni̯ñ ụsti̯dä yenä bir xudāi wḁ ya bir pad(i̯)šāhi yoq dụr ki, bu išni qi̯li̯ñ bu išni qi̯lmañ. degäi. Xudāi t'āla anday pad(i)šā(h) dụr ki, yoq närsälärni bar qi̯lḁdụr, bar närsälärni yoq qi̯lḁdụr. Äslä(n) pad(i̯)ša(h)li̯q xudāi t'ālaγḁ layi̯q vä sizavar dụr," dep balasi̯γḁ šụ̈bu nāẕi(h)ät-lärni qi̯ldi.

VII

تاریخقه برمینک اوچ یوز یکرمهبش ماه رجبنینک التهسی منکه قوروق
کولباشی محلهسیدیین محمد نیاز اخون کم ریش میانه قد ولد محمد

قربان خوجه دورمن اقرار صریح معتبر شرعی قیلدیمکه آق مسجد محله سیدین روزی اخون ولد قربان بای اکامغه اون فشوا تورت تستك اون قامچی اون کالتك بش موشتغه مدیون دورمن مذکور تستك فشوالارنی قامچیلارنی کالتکلارنی موشتلارنی برآی مدتده دعوای ایفا قیلمای تماماً توکوتوب برور بولدوم (Idiograph)

بش فاختك تورت قارغه اون قوچقاچ تورت هدهد ایکی وطوالاق شاهد دورلار

VII

Tą̄rịxqą̄ [1]) bir miñ ụč yụz yigermę beš māh räǰäbniñ altęsi. Män-ki quruq kōlbaši mähäläsịdịn Mụhą̈mą̈d Niaz Axọn käm riš miānä qą̈d(d) väläd-i-Mụhą̈mą̈d Qurban Xọǰą̈ dụr män ịqrār s̱ärihᶜ mọ'täbär šer'ị qịldịm-ki Aq Mesǰịd mähäläsịdịn Rozę Axọn väläd-i-Kurban Bay akamγą̈ on päšvā, tört tästäk, on qamčị, on kaltäk, beš muštγą̈ mädyụn dụr män. Mäðkụr tästäk päšvālärni, qamčịlą̈rnị, kaltäklärni, muštlą̈rnị bir āy mud(d)ätdä d'ą̈va-i-ipa qịlmai tämāmän tögọ̈tọ̈p berụr boldụm. (Idiograph).

Beš paxtek, tört qarγa, on qučqač, tört hụd-hụd [2]) iki vaṭvalaq šahid dụrlą̈r.

VIII

سماوریم بولسه ایدی ١
چایلاری قایناب تورسه ایدی
بر پیاله چای ایچکونچه
یاریم اویناب تورسه ایدی
کلینك یاریم کولایلی
خورسند بولوب اوینایلی

چای‌ناك اوستیده چای‌ناك ٢
سماورده بار چای‌ناك

زیدون بیلگنینك اشناسی
کایشانك ایچیده مایساك
کلینك یاریم کولایلی
خورسند بولوب اوینایلی

٣ اط باشیدا اغرامچی
مانکماسه اوراق قامچی
من یارنی سغینغاندا
طورفان یولاری قانچی
کلینك یاریم کولایلی
خورسنر بولوب اوینایلی

٤ یاریم دیدور کتایمن
من کتکالی قویمایمن
بوینیغه گییه سالیب
من اوتکالی قویمایمن
کلینك یاریم کولایلی
خورسند بولوب اوینایلی

٥ یاریم کتّی اندیجانغه
اوتنی سالدی بوجانغه
یاریم کلسون اندیجاندین
ارام برسون بوجانغه
کلینك یاریم کولایلی
خورسند بولوب اوینایلی

یـاریـم کـتـی سـامـفـولاغـه ٩
قـوینوم تـولـدی یـامـبـولاغـه
شـو کـون‌نـیـنـك جـلابـلاری
شـاتـی قـویـدی تـامـبـالاغـه
کـلـیـنـك یـاریـم کـولایلی
خورسند بولـوب اوینایلی

VIII

Sämavārįm bolsä edi 1
Caylārį qaynap tųrsä edi.
Bir pialā čay ičgųnčä
Ya(r)įm oynap tų(r)sä edi.
    Kelįñ ya(r)įm kųläįlį [1])
    Xo(r)sän(d) bolųp oynāįlį!

Čaynek ųstįdā čaynek 2
Sämavārdā bar čaynek
Zeidųn begniñ ašnāsį
Geyšañ ičidä Maysäk.
    Kelįñ ya(r)įm kųläįlį
    Xo(r)sän(d) bolųp oynāįlį!

At bāšįdā aγ(r)amčį [2]) 3
Mañmāsä uraį qamčį.
Män ya(r)ni sįγįnγandā
Tųrpan yolārį qančį.
    Kelįñ ya(r)įm kųläįlį,
    Xo(r)sän(d) bolųp oynāįlį!

Ya(r)įm de(i)dųr: "ketäį-män!" [3]) 4
Män ketgälį qoymaįmän
Boynįγā giyä salįp
Män ötgälį qoymaįmän
    Kelįñ ya(r)įm kųläįlį,
    Xo(r)sän(d) bolųp oynāįli!

1 Ya(r)i̯m ketti Andi̯jany̯ä̯
Otni saldi bu ǰanyä̯
Ya(r)i̯m kelsu̯n Andi̯jandi̯n
Aram be(r)su̯n bu ǰanyä̯
Keli̯ñ ya(r)i̯m ku̯läi̯li̯
Xo(r)sän(d) bolu̯p oynä̯i̯li̯!

2 Ya(r)i̯m ketti Sampulä̯yä̯
Qoynu̯m toldi yambulä̯ya[4])
Šu̯ ku̯nni̯ñ ǰalaplä̯ri̯
Šati qo̯ydi tambalä̯yä̯[5])
Keli̯ñ ya(r)i̯m ku̯läi̯li̯
Xo(r)sän(d) bolu̯p oynä̯i̯li̯!

IX

١ اول دوکانده قویغان پُل بو دوکانده آشامدور
آه یاریم
اِزناکُل دیکان جلاب یکیتلاردین آشامدور
ایلانیب بولدوم امان
سارغریب بولدوم سمان
آه یاریم
ایریلغانغه من حیران
خدایم قیلماسون ویران

٢ آق کوپه مو هم کوپه کوك کوپه مو هم کوپه
آه یاریم
اِزناکُل دیکان جلاب یکیتلار بیلان کوپا
ایلانیب بولدوم — —

٣ شاهیده شفاق دوپام شاقتول شاخیدا قلدی
آه یاریم

غریب‌لیقدا تـوتغان یار کاشغر شـهـریـده قلدی
ایلانیپ بـولـدوم — —

آق تنکم بـولسـه ایـدی آق یـرگا سرای سالسام ۴
آه یاریم
یاریم اوزومنینك بـولـسـه بـوینیغه کییه سـالـسام
ایلانیپ بـولـدوم — —

IX

O(l) dụkāndä qoyγan pul, bu dụkāndä ašamdụr? 1

Ah ya(r)ịm!

Izna-gụl [1]) degān ǰalap, yigitlärdịn ašamdụr?

Aylānịp boldụm amān.

Sa(r)γa(r)ịp boldụm samān.

Ah ya(r)ịm!

Ay(r)ịlγanγā män h'äy(r)ān.

Xudaịm qịlmasụn vey(r)ān!

Aq köpä mu häm köpä, kök köpa mu häm köpä [2]). 2

Ah ya(r)ịm!

Izna-gụl degan ǰalap, yigitlär bilän köpä [3]).

Aylānịp boldụm etc..

Ša(h)idä šapaq dọpam šaptọl šaxịdā qạldi. 3

Ah ya(r)ịm!

Γārịblịqdā tutγan yar Kašγār [4]) š(ä)häridä qạldi.

Aylānịp boldụm etc..

Aq täñgäm bolsä edi, aq yergä säray salsam! 4

Ah ya(r)ịm!

Ya(r)ịm özọmnịñ bolsä, boynịγā giyä salsam!

Aylānịp boldụm etc..

X

يارى‌نينك قوينيداكى المه مكى بـه مكى
قوليدا بر جفت اوزوك اشناسى زركر مكى
الامـــان يـــا ربـــنـــا
قايداغ زمان بولدى‌ينا [1])

ارادا تام بولمسه يارنى كورارايديم پات پات
يوره‌كيم‌كا قان تولاب دور ليله كلُديك قات قات
الامان — —

قارغه‌ليقدا قار ياغيب دور منا فوسكام‌ده سواق [2])
چهارسونى بنكى باسيب دور غدكرليك‌نى پوخاق
الامان — —

چندين خانيم كلادور چمن‌ده خانيم كلادور
آق سرايده اولتوروب تماكو چكّوم كلادور
الامان — —

X

Yari̥ni̥ñ qoyni̥dąki alma mȩki biä mȩki [1])
Qoli̥dą bir ǰụp(t) ụzụk ašnąsi zärgär mȩki.
El-amān ya rābbenā,
Qaidaγ zämān boldi yena!

Aradą tam bolmąsä yarni körär edim pat pat.
Yụräki̥mgä qan tolap [2]) dụr leile-gụldȩk qat qat
El-amān etc.

Qarγāḷịqdā̤ qar yā̤γịp dụr mänä Poskamdä sọwạq.
Čharsụnị bäñgi bā̤sịp dụr γā̤dịgärlịkni pọxạq
El-amān etc.

Cāndịn xanịm kelädụr, Čämändä xanịm kelädụr.
Aq säraydä oltụrụp tamākụ čekkụm kelädụr.
El-amān etc.

A folk-air from Eastern Turkestan.

Allegro.

Säm - a - vār - ịm bol - sä e - di Čay - lā̤r - ị qay - nap tụr - sä e - di Bir pi - a - lā̤ čay ič - gụn - čä Ya(r) - ịm oy - nap tụ(r)- sä e - di Kel - ịñ ya(r) - ịm kụl - äi - lị Xo(r)-sän(d) bol - ụp oy - näị - lị.

Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1908.

Auszüge aus den sitzungsberichten der Finnisch-ugrischen Gesellschaft im j. 1908.

Toisen varaesimiehen, prof. H. Paasosen puhe Seuran esimiehelle, senaattori O. Donnerille

Suomalais-ugrilaisen seuran vuosikokouksessa $^{2}/_{XII}$ *1908.*

Arvoisa Herra Esimies!

Ei ole vielä ehtinyt hälvetä muisto siitä päivästä, jolloin Suomalais-ugrilaisella seuralla, Teidän täyttäessänne seitsemännenkymmenenennen ikävuotenne, oli tilaisuus lausua Teille julki kunnioituksensa ja kiitollisuutensa tunteet. Kun Seura nyt puolestaan viettää merkkipäivää elämässään, kiintyvät ajatuksemme taas ehdottomasti siihen mieheen, jonka nimi niin läheisesti liittyy nyt päättyneeseen ajanjaksoon, että Seuran muistopäivän täydellä syyllä voi lukea hänen kunniapäiväkseen.

Herra Esimies! Ei ole tässä tilaisuudessa tarpeellista eikä mahdollistakaan seikkaperäisesti esittää Teidän osaanne ja merkitystänne Suomalais-ugrilaisen seuran elämässä: sehän tietäisi Seuran koko tähänastisen historian, jopa — esihistoriankin kertomista. Suvaitkaa vastaanottaa vain yksinkertainen, sydämellinen kiitos Seuran puolesta kaikesta siitä, mitä sen hyväksi olette tehnyt.

Muistellessaan nyt kulunutta aikaa Suomalais-ugrilainen seura tervehtii Teitä varsinaisena luojanaan. Se tietää, että sen syntysanat ovat Teidän ensiksi lausumat ja että Teidän tarmonne se laski sille lujan perustuksen. Se edelleen hyvin tietää ja tunnustaa, että Te, Seuran perustamisesta saakka sen ensimäisenä miehenä ja todellisena, joskaan aluksi ei nimellisenä johtajana, kaikessa toiminnassanne olette yksinomaan pitänyt silmällä Seuran ja sen edustaman tieteellisen tutkimuksen parasta, että koko tämän neljännesvuosisadan ajan väsymättömällä, meille muille esimerkiksi kelpaavalla innolla olette ollut mukana sen työssä ja toimessa ja että verrattomalla tavalla olette sitä ohjannut ja tukenut. Ja erittäinkin ne meistä, jotka ovat saaneet olla Teitä tässä tehtävässänne lähinnä, painavat syvälle kiitolliseen mieleen kuvan miehestä, aatteen miehestä, jonka yleviin tarkoitusperiin tähtäävä persoonallisuus on lyönyt leimansa Seuramme koko tähänastiseen toimintaan, vakuutettuina siitä, että Teidän antamanne esikuva on ulottava jalostavan vaikutuksensa vielä kaukaiseen tulevaisuuteenkin.

Kunnianarvoisa Herra Esimies! Viettäessään viisikolmattavuotisen toimintansa muistopäivää Suomalais-ugrilainen seura erityisesti iloitsee siitä, että sen on suotu nähdä Teidät, perustajansa, vanhuksen arvokkuudella, mutta miehuuden tarmolla ja nuoruuden innostuksella yhä edelleen ohjaamassa toimintaansa, ja se pyytää täten kunnioittavimmin ja kiitollisin mielin onnitella Teitä tänä juhlapäivänänne.

Suomalais-ugrilaisen seuran vuosikertomus $^{2}/_{XII}$ 1907—$^{2}/_{XII}$ 1908.

Kun ryhdymme tekemään selkoa Seuran toiminnasta kuluneella tilivuodella, on meidän ensiksikin kiitollisuudella mainittava, että Seura on edelleenkin saanut nauttia kannatusta yleisistä varoista. Keisarillisen Senaatin alamaisesta esityksestä on nimittäin Seuralle armossa myönnetty Seuran yleisen toiminnan kannattamiseksi vuosittain kahdeksantuhatta (8000), aikakauskirjaa „Finnisch-ugrische Forschungen"ia varten vuosittain kuusituhatta (6000) ja suomalais-ugrilaisen bibliografian toimittamista varten vuosittain kaksituhatta (2000) Smk. viiden vuoden ajaksi vuoden 1908 alusta lukien. Tämä kannatus vakuuttaa Seuralle mahdollisuuden jatkaa toimintaansa keskeytyksittä samassa laajuudessa kuin tähänkin asti, mikä Seuran omilla vakinaisilla tuloilla kävisi mahdottomaksi. — Ennen myönnetyistä apurahoista Hurt vainajan kokoelmien puhtaaksikirjoitukseen sekä tšeremissiläisen pukujulkaisun toimittamiseen on niinikään saatu nostaa v. 1908:n osuus.

Viime vuosikertomuksessa jo mainittiin, että Eesti Kirjameeste Selts Tartossa oli testamenteerannut Suomalais-ugrilaiselle seuralle 2408 Smk. 27 penniä erityiseksi rahastoksi, jota, mikäli mahdollista, oli käytettävä virolaisen kirjallisuuden hyväksi. Seuran johtokunta on laatinut ja Seura vahvistanut noudatettavaksi seuraavat määräykset tälle uudelle rahastolle, jonka nimeksi määrättiin „Eesti Kirjameeste Seltsin Kreutzwald-rahasto hyvän virolaisen kirjallisuuden kannattamiseksi":

1. että varoja on hoidettava erityisenä, vähentämättömänä rahastona nimellä „Eesti Kirjameeste Seltsin Kreutzwald-rahasto hyvän virolaisen kirjallisuuden kannattamiseksi“; tähän tarkoitukseen sisältyy myöskin kansanrunoutta koskevan julkaisutoiminnan kannattaminen;

2. että vuotuinen korkotulo voidaan käyttää mainittuun tarkoitukseen yhtenä tai useampana apurahana, joko kokonaan tai osaksi, tai voidaan jättää käyttämättäkin, milloin kannatettavaa yritystä vuoden varrella ei ole esiintynyt. Säästyneet korkovarat ovat pääomaan lisättävät;

3. että rahaston vuotuinen korkotulo toistaiseksi on lyhentämättömänä pääomaan lisättävä kunnes rahasto on kasvanut viideksituhanneksi (5000) markaksi, jolloin apurahojen jakaminen voi alkaa.

Kuluneella tilivuodella on Seuralla ollut tilaisuus yhä laajentaa ja lähentää suhteitaan *ulkomaisiin* tieteellisiin laitoksiin, yhdistyksiin ja tiedemiehiin. Tässä suhteessa on mainittava, että julkaisujen vaihtoon on ruvettu virolaisen Eesti Kirjanduse Seltsin, italialaisen Reale Accademia delle Scienze dell'Istituto di Bologna'n sekä Manillan Departement of the Interior'in kanssa, ja muutamia julkaisuvaihtoehdotuksia on vielä lopullisesti ratkaisematta. Täydennykseksi kokoelmiinsa ovat julkaisujamme saaneet Tanskan Tiedeakatemia, Pietarin yliopiston kirjasto ja Orenburgin Arkistokomitea, jotka laitokset jo aikaisemmin ovat toimitusten vaihtoon Seuran kanssa ruvenneet. Seuran saamista vastalahjoista on tässä erityisesti mainittava suuri kaksiosainen loistojulkaisu, India Office'n lahjoittama tri A. Steinin teos *Ancient Khotan*, joka sanoin ja kuvin esittää noiden seutujen muinaista mahtavaa, korkeallekehittynyttä sivistystä. — Vuoden kuluessa Seura on virallisesti ottanut osaa XV:een orientalistikongressiin Köpenhaminassa valiten sinne edustajikseen esimiehensä, senaattori O. Donnerin ja ensimäisen varaesimiehensä, professori E. N. Setälän. Sitävastoin Seura ei ollut edustettuna Oxfordissa viime syyskuulla pidetyssä uskontotieteellisessä kongressissa, johon myöskin kutsu oli saapunut. — Kun keski-

Aasian muinaisuutta koskevat tutkimukset, joihin Seura oli jonkun verran ottanut osaa, viime vuosina ovat tuottaneet tuloksia, jotka erittäin suuressa määrin ovat herättäneet sekä tiedemiesten että laajempienkin piirien huomiota, ryhtyi Seura toimiin tutustuttaakseen niihin suomalaistakin yleisöä ja herättääkseen sen harrastusta tällaisiin kysymyksiin. Esimiehensä, senaattori O. Donnerin ehdotuksesta kutsui se tri A. von Lecoqin Berlinistä pitämään täällä esitelmän niistä tutkimuksista, joihin hra von Lecoq preussilaisen retkikunnan jäsenenä oli ottanut osaa. Esitelmä pidettiin Yliopiston juhlasalissa lokakuun 20 p:nä, ja oli sitä kuulemaan saapunut lukuisa joukko asianharrastajia, sekä Seuran jäseniä että muutakin yleisöä.

Kuluneella tilivuodella Seura on *kotimaassa* ollut yhteistoiminnassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa. Lehtorin leski, rouva Evelina Paul oli nimittäin Seurojen lunastettavaksi tarjonnut omistus- ja julkaisuoikeuden miesvainajansa, lehtori Hermann Paulin suorittamiin Kalevala- ja Kanteletar-käännösten uusiin painoksiin. Kun oikeuksien joutuminen Seuroille katsottiin suotavaksi, suostuivat ne mainittuun tarjoukseen, sopien keskenään asian siten, että kaikki oikeudet mainittuihin julkaisuihin tulisivat Suomalais-ugrilaisen seuran omaisuudeksi, jota vastoin kumpikin Seura suorittaisi puolet vaadittua lunastussummaa. — Toivottava on, että Seuralle tarjoutuisi tilaisuus täten saadun omaisuuden käyttämiseen, että tavalla tai toisella saataisiin julkaistuksi uusi painos loppuunmyydystä Kalevala-käännöksestä ja että siten voitaisiin tutustuttaa yhä laveampia ulkomaisia piirejä kansalliseepoksemme runollisiin kauneuksiin.

Jo viime vuosikertomuksessamme mainitsimme, että Suomen eduskunta oli myöntänyt 50,000 Smk. suomenkielisen kirjallisuuden kannattamiseksi ja että Suomalais-ugrilaisellekin seuralle, ehdotuksen mukaan, myönnetään oikeus valita edustajansa varojen käytöstä päättävään toimikuntaan. Kuluneella vuodella tämä toimikunta on järjestäytynyt; Seuran edustajana siinä on prof. E. N. Setälä ja hänen varamiehenään tri Yrjö Wichmann.

Kannattaakseen alaansa kuuluvaa tutkimustyötä on Seura kuluneella tilivuodella myöntänyt usealle tutkijalle apurahoja ja stipendejä. Apurahoja ovat saaneet tri G. J. Ramstedt, maisteri Väinö Salminen ja maisteri F. Äimä sekä syrjäniläinen ylioppilas Vasilij Nalimov ja pikkukoulunopettaja, tšeremissi Timofej Jevsevjev. Kaksi viimemainittua on saanut kannatusta voidakseen täällä Suomessa opiskella suomenkieltä sekä harjoittautua ja valmistautua kansatieteelliseksi kerääjäksi oman kansansa keskuuteen. Kokemus on nimittäin selvästi osoittanut, että tutkittavan kansan omasta keskuudesta lähteneellä miehellä on suuremmat edellytykset erinäisiä, etupäässä uskonnollisia käsityksiä ja tapoja koskevia tietoja saamaan, kuin meikäläisellä tutkijalla, joka useinkin lyhyellä tutkimusajallaan monesta syystä ei voi tarpeeksi perehtyä ja syventyä tutkimansa kansan henkeen, sen käsitys- ja ajatuskantaan, eikä saavuttaa sellaista luottamusta, jollaista tällainen tutkimus välttämättömästi vaatii. Tätä silmälläpitäen Seura on kannattanut herroja Nalimovia ja Jevsevjeviä, samoin kuin jo aikaisemmin muutamia muitakin henkilöitä. Onpa Seuran johtokunnassa toinen varaesimies, prof. H. Paasonen herättänyt kysymyksen varsinaisten, kerääjäin valmistamista tarkoittavien kurssien toimeenpanemisestakin, joihin kursseihin voitaisiin, osittain Seuran avustusta myöntämällä. kehoittaa tulemaan useampiakin tällaiseen työhön soveliaita henkilöitä Venäjällä asuvien suomalaiskansojen keskuudesta. Toistaiseksi on asia ollut vasta valmistelevien keskustelujen alaisena, mutta ensi kevätlukukaudella voitaneen siitä tehdä lopullinen päätös.

Seuran stipendiaatteina ovat kuluneella tilivuodella tehneet tutkimusmatkoja:

1) maisteri A. Hämäläinen mordvalaisten ja tšeremissien keskuuteen ottaakseen selkoa erinäisistä kansatieteellisistä seikoista. Matkansa tuloksena on hra Hämäläisellä n. 60 arkkia käsikirjoitusta sekä joukko valokuvia ja tekstipiirustuksia;

2) ylioppilas K. J. Jaakkola, joka viime kesän kuluessa on harjoittanut paikannimien keräystä Eurajoen pitäjässä;

3) Moskovan yliopiston ylioppilas Vasilij Nalimov, joka on kerännyt tietoja tavoista ja uskomuksista Vytšegdan seutuisten syrjänien keskuudessa;

4) Kristianian yliopiston dosentti KONRAD NIELSEN, joka täkäläisellä fysiologisella laitoksella lehtori J. POIROTIN kanssa on harjoittanut Koũtokeinon lappalaismurteen koneellis-foneettista tutkimista.

Tähän asti Seura on tutkimustyötä kannattaakseen ja edistääkseen antanut tieteenharjoittajille matkastipendejä ja tilapäisiä kannatusapuja, jotavastoin Seuran julkaisuihin otetuista tutkimuksista ja kielennäytekokoelmista vain harvoissa poikkeustapauksissa on maksettu suoranaista tekijäpalkkiota. Olosuhteet Seuran työalallakin ovat kuitenkin nykyään kehittyneet sellaisiksi, että muutos tässä suhteessa on katsottu tarpeenvaatimaksi. Viime marraskuun kokouksessa päättikin Seura, hyväksyen pääasiassa muuttamattomana johtokuntansa tekemän ehdotuksen, tästälähtien ruveta maksamaan tekijäpalkkioita kaikista painettavaksi hyväksymistään kirjoituksista, paitsi niistä, jotka samalla ilmestyvät yliopistollisina väitöskirjoina. Palkkioiden suuruus vahvistettiin toistaiseksi seuraavaksi:

I. Tutkimuksista:

a) suomenkielisistä, jotka senkielisinä myöskin painetaan, 60 mk. arkilta;

b) suomenkielisistä, jotka Seuran toimesta tulevat käännettäviksi johonkin julkaisuissa käytettävään vieraaseen kieleen, 40 mk. arkilta;

c) julkaistaessa käytettävällä vieraalla kielellä Seuralle jätetyistä kirjoituksista, joiden kielen tarkastamisen Seura tarvittaessa kustantaa, 80 mk. arkilta.

II. Tekstijulkaisuista
(harkinnan mukaan):

a) tekstistä ja siihen liittyvästä painokuntoisesta vieraskielisestä käännöksestä vähintäin 50 mk. arkilta;

b) tekstistä ja siihen liittyvästä suomenkielisestä käännöksestä, joka Seuran huolesta on painettavalle kielelle toimitettava, vähintäin 25 mk. arkilta.

Samalla määrättiin

että edellämainittuihin palkkioihin sisältyy maksu tyydyttävästä korehtuurinluvusta, mikäli tämä ei ole kääntäjän tai kielentarkastajan velvollisuutena;

että tekijä saa ottaa korkeintaan 50 ylipainosta, kaikki omalla kustannuksellaan, ei kuitenkaan myytäväksi. — Jos tekijä haluaisi useampia ylipainoksia, on siitä johtokunnan kussakin tapauksessa erikseen päätettävä.

Toivottavasti tämä toimenpide, joka varmaan tuottaa Seuralle tuhansiin nousevan vuotuisen menon, yhäkin vilkastuttaa julkaisutoimintaa samalla kuin se helpoittaa jonkun verran suomalais-ugrilaisiin tutkimuksiin antautuneiden tieteenharrastajain työskentelyä, niin etteivät esm. stipendiaattiemme runsaat kokoelmat kovin pitkiksi ajoiksi jäisi lopullista muokkaustaan ja julkaisemistaan odottamaan.

Puhuessamme tässä niistä toimenpiteistä, joihin Seura on ryhtynyt alaansa koskevien tutkimusten kannattamiseksi, on meidän mainittava, että Seuran hoidettavana olevan Ahlqvistin rahaston korkovaroista kuluneella vuodella ovat saaneet palkintoja tieteellisistä kirjoitelmista maisterit Elsa Lindström 150 Smk., Harry Streng 150 Smk., Nanna von Fieandt 100 Smk. ja Tekla Teivaala 100 Smk. Kaikki nämä kirjoitelmat ovat julkaistut Suomi-kirjassa sekä Vähäisissä kirjelmissä. Palkintolautakuntaan ovat kuuluneet senaattori O. Donner puheenjohtajana ja jäseninä Suomalais-ugrilaisen seuran puolesta prof. E. N. Setälä ja H. Ojansuu sekä Kotikielen Seuran puolesta maisteri A. Kannisto ja tri E. A. Tunkelo, joista kuitenkin prof. Setälä ei ole muiden töittensä tähden voinut ottaa osaa asian käsittelyyn.

Seuran julkaisutoiminnasta kuluneella tilivuodella on mainittava seuraavaa:

Painosta ovat ilmestyneet:

1) Toimitusten XXV. nidos. Sisältää Antti Aarneen tutkimuksen Vergleichende märchenforschungen. I. Das märchen vom zauberring. II. Die drei zaubergegenstände und die wunderbaren früchte. III. Das märchen vom zaubervogel. XVIII + 200 s. — Teos ilmestyi ylipainoksena jo tilivuodella 1907.

2) Toimitusten XXVI. nidos. Sisältää: Armas Launis, Lappische Juoigos-melodien. LXIV + 209 ss. Teos sisältää lukuisan

kokoelman lappalaisia joikusävelmiä tieteellisesti järjestettyinä, ja on sillä alkuperäisen musiikin tutkimukselle huomattava merkitys.

3) Toimitusten XXVIII. nidos ylipainoksena. Sisältää: O. J. Brummer, Über die Bannungsorte der finnischen Zauberlieder. Teos ilmestyy piakkoin kirjakauppaan jonkun verran lisättynä.

4) Aikakauskirjan XXV. nidos. Sisältää: Otto Donner, Työalamme. — Frans Äimä, Lappalaisia lainasanoja suomen murteissa. — William Thalbitzer, The Eskimo numerals. — A. Hämäläinen, Tšeremissiläisiä uhritapoja. — Vasilij Nalimov, Zur Frage nach den gegenseitigen Beziehungen der Geschlechter bei den Syrjänen. — Otteita Seuran keskustelemuksista v. 1907.

Painettavina tai tekeillä ovat m. m.

1) Tri Axel O. Heikelin julkaisu Itämerenmaakuntain pukumuodoista. Teosta on painettu 14 arkkia kuvitettua deskriptivistä osaa.

2) Tri Axel O. Heikelin tšeremissiläisiä kuoseja sisältävä julkaisu. Piirustustyöt ovat kaikki suoritetut.

3) Maisteri F. Äimän tutkimus Inarin lapin ensi tavun vokalismista.

4) Tri Yrjö Wichmannin tšeremissiläinen kansanrunouskokoelma.

5) Tri G. J. Ramstedtin Kalmukkilaisia kielennäytteitä I.

6) Aikakauskirjan XXVI. nidos, johon tulee m. m. tri E. Landaun kirjoitus hänen liiviläisiä koskevista antropologisista tutkimuksistaan ja maisteri J. G. Granön kuvauksia matkoistaan Mongoliassa.

7) G. Raquetten itäturkkilainen kielioppi.

8) Uusi laitos Orkhon-kirjoituksista prof. Vilh. Thomsenilla.

Tässä yhteydessä on meidän mainittava, että aikakauskirjasta „Finnisch-ugrische Forschungen“ on ilmestynyt loppuosa VI:tta nidettä, vihot 2—3, jotka sisältävät sekä kansa- että kielitieteellisiä tutkimuksia ja arvosteluja.

Seuran kokouksissa kuluneella tilivuodella pidetyistä esitelmistä mainitsemme tässä seuraavat: senaattori O. Donner alka-

jaispuhe vuosikokouksessa, jossa hän käsitteli suomalais-ugrilaisten kielten duali- ja pluralimuodostusta (2/XII 07); maist. J. G. Granö matkastaan Mongoliaan (2/XII 07); prof. Kaarle Krohn kandidaatti F. Ohrtin Kalevala-käännöksestä ja siihen liittyvästä tutkimuksesta „Kalevala som folkedigtning og national-epos" (25/I); tri H. Ojansuu suom. *hehko* ja *hieho* sanojen alkuperästä (25/I); prof. H. Paasonen unkarin *jós, javas* sanojen suhteesta *jó* (= *juma*) sanaan (25/I); tri H. Friedmann vertaileviin tutkimuksiin perustuvan esitelmän suomalais-ugrilaisen etnologian alalta (22/II); prof. H. Paasonen kahdesta mordvan indogerm. lainasanasta *tarvas* 'sirppi' ja *riz* 'onni' (21/III); tri G. J. Ramstedt sanskr. *tala* 'aromaa' (< mong. *tala*, kirg. *tala*) (21/III); tri H. Friedmann rotuanatomisen tutkimuksen uusimmasta kannasta (25/IV); tri Ilmari Krohn suomalaisten kansanlaulusävelmien suhteesta runosävelmiin (23/V); maisteri A. Hämäläinen kansatieteellisestä tutkimusmatkastaan itä-Venäjälle (10/IX); yliopp. K. J. Jaakkola Euran pitäjän paikannimistä (17/X).

Seuran jäsenistössä vuoden kuluessa tapahtuneista muutoksista on mainittava:

Manalle ovat menneet *perustajajäsenet:* todellinen valtioneuvos Lorenz Leonard Lindelöf ja kauppaneuvos K. H. Renlund; *vuosijäsen:* dosentti E. A. Stenberg.

Uusiksi jäseniksi ovat kutsusta ruvenneet

kirjeenvaihtajajäseniksi:

Kirby, F. W., Lontoosta,
Patkanov, Serafim, Pietarista,
Olrik, Axel, tri, dosentti, Köpenhaminasta.

perustajajäseniksi:

Fazer, M. E., liikemies, Helsingistä,
Höckert, Mikael, pankinvirkamies, Helsingistä,
Kovero, K., lehtori, Jyväskylästä,

Sandberg, Felix, liikemies, Helsingistä,
Stråhlman, August, ylitirehtöri, Helsingistä.

vuosijäseniksi:

Aarne, Antti, fil. lis., lehtori, Sortavalasta,
Hackman, Oskar, fil. tri, Helsingistä,
Hazay, Olivér, fil. tri, Budapestistä,
Hendell, Lauri, fil. maisteri, Helsingistä,
Hidén, K. J., fil. tri, dosentti, Helsingistä,
Sotavalta, A. A., ylioppilas, Helsingistä,
Stråhlman, Karl, kamreri, Helsingistä.

Seuran toimimiehinä kuluneella tilivuodella ovat olleet: esimiehenä senaattori O. Donner, ensimäisenä varaesimiehenä prof. E. N. Setälä, toisena varaesimiehenä prof. H. Paasonen, ensimäisenä sihteerinä dosentti K. F. Karjalainen, toisena sihteerinä maisteri F. Äimä, rahavartiana valtioneuvos J. Höckert, kirjastonhoitajina prof. Kaarle Krohn ja E. A. Tunkelo, kirjavarastonhoitajana dosentti U. T. Sirelius, yliasiamiehenä varatuomari E. Polón, tilintarkastajina pankinjohtaja A. Renqvist ja yliopettaja Ralf Saxén ja heidän varamiehinään intendentti A. O. Heikel ja maisteri F. Äimä. Tieteellisten seurain valtuuskunnassa on Seuraa edustanut prof. E. N. Setälä varsinaisena ja dosentti K. F. Karjalainen varajäsenenä.

Kaksikymmentäviisi vuotta oli viime marraskuun 15 p:nä kulunut siitä, kun asiaaharrastavat henkilöt Yliopiston tiedekuntain saliin kokoontuneina päättivät perustaa laitoksen, „jolla olisi riittäviä varoja voidaksensa uudestaan aloittaa ja jatkaa sitä tieteellistä työtä, jonka Castrén niin loistavalla tavalla oli alkuun pannut". Läsnä olivat, pöytäkirjan mukaan, „perustajat: professori A. Ahlqvist, ylim. professori J. R. Aspelin, Yliinspehtori U. Cygnaeus, professorit J. R. Danielson ja A. Donner, ylim. professori O. Donner, professori J. Forsman, vuorimestari E. Hj. Furuhjelm, lehtorit

B. F. Godenhjelm ja K. Göös, professorit E. ja O. Hjelt, valtioneuvos W. Lagus, kalastusten tarkastaja A. J. Malmgren, kunnallisneuvos A. Meurman, valtioneuvos A. Moberg, ylim. professori F. Perander, maisteri A. Schauman sekä dosentti Eliel Aspelin. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin „myönnytyshuudolla“ professori O. Donner ja pöytäkirjaa piti dosentti Eliel Aspelin. Avauspuheessaan puheenjohtaja lausui sen vakaumuksen, „ettei ainoatakaan tieteellistä alaa ole, jolla me voisimme samalla menestyksellä ja yhtä kiitollisesti työtä tehdä“, että juuri suomalais-ugrilaisen tutkimuksen alalla me voimme antaa todellisia lisiä yleisinhimillisen tutkimuksen ennätyksiin. Suomalais-ugrilaisen seuran kaksikymmenviisivuotinen toiminta mielestämme osoittaa, että perustajain vakaumus Seuran työn merkityksestä ei ollut liian korkealle arvattu. Kuluneella ajanjaksolla ovat Seuran stipendiaatit tutkineet kaikkia kaukaisempia sukulaiskansojamme, onpa Seura jonkunverran kannattanut Suomenmaassakin ja sen lähiseuduilla toimeenpantuja tutkimuksia. Ja, kuten jo Seuran perustavassa kokouksessa lausuttiin suotavaksi, on tutkimustyötä ulotettu suomalais-ugrilaisen alan ulkopuolellekin; stipendiaatteja on lähetetty ja retkikuntia on toimeenpantu tai kannatettu mongolin-, kiinan-, ja turkkilaiskielten tutkimista ja keski-Aasiassa suoritettavia muinaistieteellisiä tutkimuksia varten. Näiden tutkimusten kautta on kokoonsaatu runsaat kielitieteelliset, kansatieteelliset ja muinaistieteelliset aineistot, on kerätty suuret määrät tietoja, jotka valaisevat sukulaiskansojemme historiallisia vaiheita, heidän nykyistä sekä muinaista aineellista tilaansa ja kehitystään. Osa näin saatua aineistoa on jo tieteellisesti muokattuna painosta ilmestynyt, mutta verrattomasti suurempi osa odottaa vielä julkaisemistansa. — Seuran julkaisutoiminta ei ole rajoittunut yksinomaan omien stipendiaattien töihin; näiden lisäksi on Seuran toimituksissa ilmestynyt eri aloja koskettelevia sekä koti- että ulkomaisten tiedemiesten tutkimuksia. — Seuran tutkimus- ja julkaisutoiminnan valaisemiseksi mainitsemme tässä muutamia numeroita. Joko kokonaan tai osittain Seuran kannattamia tutkimusmatkoja on tehty yli kolmenkymmenen, ja muutamat matkoista ovat kestäneet yhtämittaa useitakin vuosia; Aikakauskirjaa on ilmestynyt 25 osaa, Toimituksia 27 osaa, Kansatie-

teellisiä julkaisuja kolme laajaa, runsaasti kuvitettua osaa ja näiden lisäksi suuri julkaisu Orkhon-kirjoituksista.

On selvää, että näin verrattain laaja tutkimus-, keräys- ja julkaisutyö on vaatinut runsaasti varoja. Ilolla ja kiitollisuudella on Seuran kuitenkin tunnustettava, etteivät aineelliset vaikeudet tähän saakka ole sen työtä ehkäisseet. Useita kertoja ovat maamme valtiosäädyt myöntäneet satunnaista tai pitempiaikaista kannatusta, vuodesta 1897 on Seuralla ollut onni nauttia jatkuvaa avustusta yleisistä valtionvaroista, ja usein on maamme hallitus myöntänyt erinäisiä apurahoja jotakin määrättyä tarkoitusta varten. Ilman tätä yleisistä varoista saatua kannatusta ei Seuran toiminta olisi päässyt kehittymään nykyiseen laajuuteensa. Mutta vielä suuremmalla tyydytyksellä Seura on nähnyt, että lukuisat kansalaiset, joille suomalaisen tutkimuksen edistyminen on ollut kallis, ovat jäseniksi liittymällä ja lahjoituksia tekemällä tahtoneet antaa aineellista tukea pyrinnöillemme. Seuran rahallisen pohjan kehittyminen on ollut tavallansa suurenmoinen. Ensimäisen toimintavuoden lopussa, v. 1884, oli säästössä n. 21,300 Smk., vuosimenot olivat olleet n. 1,500 Smk. ja vuositulot n. 800 Smk. Viime vuoden lopussa oli kaikissa Seuran rahastoissa yhteensä n. 272,000 Smk., niistä koskemattomina säilytettäviä pääomia n. 235,500 Smk., ja vuotuiset menot nousivat yli 25,000 Smk.

Mutta eihän Seuran työn merkitystä voida arvostella edellämainittujen, niin sanoaksemme aineellisten saavutusten perusteella, sen arvon ja merkityksen määrää se, missä määrin se on tuonut lisiä suomalaiseen tutkimukseen ja sitä edistänyt, ja missä määrin se on antanut huomioonotettavia lisiä yleisinhimilliselle tutkimukselle. Vaikka itse olemmekin polkeellisia tätä puolta arvostelemaan, voinemme kuitenkin omistaa itsellemme osan sitä tunnustusta, jonka suomalainen tutkimus ylipäänsä on saavuttanut, tunnustusta, joka sisältää, että suomalaista tutkimusta ei ole katsottava miksikään arvottomaksi tunkeilijaksi tieteen työpajaan, vaan todella huomioonotettavaksi tekijäksi. Ja kun tällaisen tunnustuksen saaminen on erittäin suuriarvoinen, jopa aivan välttämätönkin pienelle kansalle, jonka on turvauduttava melkein yksinomaan henkisiin aseihin, vedottava henkisellä toiminnalla saavutettuihin tuloksiin ko-

ettaessaan säilyttää kansallista omintakeisuuttaan ja voidakseen vaatia itselleen oikeutta olla olemassa erityisenä kansallisena kokonaisuutena, erityisenä kansana, ei siis Seuran työ kansalliseltakaan kannalta ole arvottomaksi katsottavaa. Tämä vakaumus, että Seuran työ on kansallista työtä, on antanut sille rohkeutta vedota sekä valtiosäätyjen ja hallituksen että sivistyneen yleisön auttavaan huomioon. Tähän avuliaisuuteen luottaen rohkenee Seura edelleenkin työskennellä, vieläpä laajentaakin työalaansa.

Täyttäessään viisikolmatta vuotta Seura pyytää lausua syvimmän kiitollisuutensa kaikille niille, jotka tavalla tai toisella ovat antaneet aineellista tukea sen toiminnalle, kaikille niille, jotka ovat omistaneet työtänsä sen pyrintöjen ja harrastusten edistämiseen, erittäinkin kaikille niille, jotka ovat sen työtä kuluneina vuosina suunnitelleet ja ohjanneet.

Helsingissä joulukuun 2 p:nä 1908.

Compte-rendu des travaux de la Société finno-ougrienne du $^{2}/_{XII}$ 1907 au $^{2}/_{XII}$ 1908.

En commençant ce compte-rendu des travaux de la Société pour l'année écoulée, nous devons d'abord mentionner avec reconnaissance que la Société a continué à jouir d'une subvention de l'Etat. Sur la demande du Sénat Impérial, le souverain a daigné accorder à la Société: pour subvenir à ses travaux généraux une somme annuelle de 8,000 marcs, pour la revue „Finnisch-ugrische Forschungen" une somme annuelle de 6,000 marcs et pour la rédaction d'une bibliographie finno-ougrienne une somme annuelle de 2,000 marcs, pour une durée de cinq années à dater du 1 janvier 1908. Cette subvention assure à la Société la possibilité de continuer ses travaux sans interruption sur la même échelle que jusqu'ici, ce qui eût été impossible avec les ressources ordinaires de la Société. — Des subventions précédemment accordées pour la copie des collections de feu Hurt et pour la publication du travail sur les costumes tchérémisses, on a de même touché l'annuité de 1908.

Il avait été déjà indiqué dans le dernier compte-rendu que la société *Eesti Kirjameeste Selts* à Dorpat avait donné à la Société finno-ougrienne Fmk. 2,408:27 destinés à former un fonds spécial qui devait être employé autant que possible pour favoriser la littérature esthonienne. La direction de la Société a proposé et la Société ratifié les statuts pour le nouveau fonds, qui portera le nom

de „Fonds Kreutzwald de la société Eesti Kirjameeste Selts pour favoriser la bonne littérature esthonienne".

Pendant l'année écoulée la Société a pu développer encore davantage et affermir ses relations avec des établissements, sociétés savantes et savants étrangers. A ce point de vue il est bon de noter qu'on a commencé un échange de publications avec la société esthonienne Eesti Kirjanduse Selts, avec la Reale Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna et avec le Departement of the Interior à Manilla; d'autres propositions d'échange attendent encore une décision définitive. L'Académie des Sciences de Danemark, la bibliothèque de l'Université de Saint-Pétersbourg et le Comité des archives d'Orenbourg, qui avaient déjà commencé un échange de publications avec la Société, ont reçu nos publications pour compléter leurs collections. — Parmi les ouvrages reçus en échange, il faut citer une grande publication de luxe en deux parties, donnée par l'India Office: le travail de Dr Stein, *Ancient Khotan*, qui décrit avec accompagnement de figures, l'ancienne culture de ces contrées, puissante et très développée. — Au cours de l'année la Société a pris part officiellement au XVe congrès des orientalistes à Copenhague, représentée par son président le sénateur O. Donner et son premier vice-président le professeur E. N. Setälä. Par contre la Société n'était pas représentée à Oxford au congrès de la science des religions tenu au moins de septembre dernier, et auquel elle était aussi invitée.

Comme les recherches concernant l'ancienne histoire de l'Asie Centrale, auxquelles la Société a aussi participé dans une certaine mesure, ont donné au cours des dernières années des résultats qui ont attiré la plus vive attention des savants et même du grand public, la Société prit des mesures pour les faire connaître aussi au grand public finlandais et pour éveiller chez lui de l'intérêt pour ces questions. Sur la proposition du président, la Société invita le Dr A. von Lecoq, de Berlin, à venir faire ici une conférence sur les recherches auxquelles lui-même avait pris part en qualité de membre de l'expédition prussienne. Cette conférence eut lieu dans la salle de fêtes de l'Université le 20 octobre et réunit un auditoire nombreux composé à la fois de membres de la Société et de personnes du grand public.

Pendant l'année écoulée la Sociéte a en quelque sorte collaboré en Finlande avec la Société de littérature finnoise. Mme Vve Evelina Paul avait en effet offert à la société de lui vendre le droit de propriété et de publication des nouvelles éditions des traductions, faites par feu son mari le lecteur Hermann Paul, du Kalevala et du Kanteletar. Comme les sociétés jugèrent désirable d'acquérir ce droit, elles acceptèrent l'offre, et convinrent entre elles que tous les droits sur ces publications reviendraient à la Société finno-ougrienne, mais que le prix d'achat serait versé par moitié par les deux sociétés. — Il serait désirable que la Société eût l'occasion d'utiliser le droit ainsi acquis, et que l'on publiât d'une manière ou de l'autre une nouvelle édition de la traduction épuisée du Kalevala, de manière à répandre à l'étranger la connaissance de la beauté poétique de notre épopée nationale.

Dans le dernier compte-rendu, on a dit que la représentation nationale finlandaise avait voté une subvention de 50,000 marcs pour favoriser la littérature finnoise, et que, d'après le projet, la Société finno-ougrienne avait reçu le droit d'élire un représentant dans le comité qui devait décider de l'emploi des crédits. Au cours de l'année dernière ce comité a été organisé, et la Société a choisi comme représentant le prof. E. N. Setälä, avec pour suppléant le Dr Yrjö Wichmann.

Pour appuyer les travaux scientifiques dans les branches de son domaine, la Société a accordé au cours de l'année dernière des subventions diverses. Il a été donné des subventions pour rédaction de diverses publications scientifiques au Dr G. J. Ramstedt, à M Väinö Salminen et F. Äimä, à l'étudiant syriène Vasilij Nalimov et au maître d'école tchérémisse Timofej Jevsevjev. Ces deux derniers ont reçu des bourses pour apprendre le finnois en Finlande et se préparer à des recherches ethnographiques parmi leurs compatriotes. L'expérience a montré en effet qu'un chercheur sorti de la population même qu'il s'agit d'étudier est mieux placé pour recueillir certaines données, concernant surtout les idées et coutumes reli-

gieuses, qu'un de nos explorateurs, qui souvent, pendant son court voyage, ne peut, pour bien des raisons, pénétrer assez avant dans l'esprit du peuple qu'il étudie, se rendre compte du niveau de ses idées et de ses raisonnements, ni éveiller chez ceux qu'il interroge la confiance que supposent ces recherches. C'est pour ces raisons que la Société a donné des bourses à MM Nalimov et Jevsevjev, comme déjà auparavant à d'autres. Au sein de la direction, le second vice-président M. Paasonen a même soulevé la question de l'organisation de cours destinés à former ces collectionneurs, cours auxquels on pourrait inviter, au besoin avec des subventions de la Société, une ou plusieurs personnes propres à ce genre de travail et originaires des diverses populations finno ougriennes habitant la Russie. Jusqu'à présent la question n'a été l'objet que de discussions préliminaires; mais on pourra sans doute prendre à ce sujet une décision définitive au printemps prochain.

Les personnes suivantes ont eu des bourses de voyage de la Société pour voyages scientifiques:

1°) M. A. Hämäläinen pour un voyage chez les Mordves et les Tchérémisses, en vue d'étudier diverses questions d'ethnographie. Il rapporte de son voyage environ 60 feuilles de notes et une foule de photographies et dessins;

2°) l'étudiant K. J. Jaakkola, qui pendant l'été dernier a rassemblé les noms de lieu dans la paroisse d'Eurajoki;

3°) l'étudiant à l'Université de Moscou Vasilij Nalimov, qui a rassemblé des renseignements sur les coutumes et les superstitions parmi les Syriènes dans les régions de la Vytšegda;

4°) le docent à l'Université de Christiania Konrad Nielsen, qui a fait au laboratoire de phonétique de l'Université avec le lecteur J. Poirot des recherches expérimentales sur le dialecte lapon de Koutokeino.

Jusqu'ici la Société a donné, pour appuyer et développer les recherches, des bourses de voyage et subventions accidentelles; mais les travaux et textes linguistiques imprimés dans les publications de la Société n'ont pas été rétribués, sauf dans des cas exceptionnels. Mais la situation a changé dans le domaine des travaux de la Société, de telle sorte qu'il a paru nécessaire d'introduire une

modification à cet égard. Dans une séance du mois de novembre dernier, la Société, approuvant à peu près sans changement les propositions de la direction, décida en conséquence de rétribuer tous les travaux acceptés par elle pour publication, sauf ceux qui sont en même temps publiés comme thèses universitaires. — On peut espérer que cette mesure, qui implique pour la Société des dépenses annuelles de plusieurs milliers de marcs, donnera plus d'activité au mouvement de publications scientifiques, en même temps qu'elle facilitera dans une certaine mesure le travail des personnes qui s'adonnent aux recherches de philologie finno-ougrienne; en particulier on est en droit d'espérer que les riches collections de matériaux recueillis par nos boursiers n'auront pas besoin d'attendre trop longtemps leur rédaction et publication définitives.

A propos des mesures prises par la Société pour favoriser les recherches dans son domaine, nous devons noter ici que les prix suivants ont été décernés, pour articles scientifiques, sur les revenus du fonds Ahlqvist administré par la Société: aux maîtres ès-arts Elsa Lindström 150 marcs, Harry Streng 150 marcs, Nanna von Fieandt 100 marcs et Tekla Teivaala 100 marcs. Tous ces articles sont publiés dans le journal Suomi et dans de „Petits fascicules". Le jury, présidé par le sénateur O. Donner, président, comptait comme membres élus par la Société finno-ougrienne le prof. E. N. Setälä et le Dr H. Ojansuu, et, élus par la Société de la langue maternelle N. A. Kannisto et le Dr E. A. Tunkelo; le prof. Setälä a cependant été empêché par ses occupations de prendre part aux travaux du jury.

Au sujet des publications de la Société pendant l'année écoulée, on donnera les indications suivantes:

Travaux parus:

1°) Mémoires t. XXV, contenant: Antti Aarne, Vergleichende märchenforschungen. I. Das märchen vom zauberring. II. Die drei zaubergegenstände und die wunderbaren früchte. III. Das märchen vom zaubervogel. XVII + 200 p., paru en tirage à part dès 1907.

2°) Mémoires t. XXVI, contenant: Armas Launis, Lappische Juoigos-melodien, LXIV + 209 p. L'ouvrage renferme une riche

collection de mélodies runiques laponnes, rangées suivant des principes scientifiques, et a une importance notable pour l'étude de la musique primitive.

3°) Mémoires t. XXVIII, tirage à part, contenant: O. J. Brummer, Über die Bannungsorte der finnischen Zauberlieder. Le travail paraîtra bientôt en librairie sous une forme légèrement augmentée.

4°) Journal t. XXV, contenant: Otto Donner, Työalamme. — Frans Äimä, Lappalaisia lainasanoja suomen murteissa. — William Thalbitzer, The Eskimo numerals. — A. Hämäläinen, Tšeremissiläisiä uhritapoja. — Vasilij Nalimov, Zur Frage nach den gegenseitigen Beziehungen der Geschlechter bei den Syrjänen. — Extraits des séances de la Société en 1907.

Sous presse ou en préparation:

1°) La publication du Dr A. O. Heikel sur les costumes des Provinces Baltiques; 14 feuilles de la partie descriptive illustrée sont imprimées.

2°) La publication du Dr A. O. Heikel sur les modes tchérémisses. Les dessins sont tous achevés.

3°) Le travail de M F. Äimä sur le vocalisme de la première syllabe dans le dialecte lapon d'Inari.

4°) Les collections de poésie populaire tchérémisse du Dr Yrjö Wichmann.

5°) Les spécimens de la langue kalmouk du Dr G. J. Ramstedt. I.

6°) Le t. XXVI du Journal, qui contiendra entre autres un article du Dr E. Landau sur ses recherches anthropologiques sur les Lives, et un compte-rendu par M J. G. Granö de ses voyages en Mongolie.

7°) La grammaire du turc oriental par M G. Raquette.

8°) Une nouvelle édition des inscriptions de l'Orkhon par le prof. Vilh Thomsen.

On notera ici que de la revue „Finnisch-ugrische Forschungen" a paru la fin du vol. VI, (fascicules 2 et 3), contenant des recherches et compte-rendus ethnographiques et philologiques.

Parmi les conférences faites aux séances de la Société, on

citera ici les suivantes: sénateur O. DONNER: discours d'ouverture à la séance annuelle, traitant des formations du duel et du pluriel dans les langues finno-ougriennes (2/XII 07); M J. G. GRANÖ sur son voyage en Mongolie (2/XII 07); le prof. KAARLE KROHN sur la traduction du Kalevala par M F. ORTH et sur le travail du même auteur „Kalevala som folkedigtning og national-epos“ (le Kalevala comme poème populaire et épopée nationale) (25/I 08); le Dr H. OJANSUU sur l'origine des mots finnois *hehko* et *hieho* (25/I 08); le prof. H. PAASONEN sur le rapport des mots hongrois *jós, javas* au mot *jó* (= *juma*) (25/I); le Dr H. FRIEDMANN, conférence sur un sujet d'ethnologie comparée finno-ougrienne (22/II); le prof. H. PAASONEN sur deux mots d'emprunt indoeuropéens en mordve, *tarvas* „faucille“ et *riz* „bonheur“ (21/III); le Dr G. J. RAMSTEDT sur le sanscrit *tala* „steppe“ (mongol *tala*, kirghiz *dala*) (21/III); le Dr H. FRIEDMANN sur les résultats récents des recherches sur l'anatomie des races (25/IV); le Dr ILMARI KROHN sur le rapport des mélodies populaires finnoises aux mélodies runiques (23/V); M A. HÄMÄLÄINEN sur son voyage d'exploration ethnographique dans l'est de la Russie (19/X); l'étudiant K. J. JAAKKOLA sur les noms de lieu de la paroisse d'Eura (/X).

Les changements suivants ont eu lieu dans le nombre des *membres de la Société:*

Sont sortis par *décès:* les *membres fondateurs* LORENZ LEONARD LINDELÖF, conseiller d'état actuel et K. H. RENLUND, conseiller de commerce; les *membres annuels* prof. K. G. LEINBERG et docent E. A. STENBERG.

Membres nouveaux élus:

membres correspondants:

KIRBY, F. W. de Londres,
PATKANOV, SÉRAPHIM, de St-Pétersbourg,
OLRIK, AXEL, Dr, docent, Copenhague.

membres fondateurs:

FAZER, M. E., négociant, Helsingfors,
HÖCKERT, MIKAEL, employé de banque, Helsingfors,

Kovero, lecteur, Jyväskylä,
Sandberg, Felix, négociant, Helsingfors,
Stråhlmann, Auguste, directeur-général, Helsingfors.

membres annuels:

Aarne, Antti, licencié, lecteur, Sordavala,
Hackman, Oskar, Dr, Helsingfors,
Hazay, Olivér, Dr, Budapest,
Hendell, Lauri, maître ès-arts, Helsingfors,
Hidén, K. J., Dr, docent, Helsingfors,
Sotavalta, A. A., étudiant, Helsingfors,
Stråhlmann, Karl, chef de bureau, Helsingfors.

Le bureau de la société a été ainsi composé durant l'année écoulée: président le sénateur O. Donner, premier vice-président le prof. E. N. Setälä, second vice-président le prof. H. Paasonen, premier secrétiare le Dr K. F. Karjalainen, docent, second secrétaire M F. Äimä, caissier le conseiller d'état J. Höckert, bibliothécaires le prof. Kaarle Krohn et le docent E. A. Tunkelo, caissier de la bibliothèque le docent U. T. Sirelius, conseil avocat-conseil M E. Polón, commissaires le directeur de banque A. Renqvist et le Dr Ralf Saxén, avec pour suppléants l'intendant A. O. Heikel et M F. Äimä. Dans la délégation des sociétés savantes la Société a été représentée par le prof. E. N. Setälä, membre ordinaire et le docent K. F. Karjalainen comme suppléant.

Il y a eu vingt-cinq ans le 15 novembre dernier qu'un groupe d'intéressés se réunissait à l'Université, dans la salle des facultés, et décidait de fonder une institution „qui eût des ressources suffisantes pour reprendre et continuer le travail scientifique si brillamment commencé par Castrén“. Les personnes présentes, d'après le procès-verbal, étaient „les fondateurs: le prof. A. Ahlqvist, le prof. extraordinaire J. R. Aspelin, l'inspecteur général U. Cygnaeus, les prof. J. R. Danielsson et A. Donner, le prof. extraordinaire O.

Donner, le prof. J. Forsman, l'ingénieur des mines E. Hj. Furuhjelm, les lecteurs B. F. Godenhjelm et K. Göös, les prof. E. et O. Hjelt, le conseiller d'état W. Lagus, l'inspecteur des pêcheries A. J. Malmgren, le conseiller communal A. Meurman, le conseiller d'état A. Moberg, le prof. extraordinaire F. Perander, M A. Schauman et le docent Eliel Aspelin". Comme président fut élu „par acclamation" le prof. O. Donner, et le procès-verbal fut tenu par le docent Eliel Aspelin. Dans son discours d'ouverture le président exprima la conviction „qu'il n'y a pas un domaine scientifique où nous puissions travailler avec le même succès et la même facilité", et que c'est précisément sur le domaine finno-ougrien que nous pouvons apporter des contributions réellement importantes au travail scientifique de l'humanité. Les vingt-cinq ans d'existence de la Société montrent, à notre avis, que la conviction des fondateurs était fondée. Durant cette période les boursiers de la Société ont étudié tous les peuples de notre famille qui habitent au loin, et la Société a même dans une certaine mesure appuyé les recherches en Finlande et dans les régions avoisinantes. Comme on en avait déjà exprimé le voeu lors de la fondation de la Société, les recherches se sont étendues même hors du domaine finno-ougrien: on a envoyé des boursiers et équipé ou subventionné des expéditions destinées à l'étude des langues mongoles, chinoises et turques, et des expéditions archéologiques dans l'Asie Centrale. Toutes ces expéditions ont recueilli des matériaux linguistiques, ethnographiques et archéologiques considérables: on a rassemblé des données étendues sur l'histoire des peuples de notre famille, leur culture matérielle passée et présente et leur développement. Une partie des matériaux ainsi recueillis ont déjà été mis en oeuvre et publiés; mais la plus grande partie attend encore d'être publiée. — Les publications de la Société ne se sont d'ailleurs pas bornées aux travaux de ses boursiers; il s'y est joint des recherches d'érudits finlandais et étrangers, traitant de sujets divers. — Pour montrer l'étendue des travaux et des publications de la Société, nous indiquerons ici quelques chiffres. Les voyages d'études subventionnés entièrement ou en partie par la Société sont au nombre de plus de *trente*, et quelques uns ont duré plusieurs années consé-

cutives. Du *Journal* il a paru 25 volumes, des *Mémoires* 27 volumes, des publications ethnographiques trois volumes considérables et richement illustrés, et en outre une publication des inscriptions de l'Orkhon.

Il est évident qu'un tel travail de recherches, de collection et de publication a exigé de grandes ressources. Mais la Société doit déclarer avec reconnaissance et satisfaction que les difficultés matérielles n'ont jusqu'ici jamais empêché ses travaux. A plusieurs reprises la diète a voté des subventions accidentelles ou de longue durée, et depuis 1897 la Société a eu la chance de jouir d'une subvention toujours renouvelée sur le budget de l'état; en outre le gouvernement a accordé à différentes reprises de crédits pour des objets déterminés. Sans ces subventions données sur les fonds publics, la Société n'aurait pu étendre son champ d'action comme elle l'a fait. Mais c'est avec une satisfaction encore plus grande que la Société a vu de nombreux Finlandais qui avaient à coeur le progrès de la science finlandaise lui prêter leur appui en se faisant inscrire comme membres ou en faisant des donations. Le développement des ressources pécuniaires de la Société a été, on peut le dire, grandiose. Au bout de la première année, en 1884, il y avait une somme de 21,300 Fmk; les dépenses de l'année avaient atteint environ 1,500 Fmk, et les recettes environ 800 Fmk. A la fin de l'année dernière le capital total de la Société se montait à environ 272,000 Fmk, dont 235,000 en placements; les dépenses annuelles dépas-saient 25,000 Fmk.

Mais l'importance du travail de la Société ne doit pas être mesurée seulement sur ces résultats en quelque sorte matériels. La valeur et l'importance de ce travail sont en proportion du progrès que la Société a fait accomplir à la science en Finlande, et en proportion de ses apports à la science humaine en général. Il ne nous appartient pas de prononcer un jugement sur ce point; mais nous pouvons cependant nous attribuer une part dans les appréciations élogieuses que la science finlandaise a recueillies en général. Ces appréciations signifient que cette science n'est pas un parasite dans la ruche laborieuse, mais un bon ouvrier. C'est un témoignage particulièrement précieux et même absolument nécessaire pour un

petit peuple qui n'a guère à compter que sur les armes spirituelles, et ne peut, dans son effort pour conserver son autonomie de nation, et pour réclamer le droit à continuer d'exister comme une nation autonome, en appeler qu'aux résultats obtenus par le travail de l'esprit. Le travail de la Société, même si on le considère du point de vue national, n'est donc pas sans valeur. Cette conviction que l'oeuvre de la Société est une oeuvre nationale lui a donné la confiance nécessaire pour s'adresser à la fois à la diète, au gouvernement et au public cultivé afin de leur demander un appui matériel; et c'est dans l'espoir de cet appui matériel dans l'avenir que la Société ose continuer son travail et même en étendre le champ d'action.

Maintenant qu'elle atteint sa vingt-cinquième année, la Société exprime sa profonde reconnaissance à tous ceux qui, d'une manière ou de l'autre, ont prêté un appui matériel à ses travaux, à tous ceux qui ont consacré leur labeur au progrès de ses recherches, et surtout à tous ceux qui, pendant les années écoulées, ont conçu le plan et dirigé l'exécution de ses travaux.

Helsingfors le 2 décembre 1908.

Suomalais-ugrilaisen seuran rahallinen asema

tammikuun 1 p:nä 1909.

Säästö tammikuun 1 p. 1908:				
Perustajain rahasto		Smk.	88,020: —	
H. Åströmin rahasto		„	30,000: —	
O. Donnerin rahasto		„	51,673: 01	
Aug. Ahlqvistin rahasto		„	13,136: 75	
O. A. Malmin tutkimusrahasto . .		„	50,328: 86	
Kreutzwaldin rahasto		„	2,415: 94	
J. Abercrombyn lahjoitus		„	4,396: 83	
Siperialainen tutkimusrahasto . .		„	7,256: 84	
Määräraha Aikakauskirjalle . . .		„	8,805: 45	
Määräraha tšeremissiläistä kuosijulkaisua varten		„	5,880: 95	
Määräraha baltilaista pukujulkaisua varten		„	1,661: 40	
Varattuja varoja		„	8,405: 63	271,981:66
Tuloja v. 1908:				
Perustajamaksuja . . .	200: —			
Jäsenmaksuja	950: —	Smk.	1,150: —	
Myydyistä julkaisuista		„	464: 72	
Sekalaisia tuloja		„	8: 75	
Korkoja		„	13,443: 52	
Valtioapu		„	8,000: —	
Valtioapu „Finnisch-ugrische Forschungen"ille		„	6,000: —	
Valtioapu Bibliografiaa varten . .		„	2,000: —	
Valtioapu tšeremissiläiselle kuosijulkaisulle		„	2,500: —	33,566: 99
			Yhteensä Smk.	305,548: 65

Menoja v. 1908:

Sihteerin, rahavartian, kirjaston- ja kirjavarastonhoitajan palkkiot	Smk.	1,400: —	
Stipendejä ja kannatusapuja	„	8,750: —	
Tekijäpalkkioita	„	1,240: —	
Tri Hurtin kokoelmien puhtaaksikirjoitus	„	1,651: 22	
Painatuskustannuksia	„	7,750: 90	
Kuvalaatat ja piirustukset	„	952: 62	
Kääntämispalkkioita	„	960: —	
„Finnisch-ugrische Forschungen"ille	„	6,000: —	
Bibliografiaa varten	„	—: —	
Posti, lähetyskustannukset, sekalaista	„	1,898: 48	30,603: 22

Säästö tammikuun 1 p. 1909:

Perustajain rahasto	Smk.	90,000: —	
H. Åströmin rahasto	„	30,000: —	
O. Donnerin rahasto	„	54,221: 69	
Aug. Ahlqvistin rahasto	„	13,300: 88	
O. A. Malmin tutkimusrahasto	„	52,955: 30	
Kreutzwaldin rahasto	„	2,539: 71	
J. Abercrombyn lahjoitus	„	4,572: 70	
Siperialainen tutkimusrahasto	„	3,256: 84	
Määräraha Aikakauskirjalle	„	9,201: 70	
Määräraha tšeremissiläistä kuosijulkaisua varten	„	7,660: 25	
Määräraha baltilaista pukujulkaisua varten	„	1,486: 85	
Määräraha Bibliografiaa varten	„	2,000: —	
Varattuja varoja	„	3,749: 51	274,945: 43
		Yhteensä Smk.	305,548: 65

John Höckert.

SUOMALAIS-UGRILAISEN SEURAN

AIKAKAUSKIRJA

JOURNAL

DE LA

SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE

XXVII

HELSINKI 1911—12.
SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA.

HELSINKI 1912.
Suomal. Kirjall. Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö.

Sisällys. Table des matières.

E. N. SETÄLÄ.

OTTO DONNER.

IN MEMORIAM.

Otto Donner.

In memoriam.

Alkajaispuhe Suomalais-ugrilaisen seuran vuosikokouksessa 2 p. jouluk. 1909.

Kun Suomalais-ugrilainen seura vuosi sitten kokoontui viettämään vuosipäiväänsä, tapahtui se riemuisin mielin. Neljännes vuosisataa oli kulunut seuran perustamisesta, ja vaikka ei seura tahtonutkaan tätä tilaisuutta erityisesti juhlia, saattoi se kuitenkin ilomielin katsahtaa kuluneeseen aikakauteen siinä tietoisuudessa, että melkoinen kappale suoritettua työtä oli takana. Ja se, johon kaikkien silmät tämmöisenä päivänä ensisijassa kääntyivät, oli se henkilö, joka ei ainoastaan ollut lausunut seuran syntysanoja, vaan myös koko kuluneena vuosisadanneljänneksenä oli ollut seuran työn alkuunpanijana, johtajana ja keskuksena. Hänelle sinä päivänä seuran puolesta lausuttiinkin sen harras kunnioitus ja kiitos.

Tämä päivä sen sijaan on murheisen muiston päivä. Hän, joka vuosien kuluessa tänä päivänä, M. A. Castrénin syntymäpäivänä, on tervehtinyt seuraa, viittoen sille työaloja, on nyt poissa. Hänen kylmenneen tomunsa ääressä me lausuimme, että tunsimme kadottaneemme paljoa enemmän kuin vain esimiehen, että seura tunsi samoja tunteita kuin poika isänsä haudalla. Kun nyt pidämme ensimäisen vuosikokouksemme ilman häntä, ilman Otto Donneria, emme voi olla omistamatta tätä hetkeä hänen työnsä muistolle.

Se osa Otto Donnerin työtä, joka soveltuu tässä tilaisuudessa muisteltavaksi, on tosin vain osa hänen monipuolista elämänharrastustaan ja elämäntyötään. Mutta minä en luule erehtyväni sanoessani, että sittenkin tällä harrastuksella ja työllä Otto Donnerin elä-

mässä oli jonkinlainen keskinen merkitys: se oli hänellä niitä elämän syvimpiä harrastuksia, jotka varhaisimmin heräsivät ja jotka pysyivät vireillä aina viimeiseen hengenvetoon.

Kun Otto Donner v. 1857 22-vuotiaana tuli ylioppilaaksi, tunnettiin yliopistopiireissä katkerasti kahden lahjakkaan tutkijan varhainen poismeno. Edellisenä vuonna oli kuolema temmannut Herman Kellgrenin, ensimäisen suomalaisen, joka oli tutkinut vanhaa intian kieltä ja joka oli opiskellut itse vertailevan kielitieteen perustajan Boppin johdolla. Eikä ollut enempää kuin viisi vuotta kulunut siitä kuin oli manalle mennyt koko suomalaisen tieteen katkeraksi suruksi M. A. Castrén. Oli luonnollista, että silloin elävästi tunnettiin, että tämä työ oli jatkettava. Varmaan vielä ilmassa värähteli niiden sanojen kaiku, jotka Johan Vilhelm Snellman oli lausunut M. A. Castrénin haudalla: „Hän ei ainoastaan tahtonut antaa suomalaiselle heimolle sen oikeata paikkaa kansojen suuressa perheessä, vaan myös ensi kertaa taistelemalla hankkia suomalaiselle nimelle itsenäisen sijan tieteiden historiassa. Tätä hän tahtoi. Hän tarvitsi toteuttaakseen tahtonsa ainoastaan pitemmän eliniän. Kaitselmuksen neuvo oli, ettei sitä hänelle ollut suotava."

Paraana lähteenä Otto Donnerin sielunelämän tuntemiseen hänen nuoruusvuosinansa ovat osittain näiltä ajoilta tallessa olevat kirjeet, osittain se kokoelma runoja „Dikter", jonka hän v. 1863 julkaisi. Me näemme niistä herkän ihanteellis-uskonnollisen maailmankatsomuksen, joka perustui yleishumaaniselle pohjalle, mutta jossa samalla kansallisuusaate oli yhtynyt ihmisyysaatteeseen. Hän liittyikin varhain, vaikkakin hänen kotinsa oli ruotsinkielinen, niihin kansallisuusaatteen innostamiin henkilöihin, jotka katsoivat Suomen suomenkielisen kansan kohottamisen maamme elinkysymykseksi. Mutta hänen kansallisuusharrastuksensa pysyi sittenkin aina yleisinhimillisellä pohjalla: Suomen kansan tuli tuoda kortensa „siihen suureen sivistystyöhön joka on ihmiskunnan", tiedemiehen osaltaan tuli olla „suomalaisen hengen tulkkina".

Se tutkimus, jolla Otto Donner keväällä 1863 väitteli tohtoriksi, „Indernas föreställningar om verldsskapelsen jemförda med finnarnes", viittaa nimenomaan Kellgrenin ja Castrénin työstä saatuihin herätteihin. Olihan Herman Kellgrenin väitöskirja-aiheena ollut

„Mythus de ovo mundano indorumque de eodem notio“ ja siinä jo viitattu suomalaisten maailmanmunataruun ja tehty päätelmiä suomalaisten alkukodista ja kosketuksista vieraiden kansojen kanssa. Niinikään Donnerkin päättää tapaavansa mitä selvimpiä jälkiä „sisäisestä ja läheisestä kosketuksesta intialaisten ja suomalaisten välillä“. Ja Castrénin mytologiset tutkimukset esiintyvät suorastaan lähtökohtina tekijän omille päätelmille. Omituista muuten on, miten tässä ensimäisessä tutkimuksessa voimme nähdä idut niihin ajatuksiin, jotka sitten ilmestyvät johtavina Otto Donnerin seuraavissa harrastuksissa. Me näemme siinä erityisen huomion kiintyvän kalliokirjoituksiin ja siihen valoon, jota ne saattavat levittää suomalaistenkin historiaan. Siinä esiintyy se ajatus, että sampo on sama kuin aurinko, ajatus, jota tekijä myöhemmin eri kirjassa on puoltanut, siinä esiintyy ajatus Ilmarisen ja Väinämöisen jumaluudesta — muuta tässä mainitsematta. Tämä tutkimus esiintyy muutenkin suunnan merkitsijänä vastaisuutta varten. Suomi ja itämaat, suomalais-ugrilaiset kansat ja muinaisintialaiset — siinä hänen tieteellisten harrastustensa pääesineet koko hänen elämänsä aikana. Ilmeisesti hänen harrastuksensa kiintyi intian kieleen sen vuoksi, että siihen aikaan intian kieltä pidettiin vertailevan kielitieteen varsinaisena avaimena: joka tahtoi vertailevaan kielitieteeseen perehtyä, sen tuli opiskella sanskritia, jonka löytö olikin ratkaisevasti vaikuttanut vertailevan kielitieteen syntyyn. Jos siis tahtoi suomalais-ugrilaisella alalla soveltaa vertailevan kielitieteen metodeja, oli tie siihen käyvä sanskritin kautta. Toisena syynä epäilemättä olivat nuo oletetut läheiset kosketukset suomalaisten ja intialaisten välillä. Lähinnä seuraavat opintovuodet, 1864—70, omistettiinkin sen vuoksi sanskritin ja indoeuroppalaisen vertailevan kielitieteen opintoihin Berliinissä, Tübingenissä, Pariisissa ja Lontoossa.

Mutta samalla jo alusta oli Donnerin harrastus suomalais-ugrilaiselle alalle kääntyneenä. Sitä todistaa hänen Berliinissä v. 1865 julkaisemansa tutkimus „Das Personalpronomen in den Altaischen Sprachen. I. Die Finnischen Sprachen“. Niinkuin nimi osoittaa, oli tutkimus aiottu jatkettavaksi kaikkiin „altailaisiin kieliin“, mikä aikomus kuitenkin jäi toteutumatta. Tähän aikaan Otto Donner jo

myöskin, niinkuin näkyy hänen kirjeenvaihdostaan, oli ryhtynyt keräilemään aineksia suomalais-ugrilaiseen sanakirjaansa.

Paitsi kielitiedettä sai kansanrunouskin osan Otto Donnerin harrastuksista. Matkojen välillä kotimaassa ollessaan hän v. 1866 julkaisi tutkielman „Kalevipoeg jumalaistarulliselta ja historialliselta kannalta katsottuna". Siinä tehtiin vertailuja virolaisten Kalevipoegin ja suomalaisen Kullervon välillä, joita tekijä, Kreutzwaldin Kalevipoegin perusteella, piti samana henkilönä, sekä esitettiin pitkälle tähtääviä jumalaistarullisia ja historiallisia päätelmiä Kalevipoegin tarinoiden yhteydessä. Sopinee tässä mainita, että Donner tässä kirjoituksessaan huomautti, kuinka tärkeä tutkijalle olisi saada kansanrunousainekset käytettäviksi „niillä sanoilla, joita kertoilijat itse ovat käyttäneet". „Sivumennen tahdon muistuttaa, että tämä perustus olisi noudatettava suomalaisiaki satujamme toimitettaessa. Toisintoja ei pitäisi sulattaa yhdeksi kokonaiseksi kertomukseksi; ne pitäisi julkaista aivan niin kuin ne ovat kansan suusta lähteneet. Sillä ainoastansa tällaisesta sanasanaisesta esityksestä voipi mahdollisimmasti selvitä suomalaisten satujen ja urotöiden historiallinen yhteys muiden kansain satujen kanssa. Vertailevan saduntutkimuksen täytyy aikaisemmin tai myöhemmin heittäytyä tällekin alalle."

Tämä ajatus ei ole tosin Donnerin kirjoituksessa ensi kertaa lausuttuna; tiedetään nimittäin, että ainakin D. E. D. Europæus on saman ajatuksen tuonut esiin eräässä Norjassa v. 1855 — siis vuosikymmenistä aikaisemmin — kirjoittamassaan kirjoituksessa, joka ei kuitenkaan liene tullut painetuksi. Mutta varmasti on Donner ollut ensimäinen, joka on tehnyt aloitteen toimenpiteihin ryhtymiseksi ajatuksen toteuttamista varten. V. 1866 jouluk. 7 p. hän nimittäin teki Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokouksessa nimenomaisen esityksen Kalevalan toisintojen julkaisemisesta. Hän huomauttaa siinä, miten ulkomaalaiset kieltävät Kalevalan runoilta „oikeutta olla pohjana suomalaisen tarun tai runouden tieteellisille tutkimuksille". „Niinkuin näkyy ei siis ole kysymys vähemmästä kuin epäilyksestä, joka koskee suomalaisen kansanrunouden oikeaperäisyyttä, jonka todistamiseksi emme ole mitään tehneet." Hän ehdoittaa Kalevalan toisintoja järjestettäväksi aineen mukaan, joko seuraten aiheita tai sankareja tahikka sitten Kalevalanmukaista järjestystä. Oikeinta

olisi, hän sanoo, painattaa joka rivi kansansuusta muistiinkirjoitetuista runoista, mutta koska tämä näytti mahdottomalta, olisivat vain poikkeukset eri toisintojen välillä osoitettavat jonkun päätoisinnon yhteydessä. Donner tarjoutui itse, jos seura hänelle antaisi stipendin kahden tai kolmen kuukauden ajaksi, tätä työtä suorittamaan. Asia „päätettiin heittää Runoustoimikunnan mietittäväksi", ja sille tielleen se sillä kertaa jäi; runoustoimikunnan lausuntoa ei näy pöytäkirjoissa, mutta Otto Donnerin aloite aiheutti kuitenkin lähinnä uusia tärkeitä runonkeruuttamisia.

Niinkuin näkyy perusteli Donner toisintojen painattamista sillä että Kalevalan oikeaperäisyys täten tulisi todistetuksi. Mutta jos vertaa hänen lausumaansa siihen, mitä hän sanoi Kalevipoeg-tutkimuksensa yhteydessä, niin huomaa kylläkin, että oikea syy, miksi Donner ehdoituksensa teki, oli tieteellinen: hän käsitti n. s. toisintojen merkityksen tieteelliselle tutkimukselle, mutta hän ei nähtävästi uskaltanut, jottei asia päättyisi huonosti, tätä perustetta edes tuoda esiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle. Se peruste olisi varmaankin ollut sen jäsenille yhtä käsittämätön kuin kaksi vuosikymmentä myöhemmin semmoiselle tutkijalle kuin Ahlqvistille, joka v. 1886 lausui että „Kalevalan käsikirjoitusten ulosantaminen edellyttää sen olettamuksen, että Lönnrot — — ehkä ei ole niitä kaikin puolin taitavasti käyttänyt".

Palattuaan opintomatkoiltaan ja julkaistuaan eräitä sanskritin kieltä koskevia teoksia nimitettiin Otto Donner keväällä 1870 sanskritin ja vertailevan kielitieteen dosentiksi. Tämänkin jälkeen hänen harrastuksensa pysyi suomalais-ugrilaisiin tutkimuksiin kääntyneenä. V. 1871 hän julkaisi kansanrunoutta koskevan tutkimuksen „Der Mythus vom Sampo", jossa tehtiin uusi koe tuon kiistanalaisen runokertomuksen selvittämiseksi ja lausuttiin eräitä ajatuksia, joilla perästäkin päin on huomattu olevan jonkinlaista kantavuutta. Ja kun hän sitten haki yliopistonkirjaston hoitajan virkaa, niin hän väitelläksensä tätä virkaa varten alkoi keräillä aineksia suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen historiaan. Osittain tämän vuoksi, osittain muutenkin tutustuakseen Unkarin oloihin ja kieleen hän kesällä v. 1872 teki matkan Unkariin, josta hän antoi hauskan kuvauksen Morgonbladetissa. Saman vuoden marraskuussa hän sitten julkaisi väitös-

kirjansa kirjastonhoitajanvirkaa varten, „Öfversikt af den Finsk-Ugriska språkforskningens historia", paljon tietoja sisältävän katsauksen suomalais-ugrilaisen tutkimuksen bibliografiaan — kuitenkaan virkaa saamatta.

Samoihin aikoihin heräsi Donnerissa melkoisen rohkea ajatus. josta saamme tiedon eräästä hänen kirjeestään Elias Lönnrotille (22 p:ltä marrask. 1872). Hän mainitsee jo kerran ennen puhuneensa aikeestaan Lönnrotille ja uudistaa sen nyt: aikomus oli „julkaista aikakauskirja, jonka tarkoitus olisi seurata ja ilmoittaa teoksia. jotka ilmestyvät altailaisen tutkimuksen alalla, sekä myös sisältää alkuperäisiä kirjoitelmia tästä aineesta. Jotta aikakauskirja saatettaisiin ulkomaan tieteellisen maailman tajuttavaksi sekä saataisiin aikaan yhdysside etenkin Unkarin ja meidän välillämme, painettaisiin siihen kirjoitukset saksaksi, ranskaksi, englanniksi tai latinaksi. niinkuin on laita usean ulkomaalaisen aikakauskirjan." Hän sanoo kääntyneensä Schiefnerin ja Hunfalvyn puoleen; Schott oli suullisesti luvannut apuansa sekä myös Ahlqvist puolittain. Ensimäiseen vihkoon oli aiottu ottaa käännettynä ja täydennettynä Donnerin äskenmainittu väitöskirja. Donner pyytää Lönnrotinkin apua tähän työhön ja ehdoittelee hänelle useita aineita, joista hänen sopisi kirjoittaa, luvaten kääntää hänen artikkelinsa. Lönnrot vastasi kirjeeseen jonkun verran estellen, kun hänen sanakirjatyönsä vei kaiken hänen aikansa, mutta pyysi häntä kuitenkin olemaan käsittämättä tätä kielloksi. Seuraavan vuoden helmikuussa (16/2 1873) Donner kuitenkin kirjoittaa Lönnrotille, että aiottu hanke oli raukennut, koska „sekä unkarilaiset herrat että Schiefner eivät tahdo myötävaikuttaa". „Sanotaan", jatkaa Donner, „ettei aika tämmöistä yritystä varten vielä ole tullut, ja kuitenkin julkaistaan kaikin voimin laajoja kirjoituksia unkariksi ja osittain suomeksi. Minun ajatukseni on, että jos osa samoista aineksista ilmestyisi saksaksi, se joutuisi muun tieteellisen maailman sangen terveellisen kritiikin alaiseksi. Mutta toistaiseksi lykätty ei ole siltä unohdettu." Lönnrot vastauksessaan 28 p. helmikuuta 1873 sanoo: „Paha oli, että sinun aikakauskirjasi tällä kertaa oli sikseen jätettävä, epäilemättä se olisi tullut hyödylliseksi suomalais-unkarilaiselle kielentutkimukselle."

Äsken puheenaolleessa kirjeessään Donner mainitsee, että hä-

nen aikomuksensa sen sijaan oli seuraavana kesänä julkaista „jonkinlainen vertaileva sanakirja suomalais-ugrilaisista kielistä, joka sisältäisi tutkimuksia keskinäisistä äännelaeista ja juurimuodostuksesta“. Hän sanoo aloittaneensa tämän työn jo kahdeksan vuotta sitten, siis vuonna 1865, ja pitävänsä siitä paraillaan luentoja, tosin vain kahdelle tai kolmelle kuulijalle.

V. 1874 ilmestyi ensimäinen osa tätä sanakirjaa „Vergleichendes Wörterbuch der Finnisch-ugrischen Sprachen“; toinen osa ilmestyi v. 1877 ja kolmas yksitoista vuotta tämän jälkeen, v. 1888; teoksen loppu on jäänyt ilmestymättä.

Tämä Donnerin pääteos suomalais-ugrilaisella alalla asettaa määräkseen niiden „alkujuurten“ etsimisen, jotka tavataan suomalais-ugrilaisissa kielissä. Donnerilla oli tässä työssä käytettävänä eräitä esikuvia indo-europpalaisella alalla, m. m. Pottin etymologiset tutkimukset. Teosta vastaan saatetaan tehdä tärkeitä metodisia muistutuksia: ensi sijassa se, että siinä tutkimus asettaa esineekseen jokseenkin mielivaltaiset juuret eikä todellisia sanoja. Näihin „juuriin“ sovellutetaan eräitä mielivaltaisia käsitteitä, „steigerung“, „erweiterung“, ja merkitykset esiintyvät kovinkin venyvinä. Edelleen ovat lainasanat melkoiseksi osaksi jääneet seulomatta ja alkuperäisistä sanoista eroittamatta. Voi sanoa, että Donnerin sanakirjassa esiintyy tavallaan jonkinlaista „natsionalismia“ lainasanojen tarkastelussa: aivan selviäkin lainoja tekijä mielellään katsoo alkuperäisiksi, puhumattakaan niistä, joiden vierasperäisyys oli vaikeammin huomattavissa. Samalla on tietysti kuitenkin tunnustettava, että yhdistysten suuressa joukossa tavataan huomiota ansaitseviakin, vaikka näiden todellinen mielenkiinto ei mainituista syistä voi tulla esiin.

Vaikkakin tämä sanakirja, niinkuin sanottu, on Donnerin pääteos suomalais-ugrilaisella alalla, en kuitenkaan sanoisi tätä tärkeimmäksi, vaan ensi sijaan asettaisin erään verraten pienen kirjoitelman „Om finnarnes forna boningsplatser i Ryssland“, joka ilmestyi Suomen tiedeseuran „Bidrag“ sarjassa v. 1875. Siinä oli otettu tutkittavaksi itämerensuomalaisten kielten, lapin, permalaisten kielten ja Volgankielten kasvien- ja eläintennimet sekä niiden nojalla osoitettu toiselta puolen mordvan läheinen sukulaisuus itämerensuoma-

laisten kielten kanssa, toiselta puolen tehty tärkeitä päätelmiä suomalaisten esi-isäin vanhemmista olopaikoista, näytetty että suomalaisten aikaisempien asuinpaikkojen Venäjällä on täytynyt olla etelämpänä kuin aikaisemmin oli ajateltu — kaikki nämä ajatuksia, jotka ovat näyttäytyneet hedelmällisiksi seuraavalle tutkimukselle.

Otto Donner ei ole yleensä itse esiintynyt alkuainesten kerääjänä, kielen tai kansanrunouden muistiinmerkitsijänä itse alkulähteestä. Yksi poikkeus kuitenkin on olemassa, hänen matkansa Sorselen Lappiin v. 1874 lappalaista kansanrunoutta muistiinpanemaan. Oli nimittäin jo v. 1849 ruotsalaisessa aikakauskirjassa „Läsning för folket" tullut ilmoille ruotsinkielinen käännös pienestä lappalaisesta eepoksesta „Päivän pojat". Tämä herätti sitten melkoista huomiota, sitä esitettiin käännettynä ja mukaeltuna sekä saksaksi että englanniksi. Vieläpä toi v. Düben teoksessaan „Lappland och Lapparne" v. 1873 esiin uudenkin lappalaisen eepillisen runoelman „Piššan-Paššan poika" ruotsalaisena käännöksenä. Kaikki tiedot viittasivat siihen, että ainoa näiden runojen taitaja oli pastori Anders Fjellner Sorselesta, silloin jo 80-vuotias, umpisokea mies. Hänen luoksensa matkusti Donner Sorseleen osaksi veneellä, osaksi jalkaisin ja pani hänen sanelunsa mukaan muistiin Fjellnerin lappalaisen alkutekstin. Nämä runot yhteydessä eräiden muiden lappalaisten runojen ynnä selitysten kanssa Donner sitten saattoi julkisuuteen suomeksi ja saksaksi nimellä „Lappalaisia lauluja" v. 1876. Tutkimus näkyy vievän siihen, että Fjellner on nämä lappalaiset runot itse sepittänyt osaksi lappalaisten satujen perustuksella, osaksi suomalaisen runouden mukaan; hyvin epävarmaa on, onko siinä mitään lappalaista runomuotoista tekstiä takana. Asian selvittämiseksi on joka tapauksessa Fjellnerin lappalaisen tekstin julkaiseminen ollut perin tärkeä.

Näiltä vuosilta on yksi Otto Donnerin aloite vielä mainitsemista ansaitseva.

Viipurilaisessa osakunnassa, jonka kuraattorina Otto Donner toimi, vaikka olikin pohjalainen, hän kerran v. 1874, Ruotsista saatujen herätteiden johdosta, kehoitti osakuntalaisia ryhtymään kansatieteellisten esineiden keräykseen. Tämä kehoitus johti työhön: keräyksistä, joihin muut osakunnat yhtyivät, syntyi ylioppilaiden kansatieteellinen museo, jonka jatkajana nykyinen kansatieteellinen mu-

seomme on. Tässä vaatimattomassa aloitteessa lausuttiin siis kansatieteellisen museomme syntysanat.

Vuonna 1875 Otto Donner nimitettiin sanskritin ja vertailevan kielitieteen persoonalliseksi ylimääräiseksi professoriksi, ensimäiseksi tämän aineen professoriksi meillä. Hän ei kuitenkaan vastakaan käsittänyt tehtäväänsä kuuluvan olla ainoastaan indo-europpalaisen-vertailevan kielitieteen edustajana, vaan hän luennoillaan käsitteli monasti kielten rakennetta yleensä ja teoksissaan suomalais-ugrilaisia aineita.

Vuosi 1879 on melkoisen tärkeä suomalais-ugrilaiselle tutkimukselle. Sinä vuonna julkaisi nimittäin J. Budenz pienen, mutta erittäin huomattavia näkökohtia sisältävän tutkimuksen „Über die verzweigung der ugrischen Sprachen“, joka aiheutti Donnerin puolelta kirjoituksen „Die gegenseitige Verwandtschaft der Finnisch-ugrischen Sprachen“. Näissä tutkimuksissa oli suomalais-ugrilaisten kielten keskinäiset sukulaisuussuhteet ensi kertaa saatettu vakavan keskustelun alaiseksi ja tunnustettava on, että Donner täydellä syyllä vastustaa Budenzin varsinaisesti vain yhteen tunnusmerkkiin perustuvaa suomalais-ugrilaisten kielten jaoitusta.

Tässä teoksessa Donner kosketteli tuota riidanalaista kysymystä suomen ja lapin keskinäisestä suhteesta, josta hän julkaisi eri kirjoituksen Lontoon „Philological Societyn“ Proceedings sarjassa. Muuten hän näinä aikoina eri kirjoituksissa käsitteli sumeri-akkadin kielen sukulaisuutta uraali-altailaisten kielten kanssa antaen tässä asiassa vastauksen kielteiseen suuntaan, sekä Firenzessä v. 1878 pidetyn neljännen orientalistikongressin julkaisuissa samojedilaisten ja suomalais-ugrilaisten kielten sukulaisuutta, joka kirjoitus sisältää — kylläkin enemmän ajatuksena kuin todisteluna — eräitä pitkälle tähtääviä hypoteeseja. Vihdoin mainittakoon vielä näiltä vuosilta Techmerin „Internationale Zeitschrift“issä v. 1884 ilmestynyt kirjoitus „Ueber den Einfluss des Litauischen auf die finnischen Sprachen“, aihe, jonka tarjoaman suuren mielenkiinnon Vilh. Thomsenin myöhemmin ilmestynyt teos on suurenmoisesti todistanut.

Me olemme täten jo joutuneet niihin aikoihin, jolloin Suomalais-ugrilainen seura perustettiin. Ensimäiset idut niihin ajatuksiin, jotka ovat tämän seuran perustamiseen johtaneet,

ovat alkuisin siitä juhlakokouksesta, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura v. 1881 pani toimeen 50-vuotisen olemisensa muistoksi. Kokouksessa, jossa oli saapuvilla virolaisiakin, tehtiin ehdoitus, että seura muodostaisi tiedeakatemian Suomen heimojen tutkimista varten. Vaikka tämä ehdoitus hylättiin, kasvoivat kuitenkin siten syntyneet idut kahtaalle, mutta näivettyivät kumpaisellakin taholla. Toisella taholla syntyi eräs „Virolaisten ystävien" seura, joka tarkoitti kirjallisen yhteyden ylläpitämistä suomalaisten ja virolaisten välillä. Toisaalla taas perustettiin „Heimokansain seura", jonka tarkoituksena oli pelastaa tutkimukselle aineksia heimokansojen keskuudesta ja tehdä niitä suuremmalle yleisölle tutuiksi. Otto Donner puolestaan harrasti semmoisen järjestön aikaansaamista suomalais-ugrilaisten kansain tutkimusta varten, jolla olisi yksinomaan tieteellinen tarkoitus. Sen vuoksi hän v. 1882 alussa vuotta teki Suomen tiedeseuralle ehdoituksen erityisen suomalais-ugrilaisen osaston eli sektsionin muodostamisesta tähän seuraan. Kun tämä ehdoitus kuitenkin siellä armotta hylättiin, ryhtyi Otto Donner työhön yleisen seuran aikaansaamiseksi, joka suureksi osaksi jäsenmaksuilla hankkisi tarpeelliset rahavarat. Suurella taidolla onnistui Donnerin uuden seuran perustajiksi koota eri valtiollisiin ja sivistyksellisiin leireihin kuuluvia henkilöitä. Kun seuran perustava kokous pidettiin 15 p. marrask. 1883, oli jo onnistuttu saamaan kokoon perustajajäsensitoumuksia 35,000:een markkaan. Seuran esimieheksi pyydettiin silloinen valtiovarain toimituskunnan päällikkö, senaattori vapaaherra H. Molander, epäilemättä siinä toivossa, että hänen apunsa voisi olla seuralle hyväksi rahavarojen hankinnassa. Varaesimieheksi tuli Aug. Ahlqvist, ja Otto Donner itse tuli sihteeriksi ollen samalla koko seuran varsinaisena sieluna.

Ei ole mahdollista tämän alkajaispuheen puitteissa ryhtyä esittämään Otto Donnerin vaikutusta Suomalais-ugrilaisessa seurassa. Sellainen esitys olisi samalla seuran koko historian esitys kuluneena neljännesvuosisadan aikana, sillä, niinkuin jo sanottu, kaikissa aikeissamme ja toimissamme hän on ollut johtajana. Olkoon tässä ainoastaan sanottu se, että Otto Donner seuran toimissa koko ajan piti yllä samoja johtavia periaatteita kuin alusta: seuran tuli häviöstä tieteelliselle tutkimukselle pelastaa tiedot suomalais-ugrilaisten

kansojen henkisestä ja aineellisesta elämästä, seuran tuli suurilla sivistyskielillä saattaa keräämänsä ainekset ja suorittamansa tutkimukset kansainvälisen tieteen yhteiseksi omaisuudeksi, ja täten seuran tuli osaltaan olla mukana siinä kansainvälisessä tieteellisessä työssä, josta Suomi ei saanut pysyä poissa, jos se tahtoi sivistyneen kansan nimeä omanaan pitää.

Mitä Otto Donnerin oman persoonalliseen osuuteen seuran toiminnassa tulee, viittaan tässä vain hänen seuran aikakauskirjan 1:sessä osassa julkaisemaansa suomalais-ugrilaisten kansojen asuma-alojen karttaan, hänen toimittamiinsa bibliografisiin katsauksiin, jotka ovat olleet ensimäisenä alkuna „Finnisch-ugrische Forschungen“in vuosibliografioihin, sekä hänen toimintaansa tutkimusmatkojen suunnittelemisessa ja stipendiaattien hankkimiseksi. Ja aivan erityisesti ansaitsevat tässä mainitsemista ne seikat, jotka saattoivat Donnerin suuntaamaan seuran työn laajemmalle alalle kuin mitä seuran nimi varsinaisesti osoittaa.

Otto Donner oli jo aikaisemmin yhteydessä professori J. R. Aspelinin kanssa suunnitellut suurta retkikuntaa Aasiaan, mutta tämä aie oli eri syistä raukennut. Kun sitten prof. Aspelin keväällä 1887 julkaisi sanomalehdissä kirjoituksen Jenisein piirtokirjoituksista, tuoden esiin sen ajatuksen, että tässä ehkä oli tavattavana vanhin suomalais-ugrilainen kirjakieli, sekä teki Suomen Muinaismuistoyhdistyksessä ehdoituksen, että koetettaisiin saada aikaan retkikunta näiden kalliokirjoitusten keräämistä varten, oleskeli Donner poissa kotimaasta. Ulkomaaltakin kuitenkin valppaasti seuraten asian kehitystä Donner kirjoitti minulle, joka silloin seuran toisena sihteerinä ensimäisen sihteerin poissa ollessa hoidin sihteerin toimia, kirjeen, jossa hän pahoitteli, että asia oli pantu vireille Muinaismuistoyhdistyksessä, jonka työalana varsinaisesti oli Suomen alue, eikä Suomalais-ugrilaisessa seurassa, jonka alaan tämmöinen tutkimus oikeastaan kuului. Hän kehoitti minua herättämään kysymystä Suomalais-ugrilaisessa seurassa sekä saamaan aikaan semmoista päätöstä, että seura joko ottaisi osaa yritykseen tai itse ottaisi sen huolekseen. Kun seuran varaesimies prof. Ahlqvist epäili, olisiko seuran syytä ryhtyä asiaan, koska ei ollut luultavaa, että kivikirjoitukset sisälsivät suomalais-ugrilaista kieltä, kirjoitti Donner Ahlqvistille kir-

jeen, josta sopinee tässä mainita muutamia kohtia, koska ne ovat Donnerin käsitystavalle kuvaavia. Donner lausuu, että hänkin luulee, että piirtokirjoitusten julistaminen suomalais-ugrilaisiksi oli hätäiltyä ja että oli enemmän todennäköistä, että ne olivat turkkilais-tatarilaisten kansojen omia. „Ei missään tapauksessa voi kieltää", jatkaa hän, „että ne ovat erittäin mielenkiintoisia altailaisten kansojen muinaisuudelle ja että seura olisi huomattavalla tavalla avustanut altailaista tutkimusta, jos se voisi julkaista tarkoin tehtyjä jäljennöksiä näistä piirtokirjoituksista, jotka sitten tulisivat useiden terävä-älyisten tutkijain selityskokeiden esineeksi, kunnes ratkaisu saavutettaisiin. . . . Minun suuri harrastukseni seuraa kohtaan ja se toive, että se on jättävä jälkiä toiminnastaan jälkeensä, saattaa minut nyt tästä asiasta kaikessa lyhyydessä puhumaan. Kun oleskelee vieraassa maassa, kiintyy huomio ensi sijassa siihen, jolla on merkitystä yli katoavan hetken, niinpä juuri tieteelliseen työhön, joka ulkomaankin edessä edustaa kansakunnan osanottoa yleisinhimilliseen sivistystyöhön. Jos seura huomattavammassa määrässä ottaisi osaa kustannuksiin niin se myös voisi vaatia saada julkaista kootut ainekset."

Näiden kehoitusten seurauksena oli, että seura päätti olla mukana kustantamassa ensimäistä retkikuntaa Jenisei-kirjoitusten kopioimista varten, ja täten seura varsinaisesti oli astunut tälle työalalle.

Tämä työala, keski- ja itä-Aasian tutkimus, se tästälähin alkoikin tulla Otto Donnerille yhä rakkaammaksi ja yhä enemmän hän sai seuran mukaan tähän työhön. Kävisi tässä liian pitkäksi esittää, miten Donner yhdessä J. R. Aspelinin kanssa toimitti julkisuuteen ensimäisen Jenisei-kirjoitusten julkaisun, miten seuran retkikunta v. 1890 kuvasi tärkeän Orkhon-muistomerkin, miten seura sitten, Otto Donnerin koko ajan hartaana työntekijänä mukana ollessa, saattoi tämän muistomerkin julkisuuteen, miten Donner oli osallisena valmistavissa toimissa kirjoitusten selittämistä varten, kuinka Orkhon-muistomerkin julkaiseminen johti Thomsenin nerokkaaseen keksintöön, joka selvitti kirjoituksen, miten hän sai aikaan, että seura eduskunnalta Längmanin varoista sai melkoisen kannatuksen Jenisei-tyyppisten kirjoitusten keräämistä varten, kuinka Otto Donner

sittemminkin on toiminut näitä kysymyksiä koskevissa tutkimuksissa ja etenkin hartaasti työskennellyt uusien ainesten keräyttämiseksi tällä alalla pannen alulle ja itse tehokkaasti kannattaen retkikuntia Aasiaan, miten hän on saanut aikaan, että Vilh. Thomsen on ryhtynyt toimittamaan uutta suurta Orkhon-kirjoitusten julkaisua, sekä vihdoin miten Donnerin toimesta seuran työalaan on liittynyt Mongolian ja Kiinankin tutkimus. Kaikki tämä vaatisi oman esityksensä.

Laajoille aloille on täten Otto Donnerin johtamana kulkenut Suomalais-ugrilainen seuran toiminta. Tämmöinen seuran työalan laajennus on ollut seuran kannalta oikeutettua siihen katsoen, että suomalais-ugrilaisen tutkimuksen kerran täytyy olla mukana ratkaisemassa tuota suurta kysymystä n. s. uraali-altailaisten kielten sukulaisuudesta, ja näin ollen on aineiden keruu tätä työtä varten pidettävä seuran toimialaan kuuluvana. Mutta kaiken tämän ohella ei suinkaan ole unohdettu seuran varsinaista lähintä työalaa. Tutkijoita on lähetetty useimpien suomalais-ugrilaisten kansojen keskuuteen, onpa pari näistä joutunut 4—5 vuotta kestävien tutkimuksien esineeksi; seuran julkaisut ovat karttuneet ja laajentuneet käsittäen aineita kielen, kansanrunouden, muinais- ja kansatieteen aloilta.

Nämä harvat piirteet, jotka olen esittänyt, ovat koskeneet vain yhtä puolta elämäntyöstä, joka samalla on jättänyt jälkiä myös meidän maamme valtiolliseen, yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen elämään.

Ja nämäkin piirteet ovat vain ääriviivoja. Otto Donnerin merkitys tieteessä ei ole arvosteltava hänen teostensa ja suoranaisen oman suorittamansa tieteellisen työn mukaan. Hänen suuruutenansa on hänen lämmin ja uupumaton harrastuksensa ja hänen liikkeellepaneva ja järjestävä voimansa. „In magnis voluisse sat est“ on lause, jonka usea henkisen työntekijä voi katsoa riittäväksi tunnustukseksi elämäntyölleen, mutta tässä on enemmän kuin tahtomusta, tässä on suuria saavutuksia, jotka ovat johtuneet siitä voimasta, joka aloitteen on antanut.

Paras kunnioitus, jonka seura voi omistaa manalle menneelle esimiehellensä, on se, että se jatkaa hänen työtänsä, vie perille hänen aloitteensa. Ja semmoinen työ on hetkenä, jossa nyt elämme, yhtä paljon meidän kansamme henkisen olemassaolon puolustamista kuin

valtiollinenkin työ. Muistuvat mieleen ne sanat, joilla unkarilainen tutkija Hunfalvy Unkarin vapaussodan veriin tukahuttamisen jälkeen tahtoi kehoittaa kansansa jäseniä tieteelliseen työhön ja erittäin sen oman kielen tutkimiseen: „Kansani“, hän sanoi, „älä hetkeksikään unohda, että suurin ja pyhin oikeus asuu povessasi ja että sen toteuttaminen ja tunnustaminen saadaan aikaan omalla työlläsi. Hetkeksikään älä unohda, että todellisen kultaisen bullan, jonka sinetin itse Luoja painaa ja jota ei mikään voima maan päällä voi voimastaan lakkauttaa, sen sinä itse kirjoitat oman ponnistelusi kautta!“

Otto Donner.

In memoriam.

Discours d'ouverture à la séance annuelle de la Société Finno-ougrienne le 2 décembre 1909.

Quand la Société Finno-ougrienne se réunissait il y a un an pour tenir sa séance annuelle, celle-ci s'ouvrait sous d'heureux auspices. Un quart de siècle s'était écoulé depuis sa fondation, et, bien qu'on n'eût pas voulu fêter spécialement cet anniversaire, la Société, consciente d'avoir fourni un sérieux travail, pouvait jeter sur son passé un coup d'œil satisfait. Et la personne vers laquelle se tournaient surtout les regards était celui qui non seulement avait été le fondateur de la Société, mais qui, durant ce quart de siècle, avait pris l'initiative de ses travaux et les avait dirigés. Et la Société lui exprima aussi en ce jour son respect et sa reconnaissance.

La présente journée, au contraire, est pleine de douloureux souvenirs. Celui qui tant d'années a salué la Société en ce jour, anniversaire de la naissance de M. A. Castrén, et lui a montré les domaines à explorer, n'est plus maintenant parmi nous. Devant sa tombe nous déclarions que nous sentions avoir perdu plus qu'un président, et que la Société ressentait l'émotion d'un fils devant la tombe de son père. Aujourdhui que nous tenons notre première séance annuelle sans lui, sans Otto Donner, nous ne pouvons que consacrer cette heure à rappeler son œuvre.

Ce que nous pouvons rappeler ici de l'œuvre d'Otto Donner ne constitue qu'une partie des intérêts variés qui ont occupé sa vie. Mais je crois ne pas me tromper en disant que ces efforts et ces travaux occupaient en tout cas dans son existence une place à peu

près centrale: c'était la manifestation d'une de ces tendances profondes qui s'éveillent les premières et persistent jusqu'au dernier soupir.

Quand Otto Donner devint étudiant en 1857, à l'âge de 22 ans, on ressentait encore amèrement, dans les cercles universitaires, la perte prématurée de deux savants bien doués. L'année précédente avait vu mourir Herman Kellgren, le premier Finlandais qui ait étudié la langue de l'Inde antique, et qui avait fait son apprentissage sous la direction de Bopp lui-même, le fondateur de la grammaire comparée. Et il ne s'était écoulé que cinq ans depuis que M. A. Castrén était mort, perte cruelle pour la science finlandaise. Il était tout naturel qu'on sentît alors vivement le besoin de poursuivre ce travail. L'écho vibrait encore des paroles de Johan Vilhelm Snellman sur la tombe de M. A. Castrén: „Il ne voulait pas seulement donner au peuple finnois sa place véritable dans la grande famille des peuples, mais encore conquérir pour la première fois au nom finlandais une place distincte dans l'histoire des sciences. Tel était son but. Pour l'atteindre, il n'avait besoin que d'une vie plus longue. La destinée ne le lui a pas permis."

Pour connaître les sentiments d'Otto Donner pendant ces années de jeunesse, les meilleurs renseignements nous sont fournis par des lettres conservées de cette époque et par le recueil de poésies, „Dikter", qu'il publia en 1863. Ces documents nous montrent une conception sentimentale, idéaliste et religieuse fondée sur un idéal humanitaire auquel l'idée nationale restait cependant associée. Bien qu'issu d'une famille suédoise, il se joignit de bonne heure aux partisans de l'idée nationale qui voyaient dans le progrès de la population finnoise de Finlande un problème vital pour le pays. Mais ses tendances nationales se maintinrent toujours dans la voie du progrès humanitaire. Le peuple finlandais devait apporter sa contribution „au grand travail de culture de l'humanité"; le savant, de son côté, devait être „l'interprête de l'esprit finnois".

La thèse de doctorat d'Otto Donner publiée au printemps de 1863, „Indernas föreställningar om verldsskapelsen jemförda med finnarnes" (Les idées des Indous sur la création du monde; leur comparaison avec celles des Finnois), Otto Donner montre nettement

des impulsions dues aux travaux de Kellgren et de Castrén. La thèse de Herman Kellgren avait pour titre: „Mythus de ovo mundano indorumque de eodem notio“, et renvoyait déjà au mythe finnois de l'œuf primitif, en même temps qu'elle exprimait quelques opinions sur le siège primitif et les relations anciennes des Finnois. Donner déclare lui aussi qu'il trouve les marques les plus nettes „d'un contact intime entre les Finnois et les Indous“. Quant aux recherches mythologiques de Castrén, elles constituent le point de départ direct des conclusions propres de l'auteur. Il est d'ailleurs curieux de remarquer, dans ce premier travail, le germe des idées qui domineront la carrière ultérieure d'Otto Donner. On y constate un intérêt spécial pour les inscriptions et pour les renseignements qu'elles peuvent fournir aussi sur l'histoire des Finnois. On y rencontre l'hypothèse que Sampo est la même chose que le soleil, hypothèse soutenue plus tard par l'auteur dans un travail spécial, et l'idée qu'Ilmarinen et Väinämöinen étaient des dieux, sans parler d'autres idées encore. Ce travail indique encore à d'autres égards l'orientation future de ses travaux. La Finlande et l'Orient, les peuples finno-ougriens et les anciens Indous, tels sont les sujets principaux de ses recherches scientifiques durant toute sa vie. S'il s'attacha surtout au sanscrit, c'est évidemment parce qu'on regardait alors cette langue comme la clef de la linguistique comparée: celui qui voulait se familiariser avec la grammaire comparée devait apprendre le sanscrit, dont la découverte avait été d'une importance décisive pour la création de cette science. Pour appliquer aux recherches finno-ougriennes les méthodes de la linguistique comparée, il fallait passer par le sanscrit. Une autre raison de ce choix était certainement l'idée des rapports étroits entre les Finnois et les Indous. Les années d'études qui suivirent (1864—1870) furent donc consacrées à des études comparatives de sanscrit et d'indo-européen à Berlin, Tübingen, Paris et Londres.

Mais en même temps, et dès le début, Donner s'était intéressé aux études finno-ougriennes. C'est ce que prouve le travail publié en 1865 à Berlin: „Das Personalpronomen in den Altaischen Sprachen. I. Die Finnischen Sprachen“. Comme l'indique le titre, l'in-

tention de l'auteur avait été de poursuivre cette étude dans toutes les langues „altaïques"; mais ce dessein resta inachevé. A cette époque Otto Donner avait aussi, comme il ressort de sa correspondance, commencé à rassembler des matériaux pour son lexique finno-ougrien.

L'intérêt d'Otto Donner s'étendit non seulement à la linguistique, mais aussi en partie à la poésie populaire. Entre ses voyages, il revenait dans sa patrie, et il publia en 1866 le travail „Kalevipoeg jumalaistarulliselta ja historialliselta kannalta" (Examen du Kalevipoeg au point de vue mythologique et historique). Il y comparait le Kalevipoeg des Esthoniens avec le Kullervo des Finnois; se fondant sur l'édition du Kalevipoeg de Kreutzwald, il les regardait comme identiques, et, à l'occasion des légendes de Kalevipoeg, présentait des conclusions mythologiques et historiques étendues. Il est bon de signaler ici que, dans ce travail, Donner montrait combien il est important pour le chercheur de posséder les poésies populaires „dans la teneur employée par les conteurs eux-mêmes". „J'indiquerai en passant", disait-il, „que ce principe devrait aussi être suivi dans la rédaction des légendes finnoises. Les variantes ne devraient pas être fondues en un récit unique; elles devraient être publiées telles qu'elles sont sorties de la bouche du peuple. Car une semblable publication intégrale permettra seule d'éclaircir l'identité historique des légendes et des gestes héroïques finnoises avec d'autres légendes populaires. La mythographie comparée devra tôt ou tard se consacrer aussi à ce travail".

Ce n'est pas dans le travail de Donner que cette idée a été exprimée pour la première fois; on sait tout au moins que D. E. D. Europæus avait formulé la même pensée dans un article écrit en Norvège en 1855, donc une dizaine d'années plus tôt, mais qui n'a sans doute jamais été imprimé. Mais c'est sûrement Donner qui prit les premières mesures pour réaliser cette idée. Le 7 décembre 1866, à une séance de la Société de littérature finnoise, il proposa formellement de publier les variantes du Kalevala. Il rappelle que les étrangers nient qu'on ait „le droit de faire des chants du Kalevala la base des recherches scientifiques sur la poésie et les légendes finnoises . . . . . Comme on le voit, il n'est question de

rien moins que de mettre en doute l'authenticité de la poésie populaire, et nous avons négligé de rien faire pour établir cette authenticité". Il proposait de classer les variantes du Kalevala selon le contenu, en les groupant soit d'après les événements, soit d'après les héros, soit d'après l'ordre du Kalevala. Le procédé le plus exact serait, dit-il, de faire imprimer tous les vers tels qu'ils ont été directement notés de la bouche du peuple; mais, comme ceci semble impossible, on se bornerait à indiquer la différence entre les diverses variantes relativement à une variante principale. Donner s'offrait lui-même à entreprendre ce travail, si la société voulait lui donner une bourse pour deux à trois mois. — On décida de remettre la proposition à la commission des poésies populaires, qui devait donner son avis, et la chose en resta là pour cette fois. Il n'y a pas, dans le procès-verbal, de rapport de la commission. Mais l'initiative d'Otto Donner eut pour premier résultat de donner lieu à de nouvelles et importantes collections de poésies.

Comme on le voit, Donner motivait la publication des variantes par le besoin de prouver l'authenticité du Kalevala. Mais, si on rapproche sa proposition de ce qu'il exprimait dans ses recherches sur le Kalevipoeg, on voit nettement que le vrai motif était d'ordre scientifique. Il comprenait la valeur des „variantes" pour les recherches scientifiques; mais il est probable qu'il n'osait pas même indiquer ce motif à la Société de littérature finnoise, pour éviter un échec. Il est certain qu'un semblable motif aurait été alors aussi inconcevable pour les membres de la Société qu'il l'était encore vingt ans plus tard pour un savant de la valeur d'Ahlqvist, qui déclarait en 1886 que „la publication des manuscrits du Kalevala supposerait qu'on admet que Lönnrot n'avait peut-être pas su les utiliser".

Une fois revenu de ses voyages d'étude à l'étranger, et après avoir publié quelques ouvrages concernant le sanscrit, Donner fut nommé, au printemps de 1870, docent pour le sanscrit et la grammaire comparée. Mais il continua de s'intéresser aux recherches dans le domaine finno-ougrien. En 1871 il publia un article, „Der Mythus vom Sampo", où il essayait de nouveau d'éclaircir ce cycle de chants, objet de nombreux débats, et exprimait un certain nombre d'idées dont les recherches ultérieures ont montré la portée.

Comme il avait ensuite posé sa candidature au poste de bibliothécaire de l'Université, il commença à recueillir des matériaux sur l'histoire de la linguistique finno-ougrienne en vue du travail qu'il voulait présenter à l'appui de sa candidature. A la fois pour ces recherches et aussi pour connaître le hongrois et la vie hongroise, il fit pendant l'été de 1872 un voyage en Hongrie, dont il a donné une relation intéressante dans le journal *Morgonbladet*. Il publia ensuite, en novembre 1872, son travail: „Öfversigt af den Finsk-Ugriska språkforskningens historia" (Aperçu de l'histoire de la linguistique finno-ougrienne), qui renferme de nombreuses indications sur la bibliographie des études finno-ougriennes. Il n'obtint cependant pas le poste.

A la même époque Donner conçut un plan audacieux, dont nous sommes instruits par une de ses lettres (du 22 nov. 1872) à Elias Lönnrot. Il y rappelle qu'il a déjà précédemment parlé à Lönnrot de ses desseins, et lui répète que son intention était „d'éditer une revue qui se tiendrait au courant des travaux édités dans le domaine des recherches finno-ougriennes, en rendrait compte et renfermerait aussi des travaux originaux dans cette branche. Pour rendre la revue accessible aussi à des savants étrangers et créer un lien, surtout entre la Hongrie et nous, on y imprimerait des articles en allemand, français, anglais ou latin, comme il est d'usage dans plusieurs revues étrangères". Il dit s'être adressé à Schiefner et à Hunfalvy; Schott avait promis verbalement son appui, et Ahlqvist avait fait une demi-promesse. Dans le premier fascicule on voulait faire entrer le travail précité de Donner, traduit et complété. Donner demande aussi à Lönnrot de prêter son concours à l'entreprise, et lui propose plusieurs sujets que Lönnrot pourrait écrire et qu'il promet de traduire. Lönnrot s'excusa, son dictionnaire l'occupant tout entier, mais lui dit de ne pas voir là un refus définitif. Le 16 février 1873 Donner écrit cependant à Lönnrot que l'entreprise avait échoué, „parce que les Hongrois et Schiefner ne voulaient pas y collaborer". „On dit", écrit Donner", que le temps n'est pas encore venu; et pourtant on fait paraître avec ardeur de grandes publications en hongrois et en partie aussi en finnois. Mon idée est que si une partie de ces travaux

paraissaient en allemand, ils seraient soumis à la critique très salutaire du reste du monde scientique. Mais ce qui est ajourné n'est pas oublié.“ Dans sa réponse du 28 févr. 1878, Lönnrot dit: „C'est dommage que ta revue ait échoué pour cette fois; elle aurait incontestablement rendu des services à la linguistique finno-hongroise.“

Dans la lettre qui vient d'être citée, Donner dit qu'il a l'intention, maintenant, d'éditer l'été suivant „une sorte de dictionnaire comparé des langues finno-ougriennes, qui renfermerait des recherches sur des correspondances de sons et des radicaux communs.“ Il déclare avoir commencé ce travail huit ans auparavant, donc en 1865, et faire précisément un cours sur ces matières, mais avec deux à trois auditeurs seulement.

En 1874 parut la première partie du dictionnaire: „Vergleichendes Wörterbuch der Finnisch-Ugrischen Sprachen“; la seconde partie parut en 1877 et la troisième onze ans plus tard, en 1888. Le travail est d'ailleurs resté inachevé.

Cet ouvrage, le principal travail de Donner dans le domaine finno-ougrien, a pour objet de rechercher les „radicaux fondamentaux“ qui se trouvent dans les langues finno-ougriennes. Donner trouvait quelques modèles dans le domaine indo-européen, entre autres les recherches étymologiques de Pott. — On peut faire à ce travail des objections de méthode importantes. D'abord l'auteur a pris pour point de départ non des mots véritables, mais des racines assez arbitraires. Il leur applique en outre des notions arbitraires: „Steigerung“ „Erweiterung“, dont le sens est très extensible. De plus il a négligé de faire le tri entre les mots d'emprunt et le vocabulaire primitif. On peut dire que l'examen des mots d'emprunt, dans le dictionnaire de Donner, trahit une sorte de „nationalisme“: l'auteur est porté à regarder comme originels non seulement des mots d'emprunt dont l'origine étrangère est assez voilée, mais même des emprunts tout à fait évidents. Mais en même temps il faut reconnaître que, dans le grand nombre de rapprochements que renferme l'ouvrage, il y en a qui méritent de retenir l'attention, et bien que, pour les raisons que je viens de dire, on ne puisse saisir pleinement ce qu'ils ont de remarquable.

Bien que cet ouvrage, comme je l'ai dit, soit le principal tra-

vail de Donner dans le domaine finno-ougrien, je ne le regarderais pas comme le plus remarquable, mais serais porté à placer au premier rang un article relativement court, „Om finnarnes forna boningsplatser i Ryssland“ (Sur les habitats antérieurs des Finnois en Russie), paru dans les „Bidrag“ de la Société des sciences de Finlande en 1875. Il y étudie des noms de plantes et d'animaux dans les langues baltofinnoises, laponne, permiennes et celles des peuples de la Volga. Il y établit d'une part la proche parenté du mordve avec le groupe baltofinnois, et tire de l'autre des conclusions importantes sur les habitats les plus anciens des ancêtres des Finnois; il démontre que le précédent habitat des Finnois en Russie doit avoir été situé beaucoup plus au sud qu'on ne le pensait auparavant, toutes hypothèses dont les recherches ultérieures ont montré a fécondité.

Otto Donner n'a pas en général collectionné directement de matériaux, noté de langues ou de chants populaires puisés directement à la source. Il y a pourtant une exception: c'est son voyage dans la Laponie de Sorsele en 1874, pour noter des chants populaires lapons. Dès 1849 une traduction suédoise d'une petite épopée laponne, „Les fils du soleil“, avait été imprimée dans une revue suédoise, „Läsning för folket“ (Lectures populaires). Elle attira beaucoup l'attention, et parut ensuite, traduite et remaniée, en allemand et en anglais. Von Düben publia encore en 1873, dans son ouvrage „Lappland och Lapparne“ (La Laponie et les Lapons) un nouveau poème lapon „Pissjan-Passjan- pardne“ (Le fils de Piššа-Paššа) traduit en suédois. Tous les renseignements semblaient indiquer que le seul connaisseur de ces poèmes était le pasteur Anders Fjellner de Sorsele, âgé alors de 80 ans et entièrement aveugle. Donner alla le trouver à Sorsele, voyageant par bateau et à pied, et écrivit sous sa dictée le texte lapon de Fjellner. Donner publia ensuite en 1876, en finnois et en allemand, sous le titre de „Lappalaisia lauluja“ (Chants lapons) ces poèmes, rattachés à d'autres poèmes et pourvus d'un commentaire. La conclusion à laquelle les recherches semblent aboutir est que Fjellner lui-même a composé ces chants lapons, en partie d'après des légendes laponnes, en partie d'après la poésie finnoise; il est très douteux qu'il y ait jamais eu

à la base un texte en vers lapons. Pour éclaircir le problème il a été en tout cas très important d'éditer le texte lapon de Fjellner.

Une entreprise suscitée par Otto Donner vers cette époque mérite encore d'être signalée ici.

Dans la nation universitaire de Wiborg, dont il était curateur (bien que lui-même fût Ostrobothnien), il engagea en 1874 les étudiants, suivant des impulsions venues de Suède, à recueillir des objets ethnographiques. Ces exhortations furent suivies d'effet. Les collections, auxquelles participèrent d'autres nations, formèrent ensuite le musée ethnographique des étudiants, dont notre musée ethnographique actuel est la continuation. C'est donc de ce germe modeste qu'est sorti notre musée ethnographique actuel.

En 1875 Otto Donner fut nommé, à titre personnel, professeur extraordinaire de sanscrit et de grammaire comparée; il fut en Finlande le premier professeur dans ces matières. Mais, même après cette nomination, il ne se crut pas obligé de se restreindre à la grammaire comparée des langues indo-européennes; dans ses cours il examinait souvent la construction des langues en général, et dans ses travaux il étudia des questions finno-ougriennes.

L'année 1879 est très importante dans l'histoire des études finno-ougriennes. C'est en effet cette année-là que J. Budenz publia un petit article renfermant des vues très importantes: „Über die Verzweigung der ugrischen Sprachen", qui amena Donner à écrire de son côté: „Die gegenseitige Verwandtschaft der Finnisch-ugrischen Sprachen". Dans ces deux études, les liens de parenté des langues finno-ougriennes étaient l'objet d'une étude sérieuse; et il faut reconnaître que Donner apportait des arguments convaincants contre la classification de Budenz, basée sur un seul criterium.

Dans ce travail Donner touchait à la question controversée des rapports et de la relation mutuelle du finnois et du lapon, sur laquelle il publia un travail spécial dans les Proceedings de la „Philological Society" de Londres. En outre il traita dans quelques articles de la parenté entre les langues suméro-accadiennes et ouralo-altaïques, qu'il dénie, et, dans le compte-rendu du quatrième congrès des orientalistes à Florence en 1878, de la parenté entre le samoyède et les langues finno-ougriennes; ce travail renferme des

conclusions d'une portée considérable, qui ont plutôt l'allure d'hypothèses que de théories établies. On citera enfin, de ces mêmes années, l'article „Über den Einfluss des Litauischen auf die finnischen Sprachen" publié en 1884 dans l'„Internationale Zeitschrift" de Techmer. L'ouvrage postérieur de M. Vilh. Thomsen montre combien ce sujet soulève de questions intéressantes.

Nous arrivons ainsi à l'époque de la fondation de la Société finno-ougrienne. Le premier germe des idées qui ont servi de guide à la Société remonte au congrès tenu en 1881 par la Société de littérature finnoise à l'occasion de son cinquantième anniversaire. A ce congrès, où il y avait aussi des Esthoniens, l'idée fut lancée de fonder au sein de cette société une académie qui se proposerait d'étudier des peuples apparentés aux Finnois. Bien que la proposition eût échoué, elle donna naissance à deux associations qui furent d'ailleurs de courte durée. D'une part il se fonda une „Société des amis des Esthoniens" dont le but était d'entretenir une communauté littéraire entre Finnois et Esthoniens; d'autre part on constitua une „Société des peuples du groupe finnois", dont le but était de sauver à la science les sujets tirés du domaine de ces peuples, et de les rendre accessibles au grand public. Otto Donner, pour son compte, voulait créer, pour l'étude des peuples finno-ougriens, une institution qui poursuivît un but purement scientifique. Il fit dans ce sens à la Société des sciences de Finlande au début de 1882, une proposition tendant à la création d'une section finno-ougrienne spéciale au sein de la société. La proposition fut rejetée d'emblée; alors Donner dirigea ses efforts vers la création d'une association d'un caractère général, qui réunirait par les cotisations de ses membres les ressources pécuniaires nécessaires. Il réussit, avec une grande habileté. à réunir parmi les membres fondateurs des personnes appartenant à des milieux et à des partis différents. Lors de la séance de fondation de la société, le 15 novembre 1883, on avait déjà réussi à recueillir, par les engagements des membres fondateurs, une somme de 35.000 marcs. On choisit comme président le sénateur baron H. Molander, alors chef de la section des finances au Sénat, certainement parce qu'on pensait que son concours pourrait être avantageux à la société pour se procurer les ressources pécuniaires

dont elle aurait besoin. Le vice-président fut Aug. Ahlqvist, et Otto Donner, qui était l'âme de la société, devint lui-même secrétaire.

Il n'est pas possible, dans le cadre limité de ce discours d'ouverture, d'exposer le rôle d'Otto Donner dans la Société finno-ougrienne. Cet exposé serait en même temps une histoire de la Société pendant ces vingt-cinq années; car dans toutes nos entreprises il a joué un rôle directeur. Qu'il suffise de dire ici qu'Otto Donner, tant qu'il a vécu, a maintenu dans la société le même principe qu'au début: la Société devait sauver de l'oubli et conserver à la science la connaissance de la vie matérielle et intellectuelle des peuples finno-ougriens; elle devait faire entrer dans la science internationale, en employant les langues des grandes nations civilisées, les matériaux qu'elle recueillait et les recherches qu'elle poursuivait; et de cette manière elle participerait au travail scientifique international auquel la Finlande ne pouvait rester étrangère, si elle voulait compter parmi les peuples civilisés.

Quant à la part personnelle d'Otto Donner dans les travaux de la Société, je mentionnerai seulement ici sa carte de l'extension des peuples finno-ougriens dans le premier volume du Journal, son aperçu bibliographique qui fut le précurseur des bibliographies annuelles des „Finnisch-ugrische Forschungen“, la part qu'il prit à la préparation d'expéditions scientifiques, les démarches qu'il fit pour susciter des boursiers. Il faut en particulier signaler les raisons pour lesquelles Donner élargit le champ d'action de la Société bien au-delà des limites qu'indique le nom qu'elle porte.

Donner avait déjà autrefois préparé avec le professeur J. R. Aspelin une grande expédition scientifique en Asie: mais le plan avait échoué pour diverses raisons. Quand plus tard, au printemps de 1887 M. Aspelin publia dans les journaux un article sur les inscriptions de l'Iénisséi, déclarant qu'on était peut-être sur la trace de la plus ancienne langue littéraire finno-ougrienne, et proposa à la Société finlandaise d'archéologie d'essayer d'organiser une expédition chargée de recueillir ces inscriptions, Donner était absent de Finlande; mais même à l'étranger, il suivait avec intérêt ce qui se passait dans son pays. Comme je remplaçais, en qualité de second secrétaire, le premier secrétaire parti en voyage, Don-

ner m'écrivit une lettre où il regrettait que la question eût été soulevée dans la Société d'archéologie, dont le domaine propre était la Finlande, et non dans la Société finno-ougrienne, à laquelle il appartenait en réalité de s'en occuper. Il m'engagea à soulever la question dans la Société finno-ougrienne et à faire prendre une décision par laquelle la Société participerait à l'entreprise ou s'en chargerait elle-même. Le professeur Ahlqvist, vice-président de la Société, doutait de l'opportunité d'une telle initiative, parce qu'il n'était guère croyable que ces inscriptions fussent en langue finno-ougrienne. Donner lui écrivit une lettre dont quelques passages méritent d'être mentionnés, parce qu'ils caractérisent bien sa manière de voir. Il se dit persuadé lui aussi qu'il était prématuré d'admettre que les inscriptions fussent finno-ougriennes, et qu'il était plus probable qu'elles remontaient aux peuples turco-tatares. „En tout cas“, poursuit-il, „il est indéniable qu'elles sont particulièrement intéressantes pour l'histoire ancienne des peuples altaïques, et que la Société rendrait un service signalé aux études altaïques en publiant des reproductions exactes de ces inscriptions qui, pour arriver à la solution du problème, feraient l'objet des essais de déchiffrement de chercheurs intelligents . . . . . Le grand intérêt que je porte à la Société, et l'espoir qu'il restera des traces de ses travaux, m'autorisent à parler brièvement de cette question. Quand on séjourne à l'étranger, l'attention se porte d'abord sur les tâches dont l'importance n'est pas passagère, et d'abord sur le travail scientifique, qui, pour l'étranger aussi, représente la part d'un peuple dans le travail général de civilisation. Si la Société participait pour une part notable aux frais de l'expédition, elle pourrait aussi demander à publier les matériaux recueillis.“

Ces exhortations eurent pour effet d'amener la Société à décider de participer aux frais de la première expédition envoyée pour copier les inscriptions de l'Iénisséi; et c'est ainsi que la Société se trouva engagée dans ce domaine.

Ce champ d'études: les recherches sur l'Asie centrale et orientale, devint ensuite de plus en plus cher à Otto Donner, qui entraîna de plus en plus la Société dans cette voie. Il serait trop long de raconter ici comment Donner rédigea avec M. J. R. Aspelin

la première publication des inscriptions de l'Iénisséi; comment l'expédition envoyée par la Société en 1890 décrivit le grand monument de l'Orkhon, publié ensuite par la Société, avec l'active collaboration de Donner; comment Donner participa aux travaux préliminaires de déchiffrement, et comment la publication du monument de l'Orkhon conduisit M. Thomsen à une découverte géniale qui fournit le déchiffrement des signes employés; comment il obtint de la Diète pour la Société, sur le fonds Längman, une subvention importante en vue de recueillir les inscriptions en caractères vieux-turcs; comment Otto Donner continua de prendre part aux recherches sur ces questions, et surtout à la collection de nouveaux matériaux, prenant l'initiative d'une expédition en Asie, qu'il soutint aussi lui-même d'une façon effective; comment il décida M. Vilh. Thomsen à entreprendre une nouvelle et grande édition des inscriptions du type de l'Orkhon, et enfin comment, par les soins de Donner, le champ d'études de la Société s'est encore agrandi des recherches en Mongolie et en Chine. Tout cela exigerait un exposé spécial.

Sous la direction d'Otto Donner, les travaux de la Société finno-ougrienne se sont donc étendus sur un vaste domaine. Du point de vue de la Société, cette extension du programme de recherches était justifiée, car les études finno-ougriennes doivent aussi contribuer à résoudre la grande question de la parenté des langues dites ouralo-altaïques, et, dans ces conditions, la collection des matériaux nécessaires rentre dans le champ d'études de la Société. Mais, malgré cette extension, le travail dans les domaines plus proches n'a pas été négligé. Des chercheurs ont été envoyés chez presque tous les peuples finno-ougriens, et quelques-uns ont prolongé leur séjour quatre ou cinq ans chez ces peuples; les publications de la Société ont augmenté de nombre et de volume, et ont traité de linguistique, de poésie populaire, d'archéologie et d'ethnographie.

Ces quelques traits de la carrière scientifique de Donner ne montrent qu'une face d'un travail qui a laissé des traces dans la vie politique, sociale et économique de notre pays.

Et ce ne sont même que les contours de sa figure. L'importance du rôle joué par Otto Donner dans la science ne doit pas se mesurer par les ouvrages scientifiques qu'il a publiés. Ce

qui fait sa grandeur, c'est l'effort enthousiaste et infatigable, l'initiative toujours prête, la puissance d'organisation. „In magnis voluisse sat est": cette formule pourrait être jugée satisfaisante par la plupart des travailleurs intellectuels; mais il y a ici plus que la volonté d'agir: il y a des conquêtes positives, fruit de l'effort qui a donné le branle aux recherches.

Le plus grand honneur que la Société puisse montrer à son président défunt est de poursuivre son travail et d'achever l'œuvre qu'il a commencée. Et ce travail, à l'époque que nous traversons, est aussi important que le travail politique pour défendre l'existence de notre peuple. Je me rappelle les paroles par lesquelles le savant hongrois Hunfalvy, après la répression du soulèvement de la Hongrie pour sa liberté, exhortait sa nation au travail scientifique et en particulier à l'étude de sa propre langue. „O mon peuple" disait-il, „n'oublie pas un instant que ton droit le plus important, le plus sacré réside en toi-même, et que c'est par ton propre travail que tu en feras une réalité reconnue. N'oublie pas un instant que la véritable bulle d'or, que scelle le Créateur et qu'aucune force terrestre ne peut abolir, c'est toi-même qui l'écris par tes efforts."

Otto Donnerin paarien ääressä.

Puhe 22 p. syysk. 1909.

Lähinnä sen vainajan omaisia, jonka kylmenneen tomun ääressä me nyt seisomme, on Suomalais-ugrilainen seura se, jota tappio syvimmin ja kipeimmin koskee. Suomalais-ugrilaisen seuran suhde Otto Donneriin oli jotakin muuta kuin seuran suhde esimieheensä. Hänhän se lausui seuran syntysanat, hän keräsi työskentelijät, hän antoi herätteet ja aloitteet, hän antoi seuran pyrinnöille henkisen ja aineellisen kannatuksensa, hän oli sanalla sanoen, kaikkien rientojemme koossapitävänä voimana. Ja siksi me seisomme tämän kuolleen ruumiin ääressä jonkinlaisen turvattomuuden tunteen valtaamina, ikäänkuin poika oman isänsä haudalla.

Monella alalla on tämä vainaja työskennellyt, mutta minä en luule erehtyväni sanoessani, että tämän seuran työala aina oli hänen sydäntänsä kaikista lähinnä: se oli nuoruudenrakkaus, johon sydän aina uudestaan ja uudestaan palaa.

Kun Otto Donner ryhtyi tieteellisiä opintoja harjoittamaan, oli vertaileva kielitiede juuri ennättänyt ensimäiseen kukoistukseensa: se oli saavuttanut ensimäiset suuret tuloksensa avaten ennen aavistamattomia näköaloja kansojen muinaisuuteen. Tämä uusi tieteenhaara, joka lupasi niin paljon, tempasi nuorukaisen mukaansa, ja ennen kaikkea kääntyi hänen harrastuksensa siihen kieleen, jonka löytäminen oli antanut ensimäisen herätyksen vertailevan kielitieteen syntyyn, muinaisen Intian runsasmuotoiseen ja selvärakenteiseen kieleen. Mutta hänen harrastuksensa ei jäänyt tähän. Sen mitä

hän tästä opinnosta itselleen omisti, sen hän tahtoi käyttää toisella alalla. Hänen toivojensa määränä oli, että kotoisen kielen ja sen heimolaisten tutkimuksen alalla saavutettaisiin samat suuret tulokset, kuin mitä oli saavutettu indoeuroppalaisten kielten työkentällä. Olihan tämänsuuntaiseen työhön tietä ohjaamassa Mathias Alexander Castrénin loistava nimi. Tätä harrastustaan Otto Donner toteutti tieteellisillä teoksillaan. Näiden pyrintöjen keskukseksi hän loi Suomalais-ugrilaisen seuran, jonka töitä ja toimia hän ohjasi vuosisadan neljänneksen aikana, sihteerinä, varaesimiehenä sekä vihdoin kuudentoista vuoden aikana seuran esimiehenä, ja koko tänä aikana seuran johtavana henkenä.

Hän tarttui silloin — käyttääkseni sanoja, joita seuran puolesta lausuttiin Otto Donnerin täyttäessä 70 vuotta — hän tarttui silloin pyrintöön, joka on osoittautunut elinkelpoiseksi. Seura näki töittensä, tutkimustensa, julkaisujensa, varojensa, työntekijäpiirinsä yhä kasvavan ja laajenevan. Se lähetti tutkijoita useiden heimokansojen keskuuteen. Se ulotti toimialansa suomalais-ugrilaisen heimon ulkopuolellekin ollakseen kerran mukana suurta uraali-altailaista kysymystä selvitettäessä ja ratkaistaessa; se vaikutti osaltaan siihen, että tuhat vuotta vaitiolleet kivet saatiin puhumaan muinaisesta, ammoin sitten kadonneesta kansasta, se sulki piiriinsä kaukaisen idänkin kielen ja muinaishistorian tutkimuksen.

Meillä oli onni viitata tähän ja lausua se hänelle hänen eläessään. Ja me toistamme sen tässä hänen tomunsa ääressä, lausuen hänelle kiitoksemme siitä, että hän kaikessa tässä työssä oli alkuunpanijana ja johtajana, kiitoksemme kaikista aloitteista ja herätteistä, kiitoksemme kaikesta työstä ja rakkaudesta.

Tällä työllä oli silmämääränä, että Suomellakin, niinkuin sivistyskansalla konsanaankin, olisi sanansa sanottavana inhimillisessä tieteessä, että Suomen nimi näkyisi siinä, missä muiden sivistyskansojen nimeä mainitaan. Ja tähän työhön Otto Donner omistautui sillä luottamuksella tieteellisen työn merkitykseen, sillä luottamuksella tulevaisuuteen, joka hänelle oli ominainen sekä kovana että hyvänä päivänä.

Voisi ajatella, että ne tutkimukset, joita vainaja rakasti, joille hän omisti harrastuksensa milloin kokonaan, milloin muiden töiden

lomassa ja joihin hän palasi viisaan lepoon jälleen päästyänsä — voisi ajatella, että nämä tutkimukset ovat perin kaukana siitä elämästä, joka elää. Otto Donner jos kukaan on osoittanut, ettei mikään inhimillinen tutkimusharrastus vie ihmistä pois todellisesta elämästä, vaan että se on omansa elämänkäsitystä syventämään. Onhan kielentutkimuksenkin määränä oppia tuntemaan *ihmistä:* ainoastaan kielen välityksellä on toinen ihminen voinut antaa toiselle ihmiselle, toinen sukupolvi toiselle sukupolvelle työnsä tulokset, ainoastaan kielen avulla on inhimillinen kultuuri mahdollinen, ainoastaan kieli tekee ihmisen ihmiseksi. Meidän ei siis tarvitse ihmetellä nähdessämme, miten kielen tutkimuksessa teroittunut ajatus saattoi menestyksellä liikkua valtiollisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen elämän aloilla — niillä vainajan työn aloilla, joita ei minun ole tarkoituksenani tässä kuvata.

Runsas, monipuolinen ja tuloksista rikas on se työ, jonka nyt sammunut elämä sisältää. Mutta se ei ole yksin työtä, vaan siinä on työn takana myös henkilö, persoonallisuus, jonka muisto on meille yhtä kallis kuin hänen työnsä muisto: hienotunteinen, oikeudentuntoinen, periaatteilleen uskollinen, sopusointuinen persoonallisuus, joka kovana päivänä osasi osoittaa tarpeellista lujuutta ja hyvänä päivänä sydämiä voittavaa vaatimattomuutta.

Kuinka kaunis elämä!

Saada loppuun saakka pysyä uskollisena nuoruutensa lämpimimmille harrastuksille ja toteuttaa niitä nuoren tutkijapolven johtajana ja keskuksena! Voida niin monella alalla saada aikaan menestyksellisiä tuloksia! Voida kärsimyksen päivänä lujasti luottaa oikeuden lopulliseen voittoon! Saada olla mukana johtamassa maan kohtaloita sinä aikana, jolloin laittomuuden ajan jälkeen taas laillisuus ainakin hetkeksi nostettiin kunniasijalle! Saada elää ystäviensä kunnioituksen ja kiintymyksen ympäröimänä, ilman vihamiehen pahansuopaa vihaa ja kateutta, omaistensa lämpimän rakkauden hellimänä!

Kuinka kaunis kuolema!

Uinahtaa vain uneen, josta ei enää herää! Nukkua pois tietäen, että ne harrastukset, jotka ovat elämässä olleet rakkaimmat, ovat kantaneet runsaita hedelmiä — häntä ei tosin enää voinut

ilostuttaa eräs äsken saapunut sanoma, että hänen viimeksi toimeenpanemansa retkikunta oli tehnyt suuren tieteellisen löydön, mutta joka tapauksessa hän oli jo nähnyt aloitteidensa tuottaman runsaan menestyksen ja kannattamiensa pyrintöjen elinvoimaisuuden. Saada lähteä levolle tarvitsematta enää uudelleen käydä osalliseksi siihen kovaan taisteluun, joka kansallamme on oleva edessään, mutta samalla lähteä levolle säilyttäen toivonsa ja luottamuksensa Suomen kansan tulevaisuuteen!

Kukat kuihtuvat, haudat nurmettuvat, muistomerkit murtuvat. Mutta tehty työ elää, sytytetty rakkaus elää. Ja minä rohkenen lausua, että niinkauan kuin hänen luomansa Suomalais-ugrilainen seura on elävä ja suorittava elinvoimaista työtä, niin kauan siinä on oleva yksi muistomerkki Otto Donnerin työstä ja rakkaudesta.

DIE ZAUBERGABEN

EINE VERGLEICHENDE MÄRCHEN-UNTERSUCHUNG

VON

ANTTI AARNE

Den gegenstand unserer untersuchung bildet das märchen von dem sich deckenden tischtuch, dem goldesel und dem von selbst schlagenden knüppel, das zu den häufigsten und weitverbreitetsten aller volksmärchen gehört. Das tischtuch und der esel werden dem helden des märchens mit anderen, gleich aussehenden, wiewohl in ihrer art gewöhnlichen gegenständen vertauscht, aber er befiehlt dem knüppel den betrüger durchzuprügeln und zwingt diesen so ihm die zaubergegenstände zurückzugeben. Neben dieser märchenform hat sich eine andere verbreitet, in der zwei zaubergegenstände: ein essenspendender und ein schlagender auftreten, doch ist die hauptfabel der geschichte sonst ähnlich. Das erstgenannte zauberding wird einer anderen person überlassen und mit hilfe des letztgenannten zurückgewonnen. Es existiert auch noch eine dritte form von unserem märchen. Darin erscheint als zaubergegenstand nur eine essen u. a. mahlende mühle, die dadurch auch die aufgabe des knüppels erfüllen muss, dass ihr neuer besitzer sie nicht einzuhalten weiss und infolge der ungeheuren menge des essens in not gerät.

Wenn wir die märchenformen nicht genauer angeben, werden wir sie in unserer untersuchung der kürze halber nach der zahl der zaubergegenstände mit den ziffern III, II und I bezeichnen.

Die volkstümlichen varianten.

Wir beschränken uns zunächst lediglich auf die volkstümlichen varianten. Im folgenden führen wir die von uns angetroffenen varianten so verkürzt auf, dass nur die für die untersuchung erforderlichen züge derselben hervortreten. Von einigen, die uns nur aus zweiter hand zugänglich gewesen sind, kennen wir nur teile oder einzelne züge.

A. Finnen. **Aa.** Eigentliches Finland. Uusikirkko (Handschr., Sjöros, IV, nr. 65 [1]). Ein armer hofbesitzer bekommt vom herrn eines reichen hofes ein schwein. Frau zuhause: „bring dein schwein zum teufel!" Es begegnet ihm ein grauer mann, rät ihm um eine handmühle zu bitten. Kommt in eine kate und erhält ein laken (nicht tuch) und einen ranzen = Ab 10. Der arme mit hilfe des ranzens die sträucher von seiner eignen wiese auf die des reichen. Gegen bezahlung säubert er die wiese. — **Ab.** Satakunta **1.** Luvia (?) (Handschr., Virtanen, I, nr. 1). Der frost vernichtet die roggensaat eines armen mannes. Ebenso die kartoffeln. Zum frost, um mit ihm zu sprechen. Ranzen und knüppel: wenn du dreimal an den ranzen schlägst, essen. Der reiche bruder sieht einmal den ranzen, möchte ihn kaufen, viel geld dafür. Ebenso einen anderen ranzen. Auf dem weg schlägt er an den ranzen: männer: zerren ihn. Zum reichen, um den ranzen umzutauschen. Bruder gastessen, hauen die gäste halbtot. — **2.** Landgemeinde Björneborg (Handschr., Tuomi, II, nr. 28). In einem armen gehöft leseprüfung. Der besitzer borgt vom reichen gehöft ein ferkel. Als er es zurückbringt, reicher hofbezitzer: „bring's zum teufel!" Am tor ein alter holzhacker, fordert ihn auf um eine handmühle zu bitten. Als er wiederkommt, bescheidet ihn der holzhacker über ihre zaubereigenschaft. Auf dem weg für die nacht in eine hütte, wendet die mühle an: mehl. In der nacht vertauscht sie der wirt. Zuhause vergebens. Glaubt von teufeln betrogen worden zu sein. Zum zweiten mal ebenso ein tischtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Zum dritten mal ebenso einen schnappsack: männer, tun, was er befiehlt. Der holzhacker sagt, er sei in der hütte betrogen worden. In der hütte befiehlt der mann den wirt durchzuhauen: zwei männer mit prügeln in den händen. Bekommt die sachen zurück. Lässt seine männer heu machen, weiden-

[1] Handschriftlich in den märchensammlungen der Finnischen Literaturgesellschaft. Die erste, römische ziffer bedeutet die sendung, die zweite, arabische die laufende nummer des märchens.

büsche von seiner eignen wiese auf die des reichen, besiegt die soldaten des königs. — **3.** Landgemeinde Raumo (Handschr., Finnisches Privatlyzeum in Helsingfors, I, nr. 15). Der frost vernichtet die gewächse eines armen gärtners. Zum frost. Einen alten ranzen: bekommt, was er braucht. Vertauscht ihn dem reichen bruder für drei pferde, geld u. a. Reicher gastessen. Ebenso einen zweiten, neuen ranzen. Auf dem wege hungrig, wendet ihn an: zwei männer, die ihn durchprügeln. Tauscht mit dem bruder. Bruder gastessen, schlagen die gäste halbtot. — **4.** Nakkila (Handschr., Bäck-Ruusunen, IV, nr. 53). Ein reicher und ein armer bruder. Der frost befällt den acker des armen. Der mann zum frost. Ranzen aus birkenrinde: speisen. Zuhause wendet er ihn an. Gastessen, mit dem ranzen bewirtet. Der reiche bruder, der auch eingeladen, will ihn kaufen, viel dafür. Reicher gastessen. Ebenso einen zweiten, schönen birkenrindenen ranzen. Auf dem weg hungrig, wendet ihn an: kleine jungen mit stöckchen, prügeln ihn. Tauscht mit dem bruder. Zum reichen kommen gäste. Die jungen hauen alle durch. — **5.** Ebenda (Handschr., Lampola, I, nr. 5). Ein schneider schickt seine drei söhne der reihe nach zum betteln aus, weil die ziege, die sie gehütet hatten, sagte, sie habe schlecht zu fressen bekommen. Der älteste zu einem schreiner in die lehre, als lohn einen tisch: wenn ein tischtuch darauf, leckerbissen, der mittlere zu einem müller: esel: goldstücke, der jüngste zu einem drechsler: knüppel und sack: knüppel aus dem sack, prügelt. Der älteste auf dem heimweg für die nacht in eine schenke, wendet den tisch an. In der nacht vertauscht der wirt den tisch. Zuhause vergebens. Ebenso der mittlere bruder. Der wirt guckt durch eine spalte in der stallwand hinein. Ebenso der jüngste. Als der wirt in der nacht den sack zu vertauschen versucht, erwacht der junge und befiehlt den wirt durchzuprügeln, erkennt, dass der wirt auch die anderen betrogen hat. — **6.** Norrmark (Handschr., Lindgren, III, nr. 18). Der besitzer eines armen gehöfts borgt sich von einem reichen ein ferkel. Als er das geliehene zurückbringt, der reiche: „bring's in das nest des teufels!“ Der türhüter fordert ihn auf um eine handmühle zu bitten. Der teufel gibt sie ihm, bescheidet ihn: mehl. Auf dem heimweg die nacht über in einer kate, wendet die mühle an. In der nacht vertauscht sie die wirtin. Zuhause vergebens. Frau heisst ihn die mühle zurückbringen. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch. Der hüter bescheidet ihn: leckerbissen. Ebenso beim dritten mal einen lederranzen. Der hüter bescheidet ihn: viele tausend diener, tun, was der besitzer wünscht. Der mann wendet den ranzen in der kate an: essen. In der nacht wendet ihn die frau an, der mann wacht auf, befiehlt die frau hin und her zu werfen. Die frau gibt die gegenstände zurück. — **7.** Kokemäki (Handschr., Sallgén, III, nr. 17).

Ein armer häusler macht sich auf, um sich aus dem gehöft Hiisi für die weihnachten essen zu holen. Der torwächter fordert ihn auf um ein laken zu bitten, bescheidet ihn: essen. In einer kate übernacht, wendet das laken an. Die wirtin vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal eine mühle: mahlt, was er befiehlt. Ebenso beim dritten mal einen sack: jungen, tun, was man ihnen befiehlt. Als die jungen die wirtin durchzuprügeln beginnen, wacht der mann auf. Frau. die gegenstände zurück. Er borgt die mühle seinem bruder. Da sie der bruder nicht einhalten kann, stuben voll dünnen brei (velli). Mühle ins meer, macht das meerwasser salzig. Der mann schlägt mit hilfe des sackes das heer des königs, ebenso die feinde des reiches. — **8.** Kauvatsa (Handschr., Tuomi, IV, nr. 62). Der jüngste von den söhnen eines armen alten häuslers mit einem stein ein ferkel vom nagel. Ältere brüder: „geh zum teufel mit deinem ferkel!" Der torwächter fordert ihn auf um eine handmühle zu bitten, bescheidet ihn: mehl. In einer hütte übernacht, wendet die mühle an. Frau vertauscht sie in der nacht. Zuhause vergebens. Mühle zurück, tischtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal einen sack: jungen, tun, was man befiehlt. Der junge merkt es, als die frau den sack vertauschen will. Sie muss alle gegenstände zurückgeben. Schlägt die heere des königs. — **9.** Ebenda (Handschr., ders., IV, nr. 60). Der frost vernichtet den tabak und die kartoffeln eines armen alten häuslers. Hin, um den frost um abhilfe zu bitten. Löcherigen ranzen: essen. Verkauft ihn seinem bruder teuer. Ebenso einen zweiten, schönen ranzen. Am wege will er essen: zwei männer mit lederpeitschen in den händen, schlagen ihn. Tauscht mit dem bruder. Bruder gastessen. Peitschen sie noch heute durch. — **10.** Lappi (Handschr., Sjöros, I, nr. 63). Der besitzer eines armen gehöfts kauft dem herrn eines reichen gehöfts ein ferkel ab. Als er hingeht und als bezahlung ein anderes ferkel anbietet, der reiche: geh zum teufel mit deinem ferkel. An der wegscheide fordert ihn ein mann auf um eine handmühle zu bitten, bescheidet ihn: mehl. In einer kate übernacht, wendet die mühle an. Die frau in der kate vertauscht sie in der nacht. Zuhause vergebens. Mühle zurück. Ebenso beim zweiten mal ein tuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen ranzen: männer. An der wegscheide sagt der mann: in der kate betrogen worden. Fordert seine gegenstände, einige soldaten. Befiehlt den männern einen ungeheuern stein auf den acker des reichen zu heben. — **11.** Ebenda (Handschr., ders., I, nr. 64). Ein reicher gibt seinem armen bruder auf dessen bitte ein halbes schwein: „geh zum teufel mit deinem fleisch!" Ein ihm begegnender alter mann fordert ihn auf um eine henne zu bitten, bescheidet ihn: geld. In einer kate übernacht, verbietet zu der

henne etwas zu sprechen, sagt, was für eine bewandnis es mit dem tier hat. Die frau in der kate vertauscht sie. Ebenso beim zweiten mal ein tuch: essen. Ebenso beim dritten mal einen knüppel. Als die frau ihn versucht und wie zu dem vorigen gegenstand sagt, wacht der mann auf, bekommt die gegenstände. — **12.** Eura (Handschr., Järvinen, II, nr. 6). Ein armer mann in den wald, um sich zu erhängen. Ein ihm begegnender alter gibt ihm einen ranzen: bekommt, was er sich wünscht. Zuhause essen. Die kinder erzählen es im anderen gehöft. Der besitzer will den ranzen kaufen, viel geld dafür. Ebenso beim zweiten mal einen schöneren ranzen. Zuhause soldaten, züchtigen den mann. Tauscht mit dem besitzer des anderen gehöfts. Dieser gastessen, gäste durchgeprügelt. — **13.** Lavia (Handschr., Rankonen, I, nr. 5). Ein armer häusler geht, um seine kuh zu verkaufen. Vertauscht sie einem ihm begegnenden mann für eine flasche: essen. Ein vornehmer reicher herr kauft ihm die flasche für teures geld ab. Ebenso beim zweiten mal eine schönere flasche. Zuhause: zwei starke männer, schlagen den mann und seine frau. Der herr kommt, um sie zu vertauschen. Gastessen, die männer prügeln die herren. — **14.** Mouhijärvi (Handschr., Laiho, VI, nr, 49). Der frost zerstört einem häusler das getreide auf dem felde. Bittet den frost um hilfe. Einen sack: essen. Beim tagewerk für den hof isst er immer aus demselben sack, sein herr merkt es. Kauft ihn schliesslich teuer. Ebenso einen zweiten, schöneren sack. Auf dem weg wendet der mann ihn an: zwei männer mit prügeln, schlagen ihn. Tauscht mit seinem herrn. Leseprüfung. Die männer schlagen die herrschaft. — **15.** Merikarvia (Handschr., Fager, II, nr. 27). Ein mann macht sich auf, um lachs im schloss der teufel zu verkaufen. Ein diener fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn, wie sie angehalten wird. Der mann mahlt zuhause die stuben voll strömlinge, kartoffeln, dünnen brei, stirbt unter den speisen. Ein kapitän nimmt sich die mühle mit, lässt sie geld mahlen, verkauft sie einem anderen kapitän. Die mühle mahlt soviel salz, dass das schiff sinkt, mahlt auf dem boden des meeres weiter. — **16.** Siikainen (Handschr., Granqvist, nr. 46). Ein armer häusler bekommt von seinem bruder einen schinken zu weihnachten. Verirrt sich in ein gehöft im wald. Ein holzhacker fordert ihn auf den schinken zu verkaufen und um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt, was er befiehlt. Zuhause lässt er sie braten, fische u. a. mahlen. Gastessen. Der reiche bruder will die mühle kaufen, viel geld dafür. Als die leute im heu sind, lässt er stuben und hof voll dünnen brei und strömlinge mahlen. Bittet den armen bruder sie wegzuholen. Ein kapitän kauft die mühle, lässt salz mahlen, das schiff sinkt. Die mühle mahlt im meere weiter. — **17.** Loimaa (Handschr., Klemola, V, s. 66). Ein häusler bringt einem herrn

ein von diesem geliehenes ferkel zurück: „bring das ferkel zum teufel!" Torwächter. Der häusler bittet um eine mühle. In einer häuslerei übernacht, benutzt die mühle: essen. Frau vertauscht sie in der nacht. Zuhause frau vergebens. Der mann bringt die mühle zum teufel zurück. Auf den rat des torwächters einen sack, worin jungen. In der häuslerei essen. Die frau wendet den sack in der nacht an, die jungen über sie her. Der mann bekommt die mühle zurück, lässt die jungen steinzäune setzen. — **18.** Ebenda (Handschr., ders., II, nr. 29). Der frost befällt den acker eines häuslers. Dieser sucht den frost auf. Ranzen: essen. In einem gehöft übernacht, wendet den ranzen an. Sein herr will ihn kaufen, viel geld dafür. Ebenso beim zweiten mal einen schöneren ranzen. Auf dem weg hungrig, wendet den ranzen an: zwei männer, zerbläuen ihn. Der besitzer desselben gehöfts vertauscht den ranzen. Die männer hauen den herrn durch. — **19.** Ruovesi (Handschr., Finnisches Privatlyzeum in Helsingfors, III, nr. 12). Ein häusler bringt butter in das gehöft seines herrn. Der herr: „bring sie zum teufel!" Der türhüter fordert den mann auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mehl. In einer kate übernacht, wendet die mühle an. Frau vertauscht sie in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch: essen. Ebenso beim dritten mal einen sack. Lässt die jungen in der kate essen besorgen. Bevor die frau den sack nimmt, versucht sie: die jungen zerren die frau. Verspricht die gegenstände herauszugeben, der junge wacht auf. — **20.** Vesilahti (Handschr., Konvent des lyzeums in Jyväskylä, I, nr. 12). In einer hütte eine alte mit ihrem sohn. Der nordwind bläst das von dem jungen gebettelte mehl auseinander. Junge zum wind. Ein tuch: essen. In einem gehöft übernacht, wendet das tuch an. Die wirtin vertauscht es in der nacht. Auf dem weg vergebens. Ebenso beim zweiten mal einen ziegenbock: gold. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen stab, der nordwind heisst den jungen dort einkehren, wo er früher gewesen ist, und den stab gebrauchen. Die wirtin im dunkeln den stab, der junge befiehlt ihm sie durchzuprügeln. Alles zurück. — **Ad.** S ü d - u n d **M i t t e l t a v a s t l a n d** **1.** Urjala (Handschr., Lindqvist, X, nr. 87). Ein armer bittet seinen reichen bruder um essen für die weihnachten. Schweineschinken, heisst ihn zum teufel gehen. Ein holzhacker fordert ihn auf um eine handmühle zu bitten, bescheidet ihn. Der alte lässt sie zuhause essen mahlen. Gastessen. Der reiche bruder will sie kaufen, viel geld dafür, lässt das haus voll dünnen brei und strömlinge mahlen. Muss den armen bruder bitten die mühle wegzuholen. Ein schiffer kauft die mühle für viel geld, lässt sie salz mahlen, das schiff sinkt. Mühle mahlt auf dem meeresgrund weiter. — **2.** Sääksmäki (Handschr., Normallyzeum in Ta-

vastehus, X, nr. 1). Ein armer holt sich von seinem reichen bruder für die weihnachten zukost. Bekommt einen hundebraten, der von der decke herabfällt, als sie an die wand schlagen. „Geh zum teufel mit meinem besten braten!“ Der torwächter fordert ihn auf um ein tischtuch zu bitten, bescheidet ihn: essen. In einer kate übernacht. Mädchen versucht auf den rat des mannes das tuch, vertauscht es. Am morgen versucht der mann vergebens. Zurück. Ebenso einen ziegenbock: geld. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen knüppel und einen sack. In der kate verbietet er dem mädchen so und so zu sagen. Der knüppel haut die leute in der kate. Die jungen aus dem sack schlagen die beiden heere des königs. Der knüppel zerbläut den reichen bruder. — **3.** Kalvola (Handschr., dass., IX, nr. 6). Der älteste von drei jungen mit seinem geerbten geld in die welt. Bekommt von einer alten frau, der er das geld gibt, einen tisch: speisen. In der herberge am abend verbietet er dem wirt bei dem tisch an etwas zu denken. Der wirt tut es doch, vertauscht den tisch. Der zweite junge ebenso einen ziegenbock: gold und silber. Ebenso der jüngste einen sack, aus dem eine schlagende peitsche kommt. Wirt und wirtin gebrauchen sie zusammen; sie prügelt sie. Gegenstände zurück. Peitsche schlägt die hochzeitsgäste auf der hochzeit des jüngsten. — **4.** Hollola (Handschr., Jakobson, IV, nr. 27). Der frost befällt die kartoffelstauden einer häuslersfrau und ihres sohnes. Der junge auf, will entschädigung suchen. Frost einen ranzen: speisen. Der nachbar will den ranzen kaufen, viel dafür. Beim zweiten mal einen schöneren ranzen. Wendet ihn auf dem weg an: eine schar männer mit knüppeln in den händen, prügeln ihn. Tauscht mit dem nachbar. Nachbar gastessen. Herren zerbläut. — **5.** Kärkölä (Handschr., ders., III, nr. 13). Der nordwind bläst einem jungen das mehl weg. Auf geheiss der mutter sucht er entschädigung. Einen ziegenbock: geld. In einem gehöft übernacht. Der wirt vertauscht den bock in der nacht. Zuhause merkt die mutter, dass der junge die unwahrheit spricht, befiehlt ihm den bock zum nordwind zurückzubringen, ein tuch: speisen. Ebenso versucht die mutter ohne erfolg. Beim dritten mal ebenso einen knüppel: schlägt. Der junge vor dem wirt auf der hut; als dieser den knüppel vertauschen will, befiehlt er dem knüppel ihn durchzuhauen. Der wirt gibt die gegenstände zurück. — **6.** Kärkölä (Orimattila) (Handschr., ders., IV, nr. 16). Ein alter häusler bekommt aus dem schloss des teufels ein weihnachtsferkel geliehen. Als er es zurückbringt, erhält er einen sack: speisen. In einer kate übernacht, wendet ihn an. Frau daselbst vertauscht ihn. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein tuch: speisen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen knüppel: drei jungen mit peitschen in der hand. Als in der kate die

nacht einbricht, befiehlt der alte: die jungen prügeln die frau. Gegenstände zurück. — **7.** Sysmä (Handschr., Lilius, IV, nr. 441). Ein armer mann rüttelt in der nacht am dach des speichers eines reichen: ein schweineschinken fällt herab. „Geh damit zum teufel!" Der torwächter fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt, was er denkt. In einer kate übernacht, wendet die mühle an. In der nacht vertauscht sie die frau. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein handtuch: darauf kommt, was man denkt. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen ranzen: kleine jungen. Hauen die alte durch, diese verspricht die gegenstände zurückzugeben, der mann wacht auf. Der reiche möchte zum morgen brei gemahlen haben, badestube voll. Der mann lässt die jungen das heer des kaisers schlagen. — **8.** Kuorevesi und Jämsä (Handschr., Nylander, nr. 51). Ein armer häusler bekommt von einem reichen zu weihnachten ein ferkel geliehen. Bringt es zurück: „bring's zum teufel!" Der türhüter fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mehl. In einer kate übernacht, wendet die mühle an. Frau vertauscht sie in der nacht. Zuhause vergebens. Seine frau heisst ihn sie dem teufel zurückbringen, ein tuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack. In der kate mit dem sack essen. Die frau wendet ihn in der nacht an: jungen, zerren sie, sie will die gegenstände herausgeben, der häusler wacht auf. Die jungen aus dem sack schlagen das heer des königs. Ebenso die feinde des königs. — **Ae.** Nordtavastland **1.** Saarijärvi (Handschr., Lilius, II, nr. 84). Der frost vernichtet die roggensaat des armen bruders. Gibt einen ranzen: essen. Der reiche will ihn kaufen, viel dafür. Beim zweiten mal frost: „in deiner dummheit hast du den ranzen verloren", gibt ihm einen schöneren. Auf dem weg hungrig, wendet ihn an: zwei männer mit einem knüttel in der hand, prügeln ihn. Tauscht mit dem reichen bruder. Reicher gastessen. Die männer hauen die gäste durch. — **2.** Rautalampi (Handschr., Tiitinen, II, nr. 5). Eine böse frau befiehlt ihrem manne zum teufel zu gehen, als das brot ein ende nimmt. Der torwächter fordert ihn auf um ein tuch zu bitten: speisen. In einer hütte übernacht, wendet das tuch an. Die frau in der hütte vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Seine frau schickt ihn wieder zum teufel, mühlsteine: mehl. Werden ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack. Wird vertauscht. Die frau in der hütte wendet ihn an: soldaten, prügeln sie. Der mann bekommt seine gegenstände zurück. Lässt das heer des königs vernichten. Ebenso die feinde des reiches. — **3.** Karstula (Handschr., Konv. d. lyzeums in Jyväskylä, II, nr. 55). Ein armer häusler kauft für die weihnachten schweinefleisch. Auf dem heimweg verkauft er es im schlosse des teu-

fels. Ein auf dem hofe stehender alter fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: es kommt, was er wünscht. Zuhause gold, silber, getränke. Gastessen. Der hofbesitzer kauft die mühle für viel geld. Das haus voll strömlinge und dünnen brei. In seiner not bringt er die mühle dem häusler zurück. Ein kaufmann kauft sie. Die mühle mahlt soviel salz, dass das schiff sinkt. Mahlt immer noch auf dem boden des meeres. Darum meerwasser salzig. — **4.** Ebenda (Handschr., Krohn, nr. 5). Der frost vernichtet die saat eines armen mannes. Zum frost. Ranzen: essen. Ein reicher mann schwindelt dem armen den ranzen ab, viel geld dafür. Ebenso einen schönen ranzen, frost rät ihn dem reichen mann zu bringen. Armer tauscht mit dem reichen. Gastessen. Zwei männer mit knütteln in den händen, prügeln. — **Af.** Südsavolax **1.** Mäntyharju (Handschr., Hotinen, I u. II, nr. 1). Der frost vernichtet den roggen eines armen mannes. Mann zum frost, klagt. Ranzen: bekommt daraus, was er will. Verkauft ihn einem reichen. Beim zweiten mal einen neuen ranzen. Wird vertauscht. Reicher gastessen, wendet den ranzen an: zwei männer mit schwertern in den händen. — **2.** Ebenda (Handschr., Kytö, I, nr. 9). Der frost vernichtet den roggen eines armen mannes. Mann zum frost, klagt. Ranzen: bekommt daraus, was er sich denkt. Ein reicher erfährt davon, kauft den ranzen. Gastessen, wendet ihn an: zwei soldaten mit entblössten schwertern in der hand. — **3.** Rantasalmi (Handschr., Lilius, III, nr. 239). Ein armer bittet seinen reichen bruder für die weihnachten um schweinefleisch. Der reiche gibt ihm ein bein, heisst ihn zum teufel gehen. Der knecht fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt alles. Zuhause festtagsspeisen. Gastessen. Der reiche bruder möchte die mühle kaufen, viel geld dafür. Küche voll dünnen brei und fische. Verkauft die mühle seinem bruder wieder. Ein ausländer kauft sie für viel geld. Ein kapitän lässt sie salz mahlen, das schiff sinkt. Mahlt immer noch im meere. Darum meerwasser salzig. — **4.** Ebenda (Handschr., Vesterlund, I, nr. 26). Der besitzer eines reichen gehöfts gibt einem häusler zu weihnachten schweinefleisch. Als der häusler ein ferkel zurückbringt, herr: „bring's zum teufel!" Eine mühle: mehl. In einer kate übernacht. Frau daselbst vertauscht die mühle. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch: essen. In die kate, wendet das tuch an. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack: arbeiter, tun, was er befiehlt. Als die frau den sack vertauscht hat, merkt der mann, dass es ein anderer ist, erkennt den betrug, befiehlt die alte durchzuprügeln. Gegenstände zurück. Lässt die soldaten des kaisers schlagen. — **5.** Ruokolahti (Handschr., Lilius, V, nr. 717). Ein reiches und ein armes gehöft. Der frost befällt die saat des armen gehöfts. In die hütte des

frostes, klagt. Einen ranzen: essen. Lädt den besitzer des reichen gehöfts ein. Der reiche möchte den ranzen kaufen, viel dafür. Beim zweiten mal macht der frost dem armen vorwürfe, weil er den ranzen verloren hat, gibt einen anderen, vergoldeten ranzen. In dem ranzen drei kleine teufel mit knütteln in den händen. Wendet ihn zuhause an, prügel. Der reiche vertauscht ihn. Gastessen, die teufelchen hauen die gäste durch. — **6.** Kerimäki (Handschr., ders., V, nr. 716). Der nordwind bläst dem sohn einer alten frau das mehl weg. Junge zum wind, um mehl zu holen. Ein tuch: es kommt, worum du bittest. Für die nacht in ein gehöft, wendet das tuch an: essen. Der besitzer vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal einen ziegenbock. Geld. Beim dritten mal ebenso einen knüppel. „Sei in dem gehöft in der nacht auf der hut, wenn sie ihn dir vertauschen wollen, befiehl dem knüppel zu schlagen." Stellt sich schlafend. Der knüppel prügelt den herrn. Gegenstände zurück. — **7.** Joutsa (Handschr., ders., IV, nr. 442). Ein armer bittet seinen reichen bruder um fleisch, als das kind stirbt. Einen schweineschinken. Im herbst bringt er ihn zurück. „Bring ihn zum teufel!" Der torwächter fordert ihn auf um ein tuch zu bitten. In einer kate übernacht, wendet das tuch an: essen. Die alte vertauscht es in der nacht. Am morgen vergebens. Zurück. Ebenso eine mühle: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal einen ranzen. Als es zum abendessen geht, befiehlt er: jungen, hauen die alte. Gegenstände zurück. Schlägt die soldaten des kaisers. Besiegt ebenso die feinde des kaisers. Der kaiser bittet um die mühle. Haus und badestube voll grütze, steine in den acker. Ein kapitän lässt die mühle soviel salz mahlen, dass das schiff sinkt. Mahlt immer noch im meere. — **8.** Puumala (Handschr., Savokarel. studentenlandsmannsch., II, nr. 35). Ein armer bruder für die nacht in die hütte des frostes. Speiseranzen. Verkauft ihn dem reichen bruder. Ebenso beim zweiten mal einen hübschen ranzen: drei männer mit knütteln prügeln den mann. Verkauft ihn ebenso für viel geld. Reicher gastessen. Gäste gehörig zerbläut. — **9.** Hirvensalmi (Handschr., Rakolainen, I, nr. 49). Der nordwind bläst dem sohn einer alten frau das mehl weg. Junge zum wind. Ein tuch: essen. In einem gehöft übernacht. Tuch vertauscht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal einen ziegenbock: goldstücke. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen knüppel: schlägt auf befehl. Junge stellt sich schlafend. Als der herr den knüppel stehlen will, heisst der junge ihn schlagen. Gegenstände zurück. — **10.** Juva (Handschr., Väätänen, V, nr. 31). Ein armer soldat dient einem ihm begegnenden alten, kocht mit einem kessel. Als lohn einen knüppel: bekommt, was er will. Mit hilfe des knüppels reichtümer. Bringt ihn zurück, bekommt eine

tabakspfeife: tabak wird nicht alle. Wendet sie an, ebenso. Einen unsichtbar machenden hut. Ebenso, eine mühle: mahlt, was er befiehlt. Zuhause alles voll grütze. Verkauft die mühle für viel geld an einen kaufmann. Dieser lässt sie salz mahlen, das schiff sinkt. Mahlt immerfort auf dem meeresgrund. — **11.** Joroinen (Handschr., Winter, I, nr. 18). Ein armer bittet seinen reichen bruder um beistand für die weihnachten. Schweinskeule: „bring sie zum teufel!" Ein ihm begegnender mann gibt ihm für die keule eine mühle: mahlt, was er will. Zuhause mahlt er, was er zu weihnachten braucht. Lädt den reichen bruder ein. Dieser quält ihn um die mühle, bekommt sie. Das haus voll dünnen brei. Muss den bruder bitten die mühle einzuhalten. Sie wird an einen matrosen verkauft. Mahlt soviel, dass die boote sinken. — **Ah.** Südkarelien. Uusikirkko (Handschr., Väätänen, VI, nr. 66). Ein armer mann bekommt als arbeitslohn einen schweineschinken. Auf dem heimweg rät ihm eine alte in ein gehöft zu gehen, fordert ihn auf für den schinken um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt, was man befiehlt. Zuhause lässt er die mühle essen mahlen. Der reiche bruder möchte die mühle kaufen, viel geld dafür. Alles voll dünnen brei. Muss den bruder bitten die mühle wegzuholen. Ein reicher kaufmann kauft die mühle für viel geld. Lässt sie salz mahlen, das schiff sinkt. Mahlt immer noch im meere. Darum meerwasser salzig. — **Ai.** Ostkarelien **1.** Ruskeala (Handschr., Olsoni, nr. 9). Ein armer mann bekommt von einem grossen vogel, der seine einzige gerste frisst, einen mahlstein. Der vogel bescheidet ihn, wie er sich grütze zum morgen mahlen kann. Die frau des mannes erzählt es auf dem gutshof. Der herr des hofes befiehlt dem knecht den stein zu bringen. Ebenso gibt der vogel eine schnellwage, bescheidet ihn, wie sie gebraucht wird. Zuhause essen. Die wage schlägt den herrn des hofes. Der stein mahlt auf das geheiss des herrn keine grütze. Der arme aus der hütte herbeigerufen, um es ihm zu befehlen. Alle versinken in der grütze. Der stein verbleibt dem armen. — **2.** Pälkjärvi (Handschr., Massinen, I, nr. 14). Zwei brüder, der eine häusler auf dem boden des andern, eines hofbesitzers. Der häusler bittet in abwesenheit des herrn dessen frau ihm fleisch zu borgen. Herr: „hätte dem teufel gegeben werden sollen." Bruder trägt es hin. Arbeiter fordern ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheiden ihn: mahlt grütze, salz usw. Zuhause wendet er sie an. Bruder borgt sie sich, lässt sie die schiffe voll salz mahlen. Die mühle wird ins meer geworfen, mahlt dort immer noch. — **3.** Suojärvi (Suomi II, bd. 8, nr. 8, s. 261). Ein reicher veranstaltet ein fest zum gedächtnis der verstorbenen. Der arme bruder, der nicht eingeladen wird, bringt die hintere klaue einer kuh als gabe. Der reiche heisst sie ihn zum teufel bringen. Der hirt des teufels fordert ihn auf um einen mahlstein zu bitten. Zuhause mahlt er die

hütte und die speicher voll roggen. Der reiche hört davon, kauft den stein für viel geld. Der reiche lässt ihn salz mahlen, die boote sinken. Der stein mahlt immer noch im meere. — **4.** Ebenda (Handschr., Krohn, nr. 6634). Der wind bläst einem armen manne das mehl weg. Macht sich auf die suche nach dem wind. Eine rindenschachtel: mehl. Es kommt besuch. Ein mann nimmt die schachtel mit. Ebenso bekommt er einen sack. Als die frau wieder schimpft, befiehlt der mann: zwei männer, schlagen mit der peitsche. — **Aj.** Nordkarelien **1.** Nurmes (Handschr., Ollilainen, I, nr. 1). Ein armer geht zu seinem reichen bruder, bittet um unterstützung für die weihnachten. Eine schweinskeule. „Geh zum teufel!" Ein alter auf dem hof rät ihm um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt, was er befiehlt. Der reiche bruder hört von der mühle, kauft sie für viel geld. Alles voll dünnen strömlingsbrei. Bringt die mühle zurück. Ein ausländer kauft die mühle, lässt sie salz mahlen, das schiff sinkt. Mahlt immer noch im meere. Darum meerwasser salzig. — **2.** Ebenda (Handschr., ders., I, nr. 2). Der nordwind bläst dem sohn einer bäuerin das mehl weg. Nachdem er gross geworden, hin, um sich das mehl wiederzuholen. Eine geiss: tut, was er befiehlt. In einem gehöft übernacht, wendet die geiss an: geld. Der wirt vertauscht die geiss in der nacht. Zuhause vergebens. Zurück, sagt, die geiss habe kein geld gemacht, ein handtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen knüppel. Der junge sieht es, als sie ihn vertauschen wollen, befiehlt ihm zu schlagen. Bekommt alles zurück. — **3.** Ebenda (Handschr., ders., IV, nr. 75). Der häusler eines reichen gehöfts bekommt schweinefleisch geliehen. Als er es zurückbringt, herr: „bring das schwein zum teufel!" Der torwächter fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt, was er befiehlt. In einer hütte übernacht, wendet die mühle an: essen. Frau stiehlt sie in der nacht. Zurück. Ebenso ein tischtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack. In der hütte gebraucht er ihn: essen. Die alte lässt alle gegenstände essen mahlen, die jungen aus dem sack zerren sie. Der mann erwacht, bekommt alle seine gegenstände. Der herr bittet um die mühle, lässt sie das haus voll grütze mahlen. Der häusler mahlt ein schiff voll salz. Das schiff zerschillt im sturm. — **4.** Kontiolahti (Handschr., Rytkönen, nr. 164). Ein armer mann bekommt als lohn für seinen dienst von einem reichen einen sack: zwei kleine jungen. In einer hütte übernacht. Die frau in der hütte will den sack in der nacht vertauschen, sagt: „jungen aus dem sack": die jungen prügeln sie. Sie gesteht, dass sie den sack stehlen wollte. Zuhause mit dem sack essen. Gastessen. Die jungen verteidigen das land im kriege. — **5.** Liperi (Handschr., ders., nr. 165). Der frost befällt das korn eines armen

mannes. In die hütte des frostes. Einen ranzen: essen. Ein bauer verleitet den mann ihm den ranzen für ein gehöft zu vertauschen. Ebenso beim zweiten mal einen schönen ranzen: männer, prügeln den helden des märchens. Verlockt den bauern den schöneren ranzen einzutauschen. — **6.** Pielisjärvi (Handschr., Krohn, nr. 9104). Der frost befällt immer die saat eines mannes. Zum frost. Einen alten ranzen, worin zwei stöckchen aus erlenholz; wenn er sie aneinander schlägt: essen. Der gutsherr bittet den mann solange, bis er tauscht, viel geld dafür. Der ranzen wirkt nicht. Auf den rat des mannes herr auch zum frost. Einen anderen ranzen: teufel erschlagen ihn. — **Ak.** Süd-Österbotten **1.** Isojoki (Handschr., Arho, II, nr. 5). Der nordwind bläst einem alten das mehl weg. Sucht danach. Ein tuch: essen. An dem ort, wo er übernachtet, wendet er es an. Der wirt vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal einen unerschöpflichen geldbeutel. Beim dritten mal ebenso einen knüppel: schlägt. Der wirt will ihn dem alten abnehmen, aber dieser befiehlt dem knüppel zu schlagen. Gegenstände zurück. Lebt mit seiner frau in unfrieden. Der mann befiehlt dem knüppel die richter zu schlagen, die ihn verhaften lassen wollen. — **2.** Ilmajoki (Handschr., Brandt, XXIII, nr. 748). Der nordwind bläst einem armen häuslersjungen das mehl weg. Junge bittet um bezahlung. Ein tuch: speisen. In einer herberge übernacht, wendet das tuch an. Der wirt stiehlt es ihm in der nacht. Abermals zum nordwind. Ebenso einen ziegenbock: gold. Am morgen versucht der junge ihn vergebens. Beim dritten mal ebenso einen knüppel: schlägt. Während der junge schläft, will der wirt den knüppel stehlen, der junge öffnet die augen, befiehlt dem knüppel zu schlagen. Gegenstände zurück. Mutter glaubt nicht an den bock und das tuch, der junge befiehlt dem knüppel die mutter zu prügeln. — **3.** Isokyrö (Handschr., ders., XXVII, nr. 924). Drei brüder teilen den nachlass ihrer eltern unter sich. Der älteste in die welt. Ein ihm begegnender alter mann gibt ihm einen ochsen: golddukaten. In einem herrenhof übernacht, verbietet zum ochsen zu sagen: „schlag aus!“ Der herr vertauscht ihn in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso der zweite bruder einen tisch: essen. Wird ebenso vertauscht. Der jüngste bruder bekommt ebenso einen knüppel: schlägt. Der alte rät ihm in dem herrenhof nicht zu schlafen; wenn sie den knüppel vertauschen, befiehl ihm zu schlagen. Gegenstände zurück. Der knüppel prügelt die leute in der stadt. — **4.** Vähäkyrö (Handschr., ders., XVIII, nr. 654). Der frost befällt das getreide eines hofbesitzers. Bittet den frost um abhilfe. Einen ranzen: essen. Ein reicher bauer erkennt die eigenschaft des ranzens, kauft ihn teuer. Beim zweiten mal einen anderen ranzen: wünscht sich essen: zwei männer mit einem prügel. Tauscht

den ranzen mit dem reichen. — **5.** Teuva (Handschr., Korpela, nr. 48). Ein häusler zieht ein ferkel von seinem herrn gross, darf es behalten. Zuhause seine frau: „geh zum teufel!" Der torwächter fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mehl. In einer kate übernacht, wendet die mühle an. Die häuslersfrau vertauscht sie in der nacht. Zuhause vergebens. Die frau heisst ihn die mühle zum teufel zurückbringen, der mann tut es, ein handtuch: essen. Ebenso beim dritten mal einen sack. In der kate essen. Die alte wendet den sack in der nacht an: jungen prügeln sie. Gegenstände zurück. Die jungen schlagen die feinde des königs. — **6.** Laihia (Handschr., Brandt, III, nr. 25). Ein häusler zu seinem reichen herrn, bittet ihn um eine schweinskeule für die weihnachten. Der herr wirft sie ihm zuletzt hin: „geh zum teufel!" Eine mühle: mahlt brei. Der hofherr borgt sie sich. Brei zu der tür und den fenstern der badestube heraus. Äcker voll kiefern und felsen. — **7.** Ebenda (Handschr., Nurmio, III, nr. 49). In einer armen häuslerei wird zu weihnachten ein schwein geschlachtet. Auf den rat der frau häusler aus, um es zu verkaufen, in ein gehöft. Der torwächter fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt, was du willst. In einer waldhütte übernacht, wendet die mühle an: essen. Die frau in der hütte vertauscht sie in der nacht. Die frau des häuslers befiehlt ihm sie dem teufel wiederzubringen, ein tuch: essen. Beim dritten mal ebenso einen ranzen: jungen, die tun, was er befiehlt. In der hütte mit dem ranzen abendessen. Die frau in der hütte bittet die jungen zurückzuhalten. Der mann merkt, dass ihn die frau betrogen hat. Heisst die jungen in den ranzen zurückgehen, als er seine gegenstände bekommt. Lässt das heer des königs schlagen. Verspricht dem könig ihm in den kriegen beizustehen. — **8.** Vimpeli (Handschr., Saari, II, nr. 20). Der frost vernichtet einem mann den roggen. Auf die suche nach dem frost. Einen ranzen: essen. Verkauft seinen ranzen in dem hof. Der hofbesitzer gastessen. „Warum hast du deinen ranzen verkauft!" Hübschen ranzen. Auf dem weg hungrig: kosaken mit messern in der hand, beinahe erschlagen. Vertauscht den ranzen in demselben gehöft. Der hofbesitzer lädt seine angehörigen ein. Herren böse. — **9.** Evijärvi (Handschr., ders., II, nr. 38). Ein häusler von seinem herrn ein ferkel zu weihnachten. Als er es zurückbringt, herr: „bring's zum teufel!" Der torwächter fordert ihn auf um einen tisch zu bitten, bescheidet ihn: essen. In einer kate übernacht, wendet den tisch an. In der nacht vertauscht ihn die frau. Zuhause vergebens. Auf geheiss seiner frau zurückgebracht, eine handmühle: mehl. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack: männer. Der mann in der kate mit dem sacke brennholz. Die frau versucht ihn: wird durchgeprügelt, häusler erwacht. Gegenstände zu-

rück. Der herr des häuslers borgt sich mühle und sack. Badestube voll brei. Steine und baumstümpfe. — **10.** Laihia (Handschr., Brandt, X, nr. 232). Ein armer häusler bittet seinen reichen herrn um lebensmittel für das fest. Eine schweinskeule, befiehlt ihm zum teufel zu gehen. Eine ihm begegnende alte fordert ihn auf um eine mühle zu bitten, bescheidet ihn: mahlt, was es auch sei. Der reiche herr kauft sie für viel geld. Dünner brei, strömlinge, sodass er fürchtet, die ganze welt versinke darin. Ruft den häusler, soll die mühle wegholen. Der arme verkauft sie an einen schiffskapitän. Mahlt salz, dass das schiff untergeht. Mahlt immer noch im meere. — **Al.** Mittel-Österbotten **1.** Kärsämäki (Handschr., Keränen, I, nr. 9). Ein armer häusler zu seinem reichen herrn, um ihn um fleisch für die weihnachten zu bitten. Einen knochen: „geh zum teufel!" Mahlsteine, mann wird beschieden. In einem gehöft übernacht, steine gestohlen. Zurück. Ebenso einen sack: jungen. In dem gehöft stäubte das mehl durch die spalten in der wand. Übernacht, mit dem sack essen. Möchten ihn kaufen, bekommt viel goldstücke dafür. Der reiche herr des häuslers auf dessen rat ebenfalls zum teufel. Im gehöft prügeln ihn die jungen aus dem sack, wird für den häusler gehalten — — —. — **2.** Ebenda (Handschr., ders., II, nr. 56). Eine alte frau schimpft den frost, der ihr korn zertritt. Geht einmal hin, um ihn zu schimpfen. Einen ranzen: speisen. Verkauft den ranzen trotz dem verbot des frostes. Sagt ihm, der ranzen sei gestohlen worden. Schöneren ranzen. Zuhause wendet sie ihn an: zwei männer mit knütteln in der hand, prügeln sie für die lüge und den verkauf des ranzens. Hören auf, als die alte verspricht nicht wieder zu schimpfen. — **3.** Pulkkila (Handschr., ders., II, nr. 175). Der frost richtet im herbst schaden an. Armer häusler in den wald, um sich zu erhängen, in die wohnung des frostes. Einen ranzen: essen. In ein gehöft, mit dem ranzen essen. Der hofbesitzer vertauscht ihm den ranzen für das gehöft. Beim zweiten mal ebenso einen hübschen ranzen. Nachdem er eine strecke gegangen, versucht der mann: soldaten, hauen ihn mit lederpeitschen. Tauscht mit dem hofbezitzer. Die soldaten erschlagen diesen. — **4.** Pyhäjoki (Handschr., Rautell, I, nr. 25). Ein armer bittet seinen reichen bruder um speisen für die weihnachten. Einen schweineschinken. Kehrt in einem gehöft am wege ein. Ein holzhacker fordert ihn auf den schinken gegen eine mühle zu vertauschen. Mit der mühle gold und silber, verkauft sie seinem bruder für viel geld. Stuben voll fische und dünnen brei, salz, dass das schiff sinkt. Daher das meerwasser salzig. — **Am.** Ost-Österbotten **1.** Kianta (Handschr., Mustakallio, nr. 8). Ein armer bruder auf die wanderschaft, ein mann begegnet ihm, einen knüppel, schlägt damit auf einen erdhöcker: ein mann aus dem erdhöcker, gibt ihm einen brot-

ranft, der nie weniger wird. Erzählt es seinem reichen bruder. Dieser möchte den brotranft kaufen, lockt ihn ihm ab. Ebenso beim zweiten mal eine flasche: essen. Verkauft sie ebenso. Beim dritten mal ebenso einen ranzen. Zuhause wendet er ihn an: zwei männer, hauen ihn mit peitschen. Verkauft den ranzen ebenso. Der reiche wendet ihn an, schickt nach seinem armen bruder. Gegenstände zurück. — **2.** Sotkamo (Handschr., Tervo, nr. 1). — — — Der mann geht zum teufel, findet in der kammer des herrn (= teufel) eine mühle: bekommt, was man sich wünscht. Zuhause wendet er sie an. Der nachbar borgt sich die mühle, lässt sie salz mahlen, das boot sinkt. Die mühle mahlt immer noch auf dem grunde des sees. — **3.** Hyrynsalmi (Handschr., Ollilainen, II, nr. 21). Der frost befällt die saat eines armen mannes. Mann zum frost, klagt. Einen ranzen: essen. Der besitzer des reichen gehöfts lockt ihm den ranzen ab. Beim zweiten mal einen besseren ranzen. Hinter dem zaun will er essen: drei männer mit stöckchen prügeln ihn. Tauscht mit dem reichen. Der reiche gastessen. Hofbezitzer und gäste totgeprügelt. — **4.** Sotkamo (Handschr., Krohn, nr. 9638). Ein ausgerissener junge bittet einen hofbesitzer um fleisch. Bug von einer kuh: „geh damit zum teufel!“ Sucht nach dem teufel. Von einem ihm begegnenden alten eine mühle: mahlt, was er befiehlt. Leute von einem schiff nehmen den jungen aufs schiff. Der mühle wird befohlen zukost, salz zu mahlen. Schiffsbesatzung schläft, als sie vom salz essen, schiff sinkt. Mahlt immer noch im meere. — **5.** Paltamo (Handschr., Karjalainen, N., nr. 14.) Ein armer mann borgt von seinem reichen nachbar fleisch. Der reiche gibt es ihm: „Geh zum teufel!“ Eine mühle: mahlt, was es auch sei. Korn, geld u. a. Ein kaufmann will sie um jeden preis kaufen. Auf dem schiff wird ihr befohlen salz zu mahlen. Schiff sinkt. Die mühle mahlt immer noch im meere. Darum meerwasser salzig. — **Aq.** Gouv. Olonetz. Petroskoi (Handschr., Meriläinen, V, nr. 65). Ein armer alter mann bittet in einem reichen gehöft um essen. Ein ferkel. Alte: „bring's zum teufel!“ Der torwächter fordert ihn auf es gegen eine handmühle zu vertauschen. bescheidet ihn: mehl. In einer hütte übernacht, wendet die mühle an. Frau vertauscht sie. Zuhause vergebens. Seine frau heisst ihn die mühle zum teufel bringen, einen tisch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack: neun jungen, tun, was er will. Ein alter in der hütte: wenn die alte kommt und den sack stehlen will, zerrt sie. Gegenstände zurück. Die jungen schlagen das heer des königs. — **Ar.** Wepsisches gebiet. (Lönnrot, s. 3). Ein reicher und ein armer bruder. Der frost befällt den roggen des armen. Sucht nach dem frost. Einen sack: essen. Der reiche möchte ihn kaufen, viel geld dafür. Ebenso zum frost. Frost: „was warst du so dumm!“

Schöneren ranzen. Auf dem weg wendet er ihn an: zwei männer, prügeln ihn durch. Tauscht mit seinem reichen bruder. Reicher gastessen. Die männer prügeln. — **Aa.** Ingermanland (Handschr., Lilius, III, nr. 208). Ein armer häuslersohn kauft in einem anderen gehöft ein ferkel. In ein gehöft. Der torwächter fordert ihn auf um einen kostnapf zu bitten: essen. In einer hütte übernacht. Die frau daselbst vertauscht den napf. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal eine kaffeemühle: geld. Beim dritten mal ebenso einen besensack. Der junge schläft vorsichtig, hört, wie die frau den sack nehmen will, er befiehlt den jungen sie zu prügeln. Gegenstände zurück. Die mutter will den jungen züchtigen, da er fortwährend herumstreift. Der junge befiehlt die mutter durchzubläuen. Lässt die jungen das heer des königs schlagen.

Bb. Esten 1. (Jannsen, I, nr. 7, s. 27). Der frost vernichtet die saat des armen bruders. Sucht den frost auf. Einen schnappsack: essen. Wendet ihn zuhause an. Der reiche bruder kauft ihn, viel dafür. Beim zweiten mal einen schöneren schnappsack. Als der hunger kommt, wendet er ihn an: zwei männer mit prügeln in der hand: hauen ihn durch. Der reiche bruder vertauscht den sack. Gastessen. Die männer prügeln die gäste. — **2.** (Eisen, III, nr. 31, s. 76). Ein reicher und ein armer mann. Der frost zerstört die roggensaat des armen. Sucht den frost auf. Einen ranzen: essen. Wendet ihn an. Der reiche möchte den ranzen kaufen. Ebenso beim zweiten mal einen weissen ranzen. Wendet ihn an: drei männer mit einer keule in der hand, prügeln ihn. Der reiche kauft ihn ebenso. Gastessen. Männer prügeln. — **3.** (Kallas, nr. 27, s. 147 u. 299). Ein armes ehepaar findet korn. Der wind bläst das mehl weg. Mann zum wind, bekommt eine ziege: silber. In einer herberge übernacht, erzählt alles. Vertauscht. Zuhause vergebens. Zum wind, klagt. Ebenso beim zweiten mal einen tisch: essen. Beim dritten mal ebenso eine schachtel, bescheidet ihn: knüppel hervor, prügelt. Mann in das gehöft, wo die gegenstände vertauscht wurden, befiehlt den mann und die frau im gehöft zu schlagen. Gegenstände zurück. Zuhause befiehlt er dem knüppel seine frau durchzuprügeln. — **Bh.** Ungarn. (Jones & Kropf, s. 161). Ein armer mann gibt einem ihm im walde begegnenden bettler von seinem brot. Ein tischtuch: speisen. In einer herberge übernacht, wendet das tuch an. Die wirtin vertauscht es. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein schaf: goldstücke. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso eine keule: schlägt. „Wenn dir der wirt der herberge deine gegenstände vertauscht hat, bekommst du sie hiermit zurück“. Verlangt die gegenstände, befiehlt der keule den wirt durchzuprügeln. Lässt den könig und sein heer schlagen.

Da. Schweden 1. Schonen (Vigström, s. 63). Ein armer bittet seinen reichen bruder um unterstützung für die weihnachten. Einen schinken: „geh damit nach Hultamosa!" Ein holzhacker fordert ihn auf um einen ziegenbock zu bitten, bescheidet ihn: geld. In einem haus übernacht, worin eine alte mit ihrer tochter, er erzählt von dem bock. Bock vertauscht. Lädt den reichen bruder mit seiner frau ein, vergebens. Glaubt, der holzhacker habe ihn zum besten gehalten. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch: essen. In dem haus erzählt er, wie er betrogen worden, wendet das tuch an. Beim dritten mal ebenso eine keule: schlägt. Der mann befiehlt ihr die alte durchzuprügeln. Gegenstände zurück. Zuhause schlägt die keule den reichen bruder und seine frau. Die keule verjagt den könig, bauer könig. — **2.** Kyrkslätt, Nyland, Finland (Nyland, II, nr. 87, s. 110). Ein armer bittet seinen reichen bruder ihm geld zu leihen. Einen schweineschinken. Verkauft ihn in einem gehöft namens Horna, eine mühle: mahlt, was er wünscht: essen. Gastessen. Der reiche bruder will die mühle kaufen, viel geld dafür. Haus und hof voll dünnen graupenbrei (välling). Muss den bruder bitten die mühle wegzuholen. Ein schiffskapitän kauft sie. Lässt sie soviel salz mahlen, dass das schiff untergehen will. Die mühle wird ins meer geworfen, wo sie immer noch mahlt. Darum meerwasser salzig. — **3.** Pernå (?), Nyland, Finland (Ebenda, nr. 86, s. 108). Ein reicher und ein armer bauer. Reicher grob gegen den armen. Armer auf den rat eines vom vater geerbten hahnes auf die wanderschaft. Ein herr verspricht ihm eine mühle: mahlt, was er wünscht, heisst ihn den hahn nach der mühle schicken. Von einem hohen berg die mühle. In abwesenheit des mannes lässt seine frau die mühle dünnen graupenbrei mahlen, alles voll. Der reiche bauer stiehlt die mühle. Sie wandert von einer person zur anderen; niemand kann sie lange behalten, denn der hahn erscheint und kräht auf dem schornstein. Zum könig von Spanien, dieser schickt die mühle auf zwei schiffen zurück. Auf der reise lassen sie sie salz mahlen, die mühle fällt ins meer, mahlt dort immer noch. — **Db.** Norweger 1. Gjerdrum (Asbjörnsen, s. 175). Der nordwind bläst dem sohn einer alten frau das mehl weg. Sucht den wind auf. Ein tischtuch: essen. In einer gastwirtschaft übernacht, wendet das tuch an. Die wirtin vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal einen bock: geld. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen knüppel: prügelt. Junge stellt sich in der gastwirtschaft schlafend; als man den knüppel vertauschen will, befiehlt ihm der junge zu schlagen. Gegenstände zurück. — **2.** Fjeldberg (Asbjörnsen & Moe, s. 398, anmerkungen zu nr. 7). Ein altes ehepaar jagt den ältesten sohn zum betteln hinaus. Eine alte frau ein tischtuch: essen, eine kaffeemühle:

kaffee, einen beutel: geld und eine keule: prügelt. In ein gehöft. Der mann und die frau sehen, was die gegenstände vermögen, stehlen sie in der nacht. Keule prügelt sie durch, gegenstände zurück. — **3.** Bygland (Dies., s. 399, anmerkungen zu nr. 7). Der jüngste von drei brüdern erbt von seinen eltern ein widderfell. Wirft es von einer brücke herab, bekommt von dort ein tischtuch. Für die nacht zu einer alten frau, verbietet ihr zu sagen: „tischtuch, breite dich aus!" In der nacht vertauscht sie es. Zuhause vergebens. Beim zweiten mal einen bock: geld. Ebenso einen stab. Wendet den stab bei der alten an. Mit seinen gegenständen nachhause. Die brüder wollen das tuch und den bock nehmen, aber der stab kommt hervor. — **4.** Ringerige (Dies., nr. 50, s. 311). Ein armer bittet seinen reichen bruder für den weihnachtsabend um brot. Einen schweineschinken: „geh zum teufel!" Ein holzhacker fordert ihn auf um eine handmühle zu bitten, bescheidet ihn, wie sie angehalten wird. Zuhause essen u. a. Gastessen. Der reiche will sie kaufen, viel geld dafür. Haus und hof voll heringe und dünnen brei. Muss den armen bruder bitten die mühle wegzuholen. Ein schiffer kauft sie, lässt sie soviel salz mahlen, dass das schiff sinkt. Mahlt immer noch im meer. Darum meer salzig. — **Dc.** Dänen **1.** Salling (Berntsen, nr. 8, s. 63). Ein armer bittet seinen reichen bruder um eine anzahl flaschen. „Geh damit in die hölle!" Ein mann fordert ihn auf um eine schwarze henne zu bitten, bescheidet ihn: goldstücke. In einer schenke übernacht, erzählt von der eigenschaft der henne. Der wirt vertauscht sie in der nacht. Auf dem wege vergebens. Ebenso ein tischtuch: speisen. Beim dritten mal ebenso einen beutel: soldaten, tun, was er befiehlt. In der schenke: „prügelt den wirt, bis er die gegenstände bringt!" Reicher bruder ebenso in die hölle, woher er nicht zurückkehrt. — **2.** Vensyssel (Grundtvig, I, s. 101). Ein armer mann bittet einen reichen für die weihnachten um ein stück speck. „Geh damit zum teufel!" Ein holzhacker beschreibt ihm den weg. Eine senfmühle: mahlt alles. Zuhause ein haus und geld. Der reiche will die mühle kaufen, viel geld dafür. Stuben voll dünnen sauerbrei. Lässt den armen mann kommen, um die mühle wegzuholen. Ein matrose kauft sie, lässt sie salz mahlen, das schiff sinkt. Mahlt immer noch im meer. — **3.** Jütland (Etlar, s. 150) [1]. Ein reicher mann gibt einem armen ein stück fleisch, heisst ihn damit zum teufel gehen [2]. Einen hahn, ein tuch und eine patronentasche: soldaten. — **4.** Ebenda (Kristensen, Aeventyr fr. Jyll., I, nr. 27. s. 206). Ein armer bittet seinen reichen bruder um unterstützung für die weihnachten. Eine

[1]) Köhler, s. 67.
[2]) Gonzenbach, nr. 52.

speckseite: „geh damit zum teufel!“ Ein auf einem hügel stehender mann rät ihm durch ein loch hinunterzugehen. Eine kaffeemühle: mahlt, was er befiehlt. Seine frau schimpft. Speisen. Gastessen. Der reiche bruder will die mühle kaufen, viel geld dafür. Saal und hof voll dünnen brei und heringe. Lässt den armen bruder holen. Mühle zurück. Verkauft sie an einen kapitän. Dieser lässt sie salz mahlen, das schiff sinkt. Darum ist das meerwasser salzig. — **5.** (Ders., Danske folkeaev., I, nr. 10, s. 72). Der sturm weht einem armen mann den geschnittenen buchweizen vom felde. Zu einem bergmann, der in einem grossen berge wohnt, ein tischtuch: speisen. Bei einer alten müllersfrau eine kleine krugwirtschaft, erzählt. Die alte macht ihn betrunken, vertauscht das tuch. Zuhause vergebens. Bergmann: hast dich von der alten darum betrügen lassen; eine schwarze henne: viel eier. Beim dritten mal ebenso einen sack: sechs keulen, prügeln. Als ihn die alte nehmen will, befiehlt der mann sie zu prügeln. Gegenstände zurück. Gastessen. Die gäste wollen die gegenstände mitnehmen, keulen hervor. — **6.** (Ders., Fra Mindebo, nr. 20, s. 119). Ein reicher und ein armer bruder. Reicher dem armen zu weihnachten einen schweinskopf, heisst ihn damit zum teufel gehen. Auf den rat eines holzhackers bittet er um ein tischtuch: speisen. In ein grosses gehöft übernacht, erzählt von dem tuch, die wirtin vertauscht es. Auf dem wege versucht er es vergebens, kehrt um. Ebenso ein schaf: geld. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal eine keule: schlägt deine feinde tot. Mann klüger. Stellt sich schlafend, als die frau die keule vertauschen will, befiehlt ihr sie zu prügeln. Gegenstände zurück. Borgt von seinem reichen bruder ein scheffelmass, um das geld zu messen. Reicher ebenso zum teufel. Wird dort erschlagen. — **7.** (Grönborg, s. 89). Huhn, tuch, keule. — **8.** (S. Grundtvig, Fortegnelse [1]) 61 a). Der pflegesohn einer armen alten bekommt von einem bergmann für ein schaffell ein schaf: fett, einen unentleerbaren geldbeutel und einen knüppel: prügelt. Mit dem letzten die ersteren gegenstände von einer frau zurück. — **9** (Ders., 61 b). Ein mann bekommt von einem kobold für seine kuh eine flasche: essen. Verkauft sie für viel geld an einen anderen mann. Bekommt ebenso eine andere flasche: zwei männer und knüppel. Verkauft sie ebenfalls, bis er beide zurückerhält. — **10.** (Ders., 61 c). Ein armer bekommt von seinem reichen bruder eine speckseite. „Geh damit zum teufel!“ Vom teufel ein schwarzes huhn: geld, ein tischtuch und ein bündel stöcke. Eine hexe. Borgt von seinem reichen bruder ein mass, um das geld zu messen. Reicher ebenso zum teufel. — **11.** (Ders., 61 d.). Der jüngste von den drei söhnen einer alten frau aus.

[1]) Handschriftlich.

um ein schwein zu verkaufen. Auf den rat eines alten mannes verkauft er es dem teufel. Ein huhn, ein tischtuch und einen ranzen. Eine hexe entwendet ihm die ersten gegenstände. Seinen älteren brüdern gastessen. Der eine nimmt das huhn, der andere das tischtuch. Mit hilfe des ranzens zurück. — **12.** (Ders., 61 e). Ein armer und ein reicher bruder. Speckseite zu weihnachten. Schwarzes huhn, tischtuch und tornister: soldaten. Bruder das huhn, aber der tornister bringt es zurück. Bruder zum teufel, wo er bleibt. — **Dd.** Deutsche **1.** Oldenburg (Strackerjan, II, nr. 624, s. 312). Ein armer geht auf die hochzeit seines reichen bruders. Der reiche gibt ihm zwei schinken, heisst ihn damit zum teufel gehen. Der teufel einen hahn: dukaten. In einem wirtshaus übernacht, wendet den hahn an. Der wirt sieht durch das schlüsselloch, vertauscht ihn in der nacht. Zuhause vergebens. Zum teufel, schilt, dass er ihn betrogen habe, einen tisch: speisen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack: knüppel, prügeln. In dem wirtshaus verbietet er in den sack zu sehen. Der wirt öffnet ihn: knüppel prügeln ihn durch. Versprechen die gegenstände. Reicher ebenso zum teufel. Einen hahn. Kauft vom wirt des wirtshauses einen gewöhnlichen hahn. Macht dem teufel vorwürfe. Ebenso einen tisch und schliesslich knüppel, die ihn hauen. Der arme bruder gebietet den knüppeln ruhe. — **2.** (Lootens, nr. 1) [1]). Ein mann an einer von ihm gepflanzten saubohne bis vor das tor des paradieses. Petrus gibt ihm ein schaf: dukaten. Ein gastwirt vertauscht es. Ebenso einen tisch: speisen. Zuletzt einen sack: knüttel, prügeln. Mit hilfe des knüttels die gegenstände zurück. — **3.** Hessen (Grimm, I, nr. 36, s. 182). Ein schneider schickt seine drei jungen der reihe nach aus, um die ziege zu weiden. Als die ziege am abend lügt, sie habe schlecht zu fressen bekommen, jagt der vater die jungen fort. Der älteste zu einem schreiner in die lehre, als lohn einen tisch: essen. In einem wirtshaus übernacht, wendet den tisch an. Der wirt vertauscht ihn in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso der zweite junge zu einem müller in die lehre, einen esel: goldstücke. Der wirt guckt durch ein astloch. Der jüngste ebenso zu einem drechsler in die lehre, einen sack: ein knüppel, prügelt ihn. Stellt sich schlafend. Als der wirt den sack vertauschen will, befiehlt der junge ihn durchzuprügeln. Gegenstände zurück. — **4.** Ebenda (Ders., III, anm. nr. 36, s. 65). Ein schneider schickt seine drei söhne in die welt, um etwas zu lernen. Der älteste wird bei einem reichen herrlein hirt. Geht in ein verbotenes haus. Als lohn für seinen dienst ein tischleindeckdich. Auf der reise wird es vertauscht. Der zweite

[1]) Cosquin, II, nr. 56, anm. s. 172.

junge ebenso einen goldesel. Wird ebenfalls vertauscht. Der dritte junge geht nicht in das verbotene haus. Als lohn einen knüppelausdemsack. Mit dessen hilfe die gegenstände der brüder zurück. — **5.** Schwaben (Meier, nr. 22, s. 76). Ein armer müller aus, um seine kuh zu verkaufen, vertauscht sie einem männlein gegen eine flasche: es mangelt ihm an nichts. Sein herr bittet ihn ihm seine flasche zu geben, verspricht ihm seine mühle und sein schloss. Gibt ihm aber das schloss nicht. Ebenso eine zweite flasche: vier ritter, prügeln. Mit hilfe dieser flasche erschlägt der müller den edelmann, bekommt die erste flasche zurück. — **6.** (Bechstein, s. 137). Von den söhnen eines schreiners wird der eine schreiner, der andere müller, der dritte drechsler. Der erste bekommt von einem männlein als lohn für seinen dienst einen tisch: essen. In einer gastwirtschaft wendet er ihn an, der wirt sieht es durch einen spalt in der brettertür, vertauscht den tisch. Zuhause vergebens. Der müller ebenso ein eselein: golddukaten. Wird ebenso vertauscht. Der dritte bruder ebenso einen sack: knüppel, prügelt. Verbietet dem wirt zu sagen: „knüppel aus dem sack". Der wirt sagt es: knüppel prügelt ihn. Gegenstände zurück. — **7.** Hannover (Colshorn, nr. 61, s. 173), Ein armer junge wird matrose, bekommt von seiner grossmutter eine mühle: mahlt, was er wünscht. Auf dem schiff lässt er sie geld und essen mahlen. Der schiffshauptmann zwingt den jungen ihm die mühle zu geben. Lässt sie salz mahlen, das schiff versinkt. Die mannschaft ertrinkt. Mahlt immer noch auf dem meeresgrund. Darum ist das meerwasser salzig. — **8.** Ebenda (Ders., nr. 25, s. 78). Das kleine mädchen einer armen frau in den wald, um holz und beeren zu holen. Da sie nichts findet, weint sie. Eine alte frau aus einem busch eine mühle: mehl, graupen. Das mädchen stirbt. Die mutter wendet die mühle an: hütte und berg voll graupen. Die frau läuft weg, die mühle mahlt immer noch. — **9.** Nieder-Österreich (Vernaleken, nr. 11, s. 47). Ein armer schuster mit einem stück ziegenfleisch in die welt. Auf den rat einer statue wirft er es in die hütte des teufels, bekommt einen fetzen. Die statue bescheidet ihn: essen. In einem wirtshaus übernacht, wendet den fetzen an. In der nacht vertauscht ihn der wirt. Gäste zuhause, vergebens. Ebenso beim zweiten mal eine ziege: goldstücke. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen hut: soldaten. Die statue sagt, wo er betrogen worden. Der mann fordert seine gegenstände, soldaten. Gegenstände zurück. Ladet den könig zum gastmahl ein. Der könig befiehlt seinen dienern die ziege und den fetzen zu stehlen. Belagert den könig mit seinen männern. Gegenstände zurück. — **10.** (Ders., nr. 17, s. 88). Ein armer kirchendiener aus, um sein einziges huhn zu verkaufen, vertauscht es einem kleinen mann für einen topf: verschafft

ihm, was er sich wünscht Zuhause milch. Topf entzwei. Beim zweiten mal ebenso eine kugel. Zuhause wendet er sie an: kleine männer: essen. Der klostervorsteher zwingt ihn ihm die kugel zu geben, verspricht ihm ein besseres amt, gibt es ihm nicht. Ebenso eine grössere kugel. Zuhause wendet er sie an: zwei riesen mit grossen knütteln, hauen alle. Der mann auf, um sich an dem vorsteher zu rächen, bei welchem gäste. Die riesen prügeln alle. Kugel zurück. — **11.** (Ders., nr. 44, s. 235). Der südwind bläst einem armen bauern das mehl weg. Auf das geheiss seiner bösen frau zum wind. Ein körbchen: essen. Lädt einen vornehmen herrn zu gast. Die diener des herrn vertauschen das körbchen. Ebenso beim zweiten mal ein fass: fünfe aus dem fass. Zuhause wendet er es an: frau durchgeprügelt. Mann zu dem vornehmen herrn, fordert ihn zum zweikampf heraus. Fünf jünglinge schlagen den herrn. Körbchen zurück. — **12.** Zillertal (Zingerle, s. 56). Ein armer mann vertauscht einem kleinen männlein seine kuh für eine flasche. Männlein: die flasche hat gute eigenschaften. Zuhause: „ach, hätte ich geld und etwas zu essen": es erscheint. Der könig, dem von der flasche erzählt wird, möchte sie kaufen, viel geld dafür. Der mann verschwendet das geld. Ebenso beim zweiten mal wieder eine flasche. Zuhause wendet er sie an: zwei riesen, prügeln den mann und seine frau zur strafe für ihre verschwendung. Der könig kauft die flasche ebenfalls, um die höflinge zu züchtigen. König gastmahl, wendet beide flaschen an. — **13.** Ebenda (Ders., s. 61). Der älteste von vier söhnen ihrer eltern mit ein paar groschen in die welt. Ein männlein fordert ihn auf ein rotes tuch von ihm zu kaufen. Zufällig wünscht er sich taler: aus dem tuch. Räuber entreissen ihm das tuch. Der andere junge ebenso ein blaues tuch. Wünscht sich wein und essen. In einem wirtshaus übernacht, wendet das tuch an. Der wirt guckt durch das schlüsselloch, fordert das tuch von dem jungen. Der dritte junge ebenso ein schwarzes tuch. Durch einen riss des tuches sieht er alles. Der könig nimmt das tuch. Der jüngste bruder kauft demselben männlein ein unsichtbar machendes tuch ab. Gewinnt damit die tücher seiner brüder zurück. — **14.** Meran (Ders., s. 84). Ein schneider auf, um dem könig sein schwein zu verkaufen. Auf den rat des dieners bittet er um eine henne: legt golddukaten. In einem wirtshaus wendet er sie an. Die wirtin vertauscht sie in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen hölzernen schlegel: prügelt. Bemerkt, er habe etwas besonderes in der tasche, wenn er sage: „sack öffne dich!" Die wirtin sagt es in der nacht: der schlegel haut sie durch, sie verspricht ihm die gegenstände zurückzugeben. — **15.** Ebenda (Ders., s. 185). Ein armer aus, um seine kuh zu verkaufen, vertauscht

sie einem mann für einen esel: geld. In einem wirtshaus übernacht. Die leute in dem wirtshaus hexenmeister, fragen ihn aus, wie es mit dem esel ist, vertauschen denselben. Zuhause vergebens, frau schimpft ihn. Beim zweiten mal sagt er, der mann habe ihn betrogen, ein huhn: legt gold. Gibt an, wo er betrogen worden. Huhn ebenso vertauscht. Beim dritten mal ein tischlein: speisen. Beim vierten mal einen hammer: schlägt. „Mit dem hammer bekommst du die anderen sachen zurück." In dem wirtshaus wendet er den hammer an. Gegenstände zurück. Frau glaubt nicht, was ihr mann erzählt. Der mann befiehlt dem hammer sie zu schlagen. — **16.** Wälschtirol (Schneller, nr. 15, s. 28). Ein armer junge in die welt. Von drei feen für seinen dienst als lohn einen esel: geld. In einem wirtshaus übernacht, verbietet dem wirt so und so zu sagen. Der wirt vertauscht den esel. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch: speisen. In dem wirtshaus wendet er es an. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen knüppel: schlägt. In dem wirtshaus erzählt er, was für ein ding der knüppel ist. Der knüppel haut den wirt durch, gegenstände zurück. — **17.** Ebenda (Ders., anm. nr. 15). Der älteste von drei brüdern von einem armen bauern als lohn für seinen dienst einen esel. Eine blinde hexe, in deren auge ein funken aus dem huf des esels fliegt, wird sehend, gibt dem esel eine eigenschaft: geld. Der wirt eines wirtshauses betrügt ihn um den esel. Ebenso der zweite bruder einen tisch. Eine hexe, die von einer schlange bedroht wird, wacht auf: essen. Der jüngste ebenso einen schlegel. Von einer hexe eine eigenschaft: schlägt alle auf befehl. Lässt ihn den wirt des wirtshauses durchprügeln, gegenstände zurück. — **18.** (Grimm, nr. 103). Ein armes mädchen mit seiner mutter. Mädchen in den wald, von einer alten frau, die ihm begegnet, ein töpfchen: kocht hirsenbrei. In abwesenheit des mädchens befiehlt die mutter dem töpfchen zu kochen, weiss es nicht einzuhalten. Küche, haus, strasse voll. Das mädchen kommt nachhause, tut einhalt. — **De.** Isländer **1.** Island (Rittershaus, CXX, s. 423). Der sohn eines armen bauern gibt einem pfarrer einen unerschöpflichen grützentopf, bekommt ein tuch: essen. Kehrt in das schloss des königs ein, die prinzessin kauft ihm das tuch ab. Ebenso beim zweiten mal ein zauberfüllen: geld. Beim dritten mal ebenso eine keule: schlägt ihn. Die prinzessin bittet ihren vater die angesehensten gäste einzuladen. Wendet die gegenstände an, auch die keule: schlägt alle tot. Prinzessin frau des jungen. — **2.** Reykjavik (Dies., nr. XCI, s. 336). Ein armer bittet seinen reichen bruder wiederholt. Der reiche gibt ihm eine ochsenkeule, heisst ihn zum teufel gehen. Nach dem rat eines mannes schlägt er mit einem zweig an einen hügel, öffnung, zwei handmühlen. Derselbe mann bescheidet ihn: mahlt alles. Zuhause gold.

Der reiche erfährt es. Der arme verkauft die mühle zuletzt, viel geld dafür. Mit seiner familie aufs meer. Befiehlt einiges zum lebensunterhalt zu mahlen. Mahlt, bis alles versinkt. — **Df.** Engländer **1.** Yorkshire, West Riding (Baring-Gould, nr. 7, r. 327). Ein junge in die welt, um sein glück zu suchen. Von einer kleinen alten frau als lohn für seinen dienst einen esel: geld. In ein gasthaus, wendet den esel im stalle an. Der wirt sieht es durch den türspalt, vertauscht den esel in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso von einem schreiner als lohn einen tisch: speisen. Wird ebenso vertauscht. Ebenso von einem mann, dem er beim bau einer brücke hilft, eine keule: schlägt. Befiehlt in dem gasthaus den wirt zu prügeln. Gegenstände zurück. — **2.** East Riding (Ders., variante von nr. 7, s. 329). Der älteste sohn eines holzhackers aus, um sein glück zu suchen. Aus einem weissen haus einen unerschöpflichen geldbeutel. In einem gasthaus übernacht. Die tochter des wirtes eine zauberin, rät ihrer mutter den beutel in der nacht zu vertauschen. Der junge lädt die nachbarn ein, vergebens. Nachbarn schimpfen. Der zweite bruder ebenso einen tisch: essen. Wird ebenso vertauscht. Der dritte bruder ebenso einen knüppel: prügelt. Da die brüder nach ihrer einkehr in dem gasthaus ihre schätze nicht mehr gehabt hatten, beschliesst er dort vorsichtig zu sein. Als ihm die tochter in der nacht den knüppel wegnehmen will, befiehlt ihm der junge sie zu prügeln. Gegenstände zurück. Gastessen. Der knüppel schlägt die nachbarn.

Eb. Iren **1.** (Magasin pittoresque, XI, s. 133) [1]). Die gegenstände durch tausch erhalten. Flasche: zwei geister: essen. Zweite flasche: zwei furchtbare geister: prügeln. — **2.** (Kennedy, s. 25) [2]). Die gegenstände gibt eine alte frau als lohn für den dienst. Henne: goldeier. — **3.** (Grimm, Ir. Elf., nr. 9, s. 42). Ein armer mann aus, um seine kuh zu verkaufen, vertauscht sie einem zwerg für eine flasche. Zuhause: „flasche, tu, was dir obliegt“: zwei gestalten: essen. Der gutsherr wundert sich über den reichtum des mannes, kauft die flasche für viel geld. Ebenso beim zweiten mal wieder eine flasche. Zuhause: zwei gewaltige männer mit einem dicken knüttel in der hand, schlagen ihn. Mann zum gutsherrn, sagt, er besitze eine noch bessere flasche, befiehlt ihr den gutsherrn und seine gäste durchzuprügeln. Die erste flasche zurück. — **Ec.** Kelten der Bretagne (Luzel, III, nr. 4, s. 63). Ein armer schneider beauftragt seine frau flachs zu säen und an demselben tage garn daraus herzustellen. Auf den rat der nachbarin streut die frau von ihr bekommenen flachs auf das feld, sagt zu ihrem mann, ein

[1]) Cosquin, I, nr. 4, anm., s. 53 und 54.

[2]) Ders., anm., s. 52.

orkan habe das garn weggeblasen. Der man verlangt entschädigung vom orkan. Einen maulesel: gold und silber. In einer gastwirtschaft übernacht, verbietet zu sagen: „tu, was dir obliegt!" Sie sagen es, vertauschen den esel. Zuhause vergebens. Der mann, der nicht weiss, wo der esel vertauscht worden, wieder zum orkan, eine serviette: speisen. In der gastwirtschaft wendet er sie an. Wird gestohlen. Ebenso beim dritten mal einen stock: schlägt. Befiehlt dem stock die wirtsleute und den knecht durchzuprügeln. Gegenstände zurück.

Fa. Franzosen **1.** Picardie (Carnoy, s. 308). Ein armer mann gibt einem zauberer tabak. Einen esel: golddukaten. Wird in einem gasthaus vertauscht. Ebenso einen tisch: essen. Wendet ihn in dem gasthaus an. Beim dritten mal ebenso einen bock: stösst. In dem gasthaus wendet er den bock an: gegenstände zurück. — **2.** Ebenda (Romania, VIII, nr. 4, 1879)[1]. Ein mann an einem bohnenpflänzchen entlang ins paradies. Gott gibt ihm einen esel, einen tisch: essen und eine pfanne: schlägt. — **3.** Maine (Rev. d. trad. pop., III, s. 24). Ein armer mann. Eine erbse, sie wächst schnell bis zum himmel. Mann ins paradies. Petrus eine serviette: speisen. Gastessen. Die frau des nachbars stiehlt die serviette nach dem abendessen. Ebenso beim zweiten mal einen unerschöpflichen beutel. Wird ebenso gestohlen. Mann und frau streiten, wer an dem verschwinden des beutels schuld ist. Beim dritten mal ebenso einen stock, sage: „stock, tu, was dir obliegt!" Zuhause befiehlt er ihm seine frau, beim nachbarn den nachbar zu schlagen. Gegenstände zurück. — **4.** Oberbretagne (Rev. d. trad. pop., XI, s. 518). Ein orkan vernichtet einem landwirt den hanf, den er gesät hat. Auf die suche nach dem orkan. Eine ziege: gold. In einer herberge übernacht, verbietet zu sagen: „mach' gold, meine ziege!" Der wirt vertauscht sie. Ebenso einen stock: schlägt. Ebenso in die herberge. Stock prügelt den wirt, der mann wacht auf. Ziege zurück. — **5.** Ebenda (Sébillot, nr. 12, s. 82). Ein armer mann pflanzt eine bohne in seinem garten, sie wächst schnell bis zum himmel. Petrus einen esel: dukaten. In eine schenke, um zu essen, erzählt dem wirt von dem esel. Der wirt vertauscht ihn, während der mann isst. Ebenso beim zweiten mal eine serviette: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen stock. Zuhause wendet er ihn an: der stock prügelt den mann und seine frau. In der schenke befiehlt der mann den dieb zu schlagen. Gegenstände zurück. — **6.** Ebenda (Ders., III, nr. 24)[2]. Der nordostwind entführt einem manne den flachs. — **7.** Lothringen (Cosquin, I, nr. 4, s. 50). Ein armer mann aus, um arbeit oder essen für seine familie zu suchen.

---

[1]) Cosquin, II, nr. 56, anm., s. 172.

[2]) Ders., I, nr. 4, anm., s. 58.

Gott eine serviette: speisen. In einer herberge übernacht, verbietet zu der serviette zu sagen: „tu, was dir obliegt!" Der wirt vertauscht sie. Der mann bemerkt zuhause, dass die serviette nicht wirkt. Ebenso beim zweiten mal einen esel: golddukaten. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen stock: schlägt. In der herberge dasselbe verbot, haut alle durch, gegenstände angeboten, zurück. — **8.** Ebenda (Ders., II, nr. 39, s. 64). Ein armer mann, der viele kinder hat, an die pforte des paradieses, bittet um unterstützung. Petrus eine serviette: „frage nicht, wozu sie dient!" Der mann fragt, nachdem er sich eine strecke weit entfernt hat: ausgezeichnete gerichte. Zuhause verkauft die frau in abwesenheit des mannes die serviette. Ebenso beim zweiten mal einen esel: golddukaten. Die frau verkauft den esel ebenso. Beim dritten mal ebenso einen stock. Der mann fragt auf dem heimweg, wozu er dient: der stock schlägt ihn. Zuhause schlägt er ebenso die frau. „Schlag, bis ich meine serviette und meinen esel bekomme!" — **9.** Ebenda (Ders., II, nr. 56, s. 168). Ein alter mann sät in seinem garten erbsen, eine wächst bis zum himmel. Gott eine serviette, worin essen. Als das essen zu ende geht, wieder ins paradies. Eine schönere serviette. Ebenso beim dritten mal einen esel: gold. Die frau zeigt den esel und ihren luxus ihrer schwägerin. Der mann der schwägerin vertauscht den esel. Ebenso beim vierten mal einen stock. Auf Gottes rat zu seinem schwager, verlangt den esel, befiehlt dem stock zu schlagen. Esel zurück. — **10.** Champagne (Archiv f. d. Stud. d. neueren Sprach. u. Lit., LV, s. 363). Ein armer mann um hilfe ins paradies. Petrus einen korb: essen. In einer schenke übernacht, wendet den korb an. In der nacht vertauscht ihn die wirtin. Zuhause vergebens. Mann in die schenke, fragt, ob sie ihn nicht betrogen haben. Antworten verneinend. Ebenso beim zweiten mal einen hahn. Wendet ihn in der schenke an: goldkörner und diamanten. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack: „knüppel aus dem sack!" Der mann verlangt seine gegenstände. Befiehlt dem knüppel den wirt und die wirtin durchzuprügeln. Gegenstände zurück. — **11.** (Cosquin, II, nr. 39, anm., s. 67). Gott gibt einem armen mann eine serviette, einen esel und einen goldenen stab. Verbietet ihm zu fragen, wozu sie dienen. Borgt vom nachbar ein gefäss, um das gold zu messen. Der nachbar zeigt den mann bei gericht an. Der mann wird zum tode verurteilt. Vor dem henken befiehlt er dem stock den nachbar durchzuprügeln. Freigelassen. — **12.** (Rev. d. trad. pop., III, s. 18). Ein armer mann pflanzt eine eichel. Die eiche wächst bis ins paradies. Petrus eine serviette: speisen. In einer herberge übernacht, verbietet zu sagen: „deck dich, serviette!" Die wirtin sagt es, vertauscht die serviette. Zuhause vergebens. Mann auf

Petrus erzürnt, ins paradies zurück, eine alte eselin: louisd'ors. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen stock: „tu, was dir obliegt!" Die wirtin sagt trotz dem verbot so: der stock prügelt die wirtin, den wirt und den knecht. Schreien, mann zu ihnen. Gegenstände zurück. — **13.** (Mélusine, II, s. 198)[1]. Ein zauberer hat eine mühle, welche alles mahlt, was man befiehlt. Sie bleibt stehen, wenn man bestimmte worte ausspricht. Ein neufundländischer schiffer stiehlt die mühle. Auf hoher see befiehlt er ihr salz zu mahlen. Befiehlt ihr stillzustehen, aber vergebens. Das schiff versinkt mit der mühle. Mühle mahlt immer noch. — **Fb.** Portugiesen **1.** (Braga, II, nr. 49)[2]. Drei brüder erhalten von drei ihnen begegnenden leuten zaubergegenstände. — **2.** (Coelho, nr. 24)[3]. Der held des märchens bekommt die zaubergegenstände von einem könig als lohn für seinen dienst. Sieb: geld und tisch. — **Fc.** Spanier **1.** Katalonien (Maspons y Labros, III, s. 31)[4]. Der held des märchens bekommt die zaubergegenstände vom teufel als lohn für seinen dienst. — **2.** Andalusien (Caballero, I, s. 46)[5]. Ein mann will sich wegen der verschwendungssucht seiner familie erhängen. Ein als mönch verkleideter poltergeist einen unerschöpflichen geldbeutel. In einer herberge übernacht. Der wirt vertauscht den beutel. Zuhause vergebens. Die frau prügelt ihren mann. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch: speisen. Beim dritten mal ebenso eine keule. Der mann befiehlt der keule seine kinder zu schlagen. Die keule erschlägt die frau, ebenso den alkaden und das heer des königs sowie den henker. Er soll hingerichtet werden. — **3.** (Trueba: Los hijos de Mateo)[6]. „Llenata cesta", tasche, stock. — **Fd.** Italiener **1.** Venedig (Bernoni, nr. 9)[7]. Ein herr gibt die zaubergegenstände. Ein pferd: gold. Verbietet dem wirt des gasthauses so und so zu sagen. — **2.** Toscana (Nerucci, nr. 34)[8]. Eine frau gibt die zaubergegenstände. Eine schachtel: zwei diener, bringen, was man sich wünscht. Eine zweite schachtel: zwei personen mit stöcken. — **3.** Ebenda (Ders., nr. 43)[9]. Ein pächter gibt die zaubergegenstände. — **4.** Ebenda (Gubernatis, nr. 21)[9]. Ein alter mann (Jesus) gibt einen tisch, ein schaf und einen stock. — **5.** Ebenda (Pitrè, nr.

[1] Olrik, I, s. 293.
[2] Cosquin, I, nr. 4, anm., s. 53.
[3] Ders., I, nr. 4, anm., s. 52 u. 53.
[4] Ders., I, nr. 4, anm., s. 52.
[5] Ders., II, nr. 39, anm., s. 67.
[6] Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde, VI (1896), s. 162.
[7] Cosquin, I, nr. 4, anm. s. 52.
[8] Ders., I, nr. 4, anm., s. 52 u. 54.
[9] Ders., I, nr. 4, anm., s. 52.

29)[1]. Schönes weib, glück. Ein kleiner junge pflanzt eine bohne. Petrus einen tisch, einen esel und eine keule. — **6.** (Comparetti)[2]. Das gut eines mannes so vom nordwind bedrängt, dass nichts wachsen kann. Zum nordwind. Eine büchse: bekommt, was er wünscht. Der nordwind verbietet den gegenstand irgend jemandem zu geben. Die frau erzählt es gegen das verbot ihres mannes dem herrn, einem prior. Dieser bekommt den gegenstand, erfüllt seine versprechungen nicht. Ebenso beim zweiten mal eine goldene büchse. Auf dem weg öffnet er sie: ein grosser mann mit einem knüppel in der hand, prügelt ihn. Zuhause befiehlt er ihm seine frau und seine kinder durchzuhauen. Der prior will tauschen. Gäste. Sechs männer zerbläuen die ganze gesellschaft. — **7.** (Ders.)[3]. Sohn einer alten frau zu einem ihm begegnenden mann. Esel: gold, silber. In einem gasthaus übernacht, wendet den esel an. Der wirt vertauscht ihn in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein tischtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen prügel: „wenn der wirt die gegenstände nicht zurückgibt, sprich: prügel, tu, was dir obliegt!“ Verbietet zu dem prügel zu sagen: „tu, was dir obliegt!“ Gegenstände zurück. — **8.** (Finamore, nr. 37)[4]. Eine fee gibt die zaubergegenstände als lohn für den dienst. — **9.** Corsica (Ortoli, s. 171)[5]. Ein armer mann längs eines kastanienbaumes ins paradies. Petrus eine serviette, einen esel: gold und einen stock: schlägt. — **10.** Sizilien (Gonzenbach, I, nr. 52, s. 335). Ein armer maurer auf die suche nach arbeit. Auf einem berg eine schöne frau, sein glück, liegt auf der erde, gibt ihm eine zaubergerte: essen. In einem wirtshaus übernacht, wendet die gerte an. Der wirt und die wirtin vertauschen sie in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal einen esel: gold. Die wirtin sieht durchs schlüsselloch, wie ihn der mann anwendet. Ebenso beim dritten mal knüppelchen: schlagen. Frau sagt, der esel sei verschwunden. Der mann freut sich, dass er die gegenstände mit hilfe der knüppelchen zurückbekommt. Versucht: die knüppelchen prügeln ihn. In das wirtshaus, befiehlt den wirt und die wirtin durchzuhauen. Gegenstände zurück. Frau über den schmutzigen esel böse. Die knüppelchen prügeln sie. Der mann besiegt das heer des königs mit einem hütlein, das er bekommen hat: aus den ecken wird geschossen. Verspricht dem könig mit dem hütlein und den knüppelchen im krieg

---

[1]) Cosquin, II, nr. 56, anm., s. 173 und Ders., I, nr. 4, anm., s. 52.
[2]) Folk-Lore Record (1878), I, s. 204.
[3]) Ebenda, (1878), I, s. 202.
[4]) Cosquin, I, nr. 4, anm., s. 52.
[5]) Ders., II, nr. 56, anm., s. 173.

zu helfen. — **11.** (Gradi, s. 181)[1]). Tischchen, stutenfüllen, stock. — **12.** (Pellizzari, 1, 19)[1]). Esel, serviette, stock. — **13.** (De Nino, nr. 6)[1]). Serviette, esel, stock. — **Fe.** Rumänen **1.** (Schott, nr. 20, s. 204). Ein armer bauer aus, um Gott zu suchen. Gott begegnet ihm unerkannt, einen esel, verbietet jemals zu sagen: „Esel!" Der mann sagt es: golddukaten. In einer herberge plaudert er das geheimnis aus. Der esel wird vertauscht. Zuhause vergebens. Bemerkt den betrug, wieder aus, um Gott zu suchen, einen tisch: speisen. In der herberge wendet er ihn an, vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen stab. Sagt zu demselben trotz dem verbot so und so: mann durchgeprügelt. Erzählt der wirtin, wie zu dem stabe gesagt wird: der stab zerbläut sie. Gegenstände zurück. — **2.** (Schullerus, nr. 49)[2]).

Ga. Litauer **1.** (Schleicher, s. 105). Ein armer tagelöhner auf die arbeitssuche. Ein ihm begegnender alter führt ihn auf einen hohen berg, gibt ihm ein tischchen: speisen. In einer schenke übernacht, wendet das tischchen an. Der wirt vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein schäflein: geld. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack: knüppel schlägt. Befiehlt ihm in die schenke zu gehen. Der mann wendet den knüppel in der schenke an, indem er sich essen wünscht: der knüppel prügelt den wirt und die wirtin. Der wirt bietet ihm die gegenstände an. Der mann erkennt den betrug, gegenstände zurück. Als seine frau zuhause schilt, befiehlt der mann dem knüppel sie zu schlagen. — **2.** (Leskien & Brugmann, nr. 30, s. 464). Ein armer mann in die welt. Klagt einem männchen seine armut, der führt ihn auf einen berg, gibt ihm ein tischlein: speisen. Verbietet ihm irgendwo einzukehren. Der mann für die nacht in eine schenke, wendet das tischlein an. Der wirt vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein hämmelchen: geld. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso einen sack: knüppel prügelt. Befiehlt ihm in die schenke zu gehen. Der mann wendet den knüppel in der schenke an, indem er sich essen wünscht: der knüppel zerbläut den wirt und die wirtin. Sie bieten dem mann die gegenstände an. Als seine frau ihn schlägt, befiehlt er dem knüppel sie zu hauen.

H. Russen **1.** (Afanasjev, IV, s. 231). Ein reicher und ein armer bruder. Der arme fleissig, sucht sein glück, bekommt ein körbchen: speisen. Zuhause wendet er es an. Der reiche bruder nimmt das körbchen. Beim zweiten mal ein goldenes körbchen, wendet es auf dem wege an: jünglinge mit stöcken, hauen ihn. Der ältere bruder

[1]) Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde, VI (1896), s. 162.
[2]) Ebenda, XVII (1907), s. 337.

vertauscht es, bekommt hiebe. — **2.** (Ders., IV, s. 230). Einem bauern wird der buchweizen niedergeschlagen. Mann in die hütte des frostes. Ein tischtuch: speisen, einen von selbst schlagenden knüttel. — **3.** (Ders., IV, s. 214). Der wind bläst einem alten mann das mehl auseinander. Seine frau prügelt ihn. Ein schächtelchen: bekommt, was er wünscht. Zuhause essen. Die frau befiehlt ihrem mann einen vornehmen gutsbesitzer zu gaste zu laden. Vertauschen das schächtelchen heimlich mit einem anderen. Ebenso beim zweiten mal ein fass: fünfe prügeln durch. Auf befehl des alten schlagen sie seine frau. Der alte fordert den gutsbesitzer zum zweikampf auf, mit seinen leuten. Die fünf schlagen, bis er die gegenstände bekommt. — **4.** (Rovinskij, nr. 61, s. 216). Der wind bläst einem mann das mehl weg. Seine frau prügelt ihn. Ein schächtelchen: bekommt, was er will. Zuhause essen. Die frau zwingt ihren mann einen gutsbesitzer zu gaste zu laden. Sie vertauschen das schächtelchen. Ebenso beim zweiten mal ein fass: fünfe prügeln. Der alte befiehlt seine frau durchzuprügeln. Auf den rat der frau bittet der mann den gutsbesitzer ihm das schächtelchen zu geben. Der gutsbesitzer befiehlt seinen männern ihn durchzuhauen. Mit hilfe des fasses das schächtelchen zurück. — **Ha.** Grossrussen **1.** Gouv. Vologda (Извѣстія Имп. Общ. Люб. ест., антр. и этн., LXIX, Труды Этногр. Отд., XI, 1, nr. 14, s. 188). Der älteste von drei brüdern sucht sein glück auf. Einen ziegenbock: geld. Für die nacht in eine kleine hütte. Verbietet der alten so und so zu sagen. Der alte und seine frau sagen es, vertauschen den bock. Zuhause lädt er gäste ein, vergebens. Der zweite junge ebenso ein tischtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Der jüngste eine peitsche: schlägt. Gegenstände zurück. Gäste. Gebraucht den bock und das tischtuch, zum schluss die peitsche. — **2.** Gouv. Tambov (Afanasjev, II, nr. 108, s. 106). Ein kranich fliegt auf das erbsenfeld des dummen sohnes einer alten frau. Der junge hält wache, droht den kranich zu töten: ein pferd: geld. Zuhause verbietet er seiner mutter so und so zu sagen. Die mutter sagt es: geld, sammelt es. Ebenso bekommt er ein tischtuch: essen. Beim dritten mal ein hörnchen, heisst ihn sagen: „aus dem horn“: zwei jünglinge mit knüppeln, hauen den jungen. Verbietet ebenso zu sagen. Als der junge beim nachbar, schlagen die knüppel die mutter. Gastessen. Die gäste stehlen einige goldstücke von dem esel. Mit dem horn zwingt sie der junge das geld zurückzugeben. — **3.** Ebenda (Ders., II, nr. 109, s. 109). Ein alter mann, den seine frau schimpft, fängt mit seinem netz einen kranich. Dieser führt ihn zu sich nachhause, gibt ihm eine tasche: zwei jünglinge decken einen tisch. Auf der reise zur gevatterin (кума), wendet er sie an. Während der alte in der badestube, vertauscht die gevatterin die tasche. Zuhause vergebens. Seine frau

prügelt ihn. Beim zweiten mal wieder eine tasche. Auf dem weg wendet er sie an, um essen zu bekommen: zwei jünglinge mit knütteln, schlagen ihn. Während der alte in der badestube ist, will die gevatterin essen: wird zerbläut. Tasche zurück. Während der alte auf dem hof ist, wendet seine frau die zweite tasche an: wird durchgeprügelt. — 4. Gouv. Rjäsan (Chudjakov, II, nr 49, s. 52). Ein vater mit seinem sohn. Der junge fängt mit seinem netz einen kranich aus den erbsen. Ein tischtuch: essen. Für die nacht zu einer tante. Verbietet ihr so und so zu sagen. Die tante vertauscht das tuch. Auf bitten des jungen lädt der vater gäste ein. „Der kranich hat mich betrogen". Ebenso beim zweiten mal ein pferd: geld. Beim dritten mal ebenso eine tasche: drei aus der tasche mit prügeln. Der kranich sagt, er sei bei der tante betrogen worden. Gegenstände zurück. Zeigt den gästen das pferd. Alle bitten um geld. Gäste werden zerbläut. — 5. Ebenda (Ders., II, nr. 48, s. 49). Die drei söhne eines alten mannes und seiner frau bauen erbsen. Dummling hält wache, fängt eine schnepfe. Dieselbe heisst ihn zu ihr kommen, ein tischtuch: essen. Für die nacht zu einer hexe. Verbietet ihr so und so zu sagen. Die hexe vertauscht das tuch. Zuhause gastessen. Die brüder und schwestern jagen ihn fort. „Du hast mich betrogen". Ebenso beim zweiten mal ein pferd: gold. Wird ebenso vertauscht. Zuhause vergebens. Beim dritten mal ebenso eine schachtel, darin eine zange. „Zange aus der schachtel!" junge gezwickt. Gegenstände zurück. Gastessen, wendet tuch und pferd an. Die brüder stehlen beides. Dummling befiehlt der zange die brüder zu schlagen. — 6. Gouv. Samara (Sadovnikov, nr. 30, s. 136). Ein kranich frisst einem alten mann erbsen ab. Beim dritten mal der jüngste der söhne, der dummling, wache, hält den vogel am schnabel fest. Der kranich lädt ihn zu sich ein. Ein pferd, verbot so und so zu sagen. Sagt es: gold, silber. In einer hütte übernacht, verbietet so und so zu sagen. Der mann und seine frau daselbst vertauschen das pferd. Zuhause vergebens. Zum kranich zurück, sagt zu ihm, er habe ihn betrogen. Eine tasche: essen. Beim dritten mal ein knüttelchen. Auf dem wege wendet er es an: knüttel essen. Mann und frau sagen so und so: knüttel zerbläut sie. Schreien, versprechen die gegenstände zurückgeben zu wollen. — 7. Gouv. Archangelsk (Ontschukov, nr. 16, s. 66). Ein alter mann fängt mit einer schlinge einen kranich, lässt ihn los, eine tasche: was du brauchst, sage: „Zwei aus der tasche!" „Kehre nirgends ein!" Auf dem wege versucht er: essen. Kehrt bei seiner gevatterin ein. Diese vertauscht die tasche. Zuhause vergebens. Seine frau prügelt ihn. Geht wieder zum kranich, eine andere tasche. Auf dem wege versucht er: zwei schlagen ihn. Die gevatterin befiehlt ebenso: durchgehauen. Bekommt

die erste tasche. Während der alte nicht da ist, befiehlt seine frau: durchgeprügelt. — **8.** Gouv. Vologda (Ders., nr. 111, s. 272). Ein mann hat eine böse frau. Der wind bläst dem mann das mehl weg. Sucht den wind auf. Ein fässchen: essen. Ein herr fährt vorüber, wird zum mittagessen eingeladen, nimmt das fässchen mit. Ebenso bekommt der mann ein zweites fässchen. Auf dem wege wendet er es an, um essen zu bekommen: zwei jünglinge mit peitschen, hauen ihn. Zuhause befiehlt seine frau: durchgeprügelt. Geht zu dem herrn. Der herr befiehlt: wird zerbläut. Der mann bekommt das erste fässchen. — **9.** Ebenda (Ders., nr. 132, s. 320). Ein armer mann hat eine böse frau. Der nordwind bläst ihm das mehl weg. Sucht den wind auf. Ein fässchen: wenn dich deine frau schimpft, sage: „Sieben aus dem fass!“: frau durchgeprügelt. Der mann macht es so. — **Hb.** Weissrussen **1.** Gouv. Grodno (Tschubinskij, nr. 92, s. 354). Zwei brüder. Der eine in eine hütte. Ein alter (Gott) einen goldenen ranzen: diener aus dem ranzen, bringen alles. Zuhause wendet er ihn an. Lädt einen herrn zu gaste. Dieser nimmt den ranzen. Ebenso einen zweiten ranzen. Wendet ihn gegen das verbot auf dem wege an: sechs diener mit peitschen, schlagen ihn. Lädt den herrn wieder ein, bekommt den ersten ranzen. — **2.** Gouv. Mohilev (Romanov, I, 3, nr. 52, s. 277). Der wind bläst einem alten mann das mehl weg. Sucht den wind auf. Einen brotranft: wieviel du auch isst, er wird immer grösser. Für die nacht zur gevatterin, wendet den ranft an. Wird vertauscht. Ebenso beim zweiten mal ein hämmelchen: gold, silber. Versucht es bei der gevatterin. Zuhause jagt ihn seine frau fort. Beim dritten mal ein horn. „Jetzt bekommst du alles zurück“. Bei der gevatterin sagt er unwahrerweise, man bekomme damit, was man wolle. Wird durchgeprügelt. Gastessen. Ein herr nimmt den ranft und das hämmelchen mit. Der mann geht zu dem herrn: ich habe dir ein horn mitgebracht. Der herr wendet es an. Gegenstände zurück. — **3.** Ebenda (Ders., I, 3, nr. 54, s. 281). Der älteste von drei brüdern hütet für einen alten mann die schafe. Schafe über den fluss. Einen kleinen schleifstein: essen. Bei einem mann übernacht, wendet den schleifstein an. Der mann vertauscht ihn in der nacht. Zuhause vergebens. Der mittlere der brüder ebenso ein rähmchen (? рамянокъ): essen. Der jüngste mit einem schaf auf dem rücken über den fluss, eine „ковилка“: essen. Als sie der mann in der nacht vertauschen will, nimmt der junge die „ковилка“ und beginnt den mann zu schlagen. Gegenstände zurück. — **4.** Ebenda (Ders., variante von Hb 3, s. 282). Der wind bläst dem armen bruder das mehl weg. Ein tischtuch: essen. Der reiche bruder kauft es. Ein goldenes tischtuch. Der reiche vertauscht es. Gastessen: zwölf jünglinge mit knuten, hauen. — **5.** Ebenda (Ders., variante von

Hb 3, s. 283). Eine frau jagt ihren mann hinaus, soll brot holen. In den wald, um sich von den wölfen fressen zu lassen. Ein grosser mann eine tasche: zwei jünglinge, essen. Auf dem weg tischt er der gevatterin auf. Diese vertauscht die tasche. Eine bessere tasche: zwei jünglinge mit ruten. Schlagen, zuerst den mann, dann die gevatterin und die frau des mannes. — **6.** Ebenda (Ders., I, 3, nr. 53, s. 279). Der wind bläst einem armen alten das mehl weg. In eine hütte, worin sein glück. Dieses ein stühlchen: essen. Für die nacht zu den mägden, wendet es an. Sie vertauschen es. Zuhause schimpft ihn seine frau. Ebenso beim zweiten mal ein hämmelchen: dukaten. Auf dem weg in eine schenke. Wendet das hämmelchen an. Beim dritten mal ebenso eine trompete: zwei aus der trompete. Die mägde versuchen sie, während der alte auf dem hofe ist: werden durchgeprügelt. Stühlchen zurück und ebenso aus der schenke das hämmelchen. Während der mann abwesend ist, lädt seine frau gäste ein, eine frau sagt so und so: die zwei prügeln sie. — **7.** Ebenda (Ders., variante von Hb 6, s. 281). Der frost vernichtet den buchweizen eines armen bauern. Tischchen, tischtuch und horn. — **8.** Ebenda (Ders., I, 3, nr. 51, s. 276). Eine alte jagt ihren mann hinaus, soll brot holen. Unter einem busch einen kranich am fusse fest. Ein tischtuch: essen. Zur gevatterin, erzählt ihr von dem tuch. Die tochter vertauscht es. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal eine schaufel: brot. Beim dritten mal ebenso einen sack: ein mann mit einem knüppel, schlägt. Auf dem wege versucht er: wird selbst durchgeprügelt. Bei der gevatterin sagt die tochter so und so. Gegenstände zurück. Bei den nachbarn wird der mann geschlagen. Mann holt zuhause den sack. — **9.** Ebenda (Ders., I, 3, nr. 84, s. 340). Ein soldat bekommt für zwanzigjährigen dienst als lohn einen ranzen. Gott erscheint, vertauscht ihn mit einem anderen ranzen: essen. Wenn du dich fürchtest, sage so und so. Auf dem weg verschafft er sich mit hilfe des ranzens essen. Zu einem herrn. Ist mit hilfe des ranzens drei nächte in einem zimmer, worin teufel wohnen. Bekommt die tochter. — **10.** Ebenda (Ders., I, 3, nr. 50, s. 271). Ein kranich verdirbt einem armen mann die hirse. Der mann schiesst ihn nicht, der kranich ruft ihn in sein haus. Einen beutel: essen. Wendet ihn auf dem weg und zuhause an. Seine frau will gäste einladen. Herr kauft den beutel für viel geld; hält sein wort nicht. Ebenso ein fässchen. Zwölf jünglinge, prügeln die frau. Ebenso die gäste. Der herr gibt den beutel zurück. — **11.** Ebenda (Ders., I, 3, nr. 15, s. 401). Ein mann zu einem reichen bauern, bittet ihn um brot. Bekommt mehl. Der wind bläst das mehl weg. Ein böckchen: geld. In eine schenke, schlafen. Der jude vertauscht das böckchen. Zuhause vergebens. Glaubt, dass ihn der wind betrogen. Ebenso beim

zweiten mal ein tischtuch: essen. Der wind sagt, dass der jude den mann betrogen hat. Tuch ebenso vertauscht. Die frau des mannes lädt gäste ein — — —. — **12.** Gouv. Smolensk (Dobrovoljskij, nr. 29, s. 585). Ein armer bittet einen bauern um mehl für die weihnachten. Der wind bläst das mehl weg. Frau böse. Im walde in ein haus. Gebäck (жаренцы): mehl. Die frau sagt dem popen entgegen dem verbot ihres mannes, wie sie reich geworden sind. Der pope will ihnen das gebäck aufbewahren, verspricht mehl, gibt es aber nicht. Ebenso beim zweiten mal eine ziege: gold, silber. Der pope entwendet ebenso die ziege. Beim dritten mal ebenso einen goldenen ranzen, bescheidet den armen, wie er angewendet wird. Bevor er nachhause kommt, benutzt er ihn: drei, schlagen ihn mit peitschen. Zuhause hauen sie seine frau. Ebenso den ranzen dem popen. Dieser befiehlt: wird durchgeprügelt. Ebenso zerbläuen sie die frau des popen. — **13.** Ebenda (Ders., nr. 32, s. 597). Ein armer mann schickt seine frau zu seinem reichen bruder, soll um ein stück fleisch bitten, da der gedenktag der eltern herankommt. Der reiche heisst sie es zum teufel bringen. Ein huhn: gold. In eine schenke, wendet das huhn an. Die wirtin vertauscht es. Zuhause vergebens. Zum teufel zurück, sagt ihm, dass das huhn kein gold gebe, ein tischtuch: essen. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso eine kleine trompete: zwölf jünglinge: tun, was du brauchst. Der teufel sagt: von uns holst du's, bringst es nicht nachhause. In der schenke befiehlt der mann die wirtin zu prügeln, diese verspricht die gegenstände. Bittet den reichen bruder um ein mass, um das gold zu messen. Der bruder verlangt huhn und tischtuch für einen tag. Schickt sie nicht zurück. Der arme befiehlt die dienstboten des bruders durchzuhauen. Gegenstände zurück. — **14.** Ebenda (Ders., nr. 32, s. 601). Ein armer bauer will sich ertränken. Ein alter mann verbietet es ihm, gibt ihm ein tischtuch: essen. Für die nacht zu einem alten mütterchen. Diese vertauscht das tuch. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein hämmelchen: gold. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso ein schälchen. „Mit diesem bekommst du die ersten gegenstände zurück". Der mann fordert am morgen das seine, befiehlt: zwölf jünglinge, prügeln das mütterchen. Gegenstände zurück. Zuhause wendet er das tischtuch und das hämmelchen an. Es wird dem herrn erzählt. Die männer des herrn durchgehauen, nicht aber der herr selbst. — **Hc.** Kleinrussen **1.** Gouv. Kijev (Tschubinskij, nr. 90, s. 350). Ein mann, der viele kinder hat, sucht arbeit. Zu einem alten (Gott). Ein engel eine kiste mit einem tischtuch: bekommt, was er braucht. In einer schenke übernacht, bezahlt mit dem tischtuch. Der jude vertauscht es in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein hämmelchen: gold.

Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso ein horn: wenn du etwas brauchst, sprich: „aus dem horn!“ Bei dem juden sagt er es: gendarmen hauen den juden. Dieser verspricht die gegenstände zurückzugeben. Der herr lässt den mann zur fronarbeit holen. Der mann befiehlt dem horn. Prügeln auch den herrn. — **2.** (Moszyńska, nr. 3) [1]). Die drei söhne eines armen mannes der reihe nach in dienst. Der älteste von einem alten als lohn einen tisch: essen. Ein jude vertauscht ihn. Der mittlere einen hammel: geld. Der jüngste einen von selbst schlagenden stock. Als der jude den stock nimmt, beginnt er zu schlagen. Gegenstände zurück. — **3.** (Rudtschenko, II, nr. 31, s. 125). Der wind bläst einem armen bruder das getreide weg. Sucht den wind auf. Einen ranzen: essen. Verbietet ihm in der schenke einzukehren. In die schenke, wendet den ranzen an. Juden vertauschen ihn. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal ein hämmelchen: dukaten. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal befiehlt der wind den dienern aus einer schellentrommel den mann zu prügeln, weil er in die schenke geht; bescheidet ihn zu den juden. Der mann fordert die gegenstände, die diener schlagen. Zuhause prügeln sie seine ungehorsame frau. Lädt seinen reichen bruder zu gaste. Der reiche möchte den ranzen und den hammel kaufen, viel dafür. Die ochsen stehen nicht auf. Gegenstände mit hilfe der schellentrommel zurück. — **4.** (Ders., II, nr. 32, s. 136). Der wind zerstört einem mann die hirse. Zum wind. Einen ranzen: essen. Die frau erzählt es den nachbarn. Der gevatter kommt zum mittagessen. Er möchte den ranzen kaufen, viel dafür. Ebenso einen zweiten ranzen: ein hammer. Auf dem weg wendet er ihn an: der hammer schlägt den mann. Zuhause frau durchgeprügelt. Sie erzählt dem gevatter von dem ranzen. — **5.** Gouv. Poltava (Tschubinskij, nr. 89, s. 344). Ein armer mann, der viele kinder hat, bittet den nachbar um korn. Bei der rückkehr aus der mühle bläst der wind das mehl weg. Sucht den wind auf. Ein alter mann (Gott), der ihm begegnet, gibt ihm einen tisch: essen. Bei einem juden übernacht, wendet den tisch an. Der jude vertauscht ihn in der nacht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal eine ziege: geld. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ebenso eine schellentrommel. Der mann glaubt, man sage zu ihr wie zu dem tisch und der ziege, sagt es: der jude durchgeprügelt, dieser verspricht die gegenstände — — —. — **6.** (Manshura, s. 74). Der älteste sohn eines armen mannes und seiner frau in dienst. Der pope schickt ihn aus, die schafe zu hüten. Schafe über den fluss. Ein tischchen, verbietet vor der heimkehr so und so zu sagen. Für die nacht zum grossvater, verbietet ihm so und so zu sagen. Der

---

[1]) Этногр. Обозр., XXII, 3. s. 121.

grossvater sagt es in der nacht: essen. Vertauscht das tischchen. Zuhause vergebens. Der zweite bruder ebenso ein hämmelchen: geld. Der jüngste springt auf das grösste schaf, über den fluss. Einen hammer. Versucht ihn: wird durchgehauen. Zum grossvater. Dieser sagt entgegen dem verbot so und so: durchgeprügelt. „Schlag alle, bis sie die gegenstände hergeben!“ Ein in der nähe wohnender herr bittet um den tisch und das hämmelchen, gibt sie nicht zurück. Der jüngste befiehlt ihn zu schlagen, bis er sie herausgibt. — **7.** (Jastrebov, nr. 6, s. 129). Ein armer alter sucht arbeit; will sich von den wölfen fressen lassen. Der heilige Mykolaj ein hämmelchen. Zuhause wendet er es an: essen. Lädt die nachbarn ein. Möchten es kaufen, viel geld dafür. Ebenso beim zweiten mal ein hämmelchen. Lädt ebenso die nachbarn ein. Zwölf jünglinge prügeln den alten durch: „verkauf' das hämmelchen nicht!“ — **8.** (Етногр. Збірник, IV, nr. 14, s. 81)[1]. Zaubermühle, goldwidder, knüppel. — **9.** (Ebenda, nr. 15, s. 88)[1]. Der arme vom winde, der ihm seinen ausgesäeten hafer vernichtet hat, tischlein, goldziege **Hd.** und knüppel. — **10.** (Ebenda, nr. 16, s. 92)[2]. Ein mann von Gott, weil er sein weib geschlagen hat, goldwidder, tischlein und knüppel. — Westslaven **1.** Polen (Woycicki, s. 108). Ein armer knecht hilft einem hexenmeister den wagen aus dem sumpf ziehen. Einen widder: dukaten. Eine hexe hört von dem widder sprechen, vertauscht ihn. Versucht vergebens. Von demselben hexenmeister ein huhn: goldeier. Wird ebenso vertauscht. Beim dritten mal ein tischtuch: speisen. Wird ebenso vertauscht. Der mann merkt den betrug der hexe, bittet um etwas, womit er die gegenstände zurückbekommt. Einen korb: zwei grosse knüppel, schlagen. Wendet ihn bei der hexe an. Gegenstände zurück. Besiegt mit hilfe des korbes den feind des königs. — **2.** Ebenda (Kolberg, III, nr. 1, s. 112). Die eltern befehlen dem ältesten von drei brüdern in dienst zu gehen. Von einem ihm begegnenden alten als lohn für seinen dienst ein tischtuch: speisen. In einer schenke übernacht, wendet das tuch an. Die wirtin vertauscht es. Der zweite bruder ebenso ein huhn: geld. Wird ebenso vertauscht. Der jüngste ebenso drei knüppel: schlagen. Die wirtin sagt aus neugier so und so: die knüppel prügeln sie durch. Der junge wacht auf, gegenstände zurück — — —. — **3.** Ebenda (Glinski, IV, s. 106)[3]. Lamm, tisch und knüppel. — **4.** Wendisches märchen (Haupt-Schmaler, anhang, nr. 14, s. 175). Ein armes ehepaar viele kinder. Der mann pflanzt eine eiche, sie wächst bis zum himmel. Gott befiehlt Petrus dem mann zwei

[1]) Archiv f. slav. Phil., XXI, 1899, s. 299.
[2]) Ebenda, s. 300.
[3]) Gonzenbach, nr. 52.

laib brot zu geben. Hinab, essen sie. Ebenso einen korb mit semmeln. Beim dritten mal Gott: „Nimm den grossen stock hinter der tür und haue ihn so durch, dass er von zweig zu zweig fliegt!" Unten zu seiner frau: „ich bringe einen grossen prügel mit". — **5.** Böhmen (Waldau, s. 41). Ein häusler schickt den ältesten von seinen drei söhnen in die welt, um zu dienen. Der junge hütet für einen alten die schafe, als lohn einen widder: dukaten. In einem gasthaus übernacht, verbietet der wirtin so und so zu sagen. Die wirtin sagt es in der nacht, vertauscht den widder. Zuhause vergebens. Erkennt, dass ihn die wirtin betrogen hat. Der zweite junge ebenso ein tischtuch: essen. Ebenso der jüngste, bittet um ein geschenk, womit er die gegenstände der brüder zurückbekommen kann. Einen kräftigen knüppel: schlägt. Bricht im walde zweige und kleine bäume ab. Verbietet in dem gasthaus so und so zu sagen. Gegenstände zurück. — **6.** Ebenda (Ders., s. 436). Die tochter einer armen witwe pflückt beeren. Gibt einem alten weib von ihrem brot. Ein töpfchen: kocht brei, soviel du willst. Zuhause wendet sie es an. Als das mädchen eier verkaufen gegangen, befiehlt die mutter dem töpfchen brei zu kochen. Alles voll brei. Die tochter hält es an. — **7.** (Wenzig, s. 104). Ein reicher gibt seinem armen bruder ein stück fleisch und heisst ihn damit zum teufel gehen. Ein am tore wachehaltendes teufelchen fordert ihn auf um ein rotes huhn zu bitten, bescheidet ihn: dukaten. Der mann leiht sich von seinem reichen bruder ein viertelmass, um die dukaten zu messen. Der reiche mit seiner frau mit viel fleisch ebenfalls zum teufel. Werden in der hölle behalten. — **8.** Oberschlesien (Malinowski, s. 222)[1]. Der wind bläst einem alten sein mehl auseinander. Der alte sucht den wind auf, bekommt von ihm goldschaf, tischleindeckdich und knüppelausdemsack. — **9.** (Ciszewski, nr. 122)[2]. Gold von einer ziege. — **He.** Südslaven **1.** (Afanasjev, IV, s. 222). Ein armer bekommt von seinem reichen bruder ein stück fleisch. „Geh zum teufel!" Ein fährmann befiehlt ihm um ein schwarzes huhn zu bitten: geld. Im gasthaus wird es vertauscht. Ebenso ein tischtuch und beim dritten mal eine krücke, mit deren hilfe er die ersten gegenstände zurückbekommt. Leiht sich von dem reichen ein mass, um das geld zu messen. Der reiche geht mit einer grossen menge fleisch zum teufel, bleibt als fährmann dort. — **2.** Serbien (Nikolitsch, nr. 1)[3]. Ein schreiner mit sechs kindern wird arm. Sucht sein glück auf. Auf einen berg, fleht um hilfe. Savva einen sack: immer voll getreide. Zum gevatter, erzählt ihm alles. In

[1]) Archiv f. slav. Phil., XXVI (1904), s. 469.
[2]) Ebenda, XVII (1895), s. 577.
[3]) Chudjakov, Матеріалы, s. 18.

der nacht vertauscht. Zuhause vergebens. Ebenso beim zweiten mal einen unerschöpflichen geldbeutel. Wird ebenso vertauscht. Ebenso einen knüppel. Der gevatter berührt ihn in der nacht: der knüppel prügelt ihn durch. Der schreiner wacht auf. Gegenstände zurück. — **3.** Dalmatien (Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde, XVI, s. 211). Gold von einer ziege.

Ia. Griechen **1.** Epirus (Hahn, I, nr. 43, s. 252). Ein altes ehepaar hat keine kinder. „Gib uns eins, Gott, sei es auch eine schlange!" Es geht so. Alte zänkisch, zu der schlange, die in einer höhle unter einem baume wohnt. Einen esel: goldstücke. Einmal führt die alte den esel gegen die warnung ihres mannes zur tränke, der esel läuft weg. Ebenso beim zweiten mal einen krug: tut, was man ihm sagt. Die alte verkauft ihn dem könig für viel geld. Alte wieder zum sohn, derselbe ruft den alten. Diesem einen stab. Zuhause prügelt der stab die alte, erschlägt sie. — **2.** (Schmidt, nr. 19, s. 114). Der gute engel eines alten mannes bescheidet diesen durch ein loch in einen berg: ein schloss, eine hohe frau. Ein tischtuch: darin alles, was du dir wünschest. Der könig, den er zu sich kommen lässt, nimmt das tuch. Ebenso beim zweiten mal ein huhn: goldeier. Der könig entwendet es, lässt den alten töten. Es erscheint die herrin über erde und meer (= die hohe frau), stampft mit dem fuss auf die erde, sie öffnet sich, verschlingt den könig mit seinem schloss. — **3.** Kalliopi (Simrock, anhang, nr. 1, s. 358). Ein alter mann hat einen johannisbrotbaum, der bis zum himmel wächst. Der mann steigt in den wipfel, schlichtet den streit zwischen sommer und winter. Ein irdenes töpfchen. Zuhause mit dem töpfchen essen. Der könig verspricht dem sohn des mannes seine tochter, wenn er am nächsten morgen ein schöneres schloss hat als er selbst. Die mutter vollbringt es mit hilfe des töpfchens. Der könig mit seinen dienern vertauscht das töpfchen. Ebenso beim zweiten mal einen knüppel und einen strick: schlägt. In den palast des königs, wendet sie an. Mann das töpfchen zurück, junge die prinzessin. — **4.** Lesbos (Georgeakis & Pineau, s. 50).

Ja. Indier **1.** Kamaon (Minajev, nr. 12, s. 27). Ein prahler legt in je eine ecke eines teiches ein brötchen. Junge: „ich esse euch vier schwager. In jeder ecke eine schlange, versprechen ihm die eine ein bettchen: bringt ihn, wohin er will, die andere lappen: geld, die dritte einen napf: essen und die vierte einen löffel: legt ihm alles vor. Bei einer alten übernacht. Diese vertauscht die gegenstände. Zuhause wendet er die lappen vergebens an. Ebenso zu dem teich. Schlangen sagen, dass sie die alte vertauscht hat. Stock und strick, heissen ihn zu der alten gehen. Befiehlt die gegenstände zu nehmen, schlagen die

alte, gegenstände zurück. — **2.** Benares (Stokes, nr. 7)[1]. Fünf feen. Einen topf: essen, eine schachtel: kleider. In einem laden wendet er sie an. Ein koch vertauscht sie. Ebenso einen zauberstrick und einen stock. — **3.** Bengalen (Lal Behari Day, nr. 3, s. 53). Ein armer brahmane, der frau und kinder hat, dient eifrig der göttin Durga. Durga gibt ihm einen irdenen topf: zuckerbackwerk. In eine herberge. Befiehlt dem wirt genau auf den topf zu achten, als er zum teiche geht, um sich die hände zu waschen und zu beten. Der wirt vertauscht den topf. Zuhause vergebens. Verlangt von dem wirt seinen topf, bekommt ihn nicht. Ebenso einen zweiten topf. Auf dem weg versucht er ihn: zwanzig dämonen, schlagen ihn. Der wirt der herberge versucht gleichfalls: wird durchgeprügelt. Den ersten topf zurück. Die kinder des brahmanen zerbrechen den topf. Durga gibt ihm einen dritten topf: milchspeise. Der zemindar des dorfes nimmt den topf mit gewalt fort. Der brahmane bekommt ihn mit hilfe des topfes, in dem die dämonen sind, zurück. In seiner abwesenheit nehmen seine kinder einmal den falschen topf: die dämonen prügeln sie. — **4.** Dekhan (Frere, nr. 12, s. 160). (Lange einleitende geschichten.) Ein armer brahmane gibt seine tochter einem schakal (= prinz). Pflanzt eine vom schakal erhaltene melone in seinen garten. Am folgenden tag viele hundert melonen, verkauft sie der nachbarin, ohne zu wissen, dass sie voller edelsteine sind. Nachdem er es erfahren, fordert er sie vergebens zurück. Der brahmane verkauft steine, ein juwelenhändler zwingt ihn durch list sie ihm zu geben. Ebenso beim zweiten mal einen wasserkrug: essen. Lädt den reichen nachbar zum mittagessen ein. Der nachbar erzählt es dem könig, welcher seinen soldaten befiehlt den krug zu holen. Beim dritten mal ebenso einen zweiten krug, worin ein strick und ein knüttel: schlägt. Trotz dem verbot des schakals öffnet ihn der mann auf dem weg: der strick bindet ihn an einen baum, der knüttel prügelt ihn durch. Lädt den nachbar und den könig nebst gefolge ein. Mit hilfe des knüttels und des strickes den krug und ebenso von der nachbarin und dem juwelenhändler die edelsteine zurück. — **Jf.** S a r t e n **1.** (Ostroumov, nr. 6, s. 32). Der sohn einer armen alten fängt mit einem netz einen reiher, lässt ihn fliegen, als er ihn darum anfleht. Zu dem reiher. Ein hirt fordert ihn auf um ein tischtuch zu bitten, bescheidet ihn: essen. Zuhause wendet er es an. Der zar nimmt es ihm weg. Ebenso einen kürbis. Auf dem wege wendet er ihn an: männer mit knüppeln in den händen, schlagen ihn. Verlangt vom zaren das tischtuch, vernichtet sein heer. Selber zar. — **2.** Kokand (Ders., nr. 5, s. 28). Der sohn eines armen alten und seiner frau rettet einen hund und eine

[1]) Cosquin, I, nr. 4, anm., s. 56.

schlange, die getötet werden sollen. Der vater der schlange gibt ihm einen kessel und ein tischtuch: essen, einen esel: gold und einen knüttel: schlägt. Für die nacht zum satan. Derselbe vertauscht die drei ersten gegenstände. Auf dem wege vergebens. Erkennt, dass sie der satan vertauscht hat. Befiehlt dem knüttel ihn durchzuprügeln. Gegenstände zurück. Lässt räuber durchhauen. Bekommt die tochter des zaren. Selber zar.

Ka. Nordkaukasier. (Сборникъ мат. дл. оп. мѣст. и пл. Кавк., XV, 2, s. 167). Eine arme frau jagt ihren mann an die arbeit. Der wind bläst dem mann das mehl weg. Klagt es dem ortsvorsteher, dieser gibt ihm eine rote tasche: essen. Zur gevatterin, wendet die tasche an. Gevatterin die tasche. Seine frau prügelt ihn. Ebenso eine grüne tasche. Auf dem wege wendet er sie an: zwei hauen ihn durch. Prügeln die gevatterin, mann bekommt die tasche zurück. Zuhause zerbläuen sie die frau.

La. Syrer. (Pryhm & Socin, nr. LXXXI, s. 342). Die frau eines fuchses mag ihren mann, der seinen schwanz verloren hat, nicht mehr. Der fuchs klagt es einem aus einer quelle aufsteigenden mann: schüssel: essen. Zuhause wendet er sie an. Die frau lädt den fürsten der füchse zu gaste. Der fürst schickt zwei diener, sollen die schüssel mit gewalt wegnehmen. Ebenso beim zweiten mal einen esel: dukaten. Frau gegen den willen des fuchses auf dem esel ins badehaus. Die badefrau vertauscht den esel. Beim dritten mal ebenso einen ranzen: zwei riesen schlagen tot. „Fordere deine schüssel vom fürsten!“ Die riesen erschlagen die frau des fuchses. Er bekommt seine schüssel und seinen esel zurück — — —. — **Lb.** Araber. Märdın (Zeitschr. d. Deutsch. Morg. Ges., XXXVI, b, VI, s. 253). Wenn die drei frauen des königs je einen sohn gebären, verspricht er einen einem frommen mann. Der mann führt den jungen auf einen berg. Auf befehl des mannes (= gazellenfürst) holt der junge aus dem innern des berges eine schachtel. Sieht hinter sich, bleibt im berge, gelangt schliesslich mit der schachtel auf die erde. Während der knabe badet, kommen sieben gazellen aus der schachtel getanzt, jede gibt ihm eine handvoll gold. Die prinzessin stiehlt die schachtel. Aus der schachtel kommen sieben dämonen, tun den gespielinnen der prinzessin gewalt an. Mädchen die schachtel dem könig. Der könig lässt die angesehensten leute der stadt kommen, sieben dämonen aus der schachtel mit keulen in der hand erschlagen die ganze menge. Der junge die schachtel zurück. —

Oa. Afrikanische neger. Akwapimland (Petermann, 1856, s. 467). Während einer hungersnot findet Anansé im busch einen topf. Auf Anansés befehl topf voll speise. In abwesenheit des vaters zerbrechen die kinder den topf. Anansé abermals in den busch, sieht an

einem baume eine peitsche hängen. Peitsche: „ich heisse Abridiabrada" (= geisselschwung). Anansé, welcher essen zu bekommen glaubt: „schlag etwas": die peitsche haut ihn durch. In abwesenheit des vaters versuchen sie die kinder: werden durchgeprügelt. Die kinder zerbrechen die peitsche in stücke, davon so viele peitschen in der welt. — **Oc.** Kaffern. (Theal, s. 158). Einem jungen stirbt die mutter, die anderen mütter behandeln ihn schlecht. Auf einem ochsen, den ihm sein vater gegeben, fort. Wenn hungrig, schlag an das rechte horn des ochsen: essen, schlag an das linke horn: reste in das horn zurück. Ochse: brich mir, wenn ich gestorben bin, die hörner aus; wenn du essen brauchst, sprich zu ihnen, werden dir geben. Für die nacht in ein haus, wendet das horn an. Der wirt vertauscht die hörner. Am morgen geht der junge weg, wendet das horn vergebens an. Gewinnt sich die hörner zurück, spricht zu ihnen: neue kleidung, schmuck. Hochzeit.

Pb. Amerikaner **1.** Brasilien (Santa-Anna, V, nr. 4, s. 226). Ein alter mann bittet bei einem faulen mann um ein nachtlager. Der frau ein tischtuch zur aufbewahrung, verbietet ihr es zu öffnen. Sie öffnet es: essen, vertauscht es. Zuhause vergebens. Ebenso wird bei dem faulen eine ziege: gold, silber vertauscht. Der arbeiter des alten holt sich seinen lohn, der alte gibt ihm einen stock. Arbeiter für die nacht zu dem faulen. Die frau vertauscht den stock. Der mann bittet um seinen stock: prügelt den faulen und seine frau durch. Sachen des alten dem mann. Arbeiter zu dem alten, der ihn bescheidet, wie sie angewendet werden. — **2.** Ebenda (Romero, nr. 41) [1]. Handtuch („toalha"), ziege („cabra"), „cacete." [2]).

Das märchen ist also, soweit wir es kennen, in Europa, Asien und Afrika verbreitet und ist auch in Südamerika angetroffen worden.

Wenn wir bestimmen wollen, zu welcher der drei hauptformen des märchens die einzelnen varianten gehören, müssen wir im voraus betonen, dass sich dies bisweilen nicht nach der zahl der zaubergegenstände allein entscheiden lässt, sondern dass dabei auch die sonstigen sondermerkmale der formen in betracht gezogen werden

¹) Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde, VI (1896), s. 162.

²) Ausser den hier aufgeführten varianten haben wir ferner noch in einigen zeitschriften (Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde, VI, s. 162, XIV, s. 245, Archiv f. slav. Phil., XVII, s. 577, XXI, s. 299, 300) einige andere erwähnt gefunden, da wir aber nicht in der lage sind uns näher mit ihnen bekannt zu machen, haben wir sie nicht in die obige zusammenstellung aufgenommen

müssen. Die form mit 3 zaubergegenständen ist vertreten durch Aa, Ab 2,5—8, 10, 11, 19, 20, Ad 2, 3, 5—8, Ae 2, Af 4, 6, 7, 9, Aj 2, 3, 4 (?), Ak 1—3, 5, 7, 9, Am 1, Aq, As, Bb 3, Bh, Da 1, Db 1—3, Dc 1, 3, 5—8, 10—12, Dd 1—4, 6, 9, 13—17, De 1, Df 1, 2, Eb 2, Ec, Fa 1—5, 6 (?), 7—12, Fb 1, 2, Fc 1 (?), 2, 3, Fd 1, 4, 5, 7, 9—13, Fe 1, 2, Ga 1, 2, Ha 1, 2, 4—6, Hb 2, 3, 6—8, 11—14, Hc 1—3, 5, 6, 8—10, Hd 1—5, 7—9, He 1—3, Ia 1, 2, Ja 1—4, Jf 2, La, Lb (?), Oc (?), Pb 1, 2. Mitunter ist die zahl der zaubergegenstände auf vier (Db 2, Dd 13, 15, Fa 9, Hd 1, Jf 2)[1] und einmal (Ja 1)[2] auf fünf gestiegen. Zur form mit 2 gegenständen gehören Ab 1, 3, 4, 9, 12—14, 17, 18, Ad 4, Ae 1, 4, Af 1, 2, 5, 8, Ai 1, 4, Aj 5, 6, Ak 4, 8, Al 1—3, Am 3, Ar, Bb 1, 2, Dc 9, Dd 5, 10—12, Eb 1, 3, Fd 2, 6, H 1—4, Ha 3, 7—9, Hb 1, 4, 5, 9 (?), 10, Hc 4, 7, Ia 3, Jf 1, Ka, Oa und zu der form mit 1 gegenstand Ab 15, 16, Ad 1, Ae 3, Af 3, 10, 11, Ah, Ai 2, 3, Aj 1, Ak 6, 10, Al 4, Am 2, 4, 5, Da 2, 3, Db 4, Dc 2, 4, Dd 7, 8, 18, De 2, Fa 13, Hd 6, Ia 4. Die erste, ersichtlich allgemeinste form ist also im ganzen gebiet des märchens, die zweite in verschiedenen gegenden von Europa, aber auch in Asien und Afrika bekannt, die dritte ist besonders in Nordeuropa (Finland, Skandinavien und Island) verbreitet, kommt jedoch auch manchmal südlicher vor.

Die urformen des volkstümlichen märchens.

Wir versuchen nunmehr nach möglichkeit festzustellen, welches jeweils die ursprüngliche märchenform gewesen ist.

Wir betrachten zuerst den empfang der zaubergegenstände, bei dem wir folgende züge unterscheiden: den empfänger der gegenstände oder den helden des märchens, die art des empfanges und der geber, die gegenstände selbst und die art und weise, wie der held des märchens von der wunderbaren eigenschaft der gegenstände erfährt.

---

[1]) In Db 2, Fa 9, Jf 2 ist das essenerzeugende, in Dd 15 und Hd 1 das goldspendende zauberding verdoppelt.

[2]) Das essenerzeugende zauberding ist verdoppelt und der gegenstand „bringt einen, wohin man will" anderswoher eingedrungen.

Der empfänger der zaubergegenstände.

Als empfänger der zaubergegenstände erscheint in der märchenform mit 2 und 1 zaubergegenstand immer und in der mit 3 gegenständen sehr allgemein eine person. Über die ursprünglichkeit desselben in sämtlichen formen kann kein zweifel obwalten. Die drei empfänger der zaubergegenstände (brüder) in einigen varianten mit 3 gegenständen (Ab 5, Ad 3, Ak 3, Dd 3, 4, 6, 13 [1]), 17, Df 2, Fb 1, Ha 1, Hb 3, Hc 2, 6, Hd 2, 5) erklären sich aus den drei zauberdingen. Es ist verlockend gewesen für jeden gegenstand einen besonderen empfänger zu setzen, und die in den märchen gewöhnlichen drei brüder haben sich auch darum sehr gut dazu geeignet, weil der jüngste bruder, der für den dümmsten gehalten wird, obwohl er in wirklichkeit der klügste von den brüdern ist, die versehen seiner brüder hat wieder gutmachen können, indem er mit dem von selbst schlagenden knüppel die von den anderen verscherzten zaubergegenstände zurückschafft. Als empfänger des dritten zaubergegenstands figuriert denn auch in sämtlichen aufgezählten varianten der jüngste der brüder.

Näher bestimmt ist der empfänger der zauberdinge in den verschiedenen märchenformen ein armer mann. Den armen und unbedeutenden schenkt die märchenfee häufig reichtumsquellen von der art unserer zaubergegenstände. Wenn die unbemitteltheit des empfängers der gegenstände nicht ausdrücklich erwähnt wird, ist sie gewöhnlich durch namen wie häusler, sohn einer alten frau u. a. ausgedrückt oder sie ergibt sich sonstwie aus der erzählung. Ursprünglich ist denn auch die hauptaufmerksamkeit ohne zweifel der unbemitteltheit des helden des märchens zugewendet, ein bestimmtes amt oder gewerbe ist ihm nicht zugeschrieben. Solche ausnahmefälle in unseren varianten wie der schneider (Dd 14, Ec) [2]), der schuster (Dd 9), der schreiner (Hc 2), der maurer (Fd 10), der gärtner (Ab 3), der müller (Dd 5), der soldat (Af 10, Hb 9), der kirchendiener (Dd 10) sind spätere bildungen.

[1]) Empfänger der zaubergegenstände sind es vier.

[2]) In Ab 5, Dd 3, 4 ist von den söhnen eines schneiders die rede, die je ein bestimmtes gewerbe erlernen, und in Dd 6 ebenso von den söhnen eines schreiners.

Der syrische erzähler hat aus dem märchen ein tierabenteuer gemacht: in La 1 erscheint sowohl als empfänger wie als entwender der gegenstände ein fuchs.

Inbezug auf den empfänger der zaubergegenstände ist zwischen den verschiedenen formen des märchens kein unterschied zu bemerken.

Die art des empfanges.

In der art und weise, wie der held des märchens die zaubergegenstände bekommt, bestehen mehrere untereinander abweichende gestaltungen. Bei unserer untersuchung des märchens von den drei zaubergegenständen und den wunderbaren früchten haben wir gezeigt, wie namentlich der anfang eines märchens veränderungen und erweiterungen durch nebenepisoden ausgesetzt ist [1]), und hier machen wir dieselbe beobachtung. Am meisten verbreitet sind folgende bildungen: Der held des märchens erhält die zaubergegenstände im gehöft des teufels als lohn für dorthin gebrachtes (schweine-)fleisch (III: Aa, Ab 2, 6—8, 10, 11, 19, Ad 2, 6—8, Ae 2, Af 4, 7, Aj 3, Ak 5, 7, 9, Aq, As, Da 1, Dc 1, 3, 6, 10—12, Dd 1, 9, 14, Hb 13, Hd 7, He 1, II: Ab 17, Al 1, I: Ab 15, 16, Ad 1, Ae 3, Af 3, 11, Ah, Ai 2, 3, Aj 1, Ak 6, 10, Al 4, Am 2, 4, 5, Da 2, Db 4, Dc 2, 4, De 2); der wind oder der frost gibt die zaubergegenstände einem armen manne, dessen acker er befallen oder dessen weniges mehl er weggeblasen hat (III: Ab 20, Ad 5, Af 6, 9, Aj 2, Ak 1, 2, Bb 3, Db 1, Ďc 5, Ec, Fa 4, 6, Hb 2, 6, 7, 11, 12, Hc 3, 5, 9, Hd 8, II: Ab 1, 3, 4, 9, 14, 18, Ad 4, Ae 1, 4, Af 1, 2, 5, 8, Ai 4, Aj 5, 6, Ak 4, 8, Al 2, 3, Am 3, Ar, Bb 1, 2, Dd 11, Fd 6, H 2—4, Ha 8, 9, Hb 4, Hc 4, Ka); die zauberdinge werden dem helden des märchens im paradies gegeben, wohin er an einer von ihm gepflanzten pflanze (bohne) klettert (III: Dd 2, Fa 2, 3, 5, 8—10, 12, Fd 5, 9, Hd 4, II: Ia 3); oder als lohn für geleisteten dienst (III: Ab 5, Aj 4, Dd 3, 4, 6, 16, 17, Df 1, Eb 2, Fb 2, Fc 1, Fd 8, Hb 3, Hc 1, 2, 6, Hd 1 (?), 2, 5, II: Hb 9, I: Af 10). Seltener sind: der mann bekommt die zaubergegenstände von seinem glück (III: Am 1, Fd 10, Ha 1, He 2, II: H 1), von einer schlange (III: Ia 1, Ja 1, Jf 2)

[1]) Aarne, s. 115.

oder von einem vogel (gewöhnlich von einem kranich), der ihm die saat beschädigt (III: Ha 2, 4—6, Hb 8[1]), II: Ai 1, Ha 3[1]), 7[1]), Hb 10). Erwähnen wir noch, dass der held des märchens mitunter dadurch besitzer der zaubergegenstände wird, dass er sie für etwas eintauscht (III: Ad 3, Db 3, Dc 8, Dd 13, 15, De 1, Fa 1, II: Ab 13, Dd 5, 10, 12, Eb 1, 3, I: Hd 6) oder sie sonstwie von einer ihm begegnenden person bekommt, so bleiben nur einzelne varianten übrig, in denen sich der empfang der gegenstände auf besondere art gestaltet hat.

Was zuerst die episode von dem hinbringen des fleisches in das gehöft des teufels betrifft, kommt sie in fast allen nordeuropäischen varianten der gruppe I sowie in einer grossen anzahl der zur gruppe III gehörigen varianten vor. Sie hat ziemlich allgemein folgende feststehende form: Ein armer mann geht (vor weihnachten) zu einem reichen, um ihn um unterstützung zu bitten, und bekommt ein stück (schweine-)fleisch (ein ferkel), zugleich aber den barschen befehl mit dem fleisch zum teufel zu gehen; dem befehl gehorchend bringt der mann das fleisch wirklich zur wohnung des teufels und bekommt dort die zaubergegenstände (Ab 11, 16, Ad 1, 2, 7, Af 3, 11, Ai 2, Aj 1, Ak 6, 10, Al 1, 4, Am 4, 5, Da 1, 2, Db 4, Dc 1—4, 6, 10, 12, Dd 1, De 2, Hb 13, Hd 7, He 1). In einigen finnischen varianten heisst der reiche mann den armen erst dann in die hölle gehen, als dieser das geliehene fleisch zurückbezahlen will (Ab 2, 6, 10, 17, Ad 8, Af 4, 7, Aj 3, Ak 9), was deutlich eine neuere lokale weiterbildung ist. Sonst ist die episode von dem fleischbringen mehr oder weniger verunstaltet: die frau des reichen heisst den armen zum teufel gehen, u. a.

Bei der betrachtung der episode vom fleischbringen fällt es in die augen, dass dieselbe so allgemein in der form mit 1 zaubergegenstand und gerade in Nordeuropa, das wir später als die heimat der form erkennen werden, anzutreffen ist. Sie hat denn auch ohne zweifel der urform des märchens mit 1 zaubergegenstand angehört.

Von den anderen empfangsarten der zauberdinge sind solche seltener vorkommenden wie der empfang vom glück, von einer

[1]) Nicht für die beschädigung der saat.

schlange[1]) oder von einem vogel deutlich anderswoher in das märchen übergegangen. Ursprünglich fremd ist unserem märchen auch die episode von der in den himmel wachsenden pflanze und dem klettern ins paradies[2]), das öfters in Frankreich begegnet. Der empfang eines wertvollen geschenks von einem unbekannten als lohn für geleisteten dienst, der empfang durch tausch oder nur aus mitleid mit dem helden des märchens sind in den volksmärchen so gewöhnliche erscheinungen, dass schwer mit bestimmtheit zu sagen ist, ob eine von ihnen möglicherweise schon der urform des märchens angehört hat. Sie können auch leicht hinterher in dem märchen fuss gefasst haben. Der empfang als lohn für den dienst ist in dem märchen schon länger vorhanden gewesen, wie man aus seinem vorkommen in einer älteren italienischen buchvariante, worüber später mehr[3]), schliessen kann.

Der hiernach übrigbleibende wind (frost) und das befallen des ackers (wegblasen des mehles) kommen in einer grossen anzahl varianten mit 3 und 2 zaubergegenständen vor. Dieser zug macht schon im hinblick auf sein häufiges vorkommen einen ursprünglichen eindruck. Aber wie ist die episode im anfang gestaltet gewesen? Der frost erscheint als urheber der bösen tat nur in Finland und selten in Russland (Ar, Bb 1, 2, H 2, Hb 7), der wind ausserdem auch in Skandinavien (Db 1, Dc 5), Österreich (Dd 11, Hd 8), Frankreich (Ec, Fa 4, 6), Italien (Fd 6) und sogar in Kaukasien (Ka). Der wind ist offenbar die ältere form und der frost eine daraus entwickelte nordische bildung. Was die böse tat selbst anbelangt, findet sich das wegblasen des mehles in Finland und Russland und ausserdem in zwei österreichischen (Dd 11, Hd 8) sowie in einer skandinavischen (Db 1) und einer kaukasischen variante (Ka), die im allgemeinen den russischen varianten nahesteht. Das befallenwerden des ackers anderseits kommt in Finland, Russland, Skandinavien (Dc 5), Frankreich (Ec, Fa 4, 6) und Italien (Fd 6), also in einem umfangreicheren gebiete vor. Es scheint uns ursprünglich, das wegblasen des mehles dagegen eine jüngere

[1]) Aus dem märchen vom zauberring.
[2]) Vgl. Cosquin, II, nr. 56, anm., s. 171.
[3]) Siehe die älteren buchvarianten.

bildung zu sein. In der urform sucht also der wind den acker heim. Die episode muss in einer gegend entstanden sein, wo der wind die saaten zu beschädigen pflegt. Dies ist im Mittelmeergebiet und auch in Frankreich der fall. Hierher dürfte die episode stammen. Den frost und das mehl hat das nördliche klima hervorgerufen. Da es schwer gewesen ist den schädigenden wind und den acker miteinander zu verbinden, ist entweder an die stelle des windes der frost gesetzt (der frost vernichtet das getreide) oder der wind beibehalten und für den acker (das getreide) das mehl erfunden worden, das man den wind auseinanderblasen lassen konnte. Unsere auffassung könnte im hinblick darauf zweifelhaft erscheinen, dass der wind und das befallenwerden des ackers in unseren varianten so selten (Dc 5, Ec, Fa 4, 6, Fd 6, Hc 4, 9)[1]) zusammen vorkommen, doch ist die ungezwungenheit der von uns angegebenen veränderungen und der umstand zu beachten, dass die ursprüngliche verbindung gleichwohl in so verschiedenen gegenden wie Dänemark, Frankreich, Italien und Russland auftritt. Was die seltenheit der episode in ihrer heimat anbelangt, kann sie von der besonderen neigung des märchenanfanges zu umgestaltungen herrühren.

Es wäre natürlich auch denkbar, dass die episode aus den nördlichen ländern stammte und ihre ursprüngliche form die wäre, dass der frost den acker befällt, in dem falle aber wäre schwer zu verstehen, warum der frost auf ein so enges gebiet wie Finland und Russland (selten) beschränkt ist, während der wind in viel weiterer ausdehnung vorkommt.

In welcher märchenform ist aber die episode ursprünglich, in der mit 3 oder in der mit 2 zaubergegenständen? Diese frage hängt eng mit der frage nach dem verhältnis der märchenformen inbezug auf ihren ursprung zusammen. Wir wollen hier nur hervorheben, dass die heimat der episode, wenn wir ihre herkunft richtig aufgefasst haben, mit dem ausschliesslich der märchenform mit 3 zaubergegenständen angehörigen goldesel zusammenfällt (vgl. weiter unten).

Bei der besprechung des empfangs der zaubergegenstände haben wir fast nur europäische varianten erwähnt. Die ausser-

[1]) In Hc 8 bläst der wind das getreide weg.

europäischen varianten weichen in dieser hinsicht von den europäischen ab. während sie zugleich untereinander verschieden sind. In Ja 1 und Jf 2 werden die gegenstände zwar beidesmal von einer schlange empfangen, doch auf so verschiedene weise, dass man keine gegenseitige abhängigkeit darin erblicken darf.

Der geber.

Die frage nach dem geber oder dem ursprünglichen besitzer der zaubergegenstände beruht vollständig auf der art ihres empfangs. In der episode von dem befallenwerden des ackers erscheint als geber der zauberdinge der wind und beim hinbringen des fleisches der teufel.

Die zaubergegenstände.

Von den zaubergegenständen gehört der essenerzeugende allen drei märchenformen an und hat sich so allgemein erhalten, dass er, abgesehen von der verderbten variante Hd 7, nur in Fa 4 fehlt. Seine ursprünglichkeit in den verschiedenen märchenformen steht also fest.

Nach seiner form ist der essenerzeugende gegenstand in der märchenform mit 3 zauberdingen ganz allgemein ein tischtuch (eine serviette, ein handtuch) (Aa, Ab 2, 6—8, 10, 11, 19, 20, Ad 2, 5—8, Ae 2, Af 4, 6, 7, 9, Aj 2, 3, Ak 1, 2, 5, 7, Bh, Da 1, Db 1—3, Dc 1, 3, 5—7, 10—12, Dd 13, 14, 16, De 1, Ec, Fa 3, 5, 7—9, 11, 12, Fc 2, Fd 7, 9, 12, 13. Ha 1, 2, 4, 5, Hb 7 (?), 8, 11, 13, 14, Hc 1, Hd 1, 2, 5, He 1, Ia 2, Jf 2, Pb 1, 2) oder ein tisch (Ab 5, Ad 3, Ak 3, 9, Aq, Bb 3, Dd 1—4, 6, 17, Df 1, 2, Fa 1, 2, Fb 2, Fd 4, 5, 11, Fe 1, Ga 1, 2, Hb 7 (?), Hc 2, 5, 6, 9, 10, Hd 3, 8) und in der form mit 2 zaubergegenständen fast immer ein gegenstand, worin das essen aufbewahrt werden kann (ein ranzen [eine tasche]: Ab 1, 3, 4, 9, 12, 18, Ad 4, Af 1, 2, 5, 8, Aj 5, 6, Ak 4, 8, Al 2, 3, Am 3, Bb 1, 2, Ha 3, 7, Hb 1, 5, 9, Hc 4, Ka, eine flasche: Ab 13, Dc 9, Dd 5, 12, Eb 1, 3, ein sack: Ab 14, Ar, ein körbchen: Dd 11, H 1, ein topf: Dd 10, Ia 3, Oa, eine rindenschachtel: Ai 4, ein fässchen: Ha 8, eine schachtel [büchse]: Fd 2, 6, H 3, 4, eine kugel (?): Dd 10). Das tischtuch kommt in der form mit 2 zaubergegenständen selten vor (H 2, Hb 4, Jf 1), der gegenstand zum aufbewahren in der mit 3 zauberdin-

gen etwas häufiger (topf: Ia 1, Ja 2—4, ranzen [tasche]: Ha 6, Hc 3, flasche: Am 1, sack: Ad 6, He 2, korb: Fa 10, Hd 4, napf: As, Ja 1, schüssel La). In der märchenform mit 3 zauberdingen ist der essenspendende gegenstand ursprünglich offenbar ein tischtuch (tisch) und in der mit 2 zauberdingen irgend ein gegenstand zum aufbewahren gewesen.

Für die märchenform mit 1 zauberding ist als essenerzeugender zaubergegenstand die mühle charakteristisch. Sie tritt in fast allen varianten auf. Aus der märchenform mit 1 zaubergegenstand ist die mühle auch in mehreren finnischen varianten der gruppe III an die stelle des goldspendenden zaubergegenstandes eingedrungen (Aa, Ab 2, 6—8, 10, 19, Ad 7, 8, Ae 2, Af 4, 7, Aj 3, Ak 5, 7, 9, Aq)[1] — der essenspendende gegenstand erscheint also verdoppelt —, dreimal (Ab 17, Ai 1, Al 1) ist er auch in der märchenform mit 2 zauberdingen zu finden. Unter die zaubergegenstände geraten, hat die mühle dann bisweilen (Ab 7, Ad 7, Af 7, Aj 3, Ak 9), das märchen weiterspinnend, aus der märchenform mit 1 zaubergegenstand die ungeheure breimenge, manchmal auch die episode vom salzmahlen eingeführt.

Der zweite zaubergegenstand ist in dem märchen mit 3 zauberdingen das geld-(gold-)spendende. In seinem äusseren ist es sehr allgemein ein tier: ein esel (Ab 5, Dd 3, 4, 6, 15—17, De 1[2]), Df 1, Ec, Fa 1, 2, 5, 7—9, 11, 12, Fd 1[2]), 5, 7, 9, 10, 11[2]), 12, 13, Fe 1, Ha 2[2]), 4—6[2]), Ia 1, Jf 2, La), ein bock (eine ziege) (Ab 20, Ad 2, 3, 5, Af 6, 9, Aj 2, Ak 2, Bb 3, Da 1, Db 1, 3, Dd 9, Fa 4, Ha 1, Hb 11, 12, Hc 5, 9, Hd 9, He 3, Pb 1, 2), ein schaf (Bh, Dc 6, Dd 2, Fd 4, Ga 1, 2, Hb 2, 6, 14, Hc 1—3, 6, 8, 10, Hd 1, 3, 5, 8), eine henne (ein hahn) (Ab 11, Dc 1, 3, 5, 7, 10—12, Dd 1, 14, 15, Eb 2, Fa 10, Hb 13, Hd 1, 2, 7, He 1, Ia 2). Ausnahmen sind nur solche einzelfälle wie die kaffeemühle (As), das sieb (Fb 2), das tuch (Dd 13)[3]), die lappen (Ja 1), die melone (Ja 4), die schachtel (Lb) sowie der aus dem märchen von den drei zaubergegenständen und den wunderbaren äpfeln hereingeschlüpfte

[1]) Die mühle erscheint auch in Hc 8.
[2]) Ein pferd.
[3]) Sämtliche gegenstände sind tücher.

geldbeutel (Ak 1, Db 2, Dc 8, Df 2, Fa 3, Fc 2, He 2). Der geldspendende ist also in der urform des märchens ein tier gewesen, und wir betrachten als dieses den esel, der in den verschiedenen teilen des gebietes unseres märchens im verhältnis allgemeiner anzutreffen ist. Dem auftreten der ziege in den in Amerika aufgezeichneten varianten Pb 1 und 2 kann keine grosse bedeutung beigemessen werden. Hier handelt es sich offenbar um eine europäische entlehnung.

In seiner art am interessantesten ist der dritte, in der märchenform mit 2 zauberdingen der zweite, zaubergegenstand, mit hilfe dessen der held des märchens die essen- und geldspendenden gegenstände zurückzugeben zwingt. In der märchenform mit 1 zauberding kommt dieser gegenstand überhaupt nicht vor, sondern seine aufgabe erfüllt die mühle. Die mühle mahlt so ungeheure massen speise, dass der neue besitzer so schnell wie möglich von ihr befreit werden will.

Die aufgabe des in rede stehenden zaubergegenstandes ist also einen zwang auszuüben und zu bestrafen, und das geschieht in der märchenform mit 3 wie mit 2 zauberdingen durch prügel. Der zaubergegenstand ist entweder ein knüppel (eine keule, ein hammer), der auf befehl seines besitzers von selbst schlägt (III: Ab 11, 20, Ad 5, 6 (?), Af 6, 9, Aj 2, Ak 1—3, Bh, Da 1, Db 1—3, Dc 6—8, 10, Dd 14[1]— 17, De 1, Df 1, 2, Ec, Fa 2 (?), 3—5, 7—9, 11, 12, Fc 2, 3, Fd 4, 5, 7, 9—13, Fe 1, Ha 1, 6, Hc 2, 6, 8—10, Hd 2—5, He 1, 2, Ia 1, Ja 1, 2, Jf 2, Pb 1, II: Ai 1, H 2, Ia 3, Oa) — in den indischen varianten und in einer griechischen (II: Ia 3) kommt zu dem knüppel ein strick zum binden des zu prügelnden —, oder ein gegenstand, aus dessen innerm auf befehl schlagende wesen, mitunter ein von selbst schlagender knüppel oder eine andere schlagwaffe (III: Ab 5, Ad 3, Bb 3, Dc 5, Dd 1—4, 6, Fa 10, Ga 1, 2, Hd 1, 8, Ja 4, II: Hc 4) erscheinen. Ihrer form nach sind diese gegenstände gewöhnlich dieselben behälter, die wir als erzeuger der speise fanden (ein sack: III: Ab 5, 7, 8, 19, Ad 2, 3, 8, Ae 2, Af 4, Aj 3, Ak 5, 9, Aq, As, Dc 5, Dd 1—4, 6, Fa 10,

---

[1]) Auch reste von dem sack.

Ga 1, 2, Hb 8, Hd 8, II: Ab 14, 17, Ai 4, Al 1, ein ranzen [eine tasche]: III: Aa, Ab 2, 6, 10, Ad 7, Af 7, Ak 7, Am 1, Dc 11, 12. Ha 4, Hb 12, La, II: Ab 1, 3, 4, 9, 12, 18, Ad 4, Ae 1, 4, Af 1, 2, 5, 8, Aj 5, 6, Ak 4, 8, Al 2, 3, Am 3, Ar, Bb 1, 2, Ha 3, 7, Hb 1, 5, 9, Hc 4, Ka, eine flasche: II: Ab 13, Dc 9, Dd 5, 12, Eb 1, 3, ein fass: II: Dd 11, H 3, 4, Ha 8.9, Hb 10, ein korb: III: Hd 1, II: H 1, ein schälchen: III: Hb 14, ein topf: III: Ja 3, 4, eine kugel: II: Dd 10, eine schachtel [büchse]: III: Bb 3, Ha 5, Lb, II: Fd 2, 6), mitunter andere gegenstände (ein horn [eine trompete]: III: Ha 2, Hb 2, 6, 7, 13, Hc 1 [aus dem märchen von den drei zaubergegenständen und den wunderbaren früchten], eine patronentasche: III: Dc 3 [ebenso], ein geldbeutel: III: Dc 1 [ebenso], ein hut: III: Dd 9 [vgl. den unsichtbar machenden], ein tischtuch: II: Hb 4 [NB!], ein hämmelchen: II: Hc 7 [NB!], ein kürbis: II: Jf 1). Vergleichen wir diese zwei variantengruppen, die beide sehr zahlreich sind, untereinander, so bemerken wir, dass zu der ersten die überwiegende menge der varianten der märchenform mit 3 zaubergegenständen, zu der zweiten fast alle varianten der form mit 2 und ausserdem eine ziemliche anzahl von der form mit 3 zaubergegenständen gehören. Ziehen wir aber auch in betracht, dass die varianten mit 3 zaubergegenständen in der letzteren gruppe in den gegenden, wo die märchenform mit 2 gegenständen gang und gäbe ist, weitaus am zahlreichsten auftreten [1]) und dass in ihnen hin und wieder auch der von selbst schlagende zaubergegenstand, wiewohl mit dem gegenstand zum aufbewahren verbunden (auch die geister gebrauchen beim schlagen oft einen knüppel), vorkommt — also eine art zwischenform —, so dürfen wir wohl den knüppel als ursprünglich der märchenform mit 3 und den gegenstand zum aufbewahren als ursprünglich der form mit 2 zauberdingen angehörig betrachten. Dass der gegenstand zum aufbewahren auch in dem märchen mit 3 zauberdingen so oft auftritt, rührt wohl daher, dass der gegenstand mit den geheimnisvollen prüglern seiner spasshaftigkeit halber den erzähler besonders gefesselt hat.

[1]) Sehen wir von Finland und Russland ab, wo das märchen mit 2 zauberdingen so häufig vorkommt, wäre der knüppel in den varianten mit 3 zauberdingen mehrfach häufiger als der gegenstand zum aufbewahren.

Ein anziehendes spiel der phantasie bezüglich des dritten zaubergegenstandes zeigt sich in Fa 1: statt des schlagenden knüppels erscheint ein stossender bock und in Ha 5: eine kneifende zange. In Hb 3 macht der erzähler auch aus dem dritten zaubergegenstand einen essenerzeugenden, als derselbe aber auch als bestrafungsmittel zu gebrauchen sein müsste, zieht er sich dadurch aus der verlegenheit, dass er den helden des märchens selbst mit dem zaubergegenstand prügel austeilen lässt.

Wie der held des märchens von der wunderbaren eigenschaft der gegenstände erfährt.

Die wunderbare eigenschaft der gold- und essenspendenden gegenstände lernt der held des märchens in der märchenform mit 3 und mit 2 zauberdingen sehr allgemein auf die weise kennen, dass er beim empfang derselben darüber beschieden wird. In dem märchen mit 3 und in dem mit 2 zauberdingen ist dies ohne zweifel die ursprüngliche form. In dem märchen mit 1 zauberding kommt daneben ziemlich oft, in dem mit 3 und 2 zauberdingen bisweilen, auch eine andere bildung vor, nach der eine fremde person (gewöhnlich der diener des gebers: ein torhüter oder ein holzhacker) über die eigenschaft der gegenstände belehrt (III: Aa, Ab 2, 6 (?), 7, 8, 10, 11, 19, Ad 2, 7, 8, Ae 2, Af 7, Aj 3, Ak 5, 7, 9, Aq, As, Da 1, Dc 1, 6, 11, Dd 9, 14, Hd 7, He 1, II: Ab 17, Jf 1, I: Ab 15, 16, Ad 1, Ae 3, Af 3, Ah, Ai 2, 3, Aj 1, Ak 10, Al 4, Db 4, Dc 2, 4, De 2). Diese fremde person fordert den helden des märchens zuerst auf gerade um den fraglichen gegenstand zu bitten und bescheidet ihn dann darüber, welche wunderkraft der gegenstand in sich birgt. Mustert man die variantenübersicht näher durch, so bemerkt man, dass sie mit einer ausnahme (Jf 1) nur solche varianten enthält, in denen die zaubergegenstände als belohnung für das hinbringen von fleisch in das haus des teufels gegeben werden, und da das hinbringen des fleisches sonst selten vorkommt, folgt daraus, dass es mit dem bescheidenden zusammengehört. Die letzteren momente sind also beide der urform des märchens mit 1 zaubergegenstand zuzusprechen. Dies

hindert nicht, dass die bildung des bescheidenden unter dem einfluss anderer märchen entstanden ist [1]).

Inbezug auf den bestrafenden zaubergegenstand weichen die märchenform mit 3 und die mit 2 zauberdingen wieder voneinander ab [2]). In der ersteren wird der held des märchens auch mit diesem gegenstand schon beim empfang bekannt (Ab 5, 20, Ad 3, 5, 6, Af 4, 6, 9, Aj 2, Ak 1—3, Aq, Bb 3, Bh, Da 1, Db 1, 2, Dc 1, 5, Dd 1, 3, 6, 15, 16, De 1, Df 1, 2, Ec, Fa 1, 3, 4, 7, 9, 10, Fc 2, Fd 7, 10, Ga 1, 2, Ha 1, 2, 4, 5, Hb 2, 6, 13, 14, Hd 1, 2, 5, Ja 1, Jf 2, La) oder es bescheidet ihn jemand (gewöhnlich der torhüter) über die eigenschaft des gegenstandes (Ab 2, 6—8, 10, 11, 19, Ad 2, 7, 8, Aj 3, Ak 5, 7, 9, As, Dc 6, Dd 9, 14). In der form mit 2 zaubergegenständen erfährt er von der eigentlichen beschaffenheit des gegenstandes erst auf dem heimwege (zuhause), als er (um essen zu bekommen) ihn versucht hat und die geister erschienen sind, um ihn zu züchtigen. Soviel wir aus unseren aufzeichnungen schliessen können, ist dies in der märchenform mit 2 zauberdingen sehr allgemein der fall (Ab 1, 3, 4, 9, 12—14, 18, Ad 4, Ae 1, Af 5, 8, Aj 5, Ak 4, 8, Al 2, 3, Am 3, Ar, Bb 1, 2, Dd 10, 12, Eb 3, Fd 6, H 1, Ha 3, 7, 8, Hb 1, 5, Hc 4, 7, Jf 1, Ka, Oa). Der märchenform mit 2 zaubergegenständen gehört also auch das durchprügeln des helden des märchens an. Von den varianten mit 3 zauberdingen stehen nur Am 1, Fa 5, 8, Fe 1, Ha 2, Hb 8, 12, Hc 3 (?), 6, Ja 3 [3]), 4 [3]) auf diesem standpunkt, von denen mit 2 zauberdingen erfährt der held des märchens in Dd 5, 11, H 3, 4, Hb 9, Ia 3 sofort beim empfang des gegenstandes von dessen eigenschaft. Die aufklärung über die zaubereigenschaft beim empfang des gegenstandes hat ohne zweifel der urform des märchens mit 3, das durchprügeln des helden des märchens der urform des märchens mit 2 zauberdingen angehört.

---

[1]) Vgl. z. b. das märchen vom zauberring.

[2]) Dieser zug bleibt in unseren varianten mitunter unklar, auch mag die unvollständigkeit unserer aufzeichnungen manchmal schuld an dieser unklarheit sein.

[3]) In der variante ist auch sonst die vermischung mit der märchenform mit 2 zauberdingen zu beobachten.

Zum verlieren des essen- und des goldspendenden zaubergegenstandes gehören folgende züge: der ort der entwendung, der entwender, die art und weise, wie der entwender die eigenschaft der gegenstände erkennt und wie er diese in seinen besitz bringt.

Der ort der entwendung.

In dem märchen mit 3 zauberdingen erfolgt die entwendung so allgemein an dem ort, wo der held des märchens auf dem rückweg von dem geber des zaubergegenstandes übernacht bleibt, dass über die ursprünglichkeit des zuges kein zweifel bestehen kann. Ebenso klar ist die entwendung im heim des helden des märchens in der form mit 2 und 1 zaubergegenstand. Die zuhause stattfindende entwendung kommt verhältnismässig selten in dem märchen mit 3 zauberdingen vor — die form ist gewöhnlich deutlich verderbt — (Am 1, Dc 12, Fa 3, 8, 9, 11 (?), Ha 2 (?), Hb 12, Hd 1, Ia 1, 2, Ja 4, La, Lb (?)) und ebenso die entwendung an dem ort des übernachtens in dem märchen mit 2 zauberdingen (Ab 17, 18, Al 1, 3 (?), Ha 3, 7, Hb 5, Ka).

Der entwender und die art der entwendung.

Die entwendung vollführt in dem ersteren fall der wirt (die wirtin) des herbergsplatzes und zwar erfolgt sie durch vertauschen — während der mann schläft, wird der zaubergegenstand ohne sein wissen mit einem anderen von gleichem aussehen vertauscht —, im letzteren fall erscheint als entwender der wohlhabendere nachbar des armen mannes [1]) (der reiche bruder: II: Ab 1, 3, 4, 9, Ae 1, Af 8, [Am 1] [2]), Ar, Bb 1, [Dc 12], H 1, Hb 4, I: Ab 16, Ad 1, Af 3, 11, Ah, Ai 2, 3, Aj 1, Al 4, Da 2,

[1]) In Dd 8, 18, Ha 2 und Hd 6 findet sich an der stelle des entwenders die mutter des besitzers des zaubergegenstandes.

[2]) Da die ebenerwähnten varianten der form mit 3 zauberdingen, in denen die entwendung zuhause bei dem helden des märchens erfolgt, und diejenigen mit 2 zauberdingen, in denen von dem herbergsplatz die rede ist, in diesem ganzen abschnitt des märchens einen abweichenden standpunkt einnehmen, stellen wir die ersteren im folgenden eingeklammert in das verzeichnis der gruppe mit 2 zauberdingen ein und die letzteren in die gruppe mit 3, wenn die varianten nicht vollständig verderbt sind.

Db 4, Dc 4, De 2, sein herr: II: Ab 14, Ai 1, Ak 8, Dd 5, Eb 3. Fd 6, I: Ae 3, Ak 6, 10, der besitzer des nachbargehöftes: II: Ab 12, Ad 4, Af 5, Aj 5, Ak 4, Am 3, [Fa 3 die nachbarsfrau], [Fa 11], Hc 7, I: Am 2, eine reiche oder vornehme person: II: Ab 13, Ae 4, Af 1, 2, Bb 2, Dd 10 ein klostervorsteher, Dd 11, H 3, Ha 8, Hb 1, 10, I: Dc 2, sogar auch der könig: II: Dd 12, [Ia 1, 2], Ia 3, [Ja 4][1]), Jf 1, [La]); einzelfälle sind der gevatter: II: Hc 4, die hexe [Hd 1], und als art der entwendung gewöhnlich der kauf (II: Ab 1, 3, 4, 9, 12—14, Ad 4, Ae 1, 4, Af 1, 2, 5, 8, Aj 5, 6, Ak 4, 8, Al 2, 3, Am [1], 3 Ar, Bb 1, 2, Dc 9, Dd 5[2]), 10[2]), 12, Eb 3, [Fa 8], Fd 6[2]), Hb 4[3]), 10[2]), [12][2]), Hc 4, 7, [Ia 1], I: Ab 16, Ad 1, Ae 3, Af 3, 11, Ah, Ai 3, Aj 1, Ak 10, Al 4, Am 5, Da 2, Db 4, Dc 2, 4, De 2)[4]), mitunter diebstahl oder gewaltsame entreissung (II: Ai 1, 4, [Fa 3], H 1, Ha 8, Hb 1, [Ia 2], Jf 1, [Ja 4], [La][5]) oder vertauschung mit etwas ähnlichem (II: Dd 11, [Fa 9], H 3, 4, [Hd 1], Ia 3). Der wirt der herberge und die vertauschung des gegenstandes haben der urform des märchens mit 3 zauberdingen, der wohlhabende nachbar und der kauf der des märchens mit 2 und 1 zauberding angehört. In der zuletzt erwähnten ist der nachbar wahrscheinlich von vornherein der bruder des helden des märchens gewesen. Die vertauschung des gegenstandes ist aus dem märchen mit 3 zauberdingen in einige varianten mit 2 zaubergegenständen übergegangen, und der diebstahl und die gewaltsame wegnahme sind wahrscheinlich dem wunsch des erzählers entsprungen die schuld des entwenders an der entwendung des gegenstandes grösser zu machen, als der kauf ist. Dasselbe gilt von dem betrug des käufers in den varianten, in denen er seine dem helden des märchens gegebenen versprechungen nicht erfüllt.

[1]) Schuldig sind auch der juwelier und die nachbarn.
[2]) Der käufer hält sein versprechen nicht.
[3]) Der zweite gegenstand wird vertauscht.
[4]) Der kauf ist dreimal (Ai 2, Ak 6, Am 2) mit borg vertauscht.
[5]) Der essenspendende gegenstand wird mit gewalt weggenommen, der goldesel vertauscht.

Das bekanntwerden des entwenders mit der zaubereigenschaft der gegenstände.

In der märchenform mit 3 zauberdingen lernt der entwender die eigenschaft der zaubergegenstände oft so kennen, dass der held des märchens die gegenstände in der herberge vor aller augen anwendet[1]) (Aa, Ab 2, 5—8, 10, [17, 18], 19, 20, Ad 2, 6—8, Ae 2, Af 4, 6, 7, Aj 2, 3, Ak 1, 2, 5, 7, 9, [Al 1, 3], Aq, Bh, Db 1, 2, Dd 1, 3, 6, 9, 13, 14, 16[2]), Df 1, Ec[2]), Fa 10, Fd 7, 10, Fe 1[3]), Ga 1, 2, [Ha 3], Hb 2, 3, [5], 6, 13, Hc 1, 3, 5, Hd 2, Ja 2, [Ka], Oc). Eigentlich nur sehr wenig weichen hiervon die varianten ab, in denen der held des märchens in der herberge bloss von der merkwürdigkeit des gegenstandes erzählt (Ab 11, Bb 3, Da 1, Dc 1, 5, 6, Dd 15, Fa 5, Hb 8, He 2). Eine sehr natürliche variation der urform ist auch die dritte bildung, nach der der wirt der herberge gegen das verbot des helden des märchens bestimmte worte ausspricht, auf die hin der gegenstand wirkt (Ad 3, Ak 3, Db 3, Fa 4, 7, 12, Fd 1, Ha 1, 2, 4—6, Hc 6, Hd 5, Pb 1). Einmal (Df 2) hat der erzähler aus den leuten der herberge allwissende hexenmeister gemacht[4]), einigemal ist die ganze erklärung in vergessenheit geraten[5]).

Der held des märchens setzt seine wanderung von der herberge fort in dem glauben, er habe den richtigen zaubergegenstand bei sich. Erst als er ihn zuhause wieder anwendet, merkt er, dass der gegenstand keine wirkung hat. Verderbt sind die wenigen fälle, in denen der mann schon in der herberge den betrug erkennt und von hier geradenwegs zurückkehrt, um sich einen neuen gegenstand zu holen ([Ab 18], Ad 2, Af 7, Aj 3, Ak 2, [Al 1], Dc 6).

[1]) Bisweilen (Ab 5, Dd 1, 3, 6, 13, Df 1) wendet er die gegenstände nicht offen an, sondern der wirt der herberge, der heimlich durch den türspalt (das schlüsselloch u. a.) guckt, sieht, was er macht.

[2]) Beim zweiten gegenstand wird verboten bestimmte worte auszusprechen.

[3]) Beim ersten gegenstand plaudert der mann das geheimnis aus.

[4]) Vgl. Dd 15.

[5]) Vgl. den an den schluss von Dc 6, 10, Hb 13, Hd 7 und He 1 angefügten borg des masses, womit der held des märchens die von dem zaubergegenstand hervorgebrachten dukaten misst.

In der form mit 2 und 1 zauberding wendet der held des märchens den essenspendenden gegenstand zuhause an und beginnt mit den gaben desselben zu wohlstand zu gelangen. In der art und weise, wie der reiche nachbar im einzelnen mit dem gegenstand bekannt wird, bemerken wir keine allgemeiner verbreitete form, wenn wir nicht das von dem armen veranstaltete gastessen, bei dem der essenspendende gegenstand angewendet wird, dafür halten wollen (II: Ab 4, Af 5, Ai 4, Dd 11, [Fa 3], H 3, 4, Ha 8, Hb 1, 10, Hc 4, 7, [Ia 2, Ja 4, La], I: Ab 16, Ad 1, Ae 3, Af 3, 11, Da 2, Db 4, Dc 4). Oftmals wird die sache nicht näher erklärt: ein solcher aussergewöhnlicher schatz wie der nach belieben essenspendende zaubergegenstand muss natürlich die aufmerksamkeit des reichen nachbars erregen und den wunsch nach seinem besitz in ihm erwecken. Was das gastessen betrifft, kann es später in der geschichte entstanden sein, ja auch eine auf verschiedenen seiten selbständig aufgekommene bildung darstellen. Ebenso dürfte es sich mit dem gastessen am schluss der märchenform mit 2 zauberdingen verhalten: nachdem der reiche mann auch den zweiten gegenstand des helden des märchens an sich gebracht hat, lädt er gäste zu sich ein, die er damit bewirten will, aber aus dem gegenstand kommen geister zum vorschein, die ihn und seine gäste durchprügeln (Ab 1, 3, 4, 9, 12—14, Ad 4, Ae 1, 4, Af 1, 2, 5, 8, Ak 8, Am 3, Ar, Bb 1, 2, Dd 10, 12, Eb 3 (?), Fd 6, Hb 4, 10 (?), wenn diese beiden verschiedenen fälle auch aufeinander eingewirkt haben mögen. Bei dem märchen mit 1 zaubergegenstand hat das gastessen möglicherweise der urform angehört, da es in varianten vorkommt, in denen die urform im allgemeinen gut erhalten ist.

Das gastessen wird bisweilen auch in den varianten mit 3 zaubergegenständen vom helden des märchens veranstaltet. So verhält es sich mitunter, wenn sich eine mehr oder weniger deutliche fassung des märchens mit 2 zaubergegenständen an das mit 3 zaubergegenständen anschliesst (Dc 5, 11, Ha 5, Hb 2, Hc 3). Manchmal (Ha 1, 2, 4, Hb 6) sind nur das gastessen und das durchprügeln der gäste angehängt. Hin und wieder (Da 1, Dd 9, Df 2, Ha 1, 4) lädt der held des märchens gäste ein, wenn er mit seinem gegenstand heimkommt, ohne von dem betrug des wirtes in der herberge etwas zu wissen.

Wir erwähnten das durchprügeln der gäste des reichen mannes in einer anzahl varianten mit 2 zaubergegenständen. Das prügeln der gäste ist ohne zweifel eine analogiebildung nach dem prügeln des entwenders des zaubergegenstandes (und des helden des märchens). Der auf befehl tätige knüppel und namentlich der geheimnisvolle ranzen (sack u. a.) sind schon an sich so komische dinge, dass der wunsch des erzählers ihre anwendung noch etwas weiter auszumalen recht natürlich erscheint. Und diese erweiterung beschränkt sich ja auch nicht auf den erwähnten fall. Als eine ähnliche analogieform gilt uns auch das durchprügeln der frau des helden des märchens in einigen varianten (III: Bb 3, Dd 15, Fa 3, 8, Fc 2, Fd 10, Ga 1, 2, Hb 12, Hc 3, Ia 1, La, II: Dd 11, Fd 6, H 3, 4, Ha 3, 7, 9, Hb 5, 10, Hc 4, Ka). Die frau hat sich auf irgendeine weise gegen ihren mann vergangen, und der knüppel bestraft sie, gewöhnlich auf geheiss des mannes. Die frau wird auch in Ab 13, Dd 12 und Fa 5 geprügelt, aber es geschieht nicht durch den helden des märchens; der mann probiert den zaubergegenstand, ohne seine eigenschaft zu kennen, und die frau wird als begleiterin ihres mannes von den geistern (oder dem knüppel) mit durchgehauen. Das prügeln trifft einige male auch die mutter des helden des märchens (III: Ak 2, As). Das vergehen der mutter besteht darin, dass sie nicht an die wunderdinge ihres sohnes glaubt oder ihn züchtigt, weil er fortwährend herumstreift. Mitunter muss der held des märchens mit seinen wunderbaren jungen, natürlich siegreich, gegen das heer des königs streiten (III: Ab 2, 7, 8, Ad 2, 7, 8, Ae 2, Af 4, 7, Ak 7, Aq, As, Bh, Da 1 (?), Dd 9, Fc 2, II: Jf 1 (?)), bisweilen auch gegen die feinde des reiches (III: Ab 7, Ad 8, Ae 2, Af 7, Ak 5, 7, Fd 10, Hd 1). Die finnischen erzähler haben für die geister des zaubergegenstandes auch andere aufgaben erfunden. Bald schaffen sie die sträucher von der wiese des armen mannes auf die wiese des reichen (III: Aa, Ab 2), bald heben sie einen grossen stein auf den acker des reichen (III: Ab 10), setzen steinzäune (II: Ab 17) oder zerbläuen die gäste auf der hochzeit des jungen (III: Ad 3) usw. Einmal (III: Ak 1) sehen wir den knüppel die richter durchhauen, die den helden des märchens wegen seines schlechten lebenswandels bedrängen, und ebenso

einmal (III: Ak 3) die leute in der stadt züchtigen. In der zweiten sartischen variante (III: Jf 2) schlägt der knüppel die räuber, in Fc 2 erschlägt er den henker, der den helden des märchens hinrichten will, und in Hc 1 wird der herr gezüchtigt, weil er den mann auffordert frondienst zu leisten.

Der schluss des märchens erzählt von der zurückgewinnung der zaubergegenstände (des zaubergegenstandes). Bei der besprechung der zaubergegenstände betrachteten wir auch schon den bestrafenden gegenstand, mit dessen hilfe der entwender gezwungen wird, und die art und weise, wie der held des märchens über die eigenschaft des zaubergegenstandes aufgeklärt wird. Nunmehr hätten wir die art der ausführung des prügelns zu erörtern.

Die ausführung des prügelns.

Was zunächst die märchenform mit 3 zaubergegenständen betrifft, steht diese frage in naher beziehung zu der frage, wann der von dem wirt der herberge begangene betrug dem helden des märchens klar wird. Als der mann zuhause merkt, dass der gegenstand keine wunderbare kraft besitzt, weiss er noch nicht, dass der betrug von der herberge herrührt, sondern macht den geber des gegenstandes dafür verantwortlich. Der richtige sachverhalt wird ihm ganz allgemein erst bei dem dritten, dem strafenden gegenstand klar. In einigen varianten ergibt sich die sache nicht mit voller deutlichkeit oder dieselben sind sonst verderbt; sehr selten wird ausdrücklich gesagt, dass der mann schon vor dem dritten zaubergegenstand von dem betrug des wirtes in der herberge weiss. Die fassung ist so gang und gäbe, dass ihre ursprünglichkeit keinem zweifel unterliegt. Indes ist es nicht ebenso klar, ob die entdeckung des betruges schon erfolgt, bevor der held des märchens mit dem bestrafenden gegenstand in die herberge gelangt (Ab 2, 10, 20, Ad 5, 6, Af 6, 9, Ak 3, Aq, As, Bb 3, Bh, Da 1, Db 1, 3, Dc 1, 5 (?), 6, Dd 3, 9, 15 (?), Df 1, 2, Ec, Fa 5, 9, 10, Fd 7, 10, Ha 4, Hb 2, 13, 14, Hc 3, Hd 1, Ja 1, Jf 2 (?)) oder erst in der herberge (Ab 5, 6—8, 11, [17], 19, Ad 2, 7, 8, Ae 2, Af 4, Aj 2, 3, Ak 1, 2, 5, 7, 9, Dd 1, 6, 16, Fa 4, 7, 12, Fe 1, Ga 1, 2, Ha [3], 6, Hb 6 (?).

8 (?), Hc 2, 5, 6 (?), Hd 2, He 2)[1]. In der ersteren fassung, die in einem weiteren gebiete vorkommt, erklärt gewöhnlich der geber des zaubergegenstandes (bisweilen dieselbe person, die die zaubereigenschaft der gegenstände angibt) dem manne den richtigen sachverhalt (Ab 2, 10, 20, Af 6, Ak 3, Bh, Dc 5, 6, Dd 9, 15, Df 1, Fa 9, Fd 7, 10, Ha 4, Hb 2 (?), 13, 14, Hc 3, Ja 1), sonst ist die nähere aufklärung der sache in vergessenheit geraten, nur soviel wird ersichtlich, dass der mann auf der hut zu sein versteht, als er in die herberge kommt. Die zurückgewinnung der gegenstände geht fast immer so vor sich, dass der held des märchens selber dem bestrafenden gegenstand befiehlt den betrüger zu schlagen (mitunter [Ab 20, Ad 5, 6, Af 6, 9, Ak 3, Aq, As, Db 1, Dc 5, 6, Dd 3, Df 2] wird der befehl erst gegeben, als der betrüger auch diesen gegenstand zu vertauschen im begriff steht), und ihn so zwingt. Im letzteren fall beginnt der zaubergegenstand unabhängig von dem helden des märchens zu arbeiten — der befehlende ist der wirt der herberge selbst — und erst jetzt wird dem manne die schuld des wirtes klar. Der held des märchens erscheint als der befehlende nur in einigen finnischen varianten, in denen er zufällig bemerkt, wie der wirt gerade den gegenstand vertauschen will (Ab 5, 6, 8, Aj 2, Ak 1, 2), oder erkennt, dass der vertauschte gegenstand anders aussieht als sein eigener (Af 4), sowie ferner in einigen in Russland aufgezeichneten varianten (Ga 1, 2, Hc 1 (?), 5), in denen der held des märchens den gegenstand anwendet, um sich essen zu verschaffen, dieser aber den wirt und die wirtin der herberge durchzuhauen beginnt. Im letzteren fall muss also der entwender schon im voraus erfahren, was für ein ding der gegenstand ist, oder wenigstens, wie er angewendet wird, doch finden wir in dieser hinsicht keine form heraus, die wir der ersteren ziemlich feststehenden gestaltung gegenüberstellen könnten. Bald spricht der entwender zu dem gegenstand ebenso, wie zu dem vorhergehenden gesagt wurde (Ab 11, Ad 7 (?), [Ha 3]), bald wendet der held des märchens den gegenstand vor dem entwender an und bekommt damit essen (Ab 6, [17], 19, Ad 8, Aj 3, Ak 5, 7, 9) (analogiebildung

[1]) Der zug bleibt mitunter unklar.

nach den vorhergehenden gegenständen), bald erklärt er ihm, was für ein gegenstand es ist (Dd 16, Fe 1) oder verbietet zu dem gegenstand so und so zu sagen (Ad 2, Dd 1, 6, Fa 4, 7, 12, Ha 6, Hc 6, Hd 2). Manchmal bleibt die sache unerklärt. Das verbot zu dem gegenstand bestimmte worte zu sprechen, sahen wir früher sich noch häufiger auch auf andere zaubergegenstände beziehen. Wenn zu entscheiden ist, wann die richtige beschaffenheit des betruges dem helden des märchens in der urform klar geworden ist und auf welche weise sich das prügeln gegenüber dem entwender verwirklicht, fallen das ausgedehntere verbreitungsgebiet und das schwanken des zuletzt behandelten zuges zu gunsten der ersteren bildung in die wagschale. Sie ist wahrscheinlich ursprünglich, und der bescheiderteilende ist darin vermutlich der geber der zaubergegenstände gewesen. Auf die verbreitung der letzteren bildung dürfte der umstand mit eingewirkt haben, dass die erzählung dadurch, wie der wirt der herberge zu dem dem zaubergegenstand befehlenden wird, etwas komischer geworden ist. Da befiehlt der wirt der herberge selbst dem gegenstand ihn durchzuprügeln.

In dem märchen mit 2 zauberdingen bekommt der mann gewöhnlich in Finland (Ab 1, 3, 4, 9, 12—14, 18, Ad 4, Ae 1, 4, Af 1, 5, Aj 5, Ak 4, 8, Al 3, Am 3) sowie bisweilen in Russland (Ar, Bb 1, H 1, Hb 4) und einmal in Italien (Fd 6) den essenspendenden gegenstand dadurch zurück, dass der neue gegenstand damit verstauscht wird; das prügeln geht dann bei dem entwender vor sich, indem es dieser dem zaubergegenstand befiehlt. Als befehlender tritt der entwender auch in Af 8, [Am 1], Bb 2, Dc 9, Dd 12 und [Hb 12], wo der held des märchens den bestrafenden gegenstand ebenso wie den essenspendenden verkauft, und in einer französischen ([Fa 8]) und einer russischen variante ([Ha 2]) auf. Sonst befiehlt der held des märchens gewöhnlich (Dd 10, 11 Eb 3, [Fa 3, 11], H 3, Hb 1, Ia 3, Jf 1) dem gegenstand den entwender zu prügeln und zwingt diesen so den essenspendenden gegenstand zurückzugeben.

Diese beiden bildungen stehen also in demselben verhältnis zueinander wie die beiden gestaltungen des märchens mit 3 zauberdingen: in der einen erscheint als der dem zaubergegenstand

befehlende der entwender, in der anderen der held des märchens. Aber in dem märchen mit 2 zauberdingen ist nach unserer auffassung im gegensatz zu dem mit 3 zauberdingen die bildung mit dem entwender ursprünglich. Diese passt besser zum kauf des essenerzeugenden zaubergegenstandes. Da der held des märchens den essenspendenden gegenstand selbst verkauft hat, erscheint es unnatürlich, dass er ihn sich durch gewalt zurückverschaffen will. In den varianten der zweiten gruppe besteht denn auch das verbrechen des entwenders fast immer in der gewaltsamen entreissung oder der betrügerischen vertauschung. Es sei auch hervorgehoben, dass das geheimnisvolle für den bestrafenden gegenstand der märchenform mit 2 zauberdingen besonders charakteristisch ist (vgl. den gegenstand zum aufbewahren); auch der held des märchens lernt die eigentliche beschaffenheit des gegenstandes erst aus eigener erfahrung kennen.

Auch in der märchenform mit 1 zauberding befiehlt dem bestrafenden gegenstand, der hier mit dem essenerzeugenden zusammenfällt, der entwender (Ab 16, Ad 1, Ae 3, Af 3, 11, Ah, Aj 1, Ak 6, Af 3, 10, Al 4, Da 2, Db 4, Dc 2, 4, Dd 8 (?), 18 (?), Hd 6 (?)), dem helden des märchens fällt nur die aufgabe zu der tätigkeit des gegenstandes einhalt zu tun, als derselbe von seinen gaben zu reichlich austeilt, und ihn in seine obhut zu nehmen. Bisweilen (Ab 15 (?), Ai 2, 3, Al 4, Am 2, 4 (?), 5, De 2) wird der entwender gar nicht gezwungen die mühle dem helden des märchens zurückzugeben, sondern der entwender verschmilzt mit dem schiffskapitän, der sie soviel salz mahlen lässt, dass sein schiff sinkt, und das mahlen des salzes gesellt sich schon jetzt zu der erzählung.

Das mahlen der salzes in das meer kommt in dem märchen mit 1 zauberding so allgemein vor, dass es sicher der urform des märchens angehört hat. Der das salz mahlen lässt, ist sehr gewöhnlich ein schiffskapitän, bisweilen ein kaufmann oder matrose, der dem helden des märchens die mühle abkauft, nachdem sie dieser wieder in seinen besitz gebracht hat. Ausser in Dd 8, 18 und Hd 6, worüber später mehr, fehlt die episode nur in Ak 6.

Bevor wir unsere musterung beendigen, sei erwähnt, dass wir in einigen varianten mit 3 (Dc 1, 6, 10, 12, Dd 1, Hd 7, He 1) und 2 zaubergegenständen (Aj 6, Al 1) auch den reichen mann auf

dem wege zum geber der zauberdinge finden. Als er von den merkwürdigen gegenständen des armen erfährt, macht er sich auf, um an demselben ort sein glück zu suchen, doch kehrt er von dieser reise nicht zurück oder es begegnet ihm sonst ein missgeschick. Hier sehen wir eine deutliche vermischung mit anderen märchen. Allgemein verbreitet ist im volksmund z. b. das märchen von dem reichen und dem armen manne (bruder), von denen der letztere durch schätze, die er unter einem baum findet und von deren existenz er auf wunderbare weise erfährt, reich wird, als aber der reiche auf demselben wege sein glück versuchen will, halten ihn die besitzer der schätze für einen dieb und bestrafen oder erschlagen ihn. Ein ähnliches märchen ist auch unter dem titel „Wahrheit und lüge“ bekannt, und zwar gehört zu diesem noch der zug, dass der wahrheit ein auge ausgestochen wird. Man vergleiche auch das märchen, das in Finland unter dem namen „Antti Puuhaara“ bekannt ist: In der absicht sich Antti vom halse zu schaffen schickt ihn ein reicher mann zum teufel, um eine angelegenheit zu besorgen, Antti aber kehrt reich zurück, und als der reiche sich ebenfalls aufmacht, um an demselben orte sein glück zu versuchen, wird er gezwungen sein lebenlang als fährmann dort zu bleiben

Fassen wir nun die ergebnisse, zu denen unsere betrachtung geführt hat, zusammen, so erhalten wir für die verschiedenen märchenformen etwa folgende grundformen:

Die urformen.

Das märchen mit 3 zaubergegenständen: Ein armer mann bekommt (vom winde, der seinen acker beschädigt hat, als vergütung) ein tischtuch, das die wunderbare eigenschaft besitzt, dass es sich auf befehl mit den besten speisen bedeckt. Auf dem heimweg vom geber des zaubergegenstandes kehrt er für die nacht in einem gasthaus ein. Um essen zu bekommen, wendet er das tuch am abend an und erweckt dadurch in dem wirt (der wirtin) des gasthauses den wunsch das kostbare ding zu besitzen. Während der mann schläft, vertauscht denn auch der wirt das tischtuch mit einem anderen äusserlich gleichen, seiner beschaffenheit nach jedoch gewöhnlichen tischtuch, mit dem der mann am morgen seine reise fortsetzt. In dem wahne, dass er den richtigen zaubergegenstand in händen habe, wendet er, zuhause angelangt, das tischtuch, um sich essen zu verschaffen, an, aber vergebens.

der gegenstand hat gar keine wirkung. Da der mann vermutet, er sei bei dem geber des zaubergegenstandes betrogen worden, eilt er mit seinem tischtuch dorthin zurück und bekommt einen neuen zaubergegenstand, einen esel, der auf befehl soviel geld fallen lässt, als man nur zu haben wünscht. Aber mit dem esel hat der mann keinen besseren erfolg, er wird ebenfalls in dem gasthaus mit einem anderen, gewöhnlichen esel vertauscht. Zuhause ebenso von der untauglichkeit des esels überzeugt worden, unternimmt der mann noch zum dritten mal dieselbe reise und erhält nun einen zauberknüppel, der jeden unbarmherzig durchprügelt, den der besitzer zu schlagen befiehlt. Der mann kehrt wieder in dem gasthaus ein; von dem betrug des wirtes dieses gasthauses hat er bereits (durch den geber der zaubergegenstände) vernommen, und indem er dem knüppel befiehlt den wirt durchzuprügeln, zwingt er ihn das entwendete tischtuch und den esel zurückzugeben.

Das märchen mit 2 zaubergegenständen: Ein armer mann bekommt (vom winde, der seinen acker beschädigt hat, als vergütung) einen gegenstand zum aufbewahren von essen, der die wunderbare eigenschaft besitzt, dass auf befehl die besten speisen aus ihm kommen. Zuhause wendet er, wenn nötig, den gegenstand an und erhält mit seiner hilfe essen nach herzenslust. Der wohlhabende nachbar des armen mannes erfährt von dieser merkwürdigen speisequelle und kauft den gegenstand für teueren preis. Aber die vorräte des mannes sind bald wieder zu ende. Er geht von neuem zu seinem wohltäter und erhält von ihm einen anderen gegenstand von gleichem aussehen, dem er eine ähnliche beschaffenheit wie dem ersten zutraut. Auf dem heimwege (zuhause) befiehlt er dem gegenstand, um essen zu bekommen, zu wirken, aber es erscheinen geister daraus, die den mann durchprügeln. Mit mühe und not vermag er dem gegenstand einhalt zu gebieten. Mit hilfe dieses neuen gegenstandes, der den mit seiner beschaffenheit unbekannten nachbar auf dessen befehl durchzuprügeln beginnt, bekommt der held des märchens den essenspendenden gegenstand zurück.

Das märchen mit 1 zaubergegenstand: Ein armer mann bittet (für die weihnachten) seinen reichen bruder um unterstützung und bekommt ein stück schweinefleisch, zugleich aber erhält er den barschen befehl mit dem fleische zum teufel zu gehen. Der mann bringt das fleisch auch zur wohnung des teufels und bekommt von dem teufel als ersatz eine mühle, die nach dem von einem manne erteilten bescheid alles mahlt, was der besitzer nur befiehlt. Zuhause wendet er die mühle an und verschafft sich mit ihrer hilfe allerlei speisen. (Einmal veranstaltet er ein gastessen, bei dem der reiche die mühle kennen lernt). Als der reiche bruder von der merkwürdigen mühle erfährt,

kauft er sie für teueren preis. Er befiehlt der mühle essen zu mahlen, da er sie aber nicht einhalten kann, mahlt sie so grosse mengen, dass der mann vor dem essen nicht ein noch aus weiss. Erst als der arme bruder herbeikommt, um die mühle einzuhalten, wird er gerettet und tritt sie mit freuden ihrem früheren besitzer ab. Dieser verkauft nun die mühle einem schiffskapitän, der sie salz mahlen heisst; als er sie aber nicht einzuhalten versteht, mahlt sie soviel, dass das schiff sinkt, und fällt auf den boden des meeres, wo sie immer noch weitermahlt. Darum ist das meerwasser salzig.

Die älteren buchvarianten.

Bevor wir das gegenseitige verhältnis der verschiedenen märchenformen betrachten, teilen wir die älteren buchvarianten mit.

Die märchenform mit 3 zaubergegenständen haben wir in dem italienischen Pentamerone und in einer von Orbeliani zusammengestellten sammlung alter georgischer märchen, die Tsagareli in russischer übersetzung unter dem titel „Книга мудрости и лжи" herausgegeben hat, angetroffen.

Im Pentamerone hat das märchen folgende form:

Pentamerone (Basile, I, Erster Tag, Erstes Märchen, s. 15). Ein junge, den seine mutter aus dem hause jagt, bekommt von einem kleinen wilden mann als lohn für seinen dienst einen esel. Der geber verbietet ihm jemals „arre cacaurre" zu dem tiere zu sagen. Der junge sagt es, nachdem er sich hundert schritt entfernt hat: perlen, rubine, smaragde. Er verbietet dem wirt des wirtshauses so zu sagen. Während der junge schläft, sagt es der wirt, vertauscht den esel mit einem anderen. Zuhause versucht der junge vergebens. Die mutter prügelt ihn. Ebenso bekommt er von dem wilden, der ihn wegen seiner dummheit zurechtweist, dass er den esel vertauschen liess, eine serviette. Verbietet ihm so und so zu sagen, bevor er zuhause ist, aber der junge lässt auch sie ebenso vertauschen. Beim dritten mal erhält er einen stock, den er gegen das verbot versucht: prügelt ihn durch. Nachdem sich der junge schlafen gelegt, ruft der wirt des wirtshauses seine frau zu dem schönen fest, sagt so und so zu dem stock. Laufen hin und wecken den jungen, geben die gegenstände zurück.

Der Pentamerone erschien am anfang des 17. jahrhunderts (1637) [1]. Sein herausgeber Basile hat wahrscheinlich sein ganzes

[1]) Krohn, I, s. 4.

material aus dem volksmunde geschöpft, obwohl er die volksmärchen nach bedarf willkürlich bearbeitet hat [1]). Was das in rede stehende märchen betrifft, unterliegt es keinem zweifel, dass er es ebenfalls aus derselben quelle erhalten hat, denn die variante steht durchaus auf dem standpunkt des volkstümlichen märchens und auch die in ihr vorkommenden modifikationen sind dieselben wie in den volkstümlichen varianten. Besondere beachtung verdient die variante wegen ihres alters. Sie zeigt, in welcher fassung die märchenform mit 3 zaubergegenständen vor nahezu 300 jahren im abendland bekannt gewesen ist. Wir wollen darin namentlich auf den goldspendenden esel und den von selbst schlagenden stock hinweisen, die wir in dem märchen mit 3 zaubergegenständen beide für ursprünglich halten. Der empfang der zaubergegenstände als lohn für den dienst und der wirt des wirtshauses, der dem bestrafenden gegenstand selber befiehlt, sind wahrscheinlich zu Basiles zeiten auch in den volkstümlichen varianten vorgekommen. Eine spezielle verderbung stellt das verbot des gebers, den esel jemals anzuwenden, dar, für die serviette ist das verbot eingeschränkt: sie darf erst zuhause angewendet werden, und dass der junge schon nach dem verlieren des ersten zaubergegenstandes weiss, dass der betrug in dem wirtshaus begangen worden ist, aber sich trotzdem betrügen lässt. Zu dem prügeln des jungen dient als motiv der ungehorsam gegen das verbot des gebers der zaubergegenstände.

Die georgische variante sieht folgendermassen aus:

Книга мудрости и лжи (Orbeliani, nr. 108, s. 109). Ich (der erzähler, ein wezir) rette das kind eines dämons aus dem rachen eines wolfes. Das kind rät: verstecke mich, liefre mich nicht eher an meinen vater aus, der kommt und mich sucht, bis er dir den schlüssel seines kellers verspricht. Ich öffne damit die tür zu einem felsen: ein esel. Im ärger schlage ich den esel mit einem stock: lässt silber und „плури“ fallen. Zuhause wende ich das tier an. Ich reite einmal auf dem esel in die badestube und binde ihn an der tür der badestube an. Als der besitzer der badestube nachhause kommt, schilt er mich und schlägt den esel mit einem stock: schätze, vertauscht ihn mit einem anderen. Zuhause versuche ich den esel vergebens. Auf dieselbe weise bekomme

[1]) Ahlström, s. 56.

ich aus dem keller eine handmühle: zuhause drehe ich sie nach rechts um: essen. Ich lade den zar ein, bewirte ihn, sie nehmen mir die mühle weg. Beim dritten mal hole ich aus dem keller einen kürbis. Auf dem wege mache ich mir wegen meiner dummheit vorwürfe: ich wünschte, dass mich vier männer mit stöcken in den händen durchhauten. Es geschieht. An der grenze der stadt sage ich: es mögen 12,000 männer kommen und dem besitzer der badestube den esel und dem zaren die mühle wieder wegnehmen. Zuletzt versinken esel, mühle, kürbis und frau im meere, und ich bleibe allein.

Orbeliani lebte am ende des 17. und anfang des 18. jahrhunderts und hat das in rede stehende werk wahrscheinlich erst in reiferen jahren oder in seinem alter abgefasst oder wenigstens endgiltig redigiert [1]). Der übersetzer ist der ansicht, dass ein beträchtlicher teil von den märchen und anekdoten der sammlung aus dem volke stammt. Sie werden noch heute in allen winkeln Georgiens erzählt, wohin sie kaum aus den handschriftlichen exemplaren des werkens gedrungen sein könnten, sondern eher umgekehrt [2]). Die vorstellung des übersetzers ist jedenfalls für unser märchen richtig. Der verfasser hat dasselbe aus dem volksmunde erhalten, und die mancherlei darin vorkommenden eigentümlichkeiten, für die wir zum teil kein gegenstück in den volkstümlichen varianten kennen, sind wahrscheinlich mit auf seine rechnung zu setzen. Solche züge sind der empfang der zaubergegenstände von dem dämon, dessen kind aus dem rachen eines wolfes errettet wird (erinnert an den empfang des zaubergegenstandes von einer schlange), der ritt zur badestube, der held des märchens lernt die eigenschaft sämtlicher zaubergegenstände durch zufall kennen — wahrscheinlich daraus zu erklären, dass der dämon die gegenstände nicht selbst übergibt, sondern dass sie der mann aus seinem schatzlager nimmt — und ebenso erfährt der betrügerische besitzer der badestube von der fähigkeit des esels, als dritter zaubergegenstand ein kürbis sowie der eigentümliche schluss der erzählung: das verschwinden der zaubergegenstände und das ertrinken der frau des helden des märchens. Bemerkenswert ist auch, dass der erste gegenstand in der badestube

---

[1]) Vorrede des übersetzers, s. VII.
[2]) Ebenda, s. XI.

(statt im wirtshaus) vertauscht wird, den zweiten aber der zar zuhause bei dem mann entwendet. Von der urform des märchens mit 3 zaubergegenständen unterscheidet sich die variante auch in dem prügeln des helden des märchens. Als bestrafender gegenstand ist wohl schon zu Orbelianis zeiten auch in der märchenform mit 3 zauberdingen der verschlossene gegenstand, aus dem mit knüppeln prügelnde geister erscheinen, vorhanden gewesen.

In der georgischen variante fesselt noch die als essenspendender gegenstand erscheinende handmühle die aufmerksamkeit. Mit der mühle der märchenform mit 1 zaubergegenstand hat dieselbe jedoch kaum etwas zu tun. In Orbelianis variante ist sie wahrscheinlich anderswoher eingedrungen, denn die zaubermühle ist auch sonst in den märchen nicht unbekannt.

Wir wollen noch hervorheben, dass auch die georgische variante, ebenso wie die alte italienische, für die ursprünglichkeit des esels als des golderzeugenden tieres spricht.

Ob die Orbelianische variante ihrerseits das volkstümliche märchen beeinflusst hat, lässt sich ohne kenntnis der heutigen georgischen varianten nicht mit bestimmtheit entscheiden. In den anderswoher stammenden varianten ist kein derartiger einfluss zu erkennen, wenn nicht vielleicht der kürbis der zweiten sartischen variante (Jf 1) und die in der syrischen variante (La) vorkommende vertauschung des esels in dem badehaus[1]) als so entstanden erklärt werden müssen.

Auch von dem märchen mit 2 zaubergegenständen haben sich zwei ältere buchvarianten erhalten, die eine im Pentamerone und die andere in dem mongolischen Siddhi-Kür.

Pentamerone (Basile, II, Fünfter Tag, Zweites Märchen, s. 159). Ein armer mann, dem sein reicher bruder nicht hilft, geht vonhause weg. In einem wirtshaus trifft er zwölf junge menschen (die monate), spricht gutes vom märz und erhält von ihm ein kästchen: als er es öffnet, speisen und was er wünscht. Nachdem er eine strecke gegangen ist, versucht er das kästchen: essen, eine prächtige herberge und ein feiner anzug. Zuhause angelangt erzählt er dem reichen bruder von der sache, und auch der reiche macht sich nach demselben wirts-

[1]) Mitunter ist auch in Russland von einer badestube die rede.

haus auf. Aber er schimpft den märz und bekommt als geschenk einen dreschflegel, zu dem er sagen soll: gib mir hundert, wenn er etwas wünscht. Der reiche wendet den flegel zuhause an, wobei er gold erwartet, aber der flegel beginnt ihn durchzuprügeln. Der bruder hört sein schreien, kommt und öffnet das kästchen: der dreschflegel beruhigt sich. Der reiche bruder bittet den armen wegen seiner früheren lieblosigkeit um verzeihung.

Die vermischung mit den märchen von dem „reichen und dem armen mann", der wir in einigen volkstümlichen varianten begegneten, hat hier den ganzen gang der erzählung umgestaltet. Der essenspendende zaubergegenstand geht hier überhaupt nicht in den besitz des reichen mannes über, sondern bleibt dauernd in den händen des armen, und der reiche geht selber zu dem geber des zaubergegenstandes, wo er von diesem einen prügelnden dreschflegel bekommt. Das barsche benehmen des reichen bruders gegen den märz beruht ebenfalls auf dem einfluss anderer märchen [1]). Der arme hat also mit dem bestrafenden dreschflegel nichts zu schaffen, und wenn er am schluss des märchens den wütenden dreschflegel beruhigt, vollbringt er das mit hilfe des essenspendenden gegenstandes. Von einem zwang und einer zurückgabe des gegenstandes kann natürlicherweise auch nicht die rede sein. Der moralische schluss des märchens: die bitte des reichen bruders um verzeihung ist eine zutat von Basile. Beachtenswert ist in der variante noch die verschiedenheit der zaubergegenstände und der von selbst schlagende dreschflegel als bestrafender gegenstand. Der empfang der zaubergegenstände von den personifizierten monaten ist dem Pentamerone eigentümlich, die volkstümlichen varianten kennen ihn nicht.

Siddhi-Kür (Galsan-Gombojev, XIV, s. 68). Ein armer mann, dem sein reicher bruder nicht hilft, beschliesst sich das leben zu nehmen. Im walde an der mündung eines flusses begegnet er weiblichen geistergestalten, welche musik machen. Eins dieser geflügelten wesen aus einer höhle im innern des berges einen ledersack, nimmt daraus einen hammer und schlägt an den sack: getränke, kleider und anderer lebensunterhalt. Nachdem die wesen weggeflogen sind, holt sich der

[1]) Ein solcher zug kommt in mehreren märchen vor, vgl. u. a. das märchen von den (an der wuhne) spinnenden mädchen und den beiden kästchen.

mann den sack aus der höhle, nachhause. Wird reich. Reicher bruder hin, um sich nach der herkunft des reichtums zu erkundigen; wenn es der mann nicht verrät, will er bitten, dass der zar ihm die augen aussticht. Der reiche bruder begibt sich auf demselben wege zur höhle. Die geister glauben, er habe den sack gestohlen, und wollen ihn zuerst töten, machen aber zuletzt je einen, der neunte neun knoten in seine nase. Der mann kommt nachhause. Ein einsiedler gibt ihm den bescheid, dass nur der sack des bruders helfen kann. Der mann verspricht dem bruder die hälfte seines eigentums, dieser schlägt ihm mit dem hammer an die nase: jedesmal verschwindet ein knoten. Als noch ein knoten übrig ist, versucht die frau sich dem mit unterschrift und siegel bestätigten versprechen zu entwinden. Der arme bruder geht weg, die schwägerin läuft ihm nach, hält ihn an seiner haustür fest und entreisst ihm den hammer. Der mann hinterher, aber die frau hat schon mit dem hammer geschlagen und ihrem manne den schädel zertrümmert.

Für die grundlage des mongolischen Siddhi-Kür wird die alte indische geschichtensammlung Vetâlapañcaviñçati gehalten, mit der derselbe jedoch in wirklichkeit sehr wenig gemein hat. Die entstehung des werkes im einzelnen ist übrigens recht wenig bekannt [1]. Wir haben uns früher einigemal bei unseren märchenforschungen mit dem Siddhi-Kür beschäftigt und sind stets zu der auffassung gelangt, dass die mongolische erzählung nur als eine variante des volksmärchens und sogar als eine ziemlich stark verderbte variante betrachtet werden darf. Spuren von einer form, die älter wäre als das volkstümliche märchen, haben wir in ihnen nicht erkannt. Mit der in rede stehenden variante verhält es sich unseres erachtens ebenso. Sie basiert ohne zweifel auf dem volkstümlichen märchen und ist vielleicht erst in junger zeit in den Siddhi-Kür geraten.

In der mongolischen variante tritt die vermischung mit den märchen vom „reichen und armen mann“ deutlicher als sonstwo hervor. Wir könnten tatsächlich eine variante des auf seite 66 angeführten märchens vom „reichen und armen mann“ in ihr erblicken, der gang der erzählung ist ganz derselbe. Der arme mann nimmt (beachte: erhält nicht, wie in unserem märchen) den kostbaren schatz, der reiche begibt sich dahin, wo der arme den schatz be-

[1]) Aarne, s. 74.

kommen hat, wird als sein entwender betrachtet und darum bestraft. Vielleicht ist auch die drohung mit dem ausstechen der augen aus derselben quelle hergeflossen. Wie in der zuletzt angeführten italienischen variante wird also auch hier nicht der essenspendende gegenstand einem anderen überlassen, aber die geschichte weicht auch noch darin ab, dass der bestrafende gegenstand fehlt und statt des prügelns die merkwürdigen von geistern in die nase gebundenen knoten erscheinen. Als aber der arme bruder nötig wird, um den leiden des reichen ein ende zu machen, wendet er als werkzeug den ersten gegenstand oder eigentlich den darin befindlichen hammer an. Hierin versteckt sich offenbar ein rest des von selbst schlagenden hammers (knüppels). Das ist auch daraus zu ersehen, dass man mit dem hammer an den sack schlagen muss, wenn man essen haben will: ohne zweifel nur ein erfundener notbehelf für den hammer, der ja mit dem essenspendenden sack in verbindung gekommen war [1]). Der empfang des zaubergegenstandes hat auch in dem mongolischen märchen eine eigene form. Die momente wie die knoten in der nase, der einsiedler, der dem reichen bruder bescheid erteilt, und die absicht, das mit unterschrift und siegel bestätigte versprechen zu brechen, sind spezielle züge des mongolischen märchens.

In den varianten des Pentamerone und des Siddhi-Kür bemerkt man eine enge übereinstimmung, die unbedingt die aufmerksamkeit auf sich lenken muss, zumal da es sich um zwei ältere und in verschiedenen gegenden vorkommende varianten handelt. Sie sind beide durch verschmelzung der märchenform mit 2 zaubergegenständen und der märchen vom „reichen und armen mann" entstandene kontaminationsbildungen, in denen der essenspendende gegenstand nicht entwendet wird, der held des märchens geht in beiden darum vonhause fort, weil ihm sein reicher bruder nicht hilft, und der arme steht dem in missliche lage gekommenen reichen mit dem essenspendenden zaubergegenstand bei. Auf einen älteren vorläufer des volkstümlichen märchens weist diese übereinstimmung jedoch nach unserer meinung nicht hin, das ergibt sich schon daraus, dass

[1]) Vgl. Ab. 1.

die varianten produkte des einflusses eines fremden märchens sind und die übereinstimmung keine derartige ist, dass sie auch nur einen unmittelbareren zusammenhang der varianten untereinander vorauszusetzen brauchte. Beide varianten können sich, däucht uns, unabhängig voneinander gebildet haben. Die barschheit des reichen mannes gegen den des beistands bedürftigen armen stammt aus dem märchen vom „reichen und armen mann“, sie gehört zu dessen fundamentalen zügen, und die ähnlichkeit des schlusses der varianten ist ganz natürlich, wenn der reiche einmal auf den weg geschickt wird, bevor es noch in dem ursprünglichen märchen so weit gekommen ist, dass der arme den essenspendenden gegenstand verliert. In der variante des Siddhi-Kür gelangt der schlagende gegenstand dadurch in die hand des helden des märchens, dass er mit dem essenspendenden sack verbunden ist, und zur bestrafung des reichen sind die knoten in der nase erfunden. Unsere auffassung von der möglichkeit der selbständig erfolgten bildung der varianten wird durch die in denselben vorkommenden zahlreichen verschiedenheiten sowie durch den umstand bestätigt, dass sich der einfluss des an unser märchen angeschlossenen märchens in der variante des Siddhi-Kür weiter erstreckt als im Pentamerone.

Andere ältere literarische beweismittel haben wir nicht angetroffen.

Das verhältnis der märchenformen zueinander.

Wir gehen zu dem verhältnis der verschiedenen märchenformen zueinander mit rücksicht auf ihren ursprung über.

Das verhältnis der märchenformen mit 3 und mit 2 zaubergegenständen.

Was zunächst die märchenform mit 3 und die mit 2 zaubergegenständen anbelangt, weichen sie so bestimmt voneinander ab, dass sie deutlich als verschiedene märchen erscheinen, obwohl sie sich, wie wir schon in der obigen betrachtung gesehen haben, in ihren einzelnen zügen in mannigfacher weise beeinflusst haben. Und sie sind schon lange zeit verschiedene märchen gewesen. Die

form mit 2 zaubergegenständen kommt neben der mit 3 zaubergegenständen in verschiedenen teilen des gebietes unseres märchens vor. Ausser in Europa und Asien sind sie beide auch in Afrika (Oc und Oa) anzutreffen. Im Pentamerone sind die form mit 3 und die mit 2 zaubergegenständen gesondert, und die variante des Siddhi-Kür beruht auf dem märchen mit 2 zaubergegenständen. Beachtenswert ist auch, dass sich die form mit 2 zaubergegenständen in den volkstümlichen varianten mitunter (Dc 5, 11, Ha 5, Hb 2, 13, 14 (?), Hc 3, 6, Ja 3) der mit 3 zaubergegenständen als fortsetzung anschliesst. Als der held des märchens die in dem wirtshaus vertauschten gegenstände wieder in seinen besitz bekommt, will sie ihm der reiche mann (die brüder, die gäste) wegnehmen, aber mit hilfe des dritten zaubergegenstandes vereitelt er diesen plan. Das durchprügeln des reichen bruders in Ad 2 und Da 1 dürfte ebenfalls zu den überbleibseln der form mit 2 zaubergegenständen gehören.

Anderseits aber beobachtet man in den beiden märchen eine so nahe übereinstimmung, dass über ihre ursprüngliche verwandtschaft kein zweifel obwalten kann. Man könnte sich denken, dass sie aus einem analogen grundmotiv als zwei verschiedene märchen, das eine vielleicht später als das andere, entstanden seien. Aber diese vermutung bestätigen die varianten unserer ansicht nach nicht. Wir sind der meinung, dass die eine märchenform die grundform und die andere unmittelbar daraus abgeleitet ist. Schon die grosse ähnlichkeit der formen weist auf ein solches verhalten hin. Welche der beiden formen als die ursprüngliche zu betrachten sei, deuten schon die heutige verbreitung und die bedeutung der formen an. Das märchen mit 3 zaubergegenständen befindet sich demjenigen mit 2 zaubergegenständen gegenüber offenbar in einer überragenden stellung. Es ist viel häufiger, und ausserhalb Europas erscheint die form mit 2 zaubergegenständen als etwas unselbständig.

Die märchenform mit 3 zaubergegenständen ist unseres erachtens auch in einigen zügen natürlicher als die mit 2 gegenständen.

Eine der bemerkenswertesten verschiedenheiten der formen ist die inkongruenz in der entwendung der zaubergegenstände. In der märchenform mit 3 zaubergegenständen ist die entwendung der

letzteren in allen zügen eine andere als in der form mit 2 gegenständen. In der ersteren die entwendung in der herberge, die anwendung und hinterlistige vertauschung der zaubergegenstände daselbst, der wirt (die wirtin) der herberge als betrüger und die vergebliche anwendung des vertauschten gegenstandes zuhause, in der letzteren das heim des helden des märchens als ort der entwendung, der wohlhabende nachbar als entwender und der verkauf des zaubergegenstandes. Die entwickelung der handlung ist in dem märchen mit 3 zaubergegenständen durchaus folgerichtig. Der wirt des gasthauses betrügt den helden des märchens wirklich, weshalb es natürlich ist, dass er (mit dem dritten zaubergegenstand) bestraft und gezwungen wird die entwendeten gegenstände an ihren wirklichen besitzer auszuliefern. Von dem märchen mit 2 gegenständen lässt sich dies nicht sagen. Das durchprügeln des reichen mannes und die zurückgabe des essenspendenden gegenstandes erscheinen darin nicht so berechtigt, denn der arme hat den gegenstand selber abgetreten und eine reichliche bezahlung dafür erhalten. Die sache wird auch dadurch nicht viel besser, dass der reiche den armen dazu verlocken oder ihn inständig bitten muss ihm den gegenstand zu verkaufen, wie es bisweilen geschieht, denn der arme erklärt sich doch mit dem handel einverstanden. Eine solche erläuterung zeigt nur, dass auch der erzähler den fall zu begründen versucht hat. Welche wirkung die schwäche des motivs auf die entstehung von formen ausübt wie solcher, dass der käufer sein versprechen nicht hält, dass der gegenstand seinem besitzer direkt weggenommen oder mit einem anderen vertauscht wird, haben wir schon früher erwähnt.

Natürlicher erscheint in dem märchen mit 3 zaubergegenständen desgleichen die rückkehr des helden des märchens zum geber der zaubergegenstände, nachdem er den vorhergehenden gegenstand verloren hat. Der held des märchens wendet sich dabei an den, den er für den betrüger hält, um sich aufklärung und entschädigung zu verschaffen. In einer französischen variante (Fa 10) beginnt der mann schon nach dem verlust des ersten zaubergegenstandes die wirtin der schenke als die schuldige in verdacht zu ziehen und kehrt in die schenke zurück, um sich nach der sache zu

erkundigen; erst als ihm hier eine verneinende antwort auf seine frage zuteil geworden ist, geht er von neuem ins paradies. In der indischen variante Ja 3 denkt er ebenfalls an die herberge, wo er seinen topf auch herausverlangt, als aber der wirt den gegenstand nicht zurückgibt, sucht der mann die geberin des zaubergegenstandes auf. In dem märchen mit 2 zaubergegenständen ist der erneute besuch des mannes bei dem geber des zaubergegenstandes nicht so deutlich motiviert. Der mann ist selbst bei der weitergabe des essenspendenden gegenstandes an eine andere person beteiligt gewesen, und zieht man auch die varianten in betracht, in denen ihm der gegenstand direkt weggenommen wird, so weiss er wenigstens, wo derselbe ist. Unter diesen umständen sollte man erwarten, dass er eher etwas unternähme, um den eingebüssten gegenstand zurückzubekommen, als sich aufmachte, um sich einen neuen zu holen.

Die entstehung der märchenform mit 2 zaubergegenständen aus der mit 3 ist sehr wohl möglich. Zu den charakteristischsten eigentümlichkeiten der ersteren gehört die äussere ähnlichkeit der zaubergegenstände. Fast in allen varianten mit 2 zaubergegenständen sind beide gegenstände ranzen, säcke u. s. w. Als der held des märchens den essenspendenden gegenstand nicht mehr besitzt, geht er wieder zum geber des gegenstandes und bekommt einen anderen, gleich aussehenden. Die gleichmachung der gegenstände in ihrem äusseren ist unseres erachtens eine sehr natürliche veränderung, denn man kann sich ja leicht denken, dass der mann gerade zu dem zweck zu seinem wohltäter zurückkehrt, um einen neuen, ganz gleichen gegenstand für den verlorenen zu erhalten. Da aber derselbe, um als werkzeug der bestrafung tauglich zu sein, eine andere eigenschaft haben musste, ist der geber nicht mehr geeignet gewesen die zaubereigenschaft selbst mitzuteilen. Der mann macht sich auf den rückweg in der überzeugung, dass der gegenstand essenspendende kraft besitzt; erst als er auf dem wege den gegenstand benutzt, wobei er wider erwarten tüchtig durchgeprügelt wird, merkt er, was für eine bewandnis es damit in wirklichkeit hat. Als motiv zu dem durchprügeln des helden des märchens kann seine dummheit, dass er den essenspendenden gegenstand ver-

kaufte, gedacht gewesen sein. Solche weiteren erklärungen wie, dass der geber des gegenstandes dem mann ausdrücklich verbietet den gegenstand zu verkaufen (Al 2 [1]), Fd 6) oder ihn tadelt, dass er den gegenstand verkauft hat (Ae 1, Af 5, Ak 8), dass der mann den gegenstand trotz dem verbot schon auf dem wege anwendet (Hb 1) oder das geld verschwendet, das er beim verkauf des vorhergehenden zaubergegenstandes bekommen hatte (Dd 12), beweisen nur, dass der erzähler ein deutlicheres motiv für notwendig gehalten hat. Aber das gleiche aussehen der gegenstände hat auch eine veränderung ihres äusseren erheischt. Da der gegenstand sowohl zum essenspenden als zum werkzeug der bestrafung taugen musste, passten zu diesem doppelzweck das tischtuch [2]) und der knüppel nicht, wohl aber der gegenstand zum aufbewahren des essens, innerhalb dessen man sich geister denkt, welche die erforderliche strafe vollziehen. Zaubergegenstände, aus denen dienende geister erscheinen, sind in den märchen häufig. Die gleichmachung der zaubergegenstände ist auch in der variante mit 3 zauberdingen Dd 13 [3]) anzutreffen, in der alle (4) gegenstände tücher sind. Wie die tücher hier verschiedenfarbig gemacht sind, werden auch in dem märchen mit 2 zauberdingen dem bestrafenden gegenstand mitunter epithete wie „schönerer", „goldener" beigelegt. Dies sind wiederum spätere zusätze, die den zweck haben in dem reichen mann ein besonderes verlangen nach dem gegenstand zu erwecken.

Eine natürliche folge der gleichmachung der zaubergegenstände ist das verschwinden des goldspendenden tieres gewesen.

Was die zweite hauptabweichung der märchenform mit 2 zaubergegenständen, die entwendung des zaubergegenstandes im heim des helden des märchens, betrifft. können zur entstehung derselben andere märchen, z. b. die oft erwähnten märchen von dem reichen und dem armen manne, beigetragen haben. Die verlegung des vorgangs in das heim des helden des märchens hat hinwieder offenbar

---

[1]) Zur verstärkung findet sich noch eine lüge: der mann sagt, der ranzen sei ihm gestohlen worden, obwohl er ihn selber verkauft hatte.

[2]) Beachte das tischtuch in Hb 4.

[3]) Die in Ja 3 und 4 vorkommende gleichmachung beruht auf einfluss seitens der märchenform mit 2 zaubergegenständen.

eine veränderung in der art der entwendung selbst veranlasst. Die vertauschung des gegenstandes, die im zusammenhang mit dem wirtshaus und dem übernachten so natürlich ist, passte nicht mehr recht zu dem heim des helden des märchens, an dessen stelle wurde der kauf eingesetzt.

Ist unsere ansicht über das verhalten der märchenformen mit 3 und mit 2 zaubergegenständen zueinander richtig, so hat der empfang der letzteren von dem winde (variation: vom froste), der die saat des helden des märchens vernichtet (variation: das mehl wegbläst), wahrscheinlich ursprünglich in das märchen mit 3 zaubergegenständen gehört und daraus dann in dem märchen mit 2 zaubergegenständen aufnahme gefunden.

Die märchenform mit 1 zaubergegenstand.

Wir kommen nunmehr zu dem märchen mit 1 zaubergegenstand.

Friedrich von der Leyen, der in seinem werke „Das Märchen in den Göttersagen der Edda" (s. 59, 60) auch unser märchen kurz behandelt, vermutet, dass es durch verbindung aus zwei selbständigen märchen entstanden sei. „Das eine hat ungefähr folgenden inhalt: ein reicher schickt einen armen mit einem stück fleisch oder ähnlichem zur hölle, dieser erhält dort einen gegenstand, der ihm unerschöpflichen reichtum bringt; wie der reiche das erfährt, schlachtet er all sein fleisch, fährt damit zur hölle und bleibt dort. — Das andere märchen wäre: ein zauberding gehorcht nur dem, der es von einem überirdischen wesen erhielt und dem auch die formel mitgeteilt wurde, die es löst und bindet. Dies ding geht in den besitz eines anderen über, er kennt die formel nicht, die seiner tätigkeit einhalt gebietet, so kommt er im übermass dessen um, was das ding auf seinen wunsch hervorbringt".

Auch Axel Olrik behandelt in seinem werke „Danmarks heltedigtning, I" (s. 299 ff.) den ursprung unseres märchens. Nach ihm tritt der erste abschnitt der erzählung, in dem der arme bruder schweinefleisch in die hölle bringt und als lohn ein übernatürliches geschenk erhält, anderswo als selbständiges märchen auf. Der zweite abschnitt mit dem brei (vælling) hat das motiv aus dem früher von ihm behandelten breimärchen entlehnt, als deren varian-

ten die in unserer übersicht angeführten nummern Dd 8 und 18 erwähnt werden. Der dritte abschnitt der erzählung, das mahlen des salzes ins meer, ist die nordwesteuropäische schiffersage mit der salzmühle [1]). Zu den varianten dieser sage gehören unsere nummern Dd 7 und Fa 13 sowie die erzählung von der Grottemühle in der Edda.

Keiner dieser beiden forscher bringt also das märchen mit dem den gegenstand unserer untersuchung bildenden märchen von den zaubergaben in verbindung, die dem helden des märchens entwendet, aber ihm dann durch zwang wieder zurückverschafft werden (märchen mit 3 und 2 zaubergegenständen). Unserer ansicht nach ist jedoch die übereinstimmung zwischen dem hauptteil der märchen mit 2 und mit 1 zaubergegenstand, dem verlust und der zurückgewinnung des essenspendenden gegenstandes so auffallend, dass wir in dem letzteren märchen nur eine durch das erstere hervorgerufene variation erblicken können. Es sei speziell darauf aufmerksam gemacht, dass das essenspendende ding auch in dem märchen mit 1 zaubergegenstand seinem früheren besitzer zurückgegeben wird. Wir bezweifeln, ob auf die bildung des märchens ein anderes märchen eingewirkt hat, dessen varianten Dd 8 und 18 und, wie von der Leyen ausserdem sagt, unsere variante Hd 6 wären. Solange die zahl der varianten so gering ist, sind wir geneigt diese form eher für eine zufällige verdrehung des märchens mit 1 zaubergegenstand zu halten, die, vielleicht teilweise auch durch literarische vermittlung, einige varianten hervorgerufen hat. Das märchen mit 1 zaubergegenstand kann lediglich durch vermischung der sage von der salzmühle mit dem märchen mit 2 zaubergegenständen entstanden sein. An die stelle des essenspendenden gegenstandes ist die mühle gekommen, deren erzeugnis unter dem einfluss des hauptmärchens in speise (dünnen brei, vælling) verwandelt worden ist. Zu den charakteristischsten zügen der mühlensage gehört, dass der gegenstand eine unermessliche menge mahlt, weil der betreffende sie nicht einzuhalten versteht. Dieser zug ist geeignet gewesen die aufgabe des zweiten zaubergegenstan-

[1]) Olrik, s. 292.

des in dem märchen mit 2 zauberdingen zu übernehmen, den entwender zur zurückgabe des essenspendenden gegenstandes an seinen früheren besitzer zu zwingen. Nach dieser umgestaltung unseres märchens hat sich die sage von der salzmühle dann in ihrer gewöhnlichen form dem märchen als fortsetzung zugesellt und dabei ihre ursprüngliche bedeutung, die salzigkeit des meerwassers zu erklären, beibehalten. Wie der reiche bruder die mühle von dem helden des märchens kauft, ebenso kauft sie der kapitän und befiehlt ihr salz zu mahlen.

Was dann den ersten abschnitt des märchens, das hinbringen des fleisches zum teufel und den empfang des zaubergegenstandes anbelangt, hält sowohl von der Leyen als Olrik denselben für ein ursprünglich selbständiges märchen. Als varianten des an unser märchen angeschlossenen märchens nennt von der Leyen unsere variante Hd 7 und eine litauische [1]), die wir nicht näher kennen gelernt haben. Olrik seinerseits zählt als solche ebenfalls Hd 7 und einige dänische varianten des märchens mit 3 zaubergegenständen [2]) sowie eine böhmische [3]) auf. Diese beispiele beweisen unseres erachtens noch nicht die existenz eines selbständigen märchens der erwähnten art, denn sie sind alle miteinander varianten unseres märchens mit 3 zaubergegenständen, und das hinbringen des fleisches zum teufel gehört ursprünglich nicht dem märchen mit 3 zaubergegenständen an. Es ist sowohl in das märchen mit 3 wie in das mit 1 zaubergegenstand anderswoher eingedrungen, woher, können wir freilich zurzeit nicht angeben. Von der Leyen verbindet das hinbringen des fleisches auch mit dem gang des reichen in die hölle und seinem dortbleiben. Hier handelt es sich wiederum um ein ganz verschiedenes märchen (siehe s. 66). Ob und wie häufig die episode vom hinbringen des fleisches in verbindung mit diesem märchen vorkommt, würde eine spezialuntersuchung erfordern. Beachtenswert ist allerdings, dass die erzählung in allen den varian-

[1]) Von der Leyen, s. 60.

[2]) Er erwähnt unsere unvollständige aufzeichnung Dc 7 sowie einige Grundtvigsche varianten, die noch nicht veröffentlicht sind, vgl. Dc 6, 10—12.

[3]) Olrik, s. 302.

ten mit 3 zaubergegenständen, in denen auch der reiche den geber der letzteren aufsucht (Dc 1, 6, 10, 12, Dd 1, Hd 7, He 1)[1]), mit der episode vom hinbringen des fleisches beginnt. Möglicherweise ist diese episode gerade auf diesem wege in das von uns untersuchte märchen gelangt. Dann wäre sie zuerst in dem märchen mit 3 zaubergegenständen aufgetreten und daraus dann in das mit 1 zaubergegenstand übergegangen. Dies würde zu Olriks auffassung der heimat des märchens mit 1 zaubergegenstand stimmen. Olrik hält es für wahrscheinlich, dass das märchen in Dänemark (Jütland) entstanden ist, also gerade da, wo die ebenerwähnte bildung mit 3 zaubergegenständen am häufigsten vorkommt. Auf alle fälle ist es sicher, dass sich das märchen mit 3 und das mit 1 zauberding inbezug auf die episode vom hinbringen des fleisches gegenseitig beeinflusst haben; dies ersieht man daraus, dass diese episode in beiden formen im allgemeinen in denselben gegenden wiederzufinden ist.

Heimat und verbreitung des märchens.

Wir kommen nunmehr zur frage nach der heimat des märchens von den zaubergaben. Zuerst ist hier zu entscheiden, ob das märchen morgen- oder abendländischen ursprungs ist. Die älteren orientalischen sammlungen beweisen nicht, dass das märchen aus dem Orient stammte. Die georgische variante darf kaum als orientalisch gezählt werden, und welche bedeutung hier der 2 zaubergegenstände aufweisenden oder eigentlich der mischvariante des Siddhi-Kür beizumessen ist, erhellt aus dem obigen. In Georgien ist das märchen schon vor mindestens 200 jahren bekannt gewesen. Das alter der mongolischen variante vermögen wir nicht genauer festzustellen. Den schluss können wir indes ziehen, dass das märchen nicht in der allerjüngsten zeit im Orient bekannt gewor-

---

[1]) In der variante mit 2 zaubergegenständen Aj 6 sowie in den varianten des Pentamerone und des Siddhi-Kür fehlt das hinbringen des fleisches.

den ist. Für eine längere existenz des märchens im Orient spricht auch dessen verhältnismässig weite mündliche verbreitung daselbst.

Die älteren buchvarianten führen also bei dem suchen nach der heimat des märchens nicht nach dem Orient, in das gelobte land der märchen, wo man früher den urquell aller volksmärchen finden zu dürfen glaubte. Und dasselbe gilt für die volkstümlichen varianten, wenn wir ihre beschaffenheit ins auge fassen.

Die märchenform mit 3 zaubergegenständen tritt im Abendland, oder genauer bestimmt in Europa, sichtbar in feststehenderer gestalt auf als im Orient und überhaupt ausserhalb Europas. Einige von den aussereuropäischen varianten sind vollständig verderbt (Lb, Oc) [1]), in anderen bemerkt man zahlreiche abweichungen und, gegenseitig verglichen, schwankungen. Was zunächst die zaubergegenstände betrifft, sind es mitunter vier (Jf 2), ja sogar fünf (Ja 1) und in Lb und Oc, wenn man auch diese in betracht zieht, nur einer (schachtel [2]) und hörner). Von den verschiedenen gegenständen kommt der goldspendende esel in Syrien (La) und sogar auch in Turkestan (Jf 2) vor, in Arabien (Lb) aber finden wir anstatt des tieres eine schachtel, aus der sieben gazellen hervortanzen, jede mit einer hand voll gold, und in Indien melonen, in denen sich edelsteine befinden (Ja 4), lappen (Ja 1), oder das erscheinen des goldes ist ganz geschwunden und der essenspendende gegenstand verdoppelt (Ja 2: eine schachtel: kleider, Ja 3). Auch der essenerzeugende ist in Turkestan (Jf 2) ein europäischer gegenstand, ein tischtuch [3]), dem allerdings zur verstärkung ein kessel beigegeben ist. Anderswo haben wir statt des tischtuches andere gegenstände: in Indien einen topf (Ja 2—4) oder einen napf (verstärkt durch einen löffel Ja 1), in Syrien eine schüssel (La) und bei den kaffern hörner (Oc). Lb kennt den essenspendenden gegenstand überhaupt nicht, der doch zu den wichtigsten teilen des märchens gehört. Be-

[1]) Die zugehörigkeit der varianten zu der märchenform mit 3 zaubergegenständen wird in der ersteren durch den empfang des goldes und in der letzteren durch die vertauschung des zaubergegenstandes in der herberge bewiesen.

[2]) Die schachtel hat allerdings auch strafende kraft.

[3]) In der variante mit 2 zaubergegenständen Jf 1 findet sich ebenfalls ein tischtuch.

züglich des dritten zaubergegenstandes ist die europäische form besser erhalten: wir finden den stock (Ja 1, 2, Jf 2), zu dem sich in Indien der strick zum binden des zu prügelnden gesellt, den topf (Ja 3, 4[1]), den ranzen (La), die schachtel (Lb). In Oc ist dieser gegenstand nicht anzutreffen. Ähnliche abwechselung verraten auch die anderen züge des märchens. Der empfang der zaubergegenstände ist in allen aussereuropäischen varianten verschieden. Die vertauschung der gegenstände in der herberge ist mehrfach erhalten (Ja 1, 3, Jf 2, Oc) — in Ja 2 werden die gegenstände in einem laden vertauscht —, selten aber (Ja 2, Oc) lernt der entwender die eigenschaft der gegenstände so kennen, dass sie der held des märchens an dem ort der entwendung benutzt, und nur in einer variante (Ja 1) wird der betrug des gasthauswirtes dem helden des märchens erst bei dem bestrafenden zaubergegenstand klar. Von der verderbung des märchens zeugt in Jf 2 auch der gleichzeitige empfang aller zaubergegenstände und in Ja 1 der aller gegenstände ausser dem bestrafenden.

Unsere südamerikanischen varianten (Pb 1 und 2), die wir im vorigen absatz nicht unter den varianten aufgezählt haben, sind aus Europa eingewandert. Das beweisen die zaubergegenstände, das tischtuch und die ziege. Das märchen ist wahrscheinlich von Portugal nach Brasilien gewandert.

Das märchen mit 3 zaubergegenständen stammt nach unserer auffassung aus Europa.

Wir haben schon früher erwähnt, dass auch die märchenform mit 2 zaubergegenständen in Europa eine feststehendere gestalt besitzt als ausserhalb dieses erdteils. Zu der form mit 2 zaubergegenständen haben wir von den aussereuropäischen volkstümlichen varianten nur Jf 1 und Oa gezählt, aber in der ersteren erscheint z. b. als essenspendender gegenstand das der form mit 3 zauberdingen angehörige tischtuch, und in beiden sind der essenspendende und der bestrafende gegenstand verschieden. Im allgemeinen darf man sagen, dass die verschiedenen formen nicht so deutlich erkennbar sind wie in Europa. An den schluss von Ja 3 hat sich eine

[1]) In dem topfe befinden sich ein knüttel und ein strick.

an die form mit 2 zaubergegenständen anklingende fortsetzung angefügt, und hin und wieder stossen wir in einer variante mit 3 zauberdingen auf eine vermischung mit der form, in der sich nur 2 gegenstände finden. In Ja 4, La und Lb werden die zaubergegenstände zuhause bei dem helden des märchens entwendet, und ebenso in der Orbelianischen variante, wenn wir diese mit berücksichtigen, der essenspendende gegenstand, in Ja 3 und 4 sind die gegenstände ihrer form nach ähnlich, in der ersteren variante alle, in der letzteren die beiden letzten, in denselben und in der Orbelianischen variante erfährt der held des märchens auf die weise von der zaubereigenschaft des bestrafenden gegenstandes, dass der gegenstand ihn selbst schlägt.

Es entgeht uns nicht, dass die verflechtung des märchens mit 3 und desjenigen mit 2 zaubergegenständen im Orient zu dem gedanken führen kann, ob hier nicht ein hinweis auf die möglichkeit vorliegt, dass die märchen eine gemeinsame urform gehabt haben, aus der sie entstanden wären. Diese urform wäre alsdann orientalischer herkunft, und das märchen mit 3 und das mit 2 zaubergegenständen hätten sich vielleicht erst in Europa zu voller selbständigkeit, zu deutlich unterschiedenen formen entwickelt. Hier ist zuerst zu beachten, dass sich die verschiedenen märchenformen auch im Orient von einander unterscheiden lassen. Für uns beruht ihre verflechtung auf späterer vermischung. Eine ähnliche verflechtung kann man, wiewohl in geringerem mass, auch in Europa beobachten. In unseren orientalischen varianten finden wir bei einem vergleich derselben auch sonst nichts, was eine bildung von höherem alter als das europäische märchen voraussetzte. Momente wie der gegenstand zum aufbewahren (topf, napf u. s. w.) häufig als essenspendender zaubergegenstand, der herrscher (könig, zar, fürst) als entwender (Ja 4, Jf 1, La, Lb und die Orbelianische variante) und der stock nebst dem strick als bestrafender gegenstand (Ja 1, 2, 4) beweisen unseres erachtens nichts als die verderbung des europäischen märchens. Essenerzeugende gegenstände zum aufbewahren kommen in den orientalischen märchen überhaupt oft vor, und die ereignisse verknüpfen sich in diesen gern mit herrschenden personen. Wir bleiben wenigstens vorläufig bei der auffassung, dass die

heimat des märchens Europa ist und dass es sich von hier nach dem Orient verbreitet hat.

Nach dem Orient kann sich das märchen über die Balkanhalbinsel oder überhaupt über die Mittelmeerländer sowie über Russland verbreitet haben, und wahrscheinlich hat es auch beide wege benutzt. Die orientalischen märchen scheinen hauptsächlich auf dem weg von süden nach Europa gewandert zu sein, und augenscheinlich hat sich unser märchen ebenfalls vornehmlich auf diesem wege nach osten verbreitet. Den goldspendenden esel haben die russen nicht nach Georgien (Orbelianische variante), Turkestan (Jf 2) und Syrien (La) vermittelt, was daraus zu schliessen ist, dass die russischen varianten den esel nicht kennen, wohl aber einigemal als stellvertreter des esels das pferd. Auf dem Balkan (Ia 1) und auch in Italien (Fd 5, 7, 9, 10, 12, 13) kommt er dagegen vor. Auch einige andere umstände deuten auf eine enge verbindung zwischen den Balkan- und den asiatischen varianten hin, obwohl man aber nicht sagen kann, dass sie unbedingt von der verbreitung des märchens von westen her herrührten, denn es ist oft zu beobachten, dass später in einem märchen eingetretene veränderungen in entgegengesetzter richtung wirken. Solche momente sind die ebenerwähnten: der essenspendende topf (Ia 1, 3), der herrscher als entwender (Ia 1—3) und der stock nebst dem strick (Ia 3).

Woher die afrikaner das märchen bekommen haben, lässt sich auf grund unserer wenigen afrikanischen varianten nicht entscheiden. Doch sei hervorgehoben, dass wie in der variante aus Akwapimland (Oa) auch in einer indischen variante (Ja 3) kinder den zaubertopf zerbrechen. In der ersteren vollziehen die aufgabe des entwenders lediglich kinder, in der letzteren ist ausserdem auch von dem gasthauswirt und dem nachbar die rede. Einen engeren zusammenhang muss man zwischen diesen varianten voraussetzen, denn anderwärts haben wir diesen zug nicht angetroffen.

Die heimat eines märchens genau zu bestimmen ist uns selten möglich. Um zu ermitteln, in welchem teil von Europa unser märchen seine wanderung angetreten hat, haben wir die grundzüge der erzählung in den verschiedenen ländern eingehend durchgemustert und miteinander verglichen. Mitunter scheinen die märchenzüge

von westen nach osten und von süden nach norden sich zu verunstalten. So verhält es sich mit dem goldspendenden zaubergegenstand. Als goldlieferndes tier ist der esel (bisweilen das pferd) in Frankreich und Südeuropa sehr häufig, weiter östlich in Mitteleuropa kommt er seltener, in Russland noch seltener und dann als pferd und in Nordeuropa nur in der einen isländischen (De 1) und in einer finnischen (Ab 5) variante vor. Wenn der esel in dem märchen nicht auftritt, finden wir an seiner stelle ein anderes haustier (den bock, das schaf, die henne). Der von selbst schlagende knüppel, der in Frankreich (auch auf den Brittischen inseln) und in Südeuropa fast in jeder variante begegnet, ist weiter östlich in Mitteleuropa bereits mehrere male in einen sack eingeschlossen, in Russland und Finland ist sehr allgemein ein gegenstand anzutreffen, aus dem prügelnde geister erscheinen. Anderswo in Nordeuropa kommt wiederum der von selbst schlagende knüppel häufiger vor. Die bedeutung dieser momente beschränkt sich jedoch auf ein sehr geringes mass, denn die verdrängung des esels in gegenden, wo dieses tier nicht benutzt wird, ist etwas ganz natürliches, man würde an seiner stelle nur häufiger das pferd als irgendein anderes tier erwarten, und das allgemeine vorkommen des zur aufbewahrung dienenden gegenstandes in Russland und Finland beruht auf der beliebtheit der märchenform mit 2 zaubergegenständen in diesen ländern. Bezüglich des essen hervorbringenden zauberdinges ist nur der unterschied zu bemerken, dass in der östlichen hälfte von Mitteleuropa und in Russland der tisch häufiger als anderswo die stelle des tischtuches (der serviette) einnimmt. In einigen anderen zügen sind die französischen varianten eher für verderbter zu halten als die anderswoher stammenden. So ist in Frankreich mehrmals für das gasthaus als entwendungsort der zaubergegenstände das heim des helden des märchens eingesetzt worden, und der entwender lernt die eigenschaft der zaubergegenstände selten auf die weise kennen, dass der held des märchens sie anwendet.

In einer beziehung kommt dem esel für die heimat des märchens bedeutung zu. Wenn er wirklich der urform des märchens angehört, muss das märchen südlicher in Europa entstanden sein, wo die esel verwendung finden. Nordeuropa und Russland können

im hinblick hierauf nicht als heimat des märchens angesprochen werden. In dieselbe richtung weist der empfang der zaubergegenstände vom winde, der den acker des mannes beschädigt hat. Wie wir früher gezeigt haben, stammt dieser zug wahrscheinlich aus dem Mittelmeergebiet.

Die märchenform mit 2 zaubergegenständen hat in Finland und Russland die weiteste verbreitung gefunden, anderwärts erscheinen die varianten etwas vereinzelt. Die heimat der form dürfte vielleicht gerade in diesen gegenden zu suchen zu sein.

Die märchenform mit 1 zaubergegenstand hat sich offenbar in Nordeuropa gebildet. Nur in Nordeuropa kommt sie in ihrer vollständigen gestalt vor, ausgenommen die lesbische variante Ia 4, von der Olrik sagt, sie sei „eine gemischte und ganz verworrene form, — sicher ein vereinzelter, aussterbender ausläufer der tradition, deren hauptstamm im norden zu finden ist“. Die form ist wahrscheinlich in Skandinavien entstanden, vermutlich, wie Olrik meint, in Dänemark; von Skandinavien ist sie dann ostwärts nach Finland (nicht bis nach Russland)[1]) und westwärts nach Island übertragen worden. Aus Schweden haben wir zwar keine einzige variante, aber in anbetracht der geringen zahl der uns zugänglichen gewesenen schwedischen märchensammlungen zweifeln wir durchaus nicht, dass die form auch dort bekannt ist. Von der verderbung der ursprünglichen märchenform weiter östlich in Finland (Ai 2, 3, Al 4, Am 2, 4, 5) wie auch in Island (De 2) zeugt die verbindung des entwenders mit dem salz mahlen lassenden kapitän, wodurch das zurückgelangen der mühle an den helden des märchens in wegfall kommt. Der in Skandinavien und Finland neben dem von der mühle gemahlenen brei erscheinende fisch — in Norwegen und Dänemark der hering (Db 4, Dc 4), in Finland der strömling (Ab 15, 16, Ae 3, Aj 1, Ak 10, Al 4) — ist wahrscheinlich ebenfalls eine skandinavische bildung. Für den hering Skandinaviens hat der finne den strömling eingesetzt.

Ist unsere auffassung von der heimat des märchens mit 3 zaubergegenständen richtig, so ist das märchen offenbar aus Mittel-

[1]) Olrik (s. 299) erwähnt eine estnische variante (Jannsen, I, 20, nr. 5), die uns jedoch nicht mehr zugänglich gewesen ist.

europa, hauptsächlich durch vermittlung von Skandinavien, nach Finland gelangt. Spezielle beweise hierfür können wir jedoch in unseren varianten nicht mehr finden. Allerdings kommt der esel als goldspendendes tier nur in einer westfinnischen variante (Ab 5) vor, vergleichen wir aber Ab 5 und die Grimmsche variante Dd 3 näher, so kommen wir zu der auffassung, dass der finnische erzähler das märchen aus der sammlung der gebrüder Grimm geschöpft hat und dass dem erwähnten umstand für die mündliche verbreitung des märchens daher kein wert beigemessen werden kann.

Für einen engeren zusammenhang zwischen Finland und Russland spricht das allgemeine vorkommen der märchenform mit 2 zaubergegenständen in beiden ländern, ja man beobachtet in den varianten sogar auch eine nähere ähnlichkeit, z b. den speiseranzen (-tasche), während wir in Skandinavien nur eine variante mit 2 zaubergegenständen (Dc 9) angetroffen haben. Finland ist das einzige land, in dem unseres wissens alle drei märchenformen allgemein verbreitet sind. Erwähnt sei auch der frost als geber der zaubergegenstände, der nur in Finland und Russland zu finden ist.

Das märchen mit 3 zaubergegenständen hat sich in Finland in mehreren hinsichten von seiner ursprünglichen form entfernt. Wir wollen hier nur auf das erscheinen der mühle statt des golderzeugenden gegenstandes, woraus die verdopplung des essenspendenden gegenstandes gefolgt ist, auf die häufigkeit des zur aufbewahrung dienenden gegenstandes und mehrere analogieformen des prügels hinweisen.

Eine freiere gestaltung der erzählung bieten im allgemeinen auch die russischen varianten.

Quellenverzeichnis.[1])

AARNE, A., Vergleichende Märchenforschungen. Helsingfors, 1907 (Mémoires de la Société Finno-ougrienne, XXV).

AFANASJEV, A. N., Народныя русскія сказки, I—IV. Москва, 1873.

AHLSTRÖM, AXEL, Om folksagorna. Stockholm, 1895.

Archiv für das Stud. der neueren Sprachen und Literaturen (L. Herrig), LV. Braunschweig, 1876.

Archiv für slavische Philologie, XVII, XXI, XXVI. Berlin.

ASBJÖRNSEN, P. CHR., Norske Folke- og Huldre-Eventyr i Udvalg. Kjöbenhavn, 1879.

ASBJÖRNSEN, P. CHR og MOE, J., Norske Folkeeventyr. Anden forøgede Udgave. Christiania, 1852.

BARING-GOULD, S., Household-Stories (Siehe: W. Henderson, Notes on the Folk-Lore of the Northern Counties of England. London, 1866).

BASILE, G, Der Pentamerone oder: das Märchen aller Märchen. Aus dem Neapolitanischen übertragen von Felix Liebrecht, I—II. Breslau, 1846.

BECHSTEIN, L., Märchenbuch. Leipzig, 1886.

*BERNONI, D. G., Fiabe popolari veneziane. Venezia, 1873.

BERNTSEN, K., Folke-Aeventyr, II. Odense, 1883.

*BRAGA, TH., Contos tradicionaes do povo portuquez. Porto, 1883.

*CABALLERO, F., Cuentos y poesias populares andaluces. Leipzig, 1866.

CARNOY, E. H., Littérature orale de la Picardie. Paris, 1883.

CHUDJAKOV, I. A., Великорусскія сказки, II. Москва, 1861.

— „ —, Матеріалы для изученія нар. словесности. С.-Петербургъ, 1863.

*CISZEWSKI, STAN., Krakowiacy. Monografja etnograficzna, I.

*COELHO, A., Contos populares portuguezes. Lisboa, 1879.

---

[1]) Die mit * bezeichneten Werke sind mir nur aus zweiter hand zugänglich gewesen.

COLSHORN, CARL und THEODOR, Märchen und Sagen. Hannover, 1854.
*COMPARETTI, D., Novelline popolari italiane. Torino, 1875.
COSQUIN, EMMANUEL, Contes populaires de Lorraine, I—II. Paris. (1886).
DOBROVOLJSKIJ, V. N., Смоленскій этнографическій сборникъ. I. С.-Петербуръ, 1891 (Записки Имп. Русск. Геогр. Общества по отдѣленію этнографіи, XX).
EISEN, M. I., Rahva-raamat, III.
*ETLAR, C., Eventyr og folkesagn fra Jylland. Kjöbenhavn, 1847.
Этнографическое Обозрѣніе. Изданіе Этногр. Отдѣла Имп. Общ. Люб. Ест., Антр. и Этногр., XXII. Москва, 1894.
*Етнографічний Збірник. Видає наукове товариство імени Шевченка за редакцією М. Грушевського. У Львові, IV. 1905—1908.
*FINAMORE, G., Tradizioni popolari abruzzesi. Lanciano, 1882—1885.
Folk-Lore Record, The, I. London, 1878.
FRERE, M., Old Deccan days, or Hindoo fairy Legends. 2 ed. London, 1870.
GALSAN-GOMBOJEV, Шидди-Куръ, собраніе монгольскихъ сказокъ. Переводъ съ монгольскаго на русскій языкъ (Этнографическій Сборникъ, VI). С.-Петербуръ, 1864.
*GEORGEAKIS et PINEAU, Folklore de Lesbos. Paris, 1894.
GLINSKI, A. J., Bajarz polski, IV. Wilno.
GONZENBACH, LAURA, Sicilianische Märchen, I—II. Leipzig, 1870.
*GRADI, T., Saggio di letture varie per i giovani. Torino, 1865.
GRIMM, Brüder, Irische Elfenmärchen. Leipzig, 1826.
— „ —, Kinder- und Hausmärchen, I—III.
*GRÖNBORG, O. L., Optegnelser på Vendelbomål. Kjöbenhavn, 1884.
GRUNDTVIG, SVEND, Gamle danske Minder i Folkemunde, I. Kjöbenhavn, 1861.
*DE GUBERNATIS, A., Novelline di Santo Stefano. Torino, 1869.
v. HAHN, J. G., Griechische und albanesische Märchen, I. Leipzig. 1864.
HAUPT, L. und SCHMALER, J. E., Volkslieder der Wenden in der Ober- und Nieder-Lausitz. Mit einem Anhange. II. Grimm, 1843.
Извѣстія Имп. Общества Любителей естествознанія, антропологіи и этнографіи, состоящаго при Московскомъ Университетѣ, LXIX. Труды Этногр. Отдѣла, XI, 1. Москва, 1890.
JANNSEN, HARRY, Märchen und Sagen des estnischen Volkes, übersetzt von Harry Jannsen, I. Dorpat, 1881.
JASTREBOV, V. N., Матеріалы по этнографіи Новороссійскаго Края. Одесса. 1894.
JONES, W. H. and KROPF, L. L., The folktales of the Magyars. London, 1889.

Kallas, Oskar, Achtzig Märchen der Ljutziner Esten (Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft, 20, Zweites Heft). Dorpat 1900.

*Kennedy, P., The Fireside Stories of Ireland. Dublin, 1875.

Köhler, Reinhold, Kleinere Schriften zur Märchenforschung. Herausgegeben von Johannes Bolte. Weimar, 1898.

Kolberg, Oskar, Lud. Jego zwyczaje, sbosób zycia, mowa, podania, przyslowia, obrzędy, gusla, zabawy, pieśni, muzyka i tańce, III. Warszawa, 1867.

Kristensen, E. T., Danske folkeaeventyr, I. Wiborg, 1888.

— „ —, Fra Mindebo. Jyske Folkeaeventyr. Aarhus, 1898.

— „ —, Aeventyr fra Jylland, 1. Kjöbenhavn 1881.

Krohn, K., Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta, I. Helsingissä, 1887.

Lal Behari Day, Folk-tales of Bengal. London, 1883.

Leskien, A. und Brugmann, K. Litauische Volkslieder und Märchen aus dem Preussischen und dem Russischen Litauen. Strassburg, 1882.

von der Leyen, Friedrich, Das Märchen in den Göttersagen der Edda. Berlin, 1899.

Lönnrot, E., Om det nordtschudiska språket. Helsingfors, 1853.

*Lootens, A., Oude Kindervertelsels in der Brugschen Tongval. Brussel, 1868.

Luzel, F. M., Contes populaires de la Basse-Bretagne, III. Paris, 1887.

*Magasin pittoresque, XI.

*Malinowski, L., Powieści ludu polskiego na Slązku, II. W Krakowie, 1901.

Manshura, I. I., Сказки, пословицы и. т. п. записанныя въ Екатеринославской и Харьковской губ. Харьковъ, 1890 (Сборникъ Харьковскаго Историкофилологическаго Общества, II).

*Maspons y Labros, F., Rondallayre, Quentos populars catalans, III. Barcelona, 1875.

Meier, Ernst, Deutsche Volksmärchen aus Schwaben. Dritte Auflage. Stuttgart, 1852.

*Mélusine, II.

Minajev, I. P., Индѣйскія сказки и легенды. С.-Петербургъ, 1877.

*Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińsklego, 1885.

*Nerucci, G., Novelle popolari montalesi. Firenze, 1880.

*Nikolitsch, A., Народне србске приповедке. У Бѣограду, 1842.

*de Nino, Antonio, Usi e costumi abruzzesi. Fiabe descritte da Antonio de Nino, I, III. Firenze, 1879—83.

Nyland. Samlingar utgifna af Nyländska Afdelningen, II. Nyländska folksagor, ordn. af G. A. Åberg. Helsingfors, 1887.

OLRIK, AXEL, Danmarks heltedigtning, I. Kjöbenhavn, 1903.

ONTSCHUKOV, N. E., Сѣверныя сказки. С.-Петербургъ, 1908 (Записки Имп. Русск. Геогр. Общ. по отдѣленію этнографіи, XXXIII).

ORBELIANI, S., Книга мудрости и лжи (грузинскія басни и сказки XVII—XVIII стол.). Переводъ Ал. Цагарели. С.-Петербургъ, 1878.

*ORTOLI, J. B. F., Les contes populaires de l'île de Corse. Paris, 1883.

OSTROUMOV, N. P., Сарты. Этнографическіе матеріалы, II. Ташкентъ, 1893.

*PELLIZZARI, P., Fiabe e canzoni popolari del contado di Maglie I. Maglie, 1884.

PETERMANN, A., Mittheilungen aus Justus Perthes' geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesammtgebiete der Geographie. Gotha, 1856.

*PITRÈ, G., Novelle popolari toscane. Firenze, 1885.

PRYHM, EUGEN und SOCIN, ALBERT, Syrische Sagen und Märchen. Göttingen, 1881 (Der neuaramaeische Dialekt des Tûr 'Abdîn, II). Übersetzung.

Revue des traditions populaires, III, XI.

RITTERSHAUS, ADELINE, Die neu-isländischen Volksmärchen. Halle, 1902.

*Romania, VIII. 1879.

ROMANOV, E. R., Бѣлорусскій сборникъ, I, 3. Витебскъ, 1887.

*ROMERO, S., Contos populares do Brazil. Lisboa, 1885.

ROVINSKIJ, D., Русскія народныя картинки, I. С.-Петербургъ, 1881 (Сборникъ Отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ, XXIII).

RUDTSCHENKO, I., Народныя южнорусскія сказки, II. Кіевъ, 1870.

SADOVNIKOV, D. N., Сказки и преданія Самарскаго Края. С.-Петербургъ, 1884 (Записки Имп. Русск. Геогр. Общества по отдѣленію этнографіи, XII).

SANTA-ANNA NERY, Folk-Lore Brésilien. Paris, 1889.

Сборникъ матеріаловъ для описанія мѣстностей и племенъ Кавказа, XV. Тифлисъ, 1893.

SCHLEICHER, AUGUST, Litauische Märchen. Weimar, 1857.

SCHMIDT, B., Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder. Übersetzung. Leipzig, 1877.

SCHNELLER, CHRISTIAN, Märchen und Sagen aus Wälschtirol. Innsbruck 1867.

SCHOTT, A. und A., Walachische Märchen. Stuttgart & Tübingen, 1845.

*SCHULLERUS, P. — Rumänische Volksmärchen aus dem mittleren Harbachtale (Siehe: Archiv f. Siebenbürg. Landeskunde 33, pp. 469—692).

Sébillot, Paul, Contes populaires de la Haute-Bretagne. Paris, 1880; III. Paris, 1882.

Simrock, Karl, Deutsche Märchen. Stuttgart, 1864.

*Stokes, M., Indian Fairy Tales. London, 1880.

Strackerjan, L., Aberglauben und Sagen aus dem Herzogthum Oldenburg, II. Oldenburg, 1867.

Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aineista, II, 8.

Theal, Kaffir Folk-Lore. London, 1882.

*Trubba, Cuentos de vivos y muertos.

Tschubinskij, P. P., Малорусскія сказки. Петербургъ, 1878 (Труды этногр. статист. экспедиціи въ западнорусскій край снаряженной Имп. Русск. Геогр. Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. Матеріалы и изслѣдованія, II).

Vernaleken, Th., Österreichische Kinder- und Hausmärchen. Wien, 1864.

Waldau, Alfred, Böhmisches Märchenbuch. Prag, 1860.

Wenzig, J., Westslavischer Märchenschatz. Leipzig, 1857.

Wigström, Eva, Sagor och äfventyr upptecknade i Skåne 1884. (Siehe: Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif, V).

Woycicki, K. W., Polnische Volkssagen und Märchen. Übersetzung. Berlin, 1839.

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, XXXVI (1882).

Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Im Auftrage des Vereins herausgegeben von Karl Weinhold, VI (1896), XIV (1904), XVI (1906), XVII (1907).

Zingerle, I. und J., Tirols Volksdichtungen und Volksgebräuche, II. Regensburg, 1854 (Kinder- und Hausmärchen aus Süddeutschland. Gesammelt und herausgegeben durch die Brüder Ignaz und Joseph Zingerle).

Nachwort.

Von jahr zu jahr vermehren sich die materialsammlungen, mit denen sich der vergleichende märchenforscher bekannt machen muss. Sie haben nach und nach einen solchen umfang erreicht, dass es für den einzelnen forscher schon ausserordentlich schwer, um nicht zu sagen, unmöglich ist sie zu beherrschen. Die schwierigkeit erhöht sich noch, wenn man auch die handschriftlich in verschiedenen ländern aufbewahrten sammlungen in betracht zieht. Der unterzeichnete hat diese schwierigkeit bei der vorliegenden untersuchung für seine person erfahren. Auf einer reise ins ausland, die ich im verflossenen frühjahr unternahm, habe ich einiges neue material gefunden, das ich jedoch nicht mehr für meine untersuchung verwerten konnte, weil die drucklegung bereits weit fortgeschritten war. Ich führe hier noch die folgenden neuen varianten auf: J. Kamp, Danske folkeminder, Odense, 1877, p. 134 (henne, schwein, tuch); Andersén, Islandske Aeventyr, Kjöbenhavn, 1864, s. 15 (mühle) und s. 250; L. Salvator, Märchen aus Mallorca, 1895, s. 86; J. Kunos, Türkische Volksmärchen aus Stambul, 1905, nr. 6 (siehe Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde, 1906, s. 241: tisch, gold- und silberspendende mühle und 2 stöcke); Zeitschr. d. Ver. f. Volkskunde, 1906, s. 460. Einige schwedische varianten habe ich angetroffen in G. O. Hyltén-Cavallius & G. Stephens' handschriftlicher märchensammlung (in der Königlichen Bibliothek zu Stockholm; abschrift in C. W. von Sydows Bibliothek in der universität zu Lund) und dänische in E. T. Kristensens manuskripten, die in der „Dansk Folkemindesamling“ auf der Königlichen Bibliothek zu Kopenhagen aufbewahrt werden.

Ich benutze zum schluss die gelegenheit, um allen denen meinen aufrichtigen dank auszusprechen, die mir bei meiner arbeit behülflich gewesen sind, insbesondere herrn prof. Kaarle Krohn für seine ratschläge und hinweise.

Berlin, am 18. oktober 1909.

Der Verfasser.

A VISIT

TO THE

SARÖ AND SHERA YÖGURS

BY

C. G. E. MANNERHEIM

HELSINGFORS
SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE

HELSINGFORS 1911.
PRINTED BY THE FINNISH LITERARY SOCIETY.

Introductory note.

During an expedition made in Central Asia and Northern China in the years 1906—1908 I had the opportunity of spending some days among the Sarö and Shera Yögurs, two small tribes which under the common name of „Huang-fan“ (the yellow barbarians) inhabit the northern reaches of the Nanshan mountains in the district of Kanchow-Hsüchow, and part of the plain at its foot. In the hope of assisting in spreading some light upon these imperfectly known races, I offer some extracts from my journal, a vocabulary of words noted down parallely, as used by both tribes, some anthropological measurements and a number of photographs, some of which were taken during my expedition, others representing an ethnographical collection which I made.

In making the vocabulary, the words have been taken down phonetically. D:r Ramstedt of the Alexander University at Helsingfors, has kindly supplied the Mongolian equivalent. In my anthropological and ethnographical observations I have followed the directions I found in "Notes and Queries" on Anthropology given by John George Garson, M. D. and Charles Hercules Read, F. S. A., and in "Ethnography", by the latter author.

Unfortunately some of the photographs have been less successful than others owing to the fact that a stress of work obliged me to postpone for some months the developing of some dozen films.

As the principal aim of my expedition lay altogether outside the spheres of anthropology and ethnography, and as I have had no opportunity to revise my more or less casually made observations, it is without the least claim to authority that I present this very unpretentious material to the kind consideration of the reader.

Helsingfors, August 10th 1909.

C. G. E. Mannerheim.

I

Among the Sarö Yögurs.

At dawn on December 13th 1907, we started upon our expedition, and we soon left behind us the pleasant little Chinese town Chin-t'a, with its halfrounded, irregular clay walls, so unlike the strictly symmetrical Chinese type, its narrow, winding alleys, its temple courts shaded by ancient gnarled trees, and its towers with their innumerable bells all tinkling in the wind. Our road led in a SE direction, past a temple with a high conical tower which except for the missing gilding still gave reason for the town's name, (*chin* 'gold', *t'a* 'tower'; *Chint'a* 'the golden tower') and we over the ruins of a wall, which formerly enclosed this oasis — one of the most northerly outposts of Chinese civilisation, in the sand and gravel ocean of the Gobi Desert.

Beyond the wall extended a sandy, sterile stretch of ground, which, at first thickly bestrewn with Chinese tombstones, rose gradually towards a low chain of hills lying in a ESE→WNW direction In character, these resembled a number of narrow gravel ridges, some of which formed a crest, others rising in terraces. A slight pass which we rode through at about twelve kilometres from the town was the highest point reached that day, and the descent southwards was even less perceptible than our ascent. The only vegetation to be seen was some insignificant creeping brush, growing in tufts at lengthy intervals. About nine kilometres from the pass the belt of gravel merged into a sandy formation, dotted thickly with knolls on which grew more of the same creeping brush, though of

somewhat larger growth. Some few kilometres further, reeds appeared, and these soon gave place to a typical porous soil with a strong salty deposit. As far as the eye could see, the same inhospitable kind of country extended, sparsely covered by grass towards the south, where it merged into the Nan-shan mountains, the outlines of which could be discerned in the misty distance.

The great high road — joining K'ou-li (the territory inside the Great Wall) and K'ou-wai (the territory outside) has in North Kansu an E→W direction and at Shuang-t'ingtzŭ, twenty-seven kilometres from Chint'a, we crossed one of the innumerable étape stations which faithfully follow its course all the way from the Pacific Ocean to the distant plains of Russia and India. Some seven or eight kilometres south of the road, we rode past the first of the scattered dwellings of the Yögur village of Ma-chuang-tzŭ. I dismounted to get a nearer view of three women who were busy in the yard of the house. They wore a strange costume such as I had never seen before. The eldest, a woman of fifty, with a Roman nose and a generally dignified appearance, was very talkative. She offered us tea, and told us they were Sarö Yögurs — a name which she repeated proudly several times. The other two women had prominent cheek bones, small eyes, thick ugly noses, and were of a common appearance. My camera, which I brought out carelessly, changed however the mental atmosphere at a stroke. There was a sudden end to confidences and there remained nothing for us but to continue our way to the village temple, distant 12—13 km to the south.

Fig 1. *Kary*, Sarö Yögur woman from Ma-chuang-tzŭ, aged 50.

Built near the remains of a small ruin, the plain temple buildings soon rose before us, surrounded by a small group of wooden huts occupied by the lamas. None of the lamas were at home but the Chinese officer incommand of the Shuangt'ingtzŭ mounted guard gave unhesitatingly orders that my things should be carried into the cleanest of the houses. All was arranged in a moment and the house looked as if we had always lived there. Hashim was busily washing rice, cleaning carrots and preparing the mutton for the ever-appetising *palao*, with which he had delighted us for the last seventeen months, Chou, my seventeen-year-old interpreter arranging the meteorological instruments, Lukanin, the Cossack of the expedition, and Hsü, a retired Chinese Colonel, now in my service, saw to the horses and equipments, while at the scanty kitchen fire, I tried to thaw my fingers, stiff from the cold December breeze, to start work on notebooks and maps.

The lamas, on their arrival, appeared somewhat surprised at our intrusion but though the first meeting was rather cool, the ice soon was broken, and my host, in particular, grew both hospitable and talkative.

Machuangtzŭ is a village of about forty houses spread over a wide area, occupied by people who call themselves *Sarö Yögur* ('yellow Yögurs') and called by the Chinese *Huang Fantzŭ* (*huang* 'yellow', *fan* 'barbarian'; 'the yellow barbarians') to distinguish them from the Tangutans, who are called *Hei Fantzŭ* (*hei* 'black'). A legend, imparted from father to son, says that more than a thousand years ago, their forefathers came from the west, where they had inhabited a city, bearing the name Shiche-Hache, called by the Chinese Chenfu tun. It lay, they said, a forty-five days' march to the west or southwest, on the shores of a river and was surrounded by high mountains. In Shiche-Hache, a temple had been built with many excavated caves in the mountain. — According to another Yögur version, they had moved to their present dwelling places during the reign of the Emperor *K'ang-hsi*, to escape a contagious disease, the name of which my interpreter gave as cholera. Some of the tribe had settled in the mountains S and SE of Hsüchow, the remainder on the plain. Those who had settled

nearest Hsüchow had become amalgamated with the Chinese, the others still retained their language. The ruin near the present temple had belonged to a race of people, having tails, whom the Chinese call *Kuzurkei.*

About forty kilometres eastward from Machuangtzŭ lies a village, called Tung-heitzŭ, also consisting of forty or fifty homesteads, with a temple, — and about thirty kilometres south of the town Kaot'aj

Fig. 2. Interior of the temple at Machuangtzŭ. The altar in the middle of the main wall.

there is still another called *Yümashan Huang Fantzŭ,* where the same language is spoken. Further south, at Bayakhtag and in the mountains south of Kanchow, there are also Huang Fantzŭ living, but they speak another language which resembles Mongolian, while the language spoken by those mentioned first, has a great resemblance to Khirgis and to the Turkish spoken by the Sarts. No Yögur written language has ever been heard of, neither could they tell me anything about their early history, of wars they had taken part in, or the names of their Princes or chiefs. I was also unable to gather any old songs or legends. They told me there were none, but it

is possible that their suspicious nature, or the incompetence of my interpreter or other reasons, may have been the cause of their unwillingness to reveal them to me.

The temple at Machuangtzŭ is small and poor, and it was evident that it was seldom used. Three large rude paintings, brought from Sining, representing *Shy̌kshatva* enthroned between *Tshulma* and *Shtsha-ry̌zy̌k*, decorate the principal wall, and old dirty, smoky Buddha pictures, in the form of banners, cover part of the side walls. Some of them were said to have been brought from the north and were probably of Mongolian origin.

There were seven or eight lamas, each living in his own clean little wooden house of two or three rooms, built and furnished in Chinese style. They told me they earned their living by keeping cattle, and by cutting wood. The contributions of the villagers, contrary to what is the custom in other Buddhist communities which I visited, are very insignificant. A number of boys, distributed about the lamas' houses, were being educated by them for the priestly office. The lamas alone can read and write, but the written language is Tangutan. A document written in a beatiful text-hand from the renowned lama monastery of Gumbum, these men could not decipher. They declared there are two Tibetan written languages of which they knew only one.

The local administration lies in the hands of a *pykh* and his assistant *yarkatshe*. The villages of Machuangtzŭ, Tungheitzŭ and Yümashan-pay a yearly tax of thirteen horses to the Chinese government which is collected by the brigadier-general in Hsüchow, through an officer stationed at Khunkeitzŭ (about fifty km. south of Machuangtzŭ).

All the houses I visited were fairly clean, and were built in Chinese style, only a few could be considered poor, taking into consideration the general circumstances.

The chief room in the house was provided with the traditional Chinese sleeping stove, *k'ang*, covered with a straw matting, and heated from outside. Opposite the door, stood a small Buddhist altar, sometimes decorated with a small banner, blackened by smoke and dirt. Another room contained a brick fireplace in which two

or three shallow Chinese kettles were immured, for the preparation of tea, in the Mongolian way, with salt and butter. A pot was moved into the centre of the room, where it was placed on three unburnt bricks, while all the company present sat around upon the floor, using their own legs and heels as seats. All the household utensils I saw were of Chinese origin, with the exception of some

Fig. 3. *Dshalva Sering* and *Djang Döndsjip.*
Sarö Yögurs from Machuangtzú.

turned Mongolian wooden cups, with wide flat bottoms. In the yards you often saw white flags, covered with Buddhist prayers — a certain remedy against sickness and other misfortunes. More expensive articles, such as bronze statues of Buddha, I only saw in the house of a lama, and in another the traditional prayer-cylinder.

The clothes were cut in Chinese fashion but usually made of home-spun material. The men wear a Chinese cap with a button, or a Mongolian felt cap, a long coat, or fur coat, bound round the waist with a long narrow home-woven scarf in grey, reddish-lilac, or blue, also a pair of half-loose trousers of coarse home-spun cotton, or skin, bound round the legs at the bottom by a broad, home spun bandage-like fastening. They wear coarse woollen stockings knitted in the Chinese way and Chinese shoes often garnished with

Fig. 4, 5. *Köz*, Sarö Yögur woman from Machuangtzŭ, aged 30.

a loose legging of blue cotton material. Neither shirts nor drawers are worn. The women's dresses resemble those of the men, but their summer costume is fashioned like that of the Chinese women, though somewhat shorter. The fur coat worn by both men and women is usually bordered with fur as the Khirgis and Mongolians wear it, and was of better quality than is usually to be bought in Chinese bazars.

The women's head dresses were very peculiar. To each of the plaits hanging over the breast, a long, narrow strip of cloth is faste-

ned. This is decorated with small pieces of coral and glass beads in various tints of violet. Below this hang a whole series of copper rings, used by the Chinese as thimbles, and the whole is finished off by a large metal ornament, from which a tassel hangs. This long head-dress reaches to the ground. Below this is fastened a bunch of small pockets, embroidered by the women in Chinese patterns. A long narrow piece of cloth hangs down the back on which a row of big white bone buttons is sewn. The head is usually covered by a Mongolian fur or felt cap. This curious head dress is only used by the married woman, but having once adopted it, she wears it till her death. Even in the grave it is not all removed, only the strips of embroidered cloth silver ornaments and bone buttons, she being allowed to retain her copper rings.

The Sarö Yögur has not much in the way of clothes. There is no holiday attire, not even a change of every-day clothes. Nothing new is bought till the old is falling to tatters. It is particularly difficult during the cold season to make purchases for an ethnographic collection, for if a Yögur sells a piece of clothing, he has nothing with which to replace it.

On visiting any of the Jögur homesteads, you are almost sure to find the men at home, the women being busy out of doors, looking after the cattle, carrying water etc. There is nothing in the way of handicrafts or home-industries, except weaving, basket-making and the knitting of stockings. The two latter, hardly to be called masculine occupations, are performed by the men. The coarse stems of a species of grass are used as knitting needles. The basket-work is very rude and primitive and greatly inferior to Chinese work. Cloth is woven by the women in long narrow strips which in quality as well as in the style of weaving closely resembles the work of Khirgis women. Their primitive looms stand in the yard, where the warp is fastened to two sticks driven into the ground while the finished material is wound round a third. The materials were coarse, but like that of the Khirgis, of good quality. It is almost the only saleable article possessed by them, and is sold in Hsüchow and Kanchow for 70 *tshokh* (900 *tshokh* = 1 *lan* = 1 r. 60

kop.) per Chin. *ch'ih* (0,35 m). There is no forging of iron. Not even blankets, those very necessary articles in an Asiatic household are made by the Sarö Yögurs, who get what they require from the Chinaman. There is no agriculture, the grazing of cattle is their only means of livelihood — and the Sarö Yögurs are purely a pastoral people though they have fixed abodes. Much of the live stock, which one sees in their care, belongs however to Chinamen in neighbouring villages and the Sarö Yögurs receive wool and some flour as payment for herding them.

Fig. 6. An old Sarö Yögur woman with a loom.

Their chief articles of food are flour and various kinds of cereals. Tea is made with salt and butter, and milk and cream when it can be obtained. Roasted wheaten flour is often mixed with tea. They also make a paste out of flour and water, which is rolled out and cut up into long strips and eaten in boiling water as soup. Rice is made into porridge. Meat is a rarity. A sheep is only killed on specially festive occasions, and these are not reputed to be very gays. They have no musical instruments, no dancing and very seldom any chorus singing. Now and again, you hear a

monotonous song sung in the fields, but when I offered to have a sheep killed, and arrange a feast *(tomashá)* the lamas could not get the necessary people to sing. One of the lamas, who was supposed to have a good voice, sang at my request a monotonous melody, in which *oor* („he or she has come") occured innumerable times. He assured me they had no songs, a tune being sung to any words which the occasion offered.

In general, the people gave an impression of being in straightened circumstances and readily complained of money difficulties. The grass on their pasture land was coarse, almost reedy, they had not much live stock, and their economic condition was undeniably low, but in comparison with the really terrible poverty so often seen in Central Asia, their condition cannot be considered very bad. The richest man among them had only six or seven horses, ten cows, and a hundred sheep, but as an appended table shows, out of the nineteen homesteads that I visited there was only one where no live stock at all was owned, and though another was in much the same condition, even they could make a living by herding the cattle belonging to the Chinese of the neighbouring village.

It seemed to me that there was a great lack of energy and one was surprised at the want of manliness, especially among the young men. There is no kind of sport, no races, no wrestling, even none of the games on horseback which are so usual in Central Asia. In many houses you see guns of the antediluvian type characteristic of the whole of Central Asia but you never hear of any shooting. Involuntarily one asks oneself if the laziness and lack of energy of the people has been caused by the difficult conditions, or if the contrary is not nearer the truth.

The majority of the Sarö Yögurs whom I met, did not appear shy, and my host particularly was very frank in his opinions and informations. Or perhaps they appeared relatively less shy and reserved, because I was on this occasion without my craniometer — which always had the effect of depriving even the boldest among them of all courage. The greater part of my equipment, among other things my instruments for anthropological measurements, had followed the main high road, by some mistake, passed me and

was probably awaiting me in Kanchow. This circumstance forces me to content myself with describing the appearance of these tribes without being able to give the far more reliable measurements.

The cheek bones are, in most cases, decidedly, if not excessively prominent, though I saw several with an oval shape of face, without any strikingly prominent cheek bones, but in general the type of face was short and somewhat broad. A true Finnish turned up nose, with an insignificant bridge was to be seen in many faces,

Fig. 7. *Örtaka,* Sarö Yögur from Machuangtzö, aged 32.

and some of the women had thick „potato"-noses, but in general they were straight. The mouth was normal, with neither very thin nor thick lips, the eyes small and the distance between also normal. The corners of the eyes were open, and not overgrown by the eyelid. Their hair and their thin beards were black. They were of average height and we saw no corpulent people. Their movements were slow and sluggish except when there was an opportunity of buying or selling. If a few *tshokh* can be earned, the Sarö Yögur becomes lively and the interest is general, nearly as great in the on-lookers as in the purchaser.

The short time at my disposal did not give me much opportunity for a thorough study of their customs. The little I was able to note, follows here:

In cases of death, a lama is called upon to read prayers. The body is burnt naked, in summer within three days, in winter within seven to ten days, on a bier made of faggots. No oil is used, but a kind of spirit as a means of ignition. The corpse is placed in a lying position, with its head towards the south. Nothing in the way of food, ornaments, etc. is burnt with it. The ashes are gathered together and covered with a small heap of earth. A young man or maiden dying after a short illnes is simply buried and the place marked by a mound of earth. Visitors and those present at the burial are entertained in the home of the deceased according to his means, and the lama is paid for his services by gifts, without having any right, as in certain other tribes, to a share in the household goods.

The property is inherited by the wife, who in case she marries again must yield it to the male heirs. Daughters inherit no rights. Cousins are forbidden to marry, neither is marriage allowed between a niece and uncle, or nephew and aunt; sisters and brothers-in-law may not marry, nor stepchildren with stepfather or mother.

The wife is bought, the decision being taken by the parents without consulting the young people. The final arrangements are usually made by some elderly woman who has been sent for this purpose to the parents of the girl. No festivities take place during these proceedings. The price which has been agreed upon for the girl is either paid at once or by instalments. These agreements are often entered upon while the bride and bridegroom are still children. Men marry between the ages of fifteen and thirty, and women a about sixteen years of age. A younger brother steps into his elder brother's place, in case of the death of the latter, despite the difference of age, but if the marriage has already taken place he cannot afterwards marry his sister-in-law. The bride and bridegroom are not allowed to see each other before marriage. The bride is given a dowry, according to the wealth of her parents and the sum which has been paid for her. On the wedding day the lama is called upon

to read prayers, in the homes of both bride and bridegroom. Relatives and friends gather in the home of the bride and, after the wedding feast, accompany her, as she rides away — with her dowry in her hand, and her hair plaited and decorated for the first time, — to her new home. The parents of the bridegroom take no part in the festivities at the bride's house, nor do the bride's parents accompany their daughter, when she leaves her home. On arrival, the bride is received by a number of women, who lead her to a tent raised for the occasion and all the company present are lavishly entertained by the parents of the bridegroom. When the lama finds a propitious moment, he leads the bridal pair to the house, where they first kneel before the altar and then to all the older people present. For the wedding feast, which does not last more than one day, a sheep is killed and Chinese gin is drunk. The men gladly take this opportunity of getting drunk, the women, on the contrarys, very seldom, chiefly, it was told me, because the modest supply of liquor seldom sufficed for all.

Next day a visit to the bride's parents is paid by the young married couple, taking with them some insignificant present, such as a piece of cloth, a bottle of *Chiu* (Chinese gin) or something of the kind. — Only monogamy exists — even if the marriage is childless. Divorce is sometimes permitted. They do not marry Chinese or Tangutans.

Weddings are almost the only festive occasions observed by the Sarö Yögurs. On New Year's Day there may be somewhat more food prepared, the richest peasants kill a sheep, but there is no visiting. They do not have any gatherings to celebrate Buddha ceremonies or sacrifices, and the lamas only read prayers on the 1st and the 15th of every month, as they say themselves that no one ever attends the services.

The lamas have no knowledge of medicine. In case of serious illness they are only called upon to pray. Sometimes the lama walks round the bed burning paper as a kind of invocation.

In childbirth, the women kneel, and are assisted by women only, the husband not being present. The navel string is severed with a pair of scissors by an old woman, often the grandmother of the child. The child is washed in warm water and rubbed with

butter, and this is repeated a week later. The hair is cut or shaved later. Before the birth of the child, the lama reads prayers over the mother, but he takes no notice of the newly born. There are no festivities, no christening, whether the child be boy or girl — but the parents are visited by their nearest friends, who bring small presents of food. After a month's separation the joint bed is again resumed.

The words which I have noted and phonetically transcribed as heard among the Sarö Yögurs and Shera Yögurs, are to be found in a table at the end of this brochure. It is worthy of note, that a number of words, such as boot, bear, window, baskets, and others, are not to be found in the Sarö Yögur language, where they substitute the Chinese word — but they are to be found among the Shera Yögurs.

The number of births and deaths during the last ten years in the nineteen homesteads we visited, and the number of live stock possessed by each family is shown in the following table:

	births.	deaths.	cattle.	horses.	sheep.	donkeys.
N:o 1	2	—	4	2	50	1
„ 2	2	—	4	—	30	3
„ 3	3	—	—	—	15	1
„ 4	4	1	5	2	60	1
„ 5	2	—	—	—	20	1
„ 6	2	—	4	1	60	1
„ 7	4	—	27	7	80	—
„ 8	4	—	17	3	45	—
„ 9	1	1	2	—	35	1
„ 10	1	1	11	—	60	2
„ 11	1	1	—	—	—	1
„ 12	2	—	5	—	20	2
„ 13	—	—	1	—	10	2
„ 14	1	—	3	2	42	2
„ 15	2	—	6	4	100	1
„ 16	1	1	—	—	6	1
„ 17	—	1	—	—	—	—
„ 18	1	—	—	—	15	1
„ 19	4	1	2	—	50	1

It must be pointed out that these very primitive statistics stand in manifest opposition to the general information which they gave me, according to which the tribe on its arrival in those parts had been far more numerous, their constant struggle against unfavourable pecuniary and hygienic conditions having decimated them till there only remained the handful of Sarö Yögur families who inhabit the above mentioned villages. The number of deaths still outnumber the births. It is however possible that the statistical

Fig. 8. *Kuá*, Sarö Yögur lama from Machuangtzu, aged 28.

account which, especially in regard to their live stock, is always collected with difficulty, may have been intentionally falsified, but, on the other hand, vague statements are often liable to be unintentionally wrong.

On the morning of the 16th I said farewell to my hospitable host and with my men and two packhorses started in a ENE direction to the village Yench'i from where I intended to follow the great high road to Kanchow. From Kanchow I wished to make an excursion and visit the Shera Yögur Prince, whose home in the Nanshan mountains had been described to me by my friends, the

lamas. My host, the lama *Kuá* was polite enough to wish to accompany me all the way to Yench'i. He rode a small pony, which more resembled a rat than a horse. It was no bigger than the donkey on whose back my friend, the Chinese officer commanding Shuangt'ingtzŭ's mounted guard station, balanced himself. However it walked so quickly that my big horse, which during seventeen months of travel had every opportunity of developing its stride, could with difficulty keep, pace with it.

A few cows were seen, in the early morning, standing about the farmsteads. They were thin and small. Our road led us over the same porous, salty ground and the lama complained of the poor soil and the coarse grass. It must be confessed that it resembled reeds more than grass and seemed better fit to be used as knitting needles than as food for cattle.

It was a beautiful clear morning, not a breath stirring and we thoroughly enjoyed the splendid day. I asked *Kuá* to sing us a song, as we rode along, but he was only capable of rendering the same *oor* in an indescribably dull and dreary tone. Time after time, he asked for my matches, dismounted and making up a bundle of dry grass, lighted it and crouched over it for a moment, warming himself, then remounting and hurriedly catching up with our party. I am sure any of the Yögur women would have shown more power of endurance than this young man of twenty-eight — and at the moment of parting with him, it appeared clearer than ever to me that this little, lost, Turkish tribe, living at the foot of the Nanshan mountains, with its stocking-knitting men, void of all energy and manliness, was on its way to certain annihilation.

II.

Among the Shera Yögurs.

In Kanchow I was obliged to remain a couple of days for the preparations necessary for my intended visit to the so-called „Yellow Tanguts" living to the south of the town. To secure myself a good reception, I applied to the highest military mandarin of the place for a letter of introduction to the Tangutan Prince. *Ma-t'idu*, the mandarin in question was one of that numerous class of Chinese Mussulmans who had betrayed their co-religionists and during the bloody Dungan revolt had made common cause with the Chinamen. He was kind enough not only to give me the letter I required but offered me a military escort. Not wishing to take so many people with me into the mountains I begged that the escort might not exceed one mounted soldier, and laughingly the mandarin agreed, promising to give the necessary orders that the man should meet me in the village Kanchenp'u near the town Li-yen, about 23—24 km WSW from Kanchow. Having very heartily thanked the mandarin, whose imposing soldierly figure and jovial face adorned by a fierce pair of moustaches, looked considerably more Turkish than Chinese, I left his spacious *yamen* (office) and early on the following morning, Dec. 24th 1907, made a start, with two pack-horses and three followers, the interpreter, Cossack and cook. Our road led out of the western gate and westward through a prosperous densely populated low country, crossed by unnumerable irrigation canals. After a rise of 8—9 km the stony bed of the river Heiho was reached and its seven-branched estuary forded. The largest of these forks was forty-four strides wide and 0,5 m in depth, and had a fairly strong current. The river bed here is about 2 km wide but it broadens to the south, where it spreads out into a perfect sea of stone and gravel, several miles in width, which at the rainy periods is completely covered by the water rushing from the mountains in the south, bringing with it ever more and more boulderstones. In Kanchenp'u we sought in vain for the promised escort with the letter of introduction, of the importance of which I had many oppor-

tunities of assuring myself during earlier visits paid to Kalmucks and Tangutans, Khirgis and other nomadic tribes. There was however nothing to be done but to await patiently his arrival from the thirty mile distant Li-yen. As he did not arrive by the following evening, I was forced to wait another whole day for the purpose of sending a messenger to the garrison there. My messenger returned with word that a soldier had been sent, not to Kanchenp'u, but to a small military post in a ravine halfway between the village and the Tangutan monastery K'ang-lung-ssŭ.

On the morning of the 26th I was at last able to start, after having with great difficulty, almost by force, secured a guide for the first part of the day's march. It was a sunny though windy winter morning, and we soon passed the boundary of cultivated ground, and made our way towards a grassy slope stretching upwards to the mountains in the south. Following the dry bed of a river we reached a ravine opening to the east, along the bottom of which the river Hrar-gol or Ta-ho, now ice-bound, had worn itself a deep channel — about 200 fathoms wide — and along its high precipitous right bank we made our way. Above the steep strand plateau lie low hills of conglomerate which at a distance rise to some considerable height. The road leads very soon across the frozen strip of water to the opposite shore and then back again and this movement was repeated time after time during the day's march. The shore became more stony the farther one penetrated into the ravine, and the ice if possible more slippery. The few trees growing in the river-bed were being hewn down by Chinamen, who, binding them in pairs, lay them, with the loose ends dragging, over the backs of donkeys, and thus draw them out upon the plain. The further one rides, the more of these little donkey caravans one meets, and now it is one of our horses which slips and lies full length on the glassy ice, now it is one of the small donkeys which lies helpless. Fortunately the earth was bare: if it had been icy, it would have been impossible to get over such ground, stony and broken as the road was. Now the horses climbed a cliff, several fathoms high, now they crept like snakes between huge blocks of all dimensions. The hills around us were not very high,

and there were no grassy slopes, the naked walls of rock showing in many places a bright-red colour. The ravine soon narrowed and its sides rose steeply, often precipitously. About four km from the beginning of the pass, we rode past one of the small guardhouses which the Chinese government officers are so fond of building in any inaccessible place. They are spread over the whole width of the Empire and do good police service. In a little square tower built of granite, a guard consisting of three men from the Li-yen garrison was posted. A little further on, where the ravine broadened again, we saw a poverty-stricken little Chinese homestead, and a small temple. The ravine opened out now and again, soon to narrow once more, and the road grew worse and worse. About eleven km from the guardhouse, the hills around us rose to a considerable height and we crossed a sharply defined crest. Firtrees showed themselves on the slopes towards the north and west, which were less steep. About 17—18 km. from the guard house we passed a fork of the ravine, which now broadened somewhat, and, turning sharply to the south, we rode towards the river Kiito-gol which we approached on the left. Now the mountains were lower, the shores and slopes covered with grass, and in the distance was seen one of those decorated white conical towers so characteristic of Buddhist countries. Another turn of the road and we were suddenly arrived at our destination, K'anglungssŭ, the chief monastery of the *Shera Yögurs*, or *Rtangú rgonba* as it is called in their language.

Built on the lower slopes of some small hills, the monastery appeared to be a mass of buildings out of which rose a large, massive temple in red and brown and grey and white, with the usual gilded Buddha roof-decorations. Around the temple walls some dozens of houses, were grouped the majority of them low and of the most unpretentious description. Together with another smaller temple, your eye was caught at once by a temple-like building, which is used by the monastery, and a couple of rather more capacious houses, one of them belonging to the *t'umu* (a sort of hereditary governor) the other being kindly placed at my disposal.

Timber is chiefly used in building, only the crevices being filled with clay. Four-cornered beams are used as columns indoors as well as in the outer walls of the building. The rooms are almost completely dark, very small, and black with soot. A *k'ang* heated with coal and dry manure, which is lifted into the room by removing a board or two in the ceiling takes up nearly all the space. No Buddha altar or decorations were visible in the houses of the lamas I visited. Some blankets, a fur-coat, cups

Fig. 9. K'anglungssŭ, the chief monastery of the Shera Yögurs.

basins, a jar for coal and a couple of chests, or cupboard-like boxes, is all that is to be seen in the way of household goods. By the door outside stands a wide deep bench, like a bed, without sides, the wall forming the back of it. It is used as a seat in winter, and in summer as a bed.

The temple, the chief religious shrine of the Shera Yögurs was large, and wealthy. In its size and architectural style it greatly resembled the monastery of Kuré belonging to the Zurgan sumún Kalmucks in the valley of the Tekés river, which I had visited some months previously, but the details showed signs of Tibetan influence.

Fig. 10. Interior of a Buddhist temple.

Fig. 11. Lamas officiating in their yellow cloth helmets and capes.

The front of the building faced east and opened upon a roomy courtyard. It was decorated with large, very rudely painted pictures of warriors, like those to be seen outside the houses and temples of the mandarins. A colonnade of narrow wooden columns led from the principle entrance to the altar, where the high and throne-like chair of state belonging to the *gegen* stood on the left. The four walls of the temple were formed by four narrow buildings with carved

Fig. 12. The altar in the temple at K'anglungssŭ.

Chinese roofs, of which those at the entrance and at the altar wall rose somewhat above the two side buildings. The central square connecting these four buildings, which lack their inner walls, was raised two stories and crowned by a four-cornered roof with carved roof-trees, embellished at the highest point with a gilded cone.

Round three sides of the second story ran small rooms under the same roof, which are used for storing various things. The fourth

side, that towards the entrance door, was open, allowing free passage for light but also for cold. The interior walls of this gallery were covered with Buddhist pictures, painted in bright colours and set into the walls like panels, and divers banners with Buddhist ornamentation. In the lower, larger temple-court, the side walls were divided into open square cupboards and compartments, holding a great number of Buddhist books. The Tangut lettering was carefully inscribed on long narrow loose pages, often enclosed in an artistic frame, secured between two wooden boards bound together by a cord. Along the entrance side of the courts, on low benches, the lama's scarlet mantles, high-combed head dresses, staffs and other insignia were lying. The centre of the altar wall was occupied by Buddha figures with low tables placed before them, bearing small dishes of water, grain — a burning lamp and other ritualistic objects. On both sides of this, the wall was covered from floor to ceiling by hundreds of small compartments, in which, behind a hanging, the same image of Buddha was repeated.

The place of honour, that is, the centre of the wall behind the altar, was occupied by a bronze statue of *Tsunkoa* (the same in both Yögur and Tangut), half a metre high, wrapped in a piece of red cloth. Before him stood *Stonba*, also in bronze, but in miniature. On each side stand *Shagdur (Shaglur?)* in two different aspects and further away two highly-coloured banners representing *Shtshanrÿgzÿk* on the left and *Stongskö* on the right. Lastly, on the far left was still another fine bronze Buddha, also some Buddhas of painted clay, and on the right, three bronze Buddhas forming three small separate groups round the wall. Along the cornice between the lower ceiling and the wall of the gallery numbers of banners were hanging, their century-old dim colouring and gilding being most effective.

A narrow corridor-like room behind the altar was filled with the most extraordinary collection of Buddha idols seated in a row round the four walls. Opposite the entrance a richly gilded *Stongskö*, of immense size, was enthroned.

The lamas living in this monastery do not number more than fifteen, all ages included. The younger men especially were extremely friendly and obliging, owing probably to *Ma-t'idu*'s sending me

an escort. The *gegen* of the monastery, their *Shke* lama (Great Lama) Buddha's reincarnation, was still a child, growing up in the mountains, a three day's ride further south, under the care of elderly Yögur lamas. He had succeeded the last *Shke* lama, who died eight or nine years ago, but was only brought to K'anglungssŭ for the solemnizing of great ceremonies, occuring every sixth and twelfth Chinese moon. On the hill-side nearest the monastery some tombs were marked by high poles and heaps of stones, in memory of some respected lamas. When a Yögur rides by, he dismounts and mumbles some prayers half aloud, but you never hear, as among the Zurgan sumún Khalmucks and Tanguts, the lama's solemn singing, with its deep, long drawn-out notes which spread a veil of mysticism and religious feeling over the hidden valleys and chasms of their high impenetrable mountains. Still, if you walk along the winding paths between the wooden huts of the monastery, the tinkling of small bells, and a monotonous voice tells you that here too, in the depths of their dark huts, prayers are being chanted with the same zeal as among the Tibetan hills. The lamas are supported by voluntary contributions in payment for their services as prayer-readers. The generosity evinced is great, and is proved by the fact that in the case of a death, from one-third to one-half of the property left is given to the lamas. Only a small percentage of the lamas are able to read the Tangutan language, they have nothing to do with medicine, and in cases of serious illness a fortune-teller is called upon — usually a lama — to foretell the future, and also another lama, to pray for the sick. The fortune-teller uses three dice and a Tangutan book in which all answers to the various combinations are to be found.

Not even the presence of their *t'umu, Rentshen Nurbō,* who had been kind enough to come to meet me at K'anglungssŭ, conquered the terror which the lamas felt for my anthropological instruments. Many of those who had been most sociable disappeared, and not even the tempting knives, looking-glasses, snuff-boxes, etc. which I offered to the bravest, who dared face the danger of being measured, could persuade them to cross the threshold of their homes. Seeing that all efforts were vain and having no further hope

of success, I determined to leave K'anglungssŭ on the 29th of December for the purpose of paying a return visit to the t'umu. He offered his services as guide and in the bright glory of the early morning, as we said farewell to the monastery, with its red-mantled, closely cropped lamas, the country round about appeared to me far pleasanter than on my arrival there. Kiito-gol winds southwards past the monastery between two mountain slopes. That to the left, is covered with grass, while a thick forest of fir-trees climbs to the crest of the other. Opposite the monastery from the east a narrow valley winds its way between grassy hills. Its northerly slope facing SE carries you by several terrace-like plateaux to the higher mountain range which we had crossed a few days ago, — its granite crest could be seen, forming three long peaks bordered with a fringe of fir-trees growing along its northern slope. The sunburnt grass had in the sunshine a warm sandstone colour against which the grey mountain ridge with its dark border of fir-trees stood out effectively. The white and greyish-blue ribbon of the icebound Kiito-gol disappeared among the hills to the north. I said goodbye to a group of lamas, who, no longer terrified at my craniometer, had assembled to see me off. The red mantles and togas in which the lamas sometimes drape themselves wearing their right arm and shoulder bare — their closely cropped heads, their wonderfully expressive faces, with bronze and earth-coloured skin hanging in deep wrinkles and folds, their kindly insinuating smiles, white teeth and out-stretched hands, all made an ineffaceable impression.

Fig. 13. *Rentshen Nurbö*, the *t'umu* of the Shera Yögurs.

We rode south up the hilly ridge, rising between Kiito-gol and Hrar-gol, at the foot of which lies the monastery, and found a „place of prayer“ on its crest, marked by a great clump of poles and young trees. Down a precipitous slope we reached the bottom of the narrow valley of Hrar-gol. To the south forest-covered heights

could be seen dominated by a great snow-topped giant, which the t'umu names *Hanshozu.*[1] A narrow side ravine brought us to a slight pass; from which we turned westward. The upward climb was very steep and the road divided here, one path leading westward to Khungeitza-Hsüchow which was reached in four days. Still followed on the right by the same fir-bordered mountain crest, which

Fig. 14. A place of prayer.

we saw in K'anglungssŭ to the NW, we rode over a high, undulating plain, covered with snow. In the far distance to the left was seen a wide snowcovered mountain range, which the natives call Longshur. It is supposed to be a continuation of the above mentioned Hanshozu. Glittering in its white covering, Galdjan

[1] A horse-path which is only open for part of the year leads south along the Hrar-gol valley. Hsining is reached after a 12—17 days' ride.

rose in the WNW high above the rest of the range, and here Neimen-gol, one of the great tributaries of the Hei-ho, has its source. After gathering all the waters from the rivers pouring down these mountains it flows past Li-yen. The ride down from the heights was if possible even steeper than our ride up, but we were soon at the bottom of a fork-like ravine, in the left branch of which lay the „residence" of the *t'umu*, on the shore of an insignificant little river called Kluadjek-gol.

A somewhat larger wooden house and a couple of huts built of slender timbers with the roofs prolonged to form a small, half-open outhouse, is the simple dwelling during the winter months of the hereditary *t'umu* of the Shera Yögurs, and one which, I am sure, his very unpretentious people consider to be the height of modern comfort. The larger building consisted of two spacious, barn-like rooms, absolutely unfurnished, with simply a hole in the ceiling, above the kettle placed on eight bricks in the centre of the floor. In a small partition in one of the gables of the house, a *k'ang* was covered with carpets and rugs, to give the t'umu an opportunity of indulging in his dearest passion, the opium pipe. On each side of the larger building were two enclosures fenced in, the one for cattle, the other for sheep. Near by, stood a couple of typical Shera Yögur dwellings, low grey tents raised on a low foundation of slender timbers, caulked with manure and provided each with an enclosure for cattle. With the exception of the monastery of K'anglungssŭ and this house of the t'umu's, there are said to be no other wooden buildings owned by the Yögurs.

The Shera Yögurs inhabit the mountains round the following rivers, all of which are tributaries of Hei-ho or of its tributaries: Neiman or Longsor (flows past Li-yen), Tshulung, Zdem, Sheirik, Hrar, Kiito, Tashtỳng, Khsan, and Pazỳng gol (Hei-ho's upper course) or Khara Murin, as it is called lower down. The t'umu, whose knowledge of his country seemed rather limited, said that his people inhabited an area of two or three days' ride westward, as much to the East, and three to four days' ride southward, from K'anglungssŭ, and he considered that there were not more than about threehundred tents spread over a distance of from five to six

versts. They are governed by some ten t'umus (5 *t'umu*'s and 5 *fu-t'umu*'s) all subordinate to my host, who is called *ta t'umu* (the great t'umu).

The dignity of t'umu which in Yögur is called *nujun* is hereditary and carries with it the right of wearing a Chinese mandarin button. A *t'umu* acts as judge, adjusts taxes, and manages the tents which belong to his district. Important questions are referred to the eldest *t'umu*. None of them have any pay, but they

Fig. 15. A winter tent of the Shera Yögurs.

receive small gifts when a complaint is brought before them. There are no written laws, neither are any of the people able to read. Tradition and common-sense are the guiding principles. Crimes do not occur, and when there is any question of an execution the case is referred to the Chinese authorities.

Since the Dungan revolt, only twentythree horses are levied yearly — formerly eighty-two were paid — and they are sent by the commander of the garrison in Li-yen to *t'idu* in Kanchow. Privately, the officer in question also receives fifty tiao copper coins, about fifty lan, 1 deer,

and from two to thirty hares in the year. The price of the horses is paid in money, at twenty-eight lan per horse, and the sum levied on the different tents depends upon their means. The *t'umu* complained of the arbitrariness and extortion of the Chinese officials. He was very anxious at the moment about some coal-shafts in the Liwenku ravine, for the use of which the Chinese had hitherto paid the Yögurs a small yearly rental. Now the nearest local mandarin had admonished the Chinese to pay the rental to him and not to the Yögurs, which after all, only came to some three or four taels per shaft.

Neither the *t'umu* nor the lamas seemed to know much about the origin of the tribe. They had once lived in K'ouwai (outside the Great Wall), probably in the North, but possibly in the W or NW, which land in Chinese was called Tangutá, in their language Seche-Hache — some of them calling it Shilagu.[1] They had left it very long ago and removed to their present surroundings. Where that land lay, whether it was mountainous or level they did not know; neither did they know if it had been governed by their own Princes, nor had they preserved the names of their more renowned ancestors, except that of a certain Khor Geser Rdjalu (Djavu, according to POTANIN)[2]. Documentary evidence in regard to their origin had existed, and had been left in the care of Li-yen's military mandarin, but it had probably been destroyed by fire when his government office was burnt during the Dungan revolt. According to one document they had removed hither during the reign of the Emperor *K'ang-hsi* and become Chinese subjects, but in another it was said they had come over and lived by robbery. The general impression was that they had come here during the Emperor *K'ang-hsi*'s reign, though some of the lamas maintained that it had been during Shunchih's. The circumstances which speak for the former view are the following. The monastery of K'anglungssŭ, according to their statements, had been founded at the time of their settling here. Over the entrance

[1] POTANIN in his book of travels says that some of the Yögurs pronounced Shilagu as Sheragol.

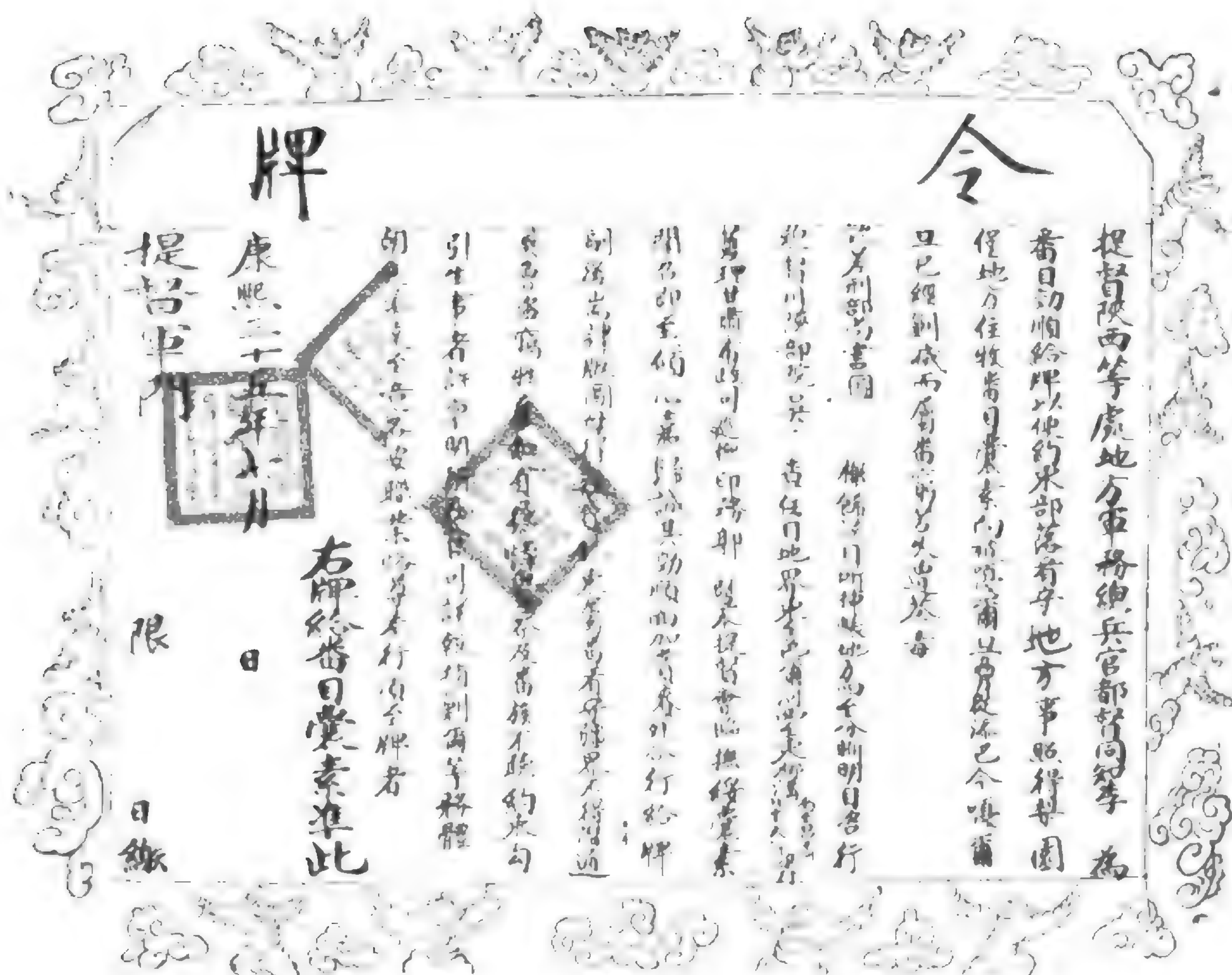
[2] The foot prints of Gesers horse are said to be found on the walls of a cliff near the Tangut monastery Matissŭ, 120 li. S of Kanchow. There is also a hole with a stone in it where his dog was fed.

to the temple its name is written in Chinese characters, which same characters occur in the name of the Emperor K'ang-hsi. The only document I was fortunate enough to secure is reproduced below. It was engrossed on white silk by the *t'idu* in Ganchow, during the thirty-fifth year of the reign of the Emperor *K'ang-hsi*. It gives official permission to graze on the pasture lands which the tribes use at present. There is reason to believe that the permission was given soon after their migration at the request of the Chinese officials. It is a strange fact that this little mountain tribe who not only consider themselves, but, without doubt, are, Mongolian, say that in spite of the difference of language they belong to the same tribe as the Sarö Yögurs, whom they, at the same time, consider to be *Tshantu*, that is to say *Sarts*, and whose name they say ought to be *Kara* (black) *Yögur* not *Sarö Yögur.*[1] They believe that in years gone by they had both lived in Tangutá, which they left simultaneously.[2] — According to a statement made by the Chinese mandarin in Li-yen, the country now inhabited by the Yögurs had been earlier peopled by a tribe called *Hung maotzŭ* (the red-haired) or *Huang fan* (the red barbarians) who were in bad repute as robbers. By the command of the emperors they had been quite exterminated. To this desolate country, where wild beasts began to thrive in startling numbers, were sent at the request of the *t'idu* in Kanchow, by *Chiangch'ün* (a kind of Governor General) in Ili six *tshi Huang-fan* from the district of Urumtchi. The Chinese Government provided them with cattle. This movement is supposed to have taken place

[1] Potanin also calls them Kara Yögur in the statements he makes in his book regarding these people but I consider it altogether impossible that I should mistake K. for S. It is however possible that the Sarö Yögur themselves have replaced Kara with Sarö — that is, the Chinese *huang* 'yellow' translated in to their own language.

[2] Where lay this mysterious Tangutá or Seche-Hache, and how have these so dissimilar tribes become one Yögur race?

[3] Ruins, which the Yögurs consider as belonging to the Khumouza people, are to be found west of Longsor's left mountain range, about ten versts SW from Li-yen, at a place called Sar Oron and about fifteen km to the south of ta t'umu's home. There are only traces of dwellings left, in both places; in the latter case these have been numerous.

令

提督陝西等處地方軍務總兵官都督同知李 為

牌

康熙三十五年八月

提督中軍

右牌給番目

准此

限 日

日繳

Fig. 16. The old Chinese document. $^1/_{16}$ of the original size.

Translation:

Mandate issued to the „eldest“ of non-Chinese extraction, Nang-su.

The letter of Li, bearing the title Tung-chih, commander of the troops in the province of Shensi, concerning the issue of a mandate to an „eldest“ of non-Chinese extraction, in consideration of his obedience, to enable him to subdue the aimaks, and to protect the country.

The eldest of non-Chinese extraction, Nang-su from the neighbourhood of Li-yüan-p'u, had on an earlier occasion been induced by threats to go over to Galdan's side. Now Galdan has been destroyed, and the natives of non-Chinese extraction who were subject to him are suffering great grievances. The Minister of Penalties, Tu, commissioned by His Majesty, has ordered that the borders of the pasture-grounds belonging to the said „eldest“ shall be clearly defined, and that information of this shall be given Mr Wu, Governor-General of the provinces of Sü-ch'uan and Shensi. It is found that the Eastern boundary extends to the river Se-r, the Western to Tung-lang-Kou, the Southern to the river Ch'ang-kan, the Northern to the Great River.

On receiving the paper, the acting Buchen-ssü (treasurer of the province) and myself took measures to gain over [the said eldest, Nang-su], who immediately obeyed the summons, and candidly stated his wish once more to become a [Chinese] subject. In consideration of his submissiveness, we rewarded him personally, and, besides, a mandate is to be issued to him that he in the future may administer his land and no misunderstandings arise, that he may rule over the natives of non-Chinese extraction who are his subjects, and protect the boundaries, so that there may be no robberies and cattle-lifting.

In case of treason, should any such be discovered, as also if the natives of non-Chinese extraction should disobey him and create disturbances, he is entitled to report [it] to the [local] authorities, to seize and punish [the rebels].

You are absolutely bound to comply with the wishes of the Government, in so far as they concern the possessions under your rule, in order that everybody may peacefully fulfil his duties and occupy himself with work.

Given in the 35th year of the reign of K'ang-hsi.

during Yungch'eng's reign. The Sarö and Shera Yögurs are the remnant of these six *tshi* and the Chinese military authorities consider them even yet a kind of irregular troop, which can be called upon in case of need.

They had been a numerous tribe and counted up to three thousand tents. They had driven out another race, whom the Chinese called *Khu maotzŭ-si fan* and the Tanguts *Sjamar*.

Death, and also the amalgamation with the Chinese element, has greatly diminished the tribe, and it goes on diminishing rapidly. Women are considerably more numerous than men. Many of them are sterile, and there are seldom more than three children in a family, never more than five or six. Marriage with the Chinese does not occur any longer, neither with the Tanguts, though it did occur earlier. The percentage of lamas is as great as among the Mongolians. It is said that there are at least a hundred of them. In a family where there is more than one son, it is the custom that one of them should be a lama and the weaker boys are educated to the office.

The Shera Yögurs consist of the following so-called *„bones"*. *Tokshu* 5; *Örgé* 20; *Sultus* 8—9; *Turgush* 2; *Kargos* 10--15; *Arlat* 2; *Kong* 2—3; *Lantshak* 30—35; *Sockä* 1; *Khongrott* 3; *Temyrt* or *Temurtshin* 2; *Jaglakyr* 4; *Tshungsa* 6; *Tshangban* 20—25; *Rkomdjuk* 4; *Glan* 2; *Kyrgys* 7—8 families, and *Andjan*, out of which all the *t'umus* are chosen. *Tuman* and *Uirot* are bones which are common to both Sarö (Kara) and Shera Yögurs. There are however only two families of Shera Yögurs in Tuman. The Sarö Yögurs have, besides, the *Minack* and *Patan* „bones", as well as the *Pegeshi*, from which they take their t'umus. This classification has no importance except as a system of relationship between the respective „bones". The people belonging to the same „bone" are not allowed to intermarry.

The administrative division of the *Shera Yögurs* is as follows [1]):

Chinese	Yögur		Chinese	Yögur
o cha,	*Päjat tavyn otóck*	with the temple of	*Tingyaossŭ,*	*Smaktshō.*
cha,	*Neiman otóck*	„ „ „ „	*Hungwangssŭ,*	*Neimankit*
o cha,	*Kurke otóck*	„ „ „ „	*Khaya kusŭ,*	*Kurkin kit*
o ma cha,	*Dörven kolma otóck* (Durben golma.)	„ „ „ „	*K'anglungssŭ,*	*Rtangú rgonba.*
woukomacha,	*Shkatok otóck* (Harban tabyn golma)	„ „ „ „	*K'anglungssŭ,*	*Rtangú rgonba.*
iko ma cha,	*Janga otóck* (Harban niga golma)	„ „ „ „	*K'anglungssŭ,*	*Rtangú rgonba.*
ma cha,	*Neiman golma otók*	„ „ „ „	*K'anglungssŭ,*	*Rtangú rgonba.*
'ai cha,	*Nansö otóck*	„ „ „ „	*Pa baor t'a ssŭ* or *Kufussŭ*	*Edsjeninkit*

The division of the *Sarö* (*Kara*) *Yögurs* is as follows:

Jaglaky otók	with the temple of	*Changkussŭ*	Yög. *Päjran.*
Khurungut	„ „ „ „		„ *Longtsha.*

This however does not include the temples in Machuangtzŭ and Tungheitzŭ.

Ta t'umu is considered the head of the Sarö Yögurs as well as of the Shera Yögurs, but his authority must be very nominal, when even the settlement of taxes is not in his hands. —

As to the uses and customs of the Shera Yögurs, this is what I have gathered:

From three to seven days after a death occurs, the body is carried out into the mountains some little distance from the tent and left there to be eaten by birds of prey. The eyes are closed but the limbs in no way straightened. No importance is attached to the position in which the body lies. After three days some of the relatives of the dead go to see if the body has been eaten up by vultures — which is a sign that the dead has been a good man. If such is not the case, a lama is called upon to read more prayers. The bodies of richer people are burnt on a bier of faggots.

[1]) The Chinese names indicate the number of horses which are paid in yearly tax.

No food is placed upon it and the body is naked, with its head turned to the west. The ashes are kneaded into a *burkhan* (an image of Buddha), which placed inside a wooden box, is buried. The lama only reads prayers in the tent directly after the death, and the earlier custom of entertaining guests on the occasion has gradually disappeared under the influence of the lamas. — Only male descendants inherit. — The widow remains with her son or sons, who very often do not divide the property. Daughters only inherit in cases where there are no sons.

The marriages are arranged by the parents of both parties. A girl cannot get engaged before she is fifteen years old. Men marry between the ages of fifteen and thirty — women between seventeen and thirty — and the wives are often eight or ten years older than their husbands. A widow seldom remarries, unless her husband has left her destitute, while a widower usually marries again. The only daughter of a family does not marry. Marriages are not entered into among the members of the same „bone“, as said above, neither can cousins marry, nor uncles or aunts with their nieces or nephews — neither is it allowed between step-parents and their children. The bride is bought, also in the Shera Yögur tribe, and the agreement is made by two men sent to her father, who, while praising the high qualities of the bridegroom, discusses with them the price of the girl and her dowry. When an agreement is come to, tea, meat and spirits are offered. Before the engagement the young people had no difficulty in meeting as often as they wished, but after it they do not see each other till the wedding day. After some time the two spokesmen appear again bringing the promised amount of cows, sheep and horses, — the price being always paid in live stock — and with them comes the bridegroom. All three are entertained in the best possible way and a belt is presented to the bridegroom by his future father-in-law. A month or so later the bride's dowry is ready and the wedding takes place. Lamas are invited to hold services both homes, and accompanied by her mother and all the guests who have assembled at her home, the bride mounts her horse and starts upon the journey to her new home. Her hair has been combed and plaited and decorated with rings, clasps and buttons — the

insignia of a married woman — and she is dressed in her finest array and takes all her dowry with her, which consists of clothes, hair decorations and cattle, according to the wealth of her parents, and, in some cases, a suit of clothes for the bridegroom. The wedding procession is met by all the guests, who have assembled at the bridegroom's home, both men and women. The bride is taken to a special tent, where she spends the night in company with one of the women, all the remaining guests being invited into the usual dwelling where (by special invitation) the father of the bride also later, makes his appearance. Here all sorts of food are offered; tea, with salt, milk, cream and butter, roasted flour, boiled meat, (beef or mutton), paste cut in narrow strips (eaten in soup) and gin, and the festivities are kept up all night. There is some singing, but no dancing, and on the following morning the bridegroom receives the dowry, in the bride's tent. The young people now proceed to the common tent where they kneel before the altar, after which the bridegroom alone kneels before his parents and the elder guests who give him small presents. On the third day the newly married couple visit the bride's parents when small gifts are again exchanged.

No proof of virility is required of the bridegroom before entering upon marriage, the men have usually known women before and it is by no means rare that the bride also is well initiated in these mysteries and that she brings one or more children together with her dowry to the new home. Sometimes the children remain with her parents. Infidelity sometimes occurs after marriage, but not openly, and the consequence is generally that the wife gets a good beating with which the pangs of jealousy are appeased. There is no divorce, but bigamy is usual where the first marriage proves childless, in which case both wives live in the same tent. The women are often childless, but do not attempt to cure sterility by eating herbs, only by having prayers read.

As with the Sarö Yögurs the women kneel in giving birth, and are assisted by women, one of whom acts as midwife. The navel-string is cut with a pair of scissors or a bit of pottery. In case of a laborious or delayed delivery a lama is called to read prayers, and there seem to be no methods of hastening delivery.

For seven days the newborn child is daily washed and rubbed with butter, and for seven days the mother keeps her bed — and sleeps separately for twenty days or so. She nurses the child for two years, and often part of the third year. A quilt is used as wrapper, though no board is used as among the Kalmucks. Twins are rare and there is no superstition connected with the birth of two children — and it is said that no deformed children are born. There are no festivities on the occasion of a birth. The child's hair is cut when it is two or three years old or at the birth of another child, and it is sometimes cut at once for the Chinese plait, sometimes the whole head is cropped close. The first teeth show themselves when the child is about eight months old, and milk-teeth are replaced at eleven years of age. At twelve years of age, the child is given a name which the lamas have chosen out of their books.

The Shera Yögurs are of medium height and not badly built. Those I had the opportunity of examining had, on the contrary, well-formed hands and feet and narrow wrists and ankles. There is nothing about them of the coarse and vulgar appearance which distinguishes the Kalmucks. Stout people are never seen — many of them are even remarkably thin. Their faces are neither exceptionally long and narrow nor short and broad, and though some have well developed cheekbones, wide cheekbones are rare, and in many individuals they are not at all protruding. The mouth is normal, with neither thin nor thick lips, the nose straight and of a good shape. Some however had wide turned-up noses, with very little bridge to them. The distance between the eyes was, among the majority, rather wide, though in some individuals normal. The corner of the eye is slightly overgrown by the eyelid in the case of children, but this peculiarity almost disappears as they grow older. The eyes are black or dark, with slight changes in them, but I saw no blue eyes. Their hair is black or quite dark, sometimes curly, the children often having brown hair. The men are never bald, but you often see them very grey, and, judging by the women, the growth of hair is not particularly good. They have very scanty beards, and there is seldom any growth of hair on the body.

The Sarö Yögurs gave me the impression of being much sharper than the generality of Mongolians, Kalmucks and Tanguts. It is easier to make them understand you — they are livelier, imagine they understand you before you say more than a few words and interrupt you with an answer before you have explained what you want. They not only examine any new object with the greatest interest but very quickly understand its uses. The *Ta t'umu* had an exceptionally good ear for foreign languages, and when I asked the names of numbers of things, through my interpreter, he amused himself repeating the Russian words he had heard me use. The strange thing was that he had often rightly caught the sound and preserved it in his memory, in spite of the usual long Chinese phrases, which the interpreter used in speaking to him. He was greatly delighted with this and at my astonishment when he pronounced correctly some rather complicated words. Besides this, he attached the title, which the Chinese give Europeans, *ta jen* (your excellency or your greatness) before the Yögur verbs I wanted to hear, and obtained in this way very ridiculous phrases, such as „*ta jen* nurses your child", etc, which amused him and the other Yögurs immensely. In general they are very fond of jokes.

The Yögurs can multiply figures mentally, sometimes in more complicated cases finding help in the beads of their rosary. The practical way of multiplying with the help of their fingers as practised by the Mongolians is unknown. Weights, measures and money are Chinese.

The costume worn consists of a sheepskin coat, short in itself, and made shorter by being bound round by a scarf in such a way as to form a big bag hanging over the waist, which is used as a pocket. It is furnished with a low collar usually covered with a bit of red or blue cloth, which often continues as a border edging the coat. Wealthier men cover the whole coat with blue cloth. To the home-woven scarf, which is wound two or three times round the waist, with its ends tucked in so that they hang down the back, is fastened, by a copper clasp, a metal case with a knife, chopsticks, often a tinderbox and some other small articles. No shirt is worn but sometimes a summer costume, of which the collar, cut

and decorated in the same way as the coat, shows through the open fur-collar. A pair of half-wide trousers made of Chinese cotton or skin, over which a pair of so-called Chinese trousers (two three-cornered shaped trouser legs, fastened by a cord round the waist) made of the same material as the inner pair and high Chinese boots, the leggings of which are made of cotton material and bound round with a band, completes the costume which is common to both sexes. The headdresses and style of head-covering distinguishes the women. The former which is made of a kind of stiff canvas covered on the

Fig. 17, 18. A Shera Yögur man.

outside with white and under the brim with red cotton, is in the form of a somewhat curved cylinder, with quite a low, narrow crown and wide straight brim. It is tied loosely under the chin and is worn coquettishly very much on the side. The hair is plaited into three plaits, without any *kutas* (oxen hair) being added. One plait hangs down the back, and bears a white bone button in the nape of the neck; the other two are worn hanging over the breast, and are threaded through numbers of silver and enamel rings and various stone ornaments of Chinese production. Below these are fastened upon two wide straps, flat copper rings, and clasps, gaudily orna-

mented, the whole being finished off with enamel button-like decorations sewn upon wide pieces of leather, which nearly reach the ground. The men wear a Mongolian felt or fur cap of Chinese or Mongolian type. All domestic appliances and implements are Chinese with the exception of the loom, which was the same as that used by the Sarö Yögurs, Kalmucks and Khirgis. There is no home-industry except weaving and the making of coarse blankets of an inferior quality. I also saw in the monastery some good, if simple,

Fig. 19. A young Shera Yögur woman, weaving.

joiner's work for which Chinese axes, planes and other implements had been used. The knitting of stockings and basketwork are unknown here. Weapons, knives and other metal articles are bought from Sinin.

The people were dirty, but it is questionable if one would not also become so if one was forced as they are to spend the cold and stormy winter in their uncomfortable tents. The household goods were however washed far more carefully than the Kalmucks wash theirs and you even saw some of the people washing themselves, which I have never seen among the latter, not even in summer. I never saw a Yögur spit, smoking is rare, but snuff was often used. Only some dozen of them were addicted to the opium passion.

The food they ate was much the same as that eaten by other nomadic people. Tea with salt, butter, milk and cream, when it can be had, and roasted flour are the chief articles of nourishment. On great occasions a cow or sheep is killed and soup made. The meat is then taken out and cut up in thin slices together with strips of paste and put back into the soup. Meat was served on small four-cornered wooden platters, the soup in wooden cups. Chinese chopsticks were used; if they were not handy, a couple of chips were broken from a faggot. In general the people did eat tidily though the dishes were very carefully licked after a meal. The Mongolian milk brandy is not made, but *chün*, the Chinese preparation, is highly prized by both men and women. The chief meal of the day was eaten in the evening, after the day's work of caring for the cattle was over. After tea had been drunk, and the cups all well licked, all the family remained seated round the fire, in the centre of the tent, mumbling prayers in low voices for some half-hour. It was an indescribably strange sight, to see them sitting in the half-dark tents, the women in their coquettish, rakish hats, the men in fur caps and enormous fur coats, the lama's cropped heads and shaven faces, all very solemn, yet madly gabbling, as it seemed, the same word over and over again.

One day the *t'umu* had a sheep killed and arranged a feast in my honour, with Chinese brandy and singing. These songs were sung alternately by two women and two young men. The women sang best, and while singing they clung closely to each other, staring into each other's eyes, as if trying to guess what the next note would be. They sang beautiful melodies, usually finishing upon a long drawn-out sad note. Ever now and again the singers offered to one of the guests a small cup of hot brandy with a polite and pretty bow and with the gesture so characteristic of Mongolian and other nomadic tribes, — the hands being outstretched with palms turned upward. There seem to be no real Yögur songs, but Mongolian songs, learned in their youth, are sung on these occasions. I was on the whole surprised to see how gracefully they moved about in their awkward furs and boots. The soup was served by three young men, relatives of the *t'umu*, and it was a pleasure to see

how politely and gracefully they handed cups and dishes, and received them from the assembled guests.

The winter sun is late in penetrating the mountain valleys, which is perhaps the reason the Yögurs also are late in the mornings. As soon as they rise, tea is made in a big kettle, and is taken with roasted flour, and then the day's work begins. The cows are milked, snow is melted in a big kettle, cups and kettles are scrubbed with ashes, flour is ground, wood is chopped and the women busy themselves among the sheep. You see them, humming a scrap of song, making their way carefully through the tightly packed flock of sheep, carrying one or two lambs under their arms, kissing and caressing the bleating animals. The cattle are driven to the mountain slopes by the men, but all the small household duties go on unceasingly till the evening, when the sheep come home again and require attention. It is only when all the day's work is done, that dinner is first thought of. The Yögurs are quick at their work, talkative and amusing. You never hear quarrelling nor do you see dissatisfied faces. Their movements are not quick but this must be ascribed to their clumsy boots and heavy furcoats, for you often see a man or woman running quickly and lightly down a steep mountain side. After dinner or rather supper, prayers are said, as I described, for quite half an hour, when the cups are scrubbed with ashes again, and talk and laughter goes on round the fire till late at night. They sleep, quite naked, each on his own blanket spread on the floor of the tent. Their furs are used as coverlets, though sometimes converlets are made of wool covered with some of their homewoven cloth.

The tents they inhabit are considerably less comfortable than the Mongolian and Khirgis „yurts". They measure three to four strides in width but are so low that you cannot stand upright in them. Made of a coarse home-woven canvas-like material, of a greyish white colour with dark brown stripes, it is raised with the help of six poles, of which the two in the middle are joined by a crossbar. It is furnished on the outside with ropes, which fasten it to a low fence. During winter the tents are furnished with a low foundation of slender timbers, lying lengthwise and caulked with manure. This is not

moved in their summer migrations. Along the top of the tent there is a long rectangular opening to allow the smoke to escape. In the centre of the tent stands the kettle on its bits of clay, opposite the door a couple of Buddhas, and some brass vessels on a low table and along the walls, the small collection of household utensils, blankets, saddles etc.

The live stock I saw, was good of its kind. The cattle were chiefly *yak* cows, grey and black, both with horns and hornless. The

Fig. 20. Yak.

size varied very much, and you could see an undergrown little cow by the side of one well-worth being exhibited, as an exeptionally fine specimen. The milk had a good taste and a high percentage of fat. The sheep seemed larger than those of the other nomadic tribes in Tienshan and were not of the fat-tailed breed. — The horses were small, fairly well proportioned, and strong, but not handsome. Most of them were knock-kneed. — The dogs were chiefly Tangutan, large, dark-brown, longhaired, very fine animals. — The Yögurs complained of their many sufferings during the protracted Dungan

revolt, especially of their loss of cattle, and that since that time they had never regained the same degree of prosperity.

We spent New Year's Day in rifle practice. The *t'umu* had never fired a shot and had not the very faintest idea of handling a gun. He screwed up both eyes in the funniest manner when I made him try to shoot from a rest with a Berdan gun which I had given him. There is no sport worth mentioning among the Yögurs. Their fire arms are brought from Sining and are of the usual type found in Central Asia, with a moveable fork-like rest and a fuse.

There did not seem to be much game either in the neigbourhood, nothing in the way to be seen but so called „kekliks" (mountain grouse) and big vultures — the Yögur grave diggers. Hares and wolves were said to exist, and bears, in summer, but you never heard of the ibex, the wild goat and other animals which are usual in the Tienshan heights. The wild yak is found further south. I saw no traps or snares, except wolf traps. They were round, with two strong springs attached at opposite sides of the circle, which by the aid of two running rings caused the two segments of the circle to close with force. They were placed over a piece of cloth drawn over a wand, also bent into a circle of the same size. A peg fastened to the outer circumference was threaded through a loop in the centre of the circle, and kept the trap open till something, trampling on the cloth, caused the peg to fly out of the loop. — You heard of no manly sports, and if games or races did take place, they were not of the same extent, nor were they considered of so much importance as among the Kalmucks and Khirgis.

Unfortunately I cannot add anything regarding the superstitious customs of these tribes to the very interesting statements which were published by Potanin in his book of travels [1]. Either they would not initiate me into these things or they were really free from superstition. They pretended not to attach importance to dreams. They begged me not to bring indoors an enormous old vulture which I shot, and they carefully buried any scraps of meat found in

[1] I. p. 442.

the neighbourhood of the tent, but remembering that the vultures eat the bodies of their dead, this seems very natural.

During four months of the Chinese year, they gather together for the purpose of chanting prayers at the „praying places“ — the heaps of stones and tall poles, raised in the mountains, which I have described before. At one of the heaps, raised in honour of the cattle god, prayers are offered for the health and welfare of the cattle.

Fig. 21, 22. The wife of the *t'umu*.

It was with real feelings of regret that, on the 2nd of January, I left my hospitable hosts, the Shera Jögurs, and their little home imbedded among the grassy hills, where we had spent such a pleasant New Year's Day. All the men assembled round the saddled horses, to wish us farewell. One held my horse's bridle, another the stirrup, a third gave me a helping push into the saddle, while a fourth stood on the other side ready to prevent me from overbalancing myself. As we rode past the flocks of sheep where the women were busy with their usual work, I reined in my horse and

shouted them a loud *tshuavá* and *sujá* (thanks — and — goodbye), which evidently pleased them, judging by the smile I received from the bright eyes of the *t'umu*'s adopted daughter — bright dark eyes, into the depths of which both Lukanin, my Cossack, and I, were tempted to gaze too long.

The valley of the Kluadjek-gol opened at a short distance from the *t'umu*'s home, into another, Mör-gol, where there were only traces left of the river's course. We followed this narrow valley with its steep grassy slopes in a NNW and N direction. A little higher the surface of the rock was often visible. For a short distance the hills were of a considerable height, but soon sank again, and after a ride of seven km our direction was NNE and our road followed a water course, with cakes of ice lying here and there. Four km further on the valley which now bears the name Talipin-gol began to widen and the hills on both sides rose imposingly. Another half hour's ride brought us to the great Lansor's or Neiman-gol valley in which the river forming a wide bend, open to the north, pours its waters over a broad stony bed, between one hundred and fifty and two hundred and fifty fathoms wide, through one principle channel and several smaller ones. Along both shores rose steep picturesque heights, of which those on the left shore were of a warm terra-cotta red colour. We rode down the river in a north-easterly direction following a road made along its right shore by donkeycaravans carrying coal. The bright-coloured cliffs hung closely over the river-bed. High and steep on both shores, they precipitate themselves headlong down to the water along the left shore. Encircling a wide cultivated plain the hills retreat, again to encroach upon the river some kilometres further to the NE. Amid groups of trees and small fields the towers and embattled walls of a Chinese town delineate themselves against the red background of hills on the left shore of the river. We had arrived at the little town Li-yen, a name which in Chinese means „the garden of peartrees" — which name the place really deserves for its good fruit-trees — pear, apricot and nut. Twenty years ago it was visited by Potanin's expedition, when on his return to Russia he crossed the Yögur country, and nothing can have changed since

then in the picturesque little place, where it lies encircled by tall willow trees, in the close embrace of the heights surrounding it. The yamên (the official building of the mandarin) destroyed in the Dungan revolt, still lies half in ruins, the small temples built high on the steep rocks are still there — yes, all is the same, even the reception accorded me was like that discribed by POTANIN. The friendly old mandarin was evidently, like his predecessor twenty years ago, glad to see the face of a stranger, there were no bounds

Fig. 23. Shera Yögur horse.

to his courteous attentions. He sent me a delicious dinner, cooked, as I heard later, by himself, when, in consequence of feeling ill and tired, I was obliged to refuse his kind invitation to dine with him. The shark fins tasted splendidly and when, next morning, during a fare well call, his beautiful fur cape excited my admiration the deaf old gentlemen's politeness went so far as to promise me on my next visit (!) five sable skins — one of those so characteristic civilities of the Chinese, „qui n'obligent à rien et qui font toujours plaisir". On the following day we rode to Kanchenp'u, and from there along the road we had followed earlier, to Kanchow.

Fig. 24, 25. Tshelundju, aged 30.

Fig. 26, 27. Nahar Djamsen, aged 45.

Fig. 28, 29. Nortshapp, aged 54.

Fig. 30, 31. Louzan Djamsu, aged 27.

Fig. 32, 33. Patmartan.

ANTHROPOLOGICAL MEASUR

Date
a. Colour of sk parts not exp to the ai
g. Shape of f

2 Maximum breadth of head.	3 I. n
11 Length of cupit.	I

N. Tiembul Dordjia			Pr. Lama			S. Masc. A. 30	G c. Thin	
ra Yögur / nglungssŭ		L.			R.			
le s	b. Medium (except green)	c. Absent		d. Black	e. Straight		f. Scarce absent	
rad ped vds	h. Straight	i. Slight or moderately marked		j. Medium	k. Platyoprosopic well marked		1 18,7	
3 5,2	4 4,1	5 11,5	6 18,3	7 21,5	8 11,5	9 15,2	9 a. 12,7	10 72,5
12 17,3	13 23,6	14 82	15 116,7	16 160,2	17 139,8	18 132,3	19 7,5	20 167,6

N. Dondja			Pr. Lama			S. Masc. A. 30	G. c.	
ra Yögur / aglungssŭ		L. Yögur			R.			
s.	b. All medium shades except green	c. Absent		d. Black	e. Straight		f. on body Absent, on face scarce	
n	h. Concave or turned up	i. Slight		j. Medium	k. Platyoprosopic (face flat, cheek bones conspicious) Well marked		1 19,5	
3 5	4 3,9	5 12,7	6 19,9	7 23,2	8 12,8	9 15,3	9 a. 12,1	10 75,9
12 7,4	13 24,4	14 85,1	15 119,6	16 166,3	17 141,3	18 134,4	19 8,7	20 172,3

LIST OF YŎGUR WORDS.

Explanations to the transc

χ = the postpalatal spirant, a strong
γ = the postpalatal toned spirant,
š = French ch, English sh,
ž = French j,
z = soft, toned *s* as in French,
w = the English w,
y = Russian ы,
ö = almost like *y* (but shorter and

	The Sarö-Yögurs in Machuangtzŭ	The Shera-Yö in K'anglung
1	*pörr*	*nigge*
2	*škö*	*gur*
3	*uš*	*γurban*
4	*tjurt*	*dörbön*
5	*pess*	*távön*
6	*aχltö*	*tjörgún*
7	*žitö*	*tolón*
8	*saks*	*neimén*
9	*tuks*	*isýn*
10	*un*	*hervan*
11	*prígerma*	*hervanigí*
12	*škigermá*	*hervangur*
13	*štšigerma*	*hervanγurban*
14	*tjurtšigerma*	etc.

15
16
17
18
19
20
21
22
cup
bread
cheese
sour mil
milk
cream
to milk
to weav

thread
cloth

to twist
„
twist
„ on
good da

good-bye
thank!
girl
pot
no
water
right
fire

	pešigerma		
	aχltigerma		
	žitigerma		
	saksigerma		
	tuksigerma		
	jigerma	*χorún*	qorin
	põrots	*χorunigé*	qorin nigen
	škots	etc.	
	aják (T. II 12)	*ajgá*	ajaga
	kemza	*pursák*	bogursag
	tšurmé	*tšõrmí*	
:	*tšutšak*	*ndan*	umdan
	sut	*sun*	sün, sü
	χajak	*kaják*	
	sakš	*kukýn*	kökü-
	sokš	*nékia*	neke-je 'I will weave'
	žip	*stasyn*	utasun
	jurém	*urgumé* (coarse woollen-) (T. IV 24)	örmüge, örmeg
		põss (another woollen)	bös 'cotton'
(baskets) (hair)	*talakš* *jyr* }	*kuriá*	güre-je 'I will twist'
	jašmak	*tologoi syn*	tologai üsün
the back	*tšyik*	*kʽkull*	kalmuckian: kököl
!	*jakšima*	*tsein-erevú*	ta sajin irebüü
		tsein suvú	ta sajin sagubuu
	zenparm	*sujá*	saguja 'we will sit'
	tšuatté	*tšuová*	
	kez	*okun*	okin
	tõss	*tχon*	togoon
	jok	*wywäj*	ügei
	katýng	*χsun*	usun
	ále	*oláj*	
	ut	*kall*	gal

stone as weight	*atšýn*	*tšelú*
house	*anang*	*peišyng*
horse	*turvak*	*morõ*
girdle	*kur, kor* (T. I 9)	*pse*
tshapan (a long coat)	*jõrum*	*meskõ*
to come	*kiiltr*	*ere* 'come!'
		endere 'come
to go away	*mang*	*javiá*
pipe	*kansa*	*χangsá*
breeches	*jim, jum*	*mutún* (T. V
cow	*enik*	*õkurr*
ox		*kajnak*
dog	*yšt*	*nokój*
father	*atšá*	*adžá*
mother	*aná*	*memé*
elder brother	*aká*	*kokó* (chin. *kč*
younger „	*õnõ*	*tyké*
elder sister	*kỳzaká*	*tjetje* (= chin.
younger „	*syngná*	*tukún*
son	*melá, m'la*	*kykén*
daughter	*kunang*	*abχadžá*
heaven, sky	*teõng*	*tengeré*
sun	*kun, kõn*	*narán*
month	*aj*	*sará*
star	*jõltas*	*hotún*
death	*julỳpta*	*kuvé*
birth	*tõrupté, toγupté*	*seirava*
sheep	*koj*	*k'onõ*
bird	*kugaš, kuγaš*	*atejševún*
husband	*elén*	*akanár*
wife	*kelõn*	*psõgỳ*
king	*χen*	*χaan*
queen	*täitié*	*k'atõn*
tent	*akyõ*	*kir*
black	*kara*	*k'ará*

shell (as
instru
rosary (f
large ne
embroide
ornam
embroide

fox
rat
cat
flo
mil
mil
fish
fro
rai
sno
ice
eag
pa
cro
pie
vul
son
to
mo
mo
yea
day
nee

musical	
nent)	*porá, mindžava* (T. III 19, 20)
or praying)	*sanaga*
edles	*tšyγ*
red hair-	
ent	*bosmak*
red pocket	*kawatšik* (T. I 5)

The Shera Yōgurs in Kluadjek-gol.

	henegín	**ünegen**
	šera hunaklak	**sira + ?**
	mii	**kalm.** *mi*
r	*kulur*	**gulir**
	termén	**tegermen**
-stone	*termén tšelū*	**tegermen čilagun**
	tšagasýn	**ǯigasun**
r	*paka*	**burj. baχa**
	χura	**qura**
(t y	*tšasyn*	**časun**
(t	*mesun*	**mösün**
le	*burgut*	**bürgüd**
tridge	*keklýk*	**kekilig**
w	*kri*	**kerije**
	sadžekej	**sigaǯagai**
ure	*χadžyr*	**qaǯir**
g	*tūn*	**dagun**
ing	*tūlava*	**dagulabai**
ntain	*ula*	**agula**
th	*sara*	**sara**
r	*tšel*	**ǯil**
	udur	**edür**
lle	*tšȳn*	**ǯegün**

thread	*stásyn*
felt, bed	*ski*
cushion	*teré*
table	*šeré*
ladle	*tšomešõ*
gun	*phun, phū*
bullet	*sumún*
powder	*táre*
wick	*melté*
bow	*numún*
arrow	*sumún*
lamb	*kurgan*
hen	*eme tahka*
cock	*ere tahka*
chicken	*tahkantej*
egg	*palá*
bag	*sumál*
riding-bags	*poktšó*
pocket	*lioχavatsék*
tobacco-pouch	*púrõ*
snuff	*havar tamakko*
snuff-bottle	*kukyir*
way	*puγo*
day	*udur*
night	*sõjnõ*
sleep	*dahå'*
dream	*džydun*
illness	*veχtšin*
widower	(chin.)
widow	*pelvusyn*
plough	*andžaksyn*
to plough, to sow	*kadžár, tarva*
to gather, to reap	*katuvá*
to terrify	*ajlgava*
to kill	*hoktšelava*
to shoot	*pu harvavá*

›x for burkans,		
›arried round the		
›rck	*kavõ* (T. III 23)	
›d vooden	*ajak*, *ajga*	ajaga
›r	*ker*	ger
›ent stakes	*tugá*	
›ent plugs	*katasyn*	gadasun
ed wheat	*hurtsan tšaan*	qaurdagsan čagan
wheaten meal	*talgan*	talqan

---

r

(ly
(l
te
tr
!v

u
i
r
t

ll

A list of the etnografical objects, pictured on T. I—V.

A. Of Sarö Yögur origin.

T. I.

1. Woman's summer dress.
2. Felt cap, alike for men and women.
3. Woman's winter cap.
4. Children's shoes of Chinese type. Sarö Yögur embroidery.
5. Pocket, embroidered by Sarö Yögur woman. Is worn fastened to the end of the plaits.
6. Ornament, which the women wear hanging down the back.
7. Ornament of copper rings and beads. Is fastened under N:o 8.
8. Ornament of coral beads. Attached in pairs to the plaits of hair hanging over the breast.
9. A girdle.

T. II.

10. Saddle bag.
11. Wooden plate.
12. Cup, made of curly birch.
13. Braided straw (for baskets).
14. Bag for oats.
15. Whisk.
16. Small loom for weaving braid.

T. III.

17. Distaff.
18. Distaff with a wheel.
19. Shell, placed on the altar before the burkan.
20. Shell, used as a wind-instrument in the temple.

B. Of Shera Yögur origin.

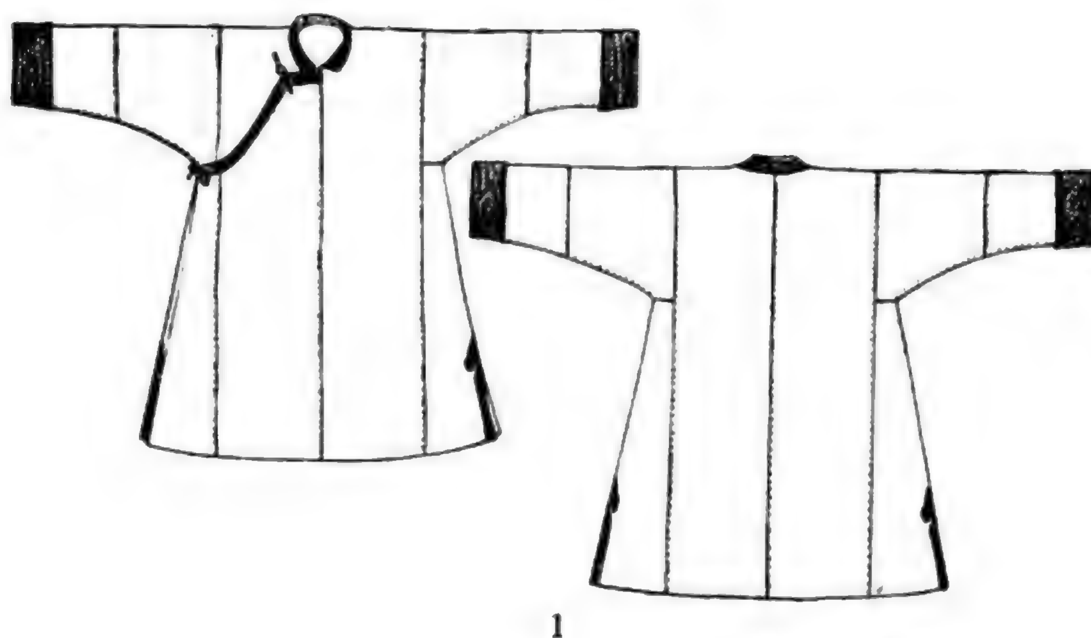
21. Felt bag, containing a wooden plate, used in sheelding the altar fire from wind.
22. Prayer cylinder.
23. Metal case for the burkan.

T. IV.

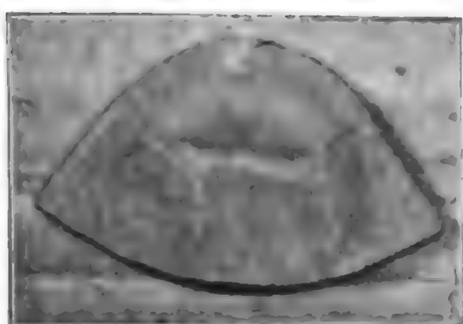
24. Summer coat, alike for men and women.
25. Fur coat, alike for men and women.
26. Ornament, made of leather and copper, worn hanging in pairs over the breast.
27. Ornament of cloth and white buttons, worn hanging down the back
28. Grey girdle.

T. V.

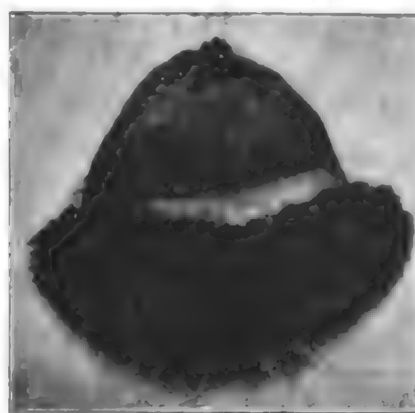
29. Blue trousers.
30. Woman's fur cap.
31. A stone ring.
32. Boot, alike for men and women.
33. Flint and steel, enclosed in a bag, and a sheath, with a knife and two chop-sticks.
34. Saddle.
35. Bridle and riding reins.
36. A cover, made of braided twine for a wooden cup.

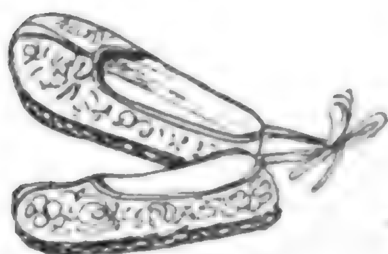
1

2

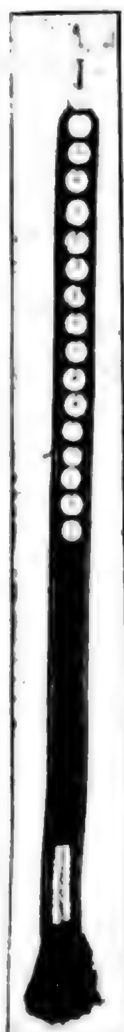
3

4

5

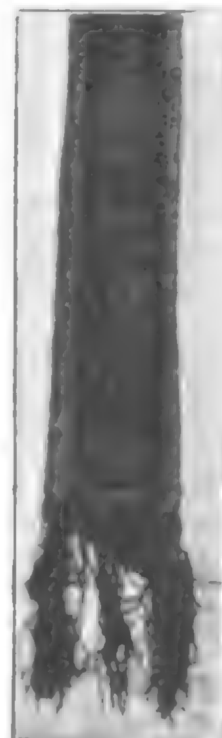
6

7

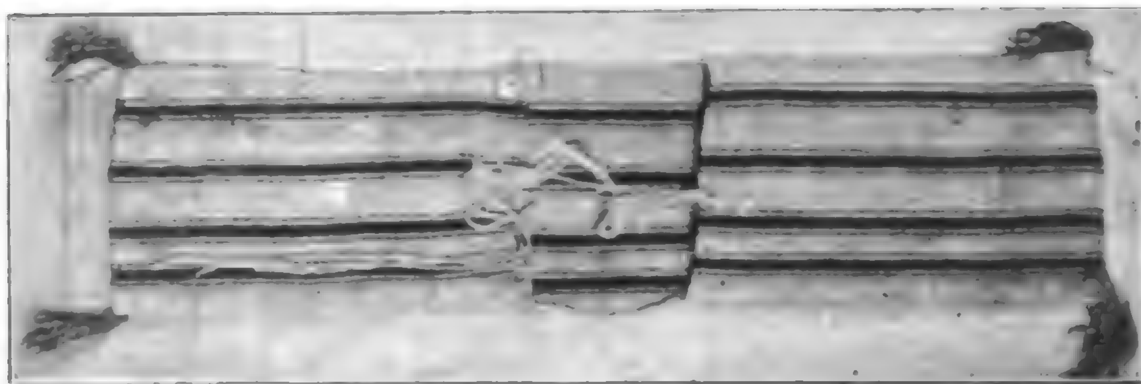

8

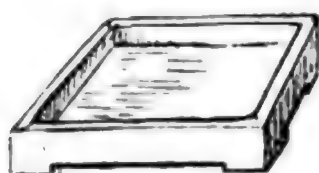

9

T. II.

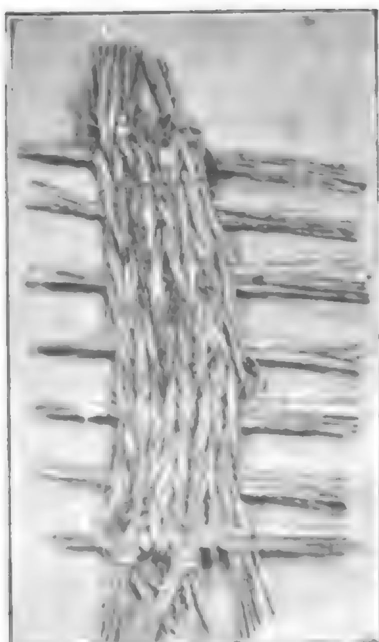
10

11

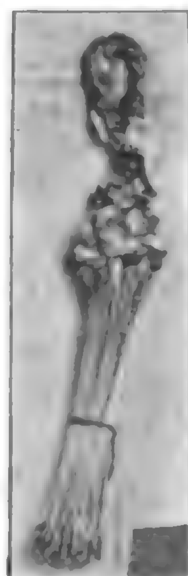
12

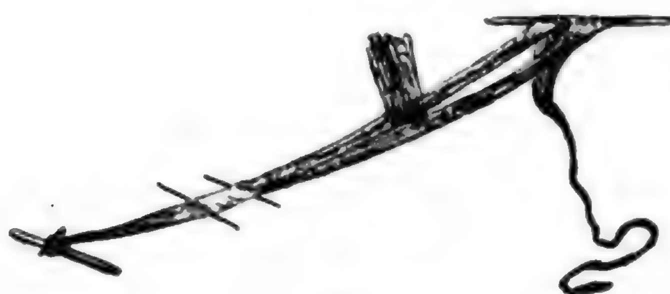
13

14

15

16

17

18

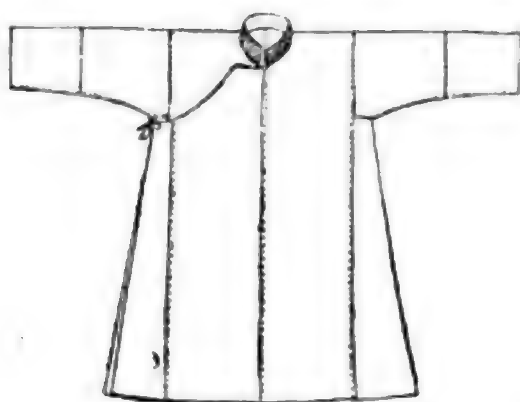
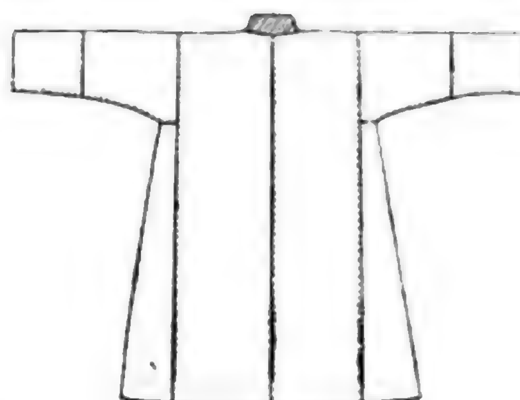

19

20

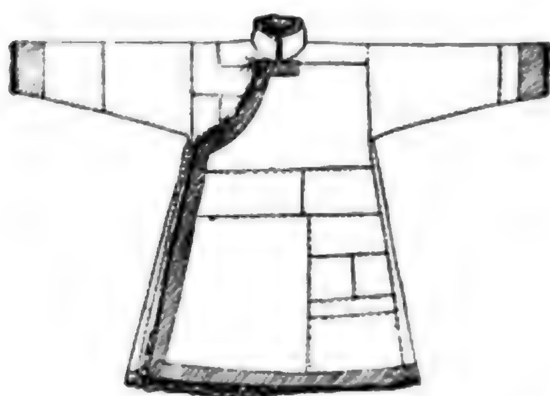
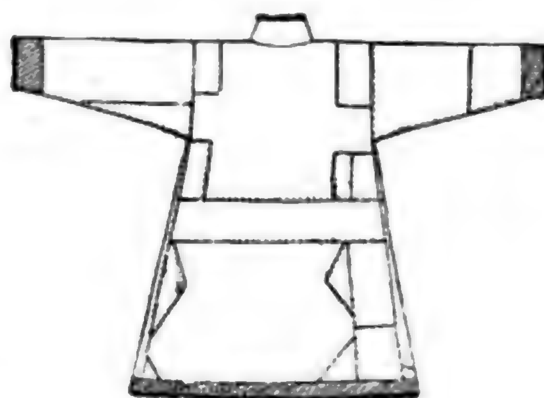

21

22

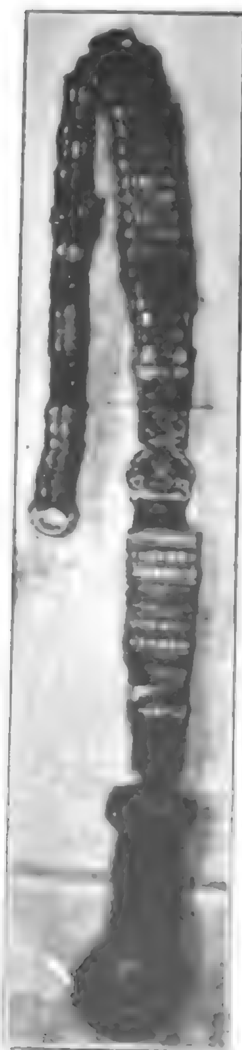

23

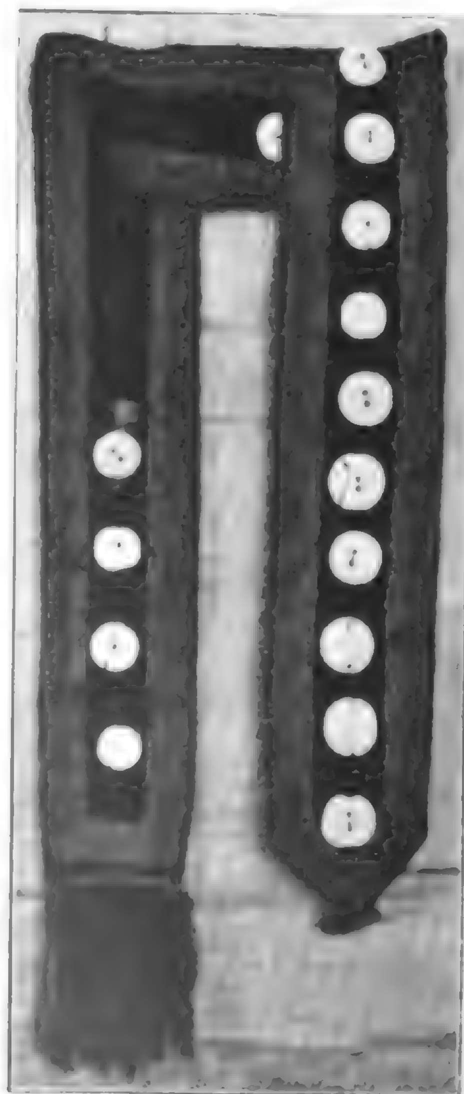
24

25

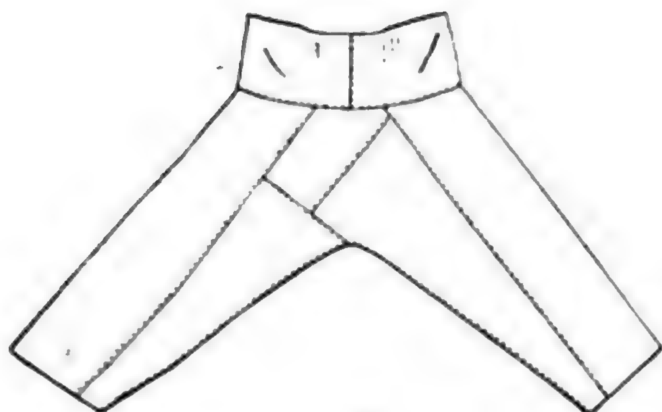
26

27

28

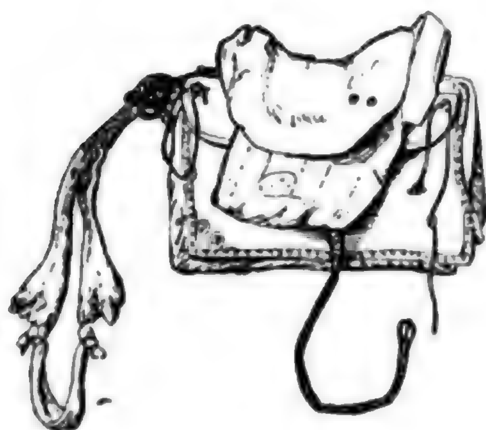

29

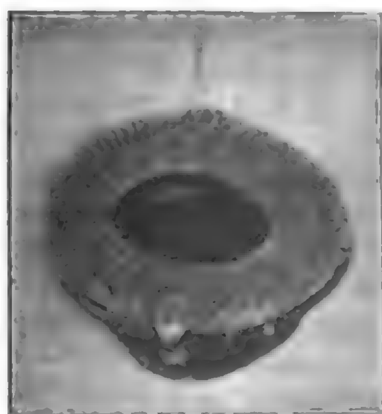

30

31

32

33

34

36

35

45
40
35
30

Ein fragment mongolischer quadratschrift.

Von G. J. RAMSTEDT.

Das hier abgebildete fragment hat Oberst Baron G. v. Mannerheim im j. 1907 irgendwo in Ostturkestan gefunden oder gekauft. Es ist ein dünnes, etwas gefaltetes und durch staub verunrei-

nigtes papier chinesischen fabrikats und ist von der unteren ecke eines blattes eines xylographierten buches irgendwie abgerissen. Die schrift ist die vom kaiser Kubilai eingeführte quadratschrift

(Pags-pa, Passepa), die als offizielle schrift vom ende des 13. bis in das 15-jahrhundert verwendet wurde, bis sie vor der älteren, uigurischen schrift wieder weichen musste.

Die in diesem fragmente vorkommenden buchstabenzeichen bieten nichts neues zu dem, was man bisher über die quadratschrift weiss; sie sind den von Pozdnějew (in seinen Лекціи по исторіи Монгольской литературы, II s. 17 ff.) mitgeteilten buchstabentypen ganz ähnlich. Für die phonetik des älteren mongolischen enthalten sie einige bemerkenswerte tatsachen, worüben aber lieber ein anderes mal.

Ich transkribiere die zeichen folgendermassen:

1. zeile . . . . s(a) l(a)n ö lö
2. zeile . . . . re q(a) q(a) lu ju h(a) s(a) qul
3. zeile . . . . (-)e ni u q(a)n ü lü či d(a)
4. zeile . . . . se de le du ʿe su ◦ bu
5. zeile . . . . qu
6. zeile . . . . ◦ sur ta qui i ne ǯ(a) j(a)ʿn dur mer
7. zeile . . . . . : . . . . (k)i tö röl dur ◦ ö ʿe run a
8. zeile . . . . (-)un ab qui dur a d(a) li
6. zeile . . . . i se ber qu ri j(a)ʿ su

1. zeile. Die silben *sa-lan* können kaum etwas anderes sein als der schluss von *arsalan* 'löwe'; wenigstens kenne ich kein anderes wort, das zu dem folgenden *ö-lö-* passen würde, das ich als *ölösün*, *ölösügsen* od. irgendeine andere konjugationsform von *ölös-* 'hungern' deute.

2. zeile *-re* ist der schlussteil irgendeines wortes, vielleicht das converbum finale eines verbums; *qaqaluju* futurisches präsens (voluntativ in der neueren sprache) zu *qaqal-* od. *qaqal-* (burj. *χaχal-*, kalm. *χaγᵘl-*) 'zerspalten, zerschlagen'; *hasaqul-* ist irgendein sekundäres verbum zu *asaq-*, *asagu-* 'fragen', etwa kooperativ *asagulča-* 'zusammen fragen' od. faktitiv *asagulga-* 'fragen lassen'.

3. zeile. Vor *ni* ist das zeichen eines nachkonsonantischen *e* sichtbar, ich lese *(kelegs)eni* od. *(ögülegs)eni*, also akk. von einem nomen perfekti; *uqan* conv. modale zu *uqa-* 'ver-

stehen'; *ülü* 'nicht'; *čida-* 'können', aber welche form hier gefolgt, kann ich nicht erraten.

4. zeile *sedeledu'esu* ist wahrscheinlich *-se deledu'esu; se = ? ese* 'nicht', *deledu'esu* = schriftmo. *deledübesü* 'wenn od. als (man, er od. ähnl.) schlägt'; *bu-* ist die erste silbe eines wortes, vielleicht *burugu* 'unrichtig, fehlerhaft, verkehrt'.

5. zeile *-qu* wahrscheinlich die endung des nomen futuri.

6. zeile *surtaqui* nom. futuri von der passivbildung *surta-* zu *surusur-* 'nachfragen, erfahren, lernen'; *ine* lese ich *enc* 'dieser' *ǯaja'n* ist schriftmo. *ǯajagan* 'fatum (auch als gottheit), vom schicksal bestimmtes od. verliehenes (leben, glück u. ähnl.)'; *mer-* ist als *mergen* (in buddhistischen büchern) 'weise, klug' zu ergänzen.

7. zeile. *-ki töröldur* ist *(erte-* od. *urida-; qojitu-)ki törüldür* 'im (vor-; künft-)igen leben'; *törül* 'geburt, leben; geschlecht'; *ö'erun*, schriftmo. *öberün* 'selber'; *a* die erste silbe eines wortes, etwa *a-bu-* 'nehmen'.

8. zeile. *-un* mit nachkonsonantischem *u*, vielleicht *(ö'er)un* 'selber'; *adali* 'gleich, ähnlich' mit vorausgehendem dativ; *abquidur adali* 'dem nehmen ähnlich'.

9. zeile. *i-se* ist schriftmo. *ese* 'nicht', wie *ine* = *ene* 'dieser'; *ber* ein verstärkendes enklitikon; *qurija'su* dieselbe form wie *deledu'esu*, schriftmo. *qurijabasu* 'wenn (man) sammelt'.

In der orthographie, die in den mit uigurischen buchstaben geschriebenen büchern üblich ist, würde sich dieses bruchstück also olgendermassen darstellen (mit ausfüllung einiger lücken).

1. z. . . . . [ar]salan ölü[sü . . .]
2. z. . . . . [. . . .]re qagaluju, asagul[. . . .]
3. z. . . . . [? kelegs]eni uqan ülü čida[ǯu?]
4. z. . . . . [? e-]se deledübesü ° bu[. . . . .]
5. z. . . . . [. . . .]qu
6. z. . . . . ° surtaqui ene ǯajagandur mer[gen]
7. z. . . . . [? urida]ki törüldür ° öberün a[. . . . .]
8. z. . . . . [. . . .]un abquidur adali
9. z. . . . . ese ber qurijabasu

Obgleich es in allgemeinem schwer ist eine übersetzung von einigen wenigen wörtern zu geben, die aus dem zusammenhange herausgerissen sind, und besonders heikel im mongolischen, wo die bedeutung der wörter nur im satz sicher festzustellen ist, versuche ich hier eine übersetzung, die den inhalt unseres bruchstückes möglichst getreu wiedergibt:

1. z. . . . . . . der löwe hunger[te]
2. z. . . . . . . zerschlagen. Fragen [lassend?]
3. z. . . . . . . [das gesproche]ne verstehen nicht könn[end]
4. z. . . . . . . wenn [man] nicht (?) schlägt; [unrecht?]
5. z. . . . . . . [? zu sei]n.
6. z. . . . . . . Das zu erlernende in diesem schicksal wei[se]
7. z. . . . . . . im [vor]igen leben, selber a[uschaffend]
8. z. . . . . . . dem [selber?] nehmen ähnlich
9. z. . . . . . . wenn man nicht sammelt

Zu welchem buddhistischen werke dieses bruchstück gehört, ist mir völlig unbekannt. Wahrscheinlich sind die zeilen 1—5 ein stück aus einer erzählung, welche von einer moralischen auslegung des erzählten abgeschlossen wurde (die zeilen 6—9).

März 1909.

Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista vuonna 1909.

Auszüge aus den sitzungsberichten der Finnisch-ugrischen Gesellschaft im j. 1909.

Suomalais-ugrilaisen seuran vuosikertomus ²/XII 1908—²/XII 1909.

Kun Seura vuosi sitten vietti 25-vuotisen olemassaolonsa muistopäivää, lausuttiin kaikissa silloin pidetyissä puheissa yksimielisesti se toivo ja luottamus, että Seuralla vielä pitkät ajat olisi tukenaan ja johtajanaan se mies, joka uupumattomalla asianharrastuksellaan ja innollaan oli Seuran henkiin herättänyt, sen toimintaa alusta alkaen suunnitellut ja ohjannut, sille tarvittavaa aineellista pohjaa antanut ja hankkinut. Tätä toivoa ja luottamusta tuki senaattori DONNERin vähentymättömältä näyttävä työtarmo ja työinto. Toisin oli kuitenkin käyvä. Viime vuosien ankara työ ja kestetyt huolet olivat sittenkin vieneet voimia enemmän kuin päältäkatsoen näyttikään. Hän ei enää ole joukossamme kun tänään teemme selkoa Seuran toiminnasta ja saavutuksista sen ensimäisen miehuusvuoden kuluessa.

OTTO DONNER on Suomalais-ugrilaisen seuran varsinainen luoja, ja häntä etupäässä Seura saa kiittää siitä menestyksestä, jolla se on voinut toimia ottamallaan työalalla. Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seura viisikymmenvuotisessa juhlassaan, suuria kustannuksia ja uusille tuntemattomille aloille lähtemistä peljäten, oli

hyljännyt prof. J. R. Aspelinin tekemän ja usean kannattaman ehdotuksen, „että Seura, tointansa tieteellisellä alalla laventain, muodostaisi tiedeakatemian Suomen heimojen tutkimista varten elikkä ylimalkain sovittaisi niin, että tutkimus näitten heimojen alalla saisi jotakin kannatusta ja vasta-alkajat tutkijat tarpeellista apua", ja kun samoin Suomen Tiedeseura oli kieltäytynyt perustamasta keskuuteensa erityistä osastoa „suomalais-ugrilaisia tutkimuksia varten, joka lähettäisi tutkijoita Suomalaisten kansojen aloille Venäjällä" — nähtävästi katsoen näin laajan hankkeen „liiaksi ahdistavan seuran muita, yleistieteellisiä pyrintöjä", näytti M. A. Castrénin työ jäävän tietämättömään tulevaisuuteen asti odottamaan jatkamistaan ja täydentämistään. Silloin esiintyi, samanmielisten kannattamana, Otto Donner, huomauttaen, että suomalaisten velvollisuus oli viipymättä ryhtyä tositoimiin asiassa, sillä tässä jos missään oli vaaraa viivyttelystä; he ehdottivat erityisen seuran perustamista, jonka tehtäväksi tulisi Castrénin työn jatkaminen, sen täydentäminen ja loppuunsuorittaminen.

Jo avauspuheessaan Seuran perustavassa kokouksessa Donner selvästi ja laajanäköisesti suunnitteli sen työalan, jolla Seura sitten myöhemmin on toiminut. Lähimpänä ja varsinaisena tehtävänään Seuralla olisi oleva työ suomalais-ugrilaisella alalla, jonka tutkiminen luonnostaan kuului meidän velvollisuuksiimme, ja tällaiseksi määriteltiinkin toimiala silloin hyväksytyissä ja vieläkin voimassaolevissa säännöissä. Mutta jo silloin Donner huomautti, että Seuran perustamisajatuksen johdonmukainen kehittäminen „on kuitenkin epäilemättä saattava sen tulevaisuudessa laventamaan toimensa koko sen alan ylitse, jolle Castrén tutkimuksellansa astui". Mutta ei vielä tällekään, n. k. urali-altailaiselle alalle Seuran ollut toimintaansa supistettava. Seuran oli, mikäli voimat ja varat suinkin sallivat, koetettava valloittaa suomalaiselle tutkimukselle osallisuus yhäkin kaukaisemmilla aloilla, joiden tunteminen oli suoranaista hyötyä tuottavaa sukumme muinaisuuden, sukulaisuussuhteiden ja kielen kehityksen selvittämiselle, aloille sellaisille, joilla joutuisimme suoranaisesti ottamaan osaa yleiseurooppalaisen tutkimustyön pohdittavina olevien kysymysten ratkaisuun, joutuisimme siis välittömiin kosketuksiin tieteen rintamaiden harrastuksiin.

Laaja, monen mielestä ylivoimainen oli DONNERin Suomalais-ugrilaiselle seuralle suunnittelema tehtävä; käsittihän se, lyhyesti hänen omilla sanoillaan lausuen, „koko Aasian kansoja koskevan kielellisen ja historiallisen tutkimustyön, vaikkakin rajoitetussa muodossa". Eikä suinkaan suunnitelman laatija itsekään ollut näkemättä sen suorituksessa kohtaavia vaikeuksia; mutta hän katsoi tällaisen työn tulokset niin tärkeiksi ja merkitseviksi Suomen kansan tulevaisuudelle, että niiden saavuttamiseksi olisi mitä suurimpia ponnistuksia tehtävä. „Kukaan ei ole niin sokea, ettei hän huomaisi sitä totuutta, että kaikki suomalaisten tällä alalla saavuttamat ennätykset, joilla on jotakin arvoa, saavuttavat yleiseurooppalaisessa tutkimuksessa sitä suuremman huomion ja tunnustuksen, mitä vähemmän työmme rajoittuu meitä lähimpinä oleviin tehtäviin." Työ noilla meille verrattain kaukaisilla aloilla oli hänen mielestään varmimmin ja nopeimmin saattava meidät tunnetuksi, tunnustetuksi ja tarpeelliseksi tekijäksi tieteen työmailla ja siten tasoittava tietä sen „kansakuntaisuustodistuksen" saavuttamiseen, joka yksin oikeuttaa meidät vaatimaan itsellemme sijaa itsenäisten sivistyskansojen rinnalla, oikeuttaa meidät vaatimaan arvonantoa ja tunnustusta kansalliselle omintakeisuudellemme ja itsenäisyydellemme. Ja mielestämme DONNER tässäkin suhteessa oli oikeassa.

Tämän laajan ohjelman toteuttamiseen DONNER Seurassa ja sen välityksellä pyrki ja osoitti aina pyrinnössään hänelle luonteenomaista intoa ja hellittämättömyyttä. Yksinomaan DONNERin ponnistuksia on kiitettävä siitä, että se verrattain suurisuuntainen tutkimus- ja julkaisutoiminta, joka on omistettu keski- ja itä-Aasian kielille ja muinaisuudelle ja joka ehkä enemmän kuin mikään muu puoli Seuran työtä on saavuttanut ulkomailla huomiota, saatiin alkuun ja osittain suoritetuksi. DONNER oli näiden tutkimustöiden sieluna: hän laati suunnitelmat, kokoonpani ohjelmat, hankki varoja ja kannatusta sekä työn suorittajia, ottipa itsekin osaa julkaisutoimintaan. Mutta vaikka tämä tutkimustyö, varsinkin viime aikoina, oli vainajan tieteellisenä pääharrastuksena, hän ei silti suinkaan ollut kylmäkiskoinen Seuran lähemmillekään tehtäville; siitä voimme helposti vakuuttautua tarkastamalla pöytäkirjoja ja selontekoja Seuran toiminnasta. Näkyvimpinä todistuksina siitä ovat ne

verrattain suuret rahavarat, jotka hän itse Seuran työn kannattamiseksi lahjoitti tai joita hänen toimestaan sekä yksityisiltä että yleisistä varoista saatiin. Ja jokainen Seuran työalalla ja varsinkin sen stipendiaattina työskennellyt voi kokemuksestaan vakuuttaa, millä harrastuksella DONNER seurasi heidän työtään, iloitsi heidän iloistaan ja kaikin tavoin koetti heitä avustaa ja kannustaa.

Lienee mahdollista, että DONNERin kuolema voi aikaansaada suuriakin muutoksia Seuran toiminta-alan laajuudessa, varsinkin kun ulkoisetkin olot ovat huimaavaa vauhtia kehittymässä suuntaan, joka ei lupaa ainakaan hyvää Suomen henkisille pyrinnöille, kun näyttää olevan tulossa aika, jolloin ehkä Seurankin on pakko työskennellä ahtaissa ja rajoitetuissa olosuhteissa. Rohkenemme kuitenkin toivoa, että se luottamus ja suosio, jota suomalaisen tutkimuksen ystävät, suureksi osaksi DONNERin vaikutuksen ja hänen nauttimansa arvonannon johdosta ovat Seuralle osoittaneet, edelleenkin jatkuu ja että Seura puolestaan perustajansa esimerkkiä noudattaen tarmokkaasti ja sitkeästi pyrkii täyttämään velvollisuutensa suomalaisen tutkimuksen edustajana ja kannattajana. Täten kunnioitamme parhaiten OTTO DONNERin muistoa. — Vähäiseksi kiitollisuutensa osoitteeksi Seura on päättänyt omista varoistaan siirtää „Otto Donnerin rahastoon“ 1,000 Smk., johon myöskin useat yhdistykset, seurat ja yksityiset ovat pienempiä lisiä antaneet.

Kuten edellisissä vuosikertomuksissa jo on mainittu, on Seura edelleenkin jatkanut niitä tutkimuksia keski-Aasiassa, joiden tarkoituksena on ollut täydentää ja lisätä aikaisempia Seuran hallussa olevia kivikirjoituskokoelmia. Tämän tutkimustyön uudelleen viriämiseen on lähimpänä syynä ollut tarve saada tarkistettua ja runsaampaa aineistoa prof. VILH. THOMSENilla työnalaisena olevaa Orkhon-kirjoitusjulkaisujen uutta painosta varten. Kuluvana tilivuonna nämä tutkimukset ovat saaneet edellisiin vuosiin verraten laajemman leiman; stipendiaatteina on nimittäin Mongoliaan lähetetty maisteri J. G. GRANÖ, tri G. J. RAMSTEDT ja maisteri SAKARI PÄLSI, joista kaksi viimemainittua suorittaa matkan yhdessä. Kun näin laajan

suunnitelman suorittaminen vaatii melkoisempia varoja kuin Seuralla on käytettävänään, kääntyi senaattori Donner Seuran valtuuttamana ja sen nimessä useiden asianharrastajain puoleen pyytäen yritykselle heidän kannatustaan. Kehoituksen seurauksena olikin, että monet suomalaisen tutkimuksen ystävät sitoutuivat Mongolian retkikuntien kannattamiseksi ja sen tulosten julkaisemisen avustamiseksi maksamaan vuosittain kahtena vuotena 13,500 Smk., johon Seura omasta puolestaan lisäsi 2,000 Smk. vuodessa. Kauppaneuvos O. A. Malmin lahjoitusrahastoa hoitavan toimikunnan annettua lisäksi 10.000 Smk. oli yrityksen aineellinen puoli turvattu. — Tutkijain matkoista ja niiden tuloksista tahdomme tässä mainita seuraavaa:

Maisteri J. G. Granön oli matkaohjelmansa mukaisesti kuljettava Irtyšin syrjäjoen Buchtarman laakson ja Altai vuorten kautta luoteis-Mongoliaan, tutkittava Suok ja Kobdo jokien seudut, Kirgis-nūrin aro, Tes joen laakso ja Bairim vuorten seudut. Matkaa kohdanneet satunnaiset vaikeudet tekivät kuitenkin ohjelman täydellisen suorittamisen mahdottomaksi; tutkituiksi ovat tulleet Buchtarman laakso, Kobdo joen latvat ja seudut Uljasutain ja Urgan välillä, yhteensä n. 2,500 km. pituudelta.

Näillä alueilla hra Granö tapasi joukon muistomerkkejä, etupäässä hautakumpuja, neliömäisiä arohautoja, ihmishahmoisia kiviä, „baaboja“, ja pystykiviä, joihin useaan oli hakattu tavallisimmin hirviä esittäviä kuvioita. Samantapaisia, vuoripukkia, hevosia ja hirviä esittäviä kuvioita tavattiin suuret määrät eräässä kiinteässä kallioseinämässä Tsagan-kol joen rannalla. Varsinaista kirjoitusta sisältäviä kiviä ja kallioita löytyi kuitenkin ainoastaan yhdestä paikasta, Hoitu-Tamirin laaksosta, Sait-Vanin luostarin läheisyydestä, missä joen rannalla kohoavassa kalliossa oli suuri joukko tushilla piirrettyjä mongolilaisia ja kiinalaisia kirjoituksia ja niiden lisäksi punaisella tai mustalla väriaineella maalattua muinaisturkkilaista kirjoitusta, jonka yhteenlaskettu merkkien lukumäärä nousee n. 700:aan. — Kaikki löytämänsä muistomerkit hra Granö on mitannut, piirtänyt ja valokuvannut; löytöpaikat on merkitty tutkijan valmistamaan matkakarttaan.

Tohtori G. J. Ramstedt ja maisteri Sakari Pälsi olivat saa-

neet osalleen Urgasta länteen olevan osan Mongoliaa, kirjoituskivistään kuuluisaksi tulleen Orkhon joen ja Selenga joen latvojen ympäristöt. Tutkijamme kulkivat aluksi Urgasta melkein länttä kohden Selengan latvasyrjäjoille, sieltä etelään Tamir jokien poikki Ongın-gol joen lähteille ja sieltä koillista kohden Urgaan takaisin, jossa he parastaikaa järjestelevät ja täydentävät kokoelmiaan. Retkikunnan saaliista on erityisesti huomattava Šine-usu nimisen järven rannalta löydetty vanha uigurilaisen suurkhanin hauta ja sen lähelle aikoinaan pystytetty, nyt jo kappaleiksi kaatunut muistokivi, jonka sisältämä kirjoitusteksti on pisin yhtäjaksoinen, siinä kun on kirjoitusta 45 riviä, joista jokainen sisältää toistasataa kirjainmerkkiä; yhteensä merkkien luvun lasketaan nousevan n. 5,000:een. Toisistakin kirjoituskivistä on retkikunta saanut tietoja, vaikka tällä kertaa ei olekaan voinut ottaa niistä tarkempaa selkoa. Lukuisasti on myöskin tavattu yksinäisiin kiviin ja kiinteihin kallioseinämiin hakattuja puumerkintapaisia piirroksia, enimmäkseen nähtävästi alkuperin eläinkuvioita, joita tri Ramstedt pitää jonkinlaisena vanhana kuvakirjoituksena; tätä todistaisi se, että niitä usein tavataan sarjoittain. Muuna saaliina on satuja, lauluja, kielellisiä muistiinpanoja, fonografiin laulettuja sävelmiä ja tekstejä, kansatieteellisiä esineitä y. m. Valokuvia on matkan varrella otettu runsaasti ja kuljettu matka on kartoitettu. — On varmaa, että retkikunnan saavuttamat tulokset tuovat paljonkin valaistusta sen kulkemien seutujen tuntemukseen. Vahinko vain, ettei tutkijoiden ole onnistunut suorittaa kaivauksia tapaamillaan vanhoilla asuinpaikoilla, sillä tarvittavat lupakirjat ovat jääneet tulematta.

Lähemmälläkin työalallamme, suomalais-ugrilaisella, ovat Seuran stipendiaatit kuluneella tilivuodella tutkimustyötä edelleen suorittaneet. — Moskovan yliopiston ylioppilas Vasilij Nalimov on jatkanut ennen aloittamaansa kansatieteellistä keräystyötä permalaiskansojen, tällä kertaa „permjakkien“ keskuudessa ollen matkoilla vähän enemmän kuin kolme kuukautta, niistä yhden seuraten maisteri A. M. Tallgrenia perehtyäkseen arkeologiseen tutkimustyöhön. Hra Nalimovin tutkimuksen esineinä ovat olleet pääasiassa kansan uskonnolliset käsitykset, jumaloimisen esineet, palvomistavat, hautaustavat, taikuus, perheen ja avioliiton historia, kansan oikeus-

käsitteet, ekonomiset ja yhteiskunnalliset olot jne. Osa kerättyä aineistoa on jo saapunut Seuralle ja loput kerääjä arvelee saavansa järjestetyksi aivan lähimmässä tulevaisuudessa. Varmaankin niiden perustalla, kerääjän antamista tähänastisista tiedoista päättäen, saamme entisestään kokonaan poikkeavan kuvan permalaiskansojen henkisestä nykyisyydestä ja siihen vieneestä kehityksestä. — Tšeremissialueella on vuoden kuluessa työskennellyt pikkukoulunopettaja, tšeremissi Timofej Jevsevjev harjoittaen aineellista etnografiaa, etupäässä rakennuksia sekä metsästystä ja kalastusta koskevia tutkimuksia. Työnsä tuloksena on kerääjä saanut valmiiksi tšeremissiläistä asuntoa kuvailevia esityksiä selittävine piirroksineen. Osa hra Jevsevjevin keräelmiä, 7 vihkoa mainittuja asunnon esityksiä ja 3 vihkoa kansanrunoutta, on saapunut Helsinkiin ja, mikäli tri Sirelius on ehtinyt niitä tarkastaa, ovat ne varsin arvokkaat. — Kolmantena stipendiaattina on ollut maisteri A. Hämäläinen, joka n. puolentoista kuukauden aikana on ollut täydentämässä kansatieteellisiä tutkimuksiaan Volgan seutuisten suomalaiskansojen keskuudessa, kohdistaen huomionsa tällä kertaa etupäässä avioliitto- ja häätapoihin. Sairauden tähden oli tutkijan kuitenkin rajoitettava työnsä harvoihin seutuihin, eivätkä tuloksetkaan voineet olla niin runsaat kuin oli toivottu.

Tutkimusmatkoilla olleiden stipendiaattien töistä puhuessamme emme voi jättää mainitsematta, että prof. E. N. Setälä poikansa Vilho Setälän kanssa viime kesän kuluessa omalla kustannuksellaan teki tutkimusmatkan Inkerinmaalle, pääasiassa vatjalaisia kokoelmiaan täydentääkseen ja kartuttaakseen. Seuralla oli viime marraskuun kokouksessa tilaisuus tutustua matkan tuloksiin: prof. Setälän esitelmä kuvasi vatjalaisten oloa ja elämää, heidän aineellista ja henkistä tilaansa ja sisälsi muutamia vatjankielen käsittämiselle tärkeitä kielellisiä huomautuksia; esitelmää havainnollistuttivat erittäin kaunis ja runsas pukukokoelma sekä näytteillä oleva valokuvakokoelma ja esitetyt varjokuvat. — Samoin on mainittava maisteri I. Kujolan matka Aunuksen läänin lyydiläismurteita tutkimaan, joka matka tapahtui Seuran nimessä ja myötävaikutuksella, vaikkakin hra Kujola sai matkaansa varten stipendin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta.

Stipendiaattien ohella ovat kansatieteellisiä tutkimuksia ja keräyksiä harjoittaneet ja Seuralle niiden tuloksia lähettäneet tai julkaistavaksi tarjonneet muutamat yksityiset Venäjällä asuvat henkilöt. Näistä mainittakoon tässä mordvalainen V. Savkin, tšeremissi G. Karmazin sekä ostjakkien keskuudessa asuva venäläinen rouva Anastasia Trofimova, joka viimemainittu on osoittautunut erittäin innostuneeksi kansanomaisten kuosien kerääjäksi ja piirtäjäksi. Lähetyksistään he ovat saaneet pieniä palkkioita. — Kazanin seminaarin opettaja, mordvalaissyntyinen M. Jevsevjev on tarjonnut Seuran julkaisuihin laajaa mordvalaisten häätapojen kuvausta sekä kansatieteellistä valokuvasarjaa, mutta toistaiseksi ei ole voitu tehdä lopullista päätöstä tämän tarjouksen johdosta. Samoin on myöskin tšeremissi G. Karmazin ilmoittanut valmistelevansa tšeremissin kielioppia, joka mahdollisesti voisi Seuran julkaisuissa ilmestyä.

Kannattaakseen työalallaan toimivien tutkijain julkaisutyötä Seura on antanut tilapäisiä tai pitempiaikaisia stipendejä tri G. J. Ramstedtille, maisteri F. Äimälle, maisteri Väinö Salmiselle ja I. Kujolalle. — Ahlqvistin rahaston korkovaroista on kuluneella vuodella, Kotikielen Seuran vuosikokouksessa, annettu 300 markkaa tri E. A. Tunkelolle hänen julkaisemastaan teoksesta „Alkusuomen genitiivi relatiivisen nimen apugloosana".

Vanhaa tapaa noudattaen ovat useat tutkijat tälläkin tilivuodella Seuran kokouksissa esittäneet tutkimustensa uusimpia tuloksia. Esitelmiä ovat pitäneet: tri G. J. Ramstedt eräistä preussilaisen retkikunnan Turfanista ja Idikutšarista löytämistä, 1300- ja 1400-luvulta olevista mongolinkielisistä tiekirjoista (20. II); professori E. N. Setälä nasaalien astevaihtelutapauksista suomalais-ugrilaisissa kielissä (23. I), *jalava, nila* ja *omena* sanojen alkuperästä (27. III), unkarin *falu* sanan vastineista muissa suomalais-ugrilaisissa kielissä (24. IV), *Kalevanpojan* nimestä (22. V), *Soini, Palja, Kalkki, Kullervo* ja *Untamo* nimistä (23. X), matkastaan vatjalaisten luo ja siellä tekemistään kansa- ja kielitieteellisistä huomioista (20. XI); tri E. A. Tunkelo *Saimaa* nimestä (23. I), *rakas* sanan alkuperästä ja alkumerkityksestä (20. XI); prof. Y. Wichmann *lumota, loihtia* ja *hattara* („jalkariepu") sanojen vastineista sukukielissä (23. I).

Valaistaksemme Seuran toiminnan muita puolia tahdomme tässä kiinnittää huomiota muutamiin erinäisiin vuoden varrella päätettyihin toimenpiteisiin.

Jo ennen on mainittu, että Seura oli ryhtynyt toimenpiteisiin paikannimien keräystyön toimeenpanemiseksi suomalais-ugrilaisilta alueilta ja myöntänytkin pienen stipendin keräystä varten Suomessa saadakseen jonkun verran aineistoa ja kokemusta, jonka johdolla sitten lopullinen ohjelma oli laadittava.

Siinä alustavassa ohjelmassa, jonka Seura v. 1907 laati, oli myöskin edellytetty paikannimien keräys vanhoista asiakirjoista, vaikka Seura itse ei aikonutkaan ryhtyä tämänsuuntaiseen työhön Suomessa, koska katsottiin Suomen paikannimien keräyksen olevan jätettävä toisille, nimenomaan Suomenmaahan toimintansa kohdistaneille seuroille. Kysymyksen vanhoissa asiakirjoissa esiintyvien paikannimien keräyksestä onkin äskettäin Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seura pannut vireille siinä muodossa, että se on ehdottanut yhteisen komitean asettamista, jonka tehtävänä olisi asiaankuuluvien käytännöllisten seikkojen selvitettyä kääntyä anomuksin Senaattiin pyytämään yritykseen tarvittavien varojen myöntämistä valtionvaroista. Yhteisessä komiteassa Seuraa on edustanut prof. H. Paasonen. — Paikannimien keräyksen ovat tehtäväkseen ottaneet myöskin monet kotiseutututkimusta harrastavat yhdistykset, esim. useimmat ylioppilasosakunnat, ja on Seura heille pyydettäessä antanut painattamaansa ohjelmaa ja kaavakkeita halukkaille työhön ryhtyjille jaettavaksi.

Ohjelma oli seuraavanlainen:

„Varaesimiehensä, professori E. N. Setälän keväällä v. 1907 tekemän ehdotuksen johdosta päätti Suomalais-ugrilainen seura koettaa saada toimeen laajasuuntaisen nimien keräyksen suomalais-ugrilaisten kansojen asuma-aloilta ja asetti valiokunnan laatimaan sitä varten yksityiskohtaista suunnitelmaa. Valiokunnan ehdotuksen mukaisesti Seura kokouksessaan saman vuoden toukokuun 17 p:nä hyväksyi työn ohjelmaan nähden seuraavat yleiset näkökohdat:

I. Keräystyön *tarkoitus* on

1) tieteellinen. Kerätyllä nimiaineistolla on tärkeän sanastollisen merkityksensä ohessa erittäin suuri arvo kielen historian valaisijana, historiallisena lähdekokoelmana ja asutusvaiheiden selvit-

täjänä, puhumattakaan siitä, että yksin sen avulla käy mahdolliseksi saada selville ne perusteet, joita kansa nimenannossa on noudattanut. — Mutta samalla on huomattava, että nimitutkimus saattaa tarjota myös käytännöllisiä tuloksia, jonka vuoksi voidaan sanoa, että keräyksellä, ainakin Suomessa, on myös

2) käytännöllinen merkitys. Tutkimuksen kautta saataisiin a) poistetuksi väärät ja oikaistuiksi väärässä muodossa käytäntöönpäässeet nimitykset, b) määrätyksi, mikä useista rinnakkain käytetyistä nimityksistä olisi parhaimpana pidettävä ja yleiseen käytäntöön suositeltava.

II. Keräystyön *lähteinä* ovat

1) paikkakunnan kansankieli;

2) kirjalliset muistiinpanot, etenkin vanhat (maakirjat, manttaaliluettelot, maanjako-oikeuksien asiakirjat, maanmittauspöytäkirjat, tuomiot, kirkonkirjat y. m. s. sekä kartat).

III. Keräystyön *esineinä* ovat

1) kultuurinimet (maakuntien, läänien, kihlakuntien, pitäjien, kaupunkien, tilojen, kartanoiden, torppien, viljeltyjen alueiden, nk. niittyjen ja peltojen y. m. s.);

2) luonnonpaikkojen nimet (vesistöjen, jokien, koskien, virtojen, järvien, lahtien, salmien, lähteiden, apajien, saarien, vuorien, selänteiden, harjujen, kukkuloiden, mäkien, laaksojen, soiden, metsien, kenttien y. m. s.);

3) kiinteiden muinaisjäännösten nimet;

4) henkilönimet (etupäässä sukunimet, mutta myöskin alkuperäisestä kirkollisesta muodosta poikkeavat ristimänimet sekä liikanimet, „köllit").

Erityisen tärkeänä on pidettävä sellaisten nimien muistiinsaamista, jotka sisältävät kultuurihistoriallisesti, varsinkin mytologisesti tärkeitä sanoja (Suomi, Häme, Kainuu, Kaleva, Tapio, Koljo, Kouko l. Kouvo, Sampo, Sammas, Otava y. m. s.).

Nimiin liittyvät paikallistarut on myöskin muistiinpantava.

IV. Nimiä muistiinkirjoitettaessa on huomioonotettava:

1) jokainen kansansuusta tai kirjallisista lähteistä saatu nimi on kirjoitettava omalle lipulleen, johon järjestystyön helpoit-

tamiseksi ylimmälle vasempaan kulmaan merkitään „hakusanaksi“ nimen kirjakielessä käytetty tai suullisessa puheessa tavallisin muoto;

2) asiakirjasta saatu nimi on kopioitava lipulle kirjain kirjaimelta. Samaan lippuun merkitään selvästi:

a) lähde, mistä nimi on löydetty;

b) lähdekirjan laatu: onko lähdekirja alkuperäinen vai myöhempi jäljennös;

c) käytetyn lähdekirjan „syntymä“-päivä ja -vuosi; [1]

d) nimen merkitys (osoitetaanko sillä esim. kylää, taloa, järveä j. n. e.);

e) missä yhteydessä nimi lähteessä esiintyy.

3) kansansuusta muistiinpantu nimitys on merkittävä ääntämistä mahdollisimman tarkasti kuvaavalla kirjoituksella. Lippuun merkitään, paitsi „hakusanaa“

a) nimen nykyisen ääntämisen mukainen nominativimuoto (jos nominativi tavataan);

b) pitäjä, kappeli j. n. e., jossa paikka on; milloin tarvitaan, on paikka tarkemmin osoitettava (mainittava esim. minkä kylän tai talon alueella se on, t. m. s.);

c) nimellä tarkoitetun paikan laatu (talo, järvi j. n. e.);

d) maanpintasuhteet (minkälaatuisella paikalla kultuuripaikka sijaitsee. Tämä on mainittava erittäinkin silloin, milloin tämän seikan voi olettaa valaisevan nimen merkitystä ja alkuperää. Olisi myöskin mainittava, onko aikojen kuluessa muutoksia maanpintasuhteissa tapahtunut);

e) onko paikalla useampia ja erikielisiä nimityksiä;

f) puheessa käytetyt nimen paikallismuodot (esim. sanotaanko Muhoksella, -lta, -lle vai Muhoksessa, -sta, -en);

g) käytetäänkö tavallisesti monikollisissa sijamuodoissa esiintyvästä nimestä erinäisissä tapauksissa yksiköllisiäkin sija-

[1] Lähdekirjaa sopii merkitä lyhentämällä, mutta on siinä tapauksessa lyhennysluettelo, jossa lähdekirjan täydellinen nimi, laatu ja syntymäaika on tarkoin osoitettu, mukaan pantava. Lyhennetynkin nimen jälkeen merkittäköön kuitenkin aina lähdekirjan vuosiluku (esim. kk. 1770 = kirkonkirja vuodelta 1770).

muotoja (esim. „Huittisissa“ (monikko), mutta „tämä kylä on Huittista“ (yksikkö);

h) nimeen liittyvä historiallinen tai uskonnollinen muisto, asutuskertomus t. m. s. lyhyesti tai viittaus, mistä tieto sellaisesta on löydettävissä.“

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tekemän, eräässä yksityisessä piirissä aikaisemmin herätetyn ehdotuksen johdosta Seura on päättänyt yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kanssa ryhtyä toimenpiteisiin M. A. Castrénin syntymän satavuotismuiston viettämiseksi; tehty ehdotus koski kuitenkin ainoastaan juhlajulkaisun toimittamista, jossa olisi Castrénin työtä esittäviä kirjoitelmia ja tutkimuksia niiltä aloilta, jotka tavalla tai toisella ovat läheisiä hänen työlleen. Asiaa valmistelemaan ja ehdotusta tekemään asetettiin toimikunta, johon Seuran edustajiksi valittiin prof. E. N. Setälä ja dosentti K. F. Karjalainen. Toistaiseksi toimikunta on, asiasta periaatteellisesti keskusteltuaan, pyytänyt prof. Setälää laatimaan yksityiskohtaisen ehdotuksen, jonka jälkeen toimikunta, päätettyään julkaisun muodosta, julkaisutavasta ja kielestä, viipymättä esittänee ehdotuksensa seurojen ratkaistavaksi ja ryhtynee asianvaatimiin käytännöllisiin toimenpiteisiin.

Jo edellisellä tilivuodella, v. 1908, oli lehtori J. Poirot tehnyt ehdotuksen, että Seura etupäässä omaa tarvettaan varten hankkisi yliopiston foneettisen laitoksen käytettäväksi tarpeelliset laitteet, joiden avulla kävisi mahdolliseksi täällä kotimaassa fonografilevyistä sähkömenetelmin ottaa kuparijäljennöksiä käytettäviksi foneettisiin tutkimuksiin ja talletettaviksi erityiseen fonogrammiarkistoon vastaisten tarpeiden varalle. Erinäisistä syistä tämän ehdotuksen lopullinen ratkaiseminen lykättiin myöhemmäksi, ja viime keväänä kysymys otettiin esille jonkunverran uudessa muodossa. Lehtori Poirot silloin nimittäin ehdotti, että Seura yhdessä erinäisten muiden yhdistysten kanssa tekisi Yliopiston Konsistorille esityksen, että Konsistori ryhtyisi toimiin kahden helposti kuljetettavan matkafonografin ja yhden registeröimisaparaatin sekä elektrolyyttisen laitteen hankkimiseen tarvittavan rahamäärän, 6,000 Smk., myöntämiseksi foneet-

tisen laitoksen käytettäväksi. Yhdessä Kotikielen Seuran kanssa Seura tekikin tämänsuuntaisen esityksen, ja Konsistorille ilmoitti Svenska Landmålsföreningen sitä myöskin kannattavansa. Kiitollisuudella Seura on vastaanottanut tiedon, että esitys on vienyt toivotuille perille ja että tilatuista koneista yksi matkafonografi jo on saapunutkin. Toimenpide on varmaan tuova huomattavaa hyötyä lehtori Poirotin erinomaisella innolla harjoittamille koneellis-foneettisille tutkimuksille sekä myöskin fonetiikan opetukselle.

Saadakseen toimintansa ja sen tulokset mahdollisimman laajalti tunnetuiksi ulkomaisissakin tieteellisissä piireissä Seura on kuluneina vuosina valinnut jäsenikseen suuren joukon huomattavia ulkomaisia tiedemiehiä ja ryhtynyt julkaisujen vaihtoon erinäisten tieteellisten laitosten, seurojen ja yhdistysten kanssa. Viime vuosikokouksessa tehdyn päätöksen johdosta Seuran ulkomaisten jäsenten luku suureni hyvinkin tuntuvasti. — Julkaisujen vaihtoon on kuluneella vuodella ruvettu Vladivostokin Itämaisen Instituutin, Kievissä toimivan Ukrainan tieteellisen seuran sekä Parisissa ilmestyvän La Revue des Études ethnographiques et sociologiques nimisen aikakauskirjan kanssa, jotapaitsi Seura on lahjoittanut Leipzigin yliopistolle tämän 500-vuotisen olemassaolon johdosta vietetyssä muistojuhlassa suuren joukon julkaisujansa. — Valitettavasti Seura ei ole katsonut voivansa personallisesti ottaa osaa Parisin Société d'Anthropologie'n viisikymmenvuotisen toiminnan johdosta vietettyihin juhlallisuuksiin eikä myöskään ryhtyä toimenpiteisiin osanoton valmistamiseksi v. 1911 Novgorodissa pidettävään XV:een yleisvenäläiseen arkeologiseen kongressiin, johon kutsun oli lähettänyt Moskovan Arkeologinen Seura. Niinikään Seura ei ole katsonut voivansa lähettää edustajia ensi tammikuussa Moskovassa pidettävään venäläisten luonnontutkijain ja lääkärien XII:een yleiseen kokoukseen. Molemmista viimemainituista kokouksista ovat Seuran jäsenet saaneet ilmoituksen siltä varalta, että joku tai jotkut heistä yksityisinä tahtoisivat ottaa niihin osaa. — Että Seuran pyrinnöt levittää tietoa työstänsä ja herättää ulkomailla siihen harrastusta eivät ole olleet turhia, sitä todistavat osaltaan viime vuosikokoukseen Seuran 25:nnen vuosipäivän johdosta saapuneet kirjeet ja sähkösanomat ja ne lukuisat läheltä ja kaukaa tulleet surunvalituskirjeet,

jotka Seura esimiehensä, senaattori DONNERin kuoleman johdosta on saanut ottaa vastaan.

Jo edellä on sivumennen mainittu niistä lisistä, joita Seuran kokoelmiin on tullut osaksi stipendiaateilta, osaksi muilta henkilöiltä, ja kirjaston karttumisesta tekee selkoa myöhemmin kirjastonhoitajamme. Tahdomme kuitenkin tässä nimenomaan mainita sen arvokkaan kirjalahjan, jonka rouva ALMA JALAVA, miesvainajansa lehtori ANTTI JALAVAn eläessään lausumaa toivomusta noudattaen, on Seuran kirjastoon jättänyt. Tämäkin lahjoitus on todistuksena siitä hyväntahtoisuudesta ja suosiosta, jota Seuralla on ollut onni suomalaisen sivistyksen ystävien taholta nauttia.

Kuluneen vuoden julkaisutoiminnasta annettakoon tässä seuraavat tiedot:

Painosta on valmistunut:

1) Aikakauskirjan XXVI vihko, joka sisältää kirjoitukset: A. HÄMÄLÄINEN, Tšeremissien mehiläishoidosta. — E. LANDAU, Ein Beitrag zur Anthropologie der Liven. — J. G. GRANÖ, Archäologische Beobachtungen von meinen Reisen in den nördlichen Grenzgegenden Chinas in den Jahren 1906 und 1907. — H. PAASONEN, Über die ursprünglichen seelenvorstellungen bei den finnisch-ugrischen völkern und die benennungen der seele in ihren sprachen. — G. RAQUETTE, A contribution to the existing knowledge of the Eastern-Turkestan Dialect. — Otteita Seuran keskustelemuksista v. 1908.

2) Toimitusten XXVII:n nidoksen ensimäinen osa. Sisältää tri G. J. RAMSTEDTin tekstijulkaisun Kalmückische sprachproben. Erster teil. Kalmückische märchen I.

3) Toimitusten XXVIII nidos. Sisältää: O. J. BRUMMER, Über die Bannungsorte der finnischen Zauberlieder. Ilmestyi väitöskirjana jo edellisellä tilivuodella.

4) Kansatieteellisiä tutkimuksia IV: AXEL O. HEIKEL, Die Volkstrachten in den Ostseeprovinzen und in Setukesien.

5) Apuneuvoja suomalais-ugrilaisten kielten opintoja varten IV: H. PAASONEN, Mordwinische chrestomathie nebst glossar und grammatikalischem abriss.

Aikakauskirjasta Finnisch-ugrische Forschungen on ilmestynyt VII ja VIII,1.

Painettavina tai tekeillä ovat:

1) Aikakauskirja XXVII, johon m. m. tulee tri ANTTI AARNEEN tutkimus Die zaubergaben. Eine vergleichende märchenuntersuchung.

2) Uusi nidos Kansatieteellisiä tutkimuksia: AXEL O. HEIKELIN tšeremissiläisiä kuoseja sisältävä julkaisu. Kuositaulujen painaminen on aloitettu.

3) Maisteri F. ÄIMÄN tutkimus Inarin lapin ensi tavun vokalismista.

4) Prof. YRJÖ WICHMANNIN tšeremissiläinen tekstijulkaisu.

5) Professorinrouva WICHMANNIN tšeremissiläinen kansatieteellinen julkaisu.

6) Maisteri J. KALIMAN tutkimus venäläisistä lainasanoista syrjänissä.

7) Uusi laitos Orkhon-julkaisuista.

8) Tri Hurt vainajan arvoituskokoelma. — Tämän julkaisun oli määrä joutua painoon jo syksyllä, mutta kun sen toimittaja, ylioppilas K. Wachtberg valtiollisesti epäiltävänä vangittiin, otettiin hänen luonansa takavarikkoon m. m. kaikki hänellä olevat, tätä julkaisua koskevat paperit, ja ovat nämä, huolimatta Seuran puolesta tehdyistä pyynnöistä, vieläkin sillä tiellään, luultavasti luovutetut venäläisten poliisiviranomaisten tutkittaviksi.

Edellämainittujen teosten lisäksi on Seuralle julkaistavaksi tarjottu useitakin teoksia, joiden painattamisesta vielä ei ole tehty lopullista päätöstä.

Seuran jäsenistössä on vuoden kuluessa tapahtunut huomattavia muutoksia; uusia jäseniä on liittynyt suuri joukko ja monta Suomen sivistyselämässä etevän nimen saavuttanutta on kuoleman kautta poistunut.

Manallemenneistä jäsenistä mainittakoon:

kunniajäsen: professori RICHARD PISCHEL, Berliinistä; *perustajajäsenet:* tuomari EMANUEL SALOHEIMO, Mikkelistä, presidentti HENRIK GUSTAF BORENIUS Vaasasta, senaattori OTTO DONNER Helsingistä,

konsuli KARL FREDRIK BORG Oulusta, insinööri FRANS EDELHEIM Nastolasta, professori EMIL HOUGBERG Pitkäniemestä, kauppias J. F. HUURI Pietarista, senaattori KARL EMIL FERDINAND IGNATIUS Helsingistä, valtioneuvos JAKOB JOHAN WILHELM LAGUS Helsingistä, kunnallisneuvos AGATHON MEURMAN, Helsingistä, senaattori JOHAN GUSTAF SOHLMAN Helsingistä, vapaaherra GUSTAF AXEL SAMUEL VON TROIL Helsingistä ja professori FREDRIK JOHAN WIIK Helsingistä. Näistä senaattori DONNER, valtioneuvos LAGUS ja kunnallisneuvos MEURMAN olivat mukana Seuraa v. 1883 perustettaessa ja kuuluivat siis tuohon jo hyvin harvenneeseen kantajoukkoon; *vuosijäsenet:* lehtori ANTTI JALAVA Helsingistä, senaatin kielenkääntäjä H. E. HEIDEMANN Helsingistä, rehtori K. MALIN Tammisaaresta, esittelijäsihteeri J. L. SNELLMAN Helsingistä, rehtori G. W. WALLE Viipurista.

Uusiksi jäseniksi Seura on kutsunut seuraavat henkilöt:

kunniajäseniksi:

DELITZSCH, FRIEDRICH, Geh. Regierungsrat, professori, Berliini.
PISCHEL, RICHARD, Geh. Regierungsrat, professori, Akatemian jäsen, Berliini.
SACHAU, Ed. Geh. Ober-Regierungsrat, professori, Akatemian jäsen, Berliini.
BEZZENBERGER, A., Geh. Regierungsrat, professori, Königsberg.
BRUGMANN, K., Geheimrat, professori, Leipzig.
KUHN, ERNST, Geh. Hofrat, professori, Akatemian jäsen, München.
VON SCHROEDER, LEOPOLD, professori, Wien.
HAMPEL, JÓZSEF, professori, Akademian jäsen, Budapest.
GOLDZIHER, IGNÁCZ, professori, Akatemian jäsen, Budapest.
FORTUNATOV, F. F., akateemikko, Pietari.
LAMANSKIJ, Vl. I., akateemikko, Pietari.
DE GOEJE, M. J., professori, Leyden.
KERN, HENDRIK, professori, Leyden.
CHAVANNES, ED., professori, Akatemian jäsen, Pariisi.
CORDIER, HENRI, professori, Akatemian jäsen, Pariisi.
SENART, ÉMILE, Akatemian jäsen, Pariisi.

Grierson, G. A., professori, C. I. E., Rathfarnham.
Burgess, James, professori, C. I. E. Edinburgh.
Sweet, Henry, professori, Oxford.
Lanman, Charles, professori, Cambridge, Mass.
Hirth, Friedrich, professori, New-York.
Bloomfield, Maurice, professori, Baltimore.
Lambros, Spyridon, professori, Ateena.
Maspéro, Gaston, professori, Egyptin museoiden ylijohtaja, Kairo.
Montelius, Oscar, professori, riksantiquarie, Tukholma.
26. Müller, Sophus, professori, Kansallismuseon I osaston johtaja, Kööpenhamina.

kirjeenvaihtajajäseniksi:

Grünwedel, A., professori, Berliini.
von Lecoq, A., tohtori, Berliini.
Müller, F. W. K., professori, Berliini.
Bolte, J., professori, Berliini.
Mogk, E., professori, Leipzig.
Gombocz, Zoltán, tohtori, dosentti, Budapest.
Melich, János, tohtori, dosentti, Budapest.
Vikár, Béla, kirjailija, Budapest.
Zolnai, Gyula, professori, Kolozsvár.
Oldenburg, Sergej, akateemikko, Tiedeakatemian alituinen sihteeri, Pietari.
Schachmatov, A., akateemikko, Pietari.
Eisen, M. J., pastori, Kronstatti.
Pogodin, A., professori, Varsova.
Lidén, E., professori, Göteborg.
Torp, Alf, professori, Kristiania.
Lehmann, Ed., professori, Berliini.
Pedersen, Holger, professori, Kööpenhamina.
Uhlenbeck, C., professori, Leyden.
Meillet, A., professori, Pariisi.
Boyer, P., professori, Pariisi.
Lévi, Sylvain, professori, Pariisi.

22. Pavolini, P. E., professori, Firenze.

perustajajäseneksi:

1. Ojansuu, Heikki, tohtori, dosentti, Helsinki.

vuosijäseniksi:

Ailio, Julius, maisteri, Helsinki.
Donner, K. R., ylioppilas, Helsinki.
Hämäläinen, A., maisteri, Helsinki.
Ilmonen, Aleksi A., maisteri, Helsinki.
Karppila, Kristian, maanviljelijä, Fredriksberg.
Tallgren, A. M., maisteri, Helsinki.
7. Williams, H., sanomalehdentoimittaja, Pietari.

Seuran toimimiehinä kuluneella tilivuodella ovat olleet: esimiehenä senaattori Otto Donner, ensimäisenä varaesimiehenä professori E. N. Setälä, toisena varaesimiehenä professori H. Paasonen, ensimäisenä sihteerinä dosentti K. F. Karjalainen, toisena sihteerinä maisteri F. Äimä, rahavartiana valtioneuvos J. Höckert, kirjastonhoitajina professori K. Krohn ja dosentti E. A. Tunkelo, kirjavarainhoitajana dosentti U. T. Sirelius ja yliasiamiehenä varatuomari E. Polón. Tilintarkastajina ovat olleet tohtori Th. Schvindt ja maisteri Lauri Hendell ja heidän varamiehinään kamreerit K. Strählman ja K. Ingman. Tieteellisten seurain valtuuskunnassa ovat Seuraa edustaneet varsinaisena jäsenenä prof. E. N. Setälä ja varamiehenä dosentti K. F. Karjalainen.

Helsingissä joulukuun 2 p:nä 1909.

Compte-rendu annuel de la Société Finno-Ougrienne pour l'année ^{2}/XII 1908—^{2}/XII 1909.

Quand la Société fêta, il y a un an, son 25e anniversaire, on exprima unanimement, dans les discours tenus à cette occasion, l'espoir et la certitude que la Société pourrait encore longtemps compter sur l'appui et la direction de l'homme qui, par son intérêt toujours en éveil et son enthousiasme infatigable, avait fait naître la Société, et avait dès le début tracé le plan et pris la direction de ses travaux, procuré et donné les ressources matérielles nécessaires. Ces espoirs se fondaient sur la puissance de travail et l'énergie du sénateur Donner, qui semblaient restées égales. L'événement démentit ces prévisions. Le lourd travail et les soucis des dernières années avaient usé ses forces plus qu'il ne paraissait à l'extérieur. Aujourd'hui où nous devons rendre compte de l'activité de la Société et de ses conquêtes scientifiques pendant la première année qui a suivi sa majorité, nous ne le voyons plus dans nos rangs.

Otto Donner a été le vrai fondateur de la Société Finno-ougrienne, et c'est à lui que la Société est en première ligne redevable du succès avec lequel elle a pu travailler dans le domaine qu'elle s'était choisi. Quand la Société de Littérature finnoise, lors de son cinquantenaire, craignant d'être amenée à de grandes dépenses et de s'aventurer sur des domaines nouveaux et inconnus, eut repoussé la proposition faite par le professeur J. R. Aspelin et appuyée par beaucoup de membres, „que la Société, étendant son champ d'activité scientifique, constituât une académie scientifique chargée d'étudier les peuples finnois ou, d'une façon générale, prît des mesures

en vue d'assurer aux recherches concernant ces peuples un appui quelconque et aux chercheurs débutants le secours nécessaire", et que la Société des Sciences de Finlande eut aussi repoussé la proposition d'instituer dans son sein une section spéciale „pour les recherches finno-ougriennes, qui enverrait des érudits sur les territoires des peuples finnois en Russie", estimant visiblement qu'une tâche aussi vaste „empièterait trop sur les autres entreprises d'un caractère scientifique général incombant à la Société", les travaux de M. A. Castrén semblaient devoir attendre jusque dans un avenir éloigné leur continuation et leur achèvement. C'est alors qu'Otto Donner, soutenu par d'autres personnes partageant son opinion, prit l'initiative de faire remarquer que c'était le devoir des Finlandais de prendre des mesures efficaces dans ce domaine, car il y avait danger à attendre. Les promoteurs proposaient la fondation d'une société spéciale, dont l'objet serait de continuer, de perfectionner et d'achever le travail de Castrén.

Déjà dans le discours d'ouverture à la séance fondation de la Société, Donner esquissait avec clarté et prévoyance le champ de recherches qui a été celui de la Société. Sa première tâche et son objet propre étaient de travailler dans le domaine finno-ougrien, la nature même nous faisant un devoir de ces recherches; et ce fut ainsi que les statuts alors approuvés et maintenant encore en vigueur définirent l'objet de la Société. Mais dès cette époque Donner remarquait qu'un développement logique de la pensée fondamentale de la Société „conduirait incontestablement celle-ci à étendre dans l'avenir son activité sur tout le domaine où Castrén s'était engagé dans ses recherches". Mais ce n'était pas non plus à ce domaine, dit ouralo-altaïque, que la Société devait borner ses travaux; elle devrait, dans la mesure où le permettraient ses forces et ses ressources, chercher à faire participer la science finlandaise aux recherches sur des domaines encore plus éloignés, dont l'étude apporterait des contributions directes aux problèmes touchant les origines de notre peuple, sa parenté avec d'autres, et le développement de sa langue, sur des domaines où nous prendrions directement part à la solution de questions débattues aussi dans les milieux scientifiques européens, et où nous entrerions ainsi en contact

direct avec les intérêts qui animent la science dans les grands pays de civilisation.

Ce programme ainsi tracé par Donner pour la Société Finno-ougrienne était vaste, et démesuré selon l'avis de plusieurs; il embrassait, comme il le disait en résumé, „tout le travail de recherches concernant les langues et l'histoire des peuples asiatiques, bien que sous une forme limitée". En présentant ces propositions, leur auteur ne se dissimulait pas les difficultés que rencontrerait leur réalisation. Mais il estimait que les résultats de ce travail seraient si importants pour l'avenir du peuple finlandais, qu'il y avait lieu de faire les plus grands efforts pour y atteindre. „Personne n'est assez aveugle pour ne pas sentir que tous les résultats acquis dans ce domaine par des Finlandais trouveront dans le monde savant européen d'autant plus d'attention et de reconnaissance que nos travaux se renfermeront moins exclusivement dans les tâches qui nous touchent immédiatement." Le travail accompli sur ces domaines relativement éloignés nous ferait le plus sûrement et le plus vite connaître et apprécier comme des facteurs nécessaires dans le travail scientifique, et nous aiderait à obtenir ce „certificat de nation" qui seul nous permet de demander une place à côté des nations civilisées indépendantes, et de demander qu'on apprécie notre autonomie nationale. Et à notre avis, Donner, à ce point de vue, avait encore raison.

C'est à la réalisation de ce vaste programme que s'attacha Donner, dans la Société et par son intermédiaire, et il montra toujours dans cette tâche l'intérêt et l'énergie infatigable qui le caractérisaient. C'est à ses efforts seuls qu'on doit d'avoir pu organiser et en partie réaliser le travail relativement grandiose de recherches et de publications consacré aux langues et aux antiquités de l'Asie centrale et orientale, qui, plus que toute autre branche des travaux de la Société, a provoqué l'attention de l'étranger. Donner était l'âme de ces entreprises scientifiques: il esquissait les plans, dressait les programmes, procurait les ressources et les savants compétents, et prenait même part au travail de publication. Mais, bien que ces recherches, surtout pendant les dernières années, eussent constitué l'intérêt principiel du défunt, il n'était pas

indifférent aux tâches plus prochaines de la Société: les procès-verbaux et les comptes-rendus en fournissent le témoignage. Les preuves les plus visibles de cet intérêt sont les sommes relativement considérables que lui-même a données pour subvenir aux travaux de la Société, ou qu'il a réussi à lui faire donner soit par des particuliers soit sur les fonds publics. Et chacun de ceux qui ont travaillé dans ce domaine d'études, surtout comme boursiers de la Société, pourra témoigner avec quel intérêt DONNER suivait les travaux de tous, partageait leurs joies et cherchait de toute manière à les assister et à les aider.

Il est probable que la mort de DONNER pourra amener des changements, peut-être considérables, dans l'étendue des travaux de la Société, surtout que la situation extérieure se développe avec rapidité dans un sens qui ne promet rien de bon pour le travail intellectuel en Finlande, et que le temps est peut-être proche où la Société devra travailler dans des conditions difficiles et avec des ressources limitées. Nous osons pourtant nourrir l'espoir que la confiance et la faveur que les amis des recherches érudites ont montrées à la Société, en grande partie à cause de l'influence et du crédit de DONNER, continueront à lui marquer les mêmes sentiments, et que la Société elle-même, suivant l'exemple de son fondateur, s'efforcera avec une énergie inlassable de remplir les devoirs qui lui incombent comme représentant et soutien de la science finlandaise. C'est ainsi que nous saurons le mieux honorer la mémoire d'OTTO DONNER. Comme une faible preuve de sa reconnaissance, le Société a décidé de transporter de ses propres fonds une somme de 1,000 marcs finnois au „Fonds Otto Donner", auquel plusieurs sociétés et particuliers ont aussi fait des versements divers.

Comme il a été déjà dit dans des comptes-rendus précédents, la Société a continué les recherches dans l'Asie Centrale dont le but a été de compléter et d'accroître diverses collections d'inscriptions lapidaires qui sont déjà en la possession de la Société. La

raison directe de la reprise de ces travaux a été le besoin d'avoir des matériaux plus précis et plus abondants pour la nouvelle édition, préparée par le professeur Vilh. Thomsen, des inscriptions de l'Orkhon. Pendant l'année écoulée ces recherches ont été poursuivies sur une plus vaste échelle que précédemment; la Société a en effet envoyé en Mongolie trois boursiers. M. J. G. Granö, le Dr G. J. Ramstedt et M. Sakari Pälsi, ces deux derniers voyageant de compagnie. Comme l'exécution d'un programme aussi étendu exige des ressources supérieures à celles dont dispose la Société, le sénateur Donner, avec l'autorisation de la Société et en son nom, s'adressa à plusieurs personnes qui s'intéressaient à l'entreprise, et leur demanda un appui matériel. Cette demande trouva de l'écho chez les amis de la science finlandaise, qui s'engagèrent, pour subvenir aux frais de l'expédition de Mongolie et de la publication des résultats, à payer annuellement pendant deux ans 13.500 marcs, auxquels la Société ajouta sur ses propres ressources 2.000 marcs par an. Le comité qui administre le fonds de donation du conseiller de commerce O. A. Malm ayant donné 10,000 marcs, les conditions materielles étaient assurées. — Quant aux voyages des explorateurs et aux résultats obtenus par eux, nous en donnerons ici un aperçu.

M. J. G. Granö devait, d'après son plan de voyage, suivre la vallée du Buchtarma, affluent de l'Irtych, et traverser les montagnes de l'Altaï pour entrer dans le NW de la Mongolie, étudier les régions autour des fleuves Suok et Kobdo, le steppe des Kirghiz-nūr, la vallée du Tes et les montagnes Bairim. Diverses difficultés survenues au cours du voyage ne permirent pas d'exécuter ce programme en entier, et M. Granö n'a étudié que la vallée du Buchtarma, les sources du Kobdo et les régions situées entre Uljasutai et Urga, le voyage entier comprenant 2,500 km.

Dans ces régions M. Granö rencontra une foule de monuments, surtout des tumulus, des tombes de forme carrée dans le steppe, des pierres avec des figures humaines ou „baabas“, des pierres debout, où étaient dessinées des figures ressemblant d'ordinaire à des cerfs. Des figures analogues, représentant des antilopes, des chevaux et des cerfs furent trouvées en foule sur une paroi rocheuse au bord du

fleuve Tsagan-kol. Des pierres et des rochers contenant des inscriptions ne se rencontrèrent pourtant qu'en un endroit, dans la vallée du Hoitu-Tamir, près du couvent de Sait-Van, où on trouva, sur une roche qui s'élevait au bord du fleuve, un grand nombre d'inscriptions mongoles et chinoises dessinées à l'encre de Chine, et en outre des inscriptions en vieux-turc peintes en noir ou en rouge; le nombre total des signes est d'environ 700. — M. Granö a mesuré, dessiné et photographié les monuments trouvés par lui; les trouvailles sont marquées sur la carte du voyage dressée par lui.

Le Dr G. J. Ramstedt et M. Sakari Pälsi avaient à étudier a partie de la Mongolie située à l'est d'Urga, la région des sources des fleuves Orkhon, célèbre par ses inscriptions, et Selenga. Ils allèrent d'abord d'Urga à peu près vers l'ouest jusqu'aux sources du Selenga, de là vers le sud par les fleuves du Tamir jusqu'aux sources de l'Ongin-gol, et revinrent par le nord-est à Urga, où ils sont actuellement occupés à mettre en ordre et à compléter leurs collections. Parmi les résultats acquis il faut noter en particulier le tombeau antique du grand Khan oïgur, trouvé sur la rive du lac nommé Chine-usu, et la pierre commémorative autrefois dressée dans le voisinage, maintenant déjà tombée en ruines, et dont l'inscription est la plus longue connue en texte suivi, car elle compte 45 lignes d'écriture dont chacune contient plus de cent signes; en tout le nombre des signes atteint env. 5,000. D'autres inscriptions sont venues à la connaissance de l'expédition, bien qu'elle n'ait pu cette fois en prendre connaissance. On a aussi trouvé, gravés sur des pierres isolées ou des rochers, des signes semblables à des dessins, qui pour la plupart ont été primitivement des figures d'animaux, et que le Dr Ramstedt regarde comme une espèce de vieille écriture idéographique; c'est ce que prouverait le fait qu'ils apparaissent souvent en séries. Les autres résultats sont des collections de légendes, de chants, des notes linguistiques, des textes et mélodies prises au phonographe, des objets ethnographiques etc. De nombreuses photographies ont été prises durant le voyage, et le parcours a été cartographié. — Il est certain que les résultats acquis par l'expédition jetteront une

vive lumière sur les régions qu'elle a traversées. Il est dommage seulement que l'expédition n'ait pu faire de fouilles dans les édifices anciens qu'elle a trouvés, car l'autorisation demandée ne vint pas.

Dans notre domaine d'études plus immédiat, les recherches finno-ougriennes, les boursiers de la Société ont aussi, pendant l'année écoulée, poussé les recherches plus avant. M. Vasilij Nalimov, étudiant à l'Université de Moscou, a continué ses travaux ethnographiques parmi les peuples permiens, cette fois-ci chez les „Permiaks". Ses voyages ont duré en tout un peu plus de trois mois au cours d'un voyage il a accompagné M. A. M. Tallgren pour se familiariser avec les méthodes d'exploration archéologique. L'objet de ses recherches a été surtout d'étudier les conceptions religieuses du peuple, les objets de culte, les cérémonies religieuses et funéraires, la magie, l'histoire de la famille et du mariage, les notions juridiques, les conditions économiques et sociales, etc. Une partie des matériaux recueillis ont déjà été envoyés à la Société, et M. Nalimov croit qu'il aura fini de classer le reste dans l'avenir le plus proche. A en juger par les renseignements que ce chercheur a déjà fournis, cette enquête donnera, de l'état intellectuel présent et antérieur des peuples permiens, une image tout à fait différente de ce qu'on a cru jusqu'ici. — Dans le domaine tchérémisse un Tchérémisse, l'instituteur Timofej Jevsevjev, a travaillé pendant l'année écoulée et étudié principalement l'ethnographie matérielle, surtout les constructions et les engins de pêche et de chasse. Comme résultat de ses recherches, il a recueilli des dessins et des descriptions d'habitations tchérémisses. Une partie des collections de M. Jevsevjev, 7 cahiers contenant les recherches précitées sur les habitations et 3 cahiers de poésie populaire, sont parvenues à Helsingfors, et ce que le Dr Sirelius a eu le temps d'en lire est, à son avis, de très grande valeur. — Le troisième boursier a été M. A. Hämäläinen, qui, pendant six semaines, a été compléter ses recherches ethnographiques chez les peuples finnois du bassin de la Volga, s'attachant cette fois à l'étude du mariage et des cérémonies nuptiales. Une maladie l'obligea cependant à limiter ses recherches, et les résultats ne purent être aussi abondants qu'il l'aurait désiré.

Après les boursiers qui ont fait des voyages d'études, nous ne pouvons négliger de nommer le professeur E. N. Setälä qui, en compagnie de son fils Vilho Setälä, a fait à ses frais pendant l'été dernier un voyage de recherches en Ingrie, surtout pour y compléter et y étendre ses notes sur les Votes. Dans une séance du mois de novembre dernier, la Société a pu prendre connaissance des résultats du voyage: le prof. Setälä y exposa la situation et la vie des Votes, leurs conditions matérielles et intellectuelles, et fit quelques remarques linguistiques importantes pour l'intelligence de la langue vote. La conférence fut illustrée par l'exposition d'une très riche collection de costumes, par des photographies et des projections. — Il faut aussi citer le voyage de M. J. Kujola dans la Carélie d'Olonetz, où il a étudié les dialectes lyydiens. Ce voyage fut fait sous les auspices et avec l'appui dela Société, bien que ce fût la Société de Littérature finnoise qui eût donné une bourse à M. Kujola.

A côté des boursiers, plusieurs particuliers établis en Russie ont fait des études et des collections ethnographiques, qu'ils ont envoyées ou proposées à la Société pour être publiées par elle. On citera ici le Mordve V. Savkine, le Tchérémisse G. Karmazine, et une Russe établie chez les Ostiaks, Mme Anastasie Trofimova, qui a montré qu'elle savait collectionner et dessiner avec un grand intérêt les costumes populaires. On a donné à ces personnes de petites gratifications. — Le Mordve M. Jevsevjev, professeur au séminaire de Kazan, a présenté à la Société, pour être publiée par elle, une riche collection de photographies représentant des coutumes nuptiales mordves et d'autres sujets ethnographiques; mais on n'a pas encore pu prendre à ce sujet de décision définitive. De même le Tchérémisse G. Karmazine a annoncé qu'il prépare une grammaire tchérémisse qui pourrait peut-être paraître dans les publications de la Société.

Pour aider dans leurs publications divers érudits travaillant dans ce domaine, la Société a donné des bourses de plus ou moins longue durée au Dr G. J. Ramstedt, et à MM. F. Äimä, Väinö Salminen et J. Kujola. — Sur les intérêts du fonds Ahlqvist il a été donné, à la séance annuelle de la Société de la langue mater-

nelle. 300 marcs au Dr E. A. TUNKELO pour le travail publié par lui: „Alkusuomen genitiivi relatiivisen nimen apugloosana“.

Selon la tradition de la Société, divers membres ont, pendant l'année écoulée, présenté au cours des séances les résultats les plus récents de leurs recheches. Les conférences suivantes ont été tenues: G. J. RAMSTEDT: sur quelques carnets de route mongols découverts par l'expédition prussienne à Turfan et Idikutchar, et datant des XIVe et XVe siècles (20. II); prof. E. N. SETÄLÄ: sur des cas d'alternance des degré des nasales dans les langues finno-ougriennes (21. I); sur l'origine des mots *jalava, nila* et *omena* (27. III); sur les correspondants finno-ougriens du mot hongrois *falu* (24. IV); sur le nom de *Kalevanpoika* (22. V); sur les noms *Soini, Palja, Kalkki, Kullervo* et *Untamo* (22. X); sur son voyage chez les Votes et ses observations ethnographiques et historiques (20. XI); Dr E. A. TUNKELO: sur le nom de *Saimaa* (23. I); sur l'origine et le sens primitif du mot *rakas* (20. XI); prof. Y. WICHMANN: sur les mots des langues parentes correspondant à *lumota, loihtia* et *hattara* (23. I).

Pour rendre compte d'autres manifestations de l'activité de la Société, nous appellerons l'attention sur diverses mesures décidées au cours de l'année.

On a déjà indiqué auparavant que la Société avait pris des mesures pour organiser une collection de n o m s d e l i e u x des domaines finno-ougriens, et avait donné une petite bourse pour une collection de ces noms en Finlande, afin d'avoir dans une certaine mesure les matériaux et l'expérience nécessaires pour dresser le programme définitif. Dans le programme fondamental dressé par la Société en 1907 était aussi comprise la collection de noms de lieu tirés de documents anciens, bien que la Société n'eût pas l'intention d'entreprendre elle-même un pareil travail pour la Finlande, car on était d'avis que la collection de noms de lieu en Finlande devait être laissée à d'autres sociétés, dont le champ d'activité se rapportait expressément à la Finlande. La question de la collection de noms de lieux dans les vieux documents a été aussi soulevée récemment au sein de la Société de littérature suédoise. Celle-ci a proposé l'institution d'un comité commun dont la tâche consiste-

rait d'abord à discuter quelques questions pratiques relatives à ce problème, puis à s'adresser au Sénat pour demander les crédits nécessaires à l'entreprise. Dans ce comité commun la Société a été représentée par le prof. H. PAASONEN. D'autres associations qui s'intéressent aux recherches locales se sont aussi chargées de recueillir des noms de lieu, p.-ex la plupart des nations universitaires. et la Société leur a donné sur leur demande des programmes imprimés et des formulaires à distribuer aux personnes qui voudraient se charger de ce travail.

A l'occasion d'un projet soulevé par la Société de Littérature finnoise et primitivement sorti d'un cercle privé, la Société a résolu, avec la Société de Littérature finnoise et la Société finlandaise d'archéologie, de préparer la célébration du centenaire de la naissance de M. A. CASTRÉN. Ce projet ne visait néanmoins que la publication d'un livre jubilaire comprenant des articles exposant les travaux de Castrén et des recherches portant sur les domaines qui touchent de près à ces travaux. Pour préparer la question et dresser des propositions à ce sujet, un comité fut institué, où la Société fut représentée par le professeur E. N. SETÄLÄ et le Dr K. F. KARJALAINEN. Jusqu'ici le comité, après avoir discuté la question en principe, a prié le prof. Setälä de rédiger un projet détaillé; ensuite le comité, après avoir décidé la forme, le mode d'édition, la langue de la publication, présentera sans retard ses propositions aux Sociétés intéressées et prendra les mesures pratiques nécessaires.

Dès l'année dernière (1908), M POIROT avait proposé que la Société, surtout pour ses besoins personnels, achetât, pour être placés dans le laboratoire de phonétique de l'Université, les appareils nécessaires pour faire en galvanoplastie des copies de plaques de phonographe, qui serviraient à des recherches phonétiques et constitueraient un musée de phonogrammes pour les besoins à venir. Diverses raisons amenèrent à remettre à plus tard la décision de cette question, et le printemps dernier elle fut reprise sous une forme un peu différente. M Poirot proposait en effet que la Société, de concert avec quelques autres, adressât au Consistoire Académique une demande le priant d'accorder un crédit de 6.000 marcs

au laboratoire de phonétique pour faire acheter deux phonographes de voyage et deux appareils enregistreurs aisément transportables pour expéditions phonétiques, et une installation électrolytique. La Société rédigea en effet une semblable demande avec la Société de la langue maternelle, et la Société de dialectologie suédoise informa le Consistoire qu'elle s'associait à cette proposition. C'est avec reconnaissance que la Société a appris que cette demande avait été bien accueillie, et qu'un phonographe de voyage est déjà arrivé au laboratoire. Ces commandes seront sûrement d'une grande utilité dans les recherches de phonétique expérimentale poursuivies avec zèle par M Poirot, et aussi pour l'enseignement phonétique.

Pour donner à ses travaux et à leurs résultats la plus grande diffusion possible dans les cercles scientifiques étrangers, la Société a, au cours des dernières années, élu comme membres un grand nombre de savants distingués de l'étranger, et commencé des échanges de publications avec plusieurs associations et établissements scientifiques. Une décision prise lors de la dernière séance annuelle a beaucoup accru le nombre des membres étrangers. — On a, au cours de l'année écoulée, décidé l'échange de publications avec l'Institut orientaliste de Wladivostock, avec la Société des sciences de l'Ukraine à Kiev, et avec la Revue des Etudes ethnographiques et sociologiques à Paris. La Société a en outre donné à l'université de Leipzig, à l'occasion des fêtes de son 500e anniversaire, une grande partie de ses publications. Malheureusement la Société n'a pu participer directement aux fêtes du cinquantième anniversaire de la Société d'Anthropologie de Paris, ni prendre de mesures en vue de préparer sa participation au XVe congrès russe d'archéologie qui se tiendra en 1911 à Novgorod, et auquel la Société était invitée par la Société archéologique de Moscou. De même la Société n'a pas cru pouvoir envoyer de représentants au XIIe congrès général de médecins et naturalistes qui se tiendra à Moscou au mois de janvier prochain. Les membres de la Société ont été avisés de ces congrès pour le cas où ils désireraient y participer à titre privé. — Une preuve que les efforts faits par la Société pour répandre la connaissance de ses travaux et éveiller l'intérêt de l'é-

tranger n'ont pas été vains, ce sont les lettres et télégrammes que la Société a reçus à l'occasion de son vingt-cinquième anniversaire. et les nombreuses lettres de condoléance, venues de toutes parts à l'occasion du décès de son président, le sénateur DONNER.

On a déjà parlé en passant des contributions apportées aux collections de la Société soit par ses boursiers soit par d'autres personnes. et notre bibliothécaire rendra compte ensuite des nouveaux ouvrages entrés dans la bibliothèque. Nous mentionnerons pourtant ici le don précieux de livres faits à la bibliothèque par Mme ALMA JALAVA, selon le déeir exprimé de son vivant par feu son mari le lecteur ANTTI JALAVA. Ce don est lui aussi une marque de la bienveillance et de l'intérêt que la Société est heureuse de rencontrer chez les amis de la culture finlandaise.

Sur le mouvement de publications de l'année dernière. on donnera ici les renseignements suivants:

Les ouvrages suivants ont été imprimés:

1) Journal XXVI. contenant: A. HÄMÄLÄINEN. Tšeremissien mehiläishoidosta. — E. LANDAU. Ein Beitrag zur Anthropologie der Liven. — J. G. GRANÖ. Archäologische Beobachtungen von meinen Reisen in den nördlichen Grenzgegenden Chinas in den Jahren 1906 und 1907. — H. PAASONEN. Über die ursprünglichen seelenvorstellungen bei den finnisch-ugrischen völkern und die benennungen der seele in ihren sprachen. — G. RAQUETTE. A contribution to the existing knowledge of the Eastern-Turkestan Dialect. — Extrait des procès-verbaux des séances de la Société en 1908.

2) Mémoires, XXVII, 1ère partie, contenant la publication de textes du Dr G. J. RAMSTEDT: Kalmückische sprachproben. Erster teil. Kalmückische märchen I.

3) Mémoires XXVIII. contenant: O. J. BRUMMER, Über die Bannungsorte der finnischen Zauberlieder, déjà publié comme thèse l'année précédente.

4) Travaux ethnographiques IV: AXEL O. HEIKEL. Die Volkstrachten in den Ostseeprovinzen und Setukesien.

5) Guides pour l'étude des langues finno-ou-

griennes IV: H. PAASONEN, Mordwinische chrestomathie nebst glossar und grammatikalischem abriss.

De la revue Finnisch-Ugrische Forschungen sont parus les tomes VII et VIII,1.

Sous presse sont les travaux suivants:

1) Journal XXVII, où paraîtra entre autres le travail du Dr ANTTI AARNE, Die zaubergaben. Eine vergleichende märchenuntersuchung;

2) un nouveau volume des Travaux ethnographiques, contenant les études d'AXEL O. HEIKEL sur les costumes tchérémisses. L'impression des planches a commencé;

3) le travail de M. F. ÄIMÄ sur le vocalisme de la première syllabe dans le lapon d'Inari;

4) les textes tchérémisses du prof. YRJÖ WICHMANN;

5) les recherches ethnographiques de Mme WICHMANN;

6) les recherches de M. J. KALIMA sur les mots d'emprunts russes en syriène;

7) Une nouvelle édition des Inscriptions de l'Orkhon; par le prof. VILH. THOMSEN.

8) La collection d'énigmes du feu Dr HURT. — Cette publication aurait dû déjà paraître en automne; mais le rédacteur, l'étudiant K. Wachtberg ayant été arrêté comme suspect au point de vue politique, on prit chez lui entre autres tous les papiers concernant cette publication qui se trouvaient en sa possession, et, malgré les réclamations de la Société, ils sont encore restés saisis, probablement envoyés à l'examen de la police.

Outre ces travaux, la Société a reçu l'offre de plusieurs autres; mais il n'a a pas encore été pris de décision à cet égard.

L'année écoulée a amené de nombreux changements dans le personnel de la Société: un grand nombre de membres nouveaux sont entrés, et bien des membres qui, dans la vie culturelle de Finlande, s'étaient acquis une grande renommée, ont été enlevés par la mort.

Parmi les membres décédés on citera:

membre d'honneur, le professeur Richard Pischel, Berlin; *les membres fondateurs:* le juge Emanuel Saloheimo de St. Michel, le président Henrik Gustaf Borenius de Vasa, le sénateur Otto Donner de Helsingfors, le consul Karl Fredrik Borg de Uleåborg, l'ingénieur Frans Edelheim de Nastola, le professeur Emil Hougberg de Pitkäniemi, le commerçant J. F. Huuri de St. Pétersbourg, le sénateur Karl Emil Ferdinand Ignatius de Helsingfors, le conseiller d'état Jakob Johan Wilhelm Lagus de Helsingfors, le conseiller communal Agathon Meurman de Helsingfors, le sénateur Johan Gustaf Sohlman de Helsingfors, le baron Gustaf Axel Samuel von Troil de Helsingfors, et le professeur Fredrik Johan Wiik de Helsingfors. Parmi eux le sénateur Donner, le conseiller d'état Lagus et le conseiller communal Meurman assistaient en 1883 à la séance constitutive de la Société, et appartiennent donc à la troupe déjà décimée des fondateurs. — *Les membres annuels:* le lecteur Antti Jalava de Helsingfors, le traducteur au Sénat H. E. Heidemann de Helsingfors, le recteur K. Malin d'Ekenäs, le secrétaire référendaire J. L. Snellman de Helsingfors, le recteur G. W. Walle de Wiborg.

La Société a élu les *membres nouveaux* dont les noms suivent:

membres d'honneur:

Delitzsch, Friedrich, Regierungsrat, professeur, Berlin.

Pischel, Richard, Geh. Regierungsrat, professeur, membre de l'Académie, Berlin.

Sachau, Ed., Geh. Ober-Regierungsrat, -professeur, membre de l'Académie, Berlin.

Bezzenberger, A., Geh. Regierungsrat, professeur, Königsberg.

Brugmann, K., Geheimrat, professeur, Leipzig.

Kuhn, Ernst, Geh. Hofrat, professeur, membre de l'Académie, Munich.

von Schroeder, Leopold, professeur, Wien.

Hampel, József, professeur, membre de l'Académie, Budapest.

Goldziher, Ignácz, professeur, membre de l'Académie, Budapest.

Fortunatov, F. F., membre de l'Académie, St. Pétersbourg.

Lamanskij, Vl. I., membre de l'Académie, St. Pétersbourg.

DE GOEJE, M. J., professeur, Leyden.
KERN, HENDRIK, professeur, Leyden.
CHAVANNES, ED., membre de l'Académie, Paris.
CORDIER, HENRI, professeur, membre de l'Académie, Paris.
SENART, ÉMILE, membre de l'Académie, Paris.
GRIERSON, G. A., professeur, C. I. E., Rathfarnham.
BURGESS, JAMES, professeur, C. I. E., Edinburgh.
SWEET, HENRY, professeur. Oxford.
LANMAN, CHARLES, professeur, Cambridge, Mass.
HIRTH, FRIEDRICH, professeur, New-York.
BLOOMFIELD, MAURICE, professeur, Baltimore.
LAMBROS, SPYRIDON, professeur, Athènes.
MASPÉRO, GASTON, professeur, directeur des Musées d'Egypte, Le Caire.
MONTELIUS, OSCAR, professeur, Stockholm.
26. MÜLLER, SOPHUS, professeur, Copenhaque.

membres correspondants:

GRÜNWEDEL, A., professeur, Berlin.
VON LECOQ, A., docteur, Berlin.
MÜLLER, F. W. K., professeur, Berlin.
BOLTE, J., professeur, Leipzig.
MOGK, E., professeur, Leipzig.
GOMBOCZ, ZOLTÁN, docteur, maître de conférences, Budapest.
MELICH, JÁNOS, docteur, maître de conférences, Budapest.
VIKÁR, BÉLA, homme de lettres, Budapest.
ZOLNAI, GYULA, professeur, Kolozsvár.
OLDENBURG, SERGE, membre de l'Académie, St. Pétersbourg.
SCHACHMATOV, A., membre de l'Académie, St. Pétersbourg.
EISEN, M. J., pasteur, Cronstadt.
POGODINE, A., professeur, Varsovie.
LIDÉN, E., professeur, Gothembourg.
TORP, ALF, professeur, Kristiania.
LEHMANN, E., professeur, Berlin.
PEDERSEN, HOLGER, professeur, Copenhaque.
UHLENBECK, C., professeur, Leyden.

MEILLET, A., professeur, Paris.
BOYER, E., professeur, Paris.
LÉVI, SYLVAIN, professeur, Paris.
22. PAVOLINI, P. E., professeur, Florence.

membre fondateur:

1. OJANSUU, HEIKKI, docteur, maître de conférences, Helsingfors.

membres annuels:

AILIO, JULIUS, maître-ès-arts, Helsingfors.
DONNER, K. R., étudiant, Helsingfors.
HÄMÄLÄINEN, A., maître-ès-arts, Helsingfors.
ILMONEN, ALEKSI A., maître-ès-arts, Helsingtors.
KARPPILA, KRISTIAN, agriculteur, Fredriksberg.
TALLGREN, A. M., maître-ès-arts, Helsingfors.
7. WILLIAMS, H. publiciste, St. Pétersbourg.

Le bureau de la Société a été durant cette année composé de la façon suivante: président le sénateur OTTO DONNER, premier vice-président le professeur E. N. SETÄLÄ, second vice-président le professeur H. PAASONEN, premier secrétaire maître de conférences K. F. KARJALAINEN, second secrétaire M. F. ÄIMÄ, trésorier le conseiller d'état J. HÖCKERT, bibliothécaires le professeur K. KROHN et le maître de conférences E. A. TUNKELO, trésorier de la bibliothèque le maître de conférences U. T. SIRELIUS, et avocat-conseil M. E. POLÓN. Les commissaires reviseurs ont été le Dr TH. SCHVINDT et M. LAURI HENDELL, avec MM K. STRÅHLMAN et K. INGMAN comme suppléants. — Dans le conseil d'administration des Sociétés savantes la Société a été représentée par le professeur E. N. SETÄLÄ, suppléé par le maître de conférences K. F. KARJALAINEN.

Helsingfors 2 décember 1909.

Suomalais-ugrilaisen seuran rahallinen asema

tammikuun 1 p:nä 1910.

Säästö tammikuun 1 p. 1909:

Perustajain rahasto	Smk.	90.000: —	
H. Åströmin rahasto	„	30.000: —	
O. Donnerin rahasto	„	54.221: 69	
Aug. Ahlqvistin rahasto . . .	„	13.300: 88	
O. A. Malmin tutkimusrahasto .	„	52.955: 30	
Kreutzwaldin rahasto	„	2.539: 71	
J. Abercrombyn lahjoitus . .	„	4.572: 70	
Siperialainen tutkimusrahasto .	„	3.256: 84	
Määräraha Aikakauskirjalle . .	„	9.201: 70	
Määräraha tšeremissiläistä kuosijulkaisua varten . . .	„	7.660: 25	
Määräraha baltilaista pukujulkaisua varten	„	1.486: 85	
Määräraha bibliografiaa varten	„	2.000: —	
Varattuja varoja	„	3.749: 51	274.945: 48

Tuloja v. 1909:

Perustajamaksuja .	1.200: —			
Jäsenmaksuja . . .	2.570: —	Smk.	3.770: —	
Myydyistä julkaisuista		„	1.119: 04	
Satunnaisia tuloja		„	656: 50	
Korkoja		„	13.373: 60	
Valtioapu		„	8.000: —	
Valtioapu „Finnisch-ugrische Forschungen"ille		„	6.000: —	
Valtioapu bibliografiaa varten .		„	2.000: —	
Valtioapu tšeremissiläiselle kuosijulkaisulle		„	2.500: —	
Lahjoituksia keski-Aasian tutkimuksia varten		„	25.550: —	62.969: 14
		Yhteensä	Smk.	337:914: 57

Menoja v. 1909:

Toimimiesten palkkiot	Smk.	1.650: —	
Stipendejä ja kannatusapuja .	„	27.652: 90	
Tekijäpalkkioita	„	1.002: 50	
Tri Hurtin kokoelmien puhtaaksikirjoitus	„	1.121: 65	
Painatuskustannuksia	„	6.896: 14	
Kuvalaatat ja piirustukset . .	„	2.339: 14	
Kääntämispalkkioita	„	819: 50	
„Finnisch-ugrische Forschungen“ille	„	6.000: —	
Bibliografiaa varten	„	2.000: —	
Posti, lähetyskustannukset, sekalaista	„	2.519: 63	52.001: 46

Säästö tammikuun 1 p. 1910:

Perustajain rahasto	Smk.	94.320: —	
H. Åströmin rahasto	„	30.000: —	
O. Donnerin rahasto	„	52.962: 66	
Aug. Ahlqvistin rahasto . . .	„	13.668: 80	
O. A. Malmin tutkimusrahasto	„	52.977: 41	
Kreutzwaldin rahasto	„	2.667: 21	
J. Abercrombyn lahjoitus . .	„	4.755: 60	
Siperialainen tutkimusrahasto .	„	1.590: 14	
Lahjoituksia keski-Aasian tutkimuksia varten käyttämättä	„	5.950: 47	
Määräraha Aikakauskirjalle . .	„	9.615: 77	
Määräraha tšeremissiläistä kuosijulkaisua varten . . .	„	9.826: 65	
Määräraha bibliografiaa varten	„	2.000: —	
Varattuja varoja	„	5.578: 40	285.913: 11
		Yhteensä Smk.	337.914: 57

Helsingissä tammikuun 1 p:nä 1910.

John Höckert.

Suomalais-ugrilainen seura

Société Finno-Ougrienne

²/xII 1911.

Toimimiehet. — Fonctionnaires.

Esimies: **Emil Nestor Setälä**, professori.
Ensimäinen varaesimies: **Heikki Paasonen**, professori.
Toinen varaesimies: **Yrjö Wichmann**, professori.
Sihteeri: **K. F. Karjalainen**, dosentti.
Pöytäkirjuri: **F. G. Äimä**, filos. maisteri.
Rahavartia: **John Höckert**, valtioneuvos, tirehtööri.
Kirjaston ja arkistonhoitajat: { **E. A. Tunkelo**, dosentti. **E. A. Saarimaa**, filos. kandidaatti.
Julkaisuvarastonhoitaja: **U. T. Sirelius**, dosentti.
Yliasiamies: **A. M. Tallgren**, filos. maisteri.

Johtokunnan valitut jäsenet. — Membres élus de la Direction.

Kaarle Leopold Krohn, professori.
Joos. J. Mikkola, professori.

Kunniajäsenet. — Membres honoraires.

Abercromby, John, suomal. kansanrunouden ja muinaishistorian tutkija, Edinburgh. 03. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Anutšin, Dimitrij Nikolajevitš, maantieteen ja kansatieteen professori, Akatemian jäsen, Moskova. 10. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Aspelin, Johan Reinhold, professori, valtionarkeologi, Helsinki. 10.

Baudouin de Courtenay, Jan, vertailevan kielentutkimuksen professori, Pietari. 10. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Bezzenberger, Adalbert, salahallintoneuvos, sanskritin ja vertailevan kielitieteen professori, Königsberg. 08.

Bloomfield, Maurice, sanskritin ja vertailevan kielentutkimuksen professori, Baltimore. 08.

Bobrinskij, Aleksej Aleksandrovitš kreivi, Keisarill. Muinaistieteellisen komissionin presidentti, Pietari. 95.

Brugmann, Friedrich Karl, salaneuvos, indogermanisen kielitieteen professori, Leipzig. 08.

Burgess, James, professori, C. I. E., Edinburgh. 08.

Chavannes, Ed., kiinan ja tatarilais-mandšulaisten kielten ja kirjallisuuksien professori, Akatemian jäsen, Pariisi. 08.

Comparetti, Domenico, senaattori, professori, Akatemian jäsen, Firenze. 92.

Cordier, Henri, professori, Akatemian jäsen, Pariisi. 08.

Delitzsch, Friedrich, salahallintoneuvos, itämaisen filologian, eritt. assyriologian professori, Berliini. 08.

Fortunatov, Filip Feodorovitš, Akatemian jäsen, Pietari. 08.

de Goeje, M. J., professori, Leyden. 08.

Goldziher, Ignácz, seemiläisen filologian professori, Akatemian jäsen, Budapest. 08.

Grierson, G. A., professori, C. I. E., Rathfarnham, Camberley (Surrey). 08.

Hampel, József, numismatiikan ja klassillisen arkeologian professori, Akatemian jäsen, Budapest. 08.

Hirth, Friedrich, kiinan kielen ja kirjallisuuden professori, New-York. 08.

Jagić, V., hovineuvos, slaavilaisen filologian täysinpalv. professori, Akatemian jäsen, Wien. 06.

Kern, Hendrik, englannin, venäjän ja sanskritin kielten professori, Leyden. 08.

Korš, Feodor Jevgenjevitš, Akatemian jäsen, turkkilaisten kielten tutkija, Moskova. 10. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Kuhn, Ernst, salahovineuvos, intialaisen filologian ja vertailevan kielitieteen professori, Akatemian jäsen, München. 08.

Lamanskij, Vladimir Ivanovitš, Akatemian jäsen, Pietari. 08.

Lambros, Spyridon P., yleisen historian professori, Ateena. 08.

Langhoff, Carl Fredrik August, kenraali, ministerivaltiosihteeri, Pietari. 10.

Lanman, Charles R., sanskritin kielen professori, Cambridge, Mass. 08.

Leskien, August, salaneuvos, slaavilaisten kielten professori, Leipzig. 97.

Maspéro, Gaston, egyptiläisen filologian ja arkeologian professori, Akatemian jäsen, Egyptin museoiden ylijohtaja, Kairo. 08.

Miller, Vsevolod Feodorovitš, venäjän kielen ja kirjallisuuden täysinp. professori, Moskova. 10.

Montelius, Oscar, professori, valtionantikvarius, Tukholma. 08.

Müller, Sophus, professori, kansallismuseon I osaston johtaja, Kööpenhamina. 08.

Oldenburg, Sergej Feodorovitš, Akatemian jäsen (Aasialaisten kansojen historia ja kirjallisuus), Tiedeakatemian alituinen sihteeri, Pietari. 10. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Qvigstad, Jens Knud, lapin kielen tutkija, kansanvalistusministeri, Kristiania. ,10. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Radloff, Wilhelm, tod. valtioneuvos, Akatemian jäsen (Aasialaisten kansojen kirjall. ja hist.), Pietari. 90.

Sachau, Eduard, salaylihallintoneuvos, seemiläisten kielten professori, Akatemian jäsen, Berliini. 08.

Šachmatov, Aleksej Aleksandrovitš, Akatemian jäsen, Pietari. 10. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

von Schroeder, Leopold, professori, Wien. 08. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Schuchardt, Hugo, täysinpalvellut professori, Graz. 07.

Semenov-Tjan-Šanskij, Petr Petrovitš, senaattori, Venäjän Maantieteellisen seuran varapresidentti, Pietari. 10. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Senart, Émile, Akatemian jäsen, Pariisi. 08.

Sievers, Eduard, salaneuvos, saksan kielen ja kirjallisuuden professori, Leipzig. 10.

Simonyi, Zsigmond, unkarin kielen ja kirjallisuuden professori Akatemian jäsen, Budapest. 11. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Storm, John, romanilaisen ja englantilaisen filologian professori, Kristiania. 07.

Sweet, Henry, fonetiikan professori, Oxford. 08.

Szinnyei, József, urali-altailaisten kielten professori, Akatemian jäsen, Budapest. 11. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Thomsen, Vilh., vertailevan kielitieteen professori, Kööpenhamina. 92. (Ennen kirjeenvaihtajajäsen.)

Uvarova, Paraskovja Sergejevna, kreivitär, Muinaistiet. seuran puheenjohtaja, Moskova. 91.

Vámbéry, Herman, itämaisten kielten professori, Akatemian jäsen, Budapest. 98.

Vinson, Julien, hindustanin kielen professori, Pariisi. 86.

Kuoleman kautta eronneet kunniajäsenet.
Membres honoraires défunts.

Bonaparte, Louis Lucien, ruhtinas, Lontoo. 84. † 91.

Bruun, Theodor, vapaaherra, ministerivaltiosihteeri. 84. † 88.

Budenz, József, altailaisen kielitieteen professori, Akatemian jäsen, Budapest. 84. † 92.

Bugge, Sophus, vertailevan kielitieteen ja muinaisnorjankielen professori, Kristiania. 07. † 97.

von Böhtlingk, Otto, salaneuvos, Akatemian jäsen, Leipzig. 97. † 04.

von Daehn, Woldemar Carl, kenraaliluutnantti, ministerivaltiosihteeri, Sippola. 92. † 01.

von Düben, Gustaf, vapaaherra, professori, Tukholma. 86. † 92.

Friis, J. A., lapin ja suomen kielten professori, Kristiania. 84. † 96.

Grewingk, Constantin, valtioneuvos, professori, Tartto. 84. † 87.

Heiden, Feodor Logginovitš, kreivi, kenraalikuvernööri. 84. † 00.

Hunfalvy, Pál, Akatemian jäsen, Budapest. 84. † 91.

Jülg, Bernhard, professori, Innsbruck. 86. † 86.

Kunik, Ernst, salaneuvos, Akatemian jäsen, Pietari. 94. † 99.

Kuun, Géza, kreivi, tohtori, Unkarin tiedeakatemian kunniajäsen, unkarilaisten vanhimman historian sekä turkkilaisten kielten tutkija, Maros-Németi. 97. † 05.

Lönnrot, Elias, kanslianeuvos, professori. 84. † 84.

Müller, Friedrich Max, professori, Oxford. 89. † 00.

Nordenskiöld, Nils Adolf Erik, vapaaherra, professori, Akatemian jäsen, Tukholma. 85. † 01.

Pischel, Richard, salahallintoneuvos, intialaisen filologian professori, Akatemian jäsen, Berliini. 08. † 08.

Schott, Wilhelm, kiinan ja japanin kielen ja kirjallisuuden professori, Berliini. 84. † 89.

von Tiesenhausen, Vladimir Gustavovitš, vapaaherra, Keisarill. Muinaistieteellisen komissionin jäsen, Pietari. 95. †

Uvarov, Aleksej S., kreivi, muinaistutkija, Moskova. 84. †

Veselovskij, Aleksandr Nikolajevitš, salaneuvos, professori, Akatemian jäsen, Pietari. 02. † 06.

Wiedemann, Ferdinand Johann, salaneuvos, Akatemian jäsen, Pietari. 84. † 87.

Virchow, Rudolf, salaneuvos, patol. anatomian professori, Akatemian jäsen, Berliini. 86. † 02.

Worsaae, Jens Jakob Asmussen, kamariherra, muinaistutkija, Kööpenhamina. 84. † 85.

Ulkojäsenet. — Membres correspondants.

Ásbóth, Oszkár, slaavilaisten kielten professori, Akatemian jäsen, Budapest. 09.

Beauvois, Eugène, tohtori, Corberon. 86.

Bolte, J., professori, Berliini. 08.

Boyer, Paul, L'École des langues orientales vivantes opiston johtaja, Pariisi. 08.

Bulitš, Sergej Konstantinovitš, vertailevan kielentutkimuksen professori, Pietari, 11.

Eisen, M. J., pastori, kansanrunouden kerääjä ja julkaisija. Kronstatti. 08.

Eliot, Charles Norton Edcumbe, lähetystön sihteeri, suomen kieliopin kirjoittaja, Mombasa, Itä-Afrika. 92.

Gauthiot, Rob., tohtori, vertailevan kieliopin professori, Pariisi. 10.

Gombocz, Zoltán, yleisen fonetiikan ja suomal.-ugrilaisen äänneopin dosentti, Budapest. 08.

Grünwedel, A., professori, Museum für Völkerkunde'n osastonjohtaja, Berliini. 08.

Hirt, Herman, indogermanisen kielitieteen ja saksalaisen filologian professori, Leipzig. 11.

Kallas, Oskar, filos. tohtori, Tartto. 10.

Katanov, Nikolaj Feodorovitš, turkkilaiskielten professori, Kasani. 01.

Kirby, F. W., kansanrunouden julkaisija, Lontoo. 07.

Klements, D. A., tohtori, Moskova. 10.

Kuznetsov, Stepan Kirillovitš, kirjastonhoitaja, Tomsk. 85.

von Lecoq, A., filos. tohtori, Museum für Völkerkunde'n osastonjohtaja, Berliini. 08.

Lehmann, Ed., uskontotieteen professori, Berliini. 08.

Lévi, Sylvain, professori, Pariisi. 08.

Lidén, E., professori, Göteborg. 08.

Marquart, J., professori, Berliini. 11.

Meillet, A., Collège de France'n professori, Pariisi. 08.

Melich, János, unkarilaisen sanatutkimuksen dosentti, Budapest. 08.
Meringer, Rudolf, sanskritin ja vertailevan kielitieteen professori, Graz. 11.
Mogk, E., pohjoisgermanisten kielten ja kirjallisuuksien professori, Leipzig. 08.
Moe, Moltke, kansanmuistojen ja keskiajan kirjallisuuden professori, Kristiania. 10.
Munkácsi, Bernát, tohtori, suom.-ugr. kielten ja kansatieteen tutkija, Budapest. 91.
Müller, F. W. K., professori, Museum für Völkerkunde'n osastonjohtaja, Berliini. 08.
Niederle, Lubor, arkeologian ja etnologian professori, Prag. 10.
Nielsen, Konrad, suomen ja lapin kielten professori, Kristiania. 05.
Olrik, Axel, dosentti, Kööpenhamina. 07.
Pápay, József, suomalais-ugrilaisten kielten professori, Debreczen. 10.
Patkanov, Serafim, Tilastollisen ylihallituksen virkamies, kansatieteen tutkija, Pietari. 07.
Pavolini, P. E., professori, Firenze. 08.
Pedersen, Holger, professori, Kööpenhamina. 08.
Pogodin, A., professori, Varsova. 08
Reiman, Wilhelm, pastori, kirjallisuushistorioitsija, Kolga-Jaani, Viro. 99.
Retzius, Gustaf, professori, Tukholma. 85.
Rhamm, K., tohtori, kansatieteen tutkija, Braunschweig. 10.
Rozwadowski, Jan Michael, vertailevan kielitieteen professori, Krakova. 10.
Sébillot, Paul, professori, kansanrunouden tutkija, Pariisi. 89.
Sommier, Stephen, kansatieteen tutkija, Firenze. 11.
Špilevskij, Sergej Mihailovitš, valtio-oikeuden professori, Demidovin lainopill. lyseon johtaja, Jaroslavlj. 85.
Teza, Emilio, sanskritin ja klassillisten kielten vertailevan historian professori, Padova. 94.
Torp, Alf, professori, Kristiania. 08.
Uhlenbeck, C., gootin, anglosaksin ja muinaissaksin kielten professori, Leyden. 08.

Vikár, Béla, kirjailija, kansanrunouden kerääjä ja tutkija, Budapest. 08.

Wiklund, Karl Bernhard, suomalais-ugrilaisen kielitieteen professori, Upsala. 97.

Winkler, Heinrich, professori, urali-alt. kielten tutkija. Breslau. 90.

Zolnai, Gyula, unkarilaisen kielitieteen ja suomal.-ugrilaisen lingvistiikan professori, Kolozsvár. 08.

Zubatý, Josef, muinaisindialaisen filologian ja vertailevan kielitieteen professori, Prag. 10.

Kuoleman kautta eronneet ulkojäsenet.
Membres correspondants défunts.

Anderson, Nikolaj, valtioneuvos, suomalaisten kielten ylimäär. professori, Kasani. 90. † 05.

Barna, Ferdinánd, kirjastonhoitaja, Budapest. 84. †

Devéria, G., kiinankielen professori, Pariisi. 94. † 00.

Halász, Ignácz, unkarinkielen professori, Kolozsvár. 89. † 01.

Haruzin, Nikolaj, kansatieteen professori, Moskova. 99. † 00.

Hurt, Jakob, tohtori, pastori, Pietari. 84. † 07.

Ilminskij, Nikolaj Ivanovitš, professori, seminarinjohtaja, Kasani. 84. † 92.

Lytkin, Georgij Stepanovitš, kimnaasin-opettaja, Pietari. 88.† 07.

Misteli, Franz, vertailevan kielitieteen professori, Basel. 88. † 03.

Schlegel, Gustav, kiinan kielen professori, Leyden. 94. † 03.

Smirnov, Ivan Nikolajevitš, yleisen historian professori, Kasani. 91. † 04.

Szarvas, Gábor, kuninkaallinen neuvos, professori, Akatemian jäsen, Budapest. 83. † 95.

Szilasi, Móricz, unkarin kielen ja vertail. ugrilaisen kielitieteen professori, Kolozsvár. 99. † 05.

Teplouhov, Aleksandr, metsäherra, muinaistutkija, Iljinsk. 84. †

Weske, Mikael, suomalaisten kielten ylimäär. professori, Kasani. 89. † 90.

Avustajajäsenet. — Membres collaborateurs

Tšigin, Sergej Feodorovitš, kansak.-opettaja, mordv. kansanrunouden keräilijä. 03.

Jevsevjev, Matvej Jevsevjev, seminarinopettaja, Kasani. 10.

Kuoleman kautta eronneet avustajajäsenet. Membres collaborateurs défunts.

Barsov, Nikolaj Petrovitš, pappi (mordvalaisten alueella), Pšenevo. 92. †

Islentjev, Vladislav Aleksejevitš, kansak.-tarkastaja, votjakkilaisen sanakirjan tekijä, Kasani. 92. †

Seuran perustajajäsenet. — Membres fondateurs.

	Smk.
Abercromby, John, kunniajäsen, Edinburgh. (350 £ =) .	8,815.
Aejmelæus, Saufrid August, esittelijäsihteeri, Helsinki . .	200.
Ahlström, Antti Walter, johtaja, Pori	200.
Alopæus, Oskar, tehtaanisännöitsijä, Sortavala	300.
Andersson, K. F., varatuomari, Helsinki	200
Appelgren-Kivalo, Hjalmar, filos. tohtori, kansatiet. museon konservaattori, Helsinki	200.
Armfelt, Carl Alexander, kreivi, hovimestari, Halikko . .	200.
Aspelin-Haapkylä, Eliel, valtioneuvos, täysinp. professori, Helsinki	200.
Aspelin, Johan Reinhold, professori, valtionarkeologi, Helsinki. (Kunniajäsen 10).	200.
Bang, Willy, professori, Louvain	200.

Bartram, Carl Henrik, lääkäri, kolleegineuvos, Hämeenlinna 200.
Biese, Ernst, tirehtööri, Kuopio . . . . 200.
Björkenheim, Adolf Edvard, maanviljelysneuvos, Orismala 200.
Björkenheim, Gösta, kauppaneuvos, Helsinki . . . . . 200.
von Bonsdorff, Hjalmar, vapaaherra, professori, Helsinki . 200.
Breitenstein, William, kauppias Viipuri . . . . 200.
Brofeldt, Arthur, esittelijäsihteri, Helsinki . . . . 200.
Bruun, Theodor, vapaaherra, tod. valtioneuvos, kamariherra, passitoimiston päällikkö, Pietari . . . . 200.
Buddén, Emil Johannes, lehtori, rehtori, Savonlinna . . . 200.
Candelin, Leonard, konsuli, Helsinki . . . . 200.
Churberg, Waldemar, filos. maisteri, Tukholma . . . . . 200.
Chmelewsky, Paul, kauppaneuvos, Helsinki . . . . 200.
von Collan, Clas, pankintirehtööri, Helsinki . . . . . . 200.
Colliander, Otto Immanuel, teolog. tohtori, piispa, Savonlinna 200.
Dahlström, Ernst, kauppaneuvos, Turku . . . . 500.
Dahlström, Robert Magnus, kauppaneuvos, Turku . . . . 500.
Danielson-Kalmari, Johan Richard, valtioneuvos, senaattori, professori, Helsinki . . . . 200.
Degerholm, Artur, esittelijäsihteeri, Helsinki . . . . . 200.
Donner, Anders Severin, professori, Yliopiston rehtori, Helsinki . . . . 200.
Donner, Joakim Otto Evert, dosentti, Helsinki . . . . . 200.
Donner, Ossian, insinööri, Helsinki . . . . 200.
Donner, Otto, filos. maisteri, Helsinki . . . . 200.
Donner, Uno, insinööri, Helsinki . . . . 200.
Ehrnrooth, Johan Casimir, kenraaliluutnantti, ent. ministerivaltiosihteeri, Nastola . . . . 200.
Ek, Viktor, kauppaneuvos, Helsinki . . . . 200.
Eklöf, August, kauppaneuvos, Porvoo . . . . 200.
Ekroos, Carl Viktor, maistraatinsihteeri, Helsinki . . . . 200.
von Etter, Paul, tallimestari, ministerivaltiosihteerin apulainen, Pietari . . . . 200.
Fazer, M. E., liikemies, Helsinki . . . . 200.
Fellman, Abraham August, hovineuvos, kapteeni, Lahti . . 1,000.

Fellman, Nils Isak, presidentti, Helsinki . . . . 200.
von Fieandt, Karl Johan, piirilääkäri, Hämeenlinna . . . 200.
Forsius, Kristian Fredrik, lääket. tohtori, ent. piirilääkäri, Helsinki . . . . 200.
Frankenhæuser, Carl, arkkitehti, Helsinki . . . . 200.
Frankenhæuser, Hanna, rouva, Helsinki . . . . 200.
Gauthiot, Robert, professori, Pariisi (ennen vuosijäsen) . . 200.
Genetz, Arvid Oskar Gustav, senaattori, Helsinki . . . . 200.
Godenhjelm, Bernhard Fredrik, professori, Helsinki . . . 200.
Granberg, Thure, lääninkamreeri, Hämeenlinna . . . . . 200.
Granlund j:r, **Gabriel**, kauppias, Helsinki . . . . 200.
Gripenberg, Alexander Lennart, senaattori, Helsinki . . . 200.
Gripenberg, Odert Sebastian, vapaaherra, senaattori, Helsinki . . . . 200.
Grotenfelt, Kustavi, professori, Helsinki (ennen alituinen jäsen) . . . . 200.
Groundstroem, Ivar Valdemar, protokollasihteeri, Helsinki . 200.
Grönfors, J. G., kauppias, Hämeenlinna . . . . 200.
Göös, Karl Gustaf, lehtori, Janakkala . . . . 200.
Hackman, Alfred, filos. tohtori, Helsinki . . . . 200.
Hackman, Wilhelm, kauppaneuvos, Viipuri . . . . . . 2,000.
Hallberg, Mauritz Emil Fredrik, valtioneuvos, Helsinki . . 200.
Hallman, Anders Mortimer, apteekkari, Helsinki . . . . 200.
Hartman, Carl Johan, kauppaneuvos, Vaasa . . . . 200.
Heikel, Axel Olai, filos. tohtori, intendentti, Helsinki (ennen vuosijäsen) . . . . 200.
Heikel, Frans Viktor, professori, Helsinki . . . . 200.
Hendell, Lauri, filos. maisteri, Helsinki (ennen vuosijäsen) 200.
Herckman, Karl August, tuomiokapit. sihteeri, Oulu . . . 200.
Hjelmman, Fredrik Werner, senaattori, Helsinki . . . . 200.
Hjelt, Edvard Immanuel, senaattori, Yliopiston sijaiskansleri, Helsinki . . . . 200.
Hjelt, Ernst Albin, konsuli, Helsinki . . . . 200.
Hjelt, Otto Edvard August, arkiaatteri, täysinpalvellut professori, Tuusula . . . . 200.

Homén, Gustaf William, hovioikeudenneuvos, Viipuri . . 200.
Hornborg, Anders Mauritz, senaattori, Helsinki . . . . . 200.
Huitu, Juho Vihtori, maanviljelijä, Johanneksen pitäjä . . 200.
Hårdh, Henrik Eliel, lehtori Hämeenlinna . . . . . . 200.
Hällstén, Konrad Gabriel, valtioneuvos, täysinpalvellut professori, Helsinki . . . . 200.
Höckert, John, valtioneuvos, tirehtööri, Helsinki . . . . 200.
Höckert, Mikael, pankinvirkamies, Helsinki . . . . . . 200.
Idestam, Knut Fredrik, tehtaanomistaja, Helsinki . . . . 200.
Idman, Gösta, tohtori, Tampere . . . . 200.
Idman, Gustaf Rudolf, lääkintäneuvos, Helsinki . . . . . 200.
Idman, Nils, mol. oik. kand., pankinjohtaja, Tampere (ennen vuosijäsen) . . . . 1,000.
Indrenius, Bernhard Anton Harald, vapaaherra, kamarijunkkari, ent. päätirehtööri, Helsinki . . . . 200.
Jamalainen, Pietari, pääpostitirehtööri, Helsinki (ennen vuosijäsen) . . . . 200.
Jefremow, Aleksander, valtioneuvos, ylitarkastaja, Helsinki 200.
Johansson, Gustaf, teolog. tohtori, arkkipiispa, Turku . . 200.
Johnsson, Julius, kauppaneuvos, Jyväskylä . . . . . . 200.
Juselius, F. A., puutavaraeksportööri, Pori . . . . . . 200.
Järnefelt, Jalo, pankintirehtööri, Helsinki . . . . . . 200.
Kairamo, Alfred Osvald, senaattori, Helsinki . . . . . . 200.
Karvonen, Juhana Jaakko, professori, Helsinki (ennen vuosijäsen) . . . . 200.
Komppa, Gustav, professori, Helsinki . . . . 200.
Korpi, Juho Vihtori, teolog. kand., lehtori, Vaasa . . . . 200.
Koskimies, Juho Rudolf, teolog. tohtori, piispa, Oulu . . . 200.
Kovero, Karl Adolf, lehtori, Jyväskylä . . . . 200.
Krogius, Lars Karl, kauppaneuvos, Helsinki . . . . . . 200.
Könönen, Johannes, varatuomari, Helsinki . . . . . . 200.
Laine, Odert, rakennusmestari, Helsinki . . . . 200.
Laitinen, Taavetti, professori, Helsinki . . . . 200.
Lallukka, Juho, kauppaneuvos, Viipuri . . . . 200.

Langhoff, C. F. A., kenraali, ministerivaltiosihteeri, Pietari. (Kunniajäsen 10) . . . . 200.
Lavonius, Vilhelm Alexander, toimitusjohtaja, Helsinki . . 200.
Levonius, Jakob Axel, pankinjohtaja Helsinki . . . . . 200.
Liljeroos, Henrik, tehtailija, Tampere . . . . 200.
Lindberg, Richard Oskar, protokollasihteeri, Helsinki . . 200.
Lindeberg, Anton, kirjakauppias, Pietari . . . . 200.
Linksiala, Verner Elias, filos. maisteri, kolleega, Helsinki . 200.
Lojander, Uno, hovineuvos, ent. lääkintäneuvos, Helsinki . 200.
Lundqvist, Evald Ferdinand, tullinhoitaja, Turku . . . . 200.
Länkelä, Jaakko, ent. seminaarinlehtori, Jyväskylä . . . 200.
Malinen, Aleksander Verner Theodor, lehtori, Tampere . . 200.
Mechelin, Leopold Henrik Stanislaus, senaattori, Helsinki . 200.
Miesmaa, Johan Vilhelm, filos. maisteri, sanomalehdentoimittaja, Helsinki . . . . 200.
Moliis, Birger, insinööri, Helsinki . . . . 200.
Neovius, Edvard Rudolf, senaattori, Kööpenhamina . . . 200.
Nordlund, Walter Filip, protokollasihteeri, Helsinki . . . 200.
Norrlin, Johan Petter, täysinpalvellut professori, Helsinki . 200.
Nybergh, August, senaattori, Helsinki . . . . 200.
af Nyborg, Karl August, senaattori, Helsinki . . . . . 200.
Ojansuu, Heikki August, dosentti, Helsinki (ennen vuosijäsen) . . . . 200.
Palmén, Ernst Gustaf, vapaaherra, valtioneuvos, professori, Helsinki . . . . 200.
Palmén, Johan Axel, vapaaherra, täysinp. professori, Helsinki 200.
Palmroos, Axel, kauppias, Helsinki . . . . 200.
Paloheimo, Hjalmar, tilanomistaja, Loppi . . . . 200.
Paloheimo, Karl Alfred, filos. tohtori, toimitusjohtaja, Helsinki 200.
Parviainen, Simo Fritiof, lääket. tohtori, piirilääkäri, Joensuu 200.
Parviainen, Walter, lääket. tohtori, Helsinki . . . . . 200.
Piispanen, Maria Natalia, seminarinjohtajatar, Sortavala . 200.
Pohjanheimo, Otto Frithiof, kapteeni, Helsinki . . . . . 500.
Poirot, Jean, tohtori, Yliopiston fonetiikanopettaja, Helsinki . . . . 200.

Polón, Eduard, varatuomari, Helsinki . . . . 200.
De Pont, Kasten Fredrik Ferdinand, salaneuvos, kuvernööri, Helsinki . . . . 200.
Ramsay, August, todellinen valtioneuvos, senaattori, Helsinki 200.
Ramsay, Georg Edvard, vapaaherra, kenraali, Helsinki . . 200.
Rautapää, Hugo Walentin, senaattori, esittelijäsihteeri, Helsinki . . . . 200.
ReijoWaara, Karl Konrad, lääkintäneuvos, piirilääkäri, Helsinki . . . . 200.
Renqvist, Alvar, toimitusjohtaja, Helsinki . . . . 200.
Renvall, Henrik Gabriel, dosentti, Helsinki . . . . . . 200.
von Rettig, Fredrik, kauppaneuvos, Turku . . . . . . 1,000.
Rikberg, Petter Axel, senaatinkamreeri, Helsinki . . . . 200.
Ritavuori, Heikki, lakit. kandid., toimitusjohtaja, Helsinki . 200.
Rosendahl, Frans Brynolf, esittelijäsihteeri, Helsinki . . . 200.
Ruth, William Reinhold, vuorineuvos, kapteeni, Karhula . 500.
Råbergh, Herman, teolog. tohtori, piispa, Porvoo . . . . 200.
Saarikoski, Felix Florentin, senaattori, Helsinki . . . 200.
Saltzman, Fredrik, tod. valtioneuvos, Helsinki . . . . . 200.
Sandberg, Felix, liikemies, Helsinki . . . . 200.
Sandman, Gustaf Zachris, kolleegiasessori, Viipuri . . . 200.
Santaholma, Juho, kauppias, Oulu . . . . 200.
Schulman, Rudolf, everstiluutnantti, Helsinki . . . . . 200.
Sergejeff, Feodor, kauppaneuvos, Viipuri . . . . 200.
Serlachius, Carl Allan, professori, Helsinki . . . . . . 200.
Setälä, Emil Nestor, professori, Helsinki (ennen vuosijäsen) . . . . 200.
Sievers, Klas Richard, päätirehtööri, Helsinki . . . . . 200.
Sinebrychoff, Paul, kauppaneuvos, Helsinki . . . . . . 200.
Sjöblom, Karl Fredrik, tehtailija, Rauma . . . . 200.
Sjölin, Jaakko, tod. valtioneuvos, ylitirehtööri, Helsinki . 200.
Snellman, Karl August, kauppaneuvos, Oulu . . . . . . 200.
Sohlberg, Gabriel Wilhelm, tehtailija, Helsinki . . . . . 200.
Stenroth, Otto Eliel, senaattori, pankinjohtaja, Helsinki . . 200.
Strahlman, Bror August, ylitirehtööri, Helsinki . . . . 200.

Svinhufvud, Pehr Evind, kihlak.-tuomari, Luumäki . . . 200.
Synnerberg, Carl, kanslianeuvos, Helsinki . . . . . . 200.
Söderström, Gustaf Leopold, konsuli, Porvoo . . . . . 200.
Söderström, Werner, kirjankustantaja, Porvoo . . . . . 200.
Tallberg, Julius, kauppias, Helsinki . . . . 200.
Tallgren, Aarne Mikael, filos. maisteri, Helsinki (ennen vuosijäsen) . . . . 200.
Tarjanne, Onni Alcides, professori, Helsinki . . . . . . 200.
Tallqvist, Knut Leonard, professori, Helsinki . . . . . 200.
Taucher, Isidor Eskil Henrik, tuomari, Uusikaarlepyy . . 200.
Tornberg, John, kapteeni, Helsinki . . . . 200.
Walldén, Evert Voldemar, lakit. kandidaatti, toimitusjohtaja, Helsinki . . . . 200.
Vartiovaara, Jonathan Vindician, kamreeri, Helsinki . . 200.
Wasastjerna, Osvald, professori, Helsinki . . . . 200.
Weckman, Reinhold, luutnantti, liikemies, Oulu . . . . 200.
Wikstén, Anders, pankinjohtaja, Helsinki . . . . . . 200.
Wilén, Gustaf Wilhelm, kirjankustantaja, Turku . . . . 200.
Wilskman, Oskar Waldemar, hovioikeudenneuvos, Viipuri. 200.
Virkkunen, Artturi H., ylitarkastaja, Helsinki (ennen vuosijäsen) . . . . 200.
Wolff, Eugen, konsuli, Viipuri . . . . 200.
Wuorenheimo, Erik Ossian, senaattori, Helsinki . . . . 200.

Kuoleman kautta eronneet perustajajäsenet.
Membres fondateurs défunts

Ahlqvist, August, valtioneuvos, professori . . . . 200.
Ahlström, Antti, kauppaneuvos . . . . 2,000.
Alopæus, Carl Henrik, piispa . . . . 200.
Alopæus, Magnus, hovioikeudenneuvos . . . . 200.
Antell, Herman Frithiof, lääket. tohtori . . . . 200.
Bergbom, Johan Gustaf, kauppaneuvos . . . . 200.

Berner, Arvid, liikennetirehtööri . . . . 200.
af Björkesten, Sune Birger Johan, senaattori . . . . . 200.
Boije af Gennäs, Hans Gustaf, vapaaherra, kamariherra . . 200.
Borenius, Henrik Gustaf, presidentti . . . . 200.
Borg, Axel Gabriel, lehtori . . . . 200.
Borg, Carl Gustaf, kanslianeuvos . . . . 200.
Borg, Karl Fredrik, konsuli . . . . 200.
Borgström, August, kauppaneuvos . . . . 200.
Borgström, Leonard, kauppaneuvos . . . . 200.
Brummer, Alexander Wilhelm, hovineuvos . . . . 200.
Bruun, Theodor, vapaaherra, ministerivaltiosihteeri . . . 500.
Budenz, József, professori, Akatemian jäsen. Kunniajäsen 84 200.
Cajander, Lennart, pormestari . . . . 200.
Castrén, Robert, mol. oik. kandid. . . . . 200.
Cederberg, C. J., kauppias . . . . 200.
Cederholm, Carl Adolf Theodor, senaattori . . . . 200.
Cleve, Zacharias Joachim, kanslianeuvos, professori . . . 200.
Clouberg, Ludvig Gustaf Leonhard, senaattori . . . . . 200.
Costiander, Torsten, salaneuvos . . . . 200.
Creutz, Carl Magnus, kreivi, kuvernööri . . . . 200.
Cronstedt, Johan Frans Andreas, vapaaherra, pankinjohtaja . . . . 300.
Cygnæus, Uno, tohtori, yli-inspehtori . . . . 200.
Decker, Alexander Theodor, arkkitehti . . . . 200.
Dippell, Wilhelm, konsuli . . . . 200.
Donner, Otto, senaattori. Esimies 1893—1909 . . . . . 300.
Edelheim, Frans, insinööri . . . . 200.
Ekström, Carl August, kapteeni . . . . 200.
Enqvist, Johan Waldemar, liikemies . . . . 200.
Ervast, Karl, yliopettaja . . . . 200.
von Essen, Carl Gustaf, professori . . . . 200.
Estlander, Carl Gustaf, valtioneuvos, professori . . . . 200.
Falkman, Severin, taiteilija . . . . 200.
Forselius, Karl Victor Gustaf, kauppaneuvos . . . . . 200.
Forsman, Jaakko Oskar, valtioneuvos, professori . . . . 200.

Furuhjelm, Johan Otto Vladimir, kenraaliluutnantti . . . 250.
Geitlin, Johan Gabriel, filos. tohtori, yliopettaja . . . . 200.
Gejtel, Gustaf Fredrik, senaattori . . . . 200.
Granfelt, August Edvard, teolog. tohtori, sotarovasti . . 200.
Granfelt, Axel Fredrik, professori . . . . 200.
Grot, Jakob, tod. salaneuvos, Akatemian jäsen . . . . . 200.
Gräsbeck, Georg Oskar, eversti . . . . 200.
Grönroos, V. F., kauppias . . . . 300.
Grönvik, Axel Henrik Georg, hovioikeudenasessori . . . 200.
von Haartman, Lars Emil, eversti . . . . 200.
von Haartman, Victor Georg Gustaf Gabriel, salaneuvos, senaattori . . . . 200.
Hallonblad, Herman, valtioneuvos . . . . 300.
Hallonblad, Elisabeth, valtioneuvoksetar . . . . 200.
Hammarén, L. J., kauppaneuvos . . . . 200.
Heiden, Feodor Logginovitš, kreivi, kenraalikuvernööri. Kunniajäsen 84 . . . . 500.
von Hellens, Lars Theodor, presidentti . . . . 200.
Hisinger, Edvard, vapaaherra, tohtori, tilanomistaja . . 200.
Hjelt, Frans Wilhelm Gustaf, tuomiorovasti . . . . . . 200.
Hoffrén, Johan Viktor, apteekkari . . . . 200.
Hornborg, Nikolai Konstantin, senaattori . . . . . . 200.
Hougberg, Emil, professori . . . . 200.
Huuri, J. F., kauppias . . . . 200.
Häkli, Jaakko, kauppias . . . . 200.
Ignatius, Karl Emil Ferdinand, senaattori . . . . . . 200.
Jaatinen, Axel Mathias, tuomari . . . . 200.
Jahnsson, Adolf Waldemar, filos. tohtori . . . . 200.
Julin, John, konsuli . . . . 200.
Kihlman, Alfred, professori . . . . 200.
von Kræmer, Carl Gustaf Mortimer, senaattori . . . . 200.
Kurtén, Joachim, kauppaneuvos . . . . 200.
Lagerstedt, Fredrik Wilhelm, kunnallisneuvos . . . . 200.
Lagus, Jakob Johan Wilhelm, valtioneuvos, professori . . 200.
Laurell, Axel Fredrik, ylitarkastaja . . . . 300.

Lindblom, Gustaf Adolf, kauppaneuvos . . . . 500.
Lindeberg, Karl Leonard, kanslianeuvos . . . . 200.
Lindelöf, Lorenz Leonard, tod. valtioneuvos . . . . . . 200.
af Lindfors, Jakob Julius, kenraalimajuri . . . . 300.
Lounasmaa, Viktor, filos. maisteri, sanomalehdentoimittaja . 200.
Lönnrot, Elias, kanslianeuvos, professori. Kunniajäsen 84. 200.
Malm, Otto August, kauppaneuvos . . . . 2,000.
Malmgren, Anders Johan, kuvernööri . . . . 200.
Malmgren, Karl Petter, hovineuvos, piirilääkäri . . . . 200.
Melander, Henrik, lehtori, rehtori . . . . 200.
Meurman, Agathon, kunnallisneuvos . . . . 200.
Moberg, Adolf, valtioneuvos, professori . . . . 200.
Molander, Clas Herman, vapaaherra, salaneuvos, senaattori. Kunniaesimies 93 . . . . 200.
Montgomery, Robert August, hovimestari, senaattori . . . 200
Nordenskiöld, Nils Adolf Erik, vapaaherra, professori, Akatemian jäsen. Kunniajäsen 85 . . . . 200.
Nordlund, Frans, rovasti, esittelijäsihteeri . . . . 200.
Oker-Blom, Christian Theodor, kenraaliluutnantti, senaattori . . . . 200.
Paischeff, Wilhelm, kauppias . . . . 200.
Palin, Hjalmar Georg, salaneuvos, senaattori . . . . . 200.
Palmén, Hjalmar Filip, vapaaherra, toimitussihteeri . . 200.
Palmén, Johan Philip, vapaaherra, senaattori . . . . . 200.
Palmroth, Fredrik Immanuel, valtioneuvos, esittelijäsihteeri 200.
Parviainen, Idor, kauppias . . . . 200.
Parviainen, Johan, kauppias . . . . 200.
Parviainen, Johan, kauppaneuvos . . . . 200.
Pentzin, Birger, lääket. tohtori . . . . 200.
Perander, Frithiof, professori . . . . 200.
Petrelius, G. A., kunnallisneuvos . . . . 200.
Pippingsköld, Josef Adam Joachim, valtioneuvos, professori . . . . 200.
Pylkkänen, Adam, kauppias . . . . 200.
Ranin, Gustaf, kauppaneuvos . . . . 400.

Renlund, Karl Herman, kauppias . . . . 200.
Renvall, Torsten Thure, arkkipiispa . . . . 200.
Revell, Gabriel, raatimies . . . . 200.
Rosenlev, Fredrik Wilhelm, kauppaneuvos . . . . . . 200.
Salingre, Richard Wilhelm Waldemar, lääket. tohtori . . 200.
Saloheimo, Emanuel, tuomari, pankinjohtaja . . . . . . 200.
Sanmark, Carl Gustaf, yli-intendentti . . . . 200.
Savonius, Selim Viktor, eversti . . . . 200.
Schauman, August, maisteri . . . . 200.
Schildt, Volmar Styrbjörn, lääket. tohtori . . . . 200.
Serlachius, Gustaf Adolf, kauppaneuvos, tehtaanomistaja . 400.
Sinebrychoff, Anna, kauppaneuvoksetar . . . . 600.
Sinebrychoff, Nicolas, kauppaneuvos . . . . 200.
Snellman, Albert Oskar, kauppaneuvos . . . . 200.
Snellman, Henrik Wilhelm, kauppias . . . . 200.
Sohlman, Johan Gustaf, senaattori . . . . 200.
Soisalon-Soininen, Johan Mårten Eliel, prokuraattori . . 200.
Solin, Henrik, tehtaanisännöitsijä . . . . 200.
Sommer, Arthur, kauppaneuvos . . . . 200.
Sourander, Wilhelm, tullinhoitaja . . . . 200.
Stjernvall-Walleen, Emil, vapaaherra, ministerivaltiosihteeri 200.
Stockmann, Georg Frans, kauppaneuvos . . . . 200.
Sulin, Karl Wilhelm, hovioik.-asessori . . . . 200.
Sundman, Carl Wilhelm Ignatius, kauppaneuvos . . . . 200.
Söderlund, Johan Wilhelm, kunnallisneuvos . . . . . . 200.
Tavaststjerna, Axel Gabriel Wilhelm, senaatinkamreeri . . 200.
Topelius, Zachris, valtioneuvos, professori . . . . . . 200.
von Troil, Gustaf Axel Samuel, vapaaherra, salaneuvos, senaattori . . . . 200.
von Troil, Samuel Werner, vapaaherra, hovimestari, senaattori . . . . 200.
Wahren, Axel Wilhelm, kauppaneuvos . . . . 200.
Wallenius, Alexander Eugen, valtioneuvos . . . . . . 200.
Warelius, Antero, rovasti . . . . 200.
Wasenius, Adolf Fredrik, pääkonsuli . . . . 200.

Wasastjerna, Jakob Viktor, senaattori . . . . 200.
Wegelius, Karl Aron, maisteri, apteekkari . . . . . . 200.
Wiik, Fredrik Johan, professori . . . . 200.
von Willebrand, K. F., vapaaherra, tod. valtioneuvos . . 200.
Yrjö-Koskinen, Georg Zacharias, vapaaherra, senaattori . . 200.
Zitting, Carl Anders, kanslianeuvos . . . . 200.
Åkerblom, Viktor, tehtaanomistaja . . . . 200.
Åström, Hemming, kauppaneuvos . . . . 200.
Åström, Karl Robert, kunnallisneuvos . . . . 200.

Vakituiset jäsenet. — Membres perpétuels.

Almberg, Karl August Erkki, lehtori, Vaasa. Vak. jäseneksi 06.
Alopæus, Frans Henrik, lehtori, Mikkeli. 04.
Bergholm, Karl Axel, lehtori, rehtori, Porvoo. 04.
Brofeldt, Henrik Gustaf Theodor, rovasti, Iisalmi. 05.
Böök, Emil, professori, yliopettaja, Helsinki. 04.
Cannelin, Knut Leopold, filos. tohtori, lehtori, Helsinki. 08.
Forsman, Eernesti Eemil, presidentti, Helsinki. 07.
Forsman, Gustaf Gideon, rovasti, Liminka. 07.
Granfelt, Axel August, lääket. tohtori, Helsinki. 04.
Grotenfelt, Kustavi, professori, Helsinki. 06. (Ruvennut perustajajäseneksi 09.)
Gröndahl, Albert Alfred, kolleega, Vaasa. 06.
Grönqvist, Fredrik Wilhelm, kunnallisneuvos, Helsinki. 05.
Gustafsson, Fridolf, professori, hist.-kielit. osaston dekani, Helsinki. 04.
Hackman, V., dosentti. 11.
Hällström, Herbed Gotthard, lääket. tohtori, professori, Mikkeli. 04.
Ignatius, Gustaf Fredrik, kolleegiasessori, Helsinki. 05.
Jaakkola, Kaarle Kustaa, filos. tohtori, lehtori, Tampere. 05.

Krohn, Kaarle Leopold, professori, Helsinki. 06.
Kumlin, Abraham, kihlak.-tuomari, Tammisaari. 04.
Lagus, Johannes, maanviljelysneuvos. Iisalmi. 05.
Levón, Edvard Eliel, kolleega, lehtori, Vaasa. 06.
Lilius, Oskar, filos. maisteri, kunnallisneuvos, Pori. 08.
Nordlund, Wilhelm, lehtori, Joensuu. 04.
Paasonen, Heikki, professori, Helsinki. 10.
Revell, Oskar Julius, hovioik. asessori, Vaasa. 10.
Sælan, Anders Thiodolf, professori, Helsinki. 04.
Salenius, Johan Magnus, filos. maisteri, Helsinki. 04.
Sandberg H. R., metsänhoitaja, Rovaniemi. 11.
Schvindt, Petter Theodor, filos. tohtori, intendentti, Helsinki. 06.
Sjöström, Alfred Wilhelm, ylitarkastaja, Helsinki. 05.
Stenbäck, Karl Emil, rovasti, Ulvila. 04.
Stenij, Sten Edvard, professori, Helsinki. 04.
Sundwall, Fredrik Wilhelm, ent. seminarinjohtaja, Helsinki. 04.
Tenlén, Gustaf Mauritz, hovioikeudenneuvos, Turku. 04.
Vasenius, Valfrid, täysinp. professori, Helsinki. 04.
von Wahlberg, Carl Ferdinand Immanuel, todellinen valtioneuvos, Helsinki. 04.

Kuoleman kautta eronneet vakituiset jäsenet.
Membres perpétuels défunts.

Frosterus. August Wilhelm, rovasti.
Furuhjelm. Enoch Hjalmar. vuorimestari.
Geitlin, Wilhelm Gabriel. todellinen valtioneuvos.
Grönberg. Josef, lääninrovasti.
Jalava, Antti, yliopiston lehtori.
von Kothen, Adolf, vapaaherra, tirehtööri.
Leinberg, Karl Gabriel, professori.
Malin, Karl, kolleega, rehtori.
Spolander. Nils Ferdinand. filos. maisteri, kolleega.

Standertskjöld, Mauritz, kenraalimajuri.
Walle, Georg Wilhelm, lehtori, rehtori.
Waronen, Matti, seminaarinlehtori.
Åkerlund, Carl Wilhelm, kunnallisneuvos.

Vuosijäsenet. — Membres annuels.

Aarne, A. A., dosentti, rehtori, Sortavala.
Adler, B. F., professori, Kasani.
Aejmelæus, F. A., kihlakunnantuomari, Helsinki.
Ahlman, K. F., lehtori, rehtori, Turku.
Ahtinen-Karsikko, J., filos. maisteri, Mikkeli.
Ailio, J. E., dosentti, Helsinki.
Airila, K. M., filos. maisteri, seminarinlehtori, Jyväskylä.
Akola, F. E., maanviljelijä, Ii.
Alopæus, Toini, filos. maisteri, kolleega, Sortavala.
Andersin, Hanna, johtajatar, Helsinki.
Arajärvi, Juhana, pankinjohtaja, Tampere.
Arokallio, G., rovasti, Kurkijoki.
Basilier, Hj. W., kansak.-ylitarkastaja, Helsinki.
Bergh-Martti-Wuori, M. A., todellinen valtioneuvos, Helsinki.
Blomstedt, Y. O., seminarinlehtori, Jyväskylä.
Bonsdorff, E., professori, yliopettaja, Helsinki.
Borenius, E., pankinjohtaja, Tampere.
Bourgeois, H., tohtori, Tournai (Belgia).
Brummer, O. J., filos. lis., lehtori, Joensuu.
Buch, M. T., kolleegineuvos, lääkäri, Helsinki.
Cajander, P. E., filos. tohtori, yliop.-lehtori, Helsinki.
Castrén, Zach., dosentti, Helsinki.
Canton, O., varatuomari, Sortavala.
Cederhvarf, Bj., filos. maisteri, Helsinki.
Chydenius, J. W., professori, Helsinki.
Cotter, Arthur, professori, Helsinki.
Donner, K. R., filos. kandid., Helsinki.
Durchman, K. F., rovasti, tuomiok.-asessori, Oulu.
Ekroos, J. K., maisteri, Helsinki.

Erenius, R. I., senaatinkamreeri, Helsinki.

Erkko, E., sanomalehdenpäätoimittaja, Helsinki.

Favén, A. E., kansakouluntarkastaja, Hämeenlinna.

Fieandt, K., kunnallisneuvos, Padasjoki.

Flinckman, A. A., senaatin reistraattori, Helsinki.

Forsman, A. O., lehtori, Keuruu.

Forsman, K. J. J., filos. lis., lehtori, Helsinki.

Franssila, K. A., fil. tohtori seminarinjohtaja, Rauma.

Genetz, M. K. E., kolleegiasessori, lehtori, Helsinki.

Granit-Ilmoniemi, B., filos. maisteri, kolleega, Kuopio.

Granö, J. G., filos. lis., Helsinki.

Grotenfelt, A., professori, Helsinki.

Gummerus, V., senaattori, Helsinki.

Hackman, O., filos. tohtori, Helsinki.

Hagan, L. F., kolleega, Kisko.

Hagelin, S., filos. maisteri, kolleega, Helsinki.

Hallenberg, J., kauppias, Viipuri.

Hallstén, **Ilmi**, rouva, Helsinki.

Hallstén, G. O. I., filos. maisteri, kolleega, Helsinki.

Hannula, E., rovasti, Viipuri.

Hazay, O., filos. tohtori, Budapest.

Helander, A. D., lehtori, rehtori, Viipuri.

Heman, G. A., rovasti, Jyväskylä.

af Heurlin, **Augusta**, rouva, Helsinki.

Hidén, K. J., dosentti, Helsinki.

Hilden, K. E., seminarinjohtaja, Heinola.

Hirvensalo, L. R., filos. maisteri, kolleega, Helsinki.

Hjelt, A. J., senaattori, ylitirehtööri, Helsinki.

Hjelt, A. L. M., professori, Helsinki.

Holma, H., filos. maisteri, Helsinki.

Holmström, A., seminarinjohtaja, Raahe.

Hardh, K. E., lehtori, Helsinki.

Hämäläinen, A., filos. maisteri, Helsinki.

Ilmonen, A. A., filos. maisteri, Helsinki.

Ingman, H. A., rehtori, Raahe.

Jalava, E. A., lehtori, Turku.

Juvelius, J. W., filos. tohtori, kolleega, Turku.

Kalima, J. L., filos. maisteri, Helsinki.

Kannisto, J. A., filos. maister Helsinki.

Karjalainen, K. F., dosentti, Helsinki.

Karppila, Kr., maanviljelijä, Fredriksberg.
Karttunen, U., filos. tohtori, lehtori, Sortavala.
Kaukola, A. J. A., filos. tohtori, lehtori, Mikkeli.
Kemiläinen, J. A., filos maisteri, Helsinki.
Kihlman, H. R., filos maisteri, pankinjohtaja, Helsinki.
Kivistö, G., filos. maisteri, Oulu.
Kumlin, A. A., senaattori, Helsinki.
Kyrklund, K. G., kuritushuoneen lääkäri, Turku.
Käpy, A. A., senaattori, Helsinki.
Laurell, T., kauppias, Vaasa.
Lehtonen, O. I., filos. maisteri, Vaasa.
Lindeqvist, K. O., filos. tohtori, lehtori, Helsinki.
Lindfors, A. E., filos. maisteri, Tampere.
Linkkonen, G. W., valtioneuvos, Kristiinan pitäjä.
Linksiala, A. A., senaattori, Helsinki.
Lund, H., filos. maisteri, Helsinki.
Luoma, E. J. K., pastori, kuuromykkäinopiston johtaja, Jyväskylä.
Majantie, K. H., pankinjohtaja, Helsinki.
Mannerheim, C. G. E., vapaaherra, kenraali, Varsova.
Manninen, S., rovasti, Liperi.
Mantere, O., filos. tohtori, yhteiskoulun johtaja, Helsinki.
Melander, K. R., dosentti, yliopettaja, Helsinki.
Melander, G., professori, meteorolog. laitoksen johtaja, Helsinki.
Mikkola, Antti, lakit. kand., Turku.
Mikkola, Joos. J., professori, Helsinki.
Montin, K. U., kihlakunnantuomari, Orimattila.
Nevanlinna, E., filos. tohtori, senaattori, sanomal. päätoimittaja, Helsinki.
Nevanlinna, L. Th., filos. tohtori, ylitarkastaja, Helsinki.
Niemi, A. R., dosentti, Helsinki.
Nybergh, V., vankilan tirehtööri, Turku.
Nybom, F. K., pankinjohtaja, Helsinki.
Paasikivi, J. K., senaattori, ylitirehtööri, Helsinki.
Pajula, J. S., kontrahtirovasti, asessori, Porvoo.
Palmén, E. H., vapaaherra, hovioik.-viskaali, Vaasa.
Palmén, K. E., vapaaherra, toimitusjohtaja, Forssa.
Pipping, K. H., professori, Helsinki.
Pullinen, E., agronomi, Viipuri,

Ramstedt, G. J., dosentti, Lahti.
Relander, H. M. J., filos tohtori, lehtori, Helsinki.
Relander, K. A. O., filos. tohtori, seminarinjohtaja, Sortavala.
Renvald, V. H., filos. maisteri, kolleega, rehtori, Mikkeli.
von Rettig, H., tehtaanomistaja, Turku.
Rinkinen, P. J., lääninmaanmittari, Kuopio.
Rosengren, S., filos. maisteri, kolleega, Turku.
Rosenqvist, V. T., teolog. tohtori, yliopettaja, rehtori, Helsinki.
Rönnholm, K. A., lääket. tohtori, Helsinki.
Saarimaa, E. A., fil. kand., Helsinki.
Sadenius, K. J., filos. maisteri, kolleega, Tampere.
Sahlstén, P. A., filos. maisteri, lehtori, Mikkeli.
Salmenkallio, H. A., filos. maisteri, seminarinlehtori, Heinola.
Salminen, Väinö, filos. maisteri, Helsinki.
Salovius, K. R., varatuomari, Helsinki.
Sandelin, L. H., lehtori, rehtori, Pori.
Sarvi, A., filos. maisteri, Viipuri.
Saxén, R., filos. tohtori, lehtori, Helsinki.
Schwartzberg, Joh., tuomiorovasti, Kuopio.
Seijes, N., kirkkoherra, Hollola.
Sellgren, E. V., kauppias, Viipuri.
Semenoff, V., tod. valtioneuvos Helsinki.
Setälä, Helmi, rouva, Helsinki.
Siegberg, A. A. J., filos. maisteri, kolleega, Helsinki.
Sirelius, E. K., prokuristi, Viipuri.
Sirelius, U. T., dosentti, Helsinki.
Sjöblom j:r, **K. F.**, tehtailija, Rauma.
Snellman, W. J., filos. tohtori, lehtori, Oulu.
Soini, V., pankinjohtaja, Helsinki.
Solin, Edv., pankinjohtaja, Tampere.
Soveri, H. F., filos. maisteri, lehtori, Helsinki.
Sotavalta, A. A., ylioppilas, Helsinki.
Starckjohann, J., kauppias, Viipuri,
Streng, E., senaattori, Helsinki.
Strahlman, K., kamreeri, Helsinki.
Ståhlberg, K. J., professori, Helsinki.
Sundell, A. F., professori, Helsinki.
Sundman, K., kapteeni, Kuopio.

Suolahti, G. W., dosentti, Helsinki.

Suomalainen, J., rehtori, Kajaani.

Svanljung, K. A., filos. tohtori, lehtori, Turku.

Söderhjelm, J. W., professori, Helsinki.

Tallgren, J. M., tuomiokap.-asessori, Turku.

Tammio, E. J., filos. tohtori, ylitarkastaja, Helsinki.

Tarjanne, A. J., filos. maisteri, kansakouluntarkastaja, Helsinki.

Tirkkonen, J. P., filos. maisteri, kolleega, Viipuri.

Tudeer, O. E., täysinp. professori, Helsinki.

Tunkelo, E. A., dosentti, Helsinki.

Walle, Gösta, lääket. lis., Uukuniemi.

Walle, K. F., hovineuvos, piirilääkäri, Lohja.

Vanaja, I. V., filos. maisteri, lehtori, Turku.

Vasmer, Max, filos. tohtori, dosentti, Pietari.

Wegelius, Th., senaattori, Helsinki.

Westerlund, F. W., lääkintäneuvos, Helsinki.

Westerlund, S. A., filos. maisteri, kolleega, rehtori, Oulu.

Wichmann, Y. J., professori, Helsinki.

Williams, H., filos. toht., sanomalehdenkirjeenvaihtaja, Konstantinopoli.

Winter, G. J., lääket. tohtori, kaupunginlääkäri, Sortavala.

Virtamo, K. H. M., filos. maisteri, kolleega, Joensuu.

Wissendorff, H., kansanvalistusministeriön oppineen komitean jäsen, Pietari.

Wrede, R. A., vapaaherra, senaattori, Helsinki.

Yrjö-Koskinen, Y. K., vapaaherra, senaattori, ylitirehtööri, Helsinki.

Äimä, F. G., filos. maisteri, Helsinki.

Kuoleman kautta eronneet vuosijäsenet.
Membres annuels défunts.

Aminoff, J. F. G., kuvernööri.
Biaudet, L. G., lehtori.
Blomqvist, A., metsäopiston johtaja.
Blomstedt, K., rehtori.
v. **Bonsdorff**, E., piirilääkäri.
Bärnlund J. N., senaattori.
v. **Christierson**, G. M., valtioneuvos.
Ebeling, K. A., kolleega, rehtori.
Ehrström, G., prokuraattori.
Ekberg, F. E., leipurimestari.
Fabritius K. J. B., laamanni.
Floman, A. W., ylitirehtööri.
Forsman, **Emil**, presidentti.
Forss, J. A. I., provasti.
Forsström, C. F., laamanni.
Frosterus, A. W., rovasti.
Frosterus, J. G., ylitarkastaja.
Gripenberg, **Joh.**, vapaaherra.
Grotenfelt, K. H. O., tohtori, lehtori.
Hackzell. M., lehtori.
Hainari. O. A., tohtori, lehtori.
Hakkarainen, A., pääkirkkoherra.
Heidemann, H. E., kielenkääntäjä.
Hellgren, A., lehtori.
Hellman, A. V., kolleega.
Hertz, N., maanmittari.
Hirvikanta, G. W., presidentti.
Hyyryläinen, O., lakit. kand.
Jadrintsev, N., tiedemies.
Jernberg, F. E., kansak.-tarkastaja.
Kallio, A. H., kolleega.
Krohn, J., professori.
Læthén, R., pankinjohtaja.
Lagerborg, K. Hj., päätirehtööri.
Landell, L., henkikirjuri.
Liljeblad, V. E., senaattori.
Lindeqvist, C. J., professori.
Lojander, J. F., kauppias.
Lyra, A. W., rovasti.
Lyytikäinen, K., sokeainopiston johtaja.
Lönnblad, E., presidentti.
Mainov, V., valtioneuvos.
Malin, F. H., konsuli.
Mansikka, J., kolleega.
Mela, A. J., lehtori.
Molander, C. J., seminarinjohtaja.
Neovius, V. A., eversti.
Nordqvist, E., kolleega.
Nordström, G. O. T., rovasti.
Paloheimo, M. G., kirkkoherra.
Petander, F. L., kolleega.
Polén, F., tohtori, lehtori.
Porkka, F. V., tohtori.
Rapola, F. O., lehtori.
Rikberg, H., kolleega.
Rydman, F. Hj. G., maistraatinsihteeri.
Råbergh, G. W., presidentti.
Savén, E. J., konsuli.
v. **Schrowe**, U., maisteri.
af **Schultén**, M. W., professori.
Sirelius, K. J. G., lääninrovasti.
Sirelius, S. I., lääninmaanmittari.
Sjöros, J., maisteri.
Sjöros, K., hovioik.-asessori.
Snellman, A. H., senaattori.
Snellman, J. L., esittelijäsihteeri.
Stenberg, E. A., dosentti.
Sumelius, **Frans**, kauppias.
Tandefelt, A. H. R., vapaaherra.
Thuneberg, I., maisteri.
Thylin, O., kauppias.

Toppelius, O. A., tohtori.
Tötterman, K. A. R., professori.
Walle, A. G., lääninrovasti.
Walle, D. A., kolleega.
Walmari, Z., piirilääkäri.
Warén, F. N., maisteri.

Asiamiehet. — Chargés d'affaires.

Heinola: **Hildén, K. E.**, seminarinjohtaja.
Hämeenlinna: **von Fieandt, K. J.**, piirilääkäri.
Iisalmi: **Lagus, J.**, maanviljelysneuvos.
Joensuu: **Nordlund, W.**, lehtori.
Jyväskylä: **Blomstedt, Y. O.**, lehtori.
Kuopio: **Granit-Ilmoniemi, Bruno**, kolleega.
Mikkeli: **Sahlstén, P. A.**, lehtori.
Oulu: **Westerlund, S. A.**, rehtori.
Pietari: **Rudnev, A. D.**, dosentti.
Raahe: **Holmström, A.**, seminarinjohtaja.
Sortavala: **Piispanen, Natalia**, johtajatar.
Tampere: **Sadenius, K. J.**, kolleega.
Turku: **Juvelius, J. W.**, kolleega.
Vaasa: **Levón, E.**, rehtori.
Viipuri: **Tirkkonen, J. P.**, kolleega.
Pääasiamies ulkomaita varten: **Otto Harrassowitz**, Leipzig.

Suomalais-ugrilaisen seuran kanssa kirjeenvaihdossa olevat koti- ja ulkomaiset seurat, yhdistykset y. m.

Kotimaisia.

Kotikielen seura.
Maantieteellinen yhdistys.
Ruotsalaisen kirjallisuuden seura.
Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Suomen historiallinen seura.
Suomen maantieteellinen seura.
Suomen muinaismuistoyhdistys.
Suomen tiedeseura.
Suomen valtioarkisto.
Ylioppilaskirjasto.

Venäläisiä ja Itämerenmaakuntalaisia.

Arkangeli: Arkangelilainen yhdistys pohjois-Venäjän tutkimusta varten.
Oikeauskoisen lähetysseuran arkangelilainen komitea.
Herson: Hersonin kuvernementin muinaistieteellinen museo.
Irkutsk: Keisarillisen Venäjän maantieteellisen seuran itä-siperialainen osasto.
Jaroslavlj: Jaroslavljin tieteellinen arkistokomissioni.
Jekaterinenburg: Uralilainen luonnontieteenharrastajain seura.
Kasani: Kasanin opettajaseminari.
Muinaistieteellinen, historiallinen ja kansatieteellinen seura Kasanin yliopistossa.
Kiev: Keisarillinen Pyhän Vladimirin yliopisto.
Ukrainan tieteellinen seura.
Moskova: Keisarillinen luonnontieteen, antropologian ja kansatieteen harrastajain seura Moskovan yliopistossa.
Keisarillinen muinaistieteellinen seura.
Orenburg: Orenburgin tieteellinen arkistokomissioni.
Perm: Permin tieteellinen arkistokomissioni.
Pietari: Aleksanteri III:n venäläisen museon etnografisen osaston kirjasto.
Keisarillinen muinaistieteellinen komissioni.
Keisarillinen Pietarin yliopisto.
Keisarillinen Tiedeakatemia.
Keisarillinen Venäjän maantieteellinen seura.
Keisarillinen Venäjän muinaistieteellinen seura.

Riika: Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen.
Lettische litterärische Gesellschaft.
Tallinna: Ehstländische literärische Gesellschaft.
Tambov: Tambovin tieteellinen arkistokomissioni.
Tartto: Eesti Kirjandus.
Eesti kirjanduse selts.
Eesti üliõplaste selts.
Die Gelehrte Estnische Gesellschaft.
Tiflis: Muinaistieteellinen seura.
Tobolsk: Tobolskin kuvernementin-museo.
Troitskosavsk-Kiahta: Keisarillisen Venäjän maantieteellisen seuran Amurmaan osasto.
Vilno: Muinaistieteellinen komissioni.
Vladivostok: Itämainen instituutti.

Unkarilaisia.

Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia.
Ethnographia.
Keleti Szemle — Revue Orientale.
Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn.
Kolozsvár: Siebenbürgenin kansatieteellisen museon numismaattinen ja arkeologinen osasto.

Ruotsalaisia.

Göteborg: Göteborgs stadsbibliotek.
Lund: Lunds Universitets-Bibliotek.
Tukholma: Kongliga Biblioteket.
Kongl. Svenska Vetenskaps-Akademien.
Kongl. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien.
Nordiska Museet.
Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi.
Upsala: Kongl. Universitets-Biblioteket.
Kongl. Vetenskaps-Societeten.
Svenska landsmålsföreningarna.

Norjalaisia.

Kristiania: Norsk Folkemuseum.
Videnskaps Selskabet.
Trondhjem: Det Kongel. norske Videnskabers Selskab.

Tanskalaisia.

Kööpenhamina: Det Kongel. Danske Videnskabernes Selskab.

Saksalaisia ja itävaltalaisia.

Halle-Leipzig: Deutsche Morgenländische Gesellschaft.
Königsberg: Alterthumsgesellschaft Prussia.
Leipzig: Städtisches Museum für Völkerkunde.
Lemberg: Shevtshenkon tiedeseura.
München: Orientalische Bibliographie.
Prag: Česko-Slovanský Národopisný Museum.
Strassburg: Kaiserl. Universitäts- und Landes-Bibliothek.
Tilsit: Littauische litterärische Gesellschaft.
Tübingen: Universitäts-Bibliothek.
Wien: K. K. Naturhistorisches Hofmuseum (Anthropol.-Ethnographische Abteilung).
Zeitschrift für österreichische Volkskunde.

Englantilaisia ja amerikkalaisia.

Calcutta: Asiatic Society of Bengal.
Lontoo: The Asiatic Society.
India Office.
The Japan Society.
Manila: Departement of the Interior.
New-Haven: The American Oriental Society.
American museum of Natural History.
New-York: American Museum of Natural History.

Philadelphia: Free Museum of Science and Art of the University of Pennsylvania.

The Numismatic and Antiquarian Society.

Toronto (Canada): The Canadian Institute.

Washington: Bureau of American Ethnology.

The Smithsonian Institution.

Ranskalaisia.

Pariisi: École speciale des langues orientales vivantes.

Le Revue des Études ethnographiques et sociologiques.

Société Académique Indo-chinoise de France.

Société Asiatique.

Société d'Anthropologie de Paris.

Société de Linguistique.

Italialaisia.

Bologna: Reale Accademia delle Scienze dell'Istituto di Bologna.

Firenze: Reale Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.

Società Asiatica Italiana.

Japanilaisia.

Tokio: Asiatic Society of Japan.

Suomalais-ugrilaisen seuran stipendiaatit.

1) Tohtori **Kaarle Kustaa Jaakkola**, käynyt Jämtlannin *lappalaisten* luona (1/VI—23/VIII 1884 ja 11/VI—25/VIII 1885). Ks. matkakertomuksia SUS. aikak. I, s. 90 ja 95.

2) Tohtori **Volmari Porkka**, tutkinut *niitty-tšeremissien* kieltä 12/VI 1885—1/V 1886). Ks. matkakertomuksia SUS. aikak. III, s. 111 ja VI, s. 133.

3) Tohtori **A. V. Koskimies**, käynyt Inarin *lappalaisten* luona (kesäkuun alusta lokakuun alkuun 1886). Ks. 1888 vuoden vuosikertomusta SUS. aikak. III, s. 145.

4) Maisteri **Hj. Basilier**, käynyt *vepsäläisten* luona (kesäkuun keskivaiheilta 14 p:ään elok. 1887). Ks. 1887 vuoden vuosikertomusta SUS. aikak. VI, s. 142 ja VIII, s. 43.

5) Professori **K. B. Wiklund**, matkustanut *lappalaisten* luona, tutkien lapin murteita Luulajan Lapissa (3 kuuk. kestäneellä matkalla v. 1888) sekä Jämtlannin ja Härjedalin Lapissa (yhteensä noin 11 kuukautta vv. 1891 ja 1892). Ks. SUS. aikak. VI, s. 146 sekä matkakertomuksia XI,3.

6) Maisteri **J. H. Kala**, oleskellut *vepsäläisten* luona (kesällä 1889 lähes kolme kuukautta). Ks. SUS. aikak. VIII, s. 144.

7) Professori **H. Paasonen**, tutkinut *mordvankieltä* Pensan, Simbirskin (21/II 1889—5/II 1890) sekä Tambovin (noin 2 kuukautta kesällä 1890) kuvernementeissa. Ks. matkakertomusta SUS. aikak. VIII, s. 138 ja 1889 v:n vuosikertomusta X, s. 247.

8) Professori **Yrjö Wichmann**, tutkinut *votjakinkieltä* Vjatkan kuvernementin Urzhumin, Malmyzhin, Jelabugan ja Glazovin piireissä (13/VI 1891—7/VI 1892). Ks. matkakertomuksia SUS. aikak. XI,3.

9) Intendeti **A. O. Heikel**, tutkinut Permin ja Tobolskin kuvernementtien *muinaisjäännöksiä* (29/V—24/IX 1893). Mordvalaisten kuosikokoelmain täydentämistä varten käynyt v. 1897 tutkimassa Pietarin, Moskovan ja Kasanin kansatieteellisiä museoita.

10) Dosentti **U. T. Sirelius**, ollut kansatieteellisellä tutkimusretkellä Obin, Tobolin ja Irtishin jokilaaksoissa asuvien *ostjakkien* keskuudessa (toukok.—jouluk. 1898). Samallaisella matkalla *ostjakkien* ja *vogulien* luona kesäk. 1899—helmik. 1900 ja *permalaiskansain* luona kesällä 1907. Ks. matkakertomuksia SUS. aikak. XVII, XVIII ja XXV.

11) Intendentti **A. O. Heikel** ja maist. **H. J. Heikel**, tehneet *grafologisen* tutkimusretken Siperiaan ja Mongoliaan, jolloin saatiin ensimäiset luotettavat kuvat Orkhonin muinaisturkkilaisista hautakirjoituksista (toukok. 1890—kesäk. 1891).

12) Maisteri **Ivar Vanaja** (**Wallenius**) ja vapaah. **C. Munck**, suorittaneet *muinaistieteellisiä* tutkimuksia Semirjetshenskissä sekä tehneet hautatutkimuksia pitkin Irtishin syrjäjokea Buhtarmaa (huhtik.—syysk. 1897).

13) Maisterit **H. J. Heikel** ja **O. Donner** sekä vapaah. **C. Munck**, käyneet *muinais- ja luonnontieteellisellä* tutkimusmatkalla länsi- ja itä-Turkestanissa. Maist. Heikel suoritti hautatutkimuksia Talasjoen varrella Venäjän Turkestanissa (maalisk.—syysk. 1898); maist. Donner teki magneettisia ja meteorologisia havaintoja pohjois-Kiinassa ja suoritti yhdessä vapaah. Munckin kanssa muinaistieteellisiä tutkimuksia Turfanin seuduilla (maalisk.—marrask. 1898).

14) Dosentti **K. F. Karjalainen**, ollut kielitieteellisellä tutkimusretkellä *ostjakkien* keskuudessa toukok. 26 p:stä v. 1898—syysk. 20 p:ään 1902. Ks. matkakertomuksia ja vuosikertomuksia SUS. aikak. XVII, XVIII, XIX, XX, XXI.

15) Dosentti **G. J. Ramstedt**, ollut Mongoliassa *mongolinkielen* tutkimista varten joulukuun alusta 1898 helmikuun 3 p:ään 1901. V. 1909, toukok.—jouluk., oleskellut maisteri **Sakari Pälsin** kanssa Mongoliassa *kieli-* ja *muinaistieteellisiä* tutkimuksia varten. Ks. matkakertomuksia ja vuosikertomuksia SUS. aikak. XIX, XX, XXVII.

16) Maisteri **H. Lund**, oleskellut Kiinassa *kiinankielen* tutkimista varten vv. 1899—1902.

17) Maisteri **H. J. Heikel**, käynyt muinaistieteellisellä tutkimusmatkalla *Turkestanissa* Aulieatan seuduilla (huhtik.—kesäk.) ja *Pensan kuvernementissa* (heinäk.—elok.) v. 1899.

18) Maisteri **F. G. Äimä**, tutkinut *Inarin lappia* elokuun alusta 1900—helmik. 9 p:ään 1901. Ks. matkakertomusta SUS. aikak. XX.

19) Professori **Konrad Nielsen** (Kristiania), tutkinut *Ruijan lappalaismurteita* kesäk.—elok. 1903. — Harjoittanut *Koutokeinon lapin* tutkimuksia kes. 1908. Ks. matkakertomusta SUS. aikak. XXII ja vuosikertomusta XXVI.

20) Maisteri **J. A. Kannisto**, marraskuun 1 p:stä v. 1901 joulukuun 22 p:ään 1906 oleskellut *vogulien* luona heidän kiel-

tään tutkimassa. Ks. matkakertomuksia SUS. aikak. XXI, XXII, XXIV, XXV ja vuosikertomuksia vuosilta 1902—7.

21) Tohtori **J. G. Granö**, joka on tehnyt kolme matkaa vv. 1906, 1907 ja 1909) *luoteis-Mongoliaan* sikäläisten historiallisten muistomerkkien, etupäässä piirtokirjoitusten kuvaamista ja tutkimista varten. Ks. matkakertomuksia SUS. aikak. XXV, XXVI, sekä vuosikertomuksia mainituilta vuosilta.

22) Maisteri **Albert Hämäläinen**, tehnyt *kansatieteellisiä* tutkimusmatkoja kesillä vv. 1907, 1908, 1909 *Volgan seutuisten suomalaiskansojen* luo. Ks. vuosikertomuksia näiltä vuosilta ja matkakertomusta SUS. aikak. XXV.

23) Ylioppilas **Vasilij Nalimov**, tehnyt kolme kesämatkaa, vv. 1907, 1908, 1909, *syrjänien* keskuuteen tutkiakseen etupäässä *uskonnollisia* käsityksiä ja tapoja. Talvikauden 1908—1909 ja kesän 1910 Seuran kannatuksella oleskellut Suomessa valmistelemassa ja järjestämässä keräämäänsä aineistoa. Ks. vuosikertomuksia.

24) Ylioppilas **K. J. Jaakkola**, kesällä v. 1908 kerännyt paikannimiä Eurajoen pitäjästä.

25) Opettaja **Timofej Jevsevjev**, v. 1909 tutkinut *tšeremissien etnografiaa*, etupäässä rakennuksia. — V. 1908 ollut Seuran kannatuksella Suomessa harjoittautumassa kansatieteelliseksi kerääjäksi.

26) Maisteri **Sakari Pälsi**, ks. edellä 15:nnessä kohdassa.

27) Mordvalainen **Roman Feodorovitsh Utšajev**, joka v. 1910 on harjoittanut *mordvalaisen kansanrunouden* keräystä.

28) Maisteri **T. V. Lehtisalo**, keväästä 1911 *kielitieteellisellä* tutkimusmatkalla *läntisellä samojedialueella.*

29) Maisteri **K. R. Donner**, kesästä 1911 *kielitieteellisellä* tutkimusmatkalla *itäisellä samojedialueella.*

30) Opettaja **Samuli Paulaharju**, kesällä 1911 ollut *kansatieteellisellä* keräysmatkalla *Inkerinmaalla.*

Sitäpaitsi on Suomalais-ugrilaisella Seuralla ollut tilaisuus osaksi kannattaa m. m. seuraavia retkikuntia ja tutkijoita:

31) Valtionarkeologi **J. R. Aspelinin** ja toht. **Hj. Appelgren—Kivalon** *muinaistieteellistä* tutkimusretkeä Minusinskin ja Jenisein aromaille (v. 1887):

32) Valtionarkeologi **J. R. Aspelinin** johtamaa samallaista retkeä ylisen Jenisein seuduille (v. 1888);

33) Valtionarkeologi **J. R. Aspelinin** ja intend. **A. O. Heikelin** johtamaa kolmatta samallaista retkeä Jenisein seuduille (v. 1889);

34) Mordvalaista talonpoikaa **Stepan Sirikiniä**, joka on koonnut Seuralle mordvalaista kansanrunoutta (vv. 1891—4, 1896);

35) Kirkkoherra **N. P. Barsovin** tutkimuksia Pensan kuvernementin mordvalaisten asuinpaikoista (v. 1891);

36) Toht. **J. Hurtin** toimeenpanemaa virolaisen kansanrunouden keräystä (v. 1892);

37) Mordvalaisen kansakoulunopettajan **M. Jevsevjevin** kansanrunouskeräyksiä (v. 1892);

38) Tutkimusmatkaa, jonka toht. **O. Kallas** teki Vitebskin kuvernementin virolaisten luo (v. 1893).

39) Maisteri **J. Kujolan** kielitieteellistä tutkimusmatkaa vepsän pohjoisten etujoukkojen luo (1909).

40) Seminarinopettajan **M. Jevsevjevin** harjoittamaa kansansävelmien keräystä antamalla käytettäväksi omistamansa fonografin ja sitoutumalla erinäisillä ehdoilla toimittamaan hänen kokoelmiaan julkisuuteen.

Palkkioita Seuralle lähettämistään kansanrunouskokoelmista ja kansatieteellisistä kertomuksista ovat saaneet m. m. seuraavat Venäjällä asuvien suomensukuisten kansojen keskuudessa toimivat henkilöt (kansakoulunopettajia ja talonpoikia, useimmat syntyperäisiä mordvalaisia, tšeremissejä tai syrjänejä): **Ignatij Zorin** (1899, 1900, 1903, 1904, 1905), **Andrej Suvalov**, (1899)**I. Skoljnikov** (1900, 1902, 1903), **A. Leontjev** (1900), **S. Tšigin** (1903), **V. Savkin** (1909), **R. Utšajev** (1910), kaikki mordvalaisalueelta; **Timofej Jevsevjev** (1908, 1909, 1910), **G. Karmazin** (1909, 1910) tšeremissialueelta; **Dormidontov** (1902) tšuvassialueelta; **A. Tsember** (1902), **V. Mitjušev** (1904) syrjänialueelta; rva **Anastasia Trofimova** (1909) ostjakkialueelta; näiden lisäksi Kasanin seminarin laulunopettaja hra **N. I. Suvorov**, joka vv. 1902, 1903 ja 1904 on koonnut kansansävelmiä keski-Volgan tienoilta.

Seuran aineellista kannatusta julkaisujen valmistelua varten ovat kotimaassa eri aikoina nauttineet: tri **Axel O. Heikel**, maisteri **A. Kannisto**, maisteri **H. Lund**, ylioppilas **V. Nalimov**, maisteri **Sakari Pälsi**, tri **G. J. Ramstedt**, maisteri **Väinö Salminen**, tri **U. T. Sirelius**, maisteri **F. Äimä**.

Suomalais-ugrilaisen seuran julkaisut.

A. Suomalais-ugrilaisen seuran Aikakauskirja. — Journal de la Société Finno-Ougrienne I—XXVII.

I. 1886. 135 s. Sisällys: Esipuhe. — Suomalais-ugrilaisen Seuran säännöt. — Jäsenet. — Vuosikertomus 2/XII 1884. — Jahresbericht über die fortschritte der finnisch-ugrischen studien 1883—84. — **T. G. Aminoff**: Votjakkilaisia kielinäytteitä. — **V. Mainoff**: Deux oeuvres de la littérature populaire mokchane. — **J. Krohn**: Personallinen passivi Lapin kielessä. — **A. O. Heikel**: Mordvalainen kud. — **A. Ahlqvist**: Eräästä sekakonsonantista Ostjakin kielessä. — Maisteri **K. Jaakkolan** matkakertomukset. — Vuosikertomus 2/XII 1885. — Jahresbericht über die fortschritte der finnisch-ugrischen studien 1884—85. — Die finnisch-ugrischen völker. — Revue française.

II. 1887. 184 s. Sisällys: **E. N. Setälä**: Zur Geschichte der Tempus- und Modusstammbildung in den finnisch-ugrischen Sprachen.

III. 1888. 176 s. Sisällys: **J. Qvigstad** u. **G. Sandberg**: Lappische Sprachproben. — Einige Bemerkungen von der Zaubertrommel der Lappen. — **V. Porkka**: Matkakertomus. — **J. Krohn**: Lappalaisten muinainen kauppaamistapa. — **A. Ahlqvist**: Matotshkinshar, Jugorskij shar, Aunus. — **J. R. Aspelin**: Pirkka. — **E. N. Setälä**: Ueber die bildungselemente des finnischen suffixes *-ise* (*-inen*). — Kirjan-ilmoituksia. — Vuosikertomus 2/XII 1886. — **O. Donner**: Jahresbericht über die fortschritte der finnisch-ugrischen studien 1885—86. — Suomalais-ugrilainen Seura v. 1888.

IV. 1888. 352 s. Sisällys: **A. O. Heikel:** Die Gebäude der Čeremissen, Mordwinen, Esten und Finnen.

V. 1889. 159 s. Sisällys: **V. Mainof:** Les restes de la mythologie Mordvine.

VI. 1889. 177 s. Sisällys: **K. Krohn:** Bär (Wolf) und Fuchs. Eine nordische Tiermärchenkette. — Tohtori **V. Porkan** matkakertomus. — Vuosikertomukset 2/XII 1887 ja 1888. — **O. Donner:** Jahresbericht über die fortschritte der finnisch-ugrischen studien 1886—1887, 1887—1888.

VII. 1889. 181 s. Sisällys: **A. Genetz:** Ost-tscheremissische Sprachstudien, I. Sprachproben mit deutscher Uebersetzung.

VIII. 1890. 154 s. Sisällys: **Aug. Ahlqvist:** Ueber die Kulturwörter der Obisch-ugrischen Sprachen. — **Aug. Ahlqvist:** Einige Proben mordwinischer Volksdichtung. — **H. Basilier:** Vepsäläiset Isaijevan voolostissa. — **E. N. Setälä:** Ein lappisches wörterverzeichnis von Zacharias Plantinus. — **E. N. Setälä:** Lappische lieder aus dem XVII:ten jahrhundert. — **J. R. Aspelin:** Types des peuples de l'ancienne Asie Centrale. — **H. Paasonen:** Erza-Mordwinisches lied. — **H. Paasonen:** Matkakertomus Mordvalaisten maalta. — Vuosikertomus 2/XII 1889.

IX. 1901. 237 s. Sisällys: **H. Paasonen:** Proben der mordwinischen volkslitteratur, I. Erzjanischer theil. Erstes heft.

X. 1892. 285 s. Sisällys: **Julius Krohn:** Syrjäniläisiä itkuja neidon miehelle-annon aikana. — **G. S. Lytkin:** Syrjänische Sprachproben. — **Kaarle Krohn:** Histoire du traditionisme en Esthonie. — **Julius Krohn:** Das Lied vom Mädchen, welches erlöst werden soll. — **A. O. Heikel:** Kahdeksas arkeologinen kongressi Moskovassa 1890. — **K. B. Wiklund:** Die nordischen lehnwörter in den russisch-lappischen dialekten. — **K. B. Wiklund:** Ein beispiel des lativs im lappischen. — **K. B. Wiklund:** Nomenverba im lappischen. — **K. B. Wiklund:** das Kolalappische wörterbuch von A. Genetz. — Vuosikertomukset 2/XII 1890 ja 1891. — Suomalais-ugrilainen Seura v. 1892.

XI. 1893. 280 s. Sisällys: **Yrjö Wichmann:** Wotjakische sprachproben, I. Lieder, gebete und zaubersprüche. — **K. B.**

Wiklund: Die südlappischen forschungen des herrn dr Ignácz Halász. — Bericht über **K. B. Wiklunds** reisen in den jahren 1891 lund 1892. — **Yrjö Wichmann:** Matkakertomus votjakkien maalta — Vuosikertomus ²/XII 1892.

XII. 1894. 215 s. Sisällys: **H. Paasonen:** Proben der mordwinischen volkslitteratur, I. Zweites heft. — Kirjailmoituksia. Bücherbesprechungen. — Vuosikertomus ²/XII 1893. — Suomalais-ugrilainen Seura v. 1894.

XIII. 1895. 168 s. Sisällys: **Volmari Porkka's** tscheremissische Texte mit Übersetzung. Herausg. von Arvid Genetz. — **John Abercromby:** The earliest list of Russian Lapp words. — **Arvid Genetz:** Bemerkungen zum Obigen. — Vuosikertomus ² XII 1892.

XIV. 1896. 192 s. Sisällys: **O. Donner:** Sur l'origin de l'alphabet turc du Nord de l'Asie. — **Torsten G. Aminoff:** Votjakin äänne- ja muoto-opin luonnos. Julk. Yrjö Wichmann. — **E. N. Setälä:** Über quantitätswechsel im finnisch-ugrischen. Vorläufige mitteilung. — Vuosikertomus ²/XII 1895. — Suomalais-ugrilaisen Seuran uudet jäsenet 1894—96.

XV. 1897. 155 s. Sisällys: **Arvid Genetz:** Ost-permische Sprachstudien. — **H. Paasonen:** Die türkischen lehnwörter im mordwinischen. — Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1896: J. Qvigstad, Über die norwegisch-lappische bibelübersetzung von 1895; H. Paasonen, Runomittaisia loihtuja ja rukouksia mordvalaisilla; Max Buch, Ueber den Tönniscultus und andere Opfergebräuche der Esthen; Otto Donner, Alkajaispuhe Suomalais-ugrilaiseu Seuran vuosikokouksessa 18 ²/XII 96. — Vuosikertomus ²/XII 1896.

XVI. 1898. 180 s. Sisällys: **Ilmari Krohn:** Über die Art und Entstehung der geistlichen Volksmelodien in Finland. — **E. N. Setälä:** Über ein mouilliertes *ś* im finnisch-ugrischen. — Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1897: Arvid Genetz, Suomalais-ugrilaiset *ś* ja *s* sanojen alussa; Yrjö Wichmann, Die verwandten des finn. *vaski* (kupfer) in den permischen sprachen (syrjänischen und wotjakischen); K. A.

Appelberg, „Dan. Juslenii orationes"; J. Qvigstad, Übersicht der geschichte der lappischen sprachforschung; Otto Donner, Alkajaispuhe Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikokouksessa 18 2/XII 97: — Vuosikertomus 2/XII 1897. — Suomalais-ugrilainen Seura v. 1898.

XVII. 1899. 204 s. Sisällys: **K. F. Karjalainen:** Ostjakkeja oppimassa, matkakirjeitä I—III. — **U. T. Sirelius:** Ostjakkilaiselta matkaltani v. 1898. — **H. Paasonen:** Matkakertomus mordvalaisten maalta. — **E. N. Setälä:** I. N. Smirnows Untersuchungen über die Ostfinnen. — Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1898. — Vuosikertomus 18 2/XII 98.

XVIII. 1900. 97 s. Sisällys: **K. F. Karjalainen:** Ostjakkeja oppimassa, matkakirjeitä IV. — **U. T. Sirelius:** Kertomus ostjakkien ja vogulien luo tekemästäni kansatieteellisestä tutkimusmatkasta v. 1899—1900. — **Erwin Jürgens:** Ein weiterer beitrag zum Tõnniscultus der esten. — Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1899: H. Paasonen: Kertomus Seuran mordvalaisten stipendiaattien keräysmatkain tuloksista; Otto Donner: Alkajaispuhe vuosikokouksessa 18 2/XII 99. — Vuosikertomus 18 2/XII 99.

XIX. 1901. 322 s. Sisällys: **Yrjö Wichmann:** Wotjakische Sprachproben, II. Sprichwörter, Rätsel, Märchen, Sagen und Erzählungen. — **H. Paasonen:** Tatarische Lieder. — Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1900: K. F. Karjalainen: Matkakertomus ostjakkien maalta; H. Paasonen: Kertomus Seuran mordvalaisten stipendiaattien keräysmatkain tuloksista; G. J. Ramstedt: Matkakertomus mongolien maalta; O. Donner: Alkajaispuhe vuosikokouksessa 19 3/XII 00. — Vuosikertomus 19 3/XII 00.

XX. 1902. 166 s. Sisällys: **Konrad Nielsen:** Zur aussprache des Norwegisch-lappischen, I. — **K. F. Karjalainen:** Ostjakkeja oppimassa, matkakirjeitä V. — **Theodor Korsch:** Zum zamburischen dialekt. — Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1901: K. F. Karjalainen: Matkakertomus ostjakkien maalta, III. G. J. Ramstedt: Matkakertomus mon-

golien maalta, II. F. Äimä: Matkakertomus Inarin Lapista. O. Donner: Alkajaispuhe vuosikokouksessa 19 ²/XII 01. Vuosikertomus 19 ²/XII 01.

XXI. 1903. 235 s. Sisällys: **H. Paasonen**: Die sogenannten Karataj-mordwinen oder Karatajen. — **G. J. Ramstedt**: Das schriftmongolische und die Urgamundart. — **Yrjö Wichmann**: Kurzer bericht über eine studienreise zu den syrjänen 1901—1902 (mit 4 Tafeln). — **Konrad Nielsen**: Lappalaisten murteiden tutkimisesta. — **H. Paasonen**: Matkakertomuksia vuosilta 1900—1902. — Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1902: Suomalais-ugrilaisen Seuran adressi professori Vilh. Thomsenille hänen täyttäessään 60 vuotta. Professori Vilh. Thomsenin vastaus. K. F. Karjalainen: Matkakertomus ostjakkien maalta IV. Artturi Kannisto: Matkakertomus vogulimailta I. O. Donner: Alkajaispuhe vuosikokouksessa 19 ²/XII 02. Vuosikertomus 19 ²/XII 02.

XXII. 1904. 246 s. Sisällys: **U. T. Sirelius**: Die Handarbeiten der Ostjaken und Wogulen. — **D. Richter**: Bemerkungen über die tverischen Karelier (mit einer Karte). — Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1903: Artturi Kannisto: Matkakertomus vogulimailta, II. Konrad Nielsen: Lappalaisia murteita tutkimassa. Matkakertomus Norjan ja Suomen Lapista. G. J. Ramstedt: Matkakertomus kalmukkien maalta. O Donner: Alkajaispuhe vuosikokouksessa 19 ² XII 03. Vuosikertomus 19 ² XII 03. — Suomalais-ugrilainen seura v. 1903.

XXIII. 1905—06. 444 s. Sisällys: **E. N. Setälä**: Zur herkunft und chronologie der älteren germanischen lehnwörter in den ostseefinnischen sprachen. — **Kaarle Krohn**: Pohjolan häätupa. — **G. J. Ramstedt**: Ueber mongolische pronomina. — **G. J. Ramstedt**: Mogholica. — **K. F. Karjalainen**: Suomalais-ugrilaisia käsikirjoituksia Pietarin kirjastoissa. — **Artturi Kannisto**: Eräästä vogulilaisesta karhun nimityksestä. — **Konrad Nielsen**: Spörsmaalet om den lappiske torvgammes oprindelse. — **Jos. Szinnyei**: Das ung. translativsuffix *-vé, -vá*. — **Ralf Saxén**: Etymologiska småbidrag. — **Béla Vikár**: Das Lied von der Marie Szücs. —

Arvid Genetz: Suom. *konkia; ihvi: pinta:* unk *fene; vezetni.* —: **Sigmund Simonyi**: Geschichte der reflexiven Konjugation im Ungarischen. — **Heikki Ojansuu**: Über einige niederdeutsche lehnwörter des estnischen. — **Rob. Gauthiot**: Finnois: *tuhat.* — **Yrjö Wichmann**: Ein paar bemerkungen zu Gyarmathi's „Affinitas". — **K. B. Wiklund**: Zur geschichte der lappischen affrikaten. — **U. Karttunen**: Kalevipoegin toinen painos. — **A. D. Rudnev**: Ein mongolisches liebeslied. — **Theodor Schvindt**: Några aktstycken belysande Etnografiska museets förhistoria. — **T. E. Karsten**: Eine germanische Wortsippe im Finnischen. — **E. Teza**: Intorno all' „Affinitas" del Gyarmathi giudizio dato nel 1799 da A. I. bar. Silvestre de Sacy. — **J. Hurt**: Kaks keelt „Vanast kandlest". — **Joos. J. Mikkola**: Ladoga, Laatokka. — **H. Paasonen**: Über die benennung des roggens im syrjänisch-wotjakischen und im mordwinischen. — **Frans Äimä**: Eräs lappalainen astevaihtelutapaus. — **B. F. Godenhjelm**: Tarina Toijan Paavosta. — **Wilhelm Ramsay**: Ein Besuch bei den Samojeden auf der Halbinsel Kanin. — **Julius Ailio**: Sananen neolitisen kivikauden kuvanveistotaiteesta. — **Axel O. Heikel** ja **Hugo Lund**: Eräitä kiinalaisia rahoja. — **Väinö Salminen**: Lappalaisista joikauksista. — **E. A. Tunkelo** Etymologisches. — **U. T. Sirelius**: Kappale suomensukuisten kansain kalastushistoriaa.

XXIV. 1907. 149 s. Sisällys: **G. J. Ramstedt**: Über die zahlwörter der altaischen sprachen. — **G. J. Ramstedt**: Über den ursprung der sog. Jenisej-ostjaken. — Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1904: Artturi Kannisto: Matkakertomus vogulimailta, III. Väinö Salminen: Havaintoja Kemi-, Ounas- ja Muonionjokilaaksoon kesällä 1904 tehdyltä runonkeräysmatkalta. G. J. Ramstedt: Matkakertomus. — Vuosikertomus 2/XII 1904. — Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1905: Artturi Kannisto: Matkakertomus vogulimailta, IV. G. J. Ramstedt: Matkakertomus. O. Donner: Alkajaispuhe vuosikokouksessa 19 2/XII 05. Vuosikertomus 19 2/XII 05. — Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1906: Yrjö Wichmann: Matkakertomus. O. Donner

Alkajaispuhe vuosikokouksessa 19 ²/XII 06. Vuosikertomus 19 ²/XII 06. — Suomalais-ugrilaisen seuran rahallinen asema tammikuun 1 p. 1907.

XXV. 1908. 208 s. Sisällys: **Otto Donner:** Työalamme. — **Frans Äimä:** Lappalaisia lainasanoja suomen murteissa. — **William Thalbitzer:** The Eskimo numerals. — **A. Hämäläinen:** Tšeremissiläisiä uhritapoja. — **Vasilij Nalimov:** Zur Frage nach den geschlechtlichen Beziehungen der Geschlechter bei den Syrjänen. — Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1907: Artturi Kannisto: Matkakertomus vogulimailta, V. Yrjö Wichmann: Matkakertomus. U. T. Sirelius: Matkakertomus. J. G. Granö: Matkakertomus. Albert Hämäläinen: Matkakertomus. Otto Donner: Alkajaispuhe vuosikokouksessa ²/XII 1907. Vuosikertomus ²/XII 1907. — Suomalais-ugrilaisen seuran rahallinen asema tammikuun 1 p. 1908.

XXVI. 1909. 209 s. Sisällys: **A. Hämäläinen:** Tšeremissien mehiläisviljelyksestä. — **E. Landau:** Ein Beitrag zur Anthropologie der Liven. — **J. G. Granö:** Archäologische Beobachtungen von Reisen in den nördlichen Grenzgegenden Chinas. — **H. Paasonen:** Über die ursprünglichen seelenvorstellungen bei den finnisch-ugrischen völkern. — **G. Raquette:** East-Turkestan-(Uigur-usbek) Dialect. — Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1908: H. Paasonen: Puhe esimiehelle, senaattori O. Donnerille vuosikokouksessa ²/XII 1908. Vuosikertomus ²/XII 1908. — Seuran rahallinen asema ¹/I 1909.

XXVII. 1910. 288 s. Sisällys: **E. N. Setälä,** Otto Donner. In memoriam. — **E. N. Setälä,** Otto Donnerin paarien ääressä. — **Antti Aarne:** Die zaubergaben. — **C. G. E. Mannerheim:** A visit to the Sarö and Shera Yögurs. — **G. J. Ramstedt:** Ein fragment mongolischer quadratschrift. — Otteita Suomalais-ugrilaisen seuran keskustelemuksista v. 1909: Vuosikertomus ²/XII 1909. Suomalais-ugrilaisen seuran rahallinen asema ¹/I 1910. — Suomalais-ugrilainen seura v. 1911.

B. Suomalais-ugrilaisen seuran Toimituksia. — Mémoires de la Société Finno-Ougrienne I—XXIX.

I. 1890. VIII + 187 s. **K. B. Wiklund:** Lule-lappisches wörterbuch.

II. 1891. 107 s. **August Ahlqvist:** Wogulisches wörterverzeichnis.

III. 1892. 57 s. **Gustav Schlegel:** La stèle funéraire du Teghin Giogh et ses copistes et traducteurs chinois, russes et allemands.

IV. 1892. 69 s. **O. Donner:** Wörterverzeichniss zu den Inscriptions de l'Iénisseï.

V. 1894—96. 224 s. **Vilh. Thomsen:** Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées par —.

VI. 1894. 110 s. + 30 kuvataulua. **Axel Heikel:** Antiquités de la Sibérie occidentale.

VII. 1894. XIV + 243 s. **Aug. Ahlqvist's** wogulische sprachtexte nebst entwurf einer wogulischen grammatik. Herausgegeben von Yrjö Wichmann.

VIII. 1894. 191 s. **Joos. J. Mikkola:** Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen sprachen. I. Slavische lehnwörter in den westfinnischen sprachen.

IX. 1896. XV + 141 s. + 2 taulua. **Gustav Schlegel:** Die chinesische Inschrift auf dem uigurischen Denkmal in Kara Balgassun. Übersetzt und erläutert von —.

X,1. 1896. X + 319 s. **K. B. Wiklund:** Entwurf einer urlappischen lautlehre. I. Einleitung, quantitätsgesetze, accent, geschichte der hauptbetonten vokale.

XI. 1898. V + 20 + 120 s. **Berthold Laufer:** Klu °Bum Bsdus Pai Sñiṅ Po. Eine verkürzte Version des Werkes von den hunderttausend Nâga's. Ein Beitrag zur Kenntnis der tibetischen Volksreligion. Einleitung, Text, Übersetzung und Glossar.

XII. 1898. 119 s. **H. Vámbéry:** Noten zu den alttürkischen Inschriften der Mongolei und Sibiriens.

XIII. 1899. 162 s. **J. Qvigstad** ja **K. B. Wiklund:** Bibliograpdie der lappischen litteratur.

XIV. 1899. 236 s. **Hugo Pipping:** Zur Phonetik der finnischen Sprache.

XV. 1900. VIII + 34 + 31 s. **A. H. Francke:** der Frühlingsmythus der Kesarsage.

XV,2. 1902. VII + 77 s. **A. H. Francke:** Der Wintermythus der Kesarsage.

XVI,1. 1901. V + 398 s. **Oskar Kallas:** Die Wiederholungslieder der estnischen Volkspoesie. I.

XVII. 1902. XII + 219 s. **G. J. Ramstedt:** Bergtscheremissische Sprachstudien.

XVIII. 1902. 143 + IV s. **Johann Wasiljev:** Übersicht über die heidnischen Gebräuche, Aberglauben und Religion der Votjaken.

XIX. 1903. XV + 126 s. **G. J. Ramstedt:** Über die konjugation des Kalkha-Mongolischen.

XX. 1903. XV + 311 s. **Konrad Nielsen:** Die quantitätsverhältnisse im Polmaklappischen.

XXI. 1903. XXVIII + 170 s. **Yrjö Wichmann:** Die tschuwassischen lehnwörter in den permischen sprachen.

XXII. 1903. XIV + 123 s. **H. Paasonen:** Mordwinische lautlehre.

XXIII. 1905. XVIII + 304 s. **K. F. Karjalainen:** Zur ostjakischen lautgeschichte. I. Über den vokalismus der ersten silbe.

XXIV. 1905. 90 s. **Konrad Nielsen:** Die quantitätsverhältnisse im Polmaklappischen II. Nachtrag und register.

XXV. 1908. XVIII + 200 s. **Antti Aarne:** Vergleichende märchenforschungen.

XXVI. 1908. LXIV + 209 s. **Armas Launis:** Lappische Juoigosmelodien.

XXVII,1. 1909. 154 s. **G. J. Ramstedt:** Kalmückische sprachproben. Erster teil. Kalmückische märchen I.

XXVIII. 1909. 111 + 155 s. **O. J. Brummer:** Über die Bannungsorte der finnischen Zauberlieder.

XXIX. 1911. 187 s. **Jalo Kalima:** Die russischen lehnwörter im syrjänischen.

C. Kansatieteellisiä julkaisuja. — Travaux ethnographiques I—IV.

I. 1898—1900. **Axel O. Heikel**: Mordvalaisten pukuja ja kuoseja. — Trachten und Muster der Mordvinen.

Käytännöllisiä lisälehtiä teokseen „Mordvalaisten pukuja ja kuoseja". — Praktische Ergänzungsblätter zu dem Werke „Trachten und Muster der Mordvinen". N:ris 1—45.

II. 1904. **U. T. Sirelius:** Ostjakkien ja vogulien tuohi- ja nahkakoristeita. — Ornamente auf birkenrinde und fell bei den ostjaken und wogulen.

III. 1906. 2 + 486 s. **U. T. Sirelius**: Über die sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen völkern. Eine vergleichende ethnographische untersuchung.

IV. 1909. **Axel O. Heikel:** Die Volkstrachten in den Ostseeprovinzen und in Setukesien.

D. Inscriptions de l'Orkhon

recueillies par l'expédition finnoise 1890 et publiées par la Société Finno-Ougrienne. XLIX + 48 s. (fol.), mit 69 autotypischen tafeln und einer karte. Helsingfors 1892.

E. Ylipainoksia. — Extraits.

Antti Aarne: Die zaubergaben.

Torsten G. Aminoff: Votjakin äänne- ja muoto-opin luonnos. Julk. Yrjö Wichmann.

O. Donner: Sur l'origine de l'alphabet turc du Nord de l'Asie.

Arvid Genetz: Ost-permische Sprachstudien.

K. F. Karjalainen: Ostjakkeja oppimassa I—V.

C. G. E. Mannerheim: A visit to the Sarö and Shera Yögurs.

Konrad Nielsen: Zur aussprache des Norwegisch-lappischen.

H. Paasonen: Proben der mordwinischen volkslitteratur.
I,1: Erzjanische lieder.
I,2: Erzjanische zaubersprüche, opfergebete, räthsel und märchen.

H. Paasonen: Die türkischen lehnwörter im mordwinischen.

H. Paasonen: Tatarische lieder.

H. Paasonen: Die sog. Karataj-mordwinen.

Volmari Porkka's tscheremissische Texte mit Übersetzung. Herausgegeben von Arvid Genetz.

G. J. Ramstedt: Das schriftmongolische und die Urgamundart.

G. J. Ramstedt: Mogholica.

G. Raquette: Eastern-Turkestan Dialect.

E. N. Setälä: I. N. Smirnow's untersuchungen über die Ostfinnen.

E. N. Setälä: Zur herkunft und chronologie der älteren germanischen lehnwörter in den ostseefinnischen sprachen.

U. T. Sirelius: Die Handarbeiten der Ostjaken und Wogulen.

Yrjö Wichmann: Wotjakische sprachproben.
I: Lieder, gebete und zaubersprüche.
II: Sprichwörter, rätsel, märchen, sagen und erzählungen.

Yrjö Wichmann: Eine studienreise zu den syrjänen.

F. Käsikirjoja. — Guides.

K. B. Wiklund: Kleine lappische chrestomathie mit glossar. (Hülfsmittel für das studium der finnisch-ugrischen sprachen. I.)

Yrjö Wichmann: Wotjakische chrestomathie mit glossar. (Hülfsmittel für das studium der finnisch-ugrischen sprachen. II.)

Heikki Ojansuu: Karjalan kielen opas. Kielennäytteitä, sana-

kirja ja äänneopillisia esimerkkejä. (Hülfsmittel für das studium der finnisch-ugrischen sprachen. III.)

H. Paasonen: Mordwinische chrestomathie mit glossar und grammatikalischem abriss. (Hülfsmittel für das studium der finnisch-ugrischen sprachen. IV.)